

Република Србија
Уставни суд

Едиција
Билтен Уставног суда

УСТАВНИ СУД

Б И Л Т Е Н УСТАВНОГ СУДА 2012–2016.
III књига

Едиција
Билтен Уставног суда

Издавачи
Уставни суд
Јавно предузеће „Службени гласник“

За издаваче
Весна Илић Прелић, председник Уставног суда
Др Јелена Триван, директор ЈП „Службени гласник“

Уређивачки одбор
Главни и одговорни уредник
др Јован Ђирић, судија Уставног суда

Чланови Уређивачког одбора:
др Тамаш Корхеџ (Korhecz Tamás), судија Уставног суда
др Тијана Шурлан, судија Уставног суда
др Драгана Коларић, судија Уставног суда
Светлана Стојковић, саветник Уставног суда
– секретар Редакционе комисије
Дринка Вранеш, виши обрађивач домаће судске праксе
Бранислава Бабић, виши обрађивач стране судске праксе

Административно-технички послови за Уређивачки одбор
Анита Стојановић, администратор
електронске базе података судске праксе

Приредиле
Светлана Стојковић, саветник Уставног суда
– секретар Редакционе комисије
Дринка Вранеш, виши обрађивач домаће судске праксе

Прелом, коректура и дизајн корица
Јавно предузеће „Службени гласник“

Тираж
200

Свако репродуковање, копирање, умножавање, превођење, објављивање или дистрибуирање ове публикације као целине или делова текста без претходног писаног одобрења Уређивачког одбора, представља повреду ауторског права, у смислу одредаба Закона о ауторским и сродним правима.

Република Србија
Уставни суд

БИЛТЕН
Уставног суда 2012–2016.

III књига

Београд,
новембар 2018. године

САДРЖАЈ

ИЗАБРАНЕ ОДЛУКЕ У ПРЕДМЕТИМА УСТАВНИХ ЖАЛБИ ДОНЕТЕ У ПЕРИОДУ 2012–2016. ГОДИНЕ.	9
ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ 2012. ГОДИНЕ	11
I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА	13
– Уж-314/2012 од 13.06.2012.	13
– Уж-1959/2010 од 7.11.2012.	24
– Уж-2416/2010 од 5.12.2012.	30
II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА	37
– Уж-3238/2011 од 8.03.2012.	37
– Уж-1286/2012 од 29.03.2012.	52
– Уж-2666/2011 од 23.05.2012.	62
– Уж-1830/2010 од 19.09.2012.	70
– Уж-4657/2011 од 25.10.2012.	78
III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА	92
– Уж-1857/2011 од 18.01.2012.	92
– Уж-2819/2010 од 25.01.2012.	99
– Уж-3641/2010 од 22.02.2012.	104
– Уж-2161/2010 од 23.02.2012.	111
– Уж-2768/2009 од 13.06.2012.	115
– Уж-160/2010 од 12.07.2012.	127
– Уж-3071/2010 од 12.07.2012.	135
ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ 2013. ГОДИНЕ	147
I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА	149
– Уж-5084/2011 од 17.01.2013, са издвојеним мишљењем*	149
– Уж-5686/2011 од 28.02.2013.	161
– Уж-863/2012 од 21.03.2013, са заједничким издвојеним мишљењем*	171
– Уж-122/2013 од 28.03.2013.	183
– Уж-224/2013 од 6.06.2013.	190
– Уж-2037/2010 од 18.06.2013, са издвојеним мишљењем*	205
– Уж-4543/2010 од 24.10.2013.	213
– Уж-4041/2010 од 21.11.2013.	224
– Уж-3187/2010 од 11.12.2013.	230

II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА	245
– Уж-6960/2012 од 7.03.2013.	245
– Уж-5284/2011 од 18.04.2013.	250
– Уж-8405/2013 од 4.12.2013.	258
III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА	273
– Уж-4527/2011 од 31.01.2013.	273
– Уж-4100/2011 од 10.07.2013.	288
– Уж-5436/2010 од 11.12.2013.	336
ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ 2014. ГОДИНЕ	347
I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА	349
– Уж-5888/2011 од 20.03.2014.	349
– Уж-8733/2012 од 20.03.2014.	365
– Уж-4394/2011 од 24.4.2014.	369
– Уж-5238/2011 од 13.11.2014, са издвојеним мишљењем*	379
– Уж-5793/2011 од 22.12.2014.	389
II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА	402
– Уж-1551/2011 од 10.04.2014.	402
– Уж-5132/2013 од 29.05.2014.	404
– Уж-2763/2011 од 26.06. 2014.	416
– Уж-1155/2011 од 12.11.2014.	428
III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА	439
– Уж-1285/2012 од 26.03.2014.	439
– Уж-1167/2011 од 29.05.2014.	449
– Уж-3020/2011 од 5.06.2014.	458
– Уж-1207/2011 од 12.06.2014.	480
– Уж-6835/2012 од 12.11.2014.	488
– Уж-4982/2010 од 22.12.2014.	493
ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ 2015. ГОДИНЕ	503
I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА	505
– Уж-9817/2012 од 28.05.2015.	505
– Уж-8736/2013 од 18.06.2015.	512
– Уж-1930/2013 од 25.06.2015.	536
– Уж-5230/2012 од 2.07.2015.	543
– Уж-3407/2013 од 19.11.2015.	547
– Уж-7203/2013 од 10.12.2015, са издвојеним мишљењима*	552

II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА	572
– Уж-3714/2012 од 19. 03. 2015.	572
– Уж-6020/2012 од 19. 03. 2015.	575
– Уж-4189/2012 од 25. 03. 2015.	578
– Уж-8466/2012 од 25. 05. 2015.	582
– Уж-9281/2012 од 24. 09. 2015.	590
III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА	602
– Уж-7936/2013 од 29.10.2015.	602
ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ 2016. ГОДИНЕ	635
I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА	637
– Уж-1607/2013 од 16.06.2016.	637
– Уж-7487/2013 од 16.06.2016.	642
– Уж-8670/2012 од 29.09.2016, са заједничким издвојеним мишљењем*	651
– Уж-9026/2014 од 3.11.2016.	660
– Уж-8760/2014 од 9.11.2016.	667
II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА	681
– Уж-1943/2013 од 13. 01. 2016.	681
– Уж-2188/2013 од 25. 02. 2016.	688
– Уж-2388/2014 од 14. 04. 2016.	707
– Уж-4154/2013 од 29. 09. 2016.	711
– Уж-3218/2015 од 9. 11. 2016.	723
III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА	733
– Уж-11106/2013 од 19.05.2016.	733
– Уж-3656/2013 од 15.09.2016.	744

**ИЗАБРАНЕ ОДЛУКЕ У ПРЕДМЕТИМА
УСТАВНИХ ЖАЛБИ ДОНЕТЕ
У ПЕРИОДУ 2012–2016. ГОДИНЕ**

ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ У 2012. ГОДИНИ

I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Одлука Уж-314/2012 од 13. јуна 2012. године („Службени гласник РС“, број 68/12)
(*йовреда йрава из члана 32. сйав 1. и члана 36. сйав 1. Усйава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Р.Б. и утврђује се да су пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 10355/2010 од 23. новембра 2011. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, док се у преосталом делу уставна жалба одбија као неоснована.

2. Налаже се надлежном суду да у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда понови поступак по жалби тужене изјављеној против пресуде Основног суда у Новом Саду П. 9745/2010 од 15. септембра 2010. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Р.Б. из Б. је 14. јануара 2012. године, преко пуномоћника, адвоката А.Ј. из Н.С., поднео Уставном суду уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 10355/2010 од 23. новембра 2011. године, због повреде права на судску заштиту из члана 22. Устава Републике Србије, права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава

У уставној жалби је, поред осталог, наведено: да је подносилац уставне жалбе поднео тужбу Основном суду у Новом Саду против Републике Србије, ради исплате разлике инвалидских примања на име месечног новчаног примања за време незапослености и да је првостепени суд донео пресуду којом је усвојио његов тужбени захтев; да је Апелациони суд у Новом Саду, одлучујући о жалби тужене, донео оспорену пресуду којом је усвојио жалбу и правноснажно одбио тужбени захтев подносиоца; да су предмет тужбеног захтева подносиоца била потраживања по Закону о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца и да је министар рада и социјалне политике, на основу Закључка Владе Републике Србије 05 број: 580-8762/2006-3 од 28. септембра 2006. године, донео 11. јануара 2008. године Одлуку о исплати дуга Републике Србије корисницима борацко – инвалидске заштите и заштите цивилних инвалида рата за период октобар 1999. – март 2002. године, те да је, у том контексту, наведеним актима извршен пренос и да спорна потраживања нису застарела; да су другостепени судови,

поступајући по жалбама у предметима са истим чињеничним и правним ситуацијама, заузимали различите правне ставове у погледу природе потраживања тужилаца, тако што су најпре налазили да је у питању потраживање по основу неоснованог обogaћења или захтев за испуњење преосталог дела новчане обавезе (правно схватање Апелационог суда у Новом Саду од 23. јуна 2010. године), за која важи општи рок застарелости од 10 година, а да је потом Апелациони суд у Новом Саду, у конкретном случају, оценио да потраживање подносиоца представља повремено потраживање за које важи рок застарелости од три године према одредби члана 372. став 1. Закона о облигационим односима; да је оспореном пресудом повређено право подносиоца на једнаку заштиту права, јер је другостепени суд пресудио „на дијаметрално супротан начин у односу на хиљаде до сада пресуђених предмета“; да је посебно забрињавајуће саопштење Апелационог суда у Новом Саду према коме је до промене правног схватања дошло након контроле овог суда од стране Врховног касационог суда и да подносилац уставне жалбе сматра да је у овој парници повређено његово право на непристрасно суђење као елемент права зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава; да је другостепени парнични поступак неразумно дуго трајао, имајући у виду да је ова парница једноставна и типска, те да је повређено право подносиоца уставне жалбе на суђење у разумном року. Подносилац уставне жалбе предлаже да Уставни суд усвоји жалбу и да „наложи Апелационом суду у Новом Саду да донесе нову пресуду“.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставноправној ствари:

Тужилац Р.Б., овде подносилац уставне жалбе, поднео је 26. фебруара 2010. године Основном суду у Новом Саду тужбу против Републике Србије – Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, ради исплате разлике инвалидских примања на име месечног новчаног примања за време незапослености за период 1. фебруар 2000. – 31. март 2006. године.

Првостепени суд је 15. септембра 2010. године донео пресуду П. 9745/2010, којом је: у ставу првом изреке усвојио тужбени захтев тужиоца и обавезао тужену да исплати разлику између припадајућег и исплаћеног дела инвалидских примања на име месечног новчаног примања за време незапослености у наведеном периоду у износу од 294.890,00 динара, те да на име законске затезне камате за период од доспелости сваке рате па

до 15. јула 2010. године исплати износ од 603.974,00 динара, или укупно 898.864,00 динара, са законском затезном каматом од 16. јула 2010. године па до коначне исплате; у ставу другом изреке обавезао тужену да накнади тужиоцу трошкове парничног поступка; у ставу трећем изреке ослободио тужиоца плаћања трошкова судских такси; у ставу четвртм изреке одбио као неосноване приговоре стварне и месне ненадлежности које је истакла тужена. У образложењу првостепене пресуде је, поред осталог, наведено: да је решењем Општинске управе Бечеј од 1992. године признато тужиоцу (као ратном војном инвалиду VI групе са 60% инвалидитета) право на месечна новчана примања за време незапослености и да је решењем Општине Бечеј – Општинска управа – Одељење за општу управу и друштвене делатности IV-01-586-185/06 од 26. маја 2006. године тужиоцу престало наведено право закључно са 31. мартм 2006. године; да је тужена вршила умањену исплату тужиоцу по основу месечних новчаних примања за незапосленост у периоду 1. фебруар 2000. – 31. март 2006. године и да неисплаћена разлика у овом периоду износи 294.890,00 динара; да укупан дуг са каматом на дан 15. јула 2010. године износи 898.864,00 динара, колико је суд и досудио тужиоцу у складу са његовим тужбеним захтевом; да је неоснован приговор застарелости потраживања који је истакла тужена, с обзиром да се у конкретном случају ради о стицању без основа за који је предвиђен општи рок застарелости од 10 година прописан чланом 371. Закона о облигационим односима.

У наведеној првостепеној пресуди примењено је Правно схватање усвојено на заједничкој седници Грађанског одељења за радне спорове Апелационог суда у Новом Саду I-7-10/10 од 23 јуна 2010. године, у коме је, између осталог, утврђено да је рок застарелости потраживања за исплату неисплаћеног дела месечних инвалидских примања заснованих на одредбама Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца 10 година од доспелости сваког месечног примања, сагласно члану 371. у вези са чланом 361. Закона о облигационим односима.

Одлучујући о жалби тужене, Апелациони суд у Новом Саду је 23. новембра 2011. године донео оспорену пресуду Гж. 10355/2010, којом је: у ставу првом изреке усвојио жалбу и преиначио првостепену пресуду у ставу првом и другом изреке, тако што је одбио као неоснован тужбени захтев тужиоца за исплату разлике инвалидских примања за спорни период и обавезао тужиоца да накнади туженој трошкове парничног поступка; у ставу другом изреке обавезао тужиоца да накнади туженој трошкове другостепеног парничног поступка. У образложењу оспорене другостепене пресуде је, поред осталог, истакнуто: да је првостепени суд на правилно и потпуно утврђено чињенично стање погрешно применио материјално право; да су основани жалбени наводи којима се истиче приговор застарелости и да се, у конкретном случају, ради о потраживању накнаде за време незапослености која има карактер повремених потраживања, јер се према чл.28. и 51. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98 и 29/98) одређују у месечним износима,

а према члану 71. истог закона се исплаћују по истеку месеца за који се исплата врши; да на основу члана 372. став 1. у вези са чланом 379. став 2. Закона о облигационим односима, потраживања повремених давања која доспевају годишње или у краће одређеном временском периоду (повремена потраживања) застаревају за три године од доспелости сваког појединачног давања; да је првостепени суд погрешно оценио да је основ одговорности тужене њено неосновано обогаћење на рачун тужиоца и да потраживање тужиоца застарева у року из члана 371. Закона о облигационим односима; да је другостепени суд, имајући у виду одредбу члана 372. став 1. Закона о облигационим односима и да је тужба у овој правној ствари поднета 26. фебруара 2010. године, оценио да су застарела сва потраживања која су доспела пре 26. фебруара 2007. године.

Апелациони суд у Новом Саду је у оспореној пресуди одступио од свог утврђеног Правног схватања усвојеног 23. јуна 2010. године применивши правни став према коме потраживања месечних инвалидских примања представљају повремена потраживања која застаревају за три године од доспелости сваког појединачног давања, сагласно члану 372. став 1. у вези са чланом 379. став 2. Закона о облигационим односима. Такав правни став потиче из дугогодишње судске праксе највиших судова у Републици Србији – најпре Врховног суда Србије, а сада Врховног касационог суда.

4. Уставни суд је извршио увид у пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 6401/2010 од 6. априла 2011. године и Гж. 9157/2010 од 24. маја 2011. године, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставноправној ствари:

Апелациони суд у Новом Саду је 6. априла 2011. године донео пресуду Гж. 6401/2010, којом је одбио као неосновану жалбу тужене Републике Србије – Министарство рада, запошљавања и социјалне политике и потврдио пресуду Општинског суда у Новом Саду П. 4565/09 од 12. новембра 2009. године. У образложењу другостепене пресуде је, поред осталог, истакнуто: да је првостепеном пресудом усвојен тужбени захтев тужиоца у целини и обавезана тужена да му исплати разлику инвалидских примања на име надокнаде за време незапослености за период 1. септембар 2000. – 31. март 2006. године у износу од 290.036,00 динара, са законском затезном каматом на сваки појединачни месечни износ; да је у првостепеном поступку утврђено да је решењем Општине Мали Иђош бр. 586-1/2000-02 од 20. новембра 2000. године признато тужиоцу, као ратном војном инвалиду, право на месечно новчано примање за време незапослености, да је наведено право престало тужиоцу закључно са 31. мартом 2006. године, на основу решења Општине Мали Иђош – Општинска управа – Одељење за општу и управну делатност бр. 580-9-10/2006-02 од 1. јуна 2006. године, те да је тужена у спорном периоду исплаћивала тужиоцу мање износе на име месечног новчаног примања за време незапослености; да се потраживање тужиоца за исплату спорног неисплаћеног дела предметних новчаних примања по основу надокнаде за време незапослености заснива на Уредби о правима на допунску заштиту војних инвалида, корисника породичне инвалиднине

и цивилних инвалида рата у вези са Законом о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца, те на управном акту – решењу надлежног органа управе; да наведено потраживање тужиоца представља захтев за испуњење преосталог дела новчане обавезе тужене засноване на закону и управном акту из члана 262. став 1. Закона о облигационим односима, а не представља истовремено и потраживање накнаде штете због делимичне неисплате дуга по ставу 2. истог члана у вези са чланом 155. Закона о облигационим односима; да је с обзиром на то да у члану 279. Закона о облигационим односима нису дати било какви елементи помоћу којих би се могао одредити општи појам повремених потраживања, другостепени суд нашао да се из члана 372. став 1. Закона о облигационим односима може закључити само да је битна особина повремених потраживања да она доспевају годишње или у краћим временским размацама, а да се одредбом члана 321. Закона прави разлика између повремених потраживања (нпр. закупнина) и других потраживања која се повремено обрачунавају (нпр. потраживања настала утрошком електричне енергије или воде или употребом телефона), а која се, према прописима који их регулишу, обрачунавају и доспевају за наплату једанпут месечно; да из наведеног произлази закључак да повремено доспевање потраживања у одређеним временским размацама није једини критеријум по коме се одређује појам повремених потраживања, те да од свих потраживања која доспевају у одређеним временским размацама нису повремених потраживања, у смислу наведених одредаба Закона о облигационим односима, она чија висина није унапред позната, него се сукцесивно обрачунава, а ни она која представљају оброчне отплате унапред утврђене укупне обавезе, без обзира што је висина сваке оброчне отплате унапред позната и да ли отплате садрже само главницу или главницу и камату; да из одредаба члана 28. и 71. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца, који се примењује и на инвалидска примања призната наведеном уредбом, произлази да та потраживања доспевају сваког месеца и да њихова висина није унапред позната, јер се према члану 28. у вези са чл. 29–63. истог закона обрачунавају сваког месеца у одређеним процენტима од просечне зараде у Републици Србији, која није унапред позната и чија се висина мења готово сваког месеца; да је полазећи од наведеног, другостепени суд закључио да потраживања инвалидских примања не спадају у повремених потраживања која застаревају у року од три године и да се на њих примењује општи рок застарелости из члана 371. Закона о облигационим односима, који износи 10 година од доспелости сваког месечног примања; да је правилно првостепени суд нашао да потраживање тужиоца није застарело, имајући у виду да је прво утужено потраживање за септембар 2000. године и да је тужба поднета 21. маја 2009. године; да суд није везан правним основом по коме је тужилац тражио спорне исплате (стицање без основа), па то што је првостепени суд обавезао тужену на исплату по погрешном правном основу није од утицаја на правилност и законитост побијане првостепене пресуде.

Одлучујући о жалбама парничних странака изјављеним против пресуде Општинског суда у Новом Саду П. 9841/07 од 7. новембра 2008. године, Апелациони суд у Новом Саду је 24. маја 2011. године донео пресуду Гж. 9157/2010, којом је: у ставу првом изреке одбио као неосновану жалбу тужене Републике Србије – Министарство рада, запошљавања и социјалне политике; у ставу другом изреке делимично усвојио жалбу тужиоца и преиначио првостепену пресуду у ставу четвртом изреке, тако што је усвојио тужбени захтев тужиоца и обавезао тужену да, поред осталог, исплати тужиоцу разлику инвалидских примања на име надокнаде за време незапослености за период 1. март 2000. – 30. новембар 2002. године, са законском затезном каматом на појединачне месечне износе. Другостепени суд је и у овом предмету заузео правни став да наведено потраживање тужиоца није повремено потраживање које застарева у року од три године и да се, у конкретном случају, примењује општи рок застарелости од 10 година прописан одредбом члана 371. Закона о облигационим односима, те да тужилац ужива судску заштиту потраживања разлика инвалидских примања, јер је прво утужено потраживање за март 2000. године а тужба је поднета 28. децембра 2007. године.

5. Одредбама Устава, на чију се повреду подносилац позива у уставној жалби, утврђено је: да свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале, те да грађани имају право да се обратe међународним институцијама ради заштите својих слобода и права зајемчених Уставом (члан 22.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (члан 36. став 1).

Одредбама Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98, 29/98 и 25/2000 и „Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 111/09), које су од значаја за одлучивање у овој уставноправној ствари, прописано је: да је основно право војног инвалида, поред осталог, накнада за време незапослености (члан 21. тачка б)); да ратни војни инвалид од I до IV групе, коме је то својство признато по основу оштећења организма задобијеног под околностима из члана 2. став 1. тач. 1) и 5) и став 2. овог закона, као и у ратном заробљеништву у вези са тим околностима, под условом да није у радном односу, да нема приход од друге делатности и да је пријављен организацији надлежној за послове запошљавања, има право на накнаду за време незапослености, те да право на накнаду из става 1. овог члана трајно престаје даном заснивања радног односа или оснивања приватног предузећа, радње или друге организације, као и у случају одбијања запослења обезбеђеног посредством

организације надлежне за послове запошљавања и да се накнада из става 1. овог члана одређује у месечном износу у висини просечне нето зараде у Савезној Републици Југославији из претходног месеца (члан 51.); да се накнада за време незапослености исплаћује по истеку месеца за који се врши исплата (члан 71).

Одредбама Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99), које су од значаја за одлучивање у овој уставноправној ствари, прописано је: да се писмено признање застареле обавезе сматра као одрицање од застарелости (члан 366. став 1.); да потраживања застаревају за десет година, ако законом није одређен неки други рок застарелости (члан 371.); да потраживања повремених давања која доспевају годишње или у краћим одређеним размацама времена (повремена потраживања), па било да се ради о споредним повременим потраживањима, као што је потраживање камата, било да се ради о таквим повременим потраживањима у којима се исцрпљује само право, као што је потраживање издржавања, застаревају за три године од доспелости сваког појединог давања (члан 372. став 1.); да сва потраживања која су утврђена правноснажном судском одлуком или одлуком другог надлежног органа, или поравнањем пред судом или другим надлежним органом, застаревају за десет година, па и она за која закон иначе предвиђа краћи рок застарелости и да, међутим, сва повремена потраживања која проистичу из таквих одлука или поравнања и доспевају убудуће, застаревају у року предвиђеном за застарелост повремених потраживања (члан 379).

Одредбама Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11), који је ступио на снагу 1. фебруара 2012. године, прописано је: да се поступак који је одлуком суда правноснажно окончан може по предлогу странке поновити, поред осталог, ако је Уставни суд, у поступку по уставној жалби, утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом у парничном поступку, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке (члан 426. тачка 12)); да се предлог за понављање поступка подноси у року од 60 дана и то у случајевима из члана 426. тач. 7), 8), 11) и 12) овог закона, од дана када је странка могла да употреби правноснажну одлуку која је разлог за понављање поступка (члан 428. став 1. тачка 4)).

6. Разматрајући наводе о повреди права на правично суђење у другостепеном парничном поступку, Уставни суд је испитивао да ли је Апелациони суд у Новом Саду произвољно применио материјално право на штету подносиоца уставне жалбе. У конкретном случају, другостепени суд је оценио да је подносилац уставне жалбе тражио правну заштиту повређеног субјективног права које представља повремено потраживање које застарева за три године од доспелости сваког појединачног износа према одредби члана 372. став 1. Закона о облигационим односима, те да, у том смислу, подносилац нема право да захтева судским путем исплату накнаде за време незапослености (као једног од права из корпуса инвалидских примања),

јер је тужбу поднео 26. фебруара 2010. године, а сва потраживања доспела пре 26. фебруара 2007. године се имају сматрати застарелим.

Имајући у виду да се потраживање накнаде за време незапослености одређује у месечном износу у висини просечне нето зараде у Републици Србији из претходног месеца и да наведено давање према одредби члана 71. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца доспева једном месечно, Уставни суд сматра да је Апелациони суд у Новом Саду дао јасне, довољне и уставноправно прихватљиве разлоге када је оценио да потраживање подносиоца уставне жалбе, које је утврђено правноснажним решењем Општинске управе Бечеј од 1992. године, има карактер повремених потраживања које застарева у року од три године од дана доспелости сваког појединачног давања. На овакво правно становиште упућују и одредбе члана 379. Закона о облигационим односима, којима је предвиђено да сва повремених потраживања која су утврђена правноснажним судском одлуком или одлуком другог надлежног органа, застаревају у року предвиђеном за застарелост повремених потраживања, односно у року од три године који је прописан одредбом члана 372. став 1. истог закона. Дакле, одлука органа јединице локалне самоуправе донета у управном поступку, по оцени Уставног суда, спада у одлуке другог надлежног органа у смислу члана 379. Закона о облигационим односима, којима се утврђују одређена потраживања која подлежу различитим роковима застарелости у зависности од њихове природе. Правило је да се на потраживања која су утврђена наведеним појединачним актима примењује рок застарелости од 10 година, са изузетком повремених потраживања за која важи рок застарелости од три године.

Међутим, Апелациони суд у Новом Саду је приликом доношења оспорене пресуде имао сазнање о томе да је министар рада и социјалне политике, на основу Закључка Владе Републике Србије 05 број: 580-8762/2006-3 од 28. септембра 2006. године, донео 11. јануара 2008. године Одлуку о исплати дуга Републике Србије корисницима борацко – инвалидске заштите и заштите цивилних инвалида рата за период октобар 1999. – март 2002. године, што произлази из Правног схватања усвојеног на заједничкој седници Грађанског одељења и Одељења за радне спорове Апелационог суда у Новом Саду Су. I -7-10/10 од 23. јуна 2010. године, али и поред тога ову чињеницу, која може бити од битног значаја за основаност приговора застарелости потраживања, није разматрао. Одредбом члана 366. став 1. Закона о облигационим односима предвиђене су радње дужника у облигационоправном односу које изазивају одређено правно дејство након протекла рока застарелости. Наиме, обавеза дужника да исплати дуг повериоцу након протекла рока застарелости потраживања прелази у натуралну облигацију, те од тог момента искључиво од његове добре воље зависи испуњење обавезе. У том контексту, дужник може извршити писмено признање застареле обавезе које има за правну последицу одрицање од застарелости и враћа облигационоправни однос у стање у коме се налазио пре почетка тока застарелости, односно рок застарелости почиње тећи изнова. С обзиром на то да је Ре-

публика Србија дужник обавезе исплате накнаде за време незапослености (поступање по захтевима за остварење права по основу инвалидских примања органи јединица локалне самоуправе врше као поверени посао), а да наведена одлука министра рада и социјалне политике од 11. јануара 2008. године има карактер писменог признања застареле обавезе, Апелациони суд у Новом Саду је, приликом оцене основаности жалбе тужене Републике Србије – Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, морао да има у виду правне последице наведене одлуке коју је донео министар туженог министарства. Пропуст другостепеног суда да предметну одлуку узме у обзир као релевантну за застарелост потраживања, по оцени Уставног суда, последично је довео до арбитрерне примене материјалног права у оспореној пресуди којом је правноснажно одбијен тужбени захтев тужиоца, овде подносиоца уставне жалбе, за исплату разлике инвалидских примања за период на који се односи Одлука министра рада и социјалне политике од 11. јануара 2008. године.

На основу изложеног, а узимајући у обзир да се одредбом члана 32. став 1. Устава, поред осталог, гарантује и заштита странака у парничном поступку од арбитрерне примене права од стране судова, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 10355/2010 од 23. новембра 2011. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, те је уставну жалбу у овом делу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), и одлучио као у првом делу тачке 1. изреке.

7. Разматрајући наводе и разлоге уставне жалбе са становишта одредбе члана 36. став 1. Устава, Уставни суд је имао у виду да захтеви правне сигурности и заштите легитимних очекивања учесника у поступку не подразумевају право на устаљену судску праксу (Европски суд за људска права, одлука у предмету *Unedic ĩproĥiv Француске*, од 18. децембра 2008. године, § 74). Развој судске праксе сам по себи не противуречи добром дељењу правде, али у случају постојања добро установљене судске праксе (*well-established jurisprudence*) обавеза највишег суда је да да суштинске разлоге за одступање од дотадашње судске праксе, како не би повредио право учесника у поступку на довољно образложену судску одлуку (Европски суд за људска права, у случају *Atanasovski ĩproĥiv „бивше ју-ĥословенске Републике Македоније“*, одлука од 14. јануара 2010. године, § 38). Промена правног става суда је нужна, нарочито у светлу сложених и динамичних друштвених односа, с тим да у управноправним стварима до ње може да дође само под законом одређеним процедуралним условима (Одлуке уставног суда Уж-148/2008, 18. фебруар 2010. године, тачка 5) образложења.

Уставни суд констатује да је Апелациони суд у Новом Саду променио Правно схватање усвојено на седници од 23. јуна 2010. године ускладивши га са правним ставом и праксом највишег суда у Републици Србији, који су засновани на правилном тумачењу одредаба члана 379. Закона о облигационим односима.

Међутим, и поред претходне констатације, а полазећи од околности случаја које су утврђене у овом уставносудском поступку, Уставни суд налази да је одступање Апелационог суда у Новом Саду од постојеће судске праксе кроз промену правног схватања о застарелости потраживања бораца, ратних војних инвалида и породица палих бораца по основу инвалидских примања, начелно имало за последицу наступање правне несигурности корисника наведених примања у остваривању њихових права. Овакав закључак Уставног суда се заснива на следећим разлозима: прво, број корисника борацко – инвалидске заштите којима је Република Србија признала дуг на име мање исплаћених инвалидских примања је велики (у питању је више хиљада корисника); друго, Апелациони суд у Новом Саду је променио правно схватање које је усвојено јуна 2010. године већ у току наредне 2011. године; треће, до промене овог правног схватања је дошло у моменту када се пред Апелационим судом у Новом Саду и првостепеним подручним судовима водило више стотина парница ради исплате разлике инвалидских примања; четврто, пре промене правног схватања је правноснажно окончано више десетина предмета у којима су усвојени тужбени захтеви за исплату разлике инвалидских примања; пето, промена правног схватања које има за последицу потпуно или делимично одбијање већине тужбених захтева, јер се као рок застарелости узима период од три а не 10 година, несумњиво се одражава на легитимна очекивања корисника борацко – инвалидске заштите, као посебно осетљиве категорије лица којој су инвалидска примања често једини извор прихода.

Одступање од судске праксе, односно промена правног схватања не мора увек довести до повреде права из члана 36. став 1. Устава. Стога је требало испитати да ли у – конкретном случају постоји идентитет чињеничног и правног стања у парницама у којима је Апелациони суд у Новом Саду поступао као другостепени суд, те да ли је наведени суд донео другачије одлуке о основаности тужбених захтева у тим предметима.

У том смислу, Уставни суд је нашао да су Основни суд у Новом Саду у парничном поступку поводом кога је поднета уставна жалба и Општински суд у Новом Саду у предметима П. 9841/07 и П. 4565/09 утврдили да су тужиоци ратни војни инвалиди и да су они тражили разлику инвалидских примања на име накнаде за време незапослености, те да у ова три предмета неспорно постоји идентитет чињеничног и правног стања. При томе, Апелациони суд у Новом Саду је у парници која је претходила подношењу уставне жалбе извео правни закључак да потраживање подносиоца има карактер повремених потраживања из члана 372. став 1. Закона о облигационим односима, које застарева у року од три године од дана доспелости сваког појединачног износа и да подносилац нема право да тражи принудно испуњење обавезе дужника, јер је поднео тужбу након рока прописаног наведеном законском одредбом, а што је све имало за правну последицу одбијање његовог тужбеног захтева. Исти другостепени суд је у друга два предмета (пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 6401/2010 од 6. априла 2011. године и Гж. 9157/2010 од 24. маја 2011. године) оценио да

потраживања тужилаца немају карактер повремених потраживања и да се на њих примењује општи рок застарелости од 10 година прописан одредбом члана 371. Закона о облигационим односима, те да тужиоци имају право на судску заштиту потраживања накнаде за време незапослености, а што је имало за правну последицу усвајање њихових тужбених захтева.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је утврдио да је Апелациони суд у Новом Саду у идентичној чињеничној и правној ситуацији донео различите одлуке о основаности тужбених захтева и да је на тај начин подносиоца уставне жалбе, одбијајући његов тужбени захтев, довео у битно различит положај од онога у коме су били тужиоци чији је истоветни тужбени захтев усвојен. Из изнетих разлога, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 10355/2010 од 23. новембра 2011. године повређено право подносиоца уставне жалбе на једнаку заштиту права, те је уставну жалбу и у овом делу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, одлучујући као у првом делу тачке 1. изреке.

8. Испитујући наводе и разлоге уставне жалбе са становишта одредбе члана 22. Устава, Уставни суд је оценио да оспореном другостепеном пресудом није повређено право подносиоца на судску заштиту. Наиме, подносилац уставне жалбе је искористио право да поднесе тужбу ради заштите повређених субјективних права и надлежни првостепени и другостепени суд су одлучили о основаности тужбеног захтева. У том смислу, Уставни суд констатује да наведено уставно право не подразумева и позитиван исход поступка за лице које тражи судску заштиту.

Разматрајући наводе подносиоца уставне жалбе према којима му је у другостепеном поступку повређено право на суђење у разумном року, Уставни суд је оценио да су ови наводи подносиоца неосновани. Наиме, Апелациони суд у Новом Саду је о поднетој жалби одлучио у року од једне године и месец дана, што се, по оцени Уставног суда, не може сматрати неразумним роком за одлучивање. При томе, Уставни суд је имао у виду да је ова парница прошла две судске инстанце и да је окончана након годину дана и девет месеци. Полазећи од изложеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу одбио као неосновану, те је одлучио као у другом делу тачке 1. изреке.

9. С обзиром на то да су повреде Уставом зајемчених права подносиоца такве природе да је то очигледно могло бити од утицаја на доношење повољније одлуке за њега у парници поводом које је поднета уставна жалба, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, наложио надлежном суду да у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке понови поступак по жалби тужене изјављеној против пресуде Основног суда у Новом Саду П. 9745/2010 од 15. септембра 2010. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

10. Полазећи од свега изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-1959/2010 од 7. новембра 2012. године („Службени гласник РС“, број 114/12)
(повреда права из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба З.Х. и утврђује да је пресудом Вишег суда у Зрењанину Гж. 52/10 од 18. фебруара 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Налаже се Вишем суду у Зрењанину да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови поступак по жалбама парничних странака изјављеним против пресуде Општинског суда у Новом Кнежевцу П. 79/08 од 18. маја 2009. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. З.Х. из Трешњевца, чији је пуномоћник С.С., адвокат из Новог Кнежевца, поднео је Уставном суду 12. априла 2010. године уставну жалбу, која је допуњена поднесцима од 13. априла и 5. јула 2010. године, против пресуде Вишег суда у Зрењанину Гж. 52/10 од 18. фебруара 2010. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и права на накнаду штете из члана 35. став 2. Устава.

У уставној жалби је наведено да је другостепени суд оспореном пресудом усвојио жалбу друге парничне странке – тужене, те је преиначио првостепену пресуду у усвајајућем делу тако што је одбио делимично усвојен тужбени захтев подносиоца уставне жалбе, због застарелости потраживања накнаде штете. Подносилац уставне жалбе је навео да је против тужене најпре поднео приватну кривичну тужбу Општинском суду у Новом Кнежевцу због кривичног дела увреде, а у ком кривичном поступку је истакао имовинскоправни захтев. Даље, навео је да је у року од три месеца по правноснажности решења о обустави кривичног поступка поднео тужбу парничном суду против окривљене као тужене, ради накнаде штете, а по упутству кривичног суда. Виши суд у Зрењанину је потпуно превидео ову чињеницу те је погрешно закључио да је његово потраживање застарело.

Предложио је да Уставни суд утврди повреду означених права, као и да му, на терет Републике Србије, утврди право на накнаду штете због незаконитог рада државног органа у износу од 100.000,00 динара.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у целокупну документацију приложу уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Подносилац уставне жалбе је као приватни тужилац 22. јануара 2004. године поднео Општинском суду у Новом Кнежевцу приватну кривичну тужбу против окривљене М.Е, због кривичног дела увреде из члана 93. Кривичног закона Републике Србије, а поводом догађаја који се десио 26. децембра 2003. године у судници Општинског суда у Новом Кнежевцу у другом поступку који се водио између истих лица. У покренутом кривичном поступку приватни тужилац је истакао имовинскоправни захтев ради накнаде нематеријалне штете.

Општински суд у Новом Кнежевцу је решењем К. 10/04 од 27. децембра 2007. године обуставио наведени кривични поступак због апсолутне застарелости кривичног гоњења, а приватног тужиоца је, сагласно одредби члана 206. став 3. Законика о кривичном поступку, упутио да свој имовинскоправни захтев против окривљене оствари у парничном поступку. Наведено решење је постало правноснажно 20. фебруара 2008. године.

Након правноснажности решења о обустави кривичног поступка, подносилац уставне жалбе је 14. априла 2008. године као тужилац поднео тужбу Општинском суду у Новом Кнежевцу против окривљене као тужене, ради накнаде нематеријалне штете за претрпљене душевне болове због повреде угледа, части и права личности, потражујући износ од 100.000,00 динара.

Општински суд у Новом Кнежевцу је пресудом П. 79/08 од 18. маја 2009. године делимично усвојио, а делимично одбио тужбени захтев, и обавезао тужену да тужиоцу на име накнаде штете исплати износ од 10.000,00 динара, као и да му накнади трошкове поступка. У првостепеној пресуди је, између осталог, наведено да је приговор застарелости потраживања неоснован, а из разлога што је одредбом члана 388. Закона о облигационим односима прописано да се застарелост прекида подизањем тужбе и сваком другом повериочевом радњом предузетом против дужника пред судом или другим надлежним органом, а у циљу утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања. Како је утврђено да је тужилац решењем Општинског суда у Новом Кнежевцу К. 10/04 од 27. децембра 2007. године, а које је постало правноснажно 20. фебруара 2008. године, упућен са својим имовинскоправним потраживањем на парнични поступак, да је тужбу ради накнаде штете поднео дана 14. априла 2008. године, произлази да је приговор застарелости неоснован.

Виши суд у Зрењанину је оспореном пресудом Гж. 52/10 од 18. фебруара 2010. године истовремено усвојио жалбу тужене и одбио жалбу

тужиоца, те је преиначио првостепену пресуду у усвајајућем делу, тако што је одбио делимично усвојени тужбени захтев, као и захтев за накнаду трошкова поступка, а првостепену пресуду у одбијајућем делу је потврдио. У другостепеној пресуди је указано на следеће: да је одредбом члана 376. Закона о облигационим односима прописано да потраживање накнаде штете застарева за три године од дана када је оштећени дознао за штету и за лице које је штету учинило; да када је штета проузрокована кривичним делом, за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, па захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева истеком времена одређеног за застарелост кривичног гоњења, с тим што прекид застаревања кривичног гоњења повлачи и прекид застаревања захтева за накнаду штете; да се ова правила, садржана у члану 377. ст. 1. и 2. Закона о облигационим односима, могу применити само ако је кривично дело утврђено у кривичном поступку; да парнични суд сам не може да реши као претходно питање да ли постоји кривично дело, па ни ради примене дужег рока застарелости накнаде штете, у циљу пружања јаче заштите праву оштећеног на накнаду штете проузроковане кривичним делом, у случају да је кривични поступак обустављен због апсолутне застарелости кривичног гоњења, јер о постојању кривичног дела и кривичне одговорности окривљеног лица може да решава само кривични суд; да је, у смислу чл. 376. и 377. Закона о облигационим односима, потраживање тужиоца према туженој застарело.

4. Одредбама Устава, на чију повреду указује подносилац у уставној жалби, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе (члан 35. став 2).

За одлучивање у овој уставносудској ствари од значаја су и одредбе Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) и Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99).

Одредбама Законика о кривичном поступку је прописано: да ће се имовинско-правни захтев који је настао услед извршења кривичног дела расправити на предлог овлашћених лица у кривичном поступку ако се тиме не би знатно одуговлачио овај поступак (члан 201. став 1.); да се имовинско-правни захтев може односити на накнаду штете, повраћај ствари или поништај одређеног правног посла (члан 201. став 2.); да се предлог за остваривање имовинско-правног захтева у кривичном поступку подноси органу коме се подноси кривична пријава или суду пред којим се води

поступак (члан 203. став 1.); да о имовинско-правном захтеву одлучује суд (члан 206. став 1.); да кад суд решењем обустави кривични поступак, упутиће овлашћено лице да имовинско-правни захтев може остваривати у парничном поступку (члан 206. став 3).

Одредбама Закона о облигационим односима је прописано: да се застаревање прекида подизањем тужбе и сваком другом повериочевом радњом предузетом против дужника пред судом или другим надлежним органом, у циљу утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања (члан 388.); да ако је тужба против дужника одбачена због ненадлежности суда или ког другог узрока који се не тиче суштине ствари, па поверилац подигне поново тужбу у року од три месеца од дана правноснажности одлуке о одбацивању тужбе, сматра се да је застаревање прекинуто првом тужбом (члан 390. став 1.); да исто вреди и за позивање у заштиту, и за истицање пребијања потраживања у спору, као и у случају кад је суд или други орган упутио дужника да своје пријављено потраживање остварује у парничном поступку (члан 390. став 2).

5. Разматрајући наводе и разлоге уставне жалбе са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, Уставни суд најпре указује да накнада штете (нематеријалне или материјалне) проузроковане по билом ком основу, спада у имовинскоправне спорове као врсту грађанскоправних спорова за чије расправљање и одлучивање је надлежан суд у парничном поступку по поднетој тужби тужиоца, у смислу члана 1. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ бр. 125/04, 111/09 и 36/11), односно Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11) који је на снази. Међутим, оштећено лице у кривичном поступку, које сматра да му је какво лично или имовинско право угрожено или повређено кривичним делом, има право да потражује накнаду нематеријалне или материјалне штете у самом кривичном поступку истицањем имовинскоправног захтева ради накнаде штете, у смислу одредаба члана 201. Законика о кривичном поступку. Дакле, у складу са меродавним правом, оштећени кривичним делом може тражити накнаду претрпљене штете услед кривичног дела или подношењем посебне тужбе суду у парничном поступку или истицањем имовинскоправног захтева у кривичном поступку.

Подносилац уставне жалбе је уз приватну кривичну тужбу поднету Општинском суду у Новом Кнежевцу против М.Е. због кривичног дела увреде, истакао и имовинскоправни захтев, чиме се определио да своје потраживање накнаде нематеријалне штете остварује првенствено у кривичном поступку.

У вези остваривања имовинскоправног захтева у кривичном поступку, Уставни суд указује да је основни циљ вођења кривичног поступка да се утврди постојање кривичног дела, односно да се у односу на окривљеног расправи и одлучи о основаности сумње која је била разлог за покретање кривичног поступка, као и оптужбама против њега, како би се обезбедило да нико невин не буде осуђен, због чега се процесне гаранције права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и друга Уставом зајемчена права у кривичном поступку гарантују првенствено окривљеном. То даље

значи да истакнути имовинскоправни захтев у том поступку представља споредни захтев у односу на основни циљ кривичног поступка, што је потврђено и на нормативном плану, прописивањем процесних ситуација у којима је кривични суд овлашћен, па чак и дужан да оштећено лице упути да имовинскоправни захтев оствари у парничном поступку. Једна од тих процесних ситуација је обустава кривичног поступка, што је управо био случај у конкретном предмету.

Дакле, закључак је да је парнични поступак примарни поступак у коме се остварује накнада штете, док се у кривичном поступку првенствено одлучује о постојању кривичног дела, а истакнути имовинскоправни захтев ради накнаде штете представља акцесорни захтев у том поступку.

Међутим, независно од предности парничног поступка у односу на кривични поступак у погледу остваривања захтева за накнаду штете, са истицањем имовинскоправног захтева оштећени као тужилац, приватни тужилац и оштећени стичу такозвани статус „парничне странке“ у кривичном поступку (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Рисџић ирошић Србије* број 32181/08 од 18. јануара 2011. године, став 46), као што је то био случај са подносиоцем уставне жалбе као приватним тужиоцем у кривичном поступку. Стога се процесне гаранције права на правично суђење у кривичном поступку примењују и на наведена лица у оном делу који се односи на одлучивање о њиховом „грађанскоправном захтеву“ и то од тренутка када су у кривичном поступку истакли имовинскоправни захтев ради накнаде нематеријалне или материјалне штете која је наступила као последица кривичног дела (видети пресуду Европског суда за људска права *Атанасова ирошић Бујарске*, број 72001/01 од 2. октобра 2008. године, став 51. и *Борис Сјојановски ирошић Бивше Југословенске Републике Македоније*, број 41916/04 од 6. маја 2010. године, став 40). У складу са оваквом праксом Европског суда, Уставни суд налази да се од тренутка истицања имовинскоправног захтева ради накнаде штете у кривичном поступку примењују и норме меродавне за расправљање и одлучивање о накнади штете у односу на истакнути имовинскоправни захтев, па самим тим и норма о прекиду застарелости потраживања накнаде штете из члана 388. Закона о облигационим односима.

Полазећи од наведеног, Уставни суд оцењује да се истицање имовинскоправног захтева у кривичном поступку ради накнаде штете у погледу правних дејстава изједначава са подношењем тужбе у парничном поступку ради накнаде штете. Наиме, у обе процесне ситуације одлучује суд о једном грађанскоправном захтеву, о захтеву за накнаду штете, само у различитим поступцима. У складу са наведеним, подносилац уставне жалбе је као приватни тужилац, даном истицања имовинскоправног захтева у кривичном поступку предузео правно релевантну радњу у циљу утврђивања и остваривања потраживања накнаде нематеријалне штете, чиме је прекинуо застаревање тог потраживања. За све време трајања кривичног поступка у коме се расправљало о имовинскоправном захтеву подносиоца уставне жалбе постојао је прекид застаревања његовог потраживања, односно рокови везани за овај материјалноправни институт нису текли.

У процесној ситуацији обуставе кривичног поступка због апсолутне застарелости кривичног гоњења и упућивања подносиоца уставне жалбе као приватног тужиоца да оствари свој имовинскоправни захтев против окривљене у парничном поступку, спречавање коначног наступања застарелости потраживања накнаде штете је било условљено подношењем тужбе парничном суду од стране подносиоца у року од три месеца по правноснажности одлуке кривичног суда о обустави кривичног поступка, а у смислу одредаба члана 390. Закона о облигационим односима. Решење о обустави кривичног поступка постало је правноснажно 20. фебруара 2008. године, а подносилац уставне жалбе је поступајући по упутству кривичног суда, тужбу за накнаду штете парничном суду поднео 14. априла 2008. године, дакле за мање од два месеца од правноснажности одлуке о обустави кривичног поступка. На тај начин је поново прекинуто застаревање подносиоачевог потраживања, и то очигледно у року који је прописан материјалним правом управо за ситуацију када оштећени свој захтев не успе да оствари у кривичном поступку.

Виши суд у Зрењанину се у оспореној пресуди уопште није осврнуо на меродавне материјалноправне одредбе о прекиду застаревања потраживања, за разлику од првостепеног суда. На основу свега изнетог, Уставни суд сматра да је произвољна примена материјалног права од стране другостепеног суда, која се огледа у непримени одредаба Закона о облигационим односима о прекиду застаревања потраживања, имала такву тежину да је довела у сумњу правичност поступка пред другостепеним судом, чиме је повређено право подносиоца на правично суђење из члана 32. став 1. Устава. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), уставну жалбу усвојио и одлучио као у првом делу тачке 1. изреке.

Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, као меру за отклањање последица учињене повреде права, наложио другостепеном суду да понови поступак по жалбама парничних странака изјављеним против првостепене пресуде, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке Уставног суда, одлучујући као у тачки 2. изреке. С обзиром на то да ће захтев за накнаду нематеријалне штете подносиоца уставне жалбе бити предмет поновног разматрања у жалбеном поступку пред редовним судом, Уставни суд сматра да је одлучивање о уставној жалби у делу којим се истиче повреда права на накнаду штете из члана 35. став 2. Устава, за сада преурањен, због чега је уставну жалбу у том делу одбацио, као у другом делу тачке 1. изреке.

6. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

7. Уставни суд је, на основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-2416/2010 од 5. децембра 2012. године („Службени гласник РС“, број 5/13)
(нема њовреде њрава на њравично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба С.П. и М.П. изјављена против решења Врховног касационог суда Рев. 1480/10 од 17. марта 2010. године, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

О б р а з л о ж е њ е

1. С.П. и М.П., обоје из Ш., поднели су 17. маја 2010. године, преко пуномоћника А.В., адвоката из Н.С., Уставном суду уставну жалбу против пресуде Општинског суда у Шиду П. 150/96 од 27. марта 2006. године, пресуде Округног суда у Сремској Митровици Гж. 1495/08 од 26. марта 2009. године и решења Врховног касационог суда Рев. 1480/10 од 17. марта 2010. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије, права на имовину из члана 58. став 1. и права из члана 86. Устава.

У уставној жалби је, између осталог, наведено да су подносиоци ревизију изјавили позивом на одредбу члана 395. Закона о парничном поступку из 2004. године, с обзиром на то да враћање земљишнокњижног и катастарског стања пре 1967. године, погрешном применом начела легалитета, без уважавања каснијих стварних и правних промена на непокретностима, може имати далекосежне последице у примени права и у судској пракси. Подносиоци наводе да су ревизију истовремено изјавили позивајући се и на одредбу члана 491. став 3. Закона о парничном поступку из 1977. године, с обзиром на то да је парнични поступак покренут пре више од 20 година, дакле пре примене важећег Закона о парничном поступку, сматрајући да има места подношењу ревизије против одлуке другостепеног суда. По мишљењу подносилаца, Врховни касациони суд је одбацио ревизију из формалних разлога. Подносиоци уставне жалбе су навели да су првостепени и другостепени суд поступак водили у складу са процесним правилима којима се регулише редован поступак, а Врховни касациони суд је одбачајем ревизије овај спор квалификовао као спор мале вредности.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

Одредбом члана 84. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, др. 109/07 и 99/11), којим је уређен поступак по уставној жалби,

прописано је да се уставна жалба може изјавити у року од 30 дана од дана достављања појединачног акта, односно од дана предузимања радње којом се повређује или ускраћује људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у целокупну документацију приложују уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Тужиоци Република Србија, општина Шид и Јавно предузеће за стамбене услуге и грађевинско земљиште општине Шид поднели су тужбе Општинском суду у Шиду против подносилаца уставне жалбе и других тужених, ради утврђења права својине и права коришћења на спорним непокретностима. Прву тужбу је поднела општина Шид 26. фебруара 1987. године.

Општински суд у Шиду је оспореном пресудом П. 150/96 од 27. марта 2006. године усвојио тужбени захтев тужилаца, а Окружни суд у Сремској Митровици је оспореном пресудом Гж. 1495/08 од 26. марта 2009. године делимично одбио и делимично усвојио жалбе тужених С.П. и М.П.

Врховни касациони суд је оспореним решењем Рев. 1480/10 од 17. марта 2010. године одбацио као недозвољену ревизију тужених С.П. и М.П. изјављену против наведене другостепене пресуде. У образложењу оспореног ревизијског решења је наведено: да је у тужби ради утврђења права власништва и права коришћења, а која је поднета 26. фебруара 1987. године, тужилац општина Шид означила вредност предмета спора износом од 20.000,00 тадашњих динара; да су поднеском од 22. фебруара 2000. године тужиоци означили вредност предмета спора у износу од 15.000,00 динара; да се у погледу дозвољености изјављене ревизије примењују одредбе Закона о измена и допунама Закона о парничном поступку из 1998. године, према којима ревизија није дозвољена ако вредност предмета спора коју је тужилац означио у тужби не прелази 15.000,00 динара; да вредност предмета спора коју је тужилац навео у тужби не досеже новчани износ од 15.000,00 динара, који је меродаван за право на изјављивање ревизије, те да ревизија није дозвољена; да је означавање вредности предмета спора поднеском од 22. фебруара 2000. године на износ од 15.000,00 динара, коју је првостепени суд навео у уводу првостепене пресуде, без утицаја на оцену дозвољености ревизије, јер је та вредност предмета спора означена супротно одредбама члана 40. ст. 2. и 3. Закона о парничном поступку из 1977. године, а истовремено не досеже износ прописан чланом 382. став 3. Закона о парничном поступку.

4. Одредбама Устава, на чију повреду указује подносилац у уставној жалби, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи

о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1.); да се јемчи равноправност свих облика својине (члан 86).

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су одредбе закона којима је уређиван парнични поступак које су важиле, односно које су примењиване у време вођења парничног поступка у коме су донете оспорене одлуке.

Одредбом члана 55. став 2. Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 111/09), важећег у време доношења оспореног ревизијског решења, било је прописано да ће о ревизијама изјављеним пре ступања на снагу овог закона одлучивати Врховни касациони суд у већу састављеном од троје судија, по правилима парничног поступка која су важила до дана ступања на снагу овог закона.

Законом о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 125/04), који је ступио на снагу 23. фебруара 2005. године, било је прописано да ће се о ревизији изјављеној против правноснажне одлуке другостепеног суда, у поступку који је покренут пре почетка примене овог закона, одлучивати по правилима парничног поступка која су важила до ступања на снагу овог закона (члан 491. став 4).

Одредбом члана 16. став 3. Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку („Службени лист СРЈ“, број 3/02) било је прописано да ће се о ревизији изјављеној против правноснажне одлуке другостепеног суда, у поступку који је покренут пре ступања на снагу овог закона, решавати по правилима парничног поступка која су важила до дана ступања на снагу овог закона.

Одредбом чланом 111. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку из 1998. године („Службени лист СРЈ“, број 12/98) било је прописано да ако је пре ступања на снагу овог закона донесена првостепена пресуда или решење којим је поступак пред првостепеним судом окончан, даљи поступак спровешће се по правилима парничног поступка која су важила до дана ступања на снагу овог закона.

Одредбом члана 40. Закона о парничном поступку („Службени лист СФРЈ“, бр. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 72/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90 и 35/91 и „Службени лист СРЈ“, бр. 27/92, 31/93 и 24/94), који је важио у време подношења тужбе тужиоца, било је прописано: да у другим случајевима, кад се тужбени захтев не односи на новчани износ, меродавна је вредност предмета спора коју је тужилац назначио у тужби (став 2.); да ако је у случају из става 2. овог члана тужилац очигледно сувише високо или сувише ниско назначио вредност предмета спора, тако да се поставља питање стварне надлежности, састава суда или права на изјављивање ревизије, суд ће, најдоцније на припремном рочишту, а ако припремно рочиште није одржано онда на главној расправи пре почетка расправљања о главној ствари, брзо и на погодан начин проверити тачност означене вредности (став 3).

Одредбом члана 382. став 3. Закона о парничном поступку („Службени лист СФРЈ“, број 4/77), у основном тексту, било је прописано да ревизија није дозвољена у имовинскоправним споровима у којима се тужбени захтев не односи на потраживање у новцу, предају ствари или извршење неке друге чинидбе, ако вредност предмета спора коју је тужилац у тужби навео не прелази 50.000 динара.

Закон о парничном поступку из 1977. године је био више пута новелиран, тако да се ревизијски цензус стално мењао, а у време подношење тужбе, 26. фебруара 1987. године, важио је Закон о изменама и допунама Закона о парничном поступку („Службени лист СФРЈ“, број 69/82), којим је било прописано да ревизија није дозвољена у имовинскоправним споровима у којима се тужбени захтев не односи на потраживање у новцу, предају ствари или извршење неке друге чинидбе, ако вредност предмета спора коју је тужилац у тужби навео не прелази 50.000 динара.

Одредбом члана 382. став 3. Закона о парничном поступку, после измена и допуна извршених чланом 72. став 2. Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку из 1998. године, било је прописано да ревизија није дозвољена у имовинскоправним споровима у којима се тужбени захтев не односи на потраживање у новцу, предају ствари или извршење неке друге чинидбе, ако вредност предмета спора коју је тужилац у тужби навео не прелази 15.000 нових динара.

Уредбом о новом динару („Службени лист СРЈ“, бр. 6/94, 12/94 и 57/94) било је прописано: да се уводи нови динар као средство плаћања на територији Савезне Републике Југославије (члан 1.); да динар који је у оптицају (у даљем тексту: стари динар) 22. јула 1994. године престаје да важи као законско средство плаћања (10а); да ова уредба ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном листу СРЈ“, а примењиваће се од 24. јануара 1994. године (члан 11).

5. Подносиоци уставне жалбе сматрају да им је оспореним решењем Врховног касационог суда повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава. Повреду означеног уставног права подносиоци виде у томе што је Врховни касациони суд одбацио њихову ревизију „из формалних разлога“, иако је у парничном поступку одлучивано о правном питању од општег интереса, па оспорене пресуде могу имати далекосежне последице у примени права у судској пракси.

Уставни суд, најпре, констатује да право на приступ суду није изричито гарантовано чланом 32. став 1. Устава, али се у пракси овог суда и Европског суда за људска права подразумева да је оно неодвојиво од права на правично суђење. Стога је у конкретном случају било неопходно испитати да ли је основана тврдња подносилаца да им је оспореним решењем о одбацивању ревизије повређено право на правично суђење.

Право на приступ суду, као саставни део права на правично суђење, по правилу се везује за првостепене судове, док је право на приступ жалбеном суду или суду који одлучује о ванредним правним лековима обезбеђено гарантовањем права на правни лек. Међутим, у ситуацији када подносиоци

уставне жалбе нису истакли да им је оспореним решењем о одбацивању ревизије повређено право на правно средство зајемчено чланом 36. став 2. Устава, Уставни суд је уставноправну оцену оспореног решења првенствено усмерио на испитивање његове правичности у погледу уставноправно прихватљиве примене меродавног процесног права, у оквиру гаранција утврђених у члану 32. став 1. Устава.

У вези изложеног, Уставни суд констатује да је приступ парничних странака највишој судској инстанци свуда сужен, те је такав случај и у Републици Србији. Прво, право на правно средство из члана 36. став 2. Устава, пре свега, гарантује двостепеност у одлучивању о правима и обавезама кроз право на жалбу, док су ванредна правна средства у домену законодавне политике. Друго, Законом о парничном поступку увек је био прописан ограничени број ванредних правних лекова и предвиђени рестриктивни разлози за њихово изјављивање, а када је у питању ревизија – предвиђено је и посебно ограничење права на њено подношење прописивањем ревизијске суме (лимита или цензуса).

Следом наведеног, изјављивање ревизије у случају када вредност предмета спора не прелази прописани лимит, има за правну последицу одбацивање овог ванредног правног средства. Према пракси Европског суда за људска права, повреда права из члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (права на правично суђење) не постоји када је подносиоцу представке одбијен приступ највишем суду због његове сопствене процедуралне грешке (видети случај *Brualla Gomez de la Torre против Шпаније*, одлука од 19. децембра 1997. године, став 31). Наведени став би у конкретном случају био применљив на неиспуњеност ревизијског лимита.

Врховни касациони суд је у оспореном решењу закључио да вредност предмета спора коју је тужилац навео у тужби не досеже износ од 15.000,00 динара који је меродаван за право на изјављивање ревизије, а да је означавање вредности предмета спора поднеском од 22. фебруара 2000. године на износ од 15.000,00 динара, коју је првостепени суд навео у уводу своје пресуде, без утицаја на оцену дозвољености ревизије, јер је ова вредност предмета спора означена супротно одредбама члана 40. ст. 2. и 3. Закона о парничном поступку из 1977. године и не досеже износ прописан чланом 382. став 3. истог закона након његове измене 1998. године.

Иако Уставни суд налази да Врховни касациони суд није могао да цени дозвољеност ревизије упоређујући вредност предмета спора из тужбе јер је изражена у новчаној јединици (старим динарима) која од 1994. године не представља законско средство плаћања, са новчаним износом који представља ревизијски лимит одређен Законом о парничном поступку из 1998. године у новчаној јединици која је званично средство плаћања (новим динарима), уставноправно је прихватљиво становиште ревизијског суда да ревизија у конкретном случају није била дозвољена. Наиме, како се парнични поступак водио у имовинскоправном спору у коме се тужбени захтев није односио на новчано потраживање, за оцену дозвољености ревизије у

оваквој правној ситуацији, сагласно члану 40. став 2. Закона о парничном поступку из 1977. године, требало би да буде меродавна вредност предмета спора коју је тужилац означио у тужби, а то је био износ од 20.000,00 старих динара. У време покретања парничног поступка ревизија није била дозвољена ако вредност предмета спора коју је тужилац у тужби навео није прелазила износ од 50.000 старих динара, али је новчана јединица у којој је био изражен овај износ престала да важи 22. јула 1994. године. Ступање на снагу Уредбе о новом динару изискивало је да вредност предмета спора буде опредељена у новим динарима. Стога се у овом случају не може применити правни став Уставног суда према коме накнадна измена вредности спора у току парничног поступка не производи правно дејство у погледу права на изјављивање ревизије (видети Одлуку Уставног суда Уж-232/2008 од 25. децембра 2008. године). Поднеском од 22. фебруара 2000. године означена је нова вредност предмета спора од 15.000,00 динара, коју је првостепени суд навео у уводу првостепене пресуде. Међутим, наведени износ није прелазио ревизијску суму прописану изменама члана 382. став 3. Закона о парничном поступку из 1998. године, јер није прелазио 15.000,00 динара.

У вези са тврдњом подносилаца уставне жалбе да је ревизију изјавио позивајући се и на одредбу члана 395. Закона о парничном поступку, Уставни суд је утврдио да подносилац уз уставну жалбу није доставио примерак изјављене ревизије, те се у недостатку овог доказа, Уставни суд није упуштао у основаност овакве подносиоачеве тврдње.

С обзиром на изложено, Уставни сматра да оспорено решење Врховног касационог суда, и поред уочених недостатака у образложењу, задовољава стандарде правичног суђења. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, одбио као неосновану уставну жалбу изјављену против оспореног ревизијског решења и одлучио као у првом делу изреке.

Уставни суд указује да се повреда права на имовину из члана 58. став 1. Устава, као и повреда права из члана 86. Устава, не могу довести у везу са садржином оспореног ревизијског решења, којим је само одлучивано о дозвољености ревизије, а не о имовини и својинским правима подносилаца уставне жалбе.

6. Према правном ставу Уставног суда, у парничном поступку ревизија представља правно средство чијим се исцрпљивањем стиче право на подношење уставне жалбе, али само када је у конкретном случају ревизија била дозвољена и када је изјављена на начин и под условима прописаним законом. У супротном, рок за подношење уставне жалбе почиње да тече даном достављања другостепене пресуде подносиоцима уставне жалбе.

Полазећи од наведеног, те чињенице да је у конкретном случају ревизија подносилаца уставне жалбе одбачена као недозвољена због вредности предмета спора, Уставни суд је утврдио да су подносиоци уставне жалбе оспорену другостепену пресуду неспорно примили пре 17. марта 2010. године, када је донето решење којим је ревизија одбачена, те је стога, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 2) Закона о Уставном суду,

као неблаговремену, одбацио уставну жалбу у делу у коме се оспоравају пресуда Општинског суда у Шиду П. 150/96 од 27. марта 2006. године и пресуда Окружног суда у Сремској Митровици Гж. 1495/08 од 26. марта 2009. године и решио као у другом делу изреке.

7. Уставни суд је, на основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), одлучио као у изреци.

8. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА

Одлука Уж-3238/2011 од 8. марта 2012. године („Службени гласник РС“, број 25/12)
(*повреда права из члана 23. Устава и члана 8. Европске конвенције*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Х и утврђује да је Општинска управа општине Z, доношењем закључка о стварној ненадлежности, пропустила да одлучи о захтеву подносиоца уставне жалбе за промену података о полу и тиме повредила његово право на достојанство и слободан развој личности зајемчено чланом 23. Устава Републике Србије, као и право на поштовање приватног живота зајемчено чланом 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

2. Утврђује се да су органи из члана 6. ст. 2. и 4. Закона о матичним књигама стварно надлежни да одлучују о захтеву за упис промене података о полу, па се налаже Општинској управи општине Z да, у року од 30 дана од дана достављања ове одлуке, одлучи о захтеву подносиоца уставне жалбе за промену података о полу у матичној књизи рођених.

3. Одбацује се уставна жалба у делу у ком је изјављена против радње Народне скупштине.

О б р а з л о ж е њ е

1. Х из Q је, преко овлашћеног пуномоћника, Београдског центра за људска права, поднео 19. јула 2011. године уставну жалбу против радње Народне скупштине, као и других државних органа, због повреде права на достојанство и слободан развој личности гарантованог чланом 23. Устава Републике Србије, повреде начела забране дискриминације гарантованог чланом 21. Устава и повреде права на поштовање приватног и породичног живота гарантованог чланом 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Подносилац уставне жалбе наводи да је рођен као особа са псеудохермафродитизмом, то јест са физичким карактеристикама женског пола, али са мушким родним идентитетом, да му је, у складу са правилима медицинске струке, дијагностикован поремећај полног идентитета са применом индикованих мера и терапија и да је 2. децембра 2010. године на подносиоцу уставне жалбе извршена операција прилагођавања пола.

Даље наводи да је по обављеној операцији, покушао да сазна како да обезбеди правно признање фактичке трансформације пола, пре свега ради добијања нових личних докумената, али да му је речено да је ова област у Србији правно потпуно нерегулисана, те да матичарске службе у две београдске општине, Стари Град и Савски Венац, „чине посебну услугу“ транссексуалним (трансродним) особама тако што врше „исправку“ пола у матичним књигама рођених, као да је приликом рођења детета уписан погрешан пол, те да на тај начин они трансродним особама могу да обезбеде издавање докумената који би одговарали њиховом стеченом полу.

Подносилац наводи да он данас у потпуности живи као мушкарац и користи име Y, као и да је пре улажења у поступак лечења, односно прилагођавања пола, био у браку који је престао смрћу другог супружника, те да има сина и ћерку.

Подносилац даље наводи да је закључком Одељења за општу управу општине Z од 10. јуна 2011. године, због стварне ненадлежности, одбачен његов захтев за правну промену пола, због тога што Законом о матичним књигама није регулисан поступак промене пола у матичним књигама, а да је у поуци о правном леку који је саставни део овог закључка, подносилац обавештен о могућности подношења жалбе Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу. У уставној жалби се даље наводи да је у писменом мишљењу о поступку уписа чињенице о промени пола које је, на захтев Општинске управе општине Z, дало Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, наведено да, сагласно одредбама важећег Закона о матичним књигама, није могуће исправити, односно уписати податак о промени пола, те да подносилац може покренути ванпарнични поступак.

Подносилац уставне жалбе сматра да, тиме што је Народна скупштина пропустила да нормира област правног признања прилагођавања пола, постоји повреда његовог права на поштовање приватног и породичног живота, права на једнакост и забрану дискриминације и права на достојанство и слободан развој личности. По мишљењу подносиоца уставне жалбе, нечињење Народне скупштине довело је и до немогућности да органи управе, у оквиру својих надлежности, делују у складу са људским правима трансродних особа, и сходне немогућности да такве особе, укључујући подносиоца, уреде свој лични статус, живе свој живот у складу са својим полним идентитетом и остварују сва права која правни поредак Републике Србије признаје или регулише по основу пола, попут права на старосну пензију. Подносилац наводи и да је пропуштањем Народне скупштине да нормира област правног признања прилагођавања пола довела и до потпуне правне несигурности у породичноправним односима трансродних особа, пре свега у погледу валидности брака постоперативних транссексуалаца и свих права која из брака проистичу, попут заједничке имовине и законског наслеђивања, као и континуитета родитељског права.

Позивајући се на праксу Европског суда за људска права (*Klass u gpyiu йрошив Немачке*, представка број 5029/71, пресуда од 6. септембра 1978.

године, став 33. и *Dudgeon* *успротиву Уједињеној Краљевској*, представка број 7525/76, пресуда од 22. октобра 1981. године, став 41), у уставној жалби је детаљно образложено, по мишљењу подносиоца, постојање свих Уставом и Законом утврђених претпоставки да Уставни суд одлучује по овој уставној жалби. Посебно је наглашено да нечињење Народне скупштине може бити предмет одлучивања Уставног суда у поступку по уставној жалби. Такође, подносилац сматра да је рок за изјављивање уставне жалбе из члана 84. Закона о Уставном суду непримењив у конкретном случају, будући да радња против које је изјављена уставна жалба, по својој природи, представља континуирану, трајну ситуацију, која непосредно онемогућава подносиоца да ужива његова Уставом гарантована права и за тај став се, такође, позива на судску праксу Европског суда за људска права (*Malama* *успротиву Грчке*, представка број 43622/98, пресуда од 1. марта 2001. године, став 35). Најзад, подносилац у уставној жалби детаљно образлаже испуњеност услова исцрпљености правних средстава, односно непостојање правних средстава, тврдећи да „административни правни лекови не пружају разумне изгледе за успех у конкретном случају“, те да „ванпарнични суд баш као ни управа не би имао било каквог законског основа“ да реши о захтеву подносиоца за промену пола у матичним књигама, позивајући се исцрпно на богату праксу Европског суда за људска права (*Vernillo* *успротиву Француске*, представка број 11889/85, пресуда од 20. фебруара 1991. године, *Chaahal* *успротиву Уједињеној Краљевској*, представка број 22414/93, пресуда од 15. новембра 1996. године, став 145, *Airey* *успротиву Ирске*, представка број 6289/73, пресуда од 9. октобра 1979. године, став 23. и *Akdivar* *успротиву Турске*, представка број 21893/93, пресуда од 16. септембра 1997. године, став 68). Подносилац посебно истиче да, осим уставне жалбе, законодавство Републике Србије не предвиђа ниједан правни лек којим би се „Народна скупштина приморала на чињење“.

Подносилац наводи да због правне несигурности која постоји у правном поретку Републике Србије, односно пропуштања Народне скупштине да „јасно нормира када и под којим условима наступа правно признање прилагођавања пола“, он „трпи неизбежно понижавање сваки пут када доказује свој идентитет“, те да су „поред његовог личног статуса и психичког здравља, угрожени и његови породичноправни односи“, што, по мишљењу подносиоца, представља директно мешање државе у његово право на достојанство и слободан развој личности и право на поштовање приватног и породичног живота. У прилог овим тврдњама, у уставној жалби су цитирани ставови Европског суда за људска права изражени у одлуци у предмету *Goodwin* *успротиву Уједињеној Краљевској*, за које подносилац сматра да су примењиви и у конкретном случају.

Предлаже се да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених права, наложи Народној скупштини доношење закона којим би се уредила област правног признања прилагођавања пола, утврди право подносиоца на накнаду нематеријалне штете у складу са одредбом члана 89. Закона о Уставном суду и утврди да се, у складу са одредбом члана 87. Закона

о Уставном суду, одлука Уставног суда по овој уставној жалби односи на сва лица која се налазе у истој правној ситуацији као подносилац уставне жалбе.

2. Одредбом члана 167. став 1. тачка 1. Устава Републике Србије је утврђено да Уставни суд одлучује о сагласности закона и других општинских аката са Уставом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима. Према одредби члана 170. Устава, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

Одредбом члана 82. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11) је прописано да се уставна жалба може изјавити против појединачног акта или радње државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства или је законом искључено право на њихову судску заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. У спроведеном поступку, Уставни суд је на основу садржине уставне жалбе и достављене документације, утврдио следеће:

Подносилац уставне жалбе је рођен 3. августа 1949. године, као особа са псеудохермафродитизмом, односно са физичким карактеристикама женског пола, али са мушким родним идентитетом.

У матичну књигу рођених, матично подручје W, општина Z, број 32 за 1949. годину, извршен је упис рођења подносиоца где је, поред осталог, у рубрици пол подносиоцу означен женски пол.

Подносилац уставне жалбе је 29. јула 1976. године закључио брак са R, који је престао 3. јануара 1991. године смрћу супружника R, што је забележено и у изводу из матичне књиге рођених подносиоца уставне жалбе.

Након дијагностиковања поремећаја полног идентитета (постављена дијагноза је гласила *Female to male transgenderismus* F 64.0) и примене одговарајућих мера и терапија, над подносиоцем уставне жалбе је 2. децембра 2010. године у Гинеколошко акушерској клиници „Народни фронт“ извршена хируршка операција прилагођавања пола (*sex reassignment surgery*).

Подносилац уставне жалбе је 22. марта 2011. године поднео матичном одељењу општине Z захтев „за исправку пола у крштеници“.

Одељење за општу управу Општинске управе општине Z је 10. јуна 2011. године донело закључак број 200-2/2011-01-IV којим је, због стварне ненадлежности, одбачен захтев подносиоца уставне жалбе за исправку пола у матичној књизи рођених. У образложењу овог закључка је, поред осталог,

наведено да је поводом овог захтева, Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу дало мишљење „да није могуће податак о промени пола исправити, односно уписати у поступку по Закону о матичним књигама“, те да је мишљење Министарства да подносилац може да „у ванпарничном поступку пред надлежним судом покрене поступак за утврђивање садржине исправе – матичне књиге рођених, односно тачности података уписаних у наведену матичну књигу“. Даље је наведено да је поступајући орган у целости прихватио мишљење Министарства и нашао да није стварно надлежан, јер Закон о матичним књигама не регулише начин и поступак промене пола у матичним књигама. У упутству о правном средству које је саставни део овог закључка је наведено да се против овог закључка може изјавити посебна жалба Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, у року од 15 дана од дана достављања закључка странци.

4. Одредбама члана 18. Устава утврђено је начело непосредне примене зајемчених права и предвиђено следеће: да се људска и мањинска права зајемчена Уставом непосредно примењују (став 1.); да се Уставом јемче, и као таква, непосредно примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима те да се законом може прописати начин остваривања ових права само ако је то Уставом изричито предвиђено или ако је то неопходно за остварење појединог права због његове природе, при чему закон ни у ком случају не сме да утиче на суштину зајемченог права (став 2.); да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење (став 3).

Одредбама члана 20. ст. 1. и 2. Устава је утврђено да људска и мањинска права зајемчена Уставом могу законом бити ограничена ако ограничење допушта Устав, у сврхе ради којих га Устав допушта, у обиму неопходном да се уставна сврха ограничења задовољи у демократском друштву и без задирања у суштину зајемченог права и да се достигнути ниво људских и мањинских права не може смањивати.

Одредбама члана 21. Устава је утврђено: да су пред Уставом и законом сви једнаки (став 1.); да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (став 2.); да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета (став 3.) и да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима (став 4).

Чланом 23. Устава је утврђено: да је људско достојанство неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите (став 1.) и да свако има право

на слободан развој личности, ако тиме не крши права других зајемчена Уставом (став 2).

Одредбом члана 98. Устава је утврђено да је Народна скупштина највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Србији, а одредбом члана 99. став 1. тачка 7. Устава је утврђено да Народна скупштина доноси законе и друге опште акте из надлежности Републике Србије.

Чланом 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) је утврђено: да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке (став 1.) и да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других (став 2).

Законом о матичним књигама („Службени гласник РС“, број 20/09) је прописано: да се овим законом уређују врста и садржина матичних књига, надлежност за њихово вођење и решавање у управном поступку у области матичних књига, начин чувања матичних књига и списа и вршење увида у матичне књиге, обнављање матичних књига, упис у матичне књиге на основу исправа иностраног органа, врсте извода из матичних књига и издавање извода и уверења на основу матичних књига, услови за обављање послова матичара, надзор над применом прописа о матичним књигама и друга питања у вези с вођењем поступка који претходи упису у матичне књиге (члан 1.); да су матичне књиге основне службене евиденције о личном стању грађана и да се у матичне књиге уписују чињенице рођења, брака, смрти и друге законом предвиђене чињенице и промене у вези с њима (члан 2. ст. 1. и 3.); да се подаци уписани у матичне књиге и чињенице које се њима доказују сматрају истинитим док се на законом прописан начин не докаже супротно (члан 3. став 2). Одредбама члана 6. истог закона је прописано да се послови вођења матичних књига и решавања у првостепеном управном поступку у области матичних књига поверавају општинама, односно градовима, односно граду Београду (став 1), да послове из става 1. овог члана извршава општинска управа, односно градска управа, односно Градска управа града Београда (став 2.); да послове из става 3. овог члана извршава градска управа (став 4). Одредбом члана 7. истог закона је прописано да о жалби против првостепеног решења органа из члана 6. ст. 2. и 4. овог закона решава министар надлежан за послове управе (у даљем тексту: Министар). Одредбама члана 21. Закона је прописано да се у матичне књиге уписују подаци о чињеницама које су пријављене, односно подаци садржани у акту надлежног органа или установе (став 1.); да се чињенице и подаци који се уписују у матичне књиге утврђују пре уписа, у складу са законом којим се уређује општи управни поступак (став 2.); да је ако постоји основана сумња да је податак који се уписује у матичну књигу нетачан, матичар дужан да га провери пре уписа (став 3). Одредбом члана 28. истог закона је прописано:

да је надлежни орган дужан да одлуку о чињеници рођења, закључења брака и смрти и променама у вези са том чињеницом достави надлежном матичару ради уписа у матичну књигу, у року од 15 дана од дана када је одлука постала правноснажна. Одредбом члана 45. став 1. тачка 1) Закона је прописано да се у матичну књигу рођених уписују подаци о рођењу, и то: име и презиме детета; скраћено лично име; пол детета; дан, месец, година и час рођења; место и општина рођења, а ако је дете рођено у иностранству и назив државе рођења; јединствени матични број грађана и држављанство детета. Према одредби члана 47. став 1. Закона, рођење детета у здравственој установи дужна је да пријави здравствена установа на прописаном образцу, а према одредби члана 63. став 1. Закона прописано је да се приликом пријављивања чињенице смрти мора поднети потврда о смрти коју издаје здравствена установа ако је лице умрло у здравственој установи, а ако је лице умрло ван здравствене установе лекар који је утврдио смрт.

Одредбом члана 61. став 1. тачка 12) Закона о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, бр. 107/05 и 109/05) било је прописано да се осигураним лицима у оквиру обавезног здравственог осигурања не обезбеђује здравствена заштита која обухвата дијагностику и лечење сексуалне дисфункције или сексуалне неадекватности, укључујући импотенцију, здравствене услуге, лекове и медицинско-техничка помагала која су везана за промену пола и реверзија претходне добровољне хируршке стерилизације, али је чланом 23. Закона о изменама и допунама овог закона („Службени гласник РС“, број 57/11) од 1. августа 2011. године измењена наведена одредба члана 61. став 1. тачка 12) основног Закона, тако што је после речи: „промена пола“, додата запета, као и речи: „осим ако овим законом није друкчије одређено“. Чланом 15. наведеног Закона о изменама и допунама Закона о здравственом осигурању измењен је и допуњен члан 45. Закона о здравственом осигурању, тако што је додата нова алинеја, те након ступања на снагу ових измена, одредба члана 45. тачка 1) алинеја 4. прописује да у остваривању права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања из чл. 34–44. овог закона, осигураним лицима се обезбеђује 100% плаћања од цене здравствене услуге из средстава обавезног здравственог осигурања за промену пола из медицинских разлога.

Одредбама члана 1. Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС“, бр. 46/95 и 18/05) је прописано: да се овим законом одређују правила по којима редовни судови поступају и одлучују о личним, породичним, имовинским и другим правним стварима које се по овоме или другом закону решавају у ванпарничном поступку (став 1.); да се одредбе овог закона примењују и у другим правним стварима из надлежности редовних судова за које законом није изричито одређено да се решавају у ванпарничном поступку, ако се не односе на заштиту повређеног или угроженог права нити се због учесника у поступку могу применити одредбе Закона о парничном поступку (став 2). Одредбом члана 164. истог закона прописано је да у поступку за састављање или потврђивање садржине исправе, суд саставља и потврђује исправу кад је за

настанак права или пуноважност правног посла потребно постојање јавне исправе, а одредбом члана 183. истог закона је прописано да суд потврђује садржину исправе када је законом одређено да се садржина приватне или друге нејавне исправе потврђује.

5. Испитујући постојање Уставом и законом утврђених претпоставки да Уставни суд одлучује о овој уставној жалби, Уставни суд најпре констатује да је уставна жалба изјављена против радње нечињења Народне скупштине и других надлежних државних органа, а због правне и фактичке немогућности подносиоца уставне жалбе да након хируршке промене пола изврши и промену податка о полу у матичној књизи рођених, матично подручје W, општина Z, број 32 за 1949. годину, због чега подносилац трпи одређене последице.

Имајући у виду одредбе члана 167. став 1. тачка 1. и члана 170. Устава и члана 82. Закона о Уставном суду, као и досадашњу праксу Уставног суда и правне ставове у поступању по уставним жалбама који су усвојени на редовним седницама Уставног суда од 30. октобра 2008. године и 2. априла 2009. године, Уставни суд је најпре испитивао постојање две претпоставке за одлучивање Суда по овој уставној жалби, и то: прво, да ли предмет уставне жалбе може бити радња нечињења Народне скупштине, односно пропуштање Народне скупштине да донесе одређени закон и да ли је таква радња појединачна радња из члана 170. Устава; и друго, да ли је у конкретном случају подносилац уставне жалбе искористио редован правни пут, односно да ли су била предвиђена друга правна средства која је подносилац могао користити пре изјављивања уставне жалбе.

5.1. Испитујући постојање прве претпоставке, Уставни суд је констатовао да из одредаба члана 170. Устава и члана 82. Закона о Уставном суду начелно проистиче да се уставна жалба може изјавити и против појединачне радње законодавног органа, те да таква појединачна радња може настати и нечињењем Народне скупштине. Међутим, пропуштање Народне скупштине да донесе одређени закон или уреди или допуни одређену правну област или питање које је остало неуређено не може представљати појединачну радњу нечињења Народне скупштине из члана 170. Устава. Ово из разлога што Народна скупштина радњом доношења и усвајања одређеног закона уређује одређену правну област или питања на општи начин, прописујући опште правне норме. У том смислу, доношење закона представља вршење законодавне власти, која је, сагласно Уставу, у искључивој надлежности Народне скупштине. Уставни суд је стога оценио да пропуштање Народне скупштине да донесе одређени закон не може бити предмет уставне жалбе, односно да оваква радња није појединачна радња из члана 170. Устава, па је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, у овом делу уставну жалбу одбацио и решио као у тачки 3. изреке.

5.2. Испитујући другу претпоставку, Уставни суд је имао у виду да се уставном жалбом указује такође и на радње других државних органа, те стога налази да је у конкретном случају потребно испитати да ли су пропуштањем Општинске управе општине Z да одлучи о захтеву подносиоца за променом

података о полу, повређена наведена права подносиоца уставне жалбе. Стога је Уставни суд констатовао да је претходно потребно одговорити на постављено питање о исцрпљености редовног правног пута, односно да ли је у конкретном случају подносилац уставне жалбе искористио редован правни пут, те да ли су била предвиђена друга правна средства која је подносилац могао користити пре изјављивања уставне жалбе. Уставни суд је оценио да правна средства која су подносиоцу уставне жалбе била на располагању против закључка Одељења за општу управу Општинске управе општине Z број 200-2/2011-01-IV од 10. јуна 2011. године – жалба другостепеном управном органу и тужба Управном суду – указују *prima facie* да не би задовољили стандард ефикасног и делотворног правног средства. На овакав закључак Уставног суда указује и наведено мишљење Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, „да није могуће податак о промени пола исправити, односно уписати у поступку по Закону о матичним књигама“, а које Министарство је у конкретном случају било надлежни другостепени орган у управном поступку. Другим речима, поставља се питање каквог би уопште смисла имало захтевати од подносиоца уставне жалбе да се жалбом обрати Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, када се то Министарство већ изјаснило у поменутом мишљењу које је детаљно цитирано и у наведеном закључку Општинске управе општине Z?

Са друге стране, Уставни суд је констатовао да упућивање подносиоца уставне жалбе у наведеном мишљењу Министарства да „у ванпарничном поступку пред надлежним судом покрене поступак за утврђивање садржине исправе“, такође *prima facie* указује да не би задовољило стандард ефикасног и делотворног правног средства. Ово из разлога што је Законом о ванпарничном поступку предвиђен поступак за утврђивање садржине исправе само када је за настанак права или пуноважност правног посла потребно постојање јавне исправе, док се у овом случају уопште не ради о тој ситуацији. Штавише, у судској пракси редовних судова у Србији донето је бар једно решење којим се суд огласио стварно ненадлежним да поступа по предлогу за доношење решења којим би била утврђена промена пола у ванпарничном поступку (решење Трећег општинског суда у Београду ЗР – 273/05 од 12. маја 2005. године). Стога је Уставни суд оценио да у конкретном случају није постојао било какав редовни правни пут, управни или ванпарнични поступак, који би подносиоцу уставне жалбе омогућио разуман изглед на успех у решавању његовог захтева и отклањању наведених повреда права. Приликом заузимања оваквог става, Уставни суд се руководио и праксом Европског суда за људска права који се више пута изјашњавао о томе које критеријуме мора да задовољи правни лек да би се сматрао адекватним и ефикасним, од којих су најзначајнији: да правни лек мора бити доступан како у теорији, тако и у пракси (*Vernillo иројив Француске*, представка број 11889/85, пресуда од 20. фебруара 1991. године, *Лејојих иројив Србије*, представка број 13909/05, пресуда од 6. новембра 2007, став 51.); да правни лек мора пружити прилику да се кроз њега реше супстанцијална питања

везана за одређено прекршено људско право, као и да пружи одговарајуће задовољење за конкретно кршење права (*Chahal иројив Уједињеној Краљев- стива*, представка број 22414/93, пресуда од 15. новембра 1996. године, став 145.); да, када наизглед постоји више правних лекова које жртва кршења људских права може да искористи, на њему је да одлучи који ће правни лек искористити (*Airey иројив Ирске*, представка број 6289/73, пресуда од 9. октобра 1979. године, став 23.); најзад и најважније, да правни лек мора пружити разуман изглед на успех (*Akdivar иројив Турске*, представка број 21893/93, пресуда од 16. септембра 1997. године, став 68).

Сагласно изложеном, Уставни суд је оценио да у конкретном случају постоје Уставом и Законом утврђене претпоставке да Уставни суд одлучује о овој уставној жалби.

6. Полазећи од навода и разлога уставне жалбе, захтева који је истакнут у уставној жалби и утврђеног чињеничног стања, Уставни суд је констатовао следеће:

Устав у члану 23. став 1. јемчи неприкосновеност људског достојанства, утврђујући истовремено дужност свих да достојанство поштују и штите, док у ставу 2. истог члана Устава гарантује право сваког лица на слободан развој личности, под условом да се тиме не крше Уставом гарантована права других. Уставни суд констатује да се слободан развој неког лица и његово лично достојанство, пре свега, односи на успостављање и слободан развој његовог физичког, менталног, емотивног и друштвеног живота и идентитета. Иако изричито не садржи одредбу о поштовању права на приватни живот, по оцени Уставног суда, ово право представља саставни део уставног права на достојанство и слободан развој личности. Са друге стране, Европска конвенција у члану 8. став 1. садржи одредбу о праву сваког лица на поштовање приватног живота. Иако појам приватног живота у пракси Европског суда за људска права никада није у потпуности прецизно дефинисан, одлуком овог суда у предмету *Niemietz иројив Немачке* дато је тумачење појма „приватног живота“, и констатовано да Суд не сматра да је могуће или неопходно покушати дати коначну дефиницију појма приватни живот. Европски суд је, међутим, закључио да би било исувише рестриктивно ограничити тај појам на „ужи круг“ унутар којег појединац живи свој лични живот по сопственом избору и искључујући у потпуности спољни свет који у тај круг не улази. Другим речима, поштовање приватног живота мора у одређеној мери укључивати и право да се успоставе и развијају односи са другим људским бићима (представка број 13710/88, пресуда од 16. децембра 1992. године, став 29). Такође, у одлуци Европског суда у предмету *X и Y иројив Холандије* (представка број 8978/80, пресуда од 26. марта 1985. године, став 22), заузет је став да појам „приватног живота“ укључује и „физички и морални интегритет особе“, укључујући и „њен или његов сексуални живот“. Стога је Уставни суд констатовао да сфера приватног живота неког лица несумњиво укључује, поред осталог, и његову полну припадност, полну оријентацију и полни живот, те да право на приватни живот подразумева и право на одређивање појединости личног

идентитета и самоопредељење, те у том смислу и право на прилагођавање пола свом родном идентитету.

Уставни суд даље указује да Устав право на поштовање слободног развоја личности ограничава уставним правима других лица, док Европска конвенција дозвољава јавним властима мешање у вршење права на приватни живот под условима изричито утврђеним Конвенцијом.

Имајући у виду изложено, Уставни суд је сматрао да је у конкретном случају наводе уставне жалбе о повреди права из члана 23. Устава и члана 8. Европске конвенције потребно ценити заједно.

7. Уставни суд је претходно констатовао да, иако Устав и Европска конвенција не помињу изричито родни идентитет и право на промену пола, ова сфера живота неког лица неспорно спада у Уставом зајемчену сферу достојанства и слободног развоја личности и Европском конвенцијом зајемчену сферу поштовања приватног живота. Ове гаранције, пре свега, подразумевају поштовање наведених права.

Уставни суд је становишта да поштовање зајемченог људског права подразумева, пре свега, обавезу државних органа и других носилаца јавних овлашћења да се не мешају у уживање гарантованог права, што представља „негативну обавезу државе“. Изузетно, одредбе члана 20. став 1. и члана 23. став 2. Устава и одредба члана 8. став 2. Европске конвенције, јасно предвиђају и дефинишу услове, начин и разлоге због којих се ова права могу ограничити, односно ситуације када може доћи до дозвољеног мешања јавних власти у нечији слободан развој личности и приватни живот. Из наведеног се може закључити да јасно и прецизно дефинисање евентуалног ограничења ових права служи и обезбеђењу њиховог поштовања, будући да успоставља разлику између дозвољеног и недозвољеног мешања у уживање зајемчених људских права.

Са друге стране, међутим, Уставни суд налази да поштовање гарантованих људских права подразумева и да појединац од носилаца јавне власти може захтевати предузимање радњи и доношење аката којима ће се обезбедити то поштовање, а што представља „позитивну обавезу државе“.

8. Сагласно изложеном, Уставни суд је у конкретном случају утврдио да се подносилац уставне жалбе, који је у матичне књиге по рођењу уписан као жена, подвргао операцији прилагођавања пола, те да данас у друштву живи као мушкарац, али се у правном смислу и даље третира као жена. Несумњиво је да постојећи несклад између фактичког и правног стања ствари утиче на живот подносиоца уставне жалбе, нарочито на његово људско достојанство и слободан развој личности, али и на ситуације када је у правном смислу пол битан, односно када се у погледу остваривања неких права, прави разлика између мушкараца и жене (као што су склапање брака и сви породичноправни односи, област здравственог и пензијског осигурања, затворска правила за смештај затвореника итд.). Европски суд за људска права је у предмету *Goodwin против Уједињеног Краљевства* истакао да „у 21. веку, право транссексуалаца на лични развој и на физичку и моралну сигурност, коју у пуном смислу речи уживају сви други грађани у друштву, не може се више посматрати као ствар контроверзи које захтевају

протек времена како би у потпуности биле разјашњене. Најкраће речено, незадовољавајућа ситуација у којој живе постоперативни транссексуалци, у међупростору у коме не припадају сасвим ни једном ни другом полу, не може више бити прихватљива ... те да ... стрес и отуђење, проистекли из несклада између положаја у друштву које заузима транссексуалац који је путем операције променио пол и положаја који му намеће закон који одбија да призна његов промењени пол, не може се сматрати мањом непријатношћу насталом због једне формалности. Ту долази до сукоба између друштвене реалности и права, што транссексуалца ставља у један неприродан положај који код њега може да изазове осећања рањивости, понижења и стрепње“ (представка број 28957/95, пресуда од 11. јула 2002. године, ст. 71, 72. и 77).

Имајући у виду да у конкретном случају Уставни суд није нашао уставни основ за поступање у погледу пропуста који је учинила Народна скупштина у доношењу закона којима ће се обезбедити поштовање наведених Уставом и Европском конвенцијом гарантованих права, Уставни суд је ценио да ли је подносилац уставне жалбе од носилаца јавне власти могао захтевати предузимање конкретних радњи којима би се обезбедила заштита његових гарантованих права.

По оцени Уставног суда, та појединачна радња, у извршењу позитивних обавеза државе, представљала је у конкретном случају подношење захтева општинској управи да одлучи о промени података везаних за пол подносиоца уставне жалбе у матичној књизи рођених, а што је подносилац и учинио. Међутим, Уставни суд је оценио да је Општинска управа општине Z, доношењем закључка број 200-2/2011-01-IV од 10. јуна 2011. године којим је, због стварне ненадлежности, одбацила захтев подносиоца за промену података о полу, пропустила да изврши своју „позитивну обавезу“.

Изнета оцена Уставног суда заснива се на следећем:

– да је пол податак који се сагласно одредби члана 45. став 1. тачка 1) Закона о матичним књигама уписује у матичну књигу рођених;

– да се чињеница рођења, па тиме и сви подаци везани за чињеницу рођења који се уписују у матичну књигу рођених, уписују на основу пријаве, дакле података здравствене установе у којој је дете рођено (члан 47. став 1. Закона);

– да се у матичну књигу уписују и промене у вези са чињеницама поводом којих се воде матичне књиге (члан 28. Закона);

– да су послови вођења матичних књига (рођених, венчаних и умрлих) и решавање у првостепеном управном поступку у области матичних књига поверени јединицама локалне самоуправе (члан 6. Закона);

– да је према Закону о локалној самоуправи општина, односно градска управа, орган који извршава законе и друге прописе, што значи да обавља и послове који су законом поверени општини, граду и Граду Београду.

Стога је, по оцени Уставног суда неспорно да је према важећим прописима општинска (градска) управа, односно матичар као овлашћено лице, једини надлежан орган који може извршити упис, а тиме и промену података у матичну књигу рођених, венчаних или умрлих, те да је у конкретном

случају „позитивна обавеза“ управо на матичној служби која води књигу рођених за матично подручје на коме је уписана чињеница рођења за подносиоца уставне жалбе.

Следеће питање које се поставља јесте да ли је надлежни орган имао правног основа да изврши своју „позитивну обавезу“. Уставни суд констатује да упис промене података о полу у матичну књигу рођених и поступак у коме би се овај упис спровео, за разлику од, на пример, промене података о личном имену, није уређен ни Законом о матичним књигама, нити неким другим посебним законом. Међутим, Уставни суд налази да тумачење одредаба важећег Закона о матичним књигама пружа ваљан основ за поступање у конкретном случају по захтеву подносиоца уставне жалбе. Наиме, Закон о матичним књигама у члану 28. предвиђа да је надлежан орган дужан да одлуку о чињеници рођења, закључења брака и смрти, као и промене у вези са тим чињеницама, достави надлежном матичару ради уписа у матичну књигу, у року од 15 дана од дана када је одлука постала правноснажна. Неспорно је да подносилац уставне жалбе не поседује правноснажну одлуку надлежног органа о промени пола. Међутим, подаци који се уписују у матичну књигу у вези чињенице рођења, по правилу, се и не уписују на основу правноснажне одлуке надлежног органа, већ на основу пријаве здравствене установе у којој је особа рођена, односно за дете које није рођено у здравственој установи на основу пријаве оца детета, другог члана домаћинства, лица у чијем је стану дете рођено, мајке чим за то буде способна, бабице или лекара који су присуствовали порођају, а ако ових лица нема или нису у могућности да пријаве рођење, чак и на основу пријаве лица које је сазнало за рођење (члан 47. Закона). Упис у матичну књигу рођених на основу одлуке надлежног органа (органа старатељства) врши се само у случају када је родитељ непознат (члан 50. Закона), када се ради о детету без родитељског старања (члан 51. Закона) и у случају усвојења (члан 52. Закона). Сагласно одредбама члана 63. став 1. истог закона, ни упис чињенице смрти се не врши на основу одлуке надлежног органа, већ на основу потврде о смрти коју издаје здравствена установа у којој је лице умрло или лекар који је утврдио смрт, ако је лице умрло ван здравствене установе. Дакле, из наведених одредаба Закона произилази да се уписи у матичне књиге који представљају евиденцију о личном стању грађана не врше увек и искључиво на основу правноснажне одлуке надлежног органа.

Полазећи од изложеног, Уставни суд налази да у недостатку изричитог законског уређења о упису промене података о полу у матичној књизи рођених, одредбе Закона о матичним књигама треба тумачити на начин да се и упис промене података о полу може извршити аналогном применом законских одредаба које уређују упис чињенице рођења и свих осталих података, укључујући и пол, који се у матичну књигу уписује за лице рођено у здравственој установи. Другим речима, ако здравствена установа приликом нечијег рођења надлежном матичару пријављује и податак о полу детета, онда се, по схватању Уставног суда, не може сматрати недовољном документација друге здравствене установе о томе да је у тој установи над одређеним

лицем извршена хируршка интервенција, чија је последица промена пола раније уписаног у матичну књигу. Уставни суд наглашава да није надлежан да се упушта у оцену да ли је подносилац уставне жалбе у конкретном случају органу општинске управе доставио документацију надлежне здравствене установе која садржи све релевантне податке на основу којих би био извршен упис промене података о полу у матичну књигу рођених.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да је Општинска управа општине Z, пропуштајући да се упусти у мериторно одлучивање о захтеву подносиоца уставне жалбе и да, уколико он поседује релевантну документацију надлежне здравствене установе, изврши упис промене података о полу у матичној књизи рођених, истовремено пропустила и да изврши своју „позитивну обавезу“ којом би ускладила правно са фактичким стањем и тако обезбедила подносиоцу уставне жалбе да након хируршке промене пола оствари права која му јемче и Устав Републике Србије и Европска конвенција. Тиме је, по оцени Уставног суда, повређено право подносиоца уставне жалбе на достојанство и слободан развој личности зајемчено чланом 23. Устава и право на поштовање приватног живота зајемчено чланом 8. Европске конвенције, те је стога у овом делу Уставни суд усвојио уставну жалбу, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду и одлучио као у тачки 1. изреке.

9. Уставни суд налази да се последице претходно утврђених повреда права подносиоца уставне жалбе делотворно могу отклонити налагањем стварно и месно надлежном органу, Општинској управи општине Z, да одлучи о захтеву подносиоца уставне жалбе за упис промене података о полу у матичној књизи рођених, а полазећи од ставова и тумачења одредаба Закона о матичним књигама које је Уставни суд изнео у овој одлуци. Имајући у виду значај зајемчених права за подносиоца уставне жалбе, Уставни суд налази да је потребно хитно деловање надлежног органа, те је стога одредио рок од 30 дана за одлучивање о захтеву и сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

10. Испитујући основаност навода уставне жалбе о повреди начела забране дискриминације из члана 21. Устава, Уставни суд је констатовао да је суштина навода о повреди овог начела управо у томе што подносиоцу у правном смислу није призната промена пола. Како је Уставни суд ова питања претходно оценио и утврдио повреду права из члана 23. Устава и члана 8. Европске конвенције, то није сматрао за потребно да посебно оцењује наводе о повреди члана 21. Устава.

Поводом захтева подносиоца уставне жалбе за накнаду нематеријалне штете, Уставни суд је констатовао да се у конкретном случају Одлука Уставног суда којом је утврђена повреда наведених права гарантованих Уставом и Европском конвенцијом може сматрати примереним правичним задовољењем, уз последице које ће одлука имати у будућности.

Испитујући основаност захтева подносиоца уставне жалбе да се утврди да се, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду, ова одлука Уставног суда односи и на лица која нису поднела уставну жалбу, ако се налазе у

истој правној ситуацији као и подносилац, Уставни суд је констатовао да се наведена одредба Закона примењује у случају када се оспорени појединачни акт или радња, који су предмет уставне жалбе, односи на више лица, те да се у конкретном случају радња пропуштања одлучивања о захтеву за промену података о полу односи само на подносиоца уставне жалбе. Међутим, Уставни суд налази да је претходно утврђена повреда права подносиоца такве природе да извесно указује на постојање могућности да се, до законског регулисања права на промену пола, и друга лица могу наћи у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе. Стога је Уставни суд оценио да се ова одлука, као мера отклањања штетних последица, а у складу са чланом 89. став 2. Закона о Уставном суду, односи и на та лица.

С тим у вези, Уставни суд је одлучио да, на основу члана 108. Закона о Уставном суду, ову одлуку достави Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, како би, као министарство надлежно за послове управе, са ставовима Уставног суда израженим у овој одлуци, упознао првостепене органе који решавају у управном поступку у области матичних књига.

11. Имајући у виду да Уставни суд, на основу члана 105. Закона о Уставном суду, може обавестити Народну скупштину о стању и проблемима остваривања уставности и законитости у Републици Србији, дати мишљења и указати на потребу доношења и измену закона и предузимања других мера ради заштите уставности и законитости, Уставни суд је одлучио да такву своју надлежност искористи и упути писмо Народној скупштини у коме ће указати на све аспекте проблема недостатка правне регулативе у случајевима постоперативних транссексуалаца. Овакво становиште Уставног суда утемељено је на одредбама члана 18. Устава којима се јемчи непосредна примена Уставом гарантованих права и утврђује обавеза законодавца да пропише начин остваривања гарантованих права, на одредбама члана 23. Устава којима се гарантује достојанство и слободан развој личности, као и на одредбама члана 8. Европске конвенције којима се гарантује право на поштовање приватног живота. Уставни суд ће Народној скупштини указати и на то да се у досадашњој пракси Европског суда за људска права, обликом кршења гарантованих права сматра и недоношење прописа којима се омогућава њихово остваривање. Тако је Европски суд у одлуци *L. ģroġiv Lġġvānġje* (представка број 27527/03, пресуда од 11. септембра 2007. године), сматрајући да управни поступак или поступак пред редовним судовима не представљају ефикасна правна средства у ситуацијама када су кршења људских права изазвана законом, или су његова директна последица, закључио: „Суд сматра да се подносилац представке жали на основу чланова 3, 8, 12. и 14. Конвенције у суштини на стање домаћег права, односно на недостатак закона који би му омогућио да заврши хируршки поступак прилагођавања пола и настави свој живот као особа мушког пола. Предмет жалби подносиоца представке је стога наводно пропуштање државе да поступи у складу са својим позитивним обавезама по наведеним одредбама Конвенције. Не постоји никаква индикација да би било какав

домаћи поступак подносиоцу уставне жалбе омогућио делотворан приступ суду и у теорији и у пракси или да би имао разуман изглед на успех у отклањању наведених повреда“.

12. Уставни суд је, такође, одлучио да, на основу члана 108. Закона о Уставном суду, упути писмо Заштитнику грађана којим ће указати на поменуте проблеме недостатка правне регулативе којом би биле уређене правне последице у случајевима постоперативних транссексуалаца, како би, сагласно члану 18. Закона о Заштитнику грађана („Службени гласник РС“, бр. 79/05 и 54/07), иницирао, односно предложио законско уређивање наведених питања.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

13. Сагласно изложеном, Уставни суд је на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, одлучио као у изреци.

Одлука Уж-1286/2012 од 29. марта 2012. године („Службени гласник РС“, број 42/12) *(нема њовреде љрава на љравично суђење из члана 32. став 1. ни љрава на ујточиише из члана 57. Устава)*

О Д Л У К А

1. Одбија се као неоснована уставна жалба Ј.А.К.И. изјављена против пресуде Управног суда У. 3555/11 од 14. децембра 2011. године.

2. Одбацује се предлог за одлагање извршења решења Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Управа за странце број 26.2-2-154/12 од 29. фебруара 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ј.А.К.И., са пребивалиштем у Р.К., поднео је 22. фебруара 2012. године, преко пуномоћника Р.Ђ. из Б., уставну жалбу против акта наведеног у изреци, због повреде права на правично суђење и права на уточиште, зајемчених чланом 32. став 1. и чланом 57. Устава Републике Србије и повреде члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

У уставној жалби се, поред осталог, наводи: да је решењем надлежног управног органа одбачен његов захтев за азил и да је против тог решења подносилац изјавио жалбу која је одбијена као неоснована; да је Управни суд оспореном пресудом одбио као неосновану тужбу подносиоца и тиме повредио његово право на уточиште предвиђено чланом 57. Устава Републике Србије, „јер је потврдио као закониту“ одлуку другостепеног органа

донету у поступку у коме су повређена битна правила поступка, погрешно утврђене чињенице и погрешно примењено материјално право.

Подносилац даље наводи да Управни суд није одржао усмену расправу иако су околности указивале на потребу да тај суд „сам коначно разјасни и утврди чињенично стање“, јер подносилац „није уопште знао за институт азила, нити за могућност да затражи азил у земљама кроз које је прошао на путу до Србије“, па је предлагао да се ова чињеница утврди саслушањем сведока. Подносилац истиче да у образложењу оспорене пресуде нису дати разлози за одбијање тужбе у складу са чланом 43. став 4. Закона о управним споровима, чиме му је ускраћено право да се захтев за азил размотри од стране суда и да се непристрасно преиспитају разлози због којих је подносилац затражио заштиту у Републици Србији од прогона у Р. К..

Подносилац, такође, наводи да се Управни суд „није осврнуо“ на презентоване доказе међународних организација, држава, невладиних организација и медија, који, „иако се не односе непосредно на тражиоца азила, представљају доказе, који су (уз изјаву тражиоца азила) једино вероватне и доступне“, које суд мора узети у обзир попут судова свих земаља цивилизованог света Европе и Америке, када одлучују у стварима азила. Подносилац уставне жалбе сматра да је Управни суд при доношењу пресуде погрешно протумачио концепт „сигурне треће земље“ предвиђен одлуком Владе о сигурним трећим земљама и Законом о азилу, пренебрегнувши суштински принцип *non refoulement*-а, који подразумева забрану протеривања лица које је поднело захтев за азил, а било лишено мериторне одлуке, у било коју другу земљу где поступајући орган и суд не би био сигуран да ће то лице остварити право на подношење азилног захтева, те право на уточиште уколико заслужије избегличку заштиту.

Према наводима уставне жалбе, подносилац је испунио услове за добијање азила у Републици Србији, прописане чланом 28. Закона о азилу, јер је пореклом из Р. К., а налази се ван земље порекла и постоји његов оправдан страх од прогона, јер је „изражавањем намере за азил у Републици Србији, тражилац азила изразио свој субјективни страх од прогона, односно страх по сопствени живот у случају повратка на К.“. Будући да је подносилац уставне жалбе „био избачен из школе и да му је ускраћено право на образовање, да је био праћен, испитиван, прислушкиван и све то од стране државних власти ... а припада групи политичких противника револуције и владајућег режима на К.“, то представља „посебан ваљан основ прогона по избегличкој дефиницији и Уставу РС“. Подносилац уставне жалбе закључује да нема сумње да би он био изложен прогону и убијен ако би се вратио у земљу порекла и предлаже да Уставни суд Републике Србије утврди да му је повређено право на уточиште из члана 57. Устава Републике Србије, поништи оспорену пресуду и наложи Управном суду да у поновљеном поступку омогући подносиоцу да оствари право на азил у Републици Србији.

Подносилац уставне жалбе је 1. марта 2012. године поднео предлог за одлагање извршења решења Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Управа за странце

број 26.2-2-154/12 од 29. фебруара 2012. године. У предлогу је наведено да би извршење наведеног решења пре окончања поступка по уставној жалби проузроковало ненадоднадиву штету подносиоцу уставне жалбе.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у оспорени акт и осталу документацију приложују уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање ове уставносудске ствари:

Министарство унутрашњих послова – Дирекција полиције – Управа граничне полиције – Одељење за странце – Одсек за азил одржало је 24. августа 2010. године усмену расправу у поступку решавања о захтеву Ј.А.-К.И. (овде подносиоца уставне жалбе), којим је тражио азил у Републици Србији. Из наведеног записника о усменој расправи произлази: да је подносилац поучен о својим правима у том поступку, да је био заступан од стране пуномоћника који пружа стручну правну помоћ у оквиру невладине организације „Центар за заштиту и помоћ тражиоцима азила“, да је дао исказ и да није имао примедба на записник. Према записнику, подносилац је на наведеној расправи, поред осталог, изјавио: да је 2009. године из Р. К. отпутовао легално авионом са важећим пасошем у Републику Румунију, где је боравио три месеца, након чега је отишао у Србију да продужи визу; да је у Србији боравио око недељу дана, па се вратио у Румунију, где је боравио још три месеца; да је одатле возом отпутовао у Србију, где је боравио до почетка фебруара 2010. године, одакле је аутобусом допутовао у Црну Гору, а потом поново у Србију; да је од напуштања К. до доласка у Србију у наведеним државама боравио легално.

Решењем Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Управа граничне полиције – Одељење за странце – Одсек за азил (даље у тексту: Министарство унутрашњих послова – Одсек за азил) број 03/9-26-512/10 од 31. августа одбачен је захтев подносиоца уставне жалбе, којим је тражио азил у Републици Србији и наложено му је да у року од три дана од дана коначности решења напусти Републику Србију, уколико нема други основ за боравак. У образложењу наведеног решења је оцењено да је подносилац дошао из сигурне треће државе, будући да је на путу од Р. К. до Републике Србије боравио у Републици Румунији и Републици Црној Гори и да се због тога не може сматрати да је подносилац захтева избеглица, нити лице коме се може доделити супсидијарна заштита.

Подносилац уставне жалбе је против наведеног првостепеног решења изјавио жалбу, која је усвојена решењем Комисије за азил број АЖ 17/10 од 5. новембра 2010. године. Другостепени орган је поништио првостепено решење, јер је утврдио да подносиоцу није омогућено да оствари право на копију записника са усмене расправе одржане 24. августа 2010. године, чиме је повређен члан 70. Закона о општем управном поступку. Такође је указано да првостепени орган није имао у виду чињеницу да се у погледу налога за напуштање Републике Србије има применити Закон о странцима, јер је донет касније, а одредба члана 42. став 4. тог закона садржи другачије решење од оног које је садржано у Закону о азилу и омогућава подносиоцу захтева да на територији Републике Србије остане до правноснажног окончања поступка по његовом захтеву за азил.

Решењем Министарства унутрашњих послова – Одсек за азил број 03/9-26-512/10 од 6. децембра 2010. године, донетог у поновном поступку, одбачен је захтев Ј.А. К.И., којим је тражио азил у Републици Србији и наложено је подносиоцу да у року од три дана од дана правноснажности решења напусти Републику Србију, уколико нема други основ за боравак. Првостепени орган је оценио да захтев за азил треба одбацивати, сагласно члану 33. став 1. тачка б) Закона о азилу, будући да је подносилац дошао у Србију преко Републике Црне Горе и Републике Румуније, које представљају „сигурне треће државе“, одређене Одлуком о утврђивању листе сигурних држава порекла и сигурних трећих држава, а није имао никаквих проблема за време боравка у Црној Гори и Румунији, нити је у поступку доказао да те земље за њега нису сигурне.

Подносилац је против наведеног решења изјавио жалбу, у којој је навео да првостепени орган није утврдио да ли у Републици Румунији и Републици Црној Гори постоје услови за остваривање права на азил, односно да ли би те земље осигурале могућност подношења захтева за азил, нити је имао у виду чињеницу да је подносилац тек у Републици Србији сазнао за постојање института азила. Такође је навео: да су у конкретном случају испуњени услови да се усвоји захтев за азил, јер се тражилац азила налази ван земље порекла, коју је напустио због прогона од стране к. власти; да је у средњој школи делио плакате против режима Ф.К., због чега је био пребачен у другу школу –поправни дом, а последица тих догађаја је избацивање подносиоца из „општинских структура комунистичке партије К.“; да је на факултету наставио „антирежимске и антикомунистичке активности“, због чега је 2009. године избачен са факултета; да га је „полиција више пута тражила, те је напустио К. плашећи се евентуалних проблема“.

Комисија за азил је решењем број АЖ 17/10 од 10. фебруара 2010. године одбила као неосновану жалбу подносиоца изјављену против решења Министарства унутрашњих послова – Одсек за азил број 03/9-26-512/10 од 6. децембра 2010. године, налазећи да је првостепени орган решење донео у складу са законом и да је правилно применио одредбу члана 33. став 1. тачка б) Закона о азилу.

Одлучујући о тужби подносиоца уставне жалбе, Управни суд је, на седници одржаној 14. децембра 2011. године, пошто је оценио наводе тужбе, одговор туженог органа, као и целокупне списе предмета ове управне ствари, донео оспорену пресуду У. 3555/11, којом се тужба одбија као неоснована. По оцени Управног суда, правилно је поступио тужени орган када је одбио жалбу тужиоца изјављену против решења првостепеног органа, јер је у поступку који је претходио доношењу тог решења утврђено да је тражилац азила пре доласка у Републику Србију боравио у сигурним трећим државама, као и околности у вези са могућношћу тражиоца азила да у тим земљама траже азил. Тај суд је истакао да је реч о државама које су на основу члана 2. Закона о азилу Одлуком Владе број 110-5055/09 од 17. августа 2009. године сврстане у сигурне треће државе, као и да постоји могућност да се у тим земљама поднесе захтев за азил. Суд је даље навео да је ценио наводе тужбе које је тужилац износио и у жалби, па је нашао да су исти неосновани из довољних и правно ваљаних разлога изнетих у образложењу побијаног решења од стране туженог органа, а тужилац уз тужбу није доставио ни један доказ, нити је у тужби изнео неки доказ или разлог на основу кога би се могло закључити да би у некој од наведених земаља тражилац азила био изложен прогону, мучењу, нељудском или понижавајућем поступку или ризику враћања у државу у којој би његов живот, безбедност или слобода били угрожени или да су за њега несигурне из неког другог разлога који би искључио примену члана 33. став 1. тачка б) Закона о азилу. Суд је, такође, навео да је одлучивао без одржавања усмене расправе, јер је предмет спора такав да очигледно не изискује непосредно саслушање странака и посебно утврђивање чињеничног стања, у складу са одредбом члана 33. став 2. Закона о управним споровима. Управни суд је, полазећи од наведеног, применом одредбе члана 40. став 2. Закона о управним споровима одлучио као у диспозитиву оспорене пресуде.

Решењем Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Управа за странце број 26.2-2-154/12 од 29. фебруара 2012. године подносиоцу уставне жалбе је отказан привремени боравак у Републици Србији и наложено да напусти њену територију у року од десет дана од дана уручења решења, а најкасније 10. марта 2012. године, с обзиром на то да је захтев за азил подносиоца правноснажно одбачен, а исти нема други валидан основ за боравак на територији Републике Србије.

4. Одредбама Устава на чију повреду се указује у уставној жалби утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да странац који основано страхује од прогона због своје расе, пола, језика, вероисповести, националне припадности или припадности некој групи или због својих политичких уверења, има право на уточиште у Републици Србији, као и да се поступак за стицање уточишта уређује законом (члан 57. ст. 1. и 2).

Одредба члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода је по својој садржини истоветна одредби члана 32. став 1. Устава Републике Србије, па је Уставни суд постојање повреде права на правично суђење ценио у односу на наведену одредбу Устава.

За одлучивање о овој уставносудској ствари од значаја су и следеће одредбе закона:

Чланом 2. Закона о азилу („Службени гласник РС“, број 109/07) одређено је значење које имају основни појмови коришћени у овом закону, па се, поред осталог, сигурном трећом државом сматра држава са листе коју утврђује Влада, која се придржава међународних начела о заштити избеглица садржаних у Конвенцији о статусу избеглица из 1951. године и Протоколу о статусу избеглица из 1967. године, у којој је тражилац азила боравио или кроз коју је пролазио, непосредно пре доласка на територију Републике Србије и у којој је имао могућност подношења захтева за азил, у којој не би био изложен прогону, мучењу, нељудском или понижавајућем поступку или враћању у државу у којој би његов живот, безбедност или слобода били угрожени.

Одредбама члана 6. став 1. наведеног закона разрађено је начело забране протеривања или враћања лица против његове воље на територију где би његов живот или слобода били угрожени због његове расе, пола, језика, вероисповести, националности, припадности одређеној друштвеној групи или политичких ставова. Одредба става 1. овог члана Закона неће се примењивати на лице за које се основано може сматрати да угрожава безбедност земље или које је правоснажном пресудом осуђено за тешко кривично дело, због чега представља опасност за јавни поредак (став 2). Независно од одредаба става 2. члана 6. Закона, ниједно лице не сме бити протерано или против његове воље враћено на територију на којој постоји ризик да ће бити подвргнуто мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању (став 3).

Сагласно одредбама члана 19. став 1. наведеног закона, поводом захтева за азил и престанка тог права, у првом степену поступак води и све одлуке доноси надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова (у даљем тексту: Канцеларија за азил). У другом степену по жалбама на одлуке Канцеларије за азил одлучује Комисија за азил, састављена од председника и осам чланова које именује Влада на период од четири године. Председник и чланови Комисије, поред осталог, морају бити дипломирани правници, који имају најмање пет година радног искуства у струци и познају прописе из области људских права (члан 20. ст. 1. и 3).

Одредбама члана 33. став 1. тачка б) истог закона прописано је да ће Канцеларија за азил одбацити захтев за азил без испитивања да ли лице које тражи азил испуњава услове за признавање азила, ако утврди да је лице које тражи азил дошло из сигурне треће државе, осим ако докаже да за њега није сигурна. Сагласно ставу 2. тог члана Закона, пре доношења решења којим одбацује захтев за азил, Канцеларија за азил ће испитати странца на све околности које искључују разлоге за одбацивање захтева за азил из става 1. овог члана.

Одлуком о утврђивању листе сигурних држава порекла и сигурних трећих држава („Службени гласник РС“, број 67/09) број 110-5055/09, коју је донела Влада на седници одржаној 17. августа 2009. године, утврђене су листе сигурних држава порекла и сигурних трећих држава, које чине саставни део Одлуке. Међу сигурним трећим државама у Одлуци се наводе Република Црна Гора и Република Румунија.

Одредбама члана 33. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је: да у управном спору суд решава на основу утврђених чињеница на одржаној усменој јавној расправи (став 1.); да суд решава без одржавања усмене расправе, само ако је предмет спора такав да очигледно не изискује непосредно саслушање странака и посебно утврђивање чињеничног стања, или ако странке на то изричито пристану (став 2.); да је суд обавезан да посебно наведе разлоге због којих није одржао усмену расправу (став 3). Сагласно одредби члана 43. став 1. наведеног закона, када нађе да оспорени управни акт треба поништити, суд ће пресудом решити управну ствар, ако природа ствари то дозвољава и ако утврђено чињенично стање пружа поуздан основ за то, а таква пресуда у свему замењује поништени акт (спор пуне јурисдикције).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да је Управни суд био дужан да одржи усмену расправу и да се „оглушио о захтев да спор реши у пуној јурисдикцији“, а да су наведена пропуштања суда довела до повреде „основног смисла и принципа управног спора – расправног начела“ и права на правично суђење зајемченог чланом 32. став 1. Устава.

Испитујући наводе и разлоге уставне жалбе са становишта означеног права, Уставни суд је најпре констатовао да је Управни суд, сагласно одредби члана 33. став 2. Закона о управним споровима, решио предмет спора без одржавања усмене расправе, оцењујући да је предмет спора такав да очигледно не изискује непосредно саслушање странака и посебно утврђивање чињеничног стања.

Уставни суд је утврдио да је у поступку одлучивања о захтеву подносиоца уставне жалбе којим је тражио азил у Републици Србији, одржана усмена расправа пред надлежним управним органом на којој су утврђиване чињенице од значаја за одлучивање и да је, сагласно одредби члана 33. став 1. тачка б) Закона о азилу, захтев подносиоца одбачен као очигледно неоснован. Наведеном одредбом Закона је прописано да ће захтев за азил бити одбачен без испитивања да ли лице које тражи азил испуњава услове за признавање азила, ако се утврди да је лице које тражи азил дошло из сигурне треће државе, осим ако докаже да за њега није сигурна. Уставни суд је даље утврдио да је подносилац на путу до Србије боравио у Републици Црној Гори и Републици Румунији, које се налазе на листи сигурних трећих држава, која је утврђена Одлуком Владе, сагласно члану 2. Закона. Уставни суд је, такође, утврдио да подносилац на усменој расправи, нити касније у току поступка, није изнео ниједан разлог који би указивао на то да нека од наведених држава за њега није сигурна. Полазећи од тога да је надлежни управни орган, сагласно ставу 2. члана 33. Закона, утврдио да не постоје

околности које у конкретном случају искључују разлог за одбацивање захтева за азил, а имајући у виду да оспорена пресуда садржи разлоге за одлуку Управног суда да не одржи јавну расправу, Уставни суд оцењује да нема основа за тврдњу подносиоца да су му одлучивањем Управног суда без јавне расправе повређене процесне гаранције права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава. Уставни суд налази да није од утицаја на одлучивање суда тврдња подносиоца уставне жалбе да није знао за постојање института азила до доласка у Србију, посебно имајући у виду да подносилац уставне жалбе има могућност да у Републици Црној Гори, односно Републици Румунији поднесе захтев за азил, о коме ће надлежни органи тих држава одлучивати у складу са националним правом и међународним уговорима.

У погледу навода уставне жалбе да се Управни суд није изјаснио о захтеву подносиоца да одлучи у спору пуне јурисдикције, Уставни суд указује да суд, сагласно одредби члана 43. став 1. Закона о управним споровима, може одлучивати у спору пуне јурисдикције када нађе да оспорени управни акт треба поништити, а природа ствари и утврђено чињенично стање пружају поуздан основ за доношење пресуде. Полазећи од тога да је оспореном пресудом Управног суда одбијена тужба као неоснована, суд се самим доношењем такве пресуде одредио и према наведеном захтеву подносиоца, оцењујући да побијаним управним актом није повређен закон на штету подносиоца.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да је оспорена одлука образложена, да се заснива на уставноправно прихватљивој примени материјалног права и да задовољава захтеве правичности из члана 32. став 1. Устава.

6. Подносилац уставне жалбе, такође, сматра да је у оспореној пресуди погрешно примењена одредба члана 33. став 1. тачка б) Закона о азилу и да Управни суд није имао у виду природу института азила, нити чињенице и доказе потребне за одлучивање о праву на уточиште. По мишљењу подносиоца, Управни суд је погрешним тумачењем концепта сигурне треће земље и пропуштањем да размотри основаност његовог захтева за азил, ускратио подносиоцу право да добије уточиште у случају основаног захтева.

Оцењујући основаност навода уставне жалбе са становишта означеног права зајемченог чланом 57. Устава, овај суд је најпре констатовао да се наведеном одредбом Устава гарантује право на уточиште у Републици Србији странцу који основано страхује од прогона због своје расе, пола, језика, вероисповести, националне припадности или припадности некој групи или због својих политичких уверења и да се поступак за стицање уточишта уређује законом. Уставни суд је, такође, констатовао да је Законом о азилу, не само доследно спроведено начело забране протеривања или враћања утврђено Уставом и Женевском конвенцијом о статусу избеглица, већ је обезбеђена додатна заштита прописивањем да ниједно лице не сме бити протерано или против његове воље враћено на територију на којој постоји ризик да ће бити подвргнуто мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању (члан 6. став 3). Овакво законско решење омогућава ширу заштиту, која се гарантује чланом 3. Европске конвенције

за заштиту људских права и основних слобода, према коме нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању и у складу је са ставом Европског суда за људска права. Тај суд је, наиме, „и поред исказаног разумевања за тешкоће с којима се суочавају државе када штите своје друштво од терористичког насиља, на становишту да Конвенција забрањује мучење у апсолутном смислу, независно од понашања жртве. Зато се увек преиспитује одговорност државе која је протерала станца у државу у којој он може бити изложен мучењу. Без обзира на то колико су опасне или непожељне активности таквог појединца, оне не могу бити основ за протеривање“ (пресуда у предмету *Chahal ирo-иив Уједињеној Краљевствa*, број 22414/93 од 15. новембра 19996. године).

Полазећи од наведеног, Уставни суд је испитивао да ли су у поступку који је претходио уставној жалби подносиоцу уставне жалбе пружене довољне гаранције да у државама у којима је боравио на путу до Републике Србије неће бити изложен ризику од мучења, деградирајућег или нечовечног поступања и да ће његов захтев за азил бити размотрен у поступку који је у складу са законом и међународним уговором. Уставни суд констатује да је важећим Законом о азилу, који је почео да се примењује 1. априла 2008. године, Република Србија прихватила концепт сигурне треће државе, којом се сматра држава са листе коју утврђује Влада, која се придржава међународних начела о заштити избеглица садржаних у Конвенцији о статусу избеглица из 1951. године и Протоколу о статусу избеглица из 1967. године, у којој је тражилац азила боравио или кроз коју је пролазио, непосредно пре доласка на територију Републике Србије и у којој је имао могућност подношења захтева за азил, у којој не би био изложен прогону, мучењу, нељудском или понижавајућем поступку или враћању у државу у којој би његов живот, безбедност или слобода били угрожени (члан 2. Закона). Уставни суд, такође, констатује да је одредбом члана 5. Закона предвиђено да надлежни органи Републике Србије сарађују са УНХЦР-ом у спровођењу његових активности у складу са његовим мандатом.

По оцени Уставног суда, наведене одредбе Закона упућују на закључак да се листа сигурних трећих држава, поред осталог, формира и на основу извештаја и закључака Канцеларије Високог комесаријата за избеглице. Такође, овај суд оцењује да извештаји те организације доприносе кориговању поступања надлежних органа Републике Србије у примени Закона о азилу, у том смислу да се захтев за азил неће одбацити иако лице долази из сигурне треће државе која је на листи Владе, уколико та држава поступак азила примењује на начин супротан Конвенцији. С тим у вези, Уставни суд указује да је Европски суд за људска права у предмету *М.М.С. ирoиив Белије и Грчке* (број 30696/0, пресуда од 21. јануара 2011. године) утврдио и одговорност Белгије за повреду права из члана 3. Европске конвенције, јер је оценио да постојање закона и приступање међународним уговорима није само по себи довољно да обезбеди заштиту од ризика злостављања, у ситуацији кад поуздани извори сведоче да се у пракси поступа супротно принципима Конвенције. Тај суд је закључио да су на основу бројних

извештаја Високог комесаријата за избеглице и недвосмисленог апела упућеног министру надлежном за послове имиграције, белгијске власти знале или су морале знати да нема гаранција да ће захтев тражиоца азила бити озбиљно размотрен од стране грчких власти. Будући да је у конкретном случају реч о општепознатој ситуацији, тражилац азила није требало да сам сноси сав терет доказивања, јер да су белгијске власти утврдиле на који начин се у Грчкој примењују прописи о азилу, оне би морале закључити да су ризици са којима би се могао суочити тражилац азила довољно реални и индивидуализовани. Закључак суда у овом предмету је да протеривање у државу чланицу може повлачити одговорност државе за повреду члана 3. Конвенције, ако има основа за уверење да ће тражилац азила бити суочен са стварним ризиком од мучења, деградирајућег или нечовечног поступања, те је обавеза државе да се у таквом случају уздржи од изручивања тог лица.

Уставни суд, међутим, указује да је Европски суд за људска права у предмету *T.I. против Уједињеног Краљевства*, број 43844/98 одбацио представку подносиоца и нагласио да право на политички азил није садржано ни у Конвенцији, нити у Протоколима уз Конвенцију и да функција тог суда није да разматра захтеве за азил или да надзире поступке држава уговорница у погледу испуњавања њихових обавеза из Женевске конвенције о статусу избеглица. Даље је оцењено да се држава не може аутоматски ослонити на обавезе других држава преузете Даблинском конвенцијом, чија је потписница и Немачка и да је основно питање које тај суд треба да размотри да ли постоје икакве делотворне заштитне процедуре које штите подносиоца захтева за азил од удаљавања из Немачке и враћања у Шри Ланку. Тај суд је закључио да постоји вероватноћа да ће нови захтев подносиоца за азил у Немачкој бити одбачен, али да нема основа за уверење да у Немачкој не би били размотрени нови докази подносиоца.

Уставни суд је, полазећи од чињеница утврђених у поступку који је претходио уставној жалби, а имајући у виду оцену овог суда у погледу навода о повреди права на правично суђење, утврдио да су у поступку одлучивања о захтеву подносиоца уставне жалбе за азил испитиване околности које су могле довести до тога да се искључи одбацивање захтева као очигледно неоснованог и да подносилац уставне жалбе у том поступку није истицао разлоге на основу којих се могао извести закључак да Република Црна Гора или Република Румунија за њега не представљају сигурне државе. Уставни суд је стога оценио да оспореном пресудом Управног суда подносиоцу уставне жалбе није повређено ни право на уточиште зајемчено чланом 57. Устава.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 109/07 и 99/11) у целини одбио као неосновану уставну жалбу изјављену против пресуде Управног суда У. 3555/11 од 14. децембра 2011. године, одлучујући као у тачки 1. изреке.

7. Уставни суд је, сагласно одредбама члана 56. став 3. и члана 86. Закона о Уставном суду, у тачки 2. изреке одбацио предлог за одлагање извршења

решења Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Управа за странце број 26.2-2-154/12 од 29. фебруара 2012. године, с обзиром на то да је донео коначну одлуку о уставној жалби. Поред наведеног, Уставни суд констатује да се у поступку по уставној жалби може, до доношења одлуке о уставној жалби, одложити извршење само оног појединачног акта или радње против којих је изјављена уставна жалба.

8. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

9. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1, члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 3) Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, др. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-2666/2011 од 23. маја 2012. године („Службени гласник РС“, број 62/12)
(*повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Р.Ж. и утврђује да је пресудом Управног суда У. 22662/10 од 21. априла 2011. године подносиоцу уставне жалбе повређено право на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Налаже се надлежном суду да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови поступак по тужби изјављеној против решења Комисије Скупштине Фонда за социјално осигурање војних осигураника за ревизију и решавање у другом степену о правима из пензијског и инвалидског осигурања војних осигураника број УП-2 број 353/10 СП. 529200 од 28. октобра 2010. године

О б р а з л о ж е њ е

1. Р.Ж. из Б. поднео је Уставном суду 15. јуна 2011. године, преко пуномоћника М.В., адвоката из Б., уставну жалбу против акта наведеног у изреци, због повреде права и начела из члана 21. став 1. Устава Републике Србије, права на правично суђење зајемченог чланом 32. став 1, права на правно средство из члана 36. став 2. и повреде члана 70. Устава.

Подносилац у уставној жалби, између осталог, наводи да је Управном суду поднео тужбу „ради поништаја – преиначења“ решења Фонда за социјално осигурање војних осигураника и доношења пресуде у спору пуне јурисдикције којом би се утврдило његово право на усклађивање пензије у висини од

11,06 % почев од 1. јануара 2008. године. У уставној жалби се даље наводи: да је Управни суд без одржане јавне расправе одбио тужбу, иако је подносилац оспоравао утврђено чињенично стање и тражио да суд одлучи у спору пуне јурисдикције; да се Управни суд није осврнуо на кључне делове тужбе, који се односе на појам ванредног усклађивања пензија, ни на наводе тужбе да је одредбом члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије јасно регулисано да се положај војних пензионера не може разликовати од положаја осталих пензионера. Подносилац, такође, наводи да је одмах по ступању на снагу Закона о Војсци Србије министар одбране донео одлуку да се професионалним припадницима Војске, „што значи без војних пензионера“, повећају плате у просеку за 11%, а да је у исто време донето предметно решење о ванредном усклађивању пензија за 11,06%, којим, такође, нису обухваћени војни пензионери. По мишљењу подносиоца уставне жалбе, тиме је једна категорија пензионера стављена „ван система“ и тако доведена у правно неједнак положај у односу на све остале пензионере, јер „услов за ванредно усклађивање пензија није висина једне или групе пензија, већ се у овом случају ради о просечној пензији у Републици Србији“. Полазећи од одредбе члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије, подносилац уставне жалбе закључује да и корисници војних пензија имају право на ванредно усклађивање пензије од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године, па предлаже да Уставни суд Србије усвоји жалбу и поништи оспорену пресуду Управног суда.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у оспорени акт и целокупну документацију приложу уз уставну жалбу, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Р.Ж. из Б. (овде подносилац уставне жалбе) поднео је 26. јануара 2010. године Фонду за социјално осигурање војних осигураника захтев за усклађивање пензије у проценту од 11,06%, почев од 1. јануара 2008. године, у складу са одредбом члана 21. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, на који упућује одредба члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије.

Решењем Фонда за социјално осигурање војних осигураника број СП 529200 УП-1 2069-1/10 од 5. фебруара 2010. године одбијен је захтев подносиоца уставне жалбе за усклађивање пензије у проценту од 11,06%, почев од 1. јануара 2008. године, као неоснован. У образложењу наведеног

првостепеног решења је констатовано: да је подносиоцу захтева до 31. децембра 2007. године пензија усклађивана у складу са одредбом члана 261. Закона о Војсци Југославије, а на основу одлуке министра одбране; да су војне пензије у 2007. години усклађене два пута, сагласно Закону о Војсци Југославије; да су у 2008. години војне пензије усклађене у априлу и октобру, на основу одлука Управног одбора тог фонда. Првостепени орган је оценио да се усклађивање пензија у износу од 11,06% за кориснике права код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, односи на ванредно усклађивање пензија за 2007. годину и да се исто не може применити на усклађивање војних пензија. Полазећи од тога да корисници војних пензија у 2007. години нису били у систему пензијског и инвалидског осигурања у Републици Србији, када је реч о усклађивању пензија, првостепени орган је закључио да нема правног основа за примену ванредног усклађивања војних пензија у износу од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године.

Подносилац уставне жалбе је против наведеног првостепеног решења изјавио жалбу, а како ни после његове ургенције другостепени орган није донео одлуку, 1. јуна 2010. године је поднео тужбу Управном суду због ћутања администрације. У тужби је, између осталог, истакао: да „смисао“ предметног решења о ванредном усклађивању пензија није накнада штете, већ се оно доноси за убудуће, како би се просечна пензија подигла на виши ниво; да је одредба члана 193. Закона о Војсци Србије примењена на штету подносиоца, јер су се корисници војних пензија у време доношења предметног решења налазили у систему Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, па имају право на ванредно усклађивање пензије од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године, као и сви други пензионери. Тужбом је тражено да Управни суд закаже усмену расправу и одлучи у спору пуне јурисдикције, тако што ће преиначити првостепено решење и утврдити да подносилац има право на наведено усклађивање пензије или да „обавеже Комисију да донесе одлуку о жалби“ подносиоца.

У току поступка пред Управним судом Комисија Скупштине Фонда за социјално осигурање војних осигураника за ревизију и решавање у другом степену о правима из пензијског и инвалидског осигурања војних осигураника је одлучила о жалби подносиоца и 28. октобра 2010. године донела решење УП-2 број 353/10 СП. број 529200, којим је одбила жалбу као неосновану. Комисија је у образложењу решења навела да је „неспорно да нема основа, нити су наведени прописи по којима се то наводно повећање односи ретроактивно на 2007. годину, када се корисницима војних пензија усклађивање пензије вршило по војним прописима“. Комисија је, такође, истакла да „преузима образложење“ из побијаног првостепеног решења, јер су наводи подносиоца изнети у жалби идентични онима у захтеву.

Подносилац уставне жалбе је поднеском од 8. новембра 2010. године проширио тужбу на новодонето решење и прецизирао захтев тужбе тражећи да Управни суд „поништи – преиначи решење Комисије, тако што ће утврдити да подносилац има право на ванредно усклађивање од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године“

Управни суд је, на седници одржаној 21. априла 2011. године, донео оспорену пресуду У. 22662/10, којом је одбио као неосновану тужбу ради поништаја наведеног другостепеног решења. У образложењу оспорене пресуде наводи се да је Управни суд, у смислу одредбе члана 33. став 2. Закона о управним споровима, решио предмет спора без одржавања усмене расправе, сматрајући да је предмет спора такав да очигледно не изискује непосредно саслушање странака и посебно утврђивање чињеничног стања, па је након оцене навода тужбе, одговора на тужбу и списка предмета, нашао да тужба није основана. Управни суд је најпре навео да су, према образложењу побитаног решења туженог органа, пензије корисника у осигурању запослених ванредно усклађене од 1. јануара 2008. године за претходну годину, али како корисници војних пензија тада нису били у систему пензијског и инвалидског осигурања у Републици Србији, када је у питању начин усклађивања пензија, то нема основа за примену ванредног усклађивања пензија. Управни суд је даље навео да нису спорне следеће чињенице:

– да је Управни одбор Фонда за социјално осигурање војних осигураника донео општи акт – Одлуку број 21979-2 од 4. јула 2008. године, на основу које је извршио усклађивање војних пензија од 1. априла 2008. године за 6,97%; да је наведена одлука донета на основу одредбе члана 193. Закона о Војсци Србије и на основу овлашћења из Уредбе о надлежности, делокругу, организацији и начину пословања Фонда за социјално осигурање војних осигураника („Службени лист СРЈ“, број 36/94) и Статута Фонда за социјално осигурање војних осигураника („Службени лист СРЈ“, бр. 71/94 и 81/94);

– да је исти проценат за усклађивање пензија утврђен и у општем акту – Решењу Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених 01 број 181-1932/08 од 21. априла 2008. године, о усклађивању пензија, вредности општег бода и новчаних накнада од априла 2008. године; да је наведено решење донето на основу овлашћења из члана 25. став 1. тачка 6. Статута Фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених;

– да Управни одбор Фонда за социјално осигурање војних осигураника није донео општи акт – Одлуку о ванредном усклађивању пензија корисника права тог фонда од јануара 2008. године.

Управни суд је, полазећи од наведеног, нашао да је правилан закључак првостепеног и туженог органа да се општи акт – решење директора Фонда ПИО запослених 01 број 181-431/08 од 25. јануара 2008. године, о ванредном усклађивању пензија, вредности општег бода и новчаних накнада од јануара 2008. године („Службени гласник РС“, број 20/08), не односи на кориснике Фонда за социјално осигурање војних осигураника. Због тога су, по налажењу Управног суда, правилне и на закону засноване одлуке управних органа, али не из разлога који се наводе у оспореном решењу – да није било услова за ванредно усклађивање пензије тужиоца, већ због тога што не постоји основни општи акт – Одлука Управног одбора Фонда за социјално осигурање војних осигураника за ванредно усклађивање војних пензија. По оцени Управног суда, Решење директора Фонда ПИО запослених се не може аутоматски применити на кориснике права наведеног

фонда без доношења општег акта – Одлуке Управног одбора тог фонда о истој ствари, с обзиром на одредбе наведених статута, већ се испуњеност услова за ванредно усклађивање пензија, сагласно условима из одредбе члана 75. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, „цени и утиче на евентуално доношење, односно недоношење општег акта – Одлуке Управног одбора Фонда за социјално осигурање војних осигураника о ванредном усклађивању пензија, а не појединачног акта, у конкретном случају оспореног решења“. У образложењу оспорене пресуде је, такође, наведено да су цењени и наводи тужбе да је министар одбране, доносећи Одлуку од 20. марта 2008. године о редовном усклађивању пензија, поступио супротно одредби члана 193. Закона о Војсци Србије, али је тај суд закључио да ови наводи не могу довести до другачијег одлучивања јер се њима „посредно оспорава тај општи акт, који и није примењен у овој управној ствари“.

4. Одредбама Устава, на чију се повреду указује у уставној жалби, утврђено је: да су пред Уставом и законом сви једнаки (члан 21. став 1.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2.); да се пензијско осигурање уређује законом и да се Република Србија стара о економској сигурности пензионера (члан 70).

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона:

Одредбама члана 261. Закона о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02 и „Службени лист СЦГ“, бр. 7/05 и 44/05) било је одређено да се пензије усклађују у односу на плате професионалних војника и да прописе о усклађивању пензија на основу овог члана доноси савезни министар за одбрану. Наведене законске одредбе престале су да важе на основу одредбе члана 197. став 2. Закона о Војсци Србије, који је ступио на снагу 1. јануара 2008. године.

Одредбом члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије („Службени гласник РС“, бр. 116/07, 88/09 и 101/10) прописано је да се усклађивање износа пензија војних осигураника остварених до дана ступања на снагу овог закона, као и пензија остварених по ступању овог закона на снагу, врши по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање.

Одредбом члана 21. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, број 85/05) измењен је члан 80. Закона о пензијском и инвалидском осигурању, којим је уређен начин усклађивања пензија, па је одређено да се пензија од 1. априла и 1. октобра текуће године усклађује, на основу статистичких података, са кретањем трошкова живота на територији Републике у претходних шест месеци. Одредбама члана 73. наведеног Закона о изменама и допунама

Закона о пензијском и инвалидском осигурању предвиђено је да се за 2006, 2007, и 2008. годину пензије, изузетно од члана 21. тог закона, усклађују са процентом раста трошкова живота и процентом раста, односно пада зараде. Сагласно одредби члана 75. став 1. истог закона, уколико просечан износ пензије корисника у осигурању запослених исплаћене за претходну годину износи мање од 60% од износа просечне зараде без пореза и доприноса запослених на територији Републике у претходној години, пензије ће се ванредно ускладити од 1. јануара текуће године, за проценат којим се обезбеђује да се износ просечне пензије за претходну годину корисника у осигурању запослених доведе на ниво од 60% просечне зараде без пореза и доприноса исплаћених у претходној години. Према ставу 2. тог члана закона, ово ванредно усклађивање може се примењивати најдуже три године од дана почетка примене овог закона.

Решењем Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање 01 број 181-431/08 од 25. јануара 2008. године извршено је ванредно усклађивање пензија, вредности општег бода и новчаних накнада од јануара 2008. године и одређено, поред осталог, да се пензије усклађују за 11,06%, а да ће се исплата усклађене пензије и новчаних накнада по овом решењу вршити од 1. јануара 2008. године.

Одредбама Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је да у управном спору суд решава на основу утврђених чињеница на одржаној усменој јавној расправи, да суд решава без одржавања усмене расправе, само ако је предмет спора такав да очигледно не изискује непосредно саслушање странака и посебно утврђивање чињеничног стања, или ако странке на то изричито пристану, да је суд обавезан да посебно наведе разлоге због којих није одржао усмену расправу (члан 33.); да законитост оспореног управног акта суд испитује у границама захтева из тужбе, али при том није везан разложима тужбе (члан 41. став 1.); да, када нађе да оспорени управни акт треба поништити, суд ће пресудом решити управну ствар, ако природа ствари то дозвољава и ако утврђено чињенично стање пружа поуздан основ за то, а таква пресуда у свему замењује поништени акт – спор пуне јурисдикције (43. став 1).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да је Управни суд био дужан да одржи усмену расправу, тим пре што је у тужби стављен захтев да суд одлучи у спору пуне јурисдикције, те да му је наведеним пропуштањем тога суда повређено право на правично суђење. С тим у вези, Уставни суд констатује да је Управни суд, сагласно одредби члана 33. став 2. Закона о управним споровима, решио предмет спора без одржавања усмене расправе, јер је оценио да је предмет спора такав да очигледно не изискује непосредно саслушање странака и посебно утврђивање чињеничног стања.

Подносилац уставне жалбе, такође, сматра да ванредно усклађивање пензија зависи од висине просечне пензије у Републици Србији, а не од висине пензије одређене категорије пензионера, те да је и корисницима војних пензија износ пензије морао бити увећан за 11,06% почев од 1. јануара 2008. године и да је Управни суд „заобишао изричиту правну норму“,

којом је одређено да се положај војних пензионера не може разликовати од положаја осталих пензионера, кад је реч о усклађивању пензија.

Оцењујући ове наводе уставне жалбе са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, овај суд је имао у виду да се уставна гаранција наведеног права, поред осталог, састоји у томе да одлука суда о нечијем праву или обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у противном могло сматрати да је производ произвољног и правно неутемељеног становишта поступајућег суда.

Уставни суд је утврдио да је првостепени управни орган одбио као неоснован захтев подносиоца уставне жалбе за усклађивање пензије у проценту од 11,06%, почев од 1. јануара 2008. године, јер је оценио да се наведено усклађивање пензија односи на 2007. годину и да се исто не може применити на усклађивање војних пензија, а да је другостепени орган одбио жалбу подносиоца из истих разлога који су наведени у образложењу првостепеног решења. Уставни суд је, такође, утврдио да је Управни суд у оспореној пресуди оценио да су неприхватљиви разлози који се наводе у решењима управних органа – према којима нема правног основа за ванредно усклађивање пензије подносиоца уставне жалбе, из чега следи да у предметном управном поступку материјално право није правилно примењено. Уставни суд указује да је у таквој ситуацији суд у управном спору овлашћен да уклони из правног поретка акт којим је о захтеву странке коначно одлучено или да одлучи у спору пуне јурисдикције, при чему у оба случаја доноси пресуду којом се тужба уважава. Уставни суд, такође, указује да ни неправилна примена материјалног права од стране туженог органа не спречава суд да донесе пресуду којом се тужба одбија, уколико применом одговарајућих одредаба материјалног права оцени да коначним управним актом није повређен закон на штету подносиоца.

У оспореној пресуди Управни суд је оценио да се решење директора Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених 01 број 181-1932/08 од 21. априла 2008. године, којим је извршено ванредно усклађивање пензија, не може аутоматски применити на кориснике војних пензија без доношења „општег акта – одлуке Управног одбора Фонда за социјално осигурање војних осигураника о истој ствари“ и да доношење тог општег акта зависи од испуњености услова за ванредно усклађивање пензија, које цени Управни одбор тог фонда.

Испитујући да ли је заузети правни став доносиоца оспореног акта образложен на уставноправно прихватљив начин, Уставни суд је пошао од тога да се начин на који је питање усклађивања војних пензија било уређено до 1. јануара 2008. године разликује од начина на који је то питање уређено након тог датума, када је ступио на снагу Закон о Војсци Србије. С тим у вези, Уставни суд је констатовао да су ступањем на снагу Закона о Војсци Србије престале да важе одредбе Закона о Војсци Југославије, којима је било одређено да се пензије усклађују у односу на плате професионалних

војника и да прописе о усклађивању пензија на основу овог члана доноси савезни министар за одбрану (члан 261). Уставни суд је, такође, констатовао да је одредбом члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије прописано да се усклађивање износа пензија војних осигураника остварених до дана ступања на снагу овог закона, као и пензија остварених по ступању овог закона на снагу, врши по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање.

Полазећи од наведеног, Уставни суд оцењује да се не може прихватити становиште Управног суда да је Управни одбор Фонда за социјално осигурање војних осигураника овлашћен да одлучује о постојању услова за ванредно усклађивање пензија, те да непостојање општег акта Управног одбора тог фонда о ванредном усклађивању пензија онемогућава да се удовољи захтеву подносиоца уставне жалбе за усклађивање пензије. Ово стога што се пензије војних осигураника од 1. јануара 2008. године усклађују по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање, те је Закон о пензијском и инвалидском осигурању једини општи акт на основу кога се тим корисницима могу вршити усклађивања пензије, па и предметно ванредно усклађивање од 11,06%. Поред тога, овај суд оцењује да акт о усклађивању пензија, који доноси надлежни орган организације у којој се остварују права из пензијског осигурања, по својој природи није општи акт, већ акт техничко-спроведбеног карактера донет у поступку извршавања законом утврђених обавеза Фонда. Њиме се не уређују права и обавезе осигураника, већ се, сагласно начину и методу утврђеном законом, одређују конкретни проценти усклађивања пензија, на основу званичних статистичких података.

С обзиром на изложено, Уставни суд је оценио да у предметном управном спору који је окончан оспореном пресудом није спроведена адекватна контрола законитости управног акта и да заузети правни став суда није образложен на начин који се може сматрати уставноправно прихватљивим, чиме је повређено право подносиоца на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), усвојио уставну жалбу изјављену против пресуде Управног суда У. 22662/10 од 21. априла 2011. године, одлучујући као у тачки 1. изреке (први део).

Имајући у виду природу учињене повреде уставног права у конкретном случају, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, као меру за отклањање последица учињене повреде права, наложио надлежном суду да, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке, понови поступак по тужби подносиоца уставне жалбе, изјављеној против решења Комисије Скупштине Фонда за социјално осигурање војних осигураника за ревизију и решавање у другом степену о правима из пензијског и инвалидског осигурања војних осигураника број УП-2 број 353/10 СП. 529200 од 28. октобра 2010. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

Захтев подносиоца уставне жалбе којим је тражено да Уставни суд утврди и повреду осталих права наведених у уставној жалби, за сада је

преурањен, имајући у виду да ће о тужби подносиоца уставне жалбе бити поново одлучивано, чиме ће и евентуална повреда осталих означених права бити испитана по наведеном правном средству у управном спору пред надлежним судом, због чега је Суд уставну жалбу у овом делу одбацио, као у другом делу тачке 1. изреке, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду.

6. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

7. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-1830/2010 од 19. септембра 2012. године („Службени гласник РС“, број 103/12)
(нема повреде права на имовину
из члана 58. Устава)

О Д Л У К А

1. Одбија се као неоснована уставна жалба „Е.О.“ а.д. изјављена против пресуде Управног суда У. 36/10 (2007) од 3. фебруара 2010. године.

2. Одбацује се уставна жалба „Е.К.“ д.о.о. изјављена против пресуде Управног суда У. 36/10 (2007) од 3. фебруара 2010. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. „Е.О.“ а.д. из Б. и „Е.К.“ д.о.о. из П., преко пуномоћника М. Н., адвоката из Б., поднели су 7. априла 2010. године Уставном суду уставну жалбу против пресуде Управног суда У. 36/10 (2007) од 3. фебруара 2010. године, због повреде права на правно средство и права на имовину, зајемчених чланом 36. став 2. и чланом 58. Устава Републике Србије, као и због повреде члана 13. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и члана 1. став 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију.

У уставној жалби се, између осталог, наводи: да је подносиоцу „Е.О.“ а.д. из Б. оспореном пресудом повређено право на имовину, јер му је одузето „имовинско право да обављањем делатности стиче добит“; да Народна банка Србије није поступила по правном схватању Врховног суда Србије, нити по примедбама тог суда, а да је Управни суд у оспореној пресуди повредио одредбе о обавезности раније донете судске пресуде; да разлози и докази на основу којих је одузета дозвола за рад том подносиоцу уставне жалбе нису били предмет одговарајуће контроле Народне банке Србије, нити је

подносиоцу било омогућено да о њима расправља у управном поступку; да записник сачињен у поступку контроле не садржи чињенице на основу којих је утврђено да постоје услови за одузимање дозволе за рад; да Народна банка Србије није образложила на основу чега је утврдила да тај подносилац није реално исказао свој капитал, непосредну добит и резерве, „иако је то био кључни разлог за одузимање дозволе за рад“; да је „погрешно и незаконито утврђен износ новчаног дела основног капитала тог подносиоца, јер је он добио дозволу за рад само за обављање послова осигурања живота, без добровољног пензијског осигурања, као и за остала имовинска осигурања и незгоде; да за наведене послове осигурања цензус износи 4.000.000 ЕУР, а не 6.500.000 ЕУР, како је утврђено у предметном управном поступку; да је из записника о извршеној контроли од 6. децембра 2004. године видљиво да се тај подносилац „није бавио свим оним врстама осигурања“ на које се позивају Народна банка Србије у решењу о одузимању дозволе за рад и Управни суд у оспореној пресуди и да то није било ни правно могуће, с обзиром на прелазне одредбе члана 234. Закона о осигурању.

У уставној жалби се даље наводи да је Управни суд оспореном пресудом извршио „најгрубљу повреду“ одредбе члана 162. став 1. тачка 1) у вези са чланом 161. Закона о осигурању, јер је Народна банка Србије дужна да најпре изрекне блаже мере, односно да наложи друштву за осигурање да отклони незаконитости и неправилности у пословању, а тек ако утврди да незаконитости нису отклоњене, да одузме дозволу за рад.

У уставној жалби се, такође, наводи: да је подносилац уставне жалбе „Е.К.“ д.о.о. из П. правни следбеник „Е.Х.К.“ а.д. из П., чија тужба је одбачена оспореном пресудом Управног суда; да је одбацивањем тужбе као недозвољене повређено право тог подносиоца на правно средство, јер је он, као акционар друштва за осигурање коме је одузета дозвола за рад, имао право да покрене управни спор; да је овом подносиоцу повређено и право на имовину, јер му је коначним решењем Народне банке Србије одузето имовинско право на исплату дивиденди из члана 208. Закона о привредним друштвима.

Уставном жалбом се предлаже да Уставни суд утврди повреду означених уставних права и поништи оспорени акт.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у оспорени акт и осталу документацију достављену уз уставну жалбу и утврдио следеће

чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овој уставносудској ствари:

Оспореном пресудом Управног суда У. 36/10 (2007) од 3. фебруара 2010. године у ставу 1. одбијена је као неоснована тужба „Е.О.“ а.д. из Б., а у ставу 2. изреке одбачена је тужба „Е.Х.К.“ а.д. из П.. Управни суд је у образложењу оспорене пресуде најпре навео: да је побијаним решењем Народне банке Србије Г. број 276 од 11. јануара 2007. године одузета дозвола за обављање послова осигурања – дозвола за рад а.д. „Е.О.“ из Б., издата решењем Савезног министарства финансија број 4/2-02-018/2000 од 17. октобра 2000. године и забрањено том акционарском друштву да располаже имовином до отварања поступка ликвидације; да су тужиоци против наведеног решења Народне банке Србије поднели тужбе Врховном суду Србије, који о њима није донео одлуку до 31. децембра 2009. године; да је, након формирања нове мреже судова у Републици Србији, Управни суд спојио предмете по овим тужбама, ради заједничког одлучивања, с обзиром на то да су тужиоци оспорили исти управни акт. Управни суд је даље навео да из списка предмета произлази: да је тужени орган побијано решење донео у извршењу пресуде Врховног суда Србије У. 5491/05 од 21. октобра 2006. године, уз уважавање примедба и правног схватања тога суда у погледу правила поступка, утврђеног чињеничног стања и примене материјалног права; да је Народна банка Србије извршила контролу над обављањем делатности а.д. „Е.О.“ из Б. и да је о извршеној контроли сачињен записник 6. децембра 2004. године, као и допунски записник од 31. децембра 2004. године, у који су унете примедбе тужиоца на првобитни записник; да је тужени орган у поновном поступку извршио увид у извештаје тужиоца о пословању са стањем на дан 31. децембар 2004. године и годишњи рачун тужиоца за 2004. годину, из којих произлази да је основни капитал а.д. „Е.О.“ на дан 31. децембра 2004. године износио 245.990.000 динара; да је током контроле утврђено да је а.д. „Е.О.“ обављао делатност на основу дозволе за рад коју је издало Савезно министарство финансија, према којој је то друштво обављало послове осигурања живота, обавезних осигурања и осталих имовинских осигурања и незгода; да је за те послове, сагласно одредбама члана 28. Закона о осигурању, прописана обавеза обезбеђивања и одржавања основног капитала од најмање 6.500.000 ЕУР, у динарској противвредности; да је, према одредби члана 223. тог закона, то друштво било обавезно да до 29. новембра 2004. године обезбеди износ основног капитала од 2/3 износа прописаног чланом 28. Закона, што износи 341.835.000 динара; да је исказани основни капитал а.д. „Е.О.“ био не само мањи од законом прописаног, већ и од реалног износа, а увећање је настало због више исказане нераспоређене добити и резерви и контролом утврђеног губитка у пословању, што је последица више исказане вредности некретнина и других финансијских пласмана. Управни суд је, полазећи од наведеног, а имајући у виду да ни према сопственим финансијским извештајима за 2004. годину, нити према налазу туженог органа, тужилац а.д. „Е.О.“ није обезбедио, односно одржавао основни капитал у износима који су прописани Законом, оценио да су се стекли материјално-правни разлози

за одузимање дозволе тужиоцу за обављање послова осигурања, прописани чланом 175. Закона. Управни суд је, оцењујући наводе тужбе којима се указује на начин прибављања доказа на којима је засновано побијано решење, нашао да су исти прибављени у складу са законским овлашћењима надзора туженог органа над пословањем тужиоца, те су узете у обзир чињенице које су биле предмет посредне контроле, сагласно члану 150. Закона о осигурању.

У погледу допуштености тужбе подносиоца уставне жалбе „Е.К.“ д.о.о. из П., Управни суд је утврдио да исти није био странка у поступку који је претходио доношењу побијаног решења, већ је акционар „Е.О.“ а.д. из Б. Тај суд је оценио да су одредбама Закона о привредним друштвима уређена права акционара, која се односе на заштиту њихових правних интереса у односу на друштво и друге акционаре, али да ни једним прописом акционари нису овлашћени да у име друштва подносе тужбу против решења о одузимању дозволе за рад друштва. Полазећи од наведеног, тај суд је одбацио тужбу овог подносиоца уставне жалбе, на основу члана 28. став 1. тачка 3) Закона о управним споровима.

4. Одредбама Устава, чија повреда се у уставној жалби истиче, утврђено је: да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона, да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне, да се законом може ограничити начин коришћења имовине и да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом (члан 58).

Одредбе члана 13. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и члана 1. став 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију, по својој садржини се не разликују од одредаба члана 36. став 2. и члана 58. Устава Републике Србије, па је Уставни суд постојање повреде истакнутих права ценио у односу на наведене одредбе Устава.

Одредбама члана 14. став 1. Закона о осигурању имовине и лица („Службени лист СРЈ“, бр. 30/96, 57/98, 21/99, 44/99, 53/99 и 55/99), који се примењивао на дан доношења решења Савезног министарства финансија о давању дозволе за рад а.д. „Е.О.“, била је прописана висина почетног фонда сигурности акционарског друштва за осигурање, поред осталог: за послове осигурања живота (тачка 1)), послове обавезних осигурања (тачка 3)) и послове осталих имовинских осигурања и незгоде (тачка 4)).

Одредбом члана 73. тачка 2. Закона о осигурању имовине и лица било је прописано да се обавезно осигуравају власници односно корисници моторних и прикључних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима.

Одредбом члана 28. став 1. Закона о осигурању („Службени гласник РС“, бр. 55/04, 70/04, 61/05 и 85/05), који се примењује на дан доношења предметног решења Народне банке Србије о одузимању дозволе за рад,

прописани су минимални износи новчаног дела основног капитала акционарског друштва за осигурање, приликом оснивања, који не могу бити мањи од динарске противвредности обрачунате по средњем курсу Народне банке Србије на дан уплате, и то за: животна осигурања, осим добровољног пензијског осигурања – 2.000.000 ЕУР (тачка 1)), осигурање моторних возила – каско, шинских возила – каско и обавезно осигурање од одговорности у саобраћају – 2.500.000 ЕУР (тачка 2), подтачка (2)), остала осигурања имовине, остала осигурања од одговорности и друге врсте неживотних осигурања – 2.000.000 ЕУР (тачка 2), подтачка (3)).

Сагласно одредби члана 229. став 1. наведеног закона, организације за осигурање, организације за реосигурање и агенције за послове пружања других услуга у осигурању, као и правна лица која имају посебно организован део за пружање других услуга у осигурању, основане до дана ступања на снагу овог закона, настављају да раде на начин и под условима под којима су уписани у регистар и са делатношћу за коју су добили дозволу савезног органа надлежног за послове финансија.

Према одредби члана 233. став 1. Закона, организације за осигурање и реосигурање и друга лица из члана 229. овог закона, основана до дана ступања на снагу овог закона, дужна су да обезбеде новчани део основног капитала прописан одредбама чл. 28, 76, 91, 102. и 104. овог закона, и то две трећине у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона, а укупан прописани износ до 31. децембра 2005. године.

Одредбом члана 238. Закона прописано је да ако организације за осигурање и друга лица из члана 229. овог закона, не поступе у складу са одредбама чл. 229. до 237. овог закона, одузеће им се дозвола за рад.

Овај закон је објављен у „Службеном гласнику Републике Србије“ од 21. маја 2004. године, а ступио је на снагу осмог дана од дана објављивања.

5. Подносилац уставне жалбе „Е.О.“ а.д. из Б. сматра да му је право на имовину повређено незаконитим одузимањем „имовинског права да обављањем делатности стиче добит“.

Уставни суд је најпре констатовао да поседовање дозволе за обављање послова осигурања представља основни услов за обављање делатности акционарског друштва за осигурање. Уставни суд указује да је Европски суд за људска права у пресуди *Tre Trakrorer Aktiebolag йрoйив Шведске* од 7. јула 1989. године, оценио да одузимање дозволе за точење алкохола ресторану не представља лишење имовине, с обзиром на то да ресторан и даље има економске интересе који се односе на издавање непокретности. Тај суд је, међутим, нашао да одузимање предметне дозволе у конкретном случају представља начин контроле коришћења имовине од стране државе, што треба да буде разматрано са становишта члана 1. става 2. Протокола 1 уз Европску конвенцију. Полазећи од наведеног, Уставни суд је закључио да подносилац уставне жалбе има имовину у односу на коју ужива заштиту у смислу члана 58. Устава, те је оцењивао да ли је оспореном пресудом, којом је одлучивано о законитости решења Народне банке Србије о одузимању дозволе за рад, подносиоцу повређено означено уставно право.

Уставни суд је, полазећи од чињеничног стања утврђеног у поступку који је претходио уставној жалби, утврдио да је решењем Савезног министарства финансија број 4/2-02-018/2000 од 17. октобра 2000. године подносиоцу уставне жалбе а.д. „Е.О.“ из Б. дата дозвола за обављање послова осигурања живота, обавезних осигурања и осталих имовинских осигурања и незгода. Уставни суд указује да је предметна дозвола за рад дата у време важења Закона о осигурању имовине и лица којим су на другачији начин биле уређене врсте осигурања у односу на важећи Закон о осигурању. Одредбом члана 14. став 1. Закона о осигурању имовине и лица била је прописана висина почетног фонда сигурности акционарског друштва за осигурање, поред осталог: за послове осигурања живота, послове обавезних осигурања и послове осталих имовинских осигурања и незгоде (тач. 1), 3) и 4)), а према одредби члана 73. тачка 2. тог закона, обавезно су се осигуравали власници, односно корисници моторних и прикључних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима. Новим Законом о осигурању, који је ступио на снагу 29. маја 2004. године, прописани су у члану 28. став 1. минимални износи новчаног дела основног капитала акционарског друштва за осигурање, тако да за послове осигурања, за које је подносилац уставне жалбе добио дозволу за рад, они износе: за животна осигурања, осим добровољног пензијског осигурања 2.000.000 ЕУР, за осигурање моторних возила – каско, шинских возила – каско и обавезно осигурање од одговорности у саобраћају 2.500.000 ЕУР, а за остала осигурања имовине, остала осигурања од одговорности и друге врсте неживотних осигурања 2.000.000 ЕУР. Уставни суд налази да је ступање на снагу Закона о осигурању изискивало уподобљавање послова осигурања за које је раније издата дозвола за рад, са пословима осигурања класификованим на начин предвиђен тим законом и да се, применом наведених одредаба закона, долази до минималног износа новчаног капитала од 6.500.000 ЕУР, за обављање послова осигурања за које је подносилац уставне жалбе добио дозволу за рад.

Уставни суд је, такође, утврдио да се оцена Управног суда о испуњености услова за одузимање дозволе за рад заснива на чињеници да подносилац уставне жалбе ни према сопственим финансијским извештајима, нити према налазу Народне банке Србије, није обезбедио, односно одржавао новчани капитал друштва у износима прописаним чланом 233. став 1. Закона о осигурању. Уставни суд је констатовао да је, према наведеној одредби Закона, подносилац уставне жалбе био дужан да обезбеди две трећине новчаног дела основног капитала прописаног одредбама члана 28. Закона до 29. новембра 2004. године, а укупан прописани износ до 31. децембра 2005. године.

Уставни суд истиче да није поткрепљена доказима тврдња подносиоца уставне жалбе да се „није бавио свим оним врстама осигурања на које се позвао“ Управни суд у оспореној пресуди. Оцењујући наводе подносиоца да „није ни могао“ да се бави животним и неживотним осигурањем истовремено, сагласно одредби члана 234. Закона о осигурању, овај суд је нашао да исти нису прихватљиви са уставноправног становишта. Наиме, прелазним

и завршним одредбама Закона о осигурању уређен је, између осталог, положај организација и друштава основаних до дана ступања на снагу овог закона. Сагласно одредби члана 229. став 1. Закона, они настављају да раде на начин и под условима под којима су уписани у регистар и са делатношћу за коју су добили дозволу савезног органа надлежног за послове финансија, уз обавезу да изврше одговарајуће промене у свом статусу и пословању у складу са чланом 14. овог закона до 31. децембра 2005. године и да у истом року Народној банци Србије поднесу доказе о разграничењу животних и неживотних осигурања (члан 234. ст. 1. и 2).

Подносилац уставне жалбе указује да Народна банка Србије није поступила по правном схватању Врховног суда Србије, да докази на основу којих му је одузета дозвола за рад нису били предмет одговарајуће контроле Народне банке Србије и да му није било омогућено да о њима расправља у управном поступку. Уставни суд је оценио да оспорена пресуда садржи јасне и детаљне разлоге за оцену о неоснованости навода подносиоца којима се указује на повреду правила поступка приликом доношења решења надлежног органа о одузимању дозволе за рад. Полазећи од наведеног, а имајући у виду да уставна жалба не садржи разлоге за тврдњу подносиоца о томе да је „Управни суд повредио одредбе о обавезности раније донете судске пресуде“, Уставни суд налази да се ови наводи подносиоца, који се поново истичу у уставној жалби, не могу сматрати уставноправним разлозима који би указивали на то да предметна дозвола за рад није одузета у складу са законом.

Уставни суд оцењује да није уставноправно прихватљив ни навод уставне жалбе да је Народна банка Србије, пре одузимања дозволе за рад, била дужна да подносиоцу најпре изрекне блаже мере. С тим у вези, Уставни суд констатује да је Управни суд у оспореној пресуди оценио да су се стекли материјално-правни разлози за одузимање дозволе за рад прописани одредбом члана 175. став 1. тачка 5) Закона, према коме ће Народна банка Србије друштву за осигурање одузети дозволу за обављање послова осигурања, ако не одржава основни капитал у висини прописаној чланом 28. овог закона.

Уставни суд указује да је одредбом члана 238. Закона о осигурању прописана санкција у виду одузимања дозволе за рад, за правна лица која су обављала послове осигурања на дан ступања на снагу овог закона, уколико не поступе у складу са одредбама чл. 229. до 237. овог закона, па и уколико не обезбеде две трећине новчаног дела прописаног основног капитала до 29. новембра 2004. године, сагласно обавези из члана 233. став 1. Закона. Имајући у виду значај који законодавац придаје обавези обезбеђења односно одржавања минималног износа новчаног дела капитала осигуравајућих друштава – чије неизвршење, само по себи, има за последицу обавезно одузимање дозволе за рад, Уставни суд налази да у конкретном случају није било основа за примену одредаба члана 162. Закона о осигурању, којима су предвиђене мере које Народна банка Србије предузима за отклањање других незаконитости и неправилности у пословању друштва за осигурање, а чије неотклањање може довести до одузимања дозволе за обављање послова осигурања.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да оспореном пресудом Управног суда У. 36/10 (2007) од 3. фебруара 2010. године подносиоцу уставне жалбе „Е. О.“ а.д. није повређено право на имовину зајемчено чланом 58. Устава, те је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), одбио као неосновану уставну жалбу овог подносиоца, одлучујући као у тачки 1. изреке.

б. Оцењујући допуштеност уставне жалбе подносиоца „Е.К.“ д.о.о. из П., Уставни суд је најпре констатовао да је „Е.К.“ д.о.о. из П. правни следбеник „Е. Х.К.“ а.д. из П., чија тужба је одбачена оспореном пресудом Управног суда У. 36/10 (2007) од 3. фебруара 2010. године, из чега следи да „Е.К.“ д.о.о. из П. има активну легитимацију за подношење уставне жалбе.

Уставни суд је, такође, констатовао да се тврдња овог подносиоца уставне жалбе о повреди права на правно средство зајемченог чланом 36. став 2. Устава, заснива на уверењу да и акционари привредног друштва имају активну легитимацију за подношење тужбе у управном спору у коме се оцењује законитост решења надлежног органа о одузимању дозволе за рад том друштву.

Уставни суд је најпре констатовао да се уставним гарантијама означеног права обезбеђује право на жалбу или друго правно средство против акта којим је одлучивано о праву, обавези или на закону заснованом интересу неког лица. Уставни суд је утврдио да је решењем Народне банке Србије Г. број 276 од 11. јануара 2007. године, чија је законитост оцењивана оспореном пресудом, одузета дозвола за рад акционарском друштву „Е.О.“ из Б.. Уставни суд оцењује да акти којима се наноси штета акционарском друштву не утичу непосредно на личне интересе акционара, те да чињеница да они трпе индиректне последице тог акта – као, уосталом и повериоци тог друштва, није, сама по себи, довољна за заштиту у смислу члана 36. став 2. Устава.

Уставни суд наглашава да је и Европски суд за људска права, оцењујући постојање активне легитимације акционара, оценио да акционарско друштво има посебну правну личност и имовину, која је одвојена од имовине акционара, те да могу постојати неслагања између акционара и управног одбора, као и међу самим акционарима, о постојању повреде права друштва на имовину. Такве разлике могу бити озбиљније у ситуацији кад се над акционарским друштвом спроводи поступак ликвидације, због тога што је примарни циљ да се из имовине друштва намире повериоци, па тек онда акционари. Стога је тај суд закључио да би „пробијање штита компаније“ или занемаривање њеног правног субјективитета било оправдано само у изузетним случајевима, уколико се јасно утврди немогућност компаније да се обрати том суду преко органа одређених оснивачким актом или преко ликвидационог управника (видети одлуку у предмету *Agrotexim и осџали њроштив Грчке* од 24. октобра 1995. године).

Уставни суд је у спроведеном поступку утврдио да је решењем Народне банке Србије Г. број 276 од 11. јануара 2007. године одузета дозвола за рад а.д. „Е.О.“ из Б., да је то акционарско друштво искористило право на тужбу против тог решења и да је о његовој тужби мериторно одлучено оспореном

пресудом. Полазећи од тога да је „Е. О.“ а.д. из Б. у својству тужиоца учествовало у предметном управном спору, а да наведеним решењем Народне банке Србије није непосредно одлучивано о праву, обавези или на закону заснованом интересу „Е.К.“ д.о.о. из П., Уставни суд налази да овај подносилац уставне жалбе није био овлашћен да у својству тужиоца покрене управни спор ради поништаја тог решења. С обзиром на изложено, Уставни суд је оценио да се наводи уставне жалбе не могу сматрати уставноправним разлозима који би указивали на то да је оспореном пресудом повређено право овог подносиоца на правно средство зајемчено чланом 36. став 2. Устава.

У уставној жалби се, такође, наводи да је подносиоцу „Е.К.“ д.о.о. из П. оспореном пресудом повређено и право на имовину зајемчено чланом 58. Устава, јер му је коначним решењем Народне банке Србије одузето имовинско право на исплату дивиденди из члана 208. Закона о привредним друштвима. Имајући у виду Уставом утврђену садржину права на имовину, Уставни суд је оценио да се наводи уставне жалбе о повреди тог права не могу довести у уставноправну везу са правном природом и садржином оспорене пресуде, у делу којим је одбачена тужба „Е.К.“ д.о.о. из П.

С обзиром на наведено, Уставни суд је одбацио уставну жалбу подносиоца „Е.К.“ д.о.о. из П., сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, јер не постоје претпоставке утврђене Уставом и Законом за вођење поступка и одлучивање, одлучујући као у тачки 2. изреке.

7. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, закључио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. На основу изложеног и одредаба 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-4657/2011 од 25. октобра 2012. године („Службени гласник РС“, број 109/12)
(нема њовреде њрава на имовину из члана 58. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Ј.О.Б. изјављена против пресуде Врховног касационог суда Узп. 298/10 од 15. јула 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ј.О.Б. из Б. поднела је 7. октобра 2011. године, преко пуномоћника З.Р., адвоката из Б., уставну жалбу против акта наведеног у изреци, због повреде права на имовину зајемченог чланом 58. Устава Републике Србије.

У уставној жалби се, поред осталог, наводи:

– да је подносилац, у складу са Законом о враћању имовине црквама и верским заједницама, пред Дирекцијом за реституцију покренуо поступак за враћање одузете непокретне имовине;

– да је тестаментом покојног Д.С.К. из Б. одређено да се од целокупне његове заоставштине образује задужбина под именом „Задужбина Д.С.К.“, над којом ће управу водити Ј.Ж.Д. и да је Министарство просвете Краљевине Југославије одобрило оснивање ове задужбине;

– да је након 1945. године Ж.С. при Ј.О.Б. поверен делокруг рада ранијег Ј. Ж.Д., па је тако актом Савета за школство – Задужбинарског одсека НРС од 18. септембра 1957. године пренето на исту секцију и управљање над „Задужбином Д.С.К.“;

– да је непокретност у улици Маршала Тита број 27 у Београду решењем Градске експропријационе комисије у Београду број 1080/48 од 25. октобра 1948. године одузета од претходног власника „Задужбине Д.С.К.“ и укњижена као народна имовина.

Подносилац даље наводи да је закључком Дирекције за реституцију Републике Србије одбачен његов захтев за враћање предметне имовине, а оспореном пресудом одбијен је његов захтев за преиспитивање пресуде Управног суда којом је одлучивано о законитости наведеног закључка. По мишљењу подносиоца, неосновано је одбачен његов захтев за враћање предметне непокретности, јер је „неспорна чињеница“ да је воља оснивача Задужбине била „да истом управља верска заједница, тј. Ј.Ж.Д. као део Ј. О.Б.“. Подносилац истиче да покојни Д.С.К. није желео да намени своју имовину држави, јер би иначе одредио другачији начин управљања и коришћења имовином Задужбине, те би се „иста могла третирати као световна и тек тада би њена имовина могла бити државна својина“. Према наводима уставне жалбе, погрешном применом закона повређено је право подносиоца на имовину, због чега се предлаже да Уставни суд поништи оспорени акт и „предмет врати на поновни поступак првостепеном органу“.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у оспорени акт, списе предмета Дирекције за реституцију број 143-03-46-00-00053/08 и Управног суда У. 7072/10, као и осталу документацију приложену уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање ове уставносудске ствари:

Ј.О.Б. (овде подносилац уставне жалбе) је 13. марта 2008. године поднела Дирекцији за реституцију (у даљем тексту: Дирекција) захтев за враћање пословног простора у површини од 163м² на трећем спрату зграде у Улици краља Милана број 25 у Београду, КО Врачар.

Закључком Дирекције број 143-03-46-00-00053/08 од 25. децембра 2008. године одбачен је захтев Ј.О.Б., због непостојања услова за покретање поступка, а у образложењу закључка је наведено:

– да је увидом у решење Градске експропријационе комисије у Београду број 1080/48 од 25. октобра 1948. године утврђено да је експроприсана у корист државе, а за потребе Извршног одбора НО града Београда, непокретност у улици Маршала Тита број 27, катастарска парцела број 755, ЗКУЛ 666, КОБ-5, у површини од 344,10м², као раније власништво „Задужбине Д.С.К.“ из Београда;

– да је увидом у решење Комисије за експропријацију НО града Београда број 1080/48 од 21. јуна 1956. године утврђено да је корисник експропријације обавезан да за потпуно експроприсане непокретности исплати износ од 279.085 динара у државним обвезницама наведеној задужбини, с тим да се овај износ депонује код Другог среског суда у Београду и преда легитимном представнику задужбине; да је у образложењу тог решења наведено да је одбијен захтев Ј.О.Б. да се износ накнаде додели овој општини, јер није доказала да је легитимни представник задужбине;

– да је Дирекција, имајући у виду да је у моменту одузимања експроприсана имовина била у власништву наведене задужбине, од подносиоца захтева затражила да достави акт о оснивању и доказ о регистрацији „задужбине Д.С.К.“, као и да се прецизно изјасни на основу којих чињеница и докумената доказује стварну легитимацију за подношење захтева, те да је подносилац захтева, поступајући по налогу Дирекције, доставио следеће акте:

1) решење Среског суда за град Београд број О. 224-34-58, којим је, поред осталог, утврђено: да је Д.С.К. из Б. тестаментом одредио да се за случај његове смрти од целокупног његовог покретног и непокретног имања образује задужбина која ће носити име „Задужбина Д.С.К.“, којом ће управљати Ј.Ж.Д. на начин предвиђен тестаментом, с тим да ће се приход од фонда употребљавати за удомљавање девојака сиромашног и средњег материјалног стања, које одреди управа Ј.Ж.Д.;

2) акт Министарства просвете Краљевине Југославије број 5251 од 13. октобра 1937. године, којим је одобрено оснивање задужбине под именом „Задужбина Д. С. К.“;

3) молбу Ј.О.Б. од 16. септембра 1957. године упућена Савету за школство Народне Републике Србије – Задужбински одсек, у којој се тражи да тај савет Ж.С., која има делокруг ранијег Ј.Ж.Д., повери и пренесе управљање „Задужбином Д.С.К.“ из Б., с тим што ће се ти послови водити у Ж.С. у саставу ове општине;

4) акт број 449 од 18. септембра 1957. године, којим је Савет за школство Народне Републике Србије – Задужбински одсек констатовао да управљање задужбином Д.С.К., основаном тестаментом Д.С.К., наставља Ж.С. при Ј.О. у Б.;

5) уверење Другог општинског суда Рз. 478/07 од 29. марта 2007. године, којим се потврђује: да је приликом оснивања земљишних књига 1934. године у Б листу ЗКУЛ-а 666, КОБ-5, извршена укњижба права власништва на предметној непокретности у корист К.С.Д. из Б.; да је решењем тог суда Дн. 2467/39 од 31. марта 1939. године, на основу извршног решења Среског суда за град Београд О. 224/34 извршена укњижба права власништва на предметној непокретности у корист „Задужбине Д.С.К.“ из Б.; да је решењем тог суда Дн. 338/49 од 2. фебруара 1949. године, на основу правоснажног решења Градске експропријационе комисије у Београду број 1080/48 од 25. октобра 1948. године, предметна непокретност укњижена као општенародна имовина.

У образложењу закључка Дирекција је констатовала да је, сагласно одредбама чл. 1, 6. и 9. Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, надлежна за поступање по захтевима за враћање имовине која је у моменту одузимања била у власништву цркава, верских заједница, њихових задужбина или друштава, те да право на враћање имовине припада црквама, верским заједницама и њиховим правним следбеницима, у складу са важећим актима цркава и верских заједница. Доносилац наведеног закључка је, полазећи од наведених чињеница, утврдио да имовина која је предмет захтева за враћање, у моменту одузимања није била власништво подносиоца захтева – Ј.О.Б., већ власништво „Задужбине Д.С.К.“ из Б. и да подносилац захтева није био оснивач наведене задужбине, већ да је иста основана тестаментом физичког лица. С обзиром на то да се предметна имовина не може сматрати имовином цркве, верске заједнице, њихове задужбине или друштва, односно имовином која може бити предмет реституције по наведеном закону, нити се „Задужбина Д.С.К.“ из Б. може сматрати задужбином цркве или верске заједнице, у смислу одредаба тог закона, сагласно одредби члана 115. став 2. Закона о општем управном поступку, донет је закључак о одбацивању захтева јер је оцењено да нема услова за покретање поступка.

Подносилац уставне жалбе је против наведеног закључка Дирекције за реституцију поднео тужбу, која је пресудом Управног суда У. 7072/10 од 13. октобра 2010. године одбијена као неоснована. Управни суд је у образложењу пресуде оценио да је правилно оспореним закључком одбачен захтев подносиоца за враћање предметне имовине, будући да имовина чије се враћање тражи на основу Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, у моменту одузимања није била власништво подносиоца, већ „Задужбине Д.С.К.“, која је основана тестаментом тог лица, а чије оснивање је одобрено актом Министарства просвете од 13. октобра 1937. године. Како је предметна имовина експроприсана у корист државе као власништво „Задужбине Д.С.К.“, Управни суд је нашао да се она не може сматрати имовином верске заједнице, односно имовином која може бити предмет реституције у смислу чл. 1, 6. и 9. Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама.

Подносилац уставне жалбе је поднео захтев за преиспитивање наведене пресуде Управног суда, због повреде материјалног права и повреде правила

поступка. У захтеву је наведено: да је подносилац правни следбеник „раније постојећих верских и јеврејских заједница и да је Ј.Ж.Д. одувек представљало само секцију, односно део јеврејске верске заједнице“; да чињеница да је имовина намењена оснивању и циљевима „Задужбине Д.С.К.“ претходно припадала том физичком лицу чијим је завештањем основана, није од значаја за одлуку о захтеву за враћање одузете имовине, јер та имовина није ни одузета од физичког лица, већ од задужбине, као власника те имовине; да је Законом о задужбинама Краљевине Југославије, који је примењиван после рата до 1972. године, било прописано да је задужбина правно лице „коме се намењује одређена имовина некој трајној сврси и та имовина се не може употребити низашта друго, а као оснивач задужбине може се појавити и физичко и правно лице“. Подносилац захтева је истакао да управо сврха „ради које оснивач задужбине намењује своју имовину“ – одређујући начин управљања и коришћења имовином, опредељује правну природу саме задужбине, те сматра да се у овом случају ради о задужбини верске заједнице.

Врховни касациони суд је, на седници одржаној 15. јула 2011. године донео оспорену пресуду Узп. 298/10, којом је одбио као неоснован захтев подносиоца за преиспитивање пресуде Управног суда у Београду У. 7072/10 од 13. октобра 2010. године. У образложењу оспорене пресуде наводи се: да је побијана пресуда Управног суда донета без повреде правила поступка и уз правилну примену материјалног права на чињенично стање утврђено у поступку пред надлежним управним органом, те да су оцењена сва питања и околности који су могли бити од утицаја на законитост закључка Дирекције за реституцију и за ту оцену дати довољни и јасни разлози које у свему прихвата и тај суд. Врховни касациони суд је истакао да је ценио наводе захтева који су истицани и у тужби – да се у примени Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама мора поћи од сврхе, циља и начина управљања задужбином код њеног опредељења као световне или верске задужбине, па је нашао да су ови наводи правилно оцењени побијаном пресудом као неосновани. По налажењу Врховног касационог суда, сврха, циљ оснивања и начин управљања имовином задужбине не могу променити чињеницу да је „Задужбина Д.С.К.“ из Б. основана од стране физичког лица, из његове имовине и да је у моменту одузимања имовина чије се враћање тражи била у власништву те задужбине, а не цркве или верске заједнице, у смислу чл. 1. и 6. наведеног закона, због чега не може бити предмет реституције по члану 9. тог закона. Стога је оцењено да само позивање подносиоца захтева на појам задужбине како је био одређен Законом о задужбинама Краљевине Југославије, није од утицаја на другачију одлуку у предметној управној ствари. Врховни касациони суд је, такође, оценио да су неосновани наводи подносиоца који се односе на повреду правила поступка при доношењу побијане пресуде, налазећи да образложење те одлуке садржи јасне и одређене разлоге којима се суд руководио при оцени законитости оспореног закључка у погледу чињеничног стања и примене материјалног права, те је, на основу члана 55. став 1. Закона о управним споровима, одлучио као у диспозитиву оспорене пресуде.

4. Одредбама члана 58. Устава, на чију повреду се подносилац уставне жалбе позива, утврђено је: да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (став 1.); да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне (став 2.); да се законом може ограничити начин коришћења имовине (став 3.); да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом (став 4).

За оцену основаности уставне жалбе, у конкретном случају, од значаја су и одредбе следећих закона:

Законом о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама („Службени гласник РС“, број 46/06) прописано је: да се овим законом уређују услови, начин и поступак враћања имовине која је на територији Републике Србије одузета од цркава и верских заједница, као и од њихових задужбина и друштава (у даљем тексту: цркве и верске заједнице), применом прописа о аграрној реформи, национализацији, секвестрацији и других прописа који су донесени и примењивани у периоду од 1945. године, као и свим другим актима којима је вршено одузимање те имовине, без тржишне накнаде (члан 1.); да право на враћање имовине припада црквама и верским заједницама, односно њиховим правним следбеницима, у складу са важећим актима цркава и верских заједница (члан 6.); да су предмет враћања непокретности које су у моменту одузимања биле у власништву цркава и верских заједница, и то – пољопривредно земљиште, шуме и шумско земљиште, грађевинско земљиште, стамбене и пословне зграде, односно идеални делови таквих зграда, станови и пословне просторије, покретне ствари од културног, историјског или уметничког значаја (члан 9).

Сагласно одредби члана 115. став 2. Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01), ако орган поводом стављеног захтева странке нађе да нема услова за покретање поступка, донеће закључак о одбацивању захтева странке.

Одредбама Закона о задужбинама и фондацијама („Службени гласник РС“, бр. 88/10 и 99/11) прописано је: да задужбина, у смислу овог закона, јесте правно лице без чланова којем је оснивач наменио одређену имовину (основна имовина) ради доброделиног остваривања општекорисног циља или приватног интереса, односно циља који није забрањен Уставом или законом (члан 2.); да задужбину могу основати једно или више пословно способних домаћих или страних физичких или правних лица, да се задужбина оснива актом о оснивању или уговором (оснивачки акт), састављеним у писаној форми, да оснивачки акт доноси оснивач, те да се задужбина оснива и завештањем (члан 10. ст. 1, 2, 3. и 5.); да су органи задужбине управни одбор и управитељ (члан 35. став 1.); да управитељ задужбине заступа задужбину, одговара за законитост рада задужбине, води послове задужбине сагласно одлукама управног одбора, подноси управном одбору предлог финансијског плана и завршног рачуна и обавља друге послове у складу са законом и статутом задужбине (члан 41. став 1.); да имовину задужбине чини основна и

друга имовина (члан 44. став 1.); да се имовина задужбине може искључиво користити за остваривање циљева утврђених актом о оснивању и статутом и да се имовина задужбине не може делити оснивачима, члановима органа управљања, запосленима или са њима повезаним лицима (члан 47. ст. 1. и 2.); да се забрањује отуђење и оптерећење имовине која је одузета задужбинама у периоду од 1945. године, до доношења закона којим се уређује враћање одузете имовине и накнаде за одузету имовину (члан 70).

Одредбама Закона о задужбинама Краљевине Југославије, који је објављен у „Службеним новинама“ 6. јула 1930. године и који се примењивао на дан оснивања „Задужбине Д.С.К.“ из Б., било је предвиђено: да је задужбина установа којом се намењује извесна имовина некој трајној сврси и да задужбине могу оснивати физичка и правна лица (параграф 1.); да се задужбина може основати, између осталог, наредбом последње воље, да се у исправи којом се оснива задужбина мора означити име и сврха задужбине, имовина тој сврси намењена и ко ће и како њоме управљати, при чему се управа може поверити како физичким, тако и правним лицима или којој јавној власти, те да, ако име и управа задужбине не би били означени у основном акту, значиће их Министар просвете по саслушању Задужбинског савета (параграф 2. став 1. тачка 4) и ст. 2. и 3.); да се исправа о оснивању задужбине предаје општој управној власти или Министарству просвете непосредно (параграф 3. став 1.); да ће оснивач саставити статут задужбине, а ако он то не учини, саставиће га управа (параграф 5.); да за задужбине чије је пословање одређено за више бановина или за читаву Краљевину и за оне чије је седиште или пословање на територији Управе града Београда, основни акт и статут одобрава Министар просвете (параграф 6.); да је задужбина основана по прописима овог закона правно лице и да се њена имовина не може ни на шта друго употребити осим на оно чему је и како намењена (параграф 13.); да управа задужбине има дужност водити све послове задужбине самостално као добар домаћин, а у границама овог закона према наређењима основног акта и статута, да управа за свој рад одговара грађански и кривично по општим прописима, те да управа заступа задужбину према другим лицима, а према властима само утолико, уколико је за то опуномоћена од Министарства просвете које је у првом реду надлежно заступати задужбину код суда и других власти (параграф 15. ст. 1. и 2.); да је за задужење, оптерећење или отуђење непокретних добара, давање непокретних имања под закуп на време дуже од три године и за пријем наслеђа без пописа, потребно одобрење Министра просвете по претходном саслушању Задужбинског савета, а што се тиче плодносног улагања задужбинске имовине код новчаних завода, задужбинска управа је дужна држати се Закона о Државној хипотекарној банци, односно Закона о Привилегованој аграрној банци, уколико није што друго наређено у основном акту, док што се тиче улагања задужбинске имовине у непокретности или у папире од вредности, задужбинска управа је дужна држати се статута задужбине (параграф 21. ст. 1. и 2.); да задужбинска управа подноси задужбинској власти (Задужбински савет при Министарству

просвете) годишњи извештај о свом раду заједно са билансом (параграф 23. став 1.); да од дана ступања на снагу овог закона престају да важе сви досадашњи закони и прописи који се односе на задужбине (закладе), али да за задужбине за верске сврхе остају на снази досадашњи прописи како за постојеће, тако и за задужбине које ће се основати (параграф 29).

Одредбама Закона о враћању одузете имовине и обештећењу („Службени гласник РС“, број 72/11) прописано је: да се овим законом уређују услови, начин и поступак враћања одузете имовине и обештећења за одузету имовину, која је на територији Републике Србије применом прописа о аграрној реформи, национализацији, секвестрацији, као и других прописа, на основу аката о подржављењу, после 9. марта 1945. године одузета од физичких и одређених правних лица и пренесена у општеном државну, друштвену или задружну својину (члан 1). Сагласно одредби члана 2. тачка 29) овог закона, право на враћање имовине по одредбама овог закона може се остварити за имовину одузету применом Основног закона о експропријацији („Службени лист ФНРЈ“, бр. 28/47, 12/57 и 53/62 и „Службени лист СФРЈ“, бр. 13/65, 5/68, 7/68 и 11/68). Одредбом члана 5. тачка 2) Закона је прописано да право на враћање имовине или обештећење има и задужбина којој је одузета имовина, односно њен правни следбеник.

Одредбама Закона о црквама и верским заједницама („Службени гласник РС“, број 36/06) прописано је: да цркве и верске заједнице обезбеђују средства за обављање своје делатности од прихода из сопствене имовине, задужбина, легата и фондова, наслеђивања, поклона и прилога, других правних послова и делатности на непрофитним основама, у складу са законом (члан 26.); да цркве и верске заједнице у оквиру своје социјалне и добротворне делатности могу оснивати одговарајуће установе и организације, у складу са законом (члан 33. став 1), да су цркве и верске заједнице, као и установе и организације из става 1. овог члана, дужне да у вршењу социјалне и добротворне делатности видно истакну свој пуни назив под којим су регистроване, а у случају установа и организација и пуни назив цркве или верске заједнице која је њихов оснивач (члан 33. став 3).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да је неосновано одбачен његов захтев за враћање имовине и да је Врховни касациони суд погрешном применом закона повредио његово право на имовину зајемчено чланом 58. Устава, јер је „неспорна чињеница да је воља оснивача Задужбине била да истом управља верска заједница, тј. Ј.Ж.Д. као део Ј. О.Б.“

Испитујући допуштеност уставне жалбе, Уставни суд најпре констатује да је у поступку који је претходио уставној жалби оцењивана законитост закључка управног органа којим је одбачен захтев подносиоца уставне жалбе за враћање имовине, због непостојања услова за покретање поступка. Према правном ставу Уставног суда, садржина акта којим је одлучено о постојању процесних претпоставки за вођење поступка, а тиме и акта донетог у поступку његовог преиспитивања, не може се довести у везу са повредом или ускраћивањем права на имовину, јер је реч о актима који су по својој правној природи процесноправног карактера којима није ни одлучивано

о праву на имовину. У тим случајевима Уставни суд одбацује уставну жалбу због повреде означеног права. Међутим, како је у конкретном случају управни орган одлучивао о постојању активне легитимације подносиоца уставне жалбе за подношење захтева за враћање одузете имовине на основу Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, дакле о постојању материјалноправних услова за вођење поступка, а од којих директно зависи остваривање права на повраћај имовине, то је Уставни суд оценио да је, у конкретном случају, уставна жалба допуштена.

Уставни суд указује да се гаранције права на имовину односе на заштиту постојеће имовине, односно потраживања у вези са којима подносилац има барем легитимна очекивања да ће стећи делотворно уживање имовинског права. На истом становишту је и Европски суд за људска права (видети, нпр. предмет *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany* број 42527/98, ст. 82 и 83, 2001-VIII и предмет *Gratzinger and Gratzingerova v. The Czech Republic* број 39794/98, ст. 69, 2002-VII).

Разматрајући да ли је подносиоцу уставне жалбе оспореном пресудом повређено право на имовину, Уставни суд је констатовао да је у поступку који је претходио уставној жалби одлучивано о законитости управног акта донетог по захтеву подносиоца уставне жалбе за враћање имовине, на основу Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама. Стога је Уставни суд испитивао да ли је подносилац имао легитимно очекивање да ће у поступку пред Дирекцијом бити удовољено његовом захтеву за враћање имовине која је одузета од „Задужбине Д.С.К.“ из Б..

Уставни суд, с тим у вези, указује да је Европски суд за људска права у погледу враћања имовине која је одузета од стране државних органа по различитим основама, изразио следеће ставове:

– да се члан 1. Протокола број 1 (право на имовину) не може тумачити као наметање било какве опште обавезе Високим странама уговорницама у погледу враћања имовине која им је пренета пре но што су ратификовале Конвенцију, нити ограничења у погледу обима реституције имовине и услова под којима пристају да успоставе имовинска права пређашњих власника и да се, са друге стране, од тренутка када Висока страна уговорница, пошто је ратификовала Конвенцију, укључујући ту и Протокол бр. 1 уз њу и донела закон који обезбеђује пуни или делимични повраћај имовине конфисковане у претходном режиму, тај закон може сматрати законом који генерише ново имовинско право заштићено чланом 1. Протокола број 1 за лица која испуњавају захтеве, односно услове за стицање тог права (пресуда *Korecký ěroĥiv Словачке* број 44912/98 од 28. септембра 2004. године);

– да се не може сматрати „имовином“ у смислу наведеног члана пука нада да ће бити признато имовинско право које није могуће практично остварити, нити се „имовином“ може сматрати условни захтев који престаје да важи услед неиспуњења услова (пресуда *Malhous ěroĥiv Чешке* број 33071/96 од 12. јула 2001. године);

– да легитимно очекивање по својој природи мора бити конкретније од пуке наде, ма колико она била схватљива и мора бити засновано на законској

одредби или правном акту као што је судска одлука (пресуда *Gratzinger and Gratzingerova protiv Чешке* број 39794/98 од 10. јула 2002. године).

Испитујући да ли су у конкретном случају били испуњени услови предвиђени Законом о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, за враћање предметне имовине подносиоцу уставне жалбе, Уставни суд је пошао од следећих чињеница које су утврђене у предметном поступку:

– прво, да је „Задужбина Д.С.К.“ из Б. основана тестаментом физичког лица;

– друго, да је оснивач задужбине тестаментом одредио управитеља Задужбине, начин управљања Задужбином и да је одредио да ће се приход од фонда намењеног Задужбини користити „за удомљавање девојака сиромашног и средњег материјалног стања“;

– треће, да је актом Министарства просвете Краљевине Југославије, сагласно одредбама Закона о задужбинама Краљевине Југославије, одобрено оснивање наведене задужбине;

– четврто, да се на оснивање и рад задужбина за верске сврхе није примењивао наведени закон, сагласно параграфу 29. тог закона, те да министар просвете није ни био надлежан да одобри оснивање задужбине за верске сврхе;

– пето, да задужбине и према сада важећем закону и према закону који је важио у време оснивања спорне „Задужбине Д.С.К.“, имају статус правног лица;

– шесто, да је право власништва на непокретној имовини чији повраћај је тражио подносилац уставне жалбе било укњижено у корист наведене Задужбине;

– седмо, да је решењем Градске експропријационе комисије у Београду број 1080/48 од 25. октобра 1948. године предметна непокретност, која је на дан доношења тог решења била у власништву „Задужбине Д.С.К.“ из Б., експроприсана у корист државе;

– осмо, да је подносилац уставне жалбе правни следбеник управитеља Задужбине, кога је тестаментом као оснивачким (основним) актом, одредио оснивач Д.С. К..

Са друге стране, из наведених одредаба Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, а по основу ког закона је подносилац уставне жалбе поднео захтев за повраћај одузете имовине, произлази да право на повраћај одузете имовине имају задужбине црква и верских заједница и да право на повраћај одузете имовине има њен ранији власник, односно његов правни следбеник.

Према Закону о црквама и верским заједницама, Јеврејска верска заједница, а подносилац уставне жалбе је део Јеврејске верске заједнице, има статус традиционалне верске заједнице.

6. Полазећи од свега претходно наведеног, Уставни суд налази да се, у конкретном случају, постављају два спорна уставноправна питања и да од одговора на та питања зависи оцена да ли је подносилац уставне жалбе имао

легитимно очекивање да ће надлежни органи удовољити његовом захтеву за повраћај одузете имовине, те да ли му је одбијањем тужбе поднете у управном спору, пресудом која се оспорава уставна жалба, повређено зајемчено право на имовину из члана 58. Устава.

По налажењу Уставног суда, прво спорно питање је да ли је „Задужбина Д. С.К.“, чија имовина је била предмет захтева за повраћај, била задужбина верске заједнице.

Друго питање је ко је власник задужбинске имовине у конкретном случају, односно да ли је правни следбеник управитеља Задужбине истовремено и правни следбеник саме Задужбине те по том основу легитимисан да тражи враћање одузете имовине.

Подносилац уставне жалбе своје уверење да је „Задужбина Д.С.К.“ задужбина верске заједнице (конкретно Јеврејске верске заједнице) заснива на схватању да правну природу задужбине „опредељује неспорна чињеница да је воља оснивача задужбине била да истом управља верска заједница, а да је покојни Д.С.К. желео да намени своју имовину држави, одредио би другачији начин управљања и коришћења имовином Задужбине, те би се иста могла третирати као световна и тек тада би њена имовина могла бити државна својина“. Уставни суд оцењује да је изнето уверење подносиоца уставне жалбе засновано на погрешном тумачењу релевантних одредаба материјалних прописа који се односе на оснивање, условно речено, „обичних“ задужбина и задужбина цркава и верских заједница. Ово из разлога што и према сада важећим прописима, као и према прописима који су важили у време основања „Задужбине Д.С. К.“, правну природу задужбине није опредељивало то ко је одређен за управитеља задужбине, већ ко је њен оснивач, дакле чијом имовином је задужбина основана. У том смислу, управо у зависности од кога ко је оснивач задужбине, на њено оснивање су се, у конкретном случају, примењивале одредбе Закона о задужбинама Краљевине Југославије (односно сада би се примењивале одредбе Закона о задужбинама и фондацијама) или одредбе посебног закона који је уређивао положај цркава и верских заједница (односно сада Закона о црквама и верским заједницама). Неспорно је да је „Задужбину Д.С.К.“ основало физичко лице, тестаментом, да је Задужбина основана имовином тог физичког лица и да су на њено оснивање примењене одредбе Закона о задужбинама Краљевине Југославије у складу са којима је основни (оснивачки) акт и статут одобрио министар просвете. Са друге стране, одредбама закона у складу са којим је ова задужбина основана било је прописано да се управа може поверити како физичким, тако и правним лицима или којој јавној власти, те да, ако име и управа задужбине не би били означени у основном акту, означиле их Министар просвете по саслушању Задужбинског савета (параграф 2. ст. 2. и 3), из чега, по оцени Уставног суда, недвосмислено произлази да својство или статус управитеља задужбине није ни од каквог утицаја на правну природу саме задужбине. Такође, иако сврха за коју је задужбина основана не опредељује њену правну природу, Уставни суд указује и на то да је, у конкретном случају, сврха ове задужбине, одређена тестаментом

оснивача, била „удомљавање девојака сиромашног и средњег материјалног стања“, те се ни циљ у коме је основана не би могао довести у везу са било којом црквом или верском заједницом.

Из наведеног, Уставни суд закључује да се „Задужбина Д.С.К.“, чија је имовина одузета, не може сматрати задужбином верске заједнице, из чега следи да се на враћање одузете имовине нису могле применити одредбе Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, јер се овим законом уређују услови, начин и поступак враћања имовине која је на територији Републике Србије одузета од црква и верских заједница, као и од њихових задужбина и друштава, а према члану 9. тог закона предмет враћања су непокретности које су у моменту одузимања биле у власништву црква и верских заједница, дакле и њихових задужбина и друштава.

У одговору на друго спорно питање Уставни суд је пошао од тога да задужбина, како према раније важећим, тако и према садашњим прописима, има својство правног лица, што значи да је самостални носилац свих права и обавеза над задужбинском имовином, па тако и титулар права својине на покретним и непокретним стварима задужбине. Овакав став Уставног суда потврђује и чињеница да је, након оснивања конкретне задужбине, као власник непокретне имовине у земљишним књигама била уписана „Задужбина Д.С.К.“ и то на непокретности на којој се до тада у земљишним књигама као власник водио оснивач Задужбине. Решењем тада надлежног управног органа предметна непокретност је експроприсана управо од „Задужбине Д.С.К.“, а решењем Комисије за експропријацију НО града Београда корисник експропријације је обавезан да на име накнаде за експроприсану непокретност исплати опредељени новчани износ у државним обвезницама управо Задужбини. Са друге стране, за Уставни суд је неспорно да је подносилац уставне жалбе правни следбеник управитеља Задужбине. Стога се као питање поставља да ли је управитељ задужбине уједно и власник задужбинске имовине, односно да ли је то био према прописима важећим у време оснивања и рада конкретне задужбине, да би његов правни следбеник могао претендовати на враћање одузете имовине. Уставни суд налази да већ из претходно наведеног произлази да је одговор на ово питање негативан. Такав став Уставног суда потврђују и одредбе Закона о задужбинама Краљевине Југославије којима је изричито било прописано: да се имовина задужбине не може ни на шта друго употребити осим на оно чему је и како намењена (параграф 13.); да управа задужбине има дужност водити све послове задужбине самостално као добар домаћин, а у границама овог закона према наређењима основног акта и статута, да управа за свој рад одговара грађански и кривично по општим прописима, те да управа заступа задужбину према другим лицима, а према властима само утолико, уколико је за то опуномоћена од Министарства просвете које је у првом реду надлежно заступати задужбину код суда и других власти (параграф 15. ст. 1. и 2.); да је за задужење, оптерећење или отуђење непокретних добара, давање непокретних имања под закуп на време дуже од три године и за пријем наслеђа без пописа, потребно одобрење Министра просвете по

претходном саслушању Задужбинског савета, а што се тиче плодносног улагања задужбинске имовине код новчаних завода, задужбинска управа је дужна држати се Закона о Државној хипотекарној банци, односно Закона о Привилегованој аграрној банци, уколико није што друго наређено у основном акту, док што се тиче улагања задужбинске имовине у непокретности или у папире од вредности, задужбинска управа је дужна држати се статута задужбине (параграф 21. ст. 1. и 2.); да задужбинска управа подноси задужбинској власти (Задужбински савет при Министарству просвете) годишњи извештај о свом раду заједно са билансом (параграф 23. став 1). Из наведених одредаба Закона, по оцени Уставног суда, произлази да управитељ задужбине није имао ниједно од овлашћења иманентних власнику, пошто је био ограничен како у коришћењу, тако и у управљању и располагању задужбинском имовином. Уставни суд напомиње да правни положај управитеља задужбине суштински исти и према сада важећем Закону о задужбинама и фондацијама.

Дакле, како из изложеног следи да управитељ задужбине није власник задужбинске имовине, то ни правни следбеник управитеља не може полагати право на враћање имовине која је одузета задужбини.

Из свега претходно изнетог, по оцени Уставног суда, произлази да подносилац уставне жалбе није могао имати легитимно очекивање да ће бити удовољено његовом захтеву за враћање имовине која је својевремено одузета од „Задужбине Д.С. К.“. Стога је Уставни суд утврдио да нису основани наводи подносиоца да му је оспореном пресудом Врховног касационог суда, којом је одбијена тужба поднета у управном спору против коначног управног акта којим је, због непостојања услова за покретање поступка, одбачен његов захтев за враћање одузете имовине, повређено право на имовину зајемчено одредбама члана 58. Устава. С тим у вези, Уставни суд указује да су надлежни органи Републике Србије у конкретном случају поступили аналогно ставу Европског суда за људска права израженом у предмету *Jantner iprošiv Slovacke* (апликација број 39050/97 од 4. марта 2003. године), у коме је подносиоцу апликације одбачен захтев за враћање имовине, јер су националне власти тумачећи меродавно право оцениле да не испуњава услов у погледу држављанства, а у ком случају је Европски суд нашао да подносилац апликације није имао ни право, нити легитимно очекивање да ће му бити враћена имовина, јер није испунио услове за враћање имовине.

Коначно, Уставни суд истиче да према одредби члана 5. тачка 2) Закона о враћању одузете имовине и обештећењу („Службени гласник РС“, број 72/11), као општег прописа којим се уређује враћање одузете имовине, право на враћање имовине и обештећење, поред физичког лица има и задужбина којој је одузета имовина, односно њен правни следбеник. То значи да уколико је „Задужбина Давида С. Коена“ из Београда наставила са радом или ако је правни следбеник саме Задужбине обновио њен рад у складу са прописима о задужбинама и фондацијама, Задужбина, односно њен правни следбеник имају право да захтевају враћање одузете имовине у складу са одредбама овог закона.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11) одбио као неосновану уставну жалбу изјављену против пресуде Врховног касационог суда Узп. 298/10 од 15. јула 2011. године.

7. Такође, Уставни суд је, сагласно одредбама члана 49. став 2. Закона о Уставном суду и члана 82. став 2. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/07, 27/08 и 76/11), закључио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Одлука Уж-1857/2011 од 18. јануара 2012. године („Службени гласник РС“, број 14/12)
(повреда права из члана 30. став 3. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Д.П. и утврђује да је у поступку по жалби на решење Вишег суда у Сомбору Ки. 38/11 од 14. априла 2011. године, у коме је донето оспорено решење Вишег суда у Сомбору Кв. 107/11 од 21. априла 2011. године, повређено Уставом гарантовано право подносиоце уставне жалбе из члана 30. став 3. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбија као неоснована.

2. Одлуку објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“.

О б р а з л о ж е њ е

1. Д.П. из У. поднела је Уставном суду 23. априла 2011. године, преко пуномоћника М.С., адвоката из Н.С., уставну жалбу против решења Вишег суда у Сомбору Ки. 38/11 од 14. априла 2011. године, због повреде права из члана 30. став 3. Устава Републике Србије, која је заведена под бројем Уж-1857/2011.

Д.П., је преко истог пуномоћника, 27. априла 2011. године поднела Уставном суду уставну жалбу против решења Вишег суда у Сомбору Кв. 107/11 од 21. априла 2011. године, због повреде начела и права из члана 20. став 3. и члана 30. став 1. Устава Републике Србије, која је заведена под бројем Уж-1892/2011.

Уставни суд је, имајући у виду да је у оба предмета исти подносилац који оспорава решење о одређивању притвора и решење којим је одбијена жалба против решења о одређивању притвора, спојио списе предмета Уж – 1892/2011 списима предмета Уж – 1857/2011, ради вођења јединственог поступка и доношења једне одлуке.

Подносиоце уставне жалбе наводи да јој је истражни судија Вишег суда у Сомбору одредио притвор и решење о одређивању притвора уручио након више од 13 сати од лишења слободе, чиме је повредио одредбу члана 30. став 3. Устава да се писмено и образложено решење суда о притвору уручује најкасније 12 часова од притварања. Наводи да су је овлашћена службена лица Министарства унутрашњих послова лишила слободе у њеном дому у У. 14. априла 2011. године у 06.30 часова, а да је оспорено решење

о одређивању притвора истражног судије Вишег суда у Сомбору примила 14. априла 2011. године у 20.00 часова, те закључује да јој је повређено право из члана 30. став 3. Устава, којим се јемчи да се писмено и образложено решење суда о притвору уручује притвореном лицу најкасније 12 часова од притварања. Даље наводи да је против решења о одређивању притвора преко браниоца изјавила жалбу, коју је Виши суд у Сомбору примио најкасније 19. априла 2011. године, али да Виши суд у Сомбору одлуку о жалби није донео и доставио притвореници, овде подносиатељи, у року од 48 часова како то јемчи одредба члана 30. став 3. Устава. Коначно, подносиатељка уставне жалбе наводи да јој је оспореним решењима Вишег суда у Сомбору повређено право из члана 30. став 1. у вези са чланом 20. став 3. Устава, јер се, поред осталог, у односу на основе притварања уопште не наводе разлози „како то окривљена Д.П. може да утиче, односно да омета вођење кривичног поступка и како може да утиче на сведоке чије је саслушање одређено, јер се исти не саслушавају у односу на њу, па је самим тим потпуно нејасно из којих разлога је ограничење њене слободе једино могућа мера за несметано вођење кривичног поступка“.

Предлаже да Уставни суд уставну жалбу усвоји и утврди повреду наведених уставних права.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу и одговор Вишег суда у Сомбору Су. VIII-43/2011-181 од 23. новембра 2011. године, те је утврдио следеће чињенице од значаја за одлучивање:

Подноситељка уставне жалбе је 14. априла 2011. године у 06.30 часова у У. лишена слободе од стране Министарства унутрашњих послова – Полицијске управе Сомбор, те је истог дана, без одлагања, спроведена у својству осумњичене и предата истражном судији Вишег суда у Сомбору.

Више јавно тужилаштво у Сомбору је 14. априла 2011. године Вишем суду у Сомбору поднело захтев за спровођење истраге Кт. 42/11 против подносиатељке уставне жалбе и других осумњичених лица предатих истражном судији.

Подноситељки уставне жалбе стављено је на терет кривично дело злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 3. у вези са ставом 1. у вези са чланом 33. Кривичног законика.

По саслушању осумњичене, овде подносиатељке уставне жалбе, а у смислу члана 142а Законика о кривичном поступку, истражни судија Вишег суда у Сомбору је, поводом предлога Вишег јавног тужиоца у Сомбору, нашао да има места одређивању притвора према сада окривљеној, те је истог дана – 14. априла 2011. године, донео оспорено решење Ки. 38/11 којим је против ње и још пет лица одредио притвор на основу одредаба члана 142. став 1. тач. 2) и 5) Законика о кривичном поступку, који по том решењу може трајати најдуже месец дана. а који се окривљеној, овде подносиатељки, рачуна од 14. априла 2011. године, када је лишена слободе. Истовремено, Виши суд у Сомбору није нашао да је основано одредити притвор према подносиатељки уставне жалбе по основу из тачке 3) члана 142. став 1. ЗКП, како је такође предложио надлежни јавни тужилац. Према наводима подносиатељке уставне жалбе, ово решење јој је уручено 14. априла 2011. године у 20.00 часова.

Против првостепеног решења о одређивању притвора бранилац окривљене, овде подносиатељке уставне жалбе, изјавио је жалбу 16. априла 2011. године, која је у Вишем суду у Сомбору примљена 18. априла 2011. године.

Виши суд у Сомбору је 21. априла 2011. године, решавајући по жалби браниоца окривљене, овде подносиатељке уставне жалбе, и жалбама бранилаца других окривљених лица, донео оспорено решење Кв. 107/11, којим је све жалбе бранилаца окривљених одбио као неосноване. У образложењу другостепене одлуке наведени су, у односу на сваки законски основ по коме је окривљенима одређен притвор, разлози због којих кривично веће Вишег суда у Сомбору налази да је првостепено решење о одређивању притвора основано.

Подноситељка уставне жалбе је оспорено другостепено решење примила 21. априла 2011. године.

4. Одредбом члана 30. став 3. Устава, на чију повреду се уставном жалбом указује, утврђено је да се писмено и образложено решење суда о притвору уручује притворенику најкасније 12 часова од притварања, а да одлуку о жалби на притвор суд доноси и доставља притворенику у року од 48 часова.

Одредбом става 1. члана 30. Устава утврђено је да лице за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело може бити притворено само на основу одлуке суда, ако је притварање неопходно ради вођења кривичног поступка.

Према одредби члана 20. став 3. Устава, при ограничавању људских и мањинских права, сви државни органи, а нарочито судови, дужни су да воде рачуна о суштини права које се ограничава, важности сврхе ограничења, природи и обиму ограничења, односу ограничења са сврхом ограничења и о томе да ли постоји начин да се сврха ограничења постигне мањим ограничењем права.

Члан 141. став 1. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) – (у даљем тексту: ЗКП), прописује да се притвор може одредити само одлуком суда под условима прописаним у овом

законику, ако је притварање неопходно ради вођења кривичног поступка и ако се иста сврха не може остварити другом мером.

Сагласно члану 142. став 1. ЗКП, притвор се може одредити против лица за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело ако, поред осталог: постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, вештаке, саучеснике или прикриваче (тачка 2)); је за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно преко пет година за кривично дело са елементом насиља и ако је то оправдано због посебно тешких околности кривичног дела (тачка 5)).

Према одредби члана 142а. став 1. ЗКП, одлуку о одређивању притвора истражни судија или веће доноси по саслушању окривљеног, док се одлука о продужењу или укидању притвора доноси у седници већа, изузев у случају из члана 145. овог законика.

Чланом 143. ЗКП је, поред осталог, прописано: да се притвор одређује решењем надлежног суда (став 1.); да се решење о притвору предаје лицу на које се односи у часу лишења слободе, а најдоцније у року од 12 сати од часа лишења слободе, односно привођења истражном судији, као и да се у списима мора назначити дан и час лишења слободе и предаје решења (став 3.); да ће суд ако је решење о одређивању притвора донето без саслушања окривљеног, у року од 48 сати од часа лишења слободе окривљеног поступити у складу са чланом 142а ст. 1. до 4. овог законика (став 7).

Према одредби члана 227. став 1. ЗКП, овлашћена службена лица органа унутрашњих послова могу неко лице лишити слободе ако постоји ма који разлог предвиђен у члану 142. овог законика за одређивање притвора, али су дужна да такво лице без одлагања спроведу надлежном истражном судији, осим у случају из члана 229. овог законика, а овлашћено службено лице органа унутрашњих послова ће, приликом довођења, обавестити истражног судију о разлозима и о времену лишења слободе.

Одредба члана 228. став 4. ЗКП прописује да ће истражни судија, одмах после саслушања, одлучити да ли ће лице лишено слободе пустити на слободу или ће одредити притвор.

Чланом 243. ЗКП је прописано: да ће истражни судија кад прими захтев за спровођење истраге, размотрити списе и ако се сложи са захтевом, донеће решење о спровођењу истраге, које треба да садржи податке наведене у члану 242. став 3. овог законика, као и да ће се решење доставити јавном тужиоцу и окривљеном (став 1.); да ће пре доношења решења истражни судија саслушати осумњиченог, осим ако постоји опасност од одлагања (став 2).

5. Доносећи одлуку у овом уставносудском предмету, Уставни суд, као и у својим ранијим одлукама (видети, поред осталих, Одлуку Уж-314/2007 од 23. априла 2009. године, став 6. образложења) наглашава да је, са аспекта заштите људских права, право на слободу једно од основних људских права зајемчених Уставом и да притвор представља посебно осетљиву меру његовог ограничења.

Уставни суд истиче да одредба члана 30. став 3. Устава, поред осталог, гарантује лицу лишеном слободе да ће о његовој жалби на одређивање притвора надлежни суд одлучити и своју одлуку му доставити у року од 48 часова.

У конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је окривљена, овде подносиатељка уставне жалбе, преко браниоца изјавила жалбу на решење којим јој је одређен притвор, да је Виши суд у Сомбору изјављену жалбу примио 18. априла 2011. године, а да је о жалби одлучио 21. априла 2011. године. Другостепено решење је отправљено из тог суда 21. априла 2011. године и подносиатељка уставне жалбе је одлуку о жалби примила истог дана.

Уставни суд је, следом изнетог, оценио да о жалби браниоца окривљене, овде подносиатељке уставне жалбе, на решење о одређивању притвора Вишег суда у Сомбору није одлучено у року од 48 часова, како то јемчи одредба члана 30. став 3. Устава, те је у овом делу уставну жалбу усвојио и утврдио да је подносиатељки повређено право утврђено у члану 30. став 3. Устава, одлучујући као у тачки 1. изреке, први део.

6. Оцењујући наводе уставне жалбе са становишта одредбе члана 30. став 3. Устава, у делу у ком се притвореном лицу јемчи да ће му писмено и образложено решење суда о притвору бити уручено најкасније 12 сати од притварања, Уставни суд указује да је у више донетих одлука (видети, поред осталих, одлуке Уж-1113/2009 од 20. маја 2010. године и Уж-1192/2010 од 10. марта 2011. године) дао тумачење права заштићеног одредбом наведеног члана, па су у овом уставносудском предмету у поступку оцене, примењени већ заузети ставови.

У конкретном случају, подносиатељка уставне жалбе је лишена слободе 14. априла 2011. године у 06.30 часова од стране овлашћених службених лица органа унутрашњих послова који су подносиатељку, уз достављање извештаја, спровели дежурном истражном судији надлежног суда. Истражни судија је одмах по пријему захтева за спровођење истраге започео саслушање осумњичених лица која су му доведена. Одлучујући о предлогу јавног тужиоца за одређивање притвора, истражни судија је донео оспорено решење Ки. 38/11 о одређивању притвора, чији је образложени писмени отправак уручен подносиатељки уставне жалбе истог дана, 14. априла 2011. године у 20.00 часова. У уставној жалби се не указује да је од доношења решења о одређивању притвора до његовог уручења подносиатељки уставне жалбе протекло више од 12 часова, већ да јој је ово решење уручено одмах по доношењу, али да је до његовог доношења протекло више од 12 часова од момента њеног лишења слободе.

Из наведених чињеница следи: 1) да је од тренутка када је подносиатељка уставне жалбе лишена слободе од стране надлежног државног органа, па до тренутка када јој је истражни судија, након саслушања, донео и уручио решење о одређивању притвора, протекло укупно нешто више од 13 сати; 2) да је подносиатељка уставне жалбе без одлагања, исти дан када је лишена слободе од стране надлежног државног органа, предата надлежном суду, где ју је истражни судија саслушао и донео решење о одређивању притвора

(притварању), у року од 12 сати од када је спроведена у суд; 3) да је одмах након притварања подносиоци уручено образложено решење о притвору.

Полазећи од изнетог, Уставни суд је оценио да је у конкретном случају подносиоци уставне жалбе у потпуности обезбеђено поштовање принципа правне сигурности и да јој је пружена заштита од произвољног поступања државних органа, те да стога оспореним решењем Вишег суда у Сомбору није повређено право на које се позвала. Ово из разлога што је, сагласно одредби члана 29. став 2. Устава, подносиоци уставне жалбе, као лице лишено слободе од стране овлашћених службених лица органа унутрашњих послова, дакле без одлуке суда, без одлагања предата Вишем суду у Сомбору као надлежном суду, који је оспорено првостепено решење о притвору подносиоци уручио одмах по његовом доношењу, чиме је надлежни суд у свему поступио сагласно уставној одредби члана 30. став 3.

С обзиром на обавезу суда да испита све околности које су од значаја за одлуку о одређивању притвора, дежурни истражни судија Вишег суда у Сомбору је имао обавезу да пре одлучивања саслуша како подносиоци уставне жалбе, тако и остале саосумњичене.

Имајући у виду све наведено, као и чињеницу да је подносиоци пружена потпуна и суштинска заштита од незаконитог и самовољног лишења слободе, Уставни суд је утврдио да оспореним решењима нису повређена права подносиоци уставне жалбе зајемчена одредбом члана 30. став 3. Устава, па је у овом делу уставну жалбу одбио као неосновану.

7. Полазећи од садржине одредаба члана 27. став 1. и члана 30. став 1. Устава, којима се гарантује право на слободу и безбедност и права лица којима је одређен притвор, Уставни суд истиче да наведене уставне одредбе упућују да је лишење слободе допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом.

Одредбом члана 30. став 1. Устава утврђено је у ком случају и на који начин неко лице може бити притворено. Уставом утврђени услови су да у односу на лице које се притвара постоји основана сумња да је учинило кривично дело и да је притварање неопходно ради вођења кривичног поступка, а једини Уставом допуштени начин притварања је да је оно извршено на основу одлуке суда. Дакле, суд може да одреди притвор искључиво ако постоји основана сумња да је неко лице извршило кривично дело и ако је та мера неопходна ради вођења кривичног поступка.

У конкретном случају, истражни судија Вишег суда у Сомбору је, након пријема захтева за спровођење истраге Вишег јавног тужилаштва у Сомбору и саслушања подносиоци уставне жалбе, оценио да постоји основана сумња да је подносиоци извршила кривично дело злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 3. у вези са ставом 1. у вези са чланом 33. Кривичног законика. Такође, истражни судија је оценио да је ради вођења кривичног поступка неопходно према подносиоци уставне жалбе одредити притвор из разлога превиђених одредбама члана 142. став 1. тач. 2) и 5) ЗКП, односно због постојања особитих околности које указују да ће ометати поступак утицањем на саизвршиоца и сведоке, као и због тежине

кривичног дела (кумулятивно: висина запрећене казне за кривично дело које јој се ставља на терет и због посебно тешких околности кривичног дела). Истражни судија је потом донео решење о одређивању притвора Ки. 38/11 од 14. априла 2011. године (потврђено оспореним решењем Вишег суда у Сомбору Кв. 107/11 од 21. априла 2011. године), у коме је навео зашто је притварање подносиоце уставне жалбе било неопходно ради несметаног вођења кривичног поступка, који разлози су детаљно образложени. Истовремено, Виши суд у Сомбору је оценио да не стоје разлози за одређивање притвора према подносиоци уставне жалбе и другим лицима на основу тачке 3) члана 142. став 1. ЗКП, иако је и тај притворски основ био предложен у захтеву надлежног јавног тужиоца.

Уставни суд је из наведеног утврдио да је подносиоца уставне жалбе притворена на основу одлуке суда (правноснажног решења о одређивању притвора Вишег суда у Сомбору Ки. 38/11 од 14. априла 2011. године), због постојања основане сумње да је извршила кривично дело злоупотреба службеног положаја, уз навођење разлога предвиђених законом (члан 142. став 1. тач. 2) и 5) ЗКП), који су притварање подносиоце чинили неопходним ради вођења кривичног поступка.

Следом изнетог, Уставни суд је оценио да је подносиоца уставне жалбе притворена у складу са Уставом утврђеним гаранцијама предвиђеним одредбом члана 30. став 1. Устава, као у другом делу тачке 1. изреке.

Наводе подносиоце уставне жалбе да се у другостепеном решењу „уопште не наводе разлози за притварање, нити се постојање разлога за притварање у односу на окривљену Д.П. наводи у овом решењу“, као и да се у првостепеном оспореном решењу „не наводе уопште разлози како то окривљена Д.П. може да утиче односно омета вођење кривичног поступка и како може да утиче на сведоке чије је саслушање одређено, јер се исти не саслушавају у односу на њу“, Уставни суд је оценио неоснованим. Наиме, чињеница је да је у образложењу оспореног другостепеног решења, у другом пасусу на страни један, изостављено име подносиоце уставне жалбе, али ова чињеница није од значаја за другачију одлуку Уставног суда. Ово из разлога што из изреке и образложења самог решења неспорно произлази да је Виши суд у Сомбору ценио наводе жалбе браниоца подносиоце, те да се о истима изјаснио и дао детаљне разлоге због којих је жалбу одбио. Такође, Уставни суд налази да се и образложење оспореног првостепеног решења Вишег суда у Сомбору темељи на уставноправно прихватљивим разлозима. Уставни суд налази, а полазећи од горе наведеног, да је притвор према подносиоци уставне жалбе одређен у Уставом и законом прописаном поступку, применом одредаба важећих процесних и материјалних закона, након што је надлежни суд утврдио да постоје разлози за одређивање ове мере које је детаљно образложио. Стога је Уставни суд оценио да се одређивање притвора према подносиоци уставне жалбе не може приписати произвољном поступању суда и да су оспорена решења Вишег суда у Сомбору заснована на уставноправно прихватљивом тумачењу и примени процесног права, те да је надлежни суд поступао у складу са ЗКП када је,

с обзиром на околности конкретног случаја, утврдио да постоје услови за одређивање притвора према подносиоци уставне жалбе по означеним законским основима.

Имајући у виду све до сада наведено, Велико веће Уставног суда је оценило да нису основани наводи из уставне жалбе да је подносиоци повређено право зајемчено одредбом члана 30. став 1. Устава.

С обзиром да, по оцени Великог већа Уставног суда, оспореним решењима нису повређена Уставом гарантована права подносиоцике уставне жалбе из члана 30. став 1. Устава, Велико веће је оценило да нису основани ни наводи уставне жалбе који се односе на повреду начела о ограничењу људских и мањинских права у смислу члана 20. став 3. Устава, јер је ограничење права подносиоцике извршено у складу са Уставом утврђеном сврхом његовог ограничења, па је решено као у односном делу тачке 1. изреке.

8. Велико веће Уставног суда је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), оценило да се правично задовољење због утврђене повреде права подносиоцике уставне жалбе у овом случају оствари објављивањем Одлуке Уставног суда у „Службеном гласнику Републике Србије“, као у тачки 2. изреке.

9. Полазећи од свега наведеног, Велико веће Уставног суда је, на основу одредаба члана 42б став 1, члана 45. тачка 9) и члана 89. ст. 1. и 2. Закона о Уставном суду, одлучило као у изреци.

Одлука Уж-2819/2010 од 25. јануара 2012. године („Службени гласник РС“, број 21/12)
(повреда права из члана 36. став 2. у вези са правом из члана 33. став 2. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Д.С. и утврђује да је радњама Вишег суда у Београду у предмету Ки. 267/10 повређено право подносиоца уставне жалбе на правно средство зајемчено одредбом члана 36. став 2. Устава Републике Србије, у вези са чланом 33. став 2. Устава, док се у преосталом делу уставна жалба одбија као неоснована.

2. Одлуку објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“.

О б р а з л о ж е њ е

1. Д.С. из Б. је 12. јуна 2010. године, преко пуномоћника мр С.С., адвоката из Б., поднео Уставном суду уставну жалбу против радњи Вишег суда у Београду у предмету Ки. 267/10, због повреде права зајемчених одредбама чл. 30. и 31, члана 32. став 1, члана 33. став 2. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је наведено: да је подносиоцу уставне жалбе у предмету Вишег суда у Београду Ки. 267/10 истекао притвор 8. марта 2010. године,

али да је до дана подношења уставне жалбе задржан у притвору; да је бранилац подносиоца уставне жалбе „незванично“ сазнао да је решењем Апелационог суда у Београду притвор према подносиоцу продужен за још три месеца; да је сагласно одредбама Законика о кривичном поступку, али и сагласно одредби члана 36. став 2. Устава, подносилац преко свог браниоца имао право жалбе на наведено решење; да Виши суд у Београду и поред вишеструких писмених и усмених ургенција одбија да решење Апелационог суда у Београду о продужењу притвора за још три месеца уручи браниоцу подносиоца; да, како је притвор по решењу Апелационог суда у Београду истекао почетком јуна 2010. године, то је подносиоцу уставне жалбе дефинитивно онемогућено да преко браниоца кога је ангажовао „изјави жалбу Врховном касационом суду“.

Предложио је да Уставни суд утврди повреду наведених Уставом зајемчених права, да утврди да је после 8. марта 2010. године био противуствано лишен слободе и да утврди право на накнаду штете због учињених повреда.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу и одговор Вишег суда у Београду I Су. 1/10-485 од 9. децембра 2010. године, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Пред Вишим судом у Београду водио се истражни поступак против подносиоца уставне жалбе, због постојања основане сумње да је извршио кривично дело изнуда из члана 214. став 4. Кривичног законика.

Решењем истражног судије Окружног суда у Београду Ки. 1237/09 од 11. децембра 2009. године подносиоцу уставне жалбе је одређен притвор, који му се рачуна од 8. децембра 2009. године када је лишен слободе.

Истражни судија Вишег суда у Београду је 4. марта 2010. године предложио, на основу одредбе члана 144. став 3. Законика о кривичном поступку, да се према подносиоцу уставне жалбе притвор продужи за још три месеца.

Одлучујући о наведеном предлогу, Апелациони суд у Београду је 5. марта 2010. године према подносиоцу уставне жалбе продужио притвор за још три месеца решењем Кр. 92/10.

Решење Апелационог суда у Београду Кр. 92/10 од 5. марта 2010. године подносилац уставне жалбе је примио 8. марта 2010. године преко Управе

Окружног затвора у Београду, док у списима предмета Вишег суда у Београду Ки. 267/10 нема доказа да је браниоцу подносиоца, адвокату С. С., уручено наведено решење.

Бранилац подносиоца уставне жалбе се, према доказима приложеним уз уставну жалбу, у два наврата писмено обратио Вишем суду у Београду, тражећи, поред осталог, да му се достави решење којим је након 8. марта 2010. године према подносиоцу уставне жалбе продужен притвор.

У поднеску од 22. марта 2010. године, који је примљен у Вишем суду у Београду истог дана, бранилац подносиоца уставне жалбе је, поред осталог, навео: „У својству браниоца оптуженог Д.С. обавештавам Вас да ми до данас није уручено решење о притвору одређено према мом брањенику након 8. марта 2010. године, те и не знам по ком основу се он тамо налази. Такође, обавештавам Вас да сам до сада упутио четири жалбе на решења о притвору или продужењу истог, али сам одлуке добио само на две.“

У поднеску од 3. априла 2010. године, који је насловљен на председника тог суда и који је 23. априла 2010. године заведен у књигу Судске управе под бројем VI Су. 385/10, бранилац подносиоца уставне жалбе је, поред осталог, навео: „У својству браниоца оптуженог Д.С. обавештавам Вас да ми до данас није уручено решење о притвору одређено према мом брањенику након 8. марта 2010. године ... да исто нисам добио ни након писменог захтева који је за примљен у томе суду 22. марта 2009. године иако је познато да на такво решење о даљем лишењу слободе имам право жалбе и да се иста решава у хитном поступку ... Такође, обавештавам да сам до сада упутио четири жалбе на решења о притвору или продужењу истог, али сам одлуке добио само на две...“

Заменик председника Вишег суда у Београду је 27. априла 2010. године дописом VI Су. 385/10 обавестио адвоката С.С. о томе да је решење којим је према Д.С. одређен притвор (Ки. 1237/09) уручено тадашњем браниоцу адвокату Р.Б; да је нови бранилац, адвокат С.С., ангажован 20. децембра 2009. године и да је против решења о одређивању притвора изјавио жалбу која је одбијена као неоснована решењем Окружног суда у Београду Кв. 5536/09 од 28. децембра 2009. године; да је потом изјавио још две жалбе, и то: против решења Вишег суда у Београду Кв. 25/10 од 8. јануара 2010. године (која је решењем Апелационог суда у Београду Кж.2. 597/10 од 27. јануара 2010. године уважена и предмет је враћен на поновно одлучивање) и против решења Вишег суда у Београду Кв. 643/10 од 29. јануара 2010. године (која је решењем Апелационог суда у Београду Кж.2. 784/10 одбијена као неоснована и потврђено поновљено решење Вишег суда у Београду); да је решење Апелационог суда у Београду Кж.2. 784/10 бранилац примио 9. марта 2010. године. На навод да браниоцу није уручено решење о притвору након 8. марта 2010. године и да исто бранилац није добио ни након писменог захтева који је примљен у Вишем суду 22. марта 2009. године, није одговорено.

4. Одредбама Устава на чију се повреду подносилац позива у уставној жалби, утврђено је: да лице за које постоји основана сумња да је учинило

кривично дело може бити притворено само на основу одлуке суда, ако је притварање неопходно ради вођења кривичног поступка, да ако није саслушано приликом доношења одлуке о притвору или ако одлука о притвору није извршена непосредно по доношењу, притворено лице мора у року од 48 часова од лишења слободe да буде изведено пред надлежни суд, који потом поново одлучује о притвору, да се писмено и образложено решење суда о притвору уручује притворенику најкасније 12 часова од притварања и да одлуку о жалби на притвор суд доноси и доставља притворенику у року од 48 часова (члан 30. ст. 1, 2. и 3.); да трајање притвора суд своди на најкраће неопходно време, имајући у виду разлоге притвора, да притвор одређен одлуком првостепеног суда траје у истрази најдуже три месеца, а виши суд га може, у складу са законом, продужити на још три месеца и ако до истека овог времена не буде подигнута оптужница, окривљени се пушта на слободу, да после подизања оптужнице трајање притвора суд своди на најкраће неопходно време, у складу са законом и да се притвореник пушта да се брани са слободe чим престану разлози због којих је притвор био одређен (члан 31. ст. 1, 2. и 3.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране (члан 33. став 2.); да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2).

Одредбама члана 144. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 122/08, 20/09 и 72/09) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време подношења уставне жалбе, било је прописано: да се на основу решења истражног судије, окривљени може задржати у притвору највише месец дана од дана лишења слободe и да се после тог рока окривљени може задржати у притвору само на основу решења о продужењу притвора (став 1.); да се притвор по одлуци већа (члан 24. став 6.) може продужити највише за два месеца и да је против решења већа дозвољена жалба која не задржава извршење решења (став 2.); да ако се поступак води за кривично дело за које се може изрећи казна затвора преко пет година или тежа казна, веће непосредно вишег суда може, на образложени предлог истражног судије или јавног тужиоца, из важних разлога продужити притвор највише за још три месеца и да је против овог решења дозвољена жалба која не задржава извршење решења (став 3.); да ако се до истека рокова из ст. 2. и 3. овог члана не подигне оптужница, окривљени ће се пустити на слободу (став 4).

Према члану 76. ЗКП: бранилац је овлашћен да у корист окривљеног предузима све радње које може предузети окривљени (став 1.); права и дужности браниоцу престају кад му окривљени опозове пуномоћје, односно кад буде разрешен (став 2).

Чланом 162. став 4. ЗКП је прописано, поред осталог, да ако окривљени има браниоца све одлуке од чијег достављања тече рок за жалбу, доставиће се браниоцу и окривљеном по одредбама члана 161. овог законика и да у том случају, рок тече од дана достављања писмена окривљеном, односно браниоцу.

Одредбом члана 364. став 1. ЗКП је прописано да жалбу могу изјавити странке, бранилац, законски заступник оптуженог и оштећени.

5. Полазећи од навода уставне жалбе да решење Апелационог суда у Београду, којим је према подносиоцу притвор продужен за три месеца, није уручено његовом браниоцу и поред ургенција Вишем суду, те да подносилац сматра да је стога након 8. марта 2010. године био противправно лишен слободе, Уставни суд је утврдио да подносилац истиче повреду права из члана 36. став 2. у вези са чланом 33. став 2. Устава и члана 31. став 1. Устава, те је и наводе из уставне жалбе ценио у односу на наведена права.

6. Оцењујући разлоге и наводе изнете у уставној жалби са становишта садржине зајемченог права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, а полазећи од претходно утврђених чињеница и околности и наведених одредаба ЗКП, Уставни суд констатује следеће:

Из одредбе члана 144. став 3. ЗКП произлази да, ако се поступак води за кривично дело за које се може изрећи казна затвора преко пет година или тежа казна, веће непосредно вишег суда може, на образложени предлог истражног судије или јавног тужиоца, из важних разлога продужити притвор највише за још три месеца и да је против овог решења дозвољена жалба која не задржава извршење решења. Дакле, у истражном поступку се притвор након истека рока од три месеца може продужити за још три месеца и против тог решења је дозвољена жалба која не задржава извршење решења.

Уставни суд је утврдио да је у конкретном случају према подносиоцу уставне жалбе продужен притвор за још три месеца решењем Апелационог суда у Београду Кр. 92/10 од 5. марта 2010. године. Наведено решење је подносилац уставне жалбе примио 8. марта 2010. године преко Управе Окружног затвора у Београду, док у списима предмета Вишег суда у Београду Ки. 267/10 нема доказа да је исто решење уручено и браниоцу подносиоца, адвокату С.С. И поред две писмене ургенције браниоца, да му се наведено решење о продужењу притвора достави, Виши суд у Београду то није учинио. Како је против решења о продужењу притвора подносилац уставне жалбе имао право да изјави жалбу преко свог изабраног браниоца, као опуномоћеног стручног лица, што представља једно од његових темељних уставних права, а ово решење браниоцу није уручено, то је, по оцени Уставног суда, подносиоцу повређено његово Уставом зајемчено право да преко изабраног браниоца изјави жалбу против решења којим му је притвор продужен.

Следом наведеног, Уставни суд је оценио да је оспореним радњама Вишег суда у Београду у предмету Ки. 267/10 повређено право подносиоца уставне жалбе на правно средство зајемчено одредбом члана 36. став 2. Устава у вези са чланом 33. став 2. Устава, па је уставну жалбу у овом делу усвојио,

сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), те је одлучио као у првом делу тачке 1. изреке.

На основу члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 2. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе због утврђене повреде права на правно средство у вези са повредом права из члана 33. став 2. Устава, у конкретном случају, оствари објављивањем ове одлуке у „Службеном гласнику РС“, сматрајући да је утврђивање повреде права, у конкретном случају, довољна сатисфакција за подносиоца.

7. Наводе подносиоца уставне жалбе да је након 8. марта 2010. године био противправно лишен слободе, Уставни суд је оценио неоснованим. Наиме, из одредбе члана 31. став 1. Устава и цитираних одредаба Законика о кривичном поступку произлази да притвор одређен одлуком првостепеног суда траје у истрази најдуже три месеца, а виши суд га може, у складу са законом, продужити на још три месеца и ако до истека овог времена не буде подигнута оптужница, окривљени се пушта на слободу. У конкретном случају, након 8. марта 2010. године, подносилац уставне жалбе се налазио у притвору по решењу Апелационог суда у Београду Кр. 92/10 од 5. марта 2010. године којим је притвор према подносиоцу продужен за три месеца. Из наведеног следи да је надлежни виши суд, Апелациони суд у Београду, испитивао да ли и даље постоје разлози за задржавање подносиоца у притвору, те је оценио да притвор треба продужити за још три месеца. Стога се наводи подносиоца не могу сматрати основаним, јер је у притвору задржан на основу одлуке суда који је, сагласно Уставу и Законнику о кривичном поступку, био надлежан за поступање. Чињеница да је наведено решење достављено подносиоцу уставне жалбе као окривљеном, али не и његовом браниоцу, није од значаја за другачију одлуку Суда у погледу законитости продужења притвора.

Следом наведеног, Уставни суд је у овом делу уставну жалбу одбио као неосновану и одлучио као у другом делу тачке 1. изреке.

8. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредбе члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, одлучио као у изреци.

Одлука Уж-3641/2010 од 22. фебруара 2012. године („Службени гласник РС“, број 24/12)
(повреда њрава из члана 27. став 3. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Р.П. и утврђује да је у поступку по жалби на решење Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе из члана 27. став 3. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Одлуку објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“.

Образложење

1. Р.П. из У, преко пуномоћника П.С., адвоката из Б., поднео је Уставном суду 2. августа 2010. године уставну жалбу против решења Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године о продужењу притвора према окривљенима Р.Н. и подносиоцу уставне жалбе и неблаговременог одлучивања Апелационог суда у Београду о жалби браниоца окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе у предмету Кж.2. 2803/10, због повреде права из члана 27. став 3, члан 30. став 3, члана 31, члана 32. и члана 36. Устава Републике Србије.

Подносилац уставне жалбе наводи да се против њега, као другоокривљеног, води кривични поступак пред Вишим судом у Београду под бројем К. 3339/10, због кривичног дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога из члана 246. став 1. КЗ. Решењем Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године према подносиоцу је продужен притвор на најдуже два месеца. Подносилац сматра да је оспорено решење незаконито јер у тренутку његовог доношења претходно решење Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године о продужењу притвора за најдуже тридесет дана, није било правноснажно. Такође, подносилац уставном жалбом оспорава и поступање Апелационог суда који је о жалби против решења о продужењу притвора Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године изјављеној 21. јуна 2010. године решио тек 14. јула 2010. године решењем Кж.2. 2803/10. Предлаже да Уставни суд усвоји уставну жалбу и поништи незаконито решење Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године, с тим да се пре тога усвоји привремена мера којом се обуставља примена овог решења до окончања кривичног поступка. Подносилац је истакао захтев за накнаду штете у складу са чланом 35. Устава с обзиром да је до повреде означених уставом гарантованих права дошло од стране судова.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, из навода уставне жалбе, извршеним увидом у оспорена решења и извештај Вишег суда у Београду К. 3339/10 од 1. јула 2011. године и 12. јула 2011. године, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овом уставносудском предмету:

Пред Вишим судом у Београду против подносиоца уставне жалбе, и још једног окривљеног, води се кривични поступак због кривичног дела

неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога из члана 246. став 1. КЗ. Подносилац уставне жалбе се налази у притвору по решењу истражног судије Вишег суда у Београду Ки. 1720/10 од 21. априла 2010. године, који му се рачуна од 19. априла 2010. године, када је лишен слободе. Виши јавни тужилац у Београду је подигао оптужницу Кт. 390/10 од 11. маја 2010. године против окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, због наведеног кривичног дела. Притвор је подносиоцу више пута продужаван.

Пре донетог оспореног решења према подносиоцу је притвор био продужен за још 30 дана решењем Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године. Ово решење уручено је окривљеном 14. јуна 2010. године а његовом браниоцу 18. јуна 2010. године. Против наведеног решења бранилац је, путем препоручене поште, изјавио жалбу 21. јуна 2010. године, а поступајући суд је Апелационом суду у Београду, као другостепенем, доставио списе по жалби дана 9. јула 2010. године. Решавајући о поднетој жалби против овог решења, Апелациони суд у Београду донео је 14. јула 2010. године решење Кж.2. 2803/10 којим су жалбе бранилаца окривљених Н.Р. и Р.П., овде подносиоца уставне жалбе, одбијене као неосноване. Списи су из Апелационог суда у Београду враћени Вишем суду у Београду 16. јула 2010. године, а у Виши суд у Београду су примљени 19. јула 2010. године. Ово решење уручено је подносиоцу уставне жалбе 21. јула 2010. године, а његовом браниоцу 23. јула 2010. године.

Оспореним решењем Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године притвор је подносиоцу за још два месеца продужен из разлога предвиђених чланом 142. став 1. тачка 3) Законика о кривичном поступку. У образложењу тог решења суд је навео: имајући у виду чињеницу да су окривљени Н.Р. и Р.П. основано сумњиви да су у периоду од јануара 2010. године до 19. априла 2010. године, у више наврата неовлашћено, ради продаје, држали опојну дрогу марихуану, и то тако што би окривљени Н. Р. опојну дрогу, у количинама од 30-50 грама, остављао на договорено место, након чега би окривљени Р. П. преузимао опојну дрогу, остављао износ од 30 до 50 евра, упакован у празну кутију од цигарета, и потом преузету марихуану односио ради даљег препакивања у мање пакетиће и продаје, при чему је 19. априла 2010. године од окривљеног Н.Р. одузета марихуана у количини од 295,99 грама, упакована у једну ПВЦ кесу, у којој се налазило шест мањих ПВЦ кеса, а од окривљеног Р.П. марихуана у количини од 97,98 грама, упакована у две ПВЦ кесе, па имајући у виду количину и начин паковања опојне дроге, те да су окривљени основано сумњиви да су инкриминисане радње предузимали ради стицања материјалне добити, то Веће налази да све напред наведене околности у својој међусобној повезаности представљају особите околности које указују на оправдану дојазан да би окривљени, сваки понаособ, уколико би се нашао на слободи, могао поновити кривично дело, те и даље стоји законски разлог за даље задржавање окривљених Н.Р. и Р.П. у притвору прописан одредбом члана 142. став 1. тачка 3) Законика о кривичном поступку.

Против овог решења бранилац окривљеног је изјавио жалбу дана 14. јула 2010. године коју је допунио дана 16. јула 2010. године. Решењем

Апелационог суда у Београду Кж.2. 3007/10 од 29. јула 2010. године одбијене су као неосноване жалбе бранилаца окривљених Н.Р. и Р.П., овде подносиоца уставне жалбе, изјављене против решења Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године.

4. Према одредби члана 27. став 3. Устава, свако ко је лишен слободе има право жалбе суду, који је дужан да хитно одлучи о законитости лишења слободе и да нареди пуштање на слободу, ако је лишење слободе било незаконито.

Одредбом члана 30. став 3. Устава утврђено је да се писмено и образложено решење суда о притвору уручује притворенику најкасније 12 часова од притварања. Одлуку о жалби на притвор суд доноси и доставља притворенику у року од 48 часова.

Одредбама члана 31. Устава, на чију повреду се уставном жалбом указује, утврђено је: да трајање притвора суд своди на најкраће неопходно време, имајући у виду разлоге притвора, да притвор одређен одлуком првостепеног суда траје у истрази најдуже три месеца, а виши суд га може, у складу са законом, продужити на још три месеца, као и да се окривљени пушта на слободу ако до истека овог времена не буде подигнута оптужница (став 1.); да после подизања оптужнице трајање притвора суд своди на најкраће неопходно време, у складу са законом (став 2).

Чланом 32. став 1. Устава, свакоме је зајемчено право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Чланом 36. Устава јемчи се једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе, као и да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.

Чланом 133. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09 и 72/09) (у даљем тексту: ЗКП) прописано је: да мере које се могу предузети према окривљеном за обезбеђење његовог присуства и за несметано вођење кривичног поступка јесу позив, довођење, забрана напуштања боравишта, јемство и притвор (став 1.); да ће се надлежан суд придржавати услова одређених за примену појединих мера, водећи рачуна да се не примењује тежа мера ако се иста сврха може постићи блажом мером (став 2.); да ће се ове мере укинути и по службеној дужности кад престану разлози због којих су предузете, односно замениће се другом блажом мером кад за то наступе услови (став 3).

Одредба члана 142. став 1. тачка 3) ЗКП прописује да се притвор може одредити против лица за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело – ако особите околности указују да ће поновити кривично дело, или довршити покушано кривично дело, или да ће учинити кривично дело којим прети.

Чланом 146. ЗКП прописано је: да се после предаје оптужнице суду до завршетка главног претреса, одлука о одређивању, продужењу или укидању притвора доноси у складу са чланом 142а овог законика (став 1.); да је веће дужно да и без предлога странака испита да ли још постоје разлози за притвор и да донесе решење о продужењу или укидању притвора, по истеку сваких тридесет дана до ступања оптужнице на правну снагу, а по истеку свака два месеца након ступања оптужнице на правну снагу (став 2.); да жалба на решење из ст. 1. и 2. овог члана не задржава извршење решења (став 3).

Осталим релевантним одредбама ЗКП прописано је: да се жалба подноси суду који је донео решење (члан 399. став 1.); да ће се на поступак по жалби на решење сходно примењивати, поред осталих, и одредбе члана 372. овог законика (члан 402. став 1.); да се жалба подноси суду који је изрекао првостепену пресуду у довољном броју примерака за суд, противну странку и браниоца, а да ће неблаговремену (члан 386.) и недозвољену (члан 387.) жалбу одбацити решењем председник већа првостепеног суда (члан 372. ст. 1. и 2.); да о жалби против решења првостепеног суда одлучује другостепени суд у седници већа, ако овим закоником није друкчије одређено (члан 401. став 1).

Члан 246. Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09), у ставу 1. прописује: да ће се онај ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казнити затвором од три до дванаест година (став 1).

5. Доносећи одлуку у овом уставносудском предмету, Уставни суд пре свега констатује да одредба члана 27. став 3. Устава, гарантујући право жалбе суду лицу лишеном слободе обезбеђује да се хитно преиспита законитост притварања и да се нареди пуштање лица на слободу, уколико се утврди да је лишење слободе било незаконито.

Уставни суд истиче да се оцена да ли је период испитивања законитости притвора од стране суда у сагласности са обавезом хитности из члана 27. став 3. Устава, мора утврдити на основу чињеница сваког конкретног случаја, полазећи од следећих општих принципа:

Прво, имајући у виду да је у Уставу јасно постављен рок од 48 сати за доношење и достављање одлуке о жалби на решење о одређивању притвора, то упућује да и свака следећа одлука којом се одлучује о жалби на решење о продужењу притвора мора бити донета у што краћем временском периоду, уз поштовање захтева хитности (видети, поред осталих, одлуке Уставног суда Уж – 39/2007 од 16. јула 2009. године и Уж – 1254/2009 од 8. октобра 2009. године).

Друго, иако суд који одлучује о жалби, одлуку о постојању даљих разлога за притвор мора донети хитно, стандард хитности је мање захтеван када се у другостепеном поступку преиспитује одлука суда о продужењу

притвора, јер одлучивање о жалби заправо представља додатно испитивање његове оправданости (видети, поред осталих, Уж-2322/2010 од 3. марта 2011. године, став 5. и Уж-2554/2010 од 10. марта 2011. године, став 5). Овакав став Уставног суда сагласан је и са праксом Европског суда за људска права према којој је „стандард хитности мање строг када је реч о поступку пред жалбеним судом ... јер, ако је притвор потврђен од стране суда мора се сматрати законитим и неарбитрерним, чак и када је жалба дозвољена, тако да наредни поступак по жалби треба да пружи додатне гаранције које, пре свега, имају за циљ додатну процену целисходности продужења притвора. Стога је Европски суд мање забринут око брзине поступка пред жалбеним судом, уколико је ожалбену притворску одлуку донео исто суд, из чега произлази да је претходно спроведени поступак имао судску природу и омогућио је притворенику одговарајуће процедуралне гаранције (видети пресуду у предмету *Veliyev йрошив Русије*, број 24202/05 од 24. јуна 2010. године, став 164.)“.

Треће, да ли је суд који одлучује о жалби хитно поступао мора се процењивати и у зависности од фазе кривичног поступка у којој је донето првостепено решење, односно на који временски период је притвор продужен. Ово из разлога што, сагласно закону, надлежни суд по службеној дужности испитује даље постојање разлога за притвор на 30 дана, два месеца или приликом изрицања првостепене пресуде и може га продужити на најдуже 30 дана или на два месеца или до упућивања у установу за издржавање казне, а најдуже до истека казне изречене првостепеном пресудом.

Уставни суд је, примењујући наведене опште принципе на конкретан случај утврдио да се, иако се жалбом оспорава „неблаговремено одлучивање по жалби окривљеног Апелационог суда у предмету Кж.2. 2803/10“, поступак по жалби мора посматрати као целина, дакле у свом трајању пред оба надлежна суда. Ово из разлога што из цитираних одредаба Законика неспорно произлази да се поступак по жалби на решење о продужењу притвора спроводи и пред судом чије решење се жалбом побија (првостепени суд) и пред судом који о жалби одлучује (другостепени суд), јер се жалба подноси другостепеном суду преко првостепеног суда и јер је првостепени суд овлашћен да цени благовременост и дозвољеност поднете жалбе.

Полазећи од свега наведеног, а оцењујући наводе и разлоге изнете у уставној жалби, Уставни суд је утврдио да је поступак по жалби на решење Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године, којим је према подносиоцу уставне жалбе продужен притвор за још 30 дана, трајао 28 дана, рачунајући од 21. јуна 2010. године када је жалба браниоца изјављена Вишем суду у Београду, до 19. јула 2010. године када су списи предмета К. 3339/10 враћени истом суду након доношења одлуке о жалби (решење Апелационог суда у Београду Кж.2. 2803/10 од 14. јула 2010. године), односно чак 30 дана до уручења решења о жалби подносиоцу уставне жалбе као притворенику.

Уставни суд је оценио да жалба браниоца окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, на решење о продужењу притвора Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године, није била хитно размотрена, услед пропуста

како првостепеног тако и другостепеног суда, те да поступање судова у конкретном случају није задовољило стандард хитности у одлучивању, према свим прихваћеним домаћим и међународним критеријумима.

Наиме, и поред тога што је жалба браниоца изјављена 21. јуна 2010. године Вишем суду у Београду, тај суд је тек 9. јула 2010. године проследио списе заједно са жалбом Апелационом суду у Београду на одлучивање, дакле 19-ог дана од дана када је жалба изјављена. Апелациони суд у Београду је донео одлуку о жалби шестог дана по пријему предмета али су списи тек 19. јула 2010. године, дакле петог дана након одлучивања враћени у Виши суд у Београду.

На основу свега изнетог, Уставни суд је закључио да поступак по жалби на решење о продужењу притвора пред Вишим судом и Апелационим судом у Београду није спроведен хитно, те да је тиме повређено право подносиоца уставне жалбе зајемчено одредбом члана 27. став 3. Устава. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр.109/07 и 99/11), уставну жалбу у овом делу усвојио, као у првом делу тачке 1. изреке.

Уставни суд је имао у виду да је подносилац истакао захтев за накнаду штете али је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, оценио да се правично задовољење због утврђене повреде права подносиоца уставне жалбе у овом случају оствари објављивањем одлуке Уставног суда у „Службеном гласнику Републике Србије“, и одлучио као у тачки 2. изреке.

6. Подносилац уставне жалбе оспорава и решење Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године, уз тврдњу да су му оспореним решењем повређена права зајемчена одредбама члана 27. став 3, члана 30. став 3, члана 31, члана 32. и члан 36. Устава.

Наводе о повреди означених права подносилац заснива на тврдњи: да је оспорено решење Вишег суда у Београду Кв. 3665/10 од 9. јула 2010. године било засновано на неправоснажном решењу Вишег суда у Београду Кв. 3251/10 од 11. јуна 2010. године; да не постоје разлози за продужење притвора због опасности да ће окривљени поново извршити кривично дело јер раније није осуђиван, против њега се не води други кривични поступак, завршена је истрага, подигнута оптужница и исти је делимично признао извршење дела; да је „окривљени реномирани сликар, његова фамилија поседује некретнине и има приходе од издавања, па су неистините и тврдње суда да му је продаја марихуане стални извор прихода“; да и налаз вештака психијатра указује „да не постоје друге особите околности за продужење притвора.“

Из одредбе члана 170. Устава Републике Србије, којом је уставна жалба установљена као посебно и изузетно правно средство за заштиту Уставом зајемчених права и слобода, произлази да наводи уставне жалбе морају бити засновани на уставноправним разлозима којима се, са становишта Уставом утврђене садржине права, односно слободе на чију повреду или ускраћивање се позива у уставној жалби, поткрепљују тврдње о учињеној повреди или ускраћивању означеног права, односно слободе.

Полазећи од наведеног, а имајући у виду, са једне стране, чињенице утврђене увидом у оспорено решење, жалбу браниоца на то решење и друго-

степену решење Апелационог суда у Београду Кж.2. 3007/10 од 29. јула 2010. године, које је Суд током поступка прибавио, и са друге стране, изложени садржину уставне жалбе, Уставни суд налази да се наводи уставне жалбе не могу сматрати уставноправним разлозима за тврдње о повреди означених Уставом зајемчених права подносиоца уставне жалбе. Ово стога што подносилац наводи о повреди права заснива делом на нетачним тврдњама (да је суд у образлагању особитих околности навео да је окривљеном продаја марихуане стални извор прихода), а делом на погрешном и произвољном тумачењу одредаба процесног закона (везано за разлоге продужења притвора). Такође, тврдња подносиоца уставне жалбе о томе да неправоснажно претходно решење о продужењу притвора чини оспорено решење незаконитим није уставноправни разлог који поткрепљује навод о повреди уставних права. Наиме, неспорно је да је суд по службеној дужности у законски прописаним интервалима вршио контролу притвора, и да је подносиоцу законом омогућено да тражи и додатну контролу продужења притвора, што је он учинио изјавивши жалбу, те да је у тој контроли, истина, изостала неопходна хитност у поступању, о чему се Суд изјаснио код утврђене повреде права из члана 27. став 3. Устава, али овај пропуст није био ни од каквог утицаја на остваривање означених права подносиоца уставне жалбе, пошто је о законитости притвора одлучено судским одлукама, детаљно и јасно образложеним и заснованим на уставноправно прихватљивом тумачењу меродавног права.

С обзиром на све претходно изложено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, у овом делу уставну жалбу одбацио, као у другом делу тачке 1. изреке, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка.

7. На основу изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/07, 27/07 и 76/11), Уставни суд је одлучио као у изреци.

Одлука Уж-2161/2010 од 23. фебруара 2012. године („Службени гласник РС“, број 21/12) (нема њовреде љрава из члана 34. сѿав 3, члана 36. сѿав 2. и члана 58. сѿ. 1. и 4. Усѿава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Б.З.А. изјављена против наредбе Вишег јавног тужилаштва у Београду о забрани располагања имовином ОИК 4/09 од 9. априла 2010. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Б.З.А. из Б., преко пуномоћника М.М., адвоката из Б., поднела је Уставном суду 4. маја 2010. године уставну жалбу против наредбе Вишег јавног

тужилаштва у Београду о забрани располагања имовином ОИК 4/09 од 9. априла 2010. године, због повреде права на правну сигурност у казненем праву, права на једнаку заштиту права и на правно средство и права на имовину, зајемчених одредбама члана 34. став 3, члана 36. став 2. и члана 58. ст. 1. и 4. Устава Републике Србије.

Уставном жалбом је оспорена наведена наредба Вишег јавног тужилаштва у Београду о забрани располагања имовином, као акт који је донет у склопу поступка за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела. Подносиатеља истиче: да јој је право из члана 34. став 3. Устава повређено, јер се против ње не води било какав кривични поступак, а ни она ни њени правни претходници, односно следбеници нису осуђени за било које кривично дело; да јој је право из члана 36. став 2. Устава повређено јер против оспорене наредбе нема могућности улагања било ког правног средства; да јој је право из члана 58. ст. 1. и 4. Устава (подносиатеља погрешно наводи став 3. али цитира став 4.) повређено јер се у конкретном случају не ради о одузимању имовине ради наплате пореза и других дажбина и казни, као и због тога што је одузимање извршено без накнаде, што Устав не допушта.

Подносиатеља је предложила да Уставни суд утврди повреде означених уставних права, поништи оспорену нареду и обустави њено извршење до одлуке по уставној жалби.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

Одредбе члана 82. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11) садржински су идентичне одредби члана 170. Устава.

3. У спроведеном претходном поступку, Уставни суд је утврдио: да је Више јавно тужилаштво у Београду 9. априла 2010. године Вишем суду у Београду поднело захтев за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела од Т.Б; да је Више јавно тужилаштво у Београду 9. априла 2010. године, на основу члана 22. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, донело оспорену наредбу ОИК 4/09 о забрани располагања имовином Б.З.А., овде подносиатеље уставне жалбе, у поступку за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела од Т.Б, којом се забрањује отуђење права својине и право располагања непокретности – стан у улици М.Р. ...; да је наредба донета с обзиром на то да постоји опасност да ће власник располагати наведеном имовином проистеклом из кривичног дела пре него што суд одлучи о захтеву за привремено одузимање имовине; да наредбу спроводи јединица надлежна за финансијску истрагу.

4. Одредбама Устава, које подносиатеља уставне жалбе истиче, утврђено је: да се свако сматра невиним за кривично дело док се његова кривица не утврди правноснажном одлуком суда (члан 34. став 3.); да свако има право

на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1.); да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом (члан 58. став 4).

Одредбама члана 21. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Службени гласник РС“, број 97/08) прописано је: да када постоји опасност да би касније одузимање имовине проистекле из кривичног дела било отежано или онемогућено, јавни тужилац може поднети захтев за привремено одузимање имовине (став 1.); да захтев из става 1. овог члана садржи податке о власнику, опис и законски назив кривичног дела, означање имовине коју треба одузети, доказе о имовини, околности из којих произилази основана сумња да имовина проистиче из кривичног дела и разлоге који оправдавају потребу за привременим одузимањем имовине (став 2.); да о захтеву из става 1. овог члана у зависности од фазе поступка одлучује истражни судија, председник већа, односно веће пред којим се држи главни претрес (став 3). Члан 22. истог закона прописује: да ако постоји опасност да ће власник располагати имовином проистеклом из кривичног дела пре него што суд одлучи о захтеву из члана 21. став 1. овог закона, јавни тужилац може донети наредбу о забрани располагања имовином и о привременом одузимању покретне имовине (став 1.); да мера из става 1. овог члана траје до доношења одлуке суда о захтеву јавног тужиоца (став 2.) и да наредбу из става 1. овог члана извршава Јединица за финансијске истраге. Осталим одредбама Закона, које су релевантне у конкретном случају, прописано је: да ће пре доношења одлуке о захтеву за привремено одузимање имовине суд заказати рочиште на које ће позвати власника, његовог браниоца, односно пуномоћника ако га има и јавног тужиоца (члан 23. став 1.); да ће се рочиште из члана 23. став 1. овог закона одржати у року од пет дана од дана подношења захтева за привремено одузимање имовине, а да ће се започето рочиште довршити без прекидања (члан 24. став 1.); да по окончању рочишта суд доноси решење којим усваја или одбија захтев за привремено одузимање имовине (члан 25. став 1.); да се против решења из члана 25. став 1. овог закона може изјавити жалба у року од три дана од дана достављања решења и да о жалби против решења одлучује ванрасправно веће, односно виши суд (члан 26. ст. 1. и 2.); да привремено одузимање имовине траје до доношења одлуке о захтеву за трајно одузимање имовине и да у случају смрти власника или ако се појаве околности које доводе у питање оправданост привременог одузимања имовине, суд може преиспитати донету одлуку (члан 27).

5. Према цитираним одредбама Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, поступак привременог одузимања имовине је јединствен, који се покреће захтевом овлашћеног предлагача, односно јавног тужиоца, а окончава одлуком надлежног суда, и то у нарочито хитном поступку. Ова процесна ситуација је садржински упоредива са привременим одузимањем предмета који се по кривичном закону имају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, о чему одлучује суд пред којим се

води кривични поступак (члан 82. Закона о кривичном поступку) као и са могућности суда у парничном поступку да у току припремања главне расправе и у току главне расправе чак и ван рочишта одлучи о предлогу за одређивање привремене мере обезбеђења (члан 275. став 1. и члан 313. став 1. Закона о парничном поступку). Против одлуке суда којом је привремено одузета имовина проистекла из кривичног дела допуштена је жалба о којој одлучује суд (члан 26. ст. 1. и 3. Закона о одузимању имовине), чиме је обезбеђено право на правно средство у складу са чланом 36. став 2. Устава.

У току поступка привременог одузимања имовине, јавни тужилац је Законом овлашћен да, пре него што суд одлучи о захтеву јавног тужиоца за привремено одузимање имовине, самостално донесе наредбу о забрани располагања имовином и о привременом одузимању покретне имовине. Доношење ове наредбе је део поступка који је покренут захтевом овлашћеног тужиоца и наредба јавног тужиоца о забрани располагања имовином представља меру привременог карактера која траје најдуже до доношења одлуке суда о захтеву јавног тужиоца за привремено одузимање имовине. Ово овлашћење јавни тужилац може применити ако процени да постоји опасност да ће власник располагати имовином проистеклом из кривичног дела пре него што суд одлучи о захтеву за привремено одузимање имовине (члан 21. став 1. Закона). Реч је, дакле, о додатној опасности да ће власник изиграти редовну процедуру у којој суд одлучује о захтеву за привремено одузимање имовине, па је јавни тужилац законом овлашћен да наредбом ограничи власника у фактичком и правном располагању имовином.

Уставни суд сматра да је у овом случају захтев за законитошћу и сразмерношћу испуњен (члан 58. ст. 2. и 3. Устава и члан 1. став 2. Протокола број 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода), али се може поставити питање да ли је ово законско решење сагласно са чланом 36. став 2. Устава који предвиђа да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу. Иако против наредбе јавног тужиоца о забрани располагања имовином и о привременом одузимању покретне имовине није предвиђена могућност изјављивања жалбе, судска контрола се обавља *ex lege*, јер мера коју је одредио јавни тужилац траје до доношења одлуке суда о захтеву јавног тужиоца (члан 22. став 2. Закона), а то значи до одржавања рочишта на којем се расправља о захтеву за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела.

С обзиром на то да се рочиште држи у року од пет дана од дана подношења захтева за привремено одузимање имовине и да се довршава без прекидања (члан 24. став 1. Закона), а да се по његовом окончању доноси одлука о захтеву (члан 25. став 1. Закона), према гледишту Уставног суда, такво решење се може оценити као целисходно. Наиме, ако има места привременом одузимању имовине проистекле из кривичног дела, правовремено донета судска одлука омогућава да се касније расправи питање трајног одузимања имовине. Истовремено је и у интересу власника да се о захтеву тужиоца о одређивању ове превентивне мере благовремено одлучи, тј. да му се омогући да, у случају

да суд не прихвати наводе о постојању опасности да би касније одузимање имовине било отежано или онемогућено, располаже имовином. Ако суд усвоји захтев за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела, па се накнадно појаве околности које доводе у питање оправданост привременог одузимања имовине, власник има могућност да се, сагласно члану 27. став 2. Закона, обрати суду ради преиспитивања донете одлуке.

С обзиром на то да се напред изложено може у потпуности применити и на конкретан случај, то Уставни суд сматра неоснованим наводе уставне жалбе о повреди права на правно средство и права на имовину из члана 36. став 2. и члана 58. ст. 1. и 4. Устава.

Како се код наредбе јавног тужиоца о забрани располагања имовином не ради ни о трајном ни о привременом одузимању имовине проистекле из кривичног дела, већ о краткотрајној забрани располагања имовином, за коју није потребно утврдити кривицу лица коме се располагање имовином забрањује, Уставни суд сматра неоснованом тврдњу подносиоце уставне жалбе да јој је оспореном наредбом повређено право на претпоставку невиности из члана 34. став 3. Устава.

Сходно наведеном, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у целини одбио као неосновану.

6. Имајући у виду да су уставноправна питања која су разматрана у овој одлуци од ширег значаја за заштиту уставности и законитости, као и људских права и основних слобода, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, донео Закључак да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

7. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, одлучио као у изреци.

Одлука Уж-2768/2009 од 13. јуна 2012. године („Службени гласник РС“, број 74/12) (нема њовреде љрава из члана 32. сџав 1. и члана 33. сџ. 2. и 5. Усџава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Д.П. изјављена против решења Округног суда у Суботици К. 89/09 од 27. априла 2009. године, пресуде Округног суда у Суботици К. 89/09 од 18. јуна 2009. године и пресуде Врховног суда Србије Кж. 2543/09 од 10. новембра 2009. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Д.П. из С., преко пуномоћника В.Ј.Ђ., адвоката из С., поднео је Уставном суду 28. децембра 2009. године уставну жалбу против решења Округног суда у Суботици К. 89/09 од 27. априла 2009. године, пресуде Округног суда

у Суботици К. 89/09 од 18. јуна 2009. године и пресуде Врховног суда Србије Кж. 2543/09 од 10. новембра 2009. године, због повреде права зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 33. ст. 2. и 5. Устава Републике Србије.

Подносилац уставне жалбе наводи:

– да је у кривичном поступку који се против њега водио, његовом браниоцу, адвокату В.Ј.Ђ., оспореним решењем претресног већа К. 89/09 од 27. априла 2009. године неосновано и противзаконито ускраћено даље право да брани подносиоца уставне жалбе као окривљеног, чиме је подносиоцу повређено право из члана 33. став 2. Устава – да га брани бранилац кога сам изабере;

– да је суд одбио да изведе доказ који је подносилац предложио – психијатријско вештачење његове урачунљивости, с обзиром на количину алкохола који је критичном приликом конзумирао, чиме је повређено његово право из члана 33. став 2. Устава – право на одбрану;

– да подносиоцу као окривљеном није омогућено да присуствује са слушању оштећене О.М., саокривљене И.П. и сведока В.М. на главном претресу, нити му је омогућено да им непосредно поставља питања, чиме му је повређено право из члана 32. став 1. Устава – да присуствује расправи и из члана 33. став 5. Устава – да испитује сведоке оптужбе.

Подносилац је предложио да Уставни суд поништи оспорене акте и досуди му накнаду адвокатских трошкова.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, из навода уставне жалбе и увидом у оспорене акте утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овом уставносудском предмету:

– на главном претресу одржаном 24. новембра 2008. године, као и на његовим наставцима, одржаним 26. новембра 2008. године и 28. јануара 2009. године, саслушању оптужене И.П. присуствовао је подносилац уставне жалбе са својим браниоцем;

– на наставку главног претреса одржаном 27. априла 2009. године, судеће веће је донело решење којим се у наставку главног претреса до окончања, ради заштите личности оштећене и заштите морала искључује јавност, те се упозоравају странке као и присутни сведоци, да све што у наставку главног претреса чују и изјаве морају чувати као тајну, с обзиром на то да одавање тајне представља кривично дело;

– на истом претресу, веће је донело решење којим „утврђује да оштећена има статус посебно осетљиве оштећене, у смислу одредбе члана 110. ЗКП, па

ће се саслушати без присуства оптужених, због природе и последица кривичног дела које се оптуженима ставља на терет, односно других околности случаја, начина живота, те здравственог стања и интелектуалних способности оштећене“, те да против тог решења није дозвољена посебна жалба;

– након испитивања оштећене О.М, на постављено питање браниоца да ли је у вези овога била на суду, веће је донело решење: „Ускраћује се одговор на наведено питање уз упозорење браниоцу да оваква и слична питања која се односе на оштећену чији је био бранилац у том предмету као малолетнице, не поставља јер то представља професионалну тајну коју је дужан чувати“;

– потом је веће донело решење на записник: „Изабраном браниоцу опт. П. Д. адв. В.Ј.Ђ. се ускраћује даље право на одбрану овог оптуженог због кршења одредбе чл. 61. тач. 8. и 9. Кодекса професионалне етике адвоката, будући да је у овом поступку оштећена М.О. била његов клијент у малолетничком поступку, који се против ње водио као окривљене, њен бранилац те је управо те податке и сазнања, на данашњем главном претресу искористио ради довођења у сумњу доказне снаге исказа оштећене као сведока, као доказног средства у кривичном поступку. Против овог решења није дозвољена жалба.“

– у записнику са овог главног претреса није наведено решење о удаљењу оптужених за време саслушања оштећене, међутим, на страници 8. записника суд је навео: „Ради обавештавања оптужених, који су приликом саслушања оштећене удаљени решењем већа исти се позивају и приступају у расправну дворану“;

– главни претрес је настављен 17. јуна 2009. године, када је саслушању оптужене И.П. присуствовао подносилац уставне жалбе са својим браниоцем Н.Д., кога је суд поставио по службеној дужности, с обзиром на то да је окривљени (подносилац уставне жалбе) изјавио да нема средстава за ангажовање браниоца по свом избору; у наставку доказног поступка саслушана је оштећена О.М; пре наставка саслушања, у записнику је констатовано: „Пре позива оштећене као сведока оптужени се сходно одлуци од 27.04.2009.г. удаљују из расправне дворане;

– након саслушања оштећене, оптужени су враћени у судницу, а на страници 16. записника је констатовано: „Након што је исказ предочен оптуженима исти изјављују: ‘Оптужени П.Д. изјављује све то није истина од свега што је рекла је истина...‘“

– на страници 17. записника је констатовано да су пре поновног саслушања оптужене И.П. из расправне дворане удаљени сви оптужени;

– након саслушања И.П. саслушана је В.М, социјални радник; на страници 20 записника је констатовано да „странке сагласно изјављују да немају примедби на исказ наведеног сведока“, као и „након тога у расправну дворану се позивају сви оптужени, а оптужени К.Т. на исказ оштећене примећује – ја немам примедби на исказ О.М.“; потом је констатовано: „Након тога позван да се изјасни о исказу оштећене оптужени С.Б. изјављује...“;

– главни претрес је настављен 18. јуна 2009. године, када је доказни поступак и завршен; на страници 7. записника је констатовано да је

оптужени Д.П., пре преласка на завршну реч, изјавио: „Нису тачни наводи које је изнела О.М. да сам ја поломио ногу...“.

Окружни суд у Суботици је 18. јуна 2009. године донео оспорену пресуду К. 89/08 којом је, поред осталог, подносиоца уставне жалбе осудио због извршења продуженог кривичног дела трговина људима, из члана 388. став 1. у вези члана 61. Кривичног законика, на казну затвора у трајању од девет година.

Одлучујући о жалбама окривљених, Врховни суд Србије је 10. новембра 2009. године донео оспорену пресуду Кж. 2543/09 којом је, у односу на подносиоца уставне жалбе као окривљеног, одбио жалбу и потврдио првостепену кривичну пресуду. У образложењу пресуде је, поред осталог, наведено: „Неосновано се у жалби оптуженог П. Д. истиче да му је повређено право на одбрану тиме што је ускраћено заступање његовом браниоцу, адвокату В.Ј.Ђ., јер је наведеном браниоцу заступање овог оптуженог ускраћено решењем већа са главног претреса од 27.04.2009. године, због злоупотребе чињенице да је раније у другом поступку био бранилац оштећене, те је у поступку против оптуженог П.Д., као његов бранилац, користио лична сазнања везана за оштећену, а до којих је дошао као њен бранилац у другом поступку, што је супротно члану 61. тачка 8. и 9. Кодекса професионалне етике, чиме су испуњени услови да му се ускрати одбрана. Међутим, тиме није повређено право на одбрану оптуженог, јер је главни претрес одмах одложен а оптуженом је дат рок да ангажује браниоца. што није учинио, због чега му је председник суда решењем од 19.05.2009. године поставио браниоца по службеној дужности, дакле оптужени нити у једном тренутку поступка није био без стручне одбране, нити му је ускраћено право на изабраног браниоца. Право на одбрану оптуженог П.Д. није повређено ни тиме што је оштећена саслушана на главном претресу од 27.04.2009. године, без присуства оптужених, јер је иста на том претресу саслушана у смислу одредаба члана 110. ЗКП-а („Службени гласник РС“, бр. 46/06 и 49/06 од 29.05.2007. године), по правилима о саслушању посебно осетљивих оштећених и сведока, а исказ дат на том претресу поновила је и на каснијим главним претресима датим у присуству оптужених, због чега су наводи жалбе оптуженог П.Д., да му је тиме повређено право на одбрану, оцењени неоснованим“.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Чланом 33. Устава је, поред осталог, утврђено: да свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране (став 2.); да свако коме се суди за кривично дело има право да сам или преко браниоца износи доказе у своју корист, испитује сведоке оптужбе и да захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе и у његовом присуству, испитују и сведоци одбране (став 5).

Одредба члана 69. став 1. Законика о кривичном поступку „Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08 и 20/09) (у даљем тексту: ЗКП), важећа у време извршења кривичног дела и пресуђења, прописивала је да више окривљених могу имати заједничког браниоца само ако то није у супротности са интересима њихове одбране.

Одредбама члана 110. ЗКП је било, поред осталог, прописано: да ће се на начин прописан чланом 108. став 4. овог законика, саслушати оштећени и сведоци, за које орган који води поступак, утврди да су с обзиром на свој узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу или последице кривичног дела, односно друге околности случаја, посебно осетљиви и да би саслушање у просторијама органа који води поступак, могло имати штетне последице по њихово психичко и физичко стање (став 1.); да се питања оштећеном или сведоку из става 1. овог члана могу постављати само преко органа који води поступак, који ће се према таквом оштећеном, односно сведоку, односити са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по његову личност, телесно и душевно стање (став 4.); да се саслушање оштећеног или сведока из става 1. овог члана може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, када је то потребно ради избегавања могућих штетних последица кривичног поступка по његову личност, телесно и душевно стање, а орган који води поступак може одлучити да се лице саслуша употребом техничких средстава за пренос слике и звука, и да се такво саслушање спроводи без присуства странака и других учесника поступка у просторији у којој се оштећени или сведок налази, тако да му странке, бранилац и лица која на то имају право, питања постављају посредством органа који води поступак, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица (став 5.); да против одлука органа који води поступак, које се доносе на основу одредби овог члана није дозвољена посебна жалба (став 9).

Одредба члана 108. став 4. ЗКП је прописивала да се сведоци који се због старости, болести или тешких телесних мана не могу одазвати позиву, могу саслушати у свом стану, односно другом месту где се налазе.

Чланом 299. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08 и 20/09) (у даљем тексту: ЗКП), који је био на снази до 19. марта 2009. године, било је прописано: да, ако оптужени, бранилац, оштећени, законски заступник, пуномоћник, сведок, вештак, тумач или друго лице које присуствује главном претресу омета ред или се не покорава наређењима председника већа за одржавање реда, председник већа ће га опоменути, а ако опомена буде безуспешна, веће може наредити да се оптужени удаљи из суднице, а остала лица може не само удаљити, него и казнити новчаном казном до 100.000 динара (став 1.); да браниоцу или пуномоћнику који после казне продужи да нарушава ред, може веће ускратити даљу одбрану, односно заступање на главном претресу и у том случају странка ће се позвати да узме другог браниоца, односно пуномоћника, а ако оптужени

који није саслушан то није у могућности да учини, односно ако у случају обавезне одбране суд није у могућност да без штете за одбрану постави новог браниоца, главни претрес ће се прекинути или одложити, те ако приватни тужилац или оштећени као тужилац не узму другог пуномоћника, веће може одлучити да главни претрес настави без пуномоћника, ако нађе да његово одсуство не би било штетно за интересе заступаног, а решење о томе, са образложењем, уноси се у записник о главном претресу, с тим да против овог решења посебна жалба није дозвољена (став 3).

Чланом 324. ЗКП, било је прописано да веће може, изузетно, одлучити да се оптужени привремено удаљи из суднице ако саоптужени или сведок одбија да даје исказ у његовом присуству или ако околности указују да у његовом присуству неће говорити истину, а по повратку оптуженог у заседање, прочитаће му се исказ саоптуженог, односно сведока, и оптужени има право да поставља питања саоптуженом, односно сведоку, а председник већа ће га упитати да ли има шта да примети на њихов исказ, с тим да се по потреби, може извршити суочење.

Одредбама Закона о адвокатури („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98, 26/98, 69/2000, 11/02 и 72/02), који је био на снази у време доношења оспорених аката, било је, поред осталог, прописано: да се за утврђивање повреде дужности адвоката и угледа адвокатури, утврђивање одговорности и изрицање мера за те повреде образују дисциплински органи адвокатских комора република, у складу с њиховим статутима (члан 50. став 2.); да се статутом адвокатске коморе републике утврђују састав дисциплинских органа, услови и начин избора и разрешења чланова дисциплинских органа, теже и лакше повреде дужности адвоката и угледа адвокатури, поступак за утврђивање дисциплинске одговорности и изрицање дисциплинских мера, као и начин извршења изречених мера (члан 50. став 3.); да се адвокатској комори Републике Србије, између осталог, поверавају јавна овлашћења да одлучује о захтеву за упис у именик адвоката и адвокатских приправника, о привременој забрани бављења адвокатуром и о престанку права бављења адвокатуром, као и да води дисциплинске поступке и изриче дисциплинске мере адвокатима и адвокатским приправницима (члан 56).

Статутом Адвокатске коморе Војводине („Службени лист АПВ“, број 11/07) прописано је, поред осталог: да су органи Адвокатске коморе Војводине: Скупштина, Управни одбор, Председник и три потпредседника, Дисциплински суд, Дисциплински тужилац, Комисија за преглед финансијског пословања и Савет (члан 59.); да су адвокати и адвокатски приправници дужни да одговорно и савесно обављају адвокатску делатност и приправничку праксу као и да чувају углед адвокатури (члан 89. став 1.); да за повреде својих дужности и за нарушавање угледа адвокатури, адвокати и адвокатски приправници одговарају дисциплински по одредбама закона, овог Статута и Статута Адвокатске коморе Србије (члан 89. став 2.); да су, између осталог, теже повреде дужности адвоката (дисциплински преступи) заступање код судова, државних органа и других организација противно закону, овом Статуту и Кодексу професионалне етике адвоката (члан 91.

став 1. тачка 1)); да су лакше повреде дужности адвоката (дисциплинске неуредности) лакше повреде Кодекса професионалне етике адвоката (члан 92. став 1. тачка 3)); да дисциплински тужилац покреће поступак по пријави физичког или правног лица, органа Адвокатске коморе или по сопственој иницијативи (члан 97.);

Кодексом професионалне етике адвоката, који је ступио на снагу 14. априла 1999. године, предвиђено је, између осталог: да Адвокатска комора надзире поштовање Кодекса, прописује да ли повреда Кодекса има за последицу дисциплинску одговорност адвоката и утврђује и санкционише такву одговорност (члан 6.); да је адвокат дужан да одбије заступање ако би заступање подразумевало употребу нечасних или недозвољених средстава, а у кривичним предметима и активну улогу у оправдавању и доказивању истинитости одбране за коју адвокат зна да је неистинита (члан 61. став 8.); да је адвокат дужан да одбије заступање ако би требало да заступа против свог бившег клијента, осим ако је из начина на који је престало претходно заступање и на који се бивши клијент према њему тада и касније и понашао очигледно да је између њих престао однос поверења (члан 61. став 9).

5. Подносилац уставне жалбе првенствено истиче да је у кривичном поступку који се против њега водио, његовом браниоцу, адвокату В.Ј.Ђ., оспореним решењем претресног већа К. 89/09 од 27. априла 2009. године, неосновано и противзаконито ускраћено даље право да брани подносиоца уставне жалбе као окривљеног, чиме је подносиоцу повређено право из члана 33. став 2. Устава – да га брани бранилац кога сам изабере.

Према одредбама ЗКП, који је био на снази у време доношења оспореног решења, као основ за удаљење браниоца са главног претреса било је прописано једино – да браниоцу, који после опомене, а потом и казне продужи да нарушава ред на главном претресу, веће може ускратити даљу одбрану. Ниједном одредбом ЗКП није била изричито предвиђена могућност да претресно веће браниоцу ускрати даљу одбрану уколико повреди одредбе Закона о адвокатури или Кодекса професионалне етике адвоката. Према наведеним релевантним одредбама, претресно веће може у таквој ситуацији обавестити надлежну Адвокатску комору ради покретања дисциплинског поступка против адвоката, али само не може доносити одлуке у погледу статуса браниоца у кривичном поступку, по наведеном основу. Такође, одредба члана 69. став 1. ЗКП је предвиђала да више окривљених могу имати заједничког браниоца само ако то није у супротности са интересима њихове одбране.

Истовремено, чланом 61. став 9. Кодекса професионалне етике адвоката, којег је као пропис у вршењу јавних овлашћења донела Адвокатска комора Србије, било је изричито прописано да је адвокат дужан да одбије заступање ако би требало да заступа против свог бившег клијента, осим ако је из начина на који је престало претходно заступање и на који се бивши клијент према њему тада и касније и понашао очигледно да је између њих престао однос поверења.

Приликом оцењивања постојања повреде означеног уставног права, Уставни суд је имао у виду праксу Европске комисије за људска права која

у предмету *X v. Federal Republic of Germany* (бр. 5217/71 и 5367/72 од 20. јула 1972), која је заузела став: да „Право да особу заступа адвокат по сопственом избору може бити ограничено ако адвокат не поступа у складу са професионалном етиком, ако се налази под истрагом за кривично дело или ако одбије да се повинује судској процедури. Европска комисија сматра да није дошло до кршења Европске конвенције у случају када је национални суд забранио адвокатима које су изабрали оптужени, да их бране, јер су били осумњичени за саучесништво у истом кривичном делу као и оптужени, као и у случају када је домаћи суд ускратио дозволу адвокату којег је изабрао оптужени, јер је адвокат одбио да носи тогу“. У предмету *Ensslin, Baader & Raspe v. Federal Republic of Germany* (бр. 7572/76, 7586/76 и 7587/76, одлука од 8. јула 1978. године) Комисија закључује: „Међутим, ... право на одбрану помоћу браниоца по свом избору ... није апсолутно право, оно је ограничено правом државе да појављивање браниоца пред судом буде сагласно с прописима ... и обавезом браниоца да не прекрши одређене принципе професионалне етике.“ У предмету *X v. United Kingdom* (број 8295/78, одлука од 9. октобра 1978. године) Европска комисија констатује: „Узимајући у обзир одбрану подносиоца у целини, Комисија примећује да је подносиоцу пружена адекватна прилика за заступање свог предмета. Ограничење наметнуто подносиоцу у вези са избором браниоца се односило на разрешење његовог сина, које је учињено на разумним основама професионалне етике. Подносилац је могао одабрати другог браниоца који би га заступао, али се очигледно није трудио да то учини. Испитивање стенограма са суђења не открива било какав недостатак у одбрани или неправичност у том смислу. Комисија стога налази да искључивање могућности да подносиоца заступа његов син пред судом не открива никакву повреду члана 6. став 3. (ц) Конвенције“.

Према цитираним одредбама, ЗКП је предвиђао само две ситуације које би могле биле релевантне за конкретан случај. Прва ситуација се односи на управљање поступком, када бранилац нарушава ред на главном претресу, па му се може ускратити даље заступање, и друга када се ради о сукобу интереса више окривљених које брани исти бранилац. Међутим, ниједна од наведених законских могућности није се односила на конкретан случај, односно Законик о кривичном поступку није предвиђао могућност да се браниоцу ускрати право на одбрану из разлога из којих је то у конкретном случају учињено, и у том смислу, такав поступак суда, по оцени Уставног суда, није у сагласности са одредбама ЗКП.

С друге стране, Европска комисија је утврдила да право на браниоца по свом избору није апсолутно право, већ овом праву кореспондира и обавеза браниоца да се не прихвати одбране у случају када је то у супротности са позитивним прописима, поготово када су у питању конфликти интереса. Како је бранилац подносиоца уставне жалбе у раније спроведеном кривичном поступку имао статус браниоца сада оштећене, то му је, по тумачењу Уставног суда, Кодекс адвокатске етике налагао да одбије заступање подносиоца уставне жалбе као окривљеног, с обзиром на то да је требало да га заступа против бившег клијента, сада оштећене, посебно јер из начина

на који је престало претходно заступање и на који се бивши клијент према њему тада и касније и понашао очигледно да између њих није престао однос поверења. Имајући у виду да адвокат В.Ј.Ђ. није поступио по обавезујућем Кодексу професионалне етике адвоката, Окружни суд у Суботици је, према мишљењу Уставног суда, доношењем оспореног решења отклонио настали сукоб интереса у ком се сопственим радњама нашао адвокат В.Ј.Ђ. прихвативши да мимо нормираних етичких обавеза брани окривљеног у поступку у коме је његова ранија клијенткиња О.М. имала статус оштећене.

Став који је Врховни суд Србије заузео у оспореној пресуди Кж. 2543/09 од 10. новембра 2009. године, прихвата и Уставни суд као уставноправно утемељен, јер се заснива на неспорно утврђеним чињеницама: да је, након ускраћивања права браниоцу на даље заступање окривљеног, главни претрес одложен; да је окривљеном дата могућност да изабере другог браниоца по свом избору, који није у сукобу интереса према ЗКП и Кодексу професионалне етике адвоката; да окривљени није ангажовао другог браниоца по свом избору; да је суд окривљеном поставио адвоката Н.Д. за браниоца по службеној дужности; да је тек након тога суд наставио са кривичним поступком. Уставни суд оцењује да је, на наведени начин, подносиоцу уставне жалбе све време трајања кривичног поступка било обезбеђено право на одбрану, па доношење оспореног решења које није сагласно одредбама ЗКП, сходно наведеном, не чини основаном тврдњу подносиоца о повреди Уставом зајемченог право на одбрану, ни у делу који се односи на ангажовање браниоца по свом избору.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је оценио да оспореним решењем Окружног суда у Суботици К. 89/09, донетим на записнику од 27. априла 2009. године, није повређено право подносиоца уставне жалбе да узме браниоца по свом избору, зајемчено одредбом члана 33. став 2. Устава.

6. Подносилац уставне жалбе тврди да му на главном претресу, као окривљеном, није било омогућено да присуствује саслушању оштећене О.М, саокривљене И.П. и сведока В.М., нити му је омогућено да им непосредно поставља питања, чиме му је повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и право да сам или преко браниоца испитује сведоке оптужбе из члана 33. став 5. Устава.

Оцењујући разлоге и наводе изнете у уставној жалби са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, Уставни суд је пошао од тога да је најпре потребно испитати да ли је поступак који је претходио подношењу уставне жалбе у целини био правичан на начин на који то захтева наведена одредба Устава, те да ли оспорени појединачни акти крше уставна права подносиоца. Уставни суд је у спроведеном поступку констатовао да су оспорене кривичне пресуде донете од стране Уставом и законом установљених судова, који су у спроведеном поступку утврдили чињенично стање које је од значаја за доношење одговарајуће одлуке и одлучили применом меродавних одредаба материјалног права. Уставни суд није нашао ништа што би указало да су материјалноправни прописи произвољно или неправично примењени на штету подносиоца уставне жалбе, нити има елемената који указују на процесну неправичност у смислу гаранција у оквиру права на правично суђење.

Чланом 110. ЗКП, важећег у време извршења кривичног дела и пресуђења, било је прописано да ће се саслушање оштећених и сведока за које орган који води поступак утврди да су с обзиром на свој узраст, животну искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу или последице кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљиви, обавити по правилима о саслушању посебно осетљивих оштећених и сведока. Поступајући кривични суд је, у смислу наведене одредбе члана 110. ЗКП, утврдио да оштећена О.М. има статус посебно осетљиве оштећене, па је донео решење да се она, због природе и последица кривичног дела које се оптуженима ставља на терет, односно других околности случаја, начина живота, те здравственог стања и њених интелектуалних способности, саслуша без присуства оптужених.

Из релевантних одредаба ЗКП произлази да се оштећена, по одлуци суда, могла саслушати по правилима о саслушању посебно осетљивих оштећених и сведока, што подразумева: да се оштећена могла саслушати у свом стану, односно другом месту где се налази; да су се питања оштећеној могла постављати преко органа који води поступак, који ће се према таквој оштећеној односити са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по њену личност, телесно и душевно стање; да се саслушање оштећене могло обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, уколико је то било потребно ради избегавања могућих штетних последица кривичног поступка по њену личност, телесно и душевно стање, а орган који је водио поступак могао је одлучити да се она саслуша употребом техничких средстава за пренос слике и звука, и да се такво саслушање спроведе без присуства странака и других учесника поступка у просторији у којој се оштећена налази, тако да јој странке, бранилац и лица која на то имају право, питања постављају посредством органа који води поступак, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица. Међутим, такво саслушање, по оцени Уставног суда, не подразумева ускраћивање уставног права подносиоцу да испитује оштећену као сведока оптужбе и да захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе и у његовом присуству, испитују и сведоци одбране. Управо употреба техничких средстава за пренос слике и звука омогућава да се саслушање спроведе без непосредног присуства странака и других учесника поступка у просторији у којој се оштећена налази, тако да јој странке, бранилац и лица која на то имају право, питања постављају посредством органа који води поступак, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица, чиме се, истовремено, обезбеђују и права оштећене на заштиту од могућих штетних последица кривичног поступка по њену личност, телесно и душевно стање, као и уставно право окривљеном да испитује оштећену као сведоке оптужбе. Тиме се, такође, успоставља уравнотежен положај странака, што представља стандард у кривичном поступку који захтева заштиту људских права, као и пракса Европског суда за људска права у Стразбуру.

Приликом оцењивања навода подносиоца уставне жалбе о постојању повреда права на правично суђење и права на одбрану ускраћивањем да присуствује испитивању оштећене, односно ускраћивањем права да испитује

сведоке оптужбе, Уставни суд је имао у виду судску праксу Европског суда за људска права. Тако, Европски суд је у предмету *Doorson* *iprotiv* *Холандије* (одлука број 20524/92 од 26. марта 1996. године) закључује: да „начела правичног суђења такође захтевају да у одговарајућим случајевима интереси одбране буду у равнотежи с интересима сведока или жртава позваних да сведоче“; да „морају постојати противтежне мере које ће осигурати права одбране“; да „суд није свој закључак о кривици подносиоца представке базирао искључиво нити у одлучујућој мери на доказном материјалу добијеном од анонимних сведока“; да „треба имати у виду да Конвенција не спречава поистовећење окривљеног и његовог браниоца у смислу става 3 (д) члана 6.“; да се „околности поступка „уравнотежавања интереса“ који је спровело правосуђе у погледу прибављања доказа од сведока ... морају сматрати довољним да омогуће одбрани да оспори доказе анонимних сведока и да покуша да изазове сумњу у поузданост њихових изјава“; да „тамо где се установи да поступци „уравнотежавања интереса“ представљају довољну компензацију за ограничења наметнута одбрани, осуђујућа пресуда не би смела да буде заснована или искључиво или у одлучујућој мери на анонимним изјавама“. У предмету *Kostovski* *iprotiv* *Холандије* (одлука број 11454/85 од 20. новембра 1989. године) Европски суд констатује да су искази сведока прочитани на суду, па закључује да „сви докази морају бити изведени у присуству оптуженог“, те да „коришћење изјава датих у фази пре суђења као доказног материјала није, у начелу, противно члану 6. све док се поштују права одбране, а та права по правилу захтевају могућност да оптужени покуша да оспори наводе, као и да испитује сведока у некој од фаза током суђења“. У предмету *Лиса* *iprotiv* *Италије* (одлука број 33354/96 од 27. фебруара 2001. године) исти суд закључује: „Ако се окривљеном пружи одговарајућа прилика да оспори изјаве, било у тренутку када су дате или у каснијој фази, њихово прихватање као доказа неће само по себи представљати кршење става 1. и става 3. (д) члана 6. Међутим, последица овога је да су, у случајевима где је осуда заснована било искључиво или у одлучујућој мери на изјавама лица које окривљени није могао да испита сам или преко другог лица, током истраге или током главног претреса, права одбране ограничена у мери која је неспојива с јемствима која пружа члан 6...“.

Анализирајући записнике са главног претреса, у предметом кривичном поступку, Уставни суд је утврдио: да саслушању оштећене О.М. на главном претресу одржаном 17. јуна 2009. године подносилац уставне жалбе као окривљени није присуствовао, али му је њен исказ накнадно предочен и он је, скупа са својим браниоцем, био у могућности да њену изјаву оспорава и доведе у питање њене наводе; да је на главном претресу одржаном 24. новембра 2008. године, као и на његовим наставцима, одржаним 26. новембра 2008. године и 28. јануара 2009. године, саслушању оптужене И.П. присуствовао подносилац уставне жалбе са својим браниоцем; да ја на наставку главног претреса 17. јуна 2009. године, саоптужена И.П. два пута саслушана, с тим што је првом саслушању подносилац присуствовао, док накнадном саслушању није присуствовао, као ни саслушању сведока В.М. Међутим,

накнадни исказ И.П. и сведока В.М. је оптуженима, па и подносиоцу уставне жалбе као окривљеном предочен, и они су се на те исказе изјашњавали; да је свим овим датим исказима присуствовао подносиочев бранилац, кога је суд поставио по службеној дужности.

Имајући у виду наведену праксу Европског суда за људска права, као и утврђено чињенично стање, Уставни суд оцењује да у конкретном случају није повређено право подносиоца уставне жалбе као окривљеног да на главном претресу испитује сведоке оптужбе. Исказ оштећене, који је дала без присуства окривљеног, предочен је подносиоцу и он је био у могућности да га оспорава и доводи у сумњу њене наводе. Саоптужена И.П. је саслушавана у више наврата и свим њеним саслушањима је подносилац уставне жалбе присуствовао, осим накнадном саслушању од 17. јуна 2009. године, као што није присуствовао ни саслушању сведока В.М. на истом претресу. Међутим, оба ова исказа предочена су подносиоцу и он је имао могућност да се о њима изјасни, као и да саоптуженој и сведоку непосредно поставља питања. Такође, свим спорним исказима присуствовао је подносиочев бранилац, као стручно лице.

Дакле, сагледавајући предметни кривични поступак у целини, Уставни суд оцењује да је у оспореном кривичном поступку легитимни интерес одбране да непосредно испита оштећену у равнотежен са њеним интересом за заштитом од могућих штетних последица кривичног поступка по њену личност, телесно и душевно стање. Ограничење које је суд на почетку главног претреса наметнуо одбрани, онемогућивши окривљеном да присуствује саслушању оштећене и да јој непосредно поставља питања, отклоњено је у каснијој фази поступка, с обзиром да му је њен исказ предочен и дата му могућност да га оспори и доведе у питање. Поред тога, присуство браниоца окривљеног (подносиоца уставне жалбе) свим фазама поступка, а посебно саслушањима сваког од сведока оптужбе, представља ону меру која је додатно обезбедила поштовање права окривљеног на одбрану у смислу Уставом зајемченог права да сам или преко браниоца испитује сведоке оптужбе, јер и по ставу Европског суда за људска права Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода не спречава поистовећење окривљеног и његовог браниоца у смислу става 3 (д) члана 6, као што то не чини ни одредба члана 33. став 5. Устава.

Како кривични суд свој закључак о кривици подносиоца није засновао искључиво нити у одлучујућој мери на спорном исказу оштећене, већ и на другим доказима изведеним на главном претресу, Уставни суд је оценио да су у оспореном кривичном поступку били испуњени услови „уравнотежавања интереса“, те да права одбране нису била ограничена у мери која је неспојива с јемствима која пружају члан 32. став 1. и члан 33. став 5. Устава.

Имајући све наведено у виду, Уставни суд је утврдио да су неосновани наводи уставне жалбе о повреди права подносиоца уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и повреди права да сам или преко браниоца испитује сведоке оптужбе из члана 33. став 5. Устава.

7. Уставни суд је утврдио да се осталим наводима уставне жалбе оспорава утврђено чињенично стање и доводе у питање докази изведени у кри-

вичном поступку, као и њихова оцена, односно од Уставног суда се захтева да као инстанциони суд испита законитост оспорених одлука.

У овакве наводе уставне жалбе, по оцени Уставног суда, спада и навод да је суд одбио да изведе доказ који је подносилац предложио – психијатријско вештачење његове урачунљивости (с обзиром на количину алкохола који је окривљени критичном приликом наводно конзумирао), имајући у виду да је дискреционо право претресног већа да одлучи које доказе ће на главном претресу извести а које не, имајући у виду циљ вођења поступка – да се истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите одлуке.

Уставни суд констатује да се уставна жалба не може сматрати правним средством којим се испитује законитост одлука редовних судова. У поступку уставносудске заштите Уставом зајемчених људских и мањинских права и слобода, Уставни суд утврђује једино да ли је појединачним актом или радњом државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење дошло до повреде или ускраћивања људских или мањинских права и слобода зајемчених Уставом.

Имајући у виду да се у преосталом делу поднете уставне жалбе не наводе разлози који се могу довести у везу са повредом или ускраћивањем Уставом зајемчених права или слобода, већ се од Уставног суда тражи да, оцењујући законитост оспорених одлука донетих у кривичном поступку, поступа као инстанциони суд у односу на Врховни суд Србије и да преиспита чињенична утврђења судова и контролно оцени спроведени доказни поступак, Уставни суд је нашао да због ненадлежности не може да одлучује о том делу уставне жалбе.

8. С обзиром на наведено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у целини одбио као неосновану.

9. Имајући у виду значај ове одлуке за заштиту уставности и законитости људских права и слобода, Уставни суд је сагласно одредбама члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, као и члана 82. став 2. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/07, 27/07 и 76/11), донео Закључак да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

10. Имајући у виду наведено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-160/2010 од 12. јула 2012. године (,,Службени гласник РС“, број 26/13)
(нема повреде права из члана 34. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба „А.“ д.о.о. и Л.Т. изјављена против решења Већа за прекршаје у Новом Саду Вп. 7260/09 од 30. новембра

2009. године и решења Општинског органа за прекршаје у Новом Саду Уп. 17-4-3932/08 од 27. априла 2009. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. „А.“ д.о.о. из Н.С. и Л.Т. из Н.С., преко пуномоћника З.М., адвоката из Н.С., изјавили су Уставном суду 13. јануара 2010. године уставну жалбу против аката наведених у изреци, због повреде права на правну сигурност у казненом праву, зајемченог одредбом члана 34. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби се наводи:

– да су оспореним решењима подносиоци уставне жалбе као правно лице и као одговорно лице у правном лицу оглашени кривим и кажњени за прекршај из члана 35. став 1. тачка 1) Закона о санитарном надзору и за прекршај из члана 49. став 1. тачка 1) Закона о заштити становништва од заразних болести, и кажњени јединственим новчаним казнама – „А.“ д.о.о. као правно лице у износу од 450.000 динара а Л.Т. као одговорно лице у правном лицу у износу од 35.000 динара;

– да су оспореним актима подносиоци уставне жалбе кажњени зато што у продајном објекту подносилаца „нису обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица јер поред уређаја за прање руку запослених лица нису обезбедили течни сапун и папирни убрус за одржавање хигијене руку“, и зато што „не спроводе дезинфекцију и дератизацију јер је у објекту испод ваге на радној површини и око уређаја за прање руку примећено живих инсеката бубашваба“;

– да наведене формулације прекршаја из оспорених аката нису прописане ни једним примењеним законом, па су подносиоци оглашени кривим и кажњени за дело које законом или другим прописом заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, чиме им је повређено право на правну сигурност у казненом праву, зајемченог одредбом члана 34. став 1. Устава.

Предложено је да се оспорени акти „као неуставни, огласе ништавим“ и да се одложи извршење оспорених решења до доношења одлуке Уставног суда по уставној жалби.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, из уставне жалбе и оспорених аката, утврдио следеће чињенице од значаја за одлучивање:

Општински орган за прекршаје у Новом Саду је 27. априла 2009. године донео оспорено решење Уп. 17-4-3932/08 којим је подносиоце, као правно лице и као одговорно лице у правном лицу, огласио одговорним: 1. што су 5. јуна 2008. године обављали делатност у објекту који подлеже санитарном надзору а који не испуњава прописане опште и посебне санитарне услове и у којем нису обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица, јер поред уређаја за прање руку запослених лица нису обезбедили течни сапун и папирни убрус за одржавање хигијене руку, чиме су починили прекршај из члана 35. става 1. и став 2. тачка 1) Закона о санитарном надзору, па је окривљеном правном лицу ДОО „А.“ за овај прекршај утврђена новчана казна у износу од 250.000 динара, а одговорном лицу у правном лицу Л.Т. новчана казна у износу од 15.000 динара; 2. што у продавници која послује у саставу ДОО „А.“ у Новом Саду, не спроводе дезинфекцију и дератизацију јер је у објекту 5. јуна 2008. године испод ваге на радној површини и око уређаја за прање руку примећено живих инсеката – бубашваба, чиме су окривљени починили прекршај из члана 49. став 1. став 2. тачка 1) Закона о заштити становништва од заразних болести, па је окривљеном правном лицу ДОО „А.“ за овај прекршај утврђена новчана казна у износу од 200.000 динара, а одговорном лицу Л.Т. у износу од 20.000 динара, па их је орган за прекршаје казнио јединственим новчаним казнама и то ДОО „Агропром“ у износу од 450.000 динара, а Л.Т у износу од 35.000 динара. У образложењу оспореног решења, поред осталог, наведено је да је Ласло Типура у спроведеном прекршајном поступку изјавио „да није знао да за одржавање руку морају бити папирни убруси а у простору где се врши прање руку запослених лица био је обезбеђен редован сапун тачније сапун и редовни пешкири и то сложени, чистих пешкира било је десет комада што је инспектор и констатовао“, као и да је „инспектор навео да је на радној површини и око уређаја за прање руку испод ваге примећено живих инсеката бубашваба – то нису буба швабе већ су мале бубе тачније жохари жуте боје које су биле не на радним површинама већ око умиваоника, било је једно 3-4 жохара испод ваге једна буба жохар, користио је разна дезинфекциона средства, звао је да се изврши дератизација, то ради хумана заштита са Ченеја а разлог појаве тих инсеката жохара је што се поред продавнице налази хемијска чистиона „Аква-клајн“, који не подлежу санитарном надзору, па се од паре и од воде коју користе у раду појављују живи инсекти који се размиле па долазе и до продавнице у којој је упослен“.

Одлучујући о жалбама окривљених, Веће за прекршаје у Новом Саду је 30. новембра 2009. године донело оспорено решење Вп. 7260/09, којим је заједничку жалбу окривљених одбило и потврдило првостепено оспорено решење. У образложењу тог решења се наводи: „Неосновани су наводи изнети у заједничкој жалби браниоца окривљених, да чињенично стање није у потпуности и правилно утврђено, с обзиром да је првостепени орган за прекршаје, а проверавајући основаност навода из захтева за покретање

прекршајног поступка, у правилно спроведеном доказном поступку са једнаком пажњом утврђивао, како чињенице које терете окривљено правно лице и окривљено одговорно лице у правном лицу, тако и чињенице које им иду у корист, с обзиром да је у поступку испитао окривљеног Т.Л., у својству одговорног лица у правном лицу, у својству сведока саслушао У.А. – санитарног инспектора, прочитао фотокопију записника Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику, Сектора за санитарни надзор Нови Сад, Одељења у Новом Саду број 107-53-04989/08 од дана 05. јуна 2008. године, па је анализом сваког доказа посебно, као и свих доказа заједно, правилно утврђено чињенично стање како је то ближе описано у изреци првостепеног решења о прекршају, односно да је окривљено ДОО „Агропром“, као правно лице и окривљени Т. Л., као одговорно лице у правном лицу, дана 05. јуна 2008. године санитарни инспектор извршио контролу у продавници која послује у саставу ДОО „А.“ у Новом Саду, Булевар Ослобођења број 41., и у ванредном санитарном прегледу утврдио и записнички констатовао, да у објекту који подлеже санитарном надзору, а који не испуњава прописане опште и посебне санитарне услове и у којем нису обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица, јер поред уређаја за прање руку запослених лица, нису обезбедили течни сапун и папирни убрус за одржавање хигијене руку. Том радњом окривљено правно лице је поступило супротно члану 12. став 1. Закона о санитарном надзору, којим је прописано између осталог да правна лица, могу да обављају делатности утврђене у члану 8. тач. 1) до 10) овог закона, само ако у објекту који испуњавају прописане опште, односно опште и посебне санитарне услове и у којем су обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица, и извршило прекршај из члана 35. став 1. тачка 1. Закона о санитарном надзору, а окривљено одговорно лице у правном лицу прекршај из члана 35. став 1. тачка 1) у вези става 2. Закона о санитарном надзору. Даљом контролом санитарног инспектора је утврђено да окривљено правно лице и одговорно лице у правном лицу, у продавници која послује у саставу ДОО „А.“ у Новом Саду, Булевар Ослобођења број 41, не спроводе дезинфекцију и дератизацију, јер је у објекту испод ваге на радној површини и око уређаја за прање руку примећено живих инсеката бубашваба. Том радњом окривљено правно лице је извршило прекршај из члана 49. став 1. тачка 1) Закона о заштити становништва од заразних болести, а окривљено одговорно лице у правном лицу је извршило прекршај из члана 49. став 1. тачка 1) у вези става 2. Закона о заштити становништва од заразних болести, тако да су основано од стране првостепеног органа за прекршаје, проглашени одговорним и кажњени, са образложењем које и ово веће прихвата и жалиоце на исте упућује“.

4. Одредбом члана 34. став 1. Устава, на чију се повреду подносиоци позивају у уставној жалби, утврђено је да се нико не може огласити кривим за дело које, пре него што је учињено, законом или другим прописом заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, нити му се може изрећи казна која за то дело није била предвиђена.

Чланом 12. став 1. Закона о санитарном надзору („Службени гласник РС“, број 125/04) прописано је да правна лица, организације и предузетници

могу да обављају делатности утврђене у члану 8. тач. 1) до 10) овог закона, само у објекту који испуњава прописане опште, односно опште и посебне санитарне услове и у којем су обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица.

Одредбом члана 35. став 1. тачка 1) овог закона прописано је да ће се новчаном казном од 250.000 до 500.000 динара казнити за прекршај правно лице и организација ако обавља делатност у објекту који подлеже санитарном надзору, а који не испуњава прописане опште, односно опште и посебне санитарне услове и у којем нису обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица (члан 12. став 1), а ставом 2. да ће се за прекршај из става 1. овог члана казнити и одговорно лице у правном лицу, новчаном казном од 15.000 до 30.000 динара.

Чланом 6. став 4. Правилника о општим санитарним условима које морају да испуне објекти који подлежу санитарном надзору („Службени гласник РС“, број 47/06) прописано је да се у објекту мора на сваком тачећем месту намењеном за прање руку обезбедити уређај, као и потребан прибор и средства за прање, сушење и дезинфекцију руку.

Одредба члана 7. Закона о заштити становништва од заразних болести („Службени гласник РС“, број 125/04) прописује да се заштита становништва од заразних болести врши спровођењем општинских и посебних, ванредних и других мера за заштиту становништва од заразних болести, у складу са законом.

Чланом 8. став 1. тачка 4) овог закона прописано је да су опште мере за заштиту становништва од заразних болести, поред осталог, спровођење дезинфекције, дезинсекције и дератизације у насељеним местима, на јавним површинама, у стамбеним објектима, у средствима јавног саобраћаја, у објектима под санитарним надзором и њиховој непосредној околини и у другим објектима у којима се обавља друштвена, односно јавна делатност, а ставом 2. да мере из става 1. овог члана, организују и спроводе органи јединица локалне самоуправе, други надлежни органи, правна лица и предузетници, у складу са законом.

Одредбом члана 49. став 1. тачка 1) Закона прописано је да ће се новчаном казном у износу од 200.000 до 500.000 динара казнити за прекршај правно лице ако не спроводи дезинфекцију, дезинсекцију и дератизацију утврђену у члану 8. став 1. тачка 4) овог закона (члан 8. став 2), а ставом 2. да ће се за прекршај утврђен у ставу 1. овог члана казнити и одговорно лице у правном лицу новчаном казном од 20.000 до 40.000 динара.

5. Оцењујући основаност навода уставне жалбе, Уставни суд је пошао од садржине одредаба релевантних прописа.

Према члану 12. став 1. Закона о санитарном надзору, правна лица, организације и предузетници могу да обављају делатности утврђене у члану 8. тач. 1) до 10) овог закона, само у објекту који испуњава прописане опште, односно опште и посебне санитарне услове и у којем су обезбеђени хигијенски услови који се односе на запослена лица. Члан 6. став 4. Правилника о општим санитарним условима које морају да испуне објекти који подлежу санитарном надзору, ближе уређује ову материју, па прописује да се у објекту

мора на сваком тачећем месту намењеном за прање руку обезбедити уређај, као и потребан прибор и средства за прање, сушење и дезинфекцију руку. Међутим, ни Закон ни Правилник не прописују шта се сматра „потребним прибором и средствима за прање, сушење и дезинфекцију руку“. Подносиоци тврде да нису знали да за одржавање руку морају бити обезбеђени течни сапун и папирни убруси, јер то нигде није прописано, а у простору где се врши прање руку запослених лица, односно на сваком тачећем месту намењеном за прање руку, обезбедили су сапун и чисте, уредно сложене пешкире, што је и санитарни инспектор затекао приликом санитарне контроле.

У конкретном случају, Уставни суд је утврдио да Законом о санитарном надзору, као ни Правилником о општим санитарним условима које морају да испуне објекти који подлежу санитарном надзору, као подзаконским актом који ближе уређује ову законску материју, није прописано шта се сматра уређајем, односно потребним прибором и средствима за прање, сушење и дезинфекцију руку. Наиме, поставља се питање да ли оваква одредба Закона, односно Правилника задовољава услов одређености, како би субјекти на које се односи могли по њој поступити, или је конкретан пропис непрецизан и оставља широку дискрецију судовима када одлучују о прекршајној одговорности.

При анализи конкретног случаја, Уставни суд је пошао од праксе Европског суда за људска права, израженој, поред осталог, у случају *Cantoni v. France* (видети предмет број 17862/91 од 15. новембра 1996. године) и става тог суда да члан 7. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода отелотворује, између осталог, принцип да само закон може дефинисати шта је злочин (кривично дело) и прописати казну (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), као и принцип да кривично право не сме бити екстензивно тумачено на штету оптуженог, на пример по аналогiji. Из ових принципа произилази да дело мора бити јасно дефинисано законом. Међутим, Суд сматра да је овај захтев задовољен и тамо где појединац може знати, према формулацији релевантних одредби и, ако је потребно, уз помоћ тумачење судске праксе – како мора да поступа у одређеним ситуацијама и који пропусти ће га учинити кривично одговорним. Дакле, Европски суд је сматрао да, начелно, сваки пропис мора бити довољно јасан и предвидљив, како би се по њему могло поступити. Међутим, приликом уређења одређених области а због сложености друштвених односа, врло је тешко набројати и предвидети све случајеве и ситуације на које се пропис може односити, јер „законодавна техника категоризације често оставља сиве зоне на ободима дефиниције“. Стога је, према ставу Европског суда, довољно да закон буде формулисан у релативно општим цртама, омогућавајући својим одредбама да се прилагоде, кроз процес интерпретације, промењеним и различитим ситуацијама. Суд је сматрао да овај услов може бити задовољен чак и ако субјекат на кога се односи мора да предузме одговарајуће додатне активности, у мери која је разумна у датим околностима, како би утврдио на шта се пропис односи, односно последице које дати акт може да изазове.

По оцени Уставног суда, наведене констатације Европског суда се могу прихватити, тим пре када се ради о прекршајима, јер код прекршаја квалитет

које треба задовољити у погледу прецизности, одређености и одредљивости није тако строг као када је реч о кривичним делима.

У конкретном случају, према мишљењу Уставног суда, није реално очекивање да се Законом о санитарном надзору и Правилником о општим санитарним условима које морају да испуне објекти који подлежу санитарном надзору, могу предвидети сви случајеви на које се поједине одредбе могу односити, па се не може ни набројати шта се све сматра уређајем, односно потребним прибором и средствима за прање, сушење и дезинфекцију руку, посебно имајући у виду време у коме живимо и технологију која свакодневно напредује. Стога, Уставни суд оцењује да је на правним лицима, организацијама и предузетницима на које се ови прописи односе, да предузму одговарајуће додатне активности, у мери која је разумна у датим околностима, како би утврдили на шта се конкретни прописи односе, односно последице које дати акт може да изазове. То значи да у објектима који подлежу санитарном надзору морају бити обезбеђени такви хигијенски услови за запослена лица, који у складу с временом у коме живимо, достигнутим нивоом технологије и судском праксом у тој области задовољавају макар редовне савремене стандарде. Те стандарде морају, нарочито, познавати професионалци у областима на које се они односе.

Примењено на конкретан прекршај, Уставни суд је мишљења да је санитарна пракса, када су у питању објекти у којима се врши продаја прехранбених артикала, пре свега свежег меса, већ заузела став да се одговарајућим прибором и средством за прање руку сматра течни сапун (за разлику од тврдог сапуна), а прибором и средством за сушење руку папирни убруси (за разлику од обичних пешкира који се, углавном, виšekратно користе), или, пак, фенови за сушење руку. Ову и овакву санитарну праксу је, свако ко подлеже обавези санитарног надзора јер послује у продавници прехранбених артикала, могао и морао на време сазнати и предузети активности у складу са прописима и савременим стандардима.

Стога, по оцени Уставног суда, наведени пропуст подносилаца уставне жалбе, као привредних субјеката, представља прекршај из члана 35. став 1. и став 2. тачка 1) Закона о санитарном надзору, који је Законом и Правилником довољно одређен, па су неосноване тврдње подносилаца уставне жалбе да је недовољно прецизном законском формулацијом повређено њихово право на правну сигурност у казненом праву, из члана 34. став 1. Устава.

6. Према одредби члана 7. Закона о заштити становништва од заразних болести, заштита становништва од заразних болести врши се спровођењем општих и посебних, ванредних и других мера за заштиту становништва од заразних болести, у складу са законом, а према одредби члана 8. став 1. тачка 4) овог закона, опште мере за заштиту становништва од заразних болести су, поред осталог, спровођење дезинфекције, дезинсекције и дератизације у насељеним местима, на јавним површинама, у стамбеним објектима, у средствима јавног саобраћаја, у објектима под санитарним надзором и њиховој непосредној околини и у другим објектима у којима се обавља друштвена, односно јавна делатност, док став 2. овог члана прописује да мере из става 1.

овог члана, организују и спроводе органи јединица локалне самоуправе, други надлежни органи, правна лица и предузетници, у складу са законом.

У конкретном случају, подносиоци уставне жалбе су кажњени зато што „не спроводе дезинфекцију и дератизацију, јер је у објекту испод ваге на радној површини и око уређаја за прање руку примећено живих инсеката дубашваба“, чиме су, као правно лице и као одговорно лице у правном лицу извршили прекршај из члана 49. став 1. тачка 1) Закона о заштити становништва од заразних болести. Међутим, овај закон ни у једној својој одредби не прописује да се присуство живих инсеката дубашваба у продајном објекту сматра доказом да правно лице и предузетник не спроводи прописане мере дезинфекције и дератизације.

Полазећи од анализе одређености казних прописа, претходно изнете у тачки 5, Уставни суд је мишљења да пропис који налаже опште мере за заштиту становништва од заразних болести, такође не може побројати све могуће случајеве на које се конкретна одредба члана 49. став 1. тачка 1) Закона односи, односно не може побројати све случајеве који, приликом вршења санитарне контроле, могу указати на чињеницу да правна лица и предузетници нису, у складу са законом, предузели прописане опште мере за спровођење дезинфекције, дезинсекције и дератизације у објектима под санитарним надзором и њиховој непосредној околини.

Стога, по оцени Уставног суда, присуство одређених живих инсеката на месту где се врши санитарна контрола може значити да контролисани привредни субјект није спровео (или је неуспешно спровео) законом прописане опште мере за заштиту становништва од заразних болести, па та околност, сама за себе, представља доказ о прекршају из члана 49. став 1. тачка 1) Закона о заштити становништва од заразних болести. И код овог прекршаја, ову и овакву санитарну праксу свако ко подлеже обавези санитарног надзора могао је на време сазнати и предузети активности потребне за поступање по наведеном пропису.

Навод подносилаца да је присуство инсеката изазвано постојањем радње за хемијско чишћење (која не подлеже санитарном надзору) у непосредној близини продајног објекта, „па се од паре и од воде коју користе у раду појављују живи инсекти који се размиле па долазе и до продавнице“, Уставни суд не сматра прихватљивим, имајући у виду законску одредбу по којој су правна лица и предузетници дужни прописане опште мере за спровођење дезинфекције, дезинсекције и дератизације предузети, како у објектима под санитарним надзором, тако и њиховој непосредној околини, управо да би се спречила свака могућност да потенцијални преносиоци заразних болести дођу у контакт са намирницама и да се тиме директно угрози здравље грађана.

Сагласно наведеном, по оцени Уставног суда, и овај пропуст подносилаца уставне жалбе, као привредних субјеката, представља прекршај из члана 49. став 1. тачка 1) Закона о заштити становништва од заразних болести, који је Законом довољно одређен, па су неосноване тврдње подносилаца уставне жалбе да је недовољно прецизном законском формулацијом повређено њихово право на правну сигурност у казненом праву, из члана 34. став 1. Устава.

7. Полазећи од изнетог, Уставни суд је утврдио да подносиоцима уставне жалбе оспореним решењима није повређено право на правну сигурност у казненом праву из члана 34. став 1. Устава, па је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), уставну жалбу одбио као неосновану.

8. Имајући у виду да су уставноправна питања која су разматрана у овој одлуци од ширег значаја за заштиту уставности и законитости и људских права и слобода, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, донео Закључак да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

9. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-3071/2010 од 12. јула 2012. године („Службени гласник РС“, број 26/13)
(нема њовреде њрава из члана 34. сџав 1. и члана 58. Усџава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Р.Ш. изјављена против решења Вишег суда у Београду – Посебно одељење Пои-По1. 16/10 од 15. марта 2010. године и решења Вишег суда у Београду – Посебно одељење Пои-По1. 16/10 – Кв-По1. 1159/10 од 19. маја 2010. године, због повреде права из члана 34. став 1. и члана 58. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

О б р а з л о ж е њ е

1. Р.Ш. из Н.С., преко пуномоћника И.П., адвоката из Б., изјавио је Уставном суду 25. јуна 2010. године уставну жалбу против аката наведених у изреци, због повреде права из чл. 32, 33, 34. и 58. Устава Републике Србије.

Као разлоге позивања на повреду појединих уставних права, подносилац је навео следеће:

За повреду права из члана 32. Устава:

– да му није дата могућност да „у целости искористи рок од три дана за изјављивање жалбе против решења...“, јер подносилац је решење примио 11. маја 2010. године у 19 часова (уторак), а жалбу је морао предати до 13. маја 2010. године (четвртка) до 18 часова, јер се поднесци у Окружном затвору у Београду не примају петком, док је његов бранилац оспорено првостепено решење примио 14. маја 2010. године (петак), па му је као једини радни дан када је могао прибавити неопходне доказе ради изјављивања жалбе преостало понедељак;

– да другостепени суд није ценио потврду „Пиреус банке“, из које произлази да је кредит у износу од 12.790.386,63 динара, који је подносилац

подигао, уплаћен Стамбеној задрузи „Рафинерија“, па је нетачна тврдња из оспорених решења да нема доказа да су новчана средства по основу кредита и уплаћена на рачун наведене стамбене задруге ради куповине спорне непокретности;

– да „веза порекла спорне имовине са кривичним делом уопште није ни доказана, нити се тако нешто уопште и захтева од тужиоца ... јер никакво кривично дело није ни утврђено правоснажном пресудом, па се поставља питање како се може доказати да нема везе између имовине окривљеног и извршеног кривичног дела“;

За повреду права из члана 33. Устава:

– да се „право одбране окривљеног не може остварити у року од пет дана, јер овај рок није разуман, нити се ради о примереном времену за припрему доказа за тврдње супротне ставу тужилаштва“.

За повреду права из члана 34. Устава:

– да је „ретроактивност кривичног законодавства апсолутно забрањена Уставом, а доношењем оспорених решења се ретроактивност допушта“;

– да је „одузимање имовине проистекле из кривичног дела казна која није предвиђена Кривичним законом и иста не спада у кривично-правне санкције предвиђене Кривичним законом“;

– да се „из писмених доказа које је суд ценио..., јасно утврђује да су евентуалне радње које је подносилац уставне жалбе извршио, а које би се евентуално односиле на извршење кривичног дела, извршене пре примене Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела“.

За повреду права из члана 58. Устава:

– да је подносилац „предметну непокретност стекао пре примене Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела“, па се имовина није могла одузети;

– да је одузимање имовине по овом закону „фактичка казна која није предвиђена Кривичним закоником, те с тога није могућ ни правно ваљан начин постојања овакве санкције“;

У уставној жалби се предлаже поништење оспорених решења.

Подносилац уставне жалбе није прецизирао одредбе Устава за које тврди да су повређене, па је Уставни суд, из садржине уставне жалбе, закључио да се уставном жалбом истичу повреде одредаба члана 32. став 1, члана 33. став 2, члана 34. став 1. и члана 58. став 1. Устава.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоцима уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. У спроведеном поступку, Уставни суд је, увидом у оспорене акте, утврдио следеће чињенице које су од значаја за решавање овог уставно-судског предмета:

Пред Посебним одељењем Вишег суда у Београду против подносиоца уставне жалбе, његове супруге Д. и Ш.Ј. води се истрага у предмету Ки.По1. 5/10 због основане сумње да су извршили кривична дела удруживање ради вршења кривичних дела из члана 346. став 5. Кривичног законика и продужено кривично дело праће новца у саизвршилаштву из члана 231. став 2. у вези са ставом 1. у вези са чл. 33. и 61. Кривичног законика.

Оспореним решењем Вишег суда у Београду – Посебно одељење Пои-По1. 16/10 од 15. марта 2010. године, делимично су усвојени захтеви Тушилаштва за организовани криминал, па је, поред осталог, од подносиоца уставне жалбе, као окривљеног, привремено одузет стан бр. 7. у улици Народних хероја бр.5 у Новом Саду, по структури петособан, површине 153,64 м², као имовина за коју постоји основана сумња да је проистекла из кривичног дела извршеног од стране окривљеног Р.Ш.

У образложењу оспореног решења је, поред осталог, наведено: „На овом рочишту Заменик Тужиоца је навео да постоји основана сумња да је имовина чије се привремено одузимање тражи проистекла из кривичног дела учињеног од стране окр. Ш. Р. и Ш.Д., обзиром да се против ових окривљених пред Посебним одељењем овог суда води истрага због основане сумње да су извршили продужено кривично дело праће новца из члана 231. став 2. у вези става 1. у вези чл. 33. и 61. КЗ, да из списка предмета произилази да су окр. Ш.Р. и окр. Ш.Д., као и треће лице Ш.Ј., власници некретнина чије се привремено одузимање тражи, па како постоји опасност да би у каснијој фази поступка одузимање ове имовине било онемогућено или знатно отежано, предлаже да се иста привремено одузме.

Разлози којима се руководи Суд када је усвојио Захтев Тушилаштва за привремено одузимање имовине од окривљених Ш.Р. и Ш.Д., се налазе у чињеници, да постоји оонована сумња да су ови окривљени извршили два тешка кривична дела за која су законом прописане затворске казне са дугим трајањем, те да те чињенице, објективно и значајно могу утицати на њих као власнике имовине, као и на треће лице Ш.Ј, да њоме располажу и да на такав начин спрече или отежају одузимање исте, а за коју нису пружили доказе да су је стекли на основу законитих прихода, односно да су је добили на неки други законит начин, па је привремено одузео имовину ближе описану у ст. I, II и III изреке решења.

Све ово тим пре, јер окривљени Ш.Р. и Ш.Д., као фактички власници имовине која се привремено одузима како од њих, тако и од трећег лица Ш.Ј, нису суду пружили доказе да су средства која су употребљена за куповину непокретности стечена законитим путем, па тако нису пружили доказ да су средства кредита одобрена од стране Пиреус Атлас банке и реализована, односно да су употребљена за куповину непокретности како то окривљени истичу, поготово када се има у виду да је тржишна вредност предметних непокретности изузетно висока, као и да је стечена у кратком временском

периоду. Такође, треће лице Ш.Ј. није пружио доказе да је заиста исплатио купопродајну цену по Уговору на основу кога је наводно стекао непокретности које се од њега привремено одузимају, нити је пружио доказ да је преко рачуна код било које банке у Србији извршио трансфер новца на рачуне окривљених, поготово када се има у виду да се ради о страном држављанину и великој уговореној купопродајној цени, тако да постоји основана сумња да се ради о симулованом правном послу предузетом ради прикривања правих власника – окривљених Ш.Р. и Ш.Д., а што је све у сагласности и са осталим изведеним доказима.

У складу са чланом 27. напред наведеног закона, привремено одузимање имовине траје до доношења одлуке о Захтеву за трајно одузимање имовине, с тим да ако се појаве околности које доводе у питање оправданост привременог одузимања, Суд може преиспитати донету одлуку. Одлучујући о жалбама окривљених и њихових бранилаца, Виши суд у Београду – Посебно одељење донео је 19. маја 2010. године оспорено решење Пои-По1. 16/10 – Кв-По1. 1159/10, којим је жалбе окривљених одбио као неосноване. У образложењу оспореног решења је, поред осталог, наведено:

– да „из Уговора о купопродаји Ов1 20518/2006 од 8.05.2006.године који је закључен између стамбене Задруге „Рафинерија“ из Новог Сада, као продавца и Ш.Р., као купца, произилази да је Ш.Р. за купопродајну цену од 150.000 евра постао власник непокретности и то стана бр. 7, у ул. Народних хероја бр. 5, у Новом Саду, по структури петособан, површине 153,64м², по ком Уговору је плаћен од стране купца порез на пренос апсолутних права у износу од 639.519,28 динара, на пореску основицу од 12.790.386,63 динара“;

– да „суду нису пружени докази о висини законито стечених прихода окривљених Ш.Р. и Ш.Д., а на основу којих би било могуће купити непокретности које се привремено одузимају“.

Даље се у образложењу наводи: „Доносећи коначну одлуку Веће је извршило увид у Захтев тужилаштва за организован криминал ОИК.С.21/09 од 08.03.2010.године, решење истражног судије овог одељења Пои-По1бр. 16/10 од 15.03.2010.године, Записник о одржаном рочишту ради одлучивања о Захтеву за привремено одузимање имовине од 15.03.2010. године, жалбе окривљеног Ш.Р. и пуномоћника окривљених Ш.Р. и Ш.Д., адвоката П.И, као и друге доказе и документацију који се налазе у списима предмета, па је нашло да је истражни судија исправно поступио када је усвојио Захтев тужилаштва и од окривљених Ш.Р. и Ш.Д. привремено одузео поменути имовину, обзиром да суду нису пружили ваљане доказе да средства која су употребљена за куповину наведених непокретности потичу из њихових законитих прихода, имајући у виду чињеницу да нема доказа да су на основу одобрених кредита код Пиреус Атлас банке и купљене спорне непокретности, обзиром да суду није пружен доказ да су новчана средства која су исплаћена по основу кредита и уплаћена на рачун стамбене Задруге „Рафинерија“ из Новог Сада као продавца непокретности. Ово тим пре што се из картице пословног промета Стамбене задруге „Рафинерија“ коју је пуномоћник доставио уз жалбу не наводи привредни субјект, као

ни физичко лице које је дана 05.05.2006.године на рачун ове задруге извршило уплату у износу од 12.790.386,63 динара. Осим тога ни окривљени као ни њихов пуномоћник не доказују којим средствима се врши отплата високих месечних рата по одобреним кредитима Пиреус Атлас банке бр. 125207458000080974, бр. 125207458000080877 и бр. 125207458000095330, реализацијом којих су наводно купљене непокретности које се привремено одузимају овим поступком.

Веће је мишљења да је у конкретном случају реч о очигледној несразмери између имовине са једне стране и законито стечених прихода окривљених с друге стране, што само по себи указује на основу сумњу да се до такве и толике имовине могло доћи само извршењем кривичног дела.

Веће је ценило и остале жалбене наводе окривљеног Ш.Р. и пуномоћника окривљених Ш.Р. и Ш.Д. адвоката П.И, али је утврдило да они нису од утицаја на правилност закључка истражног судије, као и да је побијано решење у свему засновано на закону. Имајући у виду све напред наведено, Веће налази да је истражни судија правилно поступио када је усвојио Захтев Тужилаштва за организовани криминал, који се односи на одузимање напред наведене имовине, јер постоји основана сумња да су окривљени Ш. Р. и Ш.Д. извршили два тешка кривична дела, за које постоји основана сумња да су иста учинили у оквиру организоване криминалне групе која је према наводима Захтева за проширење истраге купила ради продаје укупно 2.171 кг опојне дроге – кокаина, за која кривична дела су прописане високе затворске казне, које чињенице би и по ставу Већа могле утицати на окривљене Ш.Р. и Ш.Д., да као власници наведене имовине, њоме располажу и на такав начин спрече или отежају одузимање те имовине за коју по оцени Већа нису пружили доказе да су је стекли на основу законитих прихода или на неки други законит начин.

4. Одредбама Устава, за које се уставном жалбом тврди да су повређене, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране (члан 33. став 2.); да се нико не може огласити кривим за дело које, пре него што је учињено, законом или другим прописом заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, нити му се може изрећи казна која за то дело није била предвиђена (члан 34. став 1.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1).

Одредбом члана 3. став 2. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Службени гласник РС“, број 97/08), поред осталог, прописано је: да се имовином сматра добро сваке врсте, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво велике вредности и исправе у било којој форми којима се доказује право

или интерес у односу на такво добро, као и да се имовином сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана (тачка 1)); да се имовином проистеклом из кривичног дела сматра имовина окривљеног, сведока сарадника или оставиоца која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима (тачка 2)); да се окривљеним сматра осумњичени, лице против кога је кривични поступак покренут или осуђени за кривично дело из члана 2. овог закона (тачка 3)); да се трећим лицем сматра физичко или правно лице на које је пренета имовина проистекла из кривичног дела (тачка 6)); да се власником сматра окривљени, сведок сарадник, оставилац, правни следбеник или треће лице (тачка 7)); да се одузимањем сматра привремено или трајно одузимање од власника имовине проистекле из кривичног дела (тачка 8)).

Одредбама члана 21. овог закона прописано је: да када постоји опасност да би касније одузимање имовине проистекле из кривичног дела било отежано или онемогућено, јавни тужилац може поднети захтев за привремено одузимање имовине (став 1.); да захтев из става 1. овог члана садржи податке о власнику, опис и законски назив кривичног дела, означавање имовине коју треба одузети, доказе о имовини, околности из којих произилази основана сумња да имовина проистиче из кривичног дела и разлоге који оправдавају потребу за привременим одузимањем имовине (став 2.); да о захтеву из става 1. овог члана у зависности од фазе поступка одлучује истражни судија, председник већа, односно веће пред којим се држи главни претрес (став 3).

Осталим одредбама Закона, које су релевантне у конкретном случају, прописано је: да ће пре доношења одлуке о захтеву за привремено одузимање имовине суд заказати рочиште на које ће позвати власника, његовог браниоца, односно пуномоћника ако га има и јавног тужиоца (члан 23. став 1.); да ће се рочиште из члана 23. став 1. овог закона одржати у року од пет дана од дана подношења захтева за привремено одузимање имовине, а да ће се започето рочиште довршити без прекидања (члан 24. став 1.); да јавни тужилац износи доказе о имовини коју власник поседује, околности о основаној сумњи да имовина проистиче из кривичног дела и околности које указују на опасност да би њено касније одузимање било отежано или онемогућено (члан 24. став 2.); да власник и његов бранилац, односно пуномоћник оспоравају наводе јавног тужиоца (члан 24. став 3.); да по окончању рочишта суд доноси решење којим усваја или одбија захтев за привремено одузимање имовине (члан 25. став 1.); да се против решења из члана 25. став 1. овог закона може изјавити жалба у року од три дана од дана достављања решења и да о жалби против решења одлучује ванрасправно веће, односно виши суд (члан 26. ст. 1. и 2.); да привремено одузимање имовине траје до доношења одлуке о захтеву за трајно одузимање имовине и да у случају смрти власника или ако се појаве околности које доводе у питање оправданост привременог одузимања имовине, суд може преиспитати донету одлуку (члан 27).

5. Према цитираним одредбама Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, имовина проистекла из кривичног дела може се

привремено или трајно одузети како од окривљеног, против кога се кривични поступак води, тако и од лица на које је имовина за коју се сматра да је стечена кривичним делом пренета. Поступак привременог одузимања имовине је јединствен поступак који се покреће захтевом овлашћеног предлагача, односно јавног тужиоца, а окончава одлуком надлежног суда и то у нарочито хитном поступку. Јавни тужилац овакав захтев може поднети поступајућем суду у свакој фази кривичног поступка, уколико процени да постоји опасност да би касније одузимање имовине проистекле из кривичног дела било отежано или онемогућено. Овај захтев мора да садржи податке о власнику, опис и законски назив кривичног дела, означавање имовине коју треба одузети, доказе о имовини, околности из којих произилази основана сумња да имовина проистиче из кривичног дела и разлоге који оправдавају потребу за привременим одузимањем имовине. Имовином проистеклом из кривичног дела сматра се имовина окривљеног, сведока сарадника или оставиоца која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима. О овом захтеву, у зависности од фазе у којој се поступак налази, одлучује истражни судија, председник већа, односно веће пред којим се држи главни претрес.

Ова процесна ситуација је садржински упоредива са привременим одузимањем предмета који се по кривичном закону имају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, о чему одлучује суд пред којим се води кривични поступак (члан 82. ЗКП), као и са могућности суда у парничном поступку да у току припремања главне расправе и у току главне расправе чак и ван рочишта одлучи о предлогу за одређивање привремене мере обезбеђења (члан 275. став 1. и члан 313. став 1. ЗПП).

С обзиром на то да се рочиште држи у року од пет дана од дана подношења захтева за привремено одузимање имовине и да се довршава без прекидања (члан 24. став 1. Закона), да на рочишту јавни тужилац износи доказе о имовини коју власник поседује, околности о основаној сумњи да имовина проистиче из кривичног дела и околности које указују на опасност да би њено касније одузимање било отежано или онемогућено (члан 24. став 2. Закона), да на том истом рочишту власник и његов бранилац, односно пуномоћник оспоравају наводе јавног тужиоца (члан 24. став 3. Закона), а да се по његовом окончању доноси одлука о захтеву (члан 25. став 1. Закона), према гледишту Уставног суда такво решење се може оценити као целисходно. Наиме, ако има места привременом одузимању имовине проистекле из кривичног дела, правовремено донета судска одлука омогућава да се касније расправи питање евентуалног трајног одузимања имовине. Истовремено је и у интересу власника да се о захтеву тужиоца о одређивању ове превентивне мере благовремено одлучи, тј. да му се омогући да, у случају да суд не прихвати наводе о постојању опасности да би касније одузимање имовине било отежано или онемогућено, располаже имовином.

Против одлуке суда којом је привремено одузета имовина за коју се основано сумња да је проистекла из кривичног дела, допуштена је жалба о којој одлучује суд (члан 26. ст. 1. и 3. Закона), чиме је обезбеђено право на правно средство у складу са чланом 36. став 2. Устава.

Ако суд усвоји захтев за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела, па се накнадно појаве околности које доводе у питање оправданост привременог одузимања имовине, власник има могућност да се, сагласно члану 27. став 2. Закона, обрати суду ради преиспитивања донете одлуке.

Мирно уживање својине и других имовинских права се јемчи чланом 58. став 1. Устава, под условом да је таква имовина стечена на основу закона. Дакле, уколико су приликом привременог одузимања имовине проистекле из кривичног дела испуњени Законом прописани услови, ради се о законом утврђеном ограничењу начина коришћења имовине из члана 58. став 3. Устава.

6. У конкретном случају, у време доношења оспорених решења, пред Посебним одељењем Вишег суда у Београду водила се истрага против подносиоца уставне жалбе и његове супруге због основане сумње да су извршили кривична дела удруживање ради вршења кривичних дела из члана 346. став 5. Кривичног законика и продужено кривично дело прање новца у саизвршилаштву из члана 231. став 2. у вези са ставом 1. у вези са чл. 33. и 61. Кривичног законика. Из списка предмета произлази да је подносилац уставне жалбе власник и сувласник некретнина чије се одузимање тражи, па је Тужилаштво за организовани криминал предложило привремено одузимање наведених некретнина, јер постоји опасност да би у каснијој фази поступка одузимање те имовине било онемогућено или знатно отежано.

Како је захтев Тужилаштва за организовани криминал ради привременог одузимања имовине проистекле из кривичног дела поднет у фази истраге, то је за одлучивање о том захтеву био надлежан истражни судија Посебног одељења Вишег суда у Београду, а за одлучивање о жалби против тог решења кривично ванпретресно веће истог суда.

У спроведеном хитном поступку, Тужилаштво за организовани криминал је поднело суду доказе о имовини коју подносилац као власник поседује, навело околности о основаној сумњи да та имовина проистиче из кривичног дела и да није у сразмери са његовим законитим приходима, као и околности које указују на опасност да би њено касније одузимање било отежано или онемогућено.

Подносиоцу уставне жалбе као власнику и његовом пуномоћнику пружена је могућност да оспоравају изнете наводе Тужилаштва за организовани криминал. Међутим, према оцени истражног судије Посебног одељења Вишег суда у Београду, подносилац за сада није успео да оспори наводе Тужилаштва, односно није доказао да је имовина, за коју се основано претпоставља да је проистекла из кривичног дела, у сразмери са његовим легалним приходима, па је истражни судија донео решење Пои-По1. 16/10 од 15. марта 2010. године о њеном привременом одузимању,

Ванпретресно веће Посебног одељења Вишег суда у Београду је разматрало жалбе изјављене против решења о привременом одузимању имовине проистекле из кривичног дела, па је решењем Пои-По1. 16/10 – Кв-По1. 1159/10 од 19. маја 2010. године жалбе одбило као неосноване, у потпуности

прихватајући аргументе истражног судије које је у оспореном првостепеном решењу навео као разлоге због којих је усвојио предлог Тужилаштва за организовани криминал. Ванпретресно веће је, као и истражни судија тог суда, било мишљења да је у конкретном случају реч о очигледној несразмери између имовине са једне стране и законито стечених прихода окривљених с друге стране, што само по себи указује на основу сумњу да се до такве и толике имовине могло доћи само извршењем кривичног дела.

Веће је ценило и остале жалбене наводе окривљеног Ш.Р. и пуномоћника окривљених, адвоката П.И, али је утврдило да они нису од утицаја на правилност закључка истражног судије, као и да је побијано решење у свему засновано на закону. Имајући у виду све напред наведено, Веће је нашло да је истражни судија правилно поступио када је усвојио захтев Тужилаштва за организовани криминал, који се односи на привремено одузимање напред наведене имовине, јер постоји основана сумња да су окривљени и његова супруга извршили два тешка кривична дела у оквиру организоване криминалне групе која је, према наводима захтева за проширење истраге, купила ради продаје укупно 2.171 кг. опојне дроге кокаин, за која кривична дела су прописане високе затворске казне, које чињенице би и по ставу Већа могле утицати на окривљене Ш.Р. и Ш. Д., да као власници наведене имовине, њоме располажу и на такав начин спрече или отежају евентуално трајно одузимање те имовине, за коју по оцени Већа нису пружили доказе да су је стекли на основу законитих прихода или на неки други законит начин.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је утврдио да су у конкретном случају сви Законом прописани услови за доношење решења о привременом одузимању имовине проистекле из кривичног дела били испуњени, јер су оспорена решења донели законом установљени органи, у законом прописаном поступку и из законом предвиђених разлога, те је тиме био испуњен захтев за законитошћу и сразмерношћу, утврђен чланом 58. Устава и чланом 1. став 2. Протокола број 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, што, по оцени Уставног суда, имовину која се привремено одузима сврстава у категорију имовине коју не штите одредбе члана 58. Устава, односно не може бити третирана као имовина стечена на основу закона, па се њено располагање може ограничити у јавном интересу, с обзиром на то да је такво ограничење у складу са законом.

Како се одредбе Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела примењују на имовину проистеклу из кривичног дела, без обзира на то када је стечена, наводе подносиоца да је предметну непокретност стекао пре почетка примене Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, па се имовина због тога није могла одузети, Уставни суд оцењује неоснованим.

Тврдњу подносиоца да је одузимање имовине по овом закону „фактичка казна која није предвиђена Кривичним закоником, те с тога није могућ ни правно ваљан начин постојања овакве санкције“, Уставни суд такође оцењује неоснованим, имајући у виду да се не ради о кривичној санкцији, већ о посебној мери којом се обезбеђује евентуално касније трајно одузимање

имовине за коју се основано сумња да је проистекла из кривичног дела, у ситуацији када постоји опасност да би касније одузимање ове имовине било отежано или онемогућено.

Имајући у виду изнето, Уставни суд је оценио да су наводи уставне жалбе о повреди права зајемченог одредбом члана 58. став 1. Устава неосновани.

7. Подносилац је навео да му је право из члана 34. Устава повређено тиме што је „одузимање имовине проистекле из кривичног дела казна која није предвиђена Кривичним законом и не спада у кривично-правне санкције предвиђене Кривичним законом“, што је „ретроактивност кривичног законодавства апсолутно забрањена Уставом, а доношењем оспорених решења се ретроактивност допушта“ и што се „из писмених доказа које је суд ценио..., јасно утврђује да су евентуалне радње које је подносилац уставне жалбе извршио, а које би се евентуално односиле на извршење кривичног дела, извршене пре примене Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела“.

С обзиром на већ изнете аргументе да мера привременог одузимања имовине проистекле из кривичног дела не представља кривично-правну санкцију, као што подносилац тврди, већ посебним законом установљену превентивну меру која спречава превремено отуђење ове имовине, Уставни суд наводе уставне жалбе о повреди права из члана 34. став 1. Устава сматра такође неоснованим.

8. Имајући у виду наведено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), уставну жалбу у односу на повреду права из члана 34. став 1. и члана 58. став 1. Устава, одбио као неосновану.

9. Подносилац је као разлоге који указују на повреду његових права из члана 32. став 1. Устава навео да му није дата могућност да у целости искористи рок од три дана за изјављивање жалбе против првостепеног решења, да другостепени суд није, као доказ, ценио потврду „Пиреус банке“, и да веза порекла спорне имовине са кривичним делом уопште није ни доказана, нити је какво кривично дело утврђено правоснажном пресудом, па се поставља питање како се може доказати да нема везе између имовине окривљеног и извршеног кривичног дела.

Уставни суд указује на већ изнето тумачење да се приликом привременог одузимања имовине проистекле из кривичног дела не утврђује веза између конкретног кривичног дела и имовине за коју се основано сумња да је проистекла из кривичног дела, већ се у том поступку утврђује само да ли је имовина коју окривљени поседује у моменту вођења поступка сразмерна његовим законитим приходима. Уколико овлашћени тужилац поднесе захтев за привремено одузимање имовине, изнесе околности о основаној сумњи да имовина проистиче из кривичног дела (односно да није сразмерна његовим законитим приходима) и околности које указују на опасност да би њено касније одузимање било отежано или онемогућено, а власник и његов бранилац, односно пуномоћник, не успеју да оспоре наводе јавног тужиоца, по окончању рочишта суд доноси решење којим усваја захтев за

привремено одузимање имовине. Привремено одузимање имовине траје до доношења одлуке о захтеву за трајно одузимање имовине.

У односу на наводе подносиоца о повреди овог права погрешном оценом изведених доказа, односно неизвођењем неког од предложених доказа, Уставни суд истиче да у надлежност Уставног суда не спада да, као виши суд у односу на редовне судове који су одлучивали у поступку који је претходио уставносудском, још једном испитује законитост донетих судских одлука, као и да само формално позивање на повреду зајемчених уставних права не чини изјављену уставну жалбу допуштеним правним средством.

Истицање повреде или ускраћивања права зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 33. став 2. Устава тиме што подносилац уставне жалбе и његов бранилац нису били у могућности да искористе законом прописан рок за изјављивање жалбе, односно за припремање одбране у поступку по захтеву за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела, по оцени Уставног суда, не представља уставноправне разлоге који би поткрепили тврдње подносиоца о повреди или ускраћивању права зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 33. став 2. Устава.

Полазећи од наведеног, а имајући у виду садржину оспорених аката, Уставни суд је оценио да се наводи подносиоца уставне жалбе не могу довести у везу са Уставом утврђеном садржином зајемчених права из члана 32. став 1. и члана 33. став 2. Устава, чија се повреда истиче, па је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио уставну жалбу у овом делу, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка.

10. Имајући у виду да су уставноправна питања која су разматрана у овој одлуци од ширег значаја за заштиту уставности и законитости, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, донео Закључак да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

11. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ У 2013. ГОДИНИ

I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Одлука Уж-5084/2011 од 17. јануара 2013. године („Службени гласник РС“, број 37/13)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К У

1. Усваја се уставна жалба В.И. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 980/11 од 7. јула 2011. године повређено право подносиоце уставне жалбе на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Налаже се Апелационом суду у Нишу да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови поступак по жалби подносиоце изјављеној против пресуде Основног суда у Нишу П. 2985/10 од 12. јануара 2011. године.

3. Одбацује се захтев подносиоце уставне жалбе за накнаду нематеријалне штете.

О б р а з л о ж е њ е

1. В.И. из Н. поднела је 24. октобра 2011. године Уставном суду уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Нишу Гж. 980/11 од 7. јула 2011. године, због повреде права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

Подносиоце уставне жалбе је навела да је Основни суд у Нишу пресудом П. 2985/10 од 12. јануара 2011. године усвојио тужбени захтев тужилаца и обавезао је да се исели са свим лицима и стварима из стана у коме је живела од 1980. године у заједничком домаћинству са сада пок. супругом Ж.И., а да је Апелациони суд у Нишу одбио њену жалбу. Даље је навела да Апелациони суд у Нишу није ценио њене жалбене наводе, нити је за то дао разлоге у погледу процесног и материјалног права, чиме јој је повређено право на правично суђење. Предложила је да Уставни суд усвоји уставну жалбу, поништи пресуду Апелационог суда у Нишу Гж. 980/11 од 7. јула 2011. године и предмет врати на поновно одлучивање, те да јој на име душевног бола због повреде уставног права исплати износ од 130.000 динара.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом,

ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у целокупну документацију приложују уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Основни суд у Нишу је 12. јануара 2011. године донео пресуду П. 2985/10, којом је: у ставу првом изреке усвојио тужбени захтев тужилаца и обавезао тужену, овде подносиоца уставне жалбе, да се исели са свим лицима и стварима из стана који се налази у Нишу, у улици Н.П. број ..., на другом спрату, површине 65 квм; у ставу другом изреке одбио алтернативни тужбени захтев тужилаца да се тужена исели са свим лицима и стварима из стана наведеног у ставу првом изреке због неплаћања закупнине; у ставу трећем изреке обавезао тужену да тужиоцима плати трошкове парничног поступка у одговарајућем новчаном износу. У образложењу првостепене пресуде, поред осталог, је наведено: да су тужиоци власници спорног стана; да се у предметни стан 1948. године уселио С. И, отац покојног супруга тужене, који је био носилац станарског права и у предметном стану је становао до своје смрти 1981. године; да је супруг тужене, сада покојни Ж. И, у предметном стану становао од 1948. године као члан породичног домаћинства свог оца; да је супруг тужене стекао својство носиоца станарског права на предметном стану у моменту смрти свог оца као члан његовог породичног домаћинства, сагласно члану 17. став 2, у вези члана 9. Закона о становању („Службени гласник РС“, број 90/92) и да је од дана ступања на снагу тог закона могао да настави са коришћењем тог стана у својству закупца у складу са одредбама чл. 30–39 закона; да сада покојни супруг тужене није користио предметни стан без правног основа, без обзира што са тужиоцима као власницима стана није закључио уговор о коришћењу стана у писменој форми, нити је тражио да се у судском поступку донесе решење које ће заменити такав уговор; да је супруг тужене био у обавези да плаћа тужиоцима закупнину у складу са одредбом члана 32. Закона о становању, што је исти и чинио уплатом у судски депозит; да је одредбом члана 2. Закона о стамбеним односима, који је ступио на снагу 29. јула 1973. године, било прописано да се станарско право, односно право на трајно коришћење стана, може стећи само на стану у друштвеној својини, а не и стану у својини грађана; да је одредбом члана 8. став 1. тог закона било прописано да носилац станарског права који је то право стекао на породичну стамбену зграду и стан у својини грађана до ступања на снагу тог закона, има сва права и обавезе које се тим законом прописују за носиоца станарског права на стану у друштвеној својини; да је на исти начин ово питање било регулисано и чланом 2, односно чланом 93. став 1. Закона

о стамбеним односима („Службени гласник РС“, број 9/85); да је Законом о становању прописано да носилац станарског права, односно закупац стана на неодређено време који то право има на стану у својини грађана, од ступања на снагу тог закона наставља са коришћењем стана у складу са одредбама чл. 30–39 тог закона; да је носилац станарског права на предметном стану у својини грађана у конкретном случају био свекар тужене, а након његове смрти станарско право на предметном стану стекао је супруг тужене, јер је у истом живео пре и после 29. јула 1973. године, односно до своје смрти 17. априла 2009. године; да се тужена званично у спорни стан уселила склапањем брака са пок. Ж.И., дана 26. децембра 1982. године, те да су чак и тачни наводи тужене да се у спорни стан уселила 1980. године, за живота свог свекра, она после 29. јула 1973. године више није могла стећи својство носиоца станарског права на стану у својини грађана, односно својство корисника таквог стана као члан породичног домаћинства носиоца станарског права; да моментом смрти супруга, као носиоца станарског права, дана 17. априла 2009. године, није могла стећи право да стан трајно користи, па нису испуњени услови из чл. 40. и 34. Закона о становању.

Апелациони суд у Нишу је 7. јула 2011. године, одлучујући о жалби тужене, донео оспорену пресуду Гж. 980/11, којом је: у ставу првом изреке одбио као неосновану жалбу тужене и потврдио пресуду Основног суда у Нишу П. 2985/10 од 12. јануара 2011. године; у ставу другом изреке укинуо исту пресуду у ставу другом изреке; у ставу трећем изреке одбио захтев тужилаца да им се досуде трошкови одговора на жалбу. У образложењу оспорене другостепене пресуде, поред осталог, је наведено: да је на основу утврђеног чињеничног стања првостепени суд правилно нашао да тужена усељењем у спорни стан, након ступања на снагу Закона о стамбеним односима, дана 29. јула 1973. године, није могла стећи својство члана породичног домаћинства и да нема правни основ да користи предметни стан; да су норме о стицању станарског права принудног карактера, па се станарско право стиче само у случајевима и на начин предвиђен законом; да се доношењем Закона о стамбеним односима, који је ступио на снагу 29. јула 1973. године, и Закона о становању, на стану у својини грађана не може стећи станарско право, већ се оно могло стећи само на стану у друштвеној својини; да је исте одредбе садржао и Закон о стамбеним односима („Службени гласник РС“, број 9/85); да је носилац станарског права на предметном стану у својини грађана у конкретном случају био свекар тужене, а након његове смрти станарско право на предметном стану стекао је супруг тужене Ж. И, јер је у истом живео пре и после 29. јула 1973. године, односно до своје смрти 17. априла 2009. године; да се тужена у спорни стан уселила склапањем брака са пок. Ж.И., дана 26. децембра 1982. године, те није могла стећи својство носиоца станарског права на стану у својини грађана, односно својство корисника стана као члан породичног домаћинства носиоца станарског права; да и када би се прихватили наводи тужене да се у предметни стан уселила 1980. године, тужена опет не би могла стећи својство корисника стана, односно носиоца станарског права након смрти свог супруга, јер је неспорно да се

у стан уселила после ступања на снагу Закона о стамбеним односима, који је ступио на снагу 29. јула 1973. године; да како нису испуњени услови из члана 40. Закона о становању, то тужена није стекла право да настави са коришћењем предметног стана, па је првостепени суд правилно обавезао тужену да се са свим лицима и стварима исели из предметног стана; да је Апелациони суд укинуо првостепену пресуду у ставу другом изреке, без враћања првостепеном суду на поновно одлучивање, јер је првостепени суд два пута одлучио о истом тужбеном захтеву.

4. За оцену навода и разлога уставне жалбе са становишта Уставом зајемченог права на правично суђење, на чију повреду се подносиатељка уставне жалбе позива, битне су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Одредбама члана 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) је утврђено: да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке (став 1.); да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других (став 2).

Законом о стамбеним односима („Службени гласник СРС“, бр. 29/73 и 30/80) било је прописано: да грађанин који се уселио у стан у својини грађана на основу уговора о закупу стана стиче право да тај стан користи под условима утврђеним овим законом и уговором о закупу стана (члан 2. став 2.); да носилац станарског права који је то право стекао на породичну стамбену зграду или стан у својини грађана до ступања на снагу овог закона, има сва права и обавезе које се овим законом прописују за носиоца станарског права који користи стан у друштвеној својини, ако овим законом није друкчије одређено (члан 80. став 1).

Одредбом члана 9. наведеног закона било је прописано: да се корисником стана у смислу овог закона сматрају носилац станарског права и чланови његовог породичног домаћинства који заједно са њим станују, као и лица која су престала да буду чланови тог домаћинства а остала су у истом стану (став 1.); да се члановима породичног домаћинства, у смислу овог закона, сматрају – брачни друг, деца рођена у браку, ван брака, или усвојена, пасторчад и унучад без родитеља, родитељи (отац, мајка, очух, маћеха и усвојилац), браћа и сестре и лица које је носилац станарског права дужан по закону да издржава или су та лица дужна по закону да издржавају носиоца станарског права, а која заједно са њим станују (став 2).

Одредбама члана 17. истог закона, поред осталог, је било прописано: да корисници стана који станују заједно са носиоцем станарског права имају

право да трајно користе стан под условима из овог закона (став 1.); да члановима породичног домаћинства припада право из става 1. овог члана и после смрти носиоца станарског права, као и кад он из других разлога трајно престане да користи стан, осим ако је престао да користи стан на основу отказа уговора о коришћењу стана, раскида тог уговора, на основу уговора о замени стана или ако је стекао станарско право на други стан који му је додељен и за чланове породичног домаћинства који заједно са њим станују (став 2).

Законом о стамбеним односима („Службени гласник СРС“, бр. 8/81 – преочишћени текст, 18/81 и 38/84) било је прописано: да грађанин који се уселио у стан у својини грађана на основу уговора о закупу стана, стиче право да тај стан користи под условима утврђеним овим законом и уговором о закупу стана (члан 2. став 2.); да носилац станарског права који је то право стекао на породичну стамбену зграду или стан у својини грађана до 29. јула 1973. године, као дана ступања на снагу Закона о стамбеним односима („Службени гласник СРС“, број 29/73), има сва права и обавезе које се овим законом прописују за носиоца станарског права који користи стан у друштвеној својини, ако овим законом није друкчије одређено (члан 85. став 1).

Одредбама члана 9. наведеног закона, поред осталог, је било прописано: да се корисником стана у смислу овог закона сматрају – носилац станарског права и чланови његовог породичног домаћинства који заједно са њим станују, као и лица која су престала да буду чланови тог домаћинства а остала су у истом стану (став 1), да се члановима породичног домаћинства, у смислу овог закона, сматрају – брачни друг, деца рођена у браку, ван брака, или усвојена, пасторчад и унучад без родитеља, родитељи (отац, мајка, очух, маћеха и усвојилац), браћа и сестре и лица које је носилац станарског права дужан по закону да издржава или су та лица дужна по закону да издржавају носиоца станарског права, а која заједно са њим станују (став 2).

Одредбама члана 17. истог закона, поред осталог, је било прописано: да корисници стана који станују заједно са носиоцем станарског права имају право да трајно користе стан под условима из овог закона (став 1.); да члановима породичног домаћинства припада право из става 1. овог члана и после смрти носиоца станарског права, као и кад он из других разлога трајно престане да користи стан, осим ако је престао да користи стан на основу отказа уговора о коришћењу стана, раскида тог уговора, на основу уговора о замени стана или ако је стекао станарско право на други стан који му је додељен и за чланове породичног домаћинства који заједно са њим станују (став 2).

Одредбама Закона о становању („Службени гласник РС“, бр. 50/92, 76/92, 84/92, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 47/94, 48/94, 44/95, 49/95, 16/97, 46/98, 26/01, 101/05 и 99/11) прописано је: да ако се неко лице усели у стан или заједничке просторије стамбене зграде без правног основа или користи стан без закљученог уговора или је поништен правни основ по коме је закључен уговор, власник стана, односно лице које има правни интерес, може код општинског органа надлежног за стамбене послове да захтева његово иселење (члан 5.

став 2.); да у случају смрти закупца, чланови породичног домаћинства, који су са закупцем становали у истом стану, настављају са коришћењем тог стана, с тим што уговор о закупу закључује лице које они споразумно одреде, а да се под чланом породичног домаћинства закупца стана, у смислу овог закона, сматрају брачни друг, дете (рођено у браку или ван брака, усвојено или пасторак), родитељи закупца и његовог брачног друга, као и лице које је купац по закону дужан да издржава (члан 9. ст. 2. и 4.); да у случају смрти закупца или његовог исељења, купац на том стану постаје члан породичног домаћинства који је наставио да користи тај стан, по следећем редоследу – брачни друг, дете рођено у браку, ван брака, усвојено и пасторче, а ако у стану није остао нико од ових чланова породичног домаћинства купац постаје родитељ закупца, родитељ његовог брачног друга или лице које је купац дужан по закону да издржава, ако је становао у том стану и нема решену стамбену потребу (члан 34. став 1.); да чланови породичног домаћинства закупца друштвеног стана имају право да трајно користе тај стан, под условима из овог закона (члан 36. став 1.); да носилац станарског права, односно купац стана на неодређено време који то право има на стану у својини грађана, од дана ступања на снагу овог закона наставља са коришћењем тог стана у складу са одредбама чл. 30. до 39. овог закона (члан 40. став 1).

5. Оцењујући разлоге и наводе уставне жалбе са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, Уставни суд истиче да гаранција правичног суђења има за циљ да обезбеди да се у судском поступку поштују људска права и слободе зајемчене Уставом. С обзиром на то да је, сагласно одредби члана 16. став 2. Устава, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењује, Уставни суд налази да су редовни судови у судским поступцима дужни да штите и права и слободе зајемчене Европском конвенцијом. Имајући у виду наведено, Уставни суд сматра да је потребно испитати да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоце уставне жалбе повређено њено право на дом зајемчено чланом 8. Европске конвенције.

Прво питање на које је Суд требало да одговори било је да ли се стан о којем је реч може сматрати домом подносиоце уставне жалбе.

Уставни суд истиче да је подносиоца уставне жалбе непрекидно живела у спорном стану 28 година (у стан се званично уселила закључењем брака са пок. супругом 26. децембра 1982. године), као и да је наставила да користи тај стан за становање и након смрти супруга. Полазећи од изложеног, Уставни суд налази да је подносиоца уставне жалбе имала довољне и трајне везе са станом о којем је реч да би се тај стан сматрао њеним „домом“ у смислу члана 8. Европске конвенције.

Друго питање на које је Суд требало да одговори било је да ли је дошло до мешања у право подносиоце уставне жалбе на поштовање њеног дома.

Уставни суд истиче да је Европски суд за људска права донео неколико пресуда у којима је оцењивао питање мешања у право подносиоца/подносиоце захтева на поштовање његовог/њеног дома у околностима у којима

је било донето решење о исељењу. У предмету *Stankova ĩroĳiv Словачке* (апликација број 7205/02 од 9. октобра 2007. године), Европски суд је пресудио на следећи начин: „Суд примећује, а то није спорно међу странкама, да је обавеза подносиоце захтева да напусти стан представља мешање у њено право на поштовање њеног дома које се заснивало на меродавним одредбама Грађанског законика и решењу о извршењу из 1995. године. Такође, у предмету *Ђосић ĩроĳив Хрватске* (апликација број 28261/06 од 15. јануара 2009. године), Европски суд је пресудио: „Суд сматра како обавеза подносиоце да испразни стан представља мешање у њено право на поштовање њеног дома, без обзира на чињеницу што пресуда којом се налаже исељење још није извршена“. Имајући у виду да је подносиоци уставне жалбе правноснажном пресудом наложено да се исели из спорног стана, Уставни суд налази да судски налог за исељење подносиоце из предметног стана представља мешање у њено право на поштовање њеног дома.

Уставни суд подсећа да члан 8. став 2. Европске конвенције допушта мешање у остваривање права на дом, ако је то мешање „у складу са законом и ако је у демократском друштву неопходно у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других“. Сагласно томе, оспорена пресуда би се морала сматрати повредом члана 8. став 1. Европске конвенције, ако Уставни суд утврди да није утемељена на закону, односно да се њоме не остварује један легитиман циљ или више легитимних циљева прописаних чланом 8. став 2. Европске конвенције или да није била „неопходна у демократском друштву“ ради постизања тих циљева.

Стога је Уставни суд приступио оцењивању да ли је мешање у право подносиоце уставне жалбе на дом било у складу са законом.

Уставни суд констатује да је правилну примену материјалног права, пре свега, надлежан да цени виши суд у законом прописаном поступку. Међутим, Уставни суд налази да произвољна примена материјалног права на штету подносиоца уставне жалбе може довести до повреде Уставом зајемченог права на правично суђење.

У конкретном случају, предмет тужбеног захтева тужилаца био је исељење подносиоце уставне жалбе. У предметној парници било је спорно да ли су били испуњени законски услови за исељење подносиоце уставне жалбе из стана у својини тужилаца.

О овом питању је у жалбеном поступку одлучивао Апелациони суд у Нишу, оцењујући у оспореној пресуди да тужена није могла стећи својство носиоца станарског права на стану у својини грађана, односно својство корисника стана као члан породичног домаћинства носиоца станарског права, с обзиром на то да се у предметни стан уселила након 29. јула 1973. године, када је ступио на снагу Закон о стамбеним односима. Апелациони суд у Нишу је, стога, нашао да нису испуњени услови из члана 40. Закона о становању, те је оценио да је првостепени суд правилно обавезао тужену да се са свим лицима и стварима исели из предметног стана тужилаца, јер тужена није стекла право да настави са коришћењем тога стана.

По оцени Уставног суда, овакав став Апелационог суда у Нишу представља произвољну примену материјалног права на штету подносиоце уставне жалбе.

Из утврђеног чињеничног стања произлази да се свекар подносиоце уставне жалбе С.И. у спорни стан уселио 1948. године и да је у својству носиоца станарског права у предметном стану живео до своје смрти 1981. године. После смрти С.И., станарско право на предметном стану стекао је његов син, а супруг подносиоце Ж.И., као члан породичног домаћинства С.И, јер је у стану живео пре и после 29. јула 1973. године. Подносиоца уставне жалбе се званично уселила у предметни стан 26. децембра 1982. године, закључењем брака са Ж.И.

По налажењу Уставног суда, арбитрерност у примени права се у овом случају огледа у изједначавању појмова носиоца станарског права и корисника стана. Наиме, Уставни суд сматра уставноправно прихватљивим став редовних судова да лице које се у стан у приватној својини уселило после 29. јула 1973. године, као дана ступања на снагу Закона о стамбеним односима из 1973. године, не може да стекне својство носиоца станарског права на предметном стану. Међутим, Уставни суд налази да Закон о стамбеним односима није онемогућио да се након ступања на снагу тог закона стекне својство члана породичног домаћинства носиоца станарског права, односно својство корисника стана. У конкретном случају, подносиоца уставне жалбе се законито уселила у предметни стан тужилаца закључењем брака са носиоцем станарског права и на тај начин је стекла својство члана породичног домаћинства носиоца станарског права, односно својство корисника стана. Штавише, одредбом члана 17. став 1. Закона о стамбеним односима из 1981. године, који је био на снази у време када се подносиоца уставне жалбе уселила у спорни стан, било је прописано да корисници стана који станују заједно са носиоцем станарског права имају право да трајно користе стан, под условима из овог закона. Дакле, подносиоца уставне жалбе је у режиму Закона о стамбеним односима стекла право да трајно користи предметни стан тужилаца.

С обзиром на то да је предмет парнице била само тужба за исељење подносиоце уставне жалбе, Уставни суд налази да редовни судови нису имали у виду одредбу члана 5. став 2. важећег Закона о становању, којом су прописани услови под којима лице које станује у стану може бити исељено из стана. Наиме, то лице може бити исељено само ако нема никакав правни основ за становање. Уставни суд, такође, налази да редовни судови нису имали у виду ни одредбу члана 9. став 2. наведеног закона којом је прописано да у случају смрти закупца, чланови породичног домаћинства, који су са закупцем становали у истом стану, настављају са коришћењем тог стана. С обзиром на то да се подносиоца уставне жалбе законито уселила у спорни стан и да је законито стекла статус члана породичног домаћинства носиоца станарског права, Уставни суд налази да је подносиоца и у режиму важећег Закона о становању имала право да настави да користи предметни стан у својству члана породичног домаћинства преминулог носиоца станарског права.

Полазећи од свега изложеног, Уставни суд сматра уставноправно неприхватљивим став Апелационог суда у Нишу да су у конкретном случају били испуњени законски услови за исељење подносиоце уставне жалбе из предметног стана тужилаца. Наиме, иако подносиоца уставне жалбе није могла да стекне својство носиоца станарског права, Уставни суд налази да она није могла ни да буде исељена из стана, јер је имала право да настави да трајно користи стан у својству члана породичног домаћинства носиоца станарског права.

Имајући у виду све наведено, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 980/11 од 7. јула 2011. године произвољно примењено материјално право на штету подносиоце уставне жалбе, те да је на тај начин повређено њено право на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. Стога је Уставни суд усвојио уставну жалбу, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11) и одлучио као тачки 1. изреке.

Имајући у виду да је оспорена пресуда Апелационог суда у Нишу последица произвољног тумачења и примене меродавног материјалног права на штету подносиоце уставне жалбе, Уставни суд је оценио да мешање у остваривање права подносиоце уставне жалбе на дом није било у складу са законом.

Уставни суд је, при томе, имао у виду да је у конкретном случају реч о спору између тужилаца као власника стана који се сматра домом подносиоце уставне жалбе и саме подносиоце, као особе која тај стан користи као свој дом. Интерес је подносиоце уставне жалбе да у том стану настави да остварује своје право на дом сагласно члану 8. став 1. Европске конвенције, али је том њеном интересу супротстављен интерес власника стана који настоје да остваре своје право власништва у смислу члана 58. Устава и члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију.

Уставни суд прихвата правна становишта Европског суда за људска права о томе да било које мешање јавних власти у право власништва мора бити оправдано, тј. мора да задовољи строге, кумулативно постављене захтеве који произлазе из владавине права и законитости, општег или јавног интереса и сразмерности. Упркос томе што у конкретном случају мешање у право власништва тужилаца нису проузроковале јавне власти, него приватна особа, наведени захтеви се на одговарајући начин и тада морају узети у обзир. И када су у питању приватноправни односи, држава има позитивну обавезу да заштити уставно и конвенцијско право власништва физичког или правног лица од незаконитог посезања трећих приватних лица у то право, осим кад је реч о посезању које је утемељено на закону, које је у општем или јавном интересу и које је „неопходно у демократском друштву“.

У конкретном случају је неспорно да остваривање права на поштовање подносиоцекиног дома у целини спречава тужиоце као сувласнике стана да се њиме служе. Такође је неспорно да наведено фактичко ограничење власничких права тужилаца извире из права треће особе. С обзиром на то да овде постоје два супротстављена приватна интереса, мора се пресудити

коме од та два интереса треба дати предност. Имајући у виду да је право подносиоце уставне жалбе на дом стечено у складу са законом, Уставни суд налази да је ограничење власничких права тужилаца у конкретном случају оправдано, те да није нарушена осетљива равнотежа између права подносиоце уставне жалбе на дом и заштите права власништва тужилаца.

6. Имајући у виду све наведено, Уставни суд је оценио да је повреда Уставом зајемченог права подносиоце уставне жалбе такве природе да је то очигледно могло бити од утицаја на доношење повољније одлуке за њу у парничном поступку поводом кога је поднета уставна жалба. Стога је Уставни суд, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, у тачки 2. изреке одлучио да се штетне последице утврђене повреде права отклоне тако што ће Апелациони суд у Нишу, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке, поновити поступак по жалби подносиоце изјављеној против пресуде Основног суда у Нишу П. 2985/10 од 12. јануара 2011. године.

7. У вези са захтевом подносиоце уставне жалбе за накнаду нематеријалне штете због утврђене повреде права на правично суђење, Уставни суд констатује да, сагласно утврђеном правном ставу, накнада нематеријалне штете може бити досуђена у случају да је утврђена и повреда права на суђење на разумном року. Имајући у виду наведено, Уставни суд је одбацио овај захтев подносиоце, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одлучујући као у тачки 3. изреке.

8. На основу свега наведеног и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9), члана 46. тачка 9) и члана 47. став 2. Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

** Поводом Одлуке Уж-5084/2011 од 17. јануара 2013. године судија Уставног суда др Марија Драшкић издвојила је мишљење, које је објављено заједно са овом одлуком у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 37/13, а објављује се и у Билтену Уставног суда, сагласно одредби члана 60. став 6. Пословника о раду Уставног суда, како следи:*

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ у предмету Уж – 5084/2011 (И.)

Нисам се могла сложити са одлуком Уставног суда да усвоји уставну жалбу госпође В. И., да утврди повреду члана 32. став 1. Устава Србије и да наложи Апелационом суду у Нишу да у року од 60 дана понови поступак одлучивања о жалби подносиоце изјављеној против пресуде Основног суда у Нишу П. 2985/10 од 12. јануара 2011. године.

Чињенично стање у овом случају откривало је причу која се протеклих деценија већ много пута чула у судским дворанама српских судова. Наиме, предмет тужбеног захтева било је исељење подносиоце уставне жалбе из стана који је приватна својина тужилаца. У овај стан уселио се 1948. године отац покојног супруга подносиоце уставне жалбе и на том стану стекао

станарско право. У тренутку његове смрти 1981. године у стану је наставио да живи његов син, покојни супруг подносиоце уставне жалбе, који је био члан породичног домаћинства свог оца од 1948. године и који је на основу тог статуса стекао својство носиоца станарског права на предметном стану након његове смрти, односно својство закупца стана након ступања на снагу Закона о становању из 1992. године. Он је склопио брак са госпођом И. 26. децембра 1982. године, када се подносиоца уставне жалбе и уселила у спорни стан.

Супруг госпође И. умро је 17. априла 2009. године. Власници стана покренули су тужбом поступак за иселење подносиоце уставне жалбе. Основни суд у Нишу донео је 12. јануара 2011. године пресуду П. 2985/10 којом је усвојио тужбени захтев власника стана и обавезао тужену госпођу И. да се са свим лицима и стварима исели из спорног стана. Апелациони суд у Нишу је 7. јула 2011. године, одлучујући о жалби тужене, донео оспорену пресуду Гж. 980/11 којом је одбио као неосновану жалбу тужене и потврдио пресуду Основног суда у Нишу. Госпођа И. је 24. октобра 2011. године поднела уставну жалбу, коју је Уставни суд усвојио и утврдио повреду права на правично суђење, наводећи да став Апелационог суда у Нишу у овом случају представља произвољну примену материјалног права на штету подносиоце уставне жалбе. Арбитерност у примени права се – према ставу Уставног суда – огледа у изједначавању појмова носиоца станарског права и корисника стана, односно у чињеници да судови у оспореним пресудама нису признали право подносиоце уставне жалбе на својство члана породичног домаћинства. Другим речима, Уставни суд признаје да госпођа И. није могла усељењем у стан 1982. године да стекне својство носиоца станарског права, али је могла стећи својство члана породичног домаћинства свог супруга, који је био носилац станарског права, односно својство корисника стана и право на трајно коришћење стана.

Овакав став Уставног суда потпуно је супротан једнообразној, богатој и дугогодишњој пракси редовних судова, који су тумачили одредбе Закона о стамбеним односима на идентичан начин као што су то учинили и судови у Нишу који су поступали у овој спорној ствари.

Наиме, одредбом члана 80. став 1. Закона о стамбеним односима, који је ступио на снагу 29. јула 1973. године, било је прописано да се станарско право може стећи само на стану у друштвеној својини, односно да се од тог датума станарско право не може више стећи и на стану у својини грађана. То је, надаље, значило да носилац станарског права који је то право стекао на стану у својини грађана до овог датума има сва права и обавезе које се законом предвиђају за носиоца станарског права на стану у друштвеној својини. Дакле, тешко да би се могло рећи да се арбитерност у примени права види у томе што је оспорена пресуда Апелационог суда у Нишу сагласна стотинама одлука које су у протеклих 40 година доносили сви судови у Србији, а Врховни суд Србије такву праксу потврдио у многобројним пресудама донетим у поступку по ревизији: „После 29. јула 1973. године не може се стицати станарско право на стану у приватној својини нити стицати

својство члана породичног домаћинства и корисника стана“ (сентенца пресуде Врховног суда Србије Рев. 819/99 од 7. октобра 1999. године, из архиве Суда), па чак и правним схватањем Грађанског одељења Врховног суда Србије: „Лице које је после 29. јула 1973. године закључило брак са носиоцем станарског права на стану у својини грађана и уселило се у тај стан, не стиче станарско право на том стану“ (Правно схватање Седнице Грађанског одељења Врховног суда Србије од 18. марта 1991. године, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 4/2008).

Носилац станарског права могао је, разуме се, да дозволи да се у такав стан и након поменутог датума усељавају и чланови његовог породичног домаћинства и да заједно са њим станују, али они су имали само својство фактичких корисника стана и могли су остати у стану само док је жив носилац станарског права који је то право стекао пре 29. јула 1973. године (видети, између многих других, пресуду Врховног суда Србије Рев.853/06 од 1. фебруара 2007. године, из архиве Суда).

Уставни суд је, са друге стране, иако не утврђујући изреком повреду права на поштовање породичног дома, у образложење ове одлуке укључио и елаборацију која се односи на судску праксу Европског суда за људска права у погледу повреде члана 8. Европске конвенције. Слично као што то чини и Европски суд за људска права (видети, уместо многих других, предмет *Блечић Ђрошћив Хрвајске*, број представке 59532, пресуда од 29. јула 2004), Уставни суд је применио тест за процену да ли постоји повреда права на поштовање породичног дома. Уставни суд је, најпре, потврдио као неспорно да се у овом случају може сматрати да је реч о дому госпође И., будући да је у спорном стану живела 28 година, а потом, да је такође неспорно да се ради о мешању државе у право на поштовање дома подносиоце представке, имајући у виду да принудно исељење из стана у коме је подносиоца живела свакако представља мешање. Код одговора на следеће питање – да ли је мешање било оправдано, Уставни суд утврђује да такво мешање није било у складу са законом, и то због арбитрерне примене права у поступцима који су се водили пред Основним и Апелационим судом у Нишу. За жаљење је, међутим, што Уставни суд није наставио ову расправу у складу са праксом Европског суда за људска права и стандардима који треба да покажу да ли је мешање било оправдано и са становишта легитимности циља коме се тежило, те да ли је било потребно у демократском друштву. По мом мишљењу, мешање у овом случају јесте било у складу са законом, који се на идентичан начин примењивао неколико деценија пре тога; јесте тежило легитимном циљу, јер је тежило заштити својинских права, а некада и стамбених потреба, грађана који су власници станова на којима су неки други грађани били стекли станарско право. Најзад, овакво решење могло би се бранити и као мешање које јесте било потребно у демократском друштву, односно које је задовољило захтев сразмерности, јер је оно још пре много година довело у равнотежу право оних особа – које су се налазиле у ситуацији као и госпођа И. – да захтевају поштовање породичног дома, а тиме и личне сигурности и добробити, али само за време док је жив онај који је

био носилац станарског права на стану у својини грађана. Другим речима, у тренутку када се уселила у стан, госпођа И. је била свесна чињенице да се ради о стану приватног власника који ће имати право да захтева њено иселјење у случају смрти њеног супруга који је био носилац станарског права. Равнотежа се, дакле, остварује на један природан начин, у дужем или краћем временском периоду, заштитом свих оних носилаца станарског права који су се на становима у својини грађана затекли на дан 29. јула 1973. године. Након њихове смрти, власник стана долази у прилику да стекне поново сва својинска овлашћења на стану, у чему је био прикраћен за време док је носилац станарског права односно закупац стана користио његов стан за становање. При том, није од значаја то да ли је носилац станарског права живео сам или са члановима свог породичног домаћинства. Ако их је било – као што је то у случају госпође И. – њихово право на коришћење стана било је само фактичко и протезало се само у мери у којој је трајало право носиоца станарског права. У супротном, не би било изгледа да власници станова икада поново дођу до могућности да располажу сопственим станом.

Најзад, Уставни суд није имао у виду и то да право на поштовање нечијег дома не обухвата право на дом *per se*. Право на поштовање дома јесте грађанско и политичко право, оно не представља економско и социјално право које би било ван делокруга Европске конвенције о људским правима. Сходно томе, члан 8. Европске конвенције не намеће никакву обавезу држави да одговара за обезбеђење адекватног смештаја појединцима или породицама (видети, међу многим другим, пресуду *Case of Coster v. the UK*, број представке 24876/94, пресуда од 18. јануара 2001. и *Case of Velosa Barreto v. Portugal*, број представке 18072/91, пресуда од 21. новембра 1995).

СУДИЈА

Проф. др Марија Драшкић

Одлука Уж-5686/2011 од 28. фебруара 2013. године („Службени гласник РС“, број 27/13)
(*иовреда љрава на имовину из члана 58. Усиава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба М.М. и утврђује да је решењем Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 40/11 од 20. јуна 2011. године и решењем Вишег суда у Пироту Гж. 442/11 од 6. октобра 2011. године подносиатељки уставне жалбе повређено право на имовину, гарантовано чланом 58. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Налаже се Вишем суду у Пироту да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови поступак по жалби подносиатељке изјављеној против решења Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 40/11 од 20. јуна 2011. године.

Образложење

1. М.М. из Ц.Р. је 11. новембра 2011. године, преко пуномоћника О.С., адвоката из Н., поднела Уставном суду уставну жалбу против решења Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 40/11 од 20. јуна 2011. године и решења Вишег суда у Пироту Гж. 442/11 од 6. октобра 2011. године, због „повреде права на једнаку законску заштиту“ из члана 21. Устава Републике Србије и права на имовину из члана 58. Устава.

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је пред Основним судом у Пироту – Судска јединица Бела Паланка вођен ванпарнични поступак за одређивање накнаде за експроприсане непокретности; да је оспореним првостепеним решењем усвојен предлог ЈП „Путева Србије“ и одређена висина накнаде за експроприсане непокретности, и то упркос чињеници да се подносиатељка противила предлогу и пружала доказе да је понуда мања од тржиште, као и да код одређивања накнаде нису коришћени обавезни законски параметри за одређивање висине накнаде; да је оспореним другостепеним решењем потврђено првостепено решење, уз образложење да је висину накнаде одредила Пореска управа и да је, стога, утврђена висина тржишна.

У уставној жалби се даље наводи да је у поступку пред ванпарничним судом подносиатељка истицала да је понуђена висина „исувише ниска и никако није тржишна“, да је приложени табеларни приказ од стране предлагача неприхватљив и недовољан, те да је морао правилно бити примењен члан 42. Закона о експропријацији, као и Одлука о накнади за коришћење градског грађевинског земљишта. Подносиатељка сматра да јој је оваквим неправилним и незаконитим радом „како Путева Србије тако и радом надлежних судова“ нанета штета и повређено право на имовину из члана 58. Устава.

Подноситељка у уставној жалби истиче и повреду „права на једнаку законску заштиту“ из члана 21. Устава, наводећи да исти суд у истој правној ствари различито поступа. Као доказ о овој тврдњи, подносиатељка је уз уставну жалбу приложила решења Вишег суда у Пироту Гж. 78/11 од 9. марта 2011. године и Гж. 80/11 од 9. марта 2011. године.

Предложено је да Уставни суд усвоји уставну жалбу утврди повреду означених права и поништи оспорена решења.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у списе предмета Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 40/11 и документацију приложу у уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Решењем Одељења за урбанизам, грађевинарство, имовинско-правне и стамбено-комуналне делатности Општине Бела Паланка број 465-343/2010 – IV/02 од 24. маја 2010. године извршена је експропријација непокретне имовине у корист ЈП „Путеви Србије“, ради изградње аутопута Е-80 од Ниша до Димитровграда. Истим решењем је одређено да ће се накнада за експроприсану непокретност одредити у посебном поступку, по правно-снажности овог решења.

Подноситељки уставне жалбе је, као власнику експроприсаних непокретности, 7. јула 2010. године дата понуда за експроприсане непокретности у укупном износу од 825.125,00 динара, али како понуда није прихваћена и није постигнут споразум о накнади, списи предмета су достављени ванпарничном суду.

Решењем Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 286/10 од 1. децембра 2010. године одређена је накнада у новцу за експроприсану непокретност противнику предлагача М.М., овде подносиатељки уставне жалбе, и обавезан корисник експропријације ЈП „Путеви Србије“ да противнику предлагача на име накнаде исплати укупно износ од 825.125,00 динара, са законском затезном каматом.

Решењем Вишег суда у Пироту Гж. 79/11 од 9. марта 2011. године укинуто је решење Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 286/10 од 1. децембра 2010. године и предмет враћен првостепеном суду на поновни поступак и одлучивање. У образложењу овог решења је, поред осталог, наведено: да је првостепени суд одредио висину накнаде за експроприсану непокретност на основу извештаја Пореске управе Бела Паланка (у даљем тексту: Пореска управа); да су у наведеном извештају дате тржишне вредности непокретности, и то за земљиште одређених категорија и класа; да из одредбе члана 42. Закона о експропријацији произлази да утврђивање тржишне цене врши искључиво орган надлежан за утврђивање пореза на пренос апсолутних права на непокретности; да у конкретном случају првостепени суд није применио наведену одредбу Закона о експропријацији, већ је накнаду одредио на основу извештаја Пореске управе који не представља процену тржишне вредности конкретних парцела, већ је дата уопштена процена тржишне вредности за све парцеле у одређеној катастарској општини; да је потребно да у поновном поступку првостепени суд затражи од Пореске управе да изврши процену тржишне цене земљишта у смислу члана 42. Закона о експропријацији и да при том има у виду одређене параметре као што су квалитет земљишта, плодности, погодност за обраду, удаљеност од пута, могућност коришћења за друге намене; да наведена процена треба да буде образложена у смислу навођења критеријума на основу којих је утврђена тржишна вредност предметних парцела.

Оспореним решењем Основног суда у Пироту – Судска јединица у Белој Паланци Р. 40/11 од 20. јуна 2011. године одређена је накнада у новцу за експроприсану непокретност и обавезан корисник експропријације ЈП „Путеви Србије“ да противнику предлагача на име накнаде исплати укупно износ од 825.125,00 динара, са законском затезном каматом, као и да накнади трошкове поступка у износу од 21.250 динара. У образложењу овог решења је, поред осталог, наведено: да је сагласно члану 42. Закона о експропријацији и предлогу корисника експропријације, суд у поступку утврђивања накнаде за експроприсане парцеле противника предлагача затражио извештај Пореске управе о тржишној цени експроприсаних парцела; да је у извештају Пореске управе Сл/2011-06 (40/11) од 14. јуна 2011. године утврђена тржишна цена за експроприсане непокретности; да је тржишна вредност парцела утврђена према зони и локацији на којој се налазе, сагласно Одлуци о накнади за коришћење грађевинског земљишта, инфраструктурној опремљености, близини саобраћајница, близини школе и болнице, класи и квалитету земљишта, начину искоришћавања земљишта, прилазу парцелама, конфигурацији терена, њиховој величини и облику, њиховој удаљености од економског дворишта, могућности њихове пренамене за другу производњу или коришћење, могућности механизоване обраде, понуди и тражњи и проценама пореских управа суседних општина. Даље се наводи да суд у овом поступку није одређивао вештака пољопривредне струке ради утврђивања тржишне цене експроприсаних парцела, нити је на било који други начин утврђивао њихову тржишну вредност, из разлога што је императивном законском одредбом члана 42. Закона о експропријацији прописано да процену тржишне цене врши орган надлежан за пренос апсолутних права, што је у конкретном предмету Пореска управа Бела Паланка, чиме је искључена свака могућност да се на други начин утврђује тржишна цена експроприсаног пољопривредног земљишта.

Оспореним решењем Вишег суда у Пироту Гж. 442/11 од 6. октобра 2011. године делимично је преиначено решење Основног суда у Пироту – Судска јединица у Белој Паланци Р. 40/11 од 20. јуна 2011. године у делу одлуке о трошковима, тако што је одређено да свака странка сноси своје трошкове, док је у преосталом делу наведено решење потврђено, а жалба противника предлагача одбијена као неоснована. У образложењу овог решења је, поред осталог, наведено: да је одлука првостепеног суда заснована на правилно и потпуно утврђеном чињеничном стању и правилној примени Закона о експропријацији; да је првостепени суд правилно одлучио када је накнаду за одузето земљиште одредио полазећи од процене коју је дао надлежни орган пореске управе; да је одредбом члана 42. став 2. Закона о експропријацији изричито прописано да процену тржишне вредности врши орган надлежан за утврђивање пореза на пренос апсолутних права на непокретностима, те да је ускраћена могућност да се накнада одређује и процењује на неки други начин; да је стога одлука првостепеног суда о висини накнаде за одузето земљиште у складу са извештајем Пореске управе, а што даље значи да је заснована на правилној примени материјалног

права. У образложењу овог решења се даље наводи: да је Пореска управа у свом извештају од 14. јуна 2011. године прецизно објаснила због чега се у конкретном случају не може применити већа цена, тачније она које су вршиле суседне општине; да су неосновани наводи жалбе да је Пореска управа утврђивала јединствену цену за различите културе земљишта, јер из извештаја Пореске управе јасно произлази да је утврђена појединачна цена за класу и културу земљишта.

4. За оцену основаности навода уставне жалбе са становишта Уставом зајемчених права на чију повреду се подносиатељка позива, од значаја су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбама члана 21. Устава је утврђено да су пред Уставом и законом сви једнаки (став 1.) и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (став 2).

Одредбама члана 58. Устава је зајемчено мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (став 1.) и утврђено да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне (став 2).

Одредбом члана 1. Закона о експропријацији („Службени гласник РС“, бр. 53/95, 23/01 и 20/09) је прописано да се непокретности могу експроприсати или се својина на њима може ограничити само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне, док је одредбом члана 2. прописано да се јавни интерес за експропријацију непокретности утврђује законом или одлуком Владе у складу са овим законом. Одредбом члана 4. истог закона је прописано да се даном правоснажности решења о експропријацији мења сопственик на експроприсаној непокретности (потпуна експропријација), док је одредбом члана 9. прописано да експропријацијом непокретности корисник експропријације стиче право да ту непокретност користи за сврху ради које је експропријација извршена. Одредбама члана 42. истог закона је прописано да се накнада за експроприсано пољопривредно земљиште и грађевинско земљиште одређује у новцу према тржишној цени таквог земљишта, ако законом није друкчије прописано (став 1.) и да процену тржишне цене из става 1. овог члана врши орган надлежан за утврђивање пореза на пренос апсолутних права на непокретностима (став 2). Одредбом члана 61. став 1. Закона је прописано да ако се споразум о накнади у целини не постигне у року од два месеца од дана правоснажности решења о експропријацији, општинска управа доставиће правоснажно решење о експропријацији са свим списима надлежном општинском суду ради одређивања накнаде.

Законом о ванпарничном поступку „Службени гласник СРС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС“, бр. 46/95, 18/05 и 85/12) је прописано: да у поступку одређивања накнаде за експроприсану непокретност суд одређује накнаду за експроприсану непокретност кад корисник експропријације и ранији сопственик пред надлежним општинским органом управе нису закључили пуноважан споразум о накнади за експроприсану непокретност

(члан 132.); да ће суд на рочишту извести и друге доказе које учесници предложе, ако нађе да су од значаја за одређивање накнаде, а по потреби одредиће и вештачење (члан 136. став 2).

Чланом 4. Правилника о начину утврђивања основице пореза на имовину на права на непокретностима („Службени гласник РС“, бр. 38/01, 45/04 и 27/11) је прописано: да се просечна тржишна цена квадратног метра градског грађевинског земљишта (у даљем тексту: земљиште), односно просечна тржишна цена квадратног метра објекта ако нема података из става 1. овог члана, утврђује према просечној тржишној вредности квадратног метра земљишта, односно одговарајућих објеката у општини, односно граду у коме се земљиште, односно објекат налази, утврђеној у поступку утврђивања основице пореза на пренос апсолутних права у години која претходи години за коју се утврђује и плаћа порез на имовину (став 2.); да просечна тржишна цена квадратног метра земљишта, ако за земљиште нема података из става 2. овог члана, утврђује се према просечној накнади за квадратни метар експрописаног земљишта на територији општине, односно града утврђеној у складу са прописима о експропријацији (став 3.); да просечна тржишна цена квадратног метра земљишта односно објекта, ако нема података из ст. 2. и 3. овог члана, утврђује се на основу одговарајућих упоредивих података за земљиште, односно одговарајући објекат у промету, којима располажу граничне општине са општином на којој се налази земљиште односно објекат за које се утврђује порез (став 4).

За одлучивање Уставног суда, у конкретном случају, од значаја су и ставови Уставног суда изнети у Решењу Уставног суда IУз-81/2009 од 22. децембра 2009. године и Решењу Уставног суда IУз-17/2011 од 31. октобра 2012. године.

5. Оцењујући основаност навода уставне жалбе о повреди права на имовину из члана 58. Устава, Уставни суд је констатовао да подносиатељка наводе о повреди овог права, у суштини, образлаже тврдњом да приликом одређивања висине накнаде „нису коришћени обавезни законски параметри“ и да није правилно примењен члана 42. Закона о експропријацији, те да је одређена висина накнаде „исувише ниска и никако није тржишна“.

У вези са наведеним, Уставни суд је констатовао да Устав гарантује мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона, али да ово право није апсолутно, будући да Устав предвиђа могућност дозвољеног одузимања или ограничења права својине.

Имајући у виду одредбу члана 58. став 2. Устава, као и околности конкретног случаја, Уставни суд је констатовао да до дозвољеног одузимања права својине, које не представља повреду тог права, може доћи под кумулативно испуњеним условима: (1) да је такво одузимање прописано законом, (2) да је у сваком конкретном случају, на начин и под условима прописаним законом, утврђено постојање оправданог и неопходног јавног интереса за одузимање права својине и (3) да је приликом одузимања права својине, успостављена правична равнотежа између интереса појединца чија се својина одузима и јавног интереса, и то кроз обезбеђену накнаду која не може бити нижа од тржишне.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је претходно констатовао да је неспорно да је подносиатељка имала право својине на предметним непокретностима, као и да јој је у поступку експропријације наведено право одузето. Уставни суд је даље констатовао да питање да ли та врста одузимања права својине представља и повреду права из члана 58. Устава, зависи од оцене постојања наведена три услова, односно оцене Суда да су оспореним решењима испуњени напред наведени услови за дозвољено одузимање права својине.

Оцењујући постојања првог услова, Уставни суд је констатовао да је експропријација, као мера којом се врши одузимање непокретности или ограничава право својине на непокретностима у јавном интересу, уређена Законом о експропријацији, који је и примењен у конкретном случају приликом одузимања права својине подносиатељке уставне жалбе. Предмет уређивања наведеног закона, по оцени Уставног суда, одређен је сагласно уставноправним одредбама које се односе на овлашћење за уређивање питања обухваћеним овим законом, као и одредбама које се односе на Уставом допуштено ограничење зајемченог права на имовину (видети: Решење Уставног суда ИУз-81/2009 од 22. децембра 2009. године).

Испитујући постојања другог услова, Уставни суд је констатовао да постојање оправданог и неопходног јавног интереса представља услов без кога се поступак експропријације не може спровести, а који се, у складу са Законом о експропријацији, мора утврдити посебним законом или одлуком Владе. По оцени Уставног суда, утврђивање оправданог и неопходног јавног интереса, у суштини, представља фазу која претходи доношењу акта о експропријацији конкретне непокретности (видети: Решење Уставног суда ИУз-17/2011 од 31. октобра 2012. године).

Уставни суд је утврдио да је у конкретном случају, пре доношења решења о експропријацији предметних непокретности, донето 11. септембра 2008. године решење Владе 05 број 465-3654/2008 којим је утврђен општи јавни интерес за експропријацију, између осталих, и предметних непокретности, и то ради изградње аутопута Е 80 од Ниша (Просек) до Димитровграда (граница Бугарске). Наведено решење је донето сагласно Просторном плану Републике Србије („Службени гласник РС“, број 13/96) и Уредби о утврђивању Просторног плана подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске („Службени гласник РС“, др. 83/03 и 41/06). С тим у вези, Уставни суд је указао да подносиатељка уставне жалбе ни у поступку експропријације, нити у уставној жалби није оспоравала постојање оправданог и неопходног јавног интереса.

Оцењујући испуњеност трећег услова, Уставни суд је претходно констатовао да је подносиатељки уставне жалбе за експроприсане непокретности оспореним решењима утврђена одређена новчана накнада за коју подносиатељка сматра да је „исувише ниска и никако није тржишна“. С тим у вези, Уставни суд указује да није надлежан да утврђује или оцењује висину „досуђене“ новчане накнаде.

Међутим, задатак је Уставног суда да оцени да ли је у конкретном случају оспореним решењима успостављена правична равнотежа између интереса

подносиоце чија је својина одузета и јавног интереса (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Sporrong and Lönnroth* *у проширеној Шведске*, представке број 7151/75; 7152/75, од 23. септембра 1982. године, став 69, *Lithgow и други* *у проширеној Уједињеној Краљевства*, представке број 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 и 9405/81, од 9. јула 1986. године, став 120. и *Scordino* *у проширеној Италије*, представка број 36813/97 од 29. марта 2006. године, став 93). По оцени Уставног суда, оваква правична равнотежа је успостављена уколико накнада која је утврђена подносиоцеки представља тржишну накнаду, односно уколико је поступак утврђивања накнаде спроведен у складу са законом. (Поводом питања која се постављају у овом поступку Европски суд за људска права је заузео став да по члану 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) не постоји право на било какву одређену висину накнаде, али да до повреде члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију може доћи уколико је умањење накнаде толико да се може угрозити сама суштина права (видети: Одлуку Комисије за људска права у предмету *Комјанија Х* *у проширеној Аустрије*, представка број 7987/77 од 13. децембра 1979. године). С тим у вези, члан 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију гарантује право сваком физичком и правном лицу на несметано уживање своје имовине, као и да нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права. Дакле, наведена одредба Европске конвенције не говори о праву на накнаду, али из праксе Комисије и Европског суда за људска права произлази да је одузимање имовине без накнаде (компензације) која по висини разумно одражава вредност одузете имовине, непропорционалан (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Holy Monasteries* *у проширеној Грчке*, представке број 13092/87 и 13984/88 од 9. децембра 1994. године, став 71). Такође, Европски суд за људска права је заузео став да лице које је лишено имовине мора у начелу добити накнаду (компензацију) која „разумно одржава вредност“ одузете имовине, при чему „леgitимни циљеви јавног интереса“ могу утицати на то да та вредност буде мања од тржишне вредности (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Pincová и Pinc* *у проширеној Чешке*, представка број 36548/97, од 5. новембра 2002. године, став 53). За разлику од члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију, одредбом члана 58. став 2. Устава је изричито утврђено да накнада која се даје за одузето право својине не може бити нижа од тржишне).

С тим у вези, Уставни суд је претходно констатовао да је поступак утврђивања накнаде за експроприсану непокретност у конкретном случају спроведен на основу Закона о експропријацији и Закона о ванпарничном поступку.

Уставни суд је указао да из члана 42. Закона о експропријацији, на чију погрешну примену у уставној жалби указује и подносиоцека, произлази да орган надлежан за утврђивање пореза на пренос апсолутних права на непокретности (Пореска управа) врши процену тржишне цене за експропријацију конкретне непокретности, што уједно представља и најнижи

износ накнаде за експроприсану непокретност (видети: Решење Уставног суда ГУз-81/2009 од 22. децембра 2009. године). С тим у вези, Уставни суд указује да орган надлежан за утврђивање пореза на пренос апсолутних права на непокретности има обавезу да ову процену врши, поред осталог, на основу наведеног Правилника о начину утврђивања основице пореза на имовину на права на непокретностима.

Дакле, по оцени Уставног суда, задатак Пореске управе није да одређује тржишну цену експроприсане непокретности, већ да врши њену процену, при чему је, у случају да се не постигне споразум о накнади, једино суд надлежан да у ванпарничном поступку одреди накнаду за експроприсану непокретност. Уставни суд још једном наглашава да из одредбе члана 42. Закона о експропријацији произлази да накнада коју је проценила Пореска управа представља најнижи износ накнаде за експроприсану непокретност коју суд може одредити. Уставни суд посебно наглашава да из одредбе члана 136. став 2. Закона о ванпарничном поступку произлази да суд, поред процене коју је дала Пореска управа, може да изведе и друге доказе које учесници предлажу и да одреди вештачење, уколико процени да су од значаја за одређивање висине накнаде.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је утврдио да је у поступку у коме су донета оспорена решења, ванпарнични суд прибавио извештај надлежне пореске управе о процењеној тржишној вредности, те да је у извештају наведено да је процена превасходно извршена према зони и локацији на којој се предметне непокретности налазе, другим критеријумима предвиђеним Одлуком о накнади за коришћење грађевинског земљишта, као и на основу понуде и тражње и проценама пореских управа суседних општина. Уставни суд констатује да се у поменутом извештају набрајају критеријуми који су, поред зоне и локације непокретности, били од значаја за процену тржишне вредности, при чему у извештају није наведено како и на који начин они утичу на тржишну цену предметних непокретности, нити је у извештају надлежна пореска управа „прецизно објаснила због чега се у конкретном случају не може применити већа цена“, а што је наведено у оспореном другостепеном решењу.

Међутим, по оцени Уставног суда, закључак судова да одредба члана 42. став 2. Закона о експропријацији ускраћује могућност да се накнада и тржишна цена експроприсаних непокретности одређује и процењује на неки други начин, осим на основу процене коју врши Пореска управа, указује да у конкретном случају поступак утврђивања накнаде није спроведен у складу са законом. Наиме, тржишна цена коју је проценила надлежна Пореска управа у свом извештају од 14. јуна 2011. године представљала је најнижи износ накнаде за експроприсану непокретност коју су судови у конкретном случају и одредили, али по оцени Уставног суда, тиме није била искључена могућност да судови одреде вештачење или да изведу друге предложене доказе, будући да нису искључиво и једино „везани“ проценом Пореске управе. Управо је надлежност судова и била да одреди висину накнаду за експроприсане непокретности и то, како на основу процене

Пореске управе, тако и других доказних средстава, уколико су сматрали да је то у конкретном случају било потребно и оправдано.

Стога је Уставни суд оценио да поступак утврђивања накнаде за експроприсане непокретности није спроведен у складу са законом, те да оспореним решењима није успостављена правична равнотежа између интереса подносиоце и јавног интереса.

На основу изложеног, Уставни суд је утврдио да је оспореним решењима Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 40/10 од 20. јуна 2011. године и Вишег суда у Пироту Гж. 442/11 од 6. октобра 2011. године подносиоце уставне жалбе повређено право на имовину гарантовано чланом 58. Устава, те је уставну жалбу у овом делу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), и одлучио као у првом делу тачке 1. изреке.

Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, наложио Вишем суду у Пироту да, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке, понови поступак по жалби подносиоце изјављеној против решења Основног суда у Пироту – Судска јединица Бела Паланка Р. 40/10 од 20. јуна 2011. године, и одлучио као у тачки 2. изреке.

С тим у вези, Суд још једном указује да није надлежан да утврђује или оцењује висину „досуђене“ новчане накнаде. Такође, Уставни суд напомиње да овом одлуком не прејудуцира одлуку надлежног суда да ли је процењена вредност експроприсаних непокретности који је дала овлашћена Пореска управа заиста и тржишна вредност коју гарантује члан 58. Устава, под условом да суд такву вредност одреди и утврди у поступку који је у складу са законом.

6. У вези дела уставне жалбе у којој се истиче „повреда права на једнаку законску заштиту“ из члана 21. Устава, Уставни суд је увидом у решења Вишег суда у Пироту Гж. 78/11 од 9. марта 2011. године и Гж. 80/11 од 9. марта 2011. године, која су достављена уз уставну жалбу, утврдио да су наведеним решењима укинута првостепена решења и предмет враћен на поновни поступак и одлучивање. Како поступци у наведеним предметима нису правноснажно окончани, Уставни суд је оценио да нису испуњени услови да оцењује основаност навода о повреди права на једнаку законску заштиту.

Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу одбацио и решио као у другом делу тачке 1. изреке.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ово решење објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

7. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-863/2012 од 21. марта 2013. године („Службени гласник РС“, број 41/13)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и права на једнаку
заштитију права из члана 36. став 1. Устава)

О Д Л У К У

1. Усваја се уставна жалба Н.О. и утврђује да су пресудом Апелационог суда у Београду Гж. 839/11 од 15. децембра 2011. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на једнаку заштиту права, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава Републике Србије.

2. Налаже се Апелационом суду у Београду да понови поступак по жалби коју је подносилац уставне жалбе изјавио против пресуде Првог основног суда у Београду П. 61258/10 од 20. децембра 2010. године, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке.

О б р а з л о ж е њ е

1. Н.О. из В.Б., Б. и Х., је 7. фебруара 2012. године, преко пуномоћника М.Р., адвоката из Б., изјавио уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Београду Гж. 839/11 од 15. децембра 2011. године, због повреде права на правично суђење и права на једнаку заштиту права пред судовима, зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, поред осталог, наведено да је Апелациони суд у Београду на погрешан начин протумачио одредбе члана 377. Закона о облигационим односима; да је погрешан и став Апелационог суда у Београду да за застарелост потраживања накнаде штете проузроковане кривичним делом није од утицаја моменат сазнања за коначан обим штете, јер је реч о року застарелости чијим протеком оштећени апсолутно губи право на потраживање накнаде штете; да је супротно становишту Апелационог суда у Београду, судска пракса у последњих петнаестак година недвосмислено стала на становиште да захтев за обештећење ван спора упућен Министарству одбране прекида застарелост, сагласно члану 388. Закона о облигационим односима, што су потврдиле и многе одлуке Врховног суда Србије и других судова, с тим да је такво правно схватање усвојено је и на седници Грађанског одељења Врховног суда Србије од 16. фебруара 1998. године; да су судови неједнако поступали у истим ситуацијама; да као доказ за своје тврдње подносилац наводи да је Апелациони суд у Београду донео пресуду Гж. 2703/10 од 28. јануара 2010. године којом је потврдио првостепену пресуду, уз констатацију да подношење захтева за накнаду штете ван спора у оквиру рока застарелости од 15 година, доводи до прекида застаревања у смислу члана 388. Закона о облигационим односима, а да је пресудом истог суда Гж. 11579/10 од 28. априла 2010. године преиначена првостепена пресуда тако што је одбијен тужбени захтев, уз констатацију да захтев за накнаду

штете оштећеног лица према одговорном лицу – дужнику пре подношења тужбе не прекида застарелост у смислу члана 388. Закона о облигационим односима; да је рок застарелости од 15 година прописан кривичним законом, али о том року застарелости, као и о прекиду и застоју застаревања захтева за накнаду штете, говоре одредбе члана 377. Закона о облигационим односима; да се сваки рок застарелости који је предвиђен одредбама Закона о облигационим односима примењују се одредбе тог закона о прекиду и застоју застаревања, јер нигде није искључена примена одредаба о прекиду и застоју застаревања из чл. 381. до 393. Закона о облигационим односима. Подносилац је предложио да Уставни суд усвоји уставну жалбу, поништи оспорени акт и утврди му право на накнаду штете.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, увидом у документацију приложену уз уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Подносилац уставне жалбе је 16. јануара 2009. године поднео Другом општинском суду у Београду тужбу против тужене Републике Србије – Министарство одбране, ради накнаде нематеријалне штете настале услед рањавања тужиоца 21. септембра 1991. године у рејону Вуковара.

Пресудом Првог основног суда у Београду (у даљем тексту: Основни суд) П. 61258/10 од 20. децембра 2011. године, у ставу првом изреке, одбијен је као неоснован тужбени захтев тужиоца, којим је тражио да суд обавезе тужену да му на име накнаде нематеријалне штете исплати: на име претрпљеног страха износ од 290.000 динара, на име душевних болова због умањења опште животне способности 290.000 динара, на име душевних болова због наружености 280.000 динара, на име душевних болова због умањења опште животне активности 580.000 динара, све са законском затезном каматом на наведене износе почев од 20. децембра 2010. године као дана пресуђења, па до коначне исплате. Ставом другим изреке пресуде одлучено је да свака странка сноси своје трошкове поступка.

Одлучујући о жалби тужиоца, Апелациони суд у Београду (у даљем тексту: Апелациони суд) донео је оспорену пресуду Гж. 839/11 од 15. децембра 2011. године, којом је жалба одбијена као неоснована и потврђена пресуда Основног суда П. 61258/10 од 20. децембра 2011. године. У образложењу оспорене другостепене пресуде, поред осталог, је наведено: да према утврђеном чињеничном стању тужилац је као припадник ЈНА – ВП 6615-50 Смедерево

рањен 21. септембра 1991. године у рејону Вуковара, када је задобио повреду леве натколенице и потколенице нанете пројектилом из снајперске пушке; да је тужбу ради накнаде нематеријалне штете у вези предметног рањавања тужилац поднео 16. јануара 2009. године; да је, код овако утврђеног чињеничног стања, правилно првостепени суд ценио приговор застарелости потраживања, дајући правилне разлоге; да су неосновани жалбени наводи којима се указује да је у конкретном случају требало применити одредбе о прекиду и застоју застаревања из Закона о облигационим односима, с обзиром на то да је туженој захтев ван спора поднет 14. септембра 2006. године, пре истека 15 година, а да је битна чињеница када је тужилац сазнао за штету и обим штете; да је, међутим, првостепени суд правилно закључио да је основан приговор застарелости потраживања накнаде штете истакнут од стране тужене, јер је тужиоцу штета проузрокована 21. септембра 1991. године као последица извршења кривичног дела оружане побуне из члана 124. КЗ Југославије, за које је прописан рок застаревања кривичног гоњења од 15 година; да је одредбом члана 377. став 1. Закона о облигационим односима прописано да кад је штета проузрокована кривичном делом, а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева кад истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења; да, како је застарелост кривичног гоњења за кривично дело, чијим извршењем је тужиоцу проузрокована штета, наступила дана 21. септембра 2006. године, а тужилац поднео тужбу суду 16. јануара 2009. године, то је тужиоцу престало право да захтева новчану накнаду нематеријалне штете у смислу члана 360. став 1. Закона о облигационим односима; да за застарелост потраживања накнаде штете проузроковане кривичним делом није од утицаја моменат сазнања за коначан обим штете, јер је реч о року застарелости чијим протеком оштећени апсолутно губи право на потраживање накнаде штете; да је, стога, без утицаја и указивање у жалби на постојање несавладивих препрека за подношење тужбе суду, јер је тужиоцу престало право да тражи накнаду штете; да захтев за накнаду штете оштећеног лица према одговорном лицу пре подношења тужбе не прекида застарелост у смислу члана 388. Закона о облигационим односима, јер се у овом случају ради о привилегованом року, чијим протеком се губи право на потраживање накнаде штете.

Пресудом Врховног суда Србије Рев. 2913/09 од 22. октобра 2009. године, поред осталог, усвојена је ревизија тужиоца Р. П, а пресуда Округног суда у Београду Гж. 14363/08 од 24. фебруара 2009. године је преиначена тако што је жалба тужене Републике Србије – Министарства одбране одбијена и пресуда Другог општинског суда у Београду П. 1600/07 од 11. септембра 2008. године потврђена у побдијаном досуђеном делу накнаде нематеријалне штете (за претрпљене физичке болове, страх и душевне болове услед рањавања 30. септембра 1991. године у току извођења борбених дејстава на територији Републике Хрватске). У образложењу ревизијске пресуде, поред осталог, је наведено да је правилан закључак првостепеног суда да је подношењем захтева за обештећење ван спора од 7. септембра 2006. године дошло до прекида

застаревања. Такође је наведено да како од времена када је тужилац поднео овај захтев надлежном органу тужене, па до времена подношења тужбе, није протекао рок за застарелост потраживања из члана 377. став 1. Закона о облигационим односима, то потраживање накнаде штете није застарело.

Идентичан став су заузели и Апелациони суд у пресуди Гж. 2703/10 од 28. јануара 2010. године и Апелациони суд у Новом Саду у пресуди Гж. 1586/10 од 27. октобра 2010. године.

4. Одредбама Устава на чију повреду се позива подносилац уставне жалбе, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (члан 36. став 1).

Одредбама Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99) је прописано: да застарелост престaje право захтевати испуњење обавезе, да застарелост наступа кад протекне законом одређено време у коме је поверилац могао захтевати испуњење обавезе (члан 360. ст. 1. и 2.); да застарелост почиње тећи првог дана после дана кад је поверилац имао право да захтева испуњење обавезе, ако законом за поједине случајеве није што друго прописано (члан 361. став 1.); да застарелост наступа кад истекне последњи дан законом одређеног времена (члан 362.); да кад је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева кад истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења, да прекид застаревања кривичног гоњења повлачи за собом и прекид застаревања захтева за накнаду штете, као и да исто важи и за застој застаревања (члан 377.); да се застаревање прекида подизањем тужбе и сваком другом повериочевом радњом предузетом против дужника пред судом или другим надлежним органом, у циљу утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања (члан 388); да после прекида застаревање почиње тећи изнова, а време које је протекло пре прекида не рачуна се у законом одређени рок за застарелост (члан 392. став 1).

Законом о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94, 28/96, 22/99, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02 и „Службени лист СЦГ“, бр. 7/05 и 44/05) било је прописано: да о захтеву оштећеног да му држава накнади штету одлучује по тужби надлежни суд, да је оштећени, пре него што против државе поднесе тужбу, дужан да надлежном војном правобранилаштву постави захтев за обештећење ван спора, те да ако захтев не буде усвојен у целини или се о њему не донесе одлука у року од три месеца од дана подношења, оштећени може подићи тужбу код надлежног суда (члан 194).

Основним Кривичним законом („Службени лист СФРЈ“, бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 и 54/90 и „Службени лист СРЈ“, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94 и 61/01 и „Службени гласник РС“, број

39/03) било је прописано: да ко учествује у оруженој побуни која је управљена на угрожавање уставног уређења или безбедности СРЈ, казниће се затвором најмање пет година, док ће се организатор или коловођа побуне, казнити затвором најмање седам година (члан 124.); да ако у овом закону није друкчије одређено, кривично гоњење се не може предузети кад протекне петнаест година од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи затвор преко десет година (члан 95. став 1. тачка 2)).

5. Разматрајући најпре наводе и разлоге уставне жалбе са становишта одредбе члана 36. став 1. Устава о повреди права на једнаку заштиту пред судовима, Уставни суд подсећа да се правом на једнаку заштиту права јемчи једнака заштита права пред судовима, другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе. Подносилац се жали на различито поступање судова поводом исте чињеничне и правне ситуације.

Сагласно изложеном, Уставни суд је, у конкретном случају, пошао од оцене основаности навода уставне жалбе који се односе на различито поступање судова поводом исте чињеничне и правне ситуације. Наиме, Апелациони суд је у оспореној пресуди Гж. 839/11 од 15. децембра 2011. године утврдио да је потраживање накнаде нематеријалне штете подносиоца уставне жалбе застарело, јер је протекао рок из члана 377. Закона о облигационим односима, уз констатацију да није дошло до прекида тока застарелости, јер подношење захтева надлежном органу, у овом случају Министарству одбране – Дирекцији за имовинскоправне послове, за обештећење ван спора (учињено 14. септембра 2006. године), не прекида застарелост. У готово идентичној чињеничној и правној ситуацији, Врховни суд Србије је у пресуди Рев. 2913/09 од 22. октобра 2009. године заузео супротан став – да подношење захтева за обештећење ван спора Министарству одбране – Дирекцији за имовинскоправне послове, доводи до прекидања застаревања (видети и пресуде Апелационог суда Гж. 2703/10 од 28. јануара 2010. године и Апелационог суда у Новом Саду Гж. 1586/10 од 27. октобра 2010. године).

Имајући у виду наведено, Уставни суд је утврдио да су Апелациони суд и раније Врховни суд Србије, у готово идентичној чињеничној и правној ситуацији заузели супротне ставове о прекиду застаревања, што је у крајњем исходу довело до различитих одлука о основаности тужбених захтева који су се заснивали на идентичном чињеничном стању и спорном правном питању и на тај начин подносиоца уставне жалбе, одбијајући му тужбени захтев, довели у битно различит положај од онога у коме је био тужилац у парничном поступку који је окончан наведеном пресудом Врховног суда Србије. Уставни суд је становишта да је таква пракса судова супротна праву на једнаку заштите права пред судовима.

Стога је Уставни суд, полазећи од одредбе члана 36. став 1. Устава, оценио да је различитом оценом Апелационог суда у Београду и Врховног суда Србије датом поводом исте чињеничне ситуације и истог правног питања повређено право подносиоца на једнаку заштиту права пред судовима из члана 36. став 1. Устава.

6. Одлучујући о повреди права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава у светлу наведених уставноправних разлога у вези оспорене пресуде, Уставни суд оцењује да се подносилац жали на погрешну примену материјалног права.

Уставни суд није надлежан да у поступку по уставној жалби преиспитује закључке и оцене редовних судова у погледу утврђеног чињеничног стања, као ни начин на који су редовни судови применили право у поступку ради одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе. У том смислу, задатак Уставног суда је да испита да ли је у том поступку, од стране редовних судова, дошло до повреде или ускраћивања Уставом гарантованих права или слобода и да ли је примена процесног и/или материјалног права била произвољна или дискриминациона, чиме би указала на очигледну арбитрерност и неправичност у поступању редовних судова, а на штету подносиоца уставне жалбе. Дакле, Уставни суд код оцене навода уставне жалбе о повреди права из члана 32. став 1. Устава, сагледавајући спроведени поступак као јединствену целину, утврђује да ли је поступак био вођен на начин који је подносиоцу уставне жалбе осигурао право на правично суђење.

С тим у вези, Уставни суд указује да је у својим ранијим одлукама поводом уставних жалби којима је оспоравана погрешна примена материјалног права у одлукама парничних судова донетим у готово идентичној правној ствари као у конкретном случају, такође констатовао да у тим уставним жалбама нису наведени уставноправни разлози који би указивали на то да су тужбени захтеви тужилаца одбијени као неосновани погрешном или арбитрерном применом закона (видети, поред других, Решење Уставног суда Уж-2673/2010 од 4. новембра 2010. године), односно да подносиоци нису своје тврдње поткрепили доказима који би довели у сумњу закључак судова о застарелости потраживања тужилаца за накнаду штете (видети Решење Уставног суда Уж-2684/2010 од 6. октобра 2010. године).

Уставни суд констатује да су, у овом уставносудском предмету, редовни судови дали уставноправно прихватљиво тумачење материјалног права, када су истакли да се, у конкретном случају, примењује одредба члана 377. став 1. Закона о облигационим односима којом је прописано да када је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева када истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења. Дакле, ради се о објективном року застарелости потраживања, који почиње тећи од момента настанка штете, док сам моменат сазнања за штету и обим штете у овако дугом року застарелости од 15 година, немају утицаја на застарелост предметног потраживања (видети Одлуку Уж-2039/2010 од 13. јуна 2012. године). Према ставу Уставног суда од 7. јула 2011. године: у случају када је штета проузрокована кривичним делом (члан 377. ЗОО), ако је за кривично гоњење предвиђен дужи рок застарелости од рокова прописаних чланом 376. Закона о облигационим односима, захтев за накнаду штете према сваком одговорном лицу, а не само штетнику, застарева када истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења само ако

је правноснажном пресудом утврђено постојање кривичног дела и окривљени оглашен кривим за кривично дело; прекид застаревања кривичног гоњења повлачи за собом и прекид застаревања захтева за накнаду штете; исти рок застарелости кривичног гоњења примењује се ако је кривични поступак обустављен, односно ако се није могао покренути зато што је окривљени умро или је душевно оболео, односно ако постоје друге околности које искључују кривично гоњење и одговорност окривљеног, као што су амнестија и помиловање; у свим осталим случајевима примењује се општи рок застарелости потраживања из члана 376. Закона о облигационим односима.

Друго спорно правно питање које се намеће у конкретном случају је питање да ли се у ситуацији када је штета проузрокована кривичним делом (члан 377. ЗОО), а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, на тај рок могу примењивати разлози застоја и прекида застаревања које предвиђа ЗОО.

Пре упуштања у разматрање овог значајног правног питања, Уставни суд је анализирао праксу редовних судова у Републици, па је полазећи најпре од праксе највише судске инстанце до реформе правосуђа (2010. године) – Врховног суда Србије, као, утврдио да је на седници Грађанског одељења одржаној 27. децембра 1999. године, Врховни суд Србије усвојио правно схватање које се односи на „застарелост потраживања накнаде ратне штете“ и које гласи:

„Штета проузрокована припадницима бивше ЈНА (погибија, рањавање), у оружаним сукобима са паравојним формацијама бивших република СФРЈ до дана њиховог међународног признања од стране Генералне скупштине ОУН – 22. маја 1992. године, проузрокована је кривичним делом оружане побуне из члана 124. КЗ Југославије, па њено потраживање застарева у року од 15 година прописаном за застарелост кривичног гоњења за то дело (члан 377. став 1. ЗОО)“. („Билтен” Врховног суда Србије број 2008/3).

Пре тога, Врховни суд Србије је на седници Грађанског одељења одржаној 16. фебруара 1998. године утврдио правно схватање које се односи на „застарелост потраживања накнаде штете у случају рањавања и погибије у оружаним сукобима“ и које гласи:

„Застаревање не тече (застој) за све време за које оштећеном повериоцу због оружаних сукоба или непосредне опасности таквих сукоба на подручју његовог пребивалишта, односно боравишта није било могуће да судским путем захтева досуду накнаде штете (члан 383. ЗОО);

Добровољна (вансудска) исплата накнаде штете оштећеном повериоцу од стране одговорног лица (војне поште, односно државног органа) прекида застаревање потраживања накнаде штете, па од дана исплате законом прописани рок застарелости почиње тећи изнова (члан 387. став 2. у вези са чланом 392. став 1. ЗОО);

Претходно (иначе обавезно) обраћање оштећеног повериоца одговорном лицу (војној пошти, односно државном органу) ради исплате накнаде штете прекида застаревање потраживања накнаде штете (члан 388. ЗОО)“.

Врховни суд Србије није мењао наведена правна схватања. Међутим, новија судска пракса изражена кроз пресуде Врховног касационог суда и утврђена правна схватања и пресуде Апелационих судова је другачија.

Наиме, Врховни касациони суд је у пресуди Рев. 1770/10 од 1. јуна 2011. године истакао да продужени рок застарелости потраживања ратне штете из одредбе члана 377. став 1. ЗОО почиње да тече од дана извршења кривичног дела и да рок за истицање захтева за накнаду штете настале извршењем кривичног дела одговара законском року за застарелост кривичног гоњења који се може продужавати у случају прекида или застоја кривичног гоњења, али не и по општим правилима облигационог права о прекиду и застоју застаревања. Готово идентичне ставове су заузели и Апелациони судови у својим пресудама (видети пресуду Апелационог суда у Београду Гж. 1965/10 од 29. априла 2010. године и пресуду Апелационог суда у Новом Саду Гж. 9772/10 од 16. марта 2011. године), док је Апелациони суд у Нишу на седници Грађанског одељења одржаној 17. јуна 2011. године утврдио правно схватање идентичне садржине.

С тим у вези, Уставни суд указује да развој судске праксе сам по себи не противречи добром дељењу правде, али у случају постојања добро установљене судске праксе (*well-established jurisprudence*) обавеза највишег суда је да да суштинске разлоге за одступање од дотадашње судске праксе, како не би повредио право учесника у поступку на довољно образложену судску одлуку (Европски суд за људска права, у случају „Атанасовски против Бивше Југословенске Републике Македоније“, одлука од 14. јануара 2010. године, § 38).

Анализом судске праксе долази се до закључка да су судови након 2010. године изменили правна схватања која се односе на застарелост потраживања накнаде (ратне) штете у случају рањавања и погибије у оружаним сукобима, односно на услове под којима долази до прекида и застоја застаревања, сматрајући да се предвиђени (привилеговани) рок утврђен сходно члану 377. став 1. ЗОО може прекидати само по правилима кривичног поступка, али не и по општим правилима облигационог права о прекиду и застоју застаревања, не дајући суштинске разлоге за одступање од дотадашње судске праксе.

С тим у вези, супротно исказаном ставу Апелационих судова и Врховног касационог суда, Уставни суд сматра да такав став није уставноправно прихватљив. Наиме, законским одредбама није искључена примена општих правила о прекиду и застоју застарелости из ЗОО, иако се застарелост одређује сходно члану 377. став 1. ЗОО. Привилеговани рок за оштећеног је установљен због начина на који му је причињена штета (кривичним делом), те је *ratio legis* тих одредби да се оштећени доведе у повлашћени положај у односу на друга лица којима штета није причињена извршењем кривичног дела. Искључивањем разлога за застој и/или прекид застаревања прописаних општим правилима облигационог права, могло би се доћи у ситуацију да привилеговани рок застаревања утврђен сходно члану 377. ЗОО, изгуби то својство, чак и да буде *de facto* краћи од рокова

предвиђених чланом 376. ЗОО. Уставни суд сматра да се подношењем тужбе суду или предузимањем неке друге радње пред надлежним органом у циљу утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања (члан 388) од стране оштећеног лица, прекида застаривање, без обзира што такав разлог није предвиђен одредбама Кривичног закона које регулишу прекид застаривања кривичног гоњења. Прихватајући супротан став, аналогно би се могло доћи до закључка да чак и подношење тужбе суду не доводи до прекида застарелости, што би у крајњој линији обесмислило судску заштиту у таквим ситуацијама. Уставни суд напомиње да је и у правној теорији изражен идентичан став.

Следом реченог, Уставни суд констатује да обраћање тужиоца Министарству одбране за обештећење ван спора, доводи до прекида застарелости. Штавише, одредбама члана 194. Закона о Војсци Југославије била је прописана обавеза оштећеног да, пре него што поднесе тужбу против државе ради накнаде штете, поднесе захтев за обештећење ван спора надлежном војном правобранилаштву, и да тек ако захтев не буде усвојен у целини или се о њему не донесе одлука у року од три месеца од дана подношења, оштећени тек онда може подићи тужбу код надлежног суда. Одредбом члана 388. ЗОО је прописано да се застаривање прекида подизањем тужбе и сваком другом повериочевом радњом предузетом против дужника пред судом или другим надлежним органом, у циљу утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања, па подношење захтева у складу са одредбом члана 194. став 2. Закона о Војсци Југославије, по мишљењу Уставног суда, свакако представља радњу којом се прекида застарелост.

Имајући у виду изнети правни став Уставног суда у овој одлуци, као и то да је у предметном парничном поступку утврђено да је подносилац уставне жалбе као припадник ЈНА рањен 21. септембра 1991. године, а да је Дирекцији за имовинско-правне послове 14. септембра 2006. године поднео захтев за обештећење ван спора, дакле, пре истека рока застаривања од 15 година из члана 95. став 1. тачка 2) Основног Кривичног закона, то је очигледно да је у конкретном случају примена материјалног права била арбитрерна, што за последицу има повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

7. На основу свега изложеног и одредаба члана 89. ст. 1. и 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11), Уставни суд је уставну жалбу усвојио, те је утврдио да су оспореним актом повређени право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава и право на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава (тачка 1. изреке) и наложио Апелационом суду у Београду да понови поступак по жалби коју је подносилац уставне жалбе изјавио против пресуде Првог основног суда у Београду П. 61258/10 од 20. децембра 2010. године, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке (тачка 2. изреке).

8. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42а став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

** Поводом Одлуке Уж-863/2012 од 21. марта 2013. године судија Уставног суда Предраг Тешиковић и судија Кашиарине Манојловић Андрић издвојили су заједничко мишљење, које је објављено заједно са овом одлуком у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 41/13, а објављује се и у Билтену Уставног суда, сагласно одредби члана 60. став 6. Пословника о раду Уставног суда, како следи:*

ЗАЈЕДНИЧКО ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ

у односу на Одлуку Уставног суда

број Уж-863/2012 од 21. фебруара 2013. године

Уставни суд је на седници од 21. фебруара 2013. године, у предмету Уж-863/2012, већином гласова, донео Одлуку којом је: у тачки 1. изреке усвојио жалбу подносиоца Н.О. и утврдио да су пресудом Апелационог суда у Београду Гж 839/11 од 15. децембра 2011. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на једнаку заштиту права, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава Републике Србије; у тачки 2. изреке наложио Апелационом суду у Београду да понови поступак по жалби коју је подносилац уставне жалбе изјавио против пресуде Првог основног суда у Београду П. 61258/10 од 20. децембра 2010. године, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке.

У односу на утврђење повреде права подносиоца уставне жалбе из члана 36. став 1. Устава нисмо имали другачије гледиште, већ смо такође сматрали да она документовано постоји, па се на то у даљем тексту нећемо освртати.

Оно што је спорно и са чиме се у предметној одлуци нисмо могли сагласити је утврђење да је оспореном другостепеном пресудом подносиоцу уставне жалбе повређено право на правично суђење. Заправо се ради о оцени правилности примене меродавног материјалног права, где је Уставни суд неретко у искушењу да у односу на оспорене акте поступа као редовни суд више инстанце. У овом конкретном случају Уставни суд је стао на становиште да је примена материјалног права била арбитрерна, што је за последицу имало повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

Основно спорно питање које се пред Уставним судом поставило је како треба тумачити одредбе члана 377. Закона о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО)¹, које нормирају тзв. привилеговани (продужени) рок застарелости потраживања накнаде штете када је иста проузрокована кривичним делом, односно да ли се на тај рок може применити институт прекида застаревања потраживања из члана 388. ЗОО. По питању дејства и домета рока застарелости из члана 377. ЗОО, Уставни суд је заузео и објавио свој начелни правни став од 7. јула 2011. године који је дословно цитиран у тачки 6. образложења Одлуке у односу на коју смо издвојили мишљење.

¹ Одредбама члана 377. ЗОО, поред осталог, прописано је: да кад је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева кад истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења (став 1.); да прекид застаревања кривичног гоњења повлачи за собом и прекид застаревања захтева за накнаду штете (став 2).

При томе, истичемо да смо и код утврђивања предметног става имали супротно мишљење, јер смо се изјаснили да се под „одговорним лицем“ из члана 377. став 1. ЗОО може сматрати једино сам штетник, дакле физичко лице које је својим чињењем, нечињењем или пропуштањем непосредно проузроковало другоме штету и против кога се води кривични поступак за који се везују продужени рокови застарелости потраживања накнаде штете. Међутим, већински је утврђен став да се овај рок односи на свако физичко или правно лице које по било ком основу одговара за насталу штету, због чега желимо прво да извршимо анализу како је такав став Суда примењен у конкретном случају.

Нимало не спорећи да су у околностима под којима је подносилац уставне жалбе рањен на подручју Вуковара 21. септембра 1991. године постојала сва обележја бића кривичног дела Оружана побуна из члана 124. тачка КЗЈ, указујемо да је примена привилегованог рока застарелости према Републици Србији овде заснована на потпуно апстрактном основу. Наиме, немамо релевантних сазнања да је за наведено кривично дело неко правноснажно осуђен, нити да се кривични поступак није могао водити и окончати због смрти или душевне болести окривљених лица, а понајмање да је било ко за такво дело амнестиран, аболиран или помилован од стране наших државних органа. Дакле, према ставу самог Уставног суда, који у међувремену није измењен, у конкретном парничном поступку би се морали применити рокови застарелости потраживања накнаде штете од три, односно пет година из општих одредаба члана 376. ЗОО². Због тога налазимо да је Уставни суд у поступку по предметној уставној жалби потпуно одступио од сопственог заузетог става, али је отишао и значајан корак даље, продуживши за још 15 година, применом општих правила облигационог права о прекиду застаревања, претходно већ привилеговани рок за застарелост тужиоцевог потраживања од 15 година. То се, по нашем мишљењу, никако није могло учинити. Нема сумње да је одредба члана 377. ЗОО специфични изузетак од општих правила за застарелост потраживања накнаде штете прописаних у члану 376. ЗОО, а још од римског права важи максима да се сваки изузетак мора крајње рестриктивно тумачити. Сам члан 377. ЗОО садржи издвојену и засебну одредбу о прекиду застаревања који се везује за прекид застаревања кривичног поступка (гоњења), иако ЗОО за све друге правне ситуације заједнички нормира прекид застаревања потраживања у посебном Одсеку 4. Закона (чл. 387–393).

Сматрамо да се на питање прекида застаревања подносиоцевог потраживања напросто није могла применити општа одредба члана 388. ЗОО, односно да обраћање подносиоца надлежном војном органу са захтевом за вансудско обештећење дана 14. септембра 2006. године, никако није могло да доведе до прекида застаревања његовог потраживања накнаде штете према

2 Одредбама члана 376. ст.1. и 2. ЗОО је прописано да потраживање накнаде проузроковане штете застарева за три године од кад је оштећеник дознао за штету и за лице које је штету учинило, а да у сваком случају ово потраживање застарева за пет година од кад је штета настала.

накнадно туженој држави Србији. Пошто после прекида застаривање почиње да тече изнова, то би значило да подносилац, који се обратио војном органу свега седам дана пре истека 15 година од дана рањавања, има на располагању нови рок од 15 година за подношење тужбе, што би износило укупно 30 година од дана самог штетног догађаја. Налазимо да овакво становиште нарушава начело правне сигурности и да је у супротности са суштином института застарелости потраживања, као облика гашења облигација услед невршења нечијег субјективног права. У дискусији на седници Суда указивали смо на то да се у конкретном случају може говорити једино о застоју застаривања, и то у периоду од три месеца, у ком року је надлежни војни орган имао могућност да призна подносиоцев одштетни захтев у мирном, односно вансудском поступку. То би практично значило да је подносилац своју тужбу против Републике Србије требало да поднесе најкасније у року од седам дана по истеку тромесечног рока у коме је о његовом захтеву био позван да се изјасни надлежни војни орган, али да тужбени захтев подносиоца садржан у тужби поднетој тек у јануару 2009. године није могао да ужива судску заштиту, пошто је тужени благовремено истакао материјалноправни приговор застарелости потраживања. Напомињемо и да је важећи Закон о парничном поступку препознао специфичност овакве правне ситуације, те да је у члану 193. став 2. прописао да (такође обавезно) подношење предлога за мирно решење спора пре него што се поднесе тужба против Републике Србије, повлачи за собом застој рокова застарелости у трајању од 60 дана. То јасно указује да и законодавац, по нама исправно, налази да наведеном радњом повериоца долази само до застоја, али не и до прекида застаривања потраживања.

Да сумирамо, оваквом одлуком Уставног суда је, према нашем мишљењу, оповргнут правно утемељен став редовних судова да је подносиоцево потраживање у време подношења тужбе било застарело, а што је морало водити одбијању његовог тужбеног захтева. Ми не налазимо да је Апелациони суд у Београду оспореном пресудом на било који начин повредио право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, а посебно не арбитражном применом материјалног права, како се у Одлуци Уставног суда наводи. Арбитражност подразумева самовољу при одлучивању засновану на ауторитету власти, а не закона. По нашем мишљењу, у овом случају не може бити речи ни о произвољној примени материјалног права, јер оспорена пресуда Апелационог суда садржи јасно и недвосмислено тумачење одредаба члана 377. ЗОО и убедљиве разлоге због чега се привилеговани рок застарелости не прекида у смислу члана 388. ЗОО подношењем захтева оштећеног лица одговорном лицу пре подношења тужбе. Сматрамо да произвољна или арбитражна примена материјалног права не постоји утолико пре што се правни став изражен у оспореној пресуди темељи на постојећој судској пракси Врховног касационог суда и апелационих судова.

На крају, и више узгредно, указујемо да смо тврдили једино да се обраћањем надлежном војном органу за вансудску исплату штете не може прекинути посебан, по свему изузетан и објективан рок застарелости ове врсте

потраживања прописан чланом 377. ЗОО. Због тога нам није јасно зашто се у Одлуци нашао реченица да би прихватање супротног (нашег) става могло довести до закључка да „чак и подношење тужбе суду не доводи до прекида застарелости, што би у крајњој линији обесмислило судску заштиту у таквим ситуацијама“, јер тако нешто нисмо ни помислили а камоли изrekli. Међутим, са тако апсурдним ставом напросто не вреди ни полемисати. Макар то било и само због чињенице да Устав утврђује да се судије Уставног суда бирају или именују из реда истакнутих правника, није нам непознато да се подношењем тужбе увек прекида даљи ток застаревања било ког потраживања. Овде је проблем једино у томе што је предметна тужба поднета увелико након истека рока у ком је већ наступила застарелост тужиоцевог потраживања накнаде штете, а што су поступајући редовни судови веома јасно и аргументовано образложили.

Судије Уставног суда
Предраг Ђетковић
Катарина Манојловић Андрић

Одлука Уж-122/2013 од 28. марта 2013. године („Службени гласник РС“, број 38/13)
(нема њовреде љрава на љравично суђење из члана 32. став 1. ни љрава на имовину из члана 58. Устава)

О Д Л У К А

1. Одбија се као неоснована уставна жалба Ж.Б. изјављена против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3714/12 од 27. новембра 2012. године.
2. Одбацује се предлог Ж.Б. за одлагање извршења пресуде из тачке 1.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ж.Б. из Н.С., поднео је Уставном суду, 8. јануара 2013. године, преко пуномоћника З.Ђ.М., адвоката из Н.С., уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3714/12 од 27. новембра 2012. године, због повреде права на правично суђење и права на имовину, зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 58. Устава Републике Србије.

Повреду наведених уставних права подносилац заснива на тврдњи о погрешној примени материјалног права. Сматра да другостепени суд није могао да одбије његов противтужбени захтев којим је тражено утврђење престанка права плодоуживања тужиље на спорној непокретности применом одредаба члана 52. став 1. и члана 58. став 3. Закона о основама својинскоправних односа, којима је регулисано стицање и престанак стварних службености, већ да је спорни однос суд морао да реши применом правних правила из параграфа 938. Српског грађанског законика. Такође, сматра да

му је због усвајања тужбеног захтева којим је тражено његово исељење из стана чији је власник, повређено право на имовину. Подносилац од Уставног суда захтева да утврди повреду означених уставних права, и да, у циљу отклањања штетних последица, забрани извршење оспорене пресуде, као и да одложи њено извршење.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује се законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање:

Тужиља Д.К. поднела је 13. новембра 2008. године Општинском суду у Новом Саду тужбу против туженог Ж.Б., овде подносиоца уставне жалбе, ради исељења из стана на којем тужиља има конституисано право доживотног плодоуживања. У току поступка, тужени је поднео противтужбу којом је тражио утврђење ништавости уговора о откупу предметног стана у делу у којем је конституисана лична службеност плодоуживања у корист тужиље. Евентуалним тужбеним захтевом тужени је тражио да се утврди да је тужиљи престало право плодоуживања због некоришћења.

Пресудом Основног суда у Новом Саду П. 8909/11 од 24. маја 2012. године одбијени су тужбени и главни противтужбени захтев, а усвојен је евентуални противтужбени захтев.

Оспореном пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3714/12 од 27. новембра 2012. године преиначена је првостепена пресуда тако што је усвојен тужбени захтев тужиље и обавезан је тужени да се исели са свим лицима и стварима из предметног стана и исти преда тужиљи на коришћење, а одбијен је евентуални противтужбени захтев којим је тражено да се утврди да је тужиљи некоришћењем престало право доживотног плодоуживања на спорном стану. У образложењу пресуде је наведено да је у поступку пред првостепеним судом утврђено да су парничне странке мајка и син, и да је након смрти тужиљиног супруга 1985. године станарско право на стану број 41, који се налази у Новом Саду у Улици Омладинског покрета број 2б, пренето на тужиљу. Даље је наведено да је тужиља 1991. године зановала ванбрачну заједницу са М.Р. код ког је отишла да живи у Бачинце. Парничне странке су се током 1992. године договориле да тужени откупи предметни стан, а да тужиља задржи право доживотног плодоуживања.

Тужени је у својству купца 11. фебруара 1993. године са општином Нови Сад закључио уговор о откупу наведеног стана. Чланом 2. уговора у корист тужиље је конституисано право доживотног плодуюживања на стану, које је 23. септембра 2008. године уписано у јавне књиге. У периоду од 1991. године до 2008. године тужиља није живела у предметном стану. Тужиља је након операције, 27. маја 2008. године, дошла у спорни стан ради опоравка, а због несугласица са снајом отишла је да живи код кћерке, а затим се вратила у Бачинце. Образлажући своју одлуку у делу у којем је преиначио првостепену пресуду и одбио евентуални противтужбени захтев, Апелациони суд у Новом Саду је навео да о основаности захтева за престанак права доживотног плодуюживања суд одлучује на основу сходне примене одредаба Закона о основама својинскоправних односа које регулишу престанак стварне службености. Позивајући се на одредбе члана 54. став 1. и члана 58. став 3. поменутог закона, другостепени суд је истакао да право личне службености престаје невршењем кроз временски период од двадесет година. Полазећи од тога да се тужиља из предметног стана иселила 1991. године, а да је тужбу којом је тражила предају стана у посед, на који начин је исказала вољу за коришћење истог, поднела 2008. године, другостепени суд је закључио да тужиљино право плодуюживања није престало јер није било континуираног некоришћења у периоду од двадесет година. У односу на одлуку о усвајању тужбеног захтева којом је тужени обавезан да се са свим лицима и стварима исели из предметног стана, другостепени суд је истакао да тужиља као плодуюживалац има право да држи и користи предметну непокретност.

4. Одредбама Устава на чију повреду се позива подносилац уставне жалбе утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона, да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне, да се законом може ограничити начин коришћења имовине и да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других даждина или казни, дозвољено само у складу са законом (члан 58).

Законом о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације („Службени лист ФНРЈ“, бр. 86/46, 105/46 и 96/47) прописано је: да су правни прописи (закони, уредбе, наредбе, правилници и др.) који су били на снази на дан 6. априла 1941. године, изгубили правну снагу (члан 2.); да се правна правила садржана у законима и другим правним прописима поменутих у члану 2. овог закона, која у смислу члана 3. овог закона нису проглашена обавезним, могу по овом закону примењивати на односе који нису уређени важећим прописима, и то само уколико нису у супротности са Уставом ФНРЈ, уставима народних република, законима и осталим важећим прописима донетим од надлежних

органа нове државе, као и са начелима уставног поретка Федеративне Народне Републике Југославије и њених република, као и да државни органи не могу своја решења и друге акте заснивати непосредно на овим правним правилима (члан 4).

Законом о основама својинскоправних односа („Службени лист СФРЈ“, бр. 6/80 и 36/90 и „Службени лист СРЈ“, број 29/96) прописано је: да се на ствари на којој постоји право својине може засновати право службености, право стварног терета и право залоге, под условима одређеним законом (члан 6. став 1.); да се на основу правног посла стварна службеност стиче уписом у јавну књигу или на други одговарајући начин одређен законом (члан 52.); да се стварна службеност стиче одржајем када је власник повласног добра фактички остваривао службеност за време од 20 година а власник послужног добра се није томе противио (члан 54. став 1.); да стварна службеност престаје ако се власник послужног добра противи њеном вршењу а власник повласног добра три узастопне године није вршио своје право, као и да стварна службеност престаје ако се не врши за време потребно за њено стицање одржајем, када исто лице постане власник послужног и повласног добра или пропашћу повласног, односно послужног добра (члан 58. ст. 1. и 3.); да се право плодуживања, право употребе, право становања, као и право стварног терета уређује законом (члан 60).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да му је право на правично суђење повређено тиме што Апелациони суд у Новом Саду, приликом доношења оспорене пресуде, није правилно применио меродавно право. Уставни суд и овом приликом подсећа на свој став да није надлежан да у уставносудском поступку оцењује правилност чињеничних и правних закључака редовних судова, осим у случају када је примена меродавног права била очигледно произвољна или дискриминаторска на штету једне од странака, или када је дошло до повреде основних процесних права странака (права на приступ суду, права на „једнакост оружја“ итд.).

Будући да подносилац сматра да је у конкретном случају Апелациони суд у Новом Саду био дужан да примени правна правила из параграфа 938. Српског грађанског законика, а не одредбе Закона о основама својинскоправних односа, Уставни суд истиче да Уставом зајемчено право на правично суђење, између осталог, подразумева обавезу редовних судова да своје одлуке заснивају на правним нормама које су меродавне за решавање конкретног спорног односа. Ова обавеза подразумева да правни основ судске одлуке не сме да буде произвољан, нити да тумачење меродавних правних норми сме да буде ван оквира језичког значења.

У вези са изнетим, Уставни суд најпре констатује да је чланом 4. Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације предвиђено да се правна правила садржана у законима и другим правним прописима, који су били на снази на дан 6. април 1941. године, могу примењивати на односе који нису уређени важећим прописима уколико нису у супротности са Уставом и уставним начелима ФНРЈ, уставима народних република, законима и осталим важећим

прописима донетим од надлежних органа нове државе. Језичко тумачење ове правне норме упућује на закључак да је законодавац дао могућност, али да није прописао и обавезу да се правна правила из закона и других прописа који су били на снази до 6. априла 1941. године, уз испуњеност осталих услова, примењују у оним случајевима где у важећем законодавству постоји правна празнина.

Надаље, Уставни суд констатује да је одредбом члана 60. Закона о основама својинскоправних односа, који је ступио на снагу 1. септембра 1980. године, прописано да се право плодуживања, право употребе, право становања, као и право стварног терета уређује законом.

Међутим, законодавац до сада није посебним законом уредио правни институт плодуживања као посебну врсту личне службености, што значи да у овом случају постоји очигледна правна празнина. Попуњавање правних празнина се најчешће врши од стране редовних судова. Када се у пракси јави питање које није уређено важећим правним прописима, тада суд има шира овлашћења него иначе, јер се од њега очекује да поступи као законодавац и установи правило за решавање неког правно релевантног питања које би требало да постоји, али га у постојећим правним нормама нема. У отклањању правних празнина најчешће се примењују аналогија (тумачење по сличности) и шира интерпретација, а ако не постоји могућност да се правна празнина премости овим средствима – суд може да донесе одлуку непосредно примењујући правна начела. Приликом утврђивања правила за попуњавање правних празнина, суд мора водити рачуна о суштини правне ситуације коју треба уредити и тражити решење које је највише у складу са друштвеним интересима.

Апелациони суд у Новом Саду је спорно питање које се тицало престанка права плодуживања подносиоачеве мајке на предметном стану, решио аналогном применом одредаба Закона о основама својинскоправних односа којима су прописани услови за стицање и престанак стварних службености. Наиме, другостепени суд се, образлажући оспорену одлуку у делу којим је одбијен евентуални противтужбени захтев подносиоца уставне жалбе, позвао на одредбе члана 54. став 1. и члана 58. став 3. поменутог закона, закључивши да, с обзиром на то да се тужиља из предметног стана иселила 1991. године, те да је подношењем тужбе у 2008. години изразила вољу за коришћење истог, тужиљино право плодуживања није престало јер није било континуираног некоришћења у периоду од 20 година. Уставни суд сматра прихватљивим закључак другостепеног суда о томе да услед невршења права у поменутом периоду није престало право плодуживања подносиоачеве мајке, при чему указује да се, сагласно одредбама Закона о државном премеру и катастру („Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 18/10), својина и друга стварна права на непокретностима, међу којима је и право службености, стичу уписом у катастар непокретности (конституивност уписа) (члан 60. став 1. и члан 77), што је било прописано и одредбама члана 5. став 1. и члана 58а став 1. раније важећег Закона о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима („Службени гласник РС“,

бр. 83/92, 53/93, 67/93, 48/94, 12/96, 15/96, 34/01, 25/02 и 101/05). Како из чињеничног стања које је утврђено у поступку пред редовним судовима произилази да је право плодуживања у корист подносиоцеве мајке установљено уговором о откупу стана који је закључен 1993. године, а да је упис овог права у катастар непокретности извршен у 2008. години, када је то стварно право конституисано и тиме стечено, то се и рок за престанак тог права мора рачунати од дана његовог стицања. Дакле, и када би се на овај случај применио рок од три године за престанак права плодуживања применом правног правила имовинског права садржаног у параграфу 938. Српског грађанског законика из 1844. године, не би се могло закључити да је право плодуживања подносиоцеве мајке на спорном стану престало, јер је парнични поступак покренут 13. новембра 2008. године.

Имајући у виду претходно наведено, а посебно изнети став о аналогној примени одредаба Закона о основама својинскоправних односа којима су регулисани услови за настанак и престанак стварних службености и на услове за настанак и престанак личних службености, Уставни суд је оценио да је Апелациони суд у Новом Саду своје становиште о неиспуњености услова за престанак права плодуживања подносиоцеве мајке услед невршења права засновао на уставноправно прихватљивом тумачењу и примени материјалног права.

Оцењујући основаност тврдње подносиоца уставне жалбе да му је право на правично суђење повређено на тај начин што је у оспореној пресуди Апелационог суда у Новом Саду заузет правни став који је потпуно другачији од ставова других судова у истоверним чињеничним и правним ситуацијама, Уставни суд најпре констатује да је правна сигурност једна од гаранција права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је извршио увид у изводе из пресуда Врховног суда Србије Рев. 4428/02 од 28. новембра 2002. године, Апелационог суда у Београду Гж. 667/10 од 23. јуна 2010. године и Врховног суда Србије Рев. 4603/97 од 8. октобра 1997. године, који су достављени уз уставну жалбу, и утврдио да је у свим наведеним пресудама констатовано да се на личне службености примењују правна правила имовинског права, а у прве две пресуде и да су то правна правила садржана у „србијанском грађанском законик“у, односно у „параграфу 938. Грађанског законика“.

Уставни суд даље констатује да правило које је суд установио у својој одлуци ради попуњавања правне празнине обавезује само странке у том судском поступку, те нема карактер опште правне норме. Међутим, таква одлука може бити ослонац за друга решења и основ судске праксе.

Примењујући претходно наведено на конкретан случај, Уставни суд указује да се ниједна од одлука на које се позвао подносилац не односи на право плодуживања ранијег носиоца станарског права на стану који је садашњи власник (овде подносилац уставне жалбе) откупио тако што се садашњи плодуживалац одрекао могућности привилегованог откупа стана. У ситуацији да плодуживалац није дао сагласност подносиоцу уставне жалбе као своме сину за откуп стана, плодуживалац би био власник стана и могао станом

несметано да располаже. Уставни суд сматра да је суштина настале правне ситуације омогућила суду да на право плодуживања не примени правна правила имовинског права садржана у параграфу 938. Српског грађанског законика из 1844. године, која се у судској пракси иначе примењују на ову личну службеност. Ово из следећих разлога: прво, откуп стана је специфичан институт који као начин стицања права својине у нашем правном систему постоји тек од 1990. године; друго, носилац станарског права, односно закупац стана који је имао првенство откупа стана, имао је и право трајног коришћења стана; треће, плодуживалац је у овом случају право личне службености стекао одрекавши се стицања права својине на стану откупом у корист подносиоца као свог сина; четврто, све наведене специфичности указују на то да тумачење по сличности (аналогија) води у овом случају ка примени одредаба важећег Закона о основама својинскоправних односа којима су уређене стварне службености, а не ка примени правних правила имовинског права из 1844. године. С обзиром на наведено, Уставни суд сматра да је тврдња подносиоца уставне жалбе о неједнаком поступању судова чињенично и правно неутемељена због специфичних околности овога случаја по којима се он разликује од свих случајева у пресудама које је доставио подносилац.

По оцени Уставног суда, а имајући у виду све околности датог случаја, оспорена пресуда суштински задовољава стандарде правичности на начин како то захтева члан 32. став 1. Устава.

Имајући у виду све напред изнето, Уставни суд је оценио да су наводи подносиоца о повреди права на правично суђење неосновани.

6. Разматрајући наводе подносиоца уставне жалбе да му је оспореном пресудом повређено право на имовину из разлога што је обавезан да се са свим лицима и стварима исели из стана чији је власник, Уставни суд указује на то да право плодуживања, као лична службеност, подразумева право најширег коришћења ствари, без промене суштине саме ствари. Последица овако широког обима права плодуживања се огледа и у томе што је плодуживалац овлашћен да тражи иселење свих лица из непокретности у односу на коју има конституисану ову личну службеност, па и од власника непокретности, који је дужан да му омогући несметано уживање права. Ово стога што је плодуживалац непосредни држалац ствари, и та државина делује према свим лицима, па и према власнику ствари. Право плодуживања на стану је шире право од права становања, јер своме титулару даје овлашћење не само да у стану станује (право непосредне државине), него и да стан изда у закуп трећим лицима (право убирања плодова). Право подносиоца уставне жалбе да као власник спорног стана настави његово коришћење, у овом конкретном случају, није ограничио Апелациони суд у Новом Саду оспореном пресудом, већ сам подносилац закључивши уговор о откупу стана са теретом плодуживања у корист своје мајке, односно закључивши уговор у корист трећег лица. Стога се подносиоцу, сагласно одредби члана 58. став 1. Устава, може јемчити право својине на стану у обиму у коме је стечено уговором о откупу на основу закона – са стварним теретом плодуживања.

Уставни суд констатује да решавање имовинских спорова пред судовима у парничном поступку нужно има за последицу доношење неповољне одлуке за једну од странака у спору. Међутим, чињеница да је једна странка у имовинској парници неизбежно неуспешна, сама по себи није довољна да би се утврдила повреда њеног Уставом зајемченог права на имовину. Мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона које се јемчи одредбом члана 58. став 1. Устава, првенствено се односи на акте јавне власти, односно мере које предузима држава у циљу ограничења или одузимања имовине неког лица. За разлику од спорова који се воде због мешања државе у имовину појединца, у конкретном случају, повреда имовинских права која неспорно спадају у домен грађанских права првенствено треба да буде сагледана у односу на процесне гаранције из члана 32. став 1. Устава. Како је Уставни суд претходно утврдио да оспореном пресудом није повређено право подносиоца уставне жалбе гарантовано одредбом члана 32. став 1. Устава, то је оцењено да нема основа за тврдњу о повреди Уставом зајемченог права на имовину.

7. Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је одбио уставну жалбу као неосновану, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 13/18 – УС), те је одлучио као у тачки 1. изреке.

8. Уставни суд је, у складу са одредбама члана 56. став 3. и члана 86. Закона о Уставном суду, у тачки 2. изреке одбацио предлог за одлагање извршења пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3714/12 од 27. новембра 2012. године, јер је донео коначну одлуку о уставној жалби.

9. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и слобода.

10. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1, члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 3) Закона о Уставном суду, као и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-224/2013 од 6. јуна 2013. године (,Службени гласник РС“, број 55/13)
(повреда њрава на њравично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Ш.З., А.З., Б.З., Х.Ш., И.Б. и У.Ш. и утврђује да је пресудом Врховног касационог суда у Београду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године повређено право подносилаца на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Поништава се пресуда Врховног касационог суда у Београду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године и налаже да се, у складу са оценама Уставног суда изнетим у овој одлуци, поново одлучи о ревизији тужилаца изјављеној против пресуде Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године.

3. Утврђује се право подносилаца уставне жалбе из тачке 1. на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 1.000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

Образложење

1. Ш.З., А.З., Б.З., Х.Ш., И.Б. рођена З. и У.Ш., сви из Б., су преко пуномоћника Н.Ј., адвоката из Б. поднели Уставном суду 11. јануара 2013. године уставну жалбу против пресуде Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године и пресуде Врховног касационог суда у Београду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године, због повреде права на правично суђење и на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и повреде права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, као и повреде права на правично суђење и права на делотворан правни лек из чл. 6. и 13. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

У уставној жалби се наводи следеће: да су подносиоци уставне жалбе у септембру 1999. године поднели тужбу ради накнаде штете због смрти њиховог супруга и оца, погинулог у несрећи у Алексиначким рудницима; да је пресудом Четвртог општинског суда у Београду П. 5074/02 од 22. новембра 2005. године усвојен тужбени захтев и обавезана тужена „Електропривреда Србије“ да сваком од тужилаца исплати накнаду нематеријалне штете; да је пресудом Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године преиначена првостепена пресуда, тако што је тужбени захтев одбијен; да је Врховни суд Србије, одлучујући о ревизији, пресудом Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године одбио ревизију као неосновану; да су након тога подносиоци изјавили Уставном суду уставну жалбу против наведене другостепене и ревизијске пресуде, као и због повреде права на суђење у разумном року; да је Уставни суд 13. октобра 2011. године донео Одлуку Уж-482/2008 којом је усвојио уставну жалбу, утврдио повреду права на суђење у разумном року и права на правично суђење, поништио наведену ревизијску пресуду, одредио да Врховни касациони суд поново одлучи о ревизији подносилаца уставне жалбе изјављеној против наведене другостепене пресуде и наложио да надлежни судови предузму све неопходне мере како би се предметни парнични поступак окончао у најкраћем року; да је поводом Одлуке Уставног суда Уж-482/2008, Врховни касациони суд поново одлучивао о ревизији подносилаца тако што је оспореном пресудом Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године ревизију одбио као недозвољену.

Подносиоци наводе о повредама означених уставних права образлажу следећим тврдњама:

– да је предметни поступак започет још 1999. године и да је окончан тек након 13 година, чиме је, по мишљењу подносилаца повређено право на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава;

– да су у идентичним правним ситуацијама проистеклим из истог штетног догађаја готово сва лица, осим подносилаца, остварила право на накнаду штете, јер су судови усвајали тужбене захтеве, а као доказ овој тврдњи достављају пресуде Окружног суда у Нишу Гж. 2854/07 од 24. јануара 2006. године, Вишег привредног суда Пж. 1430/2000 од 31. маја 2000. године, Врховног суда Србије Прев. 43/01 од 9. маја 2001. године и Врховног суда Србије Рев. 89/03 од 21. јануара 2003. године, чиме је, по мишљењу подносилаца, повређено њихово право на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава;

– да је оспореном пресудом Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године Врховни касациони суд поново одбио ревизију подносилаца, позивајући се на став Грађанског одељења од 10. фебруара 2004. године, не поштујући став Уставног суда изнет у Одлуци Уж-482/2008, а што је био дужан да учини, с обзиром на Уставом утврђени положај Уставног суда, чиме је, по мишљењу подносилаца повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, као и право на делотворно правно средство из члана 13. Европске конвенције.

Подносиоци предлажу да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених права и утврди право подносилаца на накнаду нематеријалне штете, као и право на накнаду трошкова на име састава уставне жалбе.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, увидом у списе предмета Првог основног суда у Београду П. 52865/10 и документацију достављену уз уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Рудар Љ.З., супруг подносиоце уставне жалбе Ш.З. и отац подносилаца уставне жалбе А.З., Б.З., Х.Ш. рођене З. и Б.З., погинуо је у рударској несрећи која се догодила 17. новембра 1989. године у Алексиначким рудницама. У истој несрећи погинуо је и У.Ш., супруг подносиоце Х.Ш. и отац подносиоца У.Ш..

Правноснажном пресудом Општинског суда у Алексинцу К. 12/92 од 4. априла 1996. године, више одговорних лица у Алексиначким рудницима, оглашено је кривим и осуђено за кривично дело тешко дело против опште сигурности из члана 194. став 4. у вези са чланом 189. став 3. а у вези са ставом 2. истог члана Кривичног закона Републике Србије.

Супруга и деца погинулог Љ.З. поднели су Трећем општинском суду у Београду 27. септембра 1999. године тужбу за накнаду нематеријалне и материјалне штете проузроковане наведеним штетним догађајем, а супруга и дете пок. У.Ш., поднели су истом суду такву тужбу 29. септембра 1999. године. Парнице по овим тужбама су спојене ради заједничког расправљања и одлучивања. Тужбе су поднете Трећем општинском суду у Београду који се решењем П. 4298/01 од 31. децембра 2001. године огласио месно ненадлежним и уступио предмет Четвртог општинском суду у Београду.

Делимичном пресудом Четвртог општинског суда у Београду П. 5074/02 од 22. новембра 2005. године, првим ставом изреке, усвојен је тужбени захтев тужилаца и обавезано Јавно предузеће „Електропривреда Србије“ из Београда, као првотужени, да тужиоцима на име накнаде нематеријалне штете исплати појединачне износе ближе описане у изреци пресуде, док је ставом другим изреке одбијен као неоснован тужбени захтев тужилаца којим су тражили да се обавезе друготужени Јавно предузеће за подземну експлоатацију угља из Ресавице да им накнади нематеријалну штету и трошкове парничног поступка. Ставом трећим изреке ове пресуде одбијен је као неоснован приговор застарелости потраживања које су истакли првотужени и друготужени, ставом четвртим изреке одбијен као неоснован приговор недостатка пасивне легитимације који је истакао првотужени, док је ставом петим изреке одређено да ће се у односу на преостали део тужбеног захтева у погледу материјалне штете, као и у односу на трошкове поступка, поступак наставити након правноснажности ове делимичне пресуде.

Окружни суд у Београду је пресудом Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године преиначио делимичну пресуду Четвртог општинског суда у Београду П. 5074/02 од 22. новембра 2005. године, исправљену решењем Четвртог општинског суда од 24. јануара 2006. године, у ставу првом и делу става трећег изреке, у односу на тужено ЈП „Електропривреда Србије“, тако што је одбијен као неоснован тужбени захтев којим је тражено да се тужено ЈП „Електропривреда Србије“ обавезе да тужиоцима надокнади нематеријалну штету на име душевних болова због смрти блиског лица.

Пресудом Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године одбијена је као неоснована ревизија тужилаца изјављена против пресуде Округног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године. У образложењу ревизијске пресуде је, поред осталог, наведено да је ревизија тужилаца неоснована из разлога што су тужбе за накнаду штете поднете 27. септембра 1999. године и 29. септембра 1999. године, односно након протекла рока од пет година од дана када је штета настала, те да је потраживање тужилаца за накнаду штете застарело, у смислу одредбе члана 376. став 2. Закона о облигационим односима.

Након доношења наведене ревизијске пресуде, тужиоци у наведеном парничном поступку су 29. априла 2008. године први пут изјавили Уставном суду уставну жалбу.

Истовремено је пред Четвртим општинском судом у Београду настављен поступак, а ради одлучивања о преосталом делу тужбеног захтева који се односи на накнаду материјалне штете, као и одлучивања о трошковима поступка.

Пресудом Четвртог општинског суда у Београду П. 1689/09 од 24. марта 2009. године одбијен је као неоснован тужбени захтев тужилаца којим су тражили да се тужени Јавно предузеће „Електропривреда Србије“ из Београда и Јавно предузеће за подземну експлоатацију угља из Ресавице обавезу да исплате тражене износе на име накнаде штете због изгубљеног издржавања.

Тужиоци су 10. јула 2009. године поднели жалбу против наведене првостепене пресуде. Окружни суд у Београду је 10. октобра 2009. године донео решење Гж. 21303/09 којим је Четвртом општинском суду у Београду вратио списе предмета ради допуне поступка.

Поступајући по захтеву Уставног суда, Први основни суд у Београду је доставио 17. фебруара 2010. године Уставном суду списе предмета П. 52865/10, који списи су враћени првостепеном суду 21. маја 2010. године.

Апелациони суд у Београду је 2. фебруара 2011. године донео пресуду Гж. 12390/10 којом су одбијене као неосноване жалбе тужилаца и потврђена пресуда Четвртог општинског суда у Београду П. 1689/09 од 24. марта 2009. године.

Одлуком Уставног суда Уж-482/2008 од 13. октобра 2011. године, поред осталог, усвојена је уставна жалба подносилаца Ш.З., А.З., Б.З., Х.Ш. рођене З., Б.З., Х. Ш. и У.Ш. и утврђено да је у поступку који се пред Четвртим општинским судом у Београду водио у предмету П. 5074/02, а касније пред Првим основним судом у Београду у предмету П. 52865/10, повређено право подносилаца уставне жалбе на суђење у разумном року зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. Истом одлуком је усвојена уставна жалба ових подносилаца и утврђено да су пресудом Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године повређени право подносилаца на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава и право на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, поништена је наведена ревизијска пресуда и одређено да Врховни касациони суд поново одлучи о ревизији подносилаца уставне жалбе изјављеној против пресуде Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године. Одлуком је наложено надлежним судовима да предузму све неопходне мере како би се спорни парнични поступак окончао у најкраћем року.

У образложењу ове одлуке је, поред осталог наведено: да је на седници Уставног суда од 7. јула 2011. године утврђен правни став да у случају када је штета проузрокована кривичним делом (члан 377. Закона о облигационим односима), ако је за кривично гоњење предвиђен дужи рок застарелости од рокова прописаних чланом 376. Закона о облигационим односима, захтев за накнаду штете према сваком одговорном лицу, а не само штетнику,

застарева када истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења, само ако је правноснажном пресудом утврђено постојање кривичног дела и окривљени оглашен кривим за кривично дело; да је у конкретном случају утврђено да су у кривичном поступку који је вођен пред Општинским судом у Алексинцу, у предмету К-12/92, одговорна лица оглашена кривим и осуђена на казну затвора правноснажном пресудом Општинског суда у Алексинцу К. 12/92 од 4. априла 1996. године, те да у вези питања примене рока застарелости потраживања накнаде штете која је причињена кривичним делом, Уставни суд сматра да се на застарелост примењују одредбе члана 377. Закона о облигационим односима, не само када се накнада штете захтева од учиниоца кривичног дела као непосредног штетника, већ и од другог лица које одговара за штету иако није учинилац кривичног дела; да из претходно наведених разлога Уставни суд оцењује да су у конкретном случају другостепени и ревизијски суд произвољно применили материјално право, и то на штету подносилаца уставне жалбе, примењујући одредбе члана 376. Закона о облигационим односима; да је Уставни суд утврдио да су пресудом Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године, у којој је произвољно примењено материјално право, повређена права подносилаца уставне жалбе на правично суђење и на једнаку заштиту права, зајемчена чланом 32. став 1. и чланом 36. став 1. Устава; да су у конкретном случају последице учињене повреде такве природе да се могу отклонити само поништајем оспорене пресуде Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године, како би надлежни Врховни касациони суд донео нову одлуку о ревизији изјављеној против пресуде Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године.

Након доношења Одлуке Уставног суда Уж-482/2008 од 13. октобра 2011. године, првостепени суд је списе предмета доставио Врховном касационом суду 1. децембра 2011. године, ради извршења Одлуке Уставног суда, односно ради поновног одлучивања о ревизији тужилаца.

Оспореном пресудом Врховног касационог суда у Београду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године одбијена је као неоснована ревизија тужилаца изјављена против пресуде Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године. У образложењу оспорене ревизијске пресуде је, поред осталог, наведено: да је Врховни касациони суд поводом наведене одлуке Уставног суда и ревизије тужилаца, испитао побијану пресуду, на основу члана 399. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 125/04 и 111/09) и да је нашао да ревизија тужилаца није основана; да је предмет овог спора тужбени захтев супруга и деце пок. рудара за накнаду нематеријалне штете за претрпљене душевне болове, због смрти супруга и оца; да је такво њихово потраживање застарело, како то правилно закључује Окружни суд у Београду побијаном пресудом, јер се рокови застарелости рачунају према општем пропису из члана 376. Закона о облигационим односима (даље: ЗОО); да прописани рокови застарелости потраживања из члана 377. ЗОО теку само према учиниоцу кривичног дела којим је штета узрокована, а не и према држави, односно правном лицу које одговара

уместо њега, по одредбама члана 172. ЗОО, па стога потраживање накнаде штете, по основу одговорности за другог, застарева у роковима прописаним одредбом члана 376. ЗОО; да су у конкретном случају блиска лица тужилаца погинула 17. новембра 1989. године, а да су тужиоци поднели тужбу за накнаду нематеријалне штете 27. септембра 1999. године, односно 29. септембра 1999. године, због чега је њихово потраживање према туженом ЈП „Електропривреда Србије“ застарело, будући да су тужбе поднете суду након протеча више од пет година од дана када је штета настала.

У образложењу оспорене ревизијске пресуде се даље наводи: да нису од значаја наводи ревизије тужилаца да је у судској пракси Врховног суда Србије, у две одлуке (Прев. 43/01 од 9. маја 2001. године и Рев. 89/03 од 21. јануара 2003. године) примењен члан 377. ЗОО; ово стога што је наведено правно схватање да „рокови застаревања потраживања накнаде штете из члана 377. Закона о облигационим односима теку само према учиниоцу кривичног дела којим је штета узрокована, а не и према држави, односно правном лицу које за штету одговара уместо њега, по одредбама члана 172. Закона о облигационим односима“ утврђено на седници Грађанског одељења од 10. фебруара 2004. године; да је Законом о уређењу судова („Службени гласник РС“, број 16/08), који се примењује од 1. јануара 2010. године, одредбом члана 43. став 3, прописано да правно схватање усвојено на седници одељења Врховног касационог суда обавезује сва већа у саставу одељења; да Врховни касациони суд у оквиру своје надлежности, утврђује правна схватања, која обавезују судска већа грађанског одељења, а све у циљу уједначавања судске праксе; да се правно схватање о примени рока застарелости за накнаду штете узроковане кривичним делом искључиво примењује у судској пракси Врховног касационог суда, од стране свих већа и да наведено правно схватање није измењено на седници Грађанског одељења Врховног касационог суда.

У образложењу оспорене пресуде се даље наводи: да је Врховни касациони суд приликом доношења ове одлуке посебно имао у виду и то што је Уставни суд одлучујући по уставним жалбама у одлукама Уж-1980/2009 од 27. јануара 2010. године, Уж-345/2008 од 17. марта 2010. године и Уж-583/2008 од 1. априла 2010. године прихватио наведено правно схватање од 10. фебруара 2004. године; да су по Закону о уређењу судова, судови самостални и независни државни органи који штите слободу и права грађана и обезбеђују уставност и законитост, а само Врховни касациони суд и Привредни апелациони суд (ограничено на надлежност привредних судова) имају надлежност да усвајају и утврђују правне ставове и правна схватања, ради јединствене примене материјалног права; да и Европски суд за људска права у више одлука наводи да ставове из области материјалног и процесног права утврђују тзв. стручни судови; да су накнада штете и застарелост институти материјалног (облигационог) права, па зато тумачење значења одредаба чл. 376. и 377. у вези чл. 172. ЗОО може дати само Врховни касациони суд, а не Уставни суд, јер питања која се односе на застарелост потраживања накнаде штете не спадају у област људских и мањинских права и слобода;

да је судска пракса у примени ових института, почев од усвајања поменутог правног схватања ревизијског суда од 10. фебруара 2004. године сагласна, доследна и непротивуречна.

4. За оцену навода и разлога из уставне жалбе са становишта Уставом зајемчених права на чије повреде се подносиоци уставне жалбе позивају, од значаја су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега. Одредбом члана 36. став 1. Устава утврђено је да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе.

Одредбом члана 142. став 2. Устава је утврђено да су судови самостални и независни у свом раду и суде на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Одредбом члана 145. став 2. Устава је утврђено да се судске одлуке заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона.

Одредбама члана 166. Устава је утврђено да је Уставни суд самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе и да су одлуке Уставног суда коначне, извршне и општеобавезујуће. Одредбама члана 171. Устава је утврђено да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, да Уставни суд својом одлуком уређује начин њеног извршења, када је то потребно, као и да се извршење одлука Уставног суда уређује законом.

Одредбом члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европске конвенције) је прописано да свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Одредбом члана 13. Европске конвенције је прописано да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

Одредбом члана 104. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС) је прописано да су државни и други органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице дужни да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда.

Одредбама члана 1. Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11, 78/11 и 101/11) је прописано да су судови самостални и независни државни органи који штите слободе и права грађана,

законом утврђена права и интересе правних субјеката и обезбеђују уставност и законитост и да судови суде на основу Устава, закона и других општинских аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Одредбама члана 43. истог закона је прописано да седница одељења Врховног касационог суда разматра питања из делокруга судских одељења, да се седница одељења сазива и ако између појединих већа настане несагласност у примени прописа или ако једно веће одступи од правног схватања прихваћеног у својој пракси или од правног схватања које су прихватила сва већа и да правно схватање усвојено на седници одељења обавезује сва већа у саставу одељења.

5. Уставни суд је, на седници одржаној 7. јула 2011. године, утврдио Став који се односи на рок застарелости за накнаду штете проузроковане кривичним делом и који гласи: „У случају када је штета проузрокована кривичним делом (члан 377. ЗОО), ако је за кривично гоњење предвиђен дужи рок застарелости од рокова прописаних чланом 376. Закона о облигационим односима, захтев за накнаду штете према сваком одговорном лицу, а не само штетнику, застарева када истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења само ако је правноснажном пресудом утврђено постојање кривичног дела и окривљени оглашен кривим за кривично дело. Прекид застаревања кривичног гоњења повлачи за собом и прекид застаревања захтева за накнаду штете. Исти рок застарелости кривичног гоњења примењује се ако је кривични поступак обустављен, односно ако се није могао покренути зато што је окривљени умро или је душевно оболео, односно ако постоје друге околности које искључују кривично гоњење и одговорност окривљеног, као што су амнестија и помиловање. У свим осталим случајевима примењује се општи рок застарелости потраживања из члана 376. Закона о облигационим односима“.

6. Разматрајући основаност навода уставне жалбе о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и члана 6. став 1. Европске конвенције, Уставни суд је констатовао да је одредба члана 6. став 1. Европске конвенције суштински истоветна одредби члана 32. став 1. Устава, те да Суд оцену навода о повреди права на правично суђење врши у односу на члан 32. став 1. Устава.

С тим у вези, Уставни суд констатује да подносици наводе о повреди права на правично суђење образлажу тврдњом да је након доношења Одлуке Уставног суда Уж-482/2008 од 13. октобра 2011. године и поништаја пресуде Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године, надлежни Врховни касациони суд донео 3. октобра 2012. године оспорену пресуду Рев. 17/11 у којој је поново, као и у претходној ревизијској пресуди, одбио ревизију подносилаца, јер је оценио да је потраживање подносилаца застарело.

Имајући у виду изнето, као и образложење оспорене пресуде Врховног касационог суда Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године, Уставни суд најпре констатује да је императивним одредбама члана 166. Устава утврђено да је Уставни суд самосталан и независан државни орган који, поред осталог, штити и обезбеђује заштиту људских и мањинских права и слобода, те да се

непосредна уставносудска заштита појединца, у складу са чланом 170. Устава, обезбеђује и остварује у поступку по уставној жалби пред Уставним судом.

Уставни суд даље констатује да у поступку по уставној жалби Уставни суд, поред осталог, утврђује да ли је приликом одлучивања о правима и обавезама појединаца од стране редовних судова повређено или ускраћено Уставом зајемчено право или слобода тог појединца, те да Уставни суд у принципу није надлежан да као инстанциони суд преиспитују закључке и оцене редовних судова у погледу утврђеног чињеничног стања и примене права.

Међутим, Уставни суд посебно наглашава да је задатак Уставног суда да у оквиру оцене постојања повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, испита да ли је у поступку који је претходио уставносудском, од стране редовних судова, дошло до повреде или ускраћивања Уставом гарантованих права и да ли је примена процесног и/или материјалног права била произвољна или дискриминациона, чиме би указала на очигледну арбитрерност и неправичност у поступању и одлучивању редовних судова, а на штету подносиоца уставне жалбе. Наведена очигледна арбитрерност и неправичност у поступању и одлучивању редовних судова и последично повреда права на правично суђење, по оцени Уставног суда, ће постојати увек у ситуацији када редовни судови произвољно примене материјално право, а на штету подносиоца уставне жалбе, у ком случају ће Уставни суд утврдити повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

Уставни суд даље констатује да је императивним одредбама члана 171. Устава утврђено да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, те да Уставни суд може одредити начин извршења своје одлуке, као и да је одредбом члана 104. став 1. Закона о Уставном суду, поред осталог, прописана обавеза државних и других органа да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда. С тим у вези, Суд даље указује да је, на основу члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, Уставни суд овлашћен да у поступку по уставној жалби, као начин отклањања штетних последица, поништи одлуку (пресуду или решење) Врховног касационог суда којом је повређено право на правично суђење подносиоца и одреди, односно наложи доношење нове одлуке од стране Врховног касационог суда. Ово даље значи да у ситуацији када је због утврђене повреде права на правично суђење поништена одлука Врховног касационог суда и одређено доношење нове одлуке, извршење одлуке Уставног суда не подразумева само формално доношење нове одлуке од стране Врховног касационог суда, већ и поступање и одлучивање касационог суда у складу са оценама и ставовима изнетим у одлуци Уставног суда која се извршава.

7. Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд најпре констатује да је Уставни суд у својој Одлуци Уж-482/2008 од 13. октобра 2011. године, поред осталог, усвојио уставну жалбу истих подносилаца као и у овој уставној жалби и утврдио да је пресудом Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године повређено право подносилаца на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. Уставни суд је такву одлуку донео јер је оценио да је повреда права на правично суђење

настала услед очигледно произвољне примене материјалног права од стране Врховног суда Србије о питању рока застарелости за накнаду штете проузроковане кривичним делом, и то на штету подносилаца уставне жалбе. Уставни суд даље констатује да је у складу са својим уставним и законским овлашћењима, истом одлуком поништио наведену ревизијску пресуду и одредио да Врховни касациони суд донесе нову одлуку по ревизији.

Уставни суд даље констатује да је Врховни касациони суд, поступајући по Одлуци Уставног суда Уж-482/2008 донео оспорену пресуду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године, те да је и поред налога Уставног суда и оцена изнетих у Одлуци Уж-482/2008, поново одбио ревизију подносилаца, оцењујући, као и у претходној пресуди, да је њихово потраживање застарело. Овакву своју одлуку у погледу примене материјалног права, Врховни касациони суд је засновао на оцени која је, у суштини, истоветна оцени датој у поништеној пресуди Врховног суда Србије Рев. 2002/07 од 29. августа 2007. године. Стога Уставни суд налази да није потребно да посебно и поново образлаже свој правни став који се односи на рок застарелости за накнаду штете проузроковане кривичним делом, а који је детаљно образложен у Одлуци Уж-482/2008.

Имајући у виду део образложења оспорене ревизијске пресуде, Уставни суд сматра да је потребно да још једном посебно укаже на свој став да у поступку по уставној жалби није надлежан да као инстанциони суд преиспитују закључке и оцене редовних судова у погледу утврђеног чињеничног стања и примене процесног и/или материјалног права. Међутим, у ситуацији када је примена процесног и/или материјалног права од стране редовних судова очигледно произвољна, арбитерна и на штету подносиоца уставне жалбе, тада Уставни суд, пружајући подносиоцу уставне жалбе непосредну уставносудску заштиту, утврђује повреду Уставом гарантованог права на правично суђење.

Стога је, по оцини Уставног суда, без основа указивање у оспореној ревизијској пресуди на то да „су накнада штете и застарелост институти материјалног (облигационог) права, па зато тумачење значења одредби из чл. 376. и 377. у вези чл. 172. ЗОО може дати само Врховни касациони суд, а не Уставни суд, јер питања која се односе на застарелост потраживања накнаде штете не спадају у област људских и мањинских права и слобода“. Ово посебно из разлога што је у конкретном случају управо очигледно произвољним тумачењем наведених института и одредби Закона о облигационим односима, Врховни касациони суд поново повредио Уставом гарантовано право на правично суђење подносилаца, а што неспорно јесте „област људских и мањинских права и слобода“ за чију заштиту је надлежан Уставни суд.

Такође, Уставни суд наглашава да из одредаба члана 142. став 1. и члана 145. став 1. Устава произлази дужност судова опште и посебне надлежности да, поред осталог, суде на основу Устава и потврђених међународних уговора, те да се судске одлуке морају, поред осталог, заснивати на Уставу и потврђеним међународним уговорима. Поред тога, и према, у оспореној ревизијској пресуди поменутом Закону о уређењу судова, произлази обавеза

судова да штите слободу и права грађана и обезбеђују уставности и законитост. То даље значи да уколико изостане заштита Уставом гарантованих права од стране редовних судова, Уставни суд је као последња национална инстанца дужан да у поступку по уставној жалби пружи и обезбеди непосредну уставносудску заштиту права и слобода гарантованих Уставом.

С тим у вези, Уставни суд посебно указује и на праксу Европског суда за људска права који је у једној од последњих пресуда донетих у односу на Републику Србију у предмету *Анђелковић и рођив Србије* (представка број 1401/08, од 19. марта 2013. године, ст. 24. до 29.) дао следећу оцену:

„24. Суд на почетку подсећа да његов задатак није да преузима улогу домаћих судова. Првенствено је на домаћим властима, посебно судовима, да реше проблеме тумачења домаћег законодавства (види, међу многим ауторитетима, *Brualla Gómez de la Torre и рођив Шпаније*, 19. децембар 1997. године, став 31, Извештаји о пресудама и одлукама 1997-VIII). У том случају, Суд неће постављати питање тумачења домаћег права од стране домаћих судова, осим у случају очигледне произвољности (види, *mutatis mutandis*, *Adamsons и рођив Летионије*, број 3669/03, став 118., 24. јун 2008. године), другим речима, када уочи да је примена права од стране домаћих судова у одређеном случају била очигледно погрешна или таква да су изведени произвољни закључци и/или ускраћивања правде (види, *mutatis mutandis*, *Farbers и Harlanova и рођив Лиџваније* (одлука), број 57313/00, 6. септембар 2001. године, и, мада у контексту члана 1. Протокола број 1, *Beveler и рођив Италије* [BB], број 33202/96, став 108., ЕЦХП 2000-I).

25. Ако се вратимо на конкретан случај, Суд налази да је члан 6. став 1. примењив, с обзиром да су домаћи судови били позвани да одлуче у спору у вези са правом на преосталу исплату регреса за годишњи одмор, што се може сматрати грађанским правом на које би подносилац представке могао да полаже право, на аргументованим основама, према српском праву.

26. Даље, чак и ако би се прихватила тврдња Владе да је одбијање захтева у складу са доследном праксом Окружног суда у таквим стварима, Суд сматра да то није од значаја за случај, пошто предмет разматрања Суда у конкретном случају није могућа правна несигурност која произлази из другачијег тумачења домаћег права од стране домаћих судова; пре је основно питање у конкретном случају, које га разликује, између осталог, од многих других случајева пред овим Судом, укључујући и случај *Karuna*, елемент произвољности уочен у пресуди по жалби на коју се притужује.

27. Посебно, Суд примећује да српско радно право које регулише исплату регреса за годишњи одмор није нејасно и двосмислено, већ јасно прописује случајеве у којима запослени имају право на такве додатне исплате (види ст. 11–14). Првостепени суд је утврдио одређене чињенице и нашао да је подносилац представке имао право на исплату регреса за годишњи одмор који је тражио. Окружни суд је преиначио пресуду по жалби и одбио захтев подносиоца представке, а да се чак није ни позвао на чињенице и радно законодавство, како их је презентовао првостепени суд. Он се у спорној пресуди није позвао ни на то какав је закон, како га је требало применити

на случај подносиоца представке и да ли су услови предвиђени у важећем појединачном и општем колективном уговору били испуњени у случају подносиоца представке. Окружни суд је, занемаривши радно право које се примењује, одбио захтев подносиоца представке, једино по основу тога да би „усвајање захтева подносиоца представке значило да би подносилац представке био третиран повољније него његове колеге, које такође нису добиле исплату преосталог регреса за годишњи одмор.“ (види став 8. у горњем тексту). Ово образложење није имало законски основ (види, *mutatis mutandis*, *De Moor* *ipso iure* Белгије, 23. јун 1994. године, став 55, серија А број 292-А), и темељило се на нечему што представља апстрактну тврдњу сасвим изван сваке разумне судске процене. Штавише, веза између утврђених чињеница, права које је примењено и исхода поступка, у потпуности не постоји у спорној пресуди. Суд, према томе, налази да се таква произвољна одлука Окружног суда своди на ускраћивање правде у случају подносиоца представке (види, мада у контексту оцене доказа, *Khamidov ipso iure* Русије, број 72118/01, став 175, 15. новембар 2007. године, и као супротан предмет *Camilleri ipso iure* Малте (одлука), број 51760/99, 16. март 2000. године).

28. Најзад, Суд примењује да у датом тренутку подносилац представке није на располагању имао ниједно правно средство против ове пресуде по жалби.

29. У овим околностима, Суд сматра да Окружни суд није правично пресудио у случају подносиоца представке и налази да је према томе дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције“.

Када је реч о делу образложења оспорене ревизијске пресуде у коме се Врховни касациони суд позива на члан 43. став 3. Закона о уређењу судова и обавезу судских већа грађанског одељења да се придржавају ставова усвојених на седници одељења Врховног касационог суда, Уставни суд још једном наглашава да императивна одредба члана 171. став 1. Устава обавезује судове да извршавају одлуке Уставног суда, те да извршавање одлуке Уставног суда подразумева доношење нове одлуке уколико је то наложено, као и поступање и одлучивање судова у складу са оценама и ставовима изнетим у одлуци Уставног суда. То даље значи да је у оспореној пресуди неосновано позивање касационог суда на законом предвиђену обавезност поступања по сопственим правним ставовима, посебно у ситуацији када је Уставни суд утврдио да се таквим правним ставом повређује Уставом гарантовано право на правично суђење подносилаца уставне жалбе.

У вези са делом образложења оспорене пресуде у коме се наводе одлуке Уставног суда у којим је „прихваћено правно схватање од 10. априла 2004. године“, Уставни суд указује да је позивање Врховног касационог суда на наведене одлуке Уставног суда неосновано. Наиме, Уставни суд је Одлуци Уж-583/2008 од 1. априла 2010. године „... пошао од одредаба Закона о облигационим односима којима се регулише питање застарелања потраживања накнаде проузроковане штете и утврдио да су одредбама члана 376. ст. 1. и 2. Закона о облигационим односима прописани субјективни и објективни рок застарелости потраживања накнаде проузроковане штете, који износе три године од сазнања за штету и за лице које је штету причинило,

односно пет година од кад је штета настала. У случају кад је, пак, штета проузрокована кривичним делом, а за то кривично дело је предвиђен дужи рок застарелости од оног наведеног у члану 376. Закона, захтев за накнаду штете према одговорном лицу у овом случају, а сагласно одредби члана 377. став 1. Закона, застарева кад истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења. Дакле, да би се могао применити дужи рок застарелости потраживања накнаде штете од општег рока, потребно је да је штета проузрокована кривичним делом. Међутим, сагласно одредби члана 13. Закона о парничном поступку, у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца, парнични суд је везан за правноснажну пресуду кривичног суда. Стога, према оцени Уставног суда, дужи рок за наступање застарелости потраживања од општег рока прописаног одредбом члана 376. Закона о облигационим односима би се могао применити само у случају да је пресудом кривичног суда утврђено постојање кривичног дела чијим је извршењем штета настала. Међутим, како и из навода уставне жалбе произлази да кривични поступак против евентуалних учинилаца кривичног дела никада није ни покренут, то се онда у конкретном случају, према налажењу Уставног суда, примењују општа правила о застарелости, утврђена одредбама члана 376. Закона о облигационим односима“. Исти став је Уставни суд заузео и у преосталим наведеним одлукама.

За разлику од наведених одлука Уставног суда, у конкретном случају је неспорно утврђено да је правноснажном пресудом Општинског суда у Алексинцу К. 12/92 од 4. априла 1996. године, више одговорних лица у Алексиначким рудницима, оглашено кривим и осуђено за кривично дело тешко дело против опште сигурности из члана 194. став 4. у вези са чланом 189. став 3. а у вези са ставом 2. истог члана Кривичног закона Републике Србије, те да, стога, има места примени дужег рока из члана 377. став 1. Закона о облигационим односима.

Имајући у виду све претходно изложено, Уставни суд је утврдио да је оспореном пресудом Врховног касационог суда Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године повређено право подносилаца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, па је уставну жалбу у овом делу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), и одлучио као у првом делу тачке 1. изреке.

Уставни суд је утврдио да су последице учињене повреде такве природе да се могу отклонити само поништајем оспорене пресуде Врховног касационог суда у Београду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године како би надлежни Врховни касациони суд, у складу са налогом за одлучивање према оценама Уставног суда изнетим у овој одлуци, поново одлучио о ревизији тужилаца изјављеној против пресуде Окружног суда у Београду Гж. 2854/07 од 14. марта 2007. године, па је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

8. У вези навода подносилаца уставне жалбе о повреди права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд констатује да је

у Одлуци Уж-482/2008 од 13. октобра 2011. године утврдио да је у поступку који се пред Четвртим општинским судом у Београду водио у предмету П. 5074/02, а касније пред Првим основним судом у Београду у предмету П. 52865/10, повређено право подносилаца уставне жалбе на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава и наложио надлежним судовима да предузму све неопходне мере како би се оспорени парнични поступак окончао у најкраћем року. Уставни суд даље констатује да су након доношења ове одлуке Уставног суда, списи предмета достављени касационом суду 1. децембра 2011. године, те да је у наставку поступка Врховни касациони суд донео оспорену пресуду Рев. 17/11 од 3. октобра 2012. године у року од десет месеци. По оцени Уставног суда, наведено трајање наставка спорног поступак не указује на то да је подносиоцима повређено право на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, те да су, стога, ови наводи очигледно неосновани, па је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 5) Закона о Уставном суду, у овом делу уставну жалбу одбацио и решио као у другом делу тачке 1. изреке.

Испитујући постојање претпоставки за одлучивање о основаности навода о повреди права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, Уставни суд је утврдио да је Одлуком Уж-486/2008 од 13. октобра 2011. године, одлучио о овим наводима подносилаца уставне жалбе и да је утврдио повреду наведеног уставног права. С обзиром на изнето и да се начело *ne bis in idem*, примењује, поред осталог, и у парничном поступку, значи да је поновна тужба недопуштена у правноснажно пресуђеној ствари. Имајући у виду да се у овом случају правила парничног поступка примењују на основу члана 8. став 1. Закона о Уставном суду, према коме се о питањима поступка пред Уставним судом која нису уређена овим законом сходно примењују одредбе одговарајућих процесних закона, те да према члану 291. став 1. тачка 4) Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11), суд доноси решење којим се тужба одбацује ако утврди да је ствар правноснажно пресуђена, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, у овом делу уставну жалбу одбацио и решио као у другом делу тачке 1. изреке.

У вези навода о повреди права из члана 13. Европске конвенције, Уставни суд је утврдио да подносиоци наводе о повреди овог права, у суштини, образлажу тврдњама о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, о чему је Суд одлучио.

9. На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 3. изреке одлучио да се правично задовољење подносилаца уставне жалбе због утврђене повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 1.000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете коју су подносиоци уставне жалбе претрпели због утврђене повреде права, Уставни суд је ценио све околности од значаја, а посебно значај права о коме су судови

одлучивали, те да по оцени Суда наведени новчани износ представља правичну и адекватну накнаду за повреду права коју су подносиоци претрпели. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је имао у виду постојећу праксу овог суда, праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење.

Разматрајући захтев подносилаца уставне жалбе за накнаду трошкова поступка пред Уставним судом, Уставни суд указује да нема услова за одређивањем тражене накнаде трошкова, у смислу одредбе члана 6. став 2. Закона о Уставном суду. Наиме, наведеном одредбом Закона је прописано да учесници у поступку сами носе своје трошкове. С тим у вези, одредбом члана 83. став 1. Закона о Уставном суду је прописано да свако (пословно способно) лице, уз испуњеност и других услова, може изјавити уставну жалбу (и предузимати друге радње у поступку), што истовремено значи и да није обавезно да те радње предузима преко пуномоћника, укључујући и пуномоћника адвоката. Поред тога, Уставни суд указује и да је одредбом члана 44. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11) предвиђено да се не одбацују поднесци којима се покреће поступак пред Уставним судом и када исти не садрже податке неопходне за вођење поступка или имају друге недостатке који онемогућавају поступање у предмету, већ се подносиоцу даје могућност да те недостатке накнадно отклони. Такође, Уставни суд лицима која желе да изјаве уставну жалбу, пружа својеврсну правну помоћ кроз установљени образац уставне жалбе и писано упутство за попуњавање обрасца уставне жалбе, који су доступни преко интернет странице Уставног суда или се на захтев достављају заинтересованом лицу.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

10. На основу изложеног и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/07, 27/07 и 76/11), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-2037/2010 од 18. јуна 2013. године („Службени гласник РС“, број 85/13)
(нема повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К У

Одбија се као неоснована уставна жалба З.З. „Н.“, у стечају, због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава

Републике Србије, у извршном поступку који је вођен пред Привредним судом у Лесковцу у предмету И. 334/09 (раније предмет Трговинског суда у Лесковцу И. 334/09).

Образложење

1. 3.3. „Н.“, у стечају, из Л. поднела је Уставном суду 20. априла 2010. године, уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог чланом 32. став 1. Устава Републике Србије, у извршном поступку који се водио пред Привредним судом у Лесковцу у предмету И. 334/09 (раније предмет Трговинског суда у Лесковцу И. 334/09).

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је подносилац уставне жалбе у својству извршног повериоца поднео Трговинском суду у Лесковцу предлог за извршење на основу правоснажне пресуде тог суда П. 498/08 од 19. јануара 2009. године; да је на основу решења о извршењу Трговинског суда И. 334/09 од 21. маја 2009. године, започела принудна наплата потраживања извршног повериоца; да је у августу 2009. године Министарство финансија – Управа за трезор на основу закључка Владе Републике Србије изузело од извршења средства са новоотвореног рачуна извршног дужника; да је извршни поверилац поднесцима од 25. јануара и 22. фебруара 2010. године ургирао да Привредни суд у Лесковцу спроведе извршење, али да суд до подношења уставне жалбе по њима није поступао; да је неспровођењем наведеног извршења повређено право подносиоца на суђење у разумном року.

Подносилац уставне жалбе предложио је да Уставни суд утврди повреду наведеног уставног права, док накнаду нематеријалне штете није тражио.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

Одредбом члана 82. став 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС) прописано је да се уставна жалба може изјавити и ако нису исцрпљена правна средства, у случају када је подносиоцу жалбе повређено право на суђење у разумном року.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу навода уставне жалбе и извршеног увида у списе предмета Привредног суда у Лесковцу И. 334/09, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Извршни поверилац, овде подносилац уставне жалбе, поднео је 20. маја 2009. године Трговинском суду у Лесковцу предлог за извршење против

извршног дужника М.Ш. из Л., на основу правноснажне и извршне пресуде Трговинског суда у Лесковцу П. 498/08 од 19. јануара 2009. године, којом је извршни дужник обавезан да извршном повериоцу, на име накнаде за изведене радове на објекту М.Ш. у Л. исплати износ од 42.555.152,43 динара, са припадајућом законском затезном каматом, као и трошкове парничног поступка. Предложено је да се извршење спроведе преносом новчаних средстава са рачуна извршног дужника на рачун извршног повериоца.

Трговински суд у Лесковцу је 21. маја 2009. године донео решење о извршењу И. 334/09 и наложио Народној банци Србије – Одсек за принудну наплату Крагујевац (у даљем тексту: Народна банка) да пренесе средства са рачуна извршног дужника на рачун повериоца.

Решењем Трговинског суда у Лесковцу И. 334/09 од 3. јула 2009. године наложено је Народној банци да пренесе новчана средства са рачуна извршног повериоца на име судске таксе, имајући у виду да извршни поверилац није уплатио новчани износ за судске таксе наведен у решењу о извршењу И. 334/09 од 21. маја 2009. године.

Извршни поверилац је поднеском од 25. јануара 2010. године тражио од Привредног суда у Лесковцу (у даљем тексту: Привредни суд) да наложи Народној банци да спроведе решење о извршењу И. 344/09 од 21. маја 2009. године преносом новчаних средстава. У поднеску је још наведено да је од укупног потраживања наплаћено 261.000,00 динара, као и да је Министарство финансија – Управа за трезор – Сектор за плаћања и регистре у августу 2009. године обавестило извршног повериоца да је извршни дужник отворио нови рачун, који је закључцима Владе Републике Србије од 20. августа и 25. децембра 2009. године изузет од принудне наплате. Наведеним закључцима Влада је одлучила да се, изузетно, у 2009. и 2010. години принудном наплатом неће теретити средства за плате запослених код буџетских корисника (економска класификација 411 – Плате, додаци и накнаде запослених 412 – Социјални доприноси на терет послодавца), као део социјалног програма Владе из пакета мера за ублажавање последица утицаја светске економске кризе. Закључци су, ради реализације, достављени Министарству финансија – Управа за трезор и Министарству просвете.

Поднеском од 9. фебруара 2010. године извршни поверилац је затражио од Привредног суда да прибави изјаву извршног дужника о имовини којом располаже, а ради евентуалног подношења предлога за промену средства извршења.

Извршни поверилац је 22. фебруара 2010. године доставио ургенцију Привредном суду.

Решењем Привредног суда И. 334/09 од 24. фебруара 2010. године наложено је извршном дужнику да достави суду изјаву о имовини. Против наведеног решења извршни дужник је изјавио жалбу, коју је Привредни апелациони суд одбацио решењем Иж. 1276/10 од 22. априла 2010. године.

Привредни суд је након рочишта одржаног 22. јуна 2010. године, решењем И. 334/09 од 24. јуна 2010. године, уписао М.Ш. из Л. у књигу извршних дужника.

Извршни поверилац је поднеском од 9. септембра 2010. године затражио од суда да му достави „листу стања имовине дужника како би евентуално поверилац могао да затражи промену средства извршења“.

Привредни суд је дописом од 2. марта 2011. године затражио од Народне банке да достави извештај о спровођењу извршења у предмету И. 334/09. У одговору од 9. марта 2011. године, између осталог, наведено је да се извршни дужник налази у непрекидној блокади по свим рачунима, те да стога није спроведено решење о извршењу И. 344/09.

Извршни поверилац је 10. марта 2011. године доставио Привредном суду поднесак „са захтевом за отклањање неправилности у спровођењу извршења“, у коме је навео и нови број рачуна извршног дужника. Привредни суд је поднесак извршног повериоца доставио 14. марта 2011. године Народној банци, која је дописом од 22. марта 2011. године обавестила суд да је рачун наведен у поднеску извршног повериоца отворен код Управе за трезор Народне банке изузет од принудне наплате, те да спровођење извршења преносом новчаних средстава са овог рачуна није могуће.

Привредни суд је решењем И. 344/09 од 20. октобра 2011. године обуставио поступак извршења у овом предмету, јер је решењем тог суда Ст. 181/11 од 10. јуна 2011. године над извршним повериоцем покренут стечајни поступак. Стечајни управник извршног повериоца је 1. новембра 2011. године против наведеног решења изјавио приговор.

Решењем Привредног суда Ипв. 20/11 од 10. новембра 2011. године приговор је одбачен као недозвољен. Након тога предмет је архивиран.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава, на чију повреду указује подносилац у уставној жалби, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Одредбом члана 5. став 1. Закона о извршном поступку („Службени гласник РС“, број 124/04) било је прописано да је у поступку извршења и обезбеђења суд дужан да поступа хитно.

Закон о извршењу и обезбеђењу („Службени гласник РС“, број 31/11), који се примењује од 17. септембра 2011. године, у члану 358. став 1. прописује да ће се поступак извршења и обезбеђења у којима је до дана почетка примене овог закона започето спровођење извршења окончати по одредбама овог закона. Такође, и одредбом члана 6. став 1. овог закона прописано је да је поступак извршења и обезбеђења хитан.

5. Разматрајући наводе уставне жалбе, Уставни суд најпре констатује да је разумна дужина трајања судског поступка релативна категорија која зависи од низа чинилаца, који се морају узети у обзир у сваком појединачном случају, према њиховим специфичним околностима. Сложеност чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашање подносиоца уставне жалбе као странке у поступку, поступање надлежних судова који воде поступак, као и природа постављеног захтева, односно значај расправљаног права за подносиоца уставне жалбе, представљају најважније критеријуме

критеријуми који утичу на оцену дужине трајања поступка и одређују да ли је поступак окончан у оквиру разумног рока или не.

Анализирајући дужину трајања оспореног судског поступка, Уставни суд је утврдио да је наведени извршни поступак од подношења предлога за извршење до доношења решења Привредног суда Ипв. 20/11 од 10. новембра 2011. године, којим је одбијен приговор извршног повериоца изјављен против решења о обустави поступка, трајао две године и шест месеци.

Уставни суд је оценио да у овом предмету није било сложених чињеничних и правних питања о којима би се суд изјашњавао. Суд је требало да одлучи о поднетом предлогу за извршење и да спроведе одговарајуће радње прописане Законом о извршном поступку како би извршни поверилац намирио своје потраживање.

Уставни суд је, такође, оценио да је постављени захтев од значаја за подносиоца уставне жалбе, с обзиром на то да је предлогом за извршење тражио намирење већег новчаног потраживања које му је досуђено у парничном поступку. Подносилац уставне жалбе се више пута обраћао поднесцима Привредном суду ургирајући спровођење извршења. У том смислу, поднеском од 9. фебруара 2010. године затражио је од суда да се прибави изјава о имовини извршног дужника, а ради евентуалног подношења предлога за промену средства извршења, а поднеском од 9. септембра 2010. године затражио је и „листу стања имовине дужника“, из истог разлога. Међутим, извршни поверилац није поднео предлог за промену средства извршења, јер је утврђено да је М.Ш. у Л. само корисник државне имовине, односно да нема сопствену имовину из које би се могло наплатити потраживање.

Испитујући поступање надлежних судова у предметном извршном поступку, Уставни суд је утврдио да су Трговински суд у Лесковцу, а потом и Привредни суд, поступали у складу са начелом хитности. Наиме, Трговински суд у Лесковцу је дан након подношења предлога за извршење (21. маја 2009. године) донео решење о извршењу И. 344/09 и наложио Народној банци да пренесе новчана средства са рачуна извршног дужника. Привредни суд је 22. јуна 2010. године на предлог извршног повериоца одржао рочиште на коме је узета изјава извршног дужника о имовини, а 24. јуна 2010. године је решењем И. 344/09 М.Ш. у Л. уписана у књигу извршних дужника. Такође, Привредни суд је два пута налагао Народној банци да достави извештај о спровођењу извршења, те истој доставио поднесак извршног повериоца у коме је наведен број новоотвореног рачуна извршног дужника. Чињеница да је предметни извршни поступак трајао нешто дуже, као и да извршни поверилац није у потпуности намирио своје потраживање, по оцени Уставног суда, не може се ставити на терет поступајућим судовима.

Према становишту Уставног суда, приликом оцењивања да ли се ради о разумном року за одлучивање о правима и обавезама странке, односно за спровођење извршења на основу извршне исправе, потребно је преиспитати не само поступање судова пред којима се води поступак, већ и поступање других државних органа или вршилаца јавних овлашћења који предузимају поједине радње у поступку или у вези са поступком, а чије учешће може

утицати на његово трајање (види: Одлуку Уж-122/2009 од 21. јануара 2010. године). У том смислу, од пресудног значаја је поступање Народне банке, као законом овлашћење организације за спровођење извршења принудном наплатом потраживања на новчаним средствима која се воде на рачуну извршног дужника. У овом случају, извршни дужник је установа – М.Ш. у Лесковцу, која као индиректни корисник буџетских средстава мора имати свој подрачун који се отвара у оквиру припадајућег консолидованог рачуна трезора и води се у Управи за трезор, сагласно одредбама члана 2. тач. 8) и 49) Закона о буџетском систему („Службени гласник РС“, бр. 54/09, 73/10, 101/10, 101/11 и 93/12).

Имајући у виду да су закључцима Владе од 20. августа и 25. децембра 2009. године, у току 2009. и 2010. године, била изузета од наплате средства на рачуну извршног дужника намењена за плате запослених и доприносе за социјално осигурање, као део социјалног програма Владе из пакета мера за ублажавање последица утицаја светске економске кризе, те да се рачун извршног дужника непрекидно налазио у блокади, Уставни суд сматра да у конкретном случају не постоје пропусти Народне банке Србије у поступку спровођења принудног извршења. За разлику од овог случаја, Уставни суд је у Одлуци Уж-1611/2009 од 20. септембра 2012. године утврдио да је Народна банка Србије, као законом овлашћена организација за спровођење извршења принудном наплатом потраживања на новчаним средствима која се воде на рачуну извршног дужника, била дужна да спроведе принудну наплату потраживања на средствима подрачуна општине Мајданпек, који је извршни дужник (општина Мајданпек) користио као индиректни корисник буџетских средстава, јер је преко њега несметано пословао. Уставни суд је утврдио да за време трајања оспореног извршног поступка извршни дужник (М.Ш. у Л.) није обављао било какве новчане трансакције преко свог подрачуна, осим исплате плата запосленима. Суд посебно истиче да је одредбом члана 56. став 9. Закона о буџетском систему прописано да се принудном наплатом не могу теретити апропријације намењене за финансирање плата и пензија, из чега произлази да би средства на подрачуну извршног дужника намењена за плате запослених била изузета од принудне наплате и у случају да Влада није донела претходно наведене закључке.

Поред изложеног, треба имати у виду да је Законом о буџетском систему прописано да уговори о извођењу грађевинских радова које закључују директни или индиректни корисници буџетских средстава морају бити закључени у складу са прописима који регулишу јавне набавке (члан 57), као и да су корисници буџетских средстава дужни да обавесте Управу за трезор о намери предузимања обавезе, о преузетим обавезама и предвиђеним условима и роковима плаћања, те да поднесу захтев за плаћање у року прописаном актом министра (члан 56. став 3. тач. 1), 2) и 4)), јер плаћање из буџета неће бити извршено уколико нису поштоване процедуре утврђене чланом 56. став 3. овог закона (члан 58. став 3). То значи да је за плаћање из буџета по основу уговорних обавеза преузетих од стране индиректних корисника буџетских средстава (укључујући и уговоре о извођењу грађевинских радова)

неопходно да буде поштован поступак прописан Законом о буџетском систему, а не само да постоји извршна исправа и решење о извршењу надлежног суда. У извршном предмету Привредног суда у Лесковцу не постоје докази да је прописана процедура као предуслов за плаћање из буџета испоштована, нити је подносилац такве доказе доставио уз уставну жалбу.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд налази да подносиоцу уставне жалбе у оспореном поступку није повређено право на суђење у разумном року, зајемчено чланом 32. став 1. Устава, те је уставну жалбу одбио као неосновану, сагласно члану 89. став 1. Закона о Уставном суду.

6. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

** Поводом Одлуке Уж-2037/2010 од 18. јуна 2013. године судија Уставног суда др Марија Драшкић издвојила је мишљење, које је објављено заједно са овом одлуком у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 85/13, а објављује се и у Билтену Уставног суда, сагласно одредби члана 60. став 6. Пословника о раду Уставног суда, како следи:*

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ у предмету Уж – 2037/2010 („Н.“)

Гласала сам против одлуке Уставног суда да одбије уставну жалбу З.З. „Н.“, која је усвојена на седници Уставног суда од 18. јуна 2013. године.

Према интерпретацији Уставног суда, подносилац ове уставне жалбе истакао је само повреду права на суђење у разумном року у извршном поступку који се водио пред Привредним судом (раније: Трговинским судом) у Лесковцу у предмету И.334/09. Са тог становишта посматрано, одлуци Уставног суда не би се имало много шта замерити. Извршни поступак је од подношења предлога за извршење 20. маја 2009. године до доношења решења Привредног суда у Лесковцу Ипв.20/11 од 10. новембра 2011. године, којим је одбијен приговор извршног повериоца изјављен против решења о обустави поступка, трајао две године и шест месеци. Извршни суд је поступао у складу са начелом хитности и немогућност извршења правноснажне судске одлуке свакако није наступила као последица неактивности суда. Немогућност извршења правноснажне судске одлуке у овом случају била је последица чињенице да је рачун извршног дужника, М.Ш. у Л., био непрекидно у блокади, а да је други рачун извршног дужника – који је наведен у поднеску извршног повериоца – отворен код Управе за трезор Народне банке био изузет од принудне наплате. Изузимање је учињено на основу Закључака Владе од 20. августа и 25. децембра 2009. године, како би се могле исплаћивати плате запослених и доприноси за социјално осигурање, а као део Социјалног програма Владе из пакета мера за ублажавање последица утицаја светске економске кризе у 2009. и 2010. години.

Међутим, за разлику од многих других одлука, у којима је Уставни суд, усвајајући уставне жалбе, саопштавао да „... иако се подносиоци уставне жалбе

позивају на повреду права на имовину ..., полазећи од утврђених чињеница конкретног случаја и уставноправних разлога изнетих у уставној жалби, Уставни суд је констатовао да се подносиоци уставне жалбе жале и на примену материјалног права ...“ (видети, уместо свих других, одлуку Уж 616/2008, од 2. децембра 2010. године, став 5), у овом случају спремности да се тако протумачи уставна жалба није било. Наиме, подносилац наводи: „Непоступањем Привредног суда у Лесковцу грубо се нарушава право жалиоца на суђење у разумном року и на највулгарнији начин изигравају одредбе Закона о извршном поступку и Закона о платном промету. Простом злоупотребом закона од стране Владе Републике Србије и непоштовањем ЗИП-а наноси се огромна штета жалиоцу. Поверилац је у блокади због неплаћања ПДВ-а, дуговања добављачима и кооперантима за изградњу овог објекта ... Грубим изигравањем прописа и обесмишљавањем судских одлука и поступака, поверилац се од једног респектабилног привредника нашао у незавидној ситуацији са правноснажним потраживањем које не може да наплати...“ (подвукла М.Д.). По мом мишљењу, ови наводи били су довољни да се закључи да је подносилац уставне жалбе оспорио, како право на правично суђење које је зајемчено чланом 32. Устава и које штити грађане и од очигледно арбитрарне примене материјалног права, тако и право на имовину гарантовано чланом 58. Устава.

Европски суд за људска права је у небројено много пресуда поновио да пропуст државе да изврши правноснажне пресуде представља мешање у њихово право на мирно уживање имовине које штити члан 1. Првог протокола, односно да без обзира на то да ли је дужник приватни или друштвени субјект, држава мора предузети све неопходне мере да се правноснажна судска одлука изврши. Тако, на пример, у пресуди *Бурдов њрошив Русије*, држави је било наложено да подносиоцу представке исплати накнаду за угрожено здравље због дуготрајне изложености радиоактивном зрачењу. Суд је одбацио приговор државе да је до непоступања по судској одлуци дошло због недостатка средстава и нашао је да постоји повреда члана 6. став 1. Конвенције и члана 1. Првог протокола (*Case of Burdov v. Russia*, број представке 59498/00, пресуда од 7. маја 2002. године, ставови 37–38. и 41–42). У пресуди *Фуклев њрошив Украјине*, Суд поново подсећа да је према одредби члана 1. Првог протокола, као и по члану 6. став 1. Конвенције, држава обавезна да искористи сва доступна правна средства која има на располагању како би извршила правноснажну пресуду, чак и у случајевима где је реч о спору између приватних странака (*Case of Fuklev v. Ukraine*, број представке 71186/01, пресуда од 7. јуна 2005, ставови 89–91). Најзад, у случају врло сличном овом сада спорном, *ЕВТ њрошив Србије*, Европски суд је нашао да су српски органи угрозили суштину ‘права на суд’ подносиоцу представке тиме што су га спречили у добијању новца који је законито очекивао да добије, због чега је дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције и посебне одредбе члана 1. Првог протокола (*ЕВТ њрошив Србије*, број представке 3102/05, пресуда од 21. јуна 2007. године, став 54).

Дакле, мени се чини да би став Европског суда и у овом случају био исти као у цитираним пресудама. Није неважно споменути да је према решењу о извршењу Трговинског суда у Лесковцу И.334/09 од 21. маја 2009. године извршни

дужник био обавезан да на име накнаде за извршене радове на објекту М.Ш. у Л. исплати нешто више од 42 милиона динара (што је тренутно противвредност од скоро 370.000 еура), да је од укупног потраживања наплаћено само 261.000 динара те да је извршни поступак обустављен решењем Привредног суда у Лесковцу И.344/09 од 20. октобра 2011. године због тога што је над извршним повериоцем покренут стечај. Нажалост, ниједна од ових околности није била предмет оцене Уставног суда. Штавише, чак и када би се прихватило образложење да су поменути Закључцима Владе неки рачуни еминентно државних субјеката – као што је неспорно М.Ш. у Л. – и били изузетно, само за 2009. и 2010. годину, заштићени од принудне наплате, остало је без одговора питање зашто Народна банка и током 2011. године обавештава суд да је рачун отворен код Управе за трезор и даље изузет од принудне наплате, односно зашто извршни поступак није био настављен након што је престало дејство Закључака Владе?

Најзад, Уставни суд, избегавајући да се изјасни о свему осталом, уноси у своје образложење и став да треба имати у виду да је према Закону о буџетском систему прописано да уговори о извођењу грађевинских радова које закључују директни или индиректни корисници буџетских средстава морају бити закључени у складу са прописима који регулишу јавне набавке, односно да је за плаћање из буџета по основу уговорних обавеза преузетих од стане индиректних корисника неопходно да буде поштован поступак прописан Законом о буџетском систему, „а не само да постоји извршна исправа и решење о извршењу надлежног суда“!

Да ли ова последња реченица значи да се неће извршавати баш све правноснажне судске одлуке? Нарочито не оне у којима је неко након правноснажности и извршности пресуде приметио да је нешто могло бити спорно када је усвојен тужбени захтев? Шта је, у том случају, уопште остало од целе приче о томе да држава мора предузети све неопходне мере и употребити сва доступна правна средства да се правноснажна судска одлука изврши?

Београд, 23. септембар 2013.

СУДИЈА

Проф. др Марија Драшкић

Одлука Уж-4543/2010 од 24. октобра 2013. године („Службени гласник РС“, број 110/13) (повреда права из члана 58. Устава и права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба М. Б. и утврђује да је решењем Вишег суда у Ваљево Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе на мирно уживање имовине, зајемчено одредбом члана 58. став 1. Устава Републике Србије.

2. Усваја се уставна жалба М.Б. и утврђује да је у управном поступку који је вођен пред Комисијом за враћање земљишта општине Лајковац у предмету број 461/67-91-02 и ванпарничном поступку који је вођен пред Основним судом у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу у предмету Р1. 127/10, подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије.

3. Поништава се решење Вишег суда у Ваљеву Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године и одређује се да Виши суд у Ваљеву донесе нову одлуку о жалби подносиоца уставне жалбе изјављеној против решења Основног суда у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу Р1. 127/10 од 26. априла 2010. године.

4. Утврђује се право подносиоца уставне жалбе на накнаду нематеријалне штете у износу од 500 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

Образложење

1. М.Б. из Л. поднео је 22. октобра 2010. године, преко пуномоћника М.Р., адвоката из Л., уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, у управном поступку који се водио пред Комисијом за враћање земљишта општине Лајковац у предмету број 461/67-91-02 и ванпарничном поступку који се водио пред Основним судом у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу у предмету Р1. 127/10. Уставна жалба је, такође, изјављена против решења Вишег суда у Ваљеву Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године, због повреде права на имовину зајемченог одредбом члана 58. став 1. Устава.

У уставној жалби се, поред осталог, наводи: да је подносилац још 1991. године пред надлежним органом покренуо поступак за враћање одузетог земљишта и да му је правноснажним решењем надлежног органа утврђено право на новчану накнаду за одузето земљиште на терет З.З. „Л.“; да је „због очигледног одбијања“ управног органа да поступи у складу са законом, подносилац био принуђен да пред судом покрене поступак ради одређивања накнаде, који је правноснажно окончан одбијањем његовог предлога као неоснованог; да је поступак враћања земљишта трајао укупно 19 година пред органом управе и судом.

Подносилац уставне жалбе даље наводи: да је у оспореном решењу погрешно примењено материјално право, јер законском јемству има места у свакој ситуацији због које се новчана накнада не може наплатити од примарног обвезника, па и у случају његовог престанка услед стечаја; да Виши суд у Ваљеву није узео у обзир да је, у време када је правноснажним решењем управног органа предлагачу признато право на новчану накнаду за одузето земљиште, већ био покренут поступак стечаја над З.З. „Л.“ и да због протекла законских рокова за пријаву потраживања, подносилац више није имао законских могућности да као стечајни поверилац учествује у стечајном поступку против примарног обвезника накнаде.

Уставном жалбом се предлаже да Уставни суд утврди повреду означених уставних права, поништи оспорени појединачни акт и утврди право подносиоца на накнаду нематеријалне штете.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу увида у оспорени акт, списе Комисије за враћање земљишта општине Лајковац у предмету број 461/67-91-02 и списе Основног суда у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу у предмету Р1. 127/10, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

М.Б. из Л., овде подносилац уставне жалбе, поднео је 10. априла 1991. године захтев за враћање земљишта одузетог од његовог деде пок. В.Б. на основу Закона о пољопривредном земљишном фонду. Пред Комисијом за враћање земљишта општине Лајковац (даље у тексту: Комисија) одржано је пет усмених расправа (19. јула и 24. септембра 1991, 8. септембра и 28. септембра 1992. и 29. марта 2005. године).

Решењем Комисије број 461/67-91-02 од 29. марта 2005. године утврђено је у тачки 1. диспозитива да је по основу Закона о пољопривредном земљишном фонду земљиште означено у изреци прешло у друштвену својину. Истим решењем подносиоцу и М.П. је уместо одузетог земљишта дато у својину друго одговарајуће земљиште (тачка 2. диспозитива). На основу члана 7. став 1. Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, подносиоцу уставне жалбе је са уделом од 5/6 за одузето земљиште у површини од 1.82.23 хектара утврђено право на новчану накнаду која ће се по правноснажности овог решења одредити у ванпарничном поступку пред надлежним судом, а коју је обавезана да плати З.З. „Л.“ (тачка 4. диспозитива).

Подносилац уставне жалбе је 2. децембра 2008. године Скупштини општине Лајковац поднео „захтев за исплату накнаде“ по наведеном решењу Комисије, у коме је навео да З.З. „Л.“ није у могућности да исплати накнаду, јер је над њом отворен стечајни поступак. О поднетом захтеву није одлучено.

Подносилац уставне жалбе је 13. новембра 2009. године поднео Општинском суду у Лајковцу предлог за одређивање новчане накнаде утврђене наведеним решењем Комисије. У предлогу је наведено да је као противник предлагача означена општина Лајковац, будући да је над З.З. „Л.“ отворен

стечајни поступак, а да предлагач није стечајни поверилац, о чему је приложена потврда стечајног управника.

Подносилац уставне жалбе је у току поступка истицао да је решење Комисије од 29. марта 2005. године примио након доношења нацрта за главну деобу и да је наведено решење постало правноснажно 27. јануара 2006. године, по протеку рока за пријављивање потраживања, тражећи да суд наведене чињенице утврди саслушањем стечајног управника.

Решењем Основног суда у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу Р1. 127/10 од 26. априла 2010. године одбијен је као неоснован предлог којим је подносилац уставне жалбе тражио да се противник предлагача општина Лајковац обавезе да плати накнаду за одузето земљиште, на основу решења Комисије број 461/67-91-02 од 29. марта 2005. године. У образложењу решења је наведено: да је у поступку утврђено да стечајни поступак над З.З. „Л.“ који се води у предмету Привредног суда у Ваљеву Ст. 14/10 још није закључен и да предлагач није пријавио своје потраживање у том поступку; да на основу члана 12. став 3. Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, обавезу плаћања накнаде извршава општина, односно Република Србија, у случају кад организација није у могућности да исплати накнаду; да како је предметни стечајни поступак у току, из тога произлази да „још има имовине“, па тек по окончању стечајног поступка предлагач може захтевати накнаду од општине, односно Републике.

Подносилац уставне жалбе је 14. јула 2010. године изјавио жалбу против наведеног решења у којој је истакао да се ванпарнични поступак за одређивање новчане накнаде за одузете непокретности води по службеној дужности и да је ванпарнични суд био дужан да обавести стечајни суд о потраживању предлагача, као и да затражи податке о томе у ком проценту би се намирио предлагач да је пријавио потраживање у стечајном поступку.

Оспореним решењем Вишег суда у Ваљеву Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године одбијена је као неоснована жалба коју је подносилац уставне жалбе изјавио против наведеног решења Основног суда у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу. Другостепени суд је у образложењу решења оценио да из одредбе члана 12. став 3. Закона произлази да накнада најпре мора бити одређена у поступку пред судом, па тек у случају да обвезник тако одређене накнаде није у могућности да је исплати, ту обавезу преузима општина, односно Република. Тај суд је, полазећи од наведеног, а имајући у виду да предлагач није пријавио потраживање у стечајном поступку и да тај поступак још није окончан, одлучио као у изреци. Наведено решење је достављено пуномоћнику подносиоца уставне жалбе 27. септембра 2010. године.

4. Одредбама Устава, на чију повреду подносилац указује у уставној жалби, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог

за покретање поступка, као и о оптужбама (члан 32. став 1). Одредбама члана 58. Устава утврђено је: да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (став 1.); да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне (став 2.); да се законом може ограничити начин коришћења имовине (став 3.); да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом (став 4).

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона и других прописа:

Законом о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа („Службени гласник РС“, бр. 18/91, 20/92 и 42/98) прописано је: да се странкама, у смислу овог закона, сматрају ранији сопственик с једне стране, и општина и пољопривредна, односно друга организација код које се одузето земљиште налази, односно која је отуђила то земљиште из друштвене својине (у даљем тексту: организација), с друге стране (члан 5.); да кад комисија нађе да је захтев основан, а да нису испуњени услови за враћање одузетог земљишта, нити да постоји могућност за давање другог одговарајућег земљишта, решењем ће утврдити да подносиоцу захтева припада право на новчану накнаду (члан 7. став 1.); да ако није постигнут споразум о облику и висини накнаде, одмах по правоснажности решења из члана 7. овог закона орган ће све списе предмета доставити месно надлежном општинском суду, који ће у ванпарничном поступку одлучити о накнади, да је поступак пред судом хитан, а да ће се накнада одредити на начин и по прописима за утврђивање накнаде за експроприсану непокретност (члан 9.); да у случају кад ранијем сопственику по одредбама овог закона припада право на новчану накнаду за одузето земљиште, исплата накнаде пада на терет организације која користи земљиште у моменту одређивања накнаде (члан 12. став 1.); да ће у случају кад организација није у могућности да исплати новчану накнаду из става 1. овог члана, обавезу исплате те накнаде извршити општина, а ако и она то није у могућности, ову обавезу извршиће Република Србија (члан 12. став 3).

Уредбом за спровођење Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа („Службени гласник РС“, бр. 41/91, 44/91, 4/92, 8/97 и 103/03) прописано је да уколико питања поступка нису законом, односно овом уредбом другачије уређена, примењују се одредбе Закона о општем управном поступку (члан 23).

Одредбом члана 13. Закона о општем управном поступку („Службени лист ФНРЈ“, број 52/56, „Службени лист СФРЈ“, бр. 10/65, 18/65, 4/77, 11/78, 32/78, 9/86 и 47/86 и „Службени лист СРЈ“, број 24/94), који је важио у време подношења предметног захтева за враћање земљишта, било је прописано да

се поступак има водити брзо и са што мање трошкова и губитка времена за странку и друга лица која учествују у поступку, али тако да се прибави све што је потребно за правилно утврђивање чињеничног стања и за доношење законитог и правилног решења. Важећи Закон о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01) садржи одредбу идентичне садржине (члан 14), а наведеним законом, такође, је прописано: да кад се поступак покрене поводом захтева странке, односно по службеној дужности ако је то у интересу странке, а пре доношења решења није потребно спроводити посебан испитни поступак, нити постоје други разлози због којих се не може донети решење без одлагања (решавање претходног питања и др.), да је орган дужан да донесе решење и достави га странци што пре, а најдоцније у року од једног месеца од дана предаје уредног захтева, односно од дана покретања поступка по службеној дужности, ако посебним законом није одређен краћи рок, као и да у осталим случајевима, када се поступак покрене по захтеву странке, односно по службеној дужности, ако је то у интересу странке, орган је дужан да донесе решење и достави га странци најдоцније у року од два месеца, ако посебним законом није одређен краћи рок, као и да ако орган против чијег је решења допуштена жалба не донесе решење и не достави га странци у прописаном року, странка има право на жалбу као да је њен захтев одбијен, као и да ако жалба није допуштена, странка може непосредно покренути управни спор пред надлежним судом у складу са савезним законом којим се уређују управни спорови (члан 208).

Одредбом члана 24. став 3. Закона о управним споровима (“Службени лист СРЈ”, број 46/96), који је важио до 29. децембра 2009. године, било је прописано да ако првостепени орган против чијег акта је дозвољена жалба није у року од 60 дана или у законом одређеном краћем року донео решење по захтеву, странка има право да поднесе захтев другостепеном органу, као и да против решења другостепеног органа странка може покренути управни спор, а може га и под условима из става 1. овог члана покренути и ако овај орган не донесе решење.

Сагласно одредбама члана 61. Закона о експропријацији („Службени гласник РС“, број 53/95, „Службени лист СРЈ“, број 16/01 и „Службени гласник РС“, бр. 23/01 и 20/09), ако се споразум о накнади у целини не постигне у року од два месеца од дана правоснажности решења о експропријацији, општинска управа доставиће правоснажно решење о експропријацији са свим списима надлежном општинском суду ради одређивања накнаде (став 1), а ако општинска управа не поступи по одредби става 1. овог члана, ранији сопственик и корисник експропријације могу се непосредно обратити суду ради одређивања накнаде (став 2).

Законом о стечајном поступку („Службени гласник РС“, бр. 84/04 и 85/05) било је прописано: да стечајни повериоци своја потраживања према стечајном дужнику остварују само у стечајном поступку (члан 66. став 1.); да се од дана покретања стечајног поступка не може против стечајног дужника, односно над његовом имовином, одредити и спровести принудно извршење, нити било која мера поступка извршења у циљу намирења потраживања,

осим извршења која се односе на трошкове стечајног поступка, а да се такви поступци који су у току прекидају (члан 73).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да му је поступку одлучивања о захтеву за враћање одузетог земљишта повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, јер је тај поступак пред Комисијом и пред Основним судом у Ваљеву – Судска јединица у Лајковцу трајао преко 19 година.

Уставни суд најпре констатује да поступак враћања одузетог земљишта представља јединствену и недељиву целину и започиње подношењем захтева органу управе, а окончава се увођењем ранијег власника, односно његовог наследника у посед земљишта које је било одузето или исплатом накнаде за одузето земљиште.

Период оцене оправданости дужине трајања овог судског поступка који спада у надлежност Уставног суда, *ratione temporis*, почео је 8. новембра 2006. године, када је проглашен и ступио на снагу Устав Републике Србије, који установљава уставну жалбу као правно средство за заштиту повређених или угрожених људских права и слобода и свакоме јемчи право на јавно расправљање и одлучивање о његовим правима и обавезама у разумном року. Међутим, Уставни суд сматра да се ради утврђивања оправданости дужине трајања поступка мора узети у обзир и стање предмета на дан 8. новембра 2006. године. Имајући у виду да је подносилац уставне жалбе 10. априла 1991. године Комисији поднео захтев за враћање одузетог земљишта, а да је побиганим решењем Вишег суда у Ваљеву од 9. септембра 2010. године правноснажно одлучено о његовом предлогу за одређивање накнаде, Уставни суд је сматрао да је читав наведени период од значаја за оцену основаности уставне жалбе са становишта права на суђење у разумном року.

Уставни суд је утврдио да је предметни поступак трајао преко деветнаест година, што само по себи указује на чињеницу да поступак није окончан у оквиру разумног рока, али је имао у виду да је разумна дужина судског поступка релативна категорија, која зависи од низа чинилаца и мора се проценити у сваком појединачном случају, према његовим специфичним околностима. Сложеност чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашање подносиоца уставне жалбе као странке у поступку, поступање надлежних судова који воде поступак и природа захтева, односно значај расправљаног права за подносиоца, основни су чиниоци који утичу на оцену дужине парничног судског поступка.

По оцени Уставног суда, основни разлог који је довео до повреде наведеног зајемченог права је неделотворно поступање Комисије за враћање земљишта општине Лајковац, најпре у делу поступка у коме је одлучивала о основаности захтева подносиоца уставне жалбе за враћање земљишта. Уставни суд је, наиме, утврдио да је до доношења решења Комисије о поднетом захтеву протекло скоро 14 година, као и да након правноснажности донетог решења Комисија није доставила списе предмета надлежном суду ради одређивања новчане накнаде у ванпарничном поступку, што је била дужна да учини у складу са одредбом члана 9. Закона о начину и условима

признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа (даље у тексту: Закон). Уставни суд је, такође, утврдио да је оспорени ванпарнични поступак трајао краће од годину дана, при чему је о предлогу подносиоца одлучено у року од пет месеци, а о његовој жалби у року од три месеца, те је оценио да је поступање надлежног суда у ванпарничном поступку било ефикасно.

Уставни суд оцењује да је подносилац уставне жалбе допринео дужини трајања управног поступка, пропуштајући да искористи право да поднесе жалбу другостепеном органу због „ћутања управе“, а потом и ургенцију, уколико ни другостепени орган не поступи по жалби, те право на покретање управног спора подношењем тужбе надлежном суду, након исцрпљивања претходно наведених правних средстава, и то у роковима прописаним цитираним одредбама закона. Овај суд је, наиме, утврдио да у периоду од 1993. до 2005. године Комисија није заказивала расправе, нити је предузимала радње у циљу прибављања доказа, те је подносилац наведени правним средствима могао да убрза одлучивање у овом делу поступка. Уставни суд је, такође, констатовао да је подносилац уставне жалбе најпре чекао да Комисија достави списе надлежном суду, па се крајем 2008. године обратио Скупштини општине Лајковац, да би потом сам поднео предлог за одређивање накнаде за одузето земљиште, иако би раније подношење предлога умањило последице настале пропуштањем Комисије да по службеној дужности покрене ванпарнични поступак. Уставни суд, међутим, оцењује да у поступку у коме је 19 година одлучивано о захтеву подносиоца, наведени допринос подносиоца не може представљати прихватљиво оправдање за неделотворно поступање органа који воде поступак.

Предметни поступак, по оцени Уставног суда, јесте од великог интереса за подносиоца уставне жалбе, будући да се ради о непокретностима које су одузете његовом правном претходнику, а за које је подносиоцу утврђено право на новчану накнаду. Уставни суд је оценио да у предметном поступку није било сложених чињеничних и правних питања.

Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу усвојио и утврдио да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Подносилац уставне жалбе, такође, сматра да му је решењем Вишег суда у Ваљеву Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године повређено право на имовину зајемчено одредбом члана 58. став 1. Устава. По мишљењу подносиоца, поступак одређивања новчане накнаде за одузето земљиште има за циљ да се ранији власници адекватно обештете и у том поступку се не могу наметати странкама додатне процесне обавезе. Стога подносилац уставне жалбе закључује да је општина Лајковац морала бити обавезана да исплати накнаду за одузето земљиште, поготово имајући у виду да је право

на новчану накнаду утврђено по протеку рока за пријављивање потраживања у стечајном поступку који је отворен над обвезником накнаде према решењу Комисије.

Поштујући методологију Европског суда за људска права, коју примењује и Уставни суд, приликом разматрања да ли је у конкретном случају дошло до повреде одредаба из члана 58. Устава (уједно и члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода – у даљем тексту: Европска конвенција), Уставни суд је прво морао да утврди да ли је подносилац уставне жалбе имао имовину која је заштићена чланом 1. Протокола број 1 уз Европску конвенцију и чланом 58. Устава. У вези с тим, Уставни суд указује на праксу Европског суда за људска права, према којој „имовина“ у смислу члана 1. Протокола број 1 уз Европску конвенцију може бити само „постојећа имовина“, укључујући и потраживања у односу на која лице има бар „легитимно очекивање“ да ће их реализовати (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Jantner împotrив Словачке*, од 4. марта 2003. године, апликација број 39050/97, став 27). Уставни суд, такође, подсећа да право на имовину из члана 1. Протокола број 1 уз Европску конвенцију не гарантује право на стицање имовине (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Van der Musselle împotrив Белије*, од 23. новембра 1983. године, став 48), нити се може тумачити као ограничење држави да законима уреди питање услова под којима одређена лица могу остваривати одређена имовинска права.

Имајући у виду да је у конкретном случају правноснажном одлуком надлежног органа утврђено право подносиоца уставне жалбе на новчану накнаду за одузето земљиште, Уставни суд сматра да подносилац уставне жалбе има „имовину“ у смислу члана 58. Устава и члана 1. Протокола број 1 уз Европску конвенцију.

Уставни суд указује на становиште Европског суда за људска права израженом у пресуди *Gheorghe State Viaşu împotrив Румуније*, од 9. децембра 2008. године, поводом аргумента тужене Државе да имовински интерес којим је располагао подносилац представке не представља имовину у смислу члана 1. Протокола број 1 Европске конвенције, будући да нису дефинисани ни износ одштете, ни датум када је исплата требало да буде извршена. Европски суд је оценио да када Држава већ усвоји принцип повраћаја неправедно одузете имовине, неизвесност у погледу примене тог принципа, било да је законодавна, административна или да је везана за праксу коју примењују власти, таква је да може довести, уколико је дугорочна, и у одсуству кохерентне и брзе реакције Државе, до тога да Држава неће испунити своју обавезу да обезбеди ефективно уживање права својине које је загарантовано чланом 1 Протокола број 1 (видети, такође, пресуде *Broniowski*, ст. 151; *Păduraru împotrив Румуније*, бр. 63252/00, ст. 92 и 112, од 1. децембра 2005. године). Имајући у виду да је прихваћен захтев подносиоца представке за повраћај земљишта, као и обавеза накнаде штете ако не дође до повраћаја, тај суд је закључио да је подносилац имао „имовински интерес“ који је био довољно утврђен у домаћем праву, изванредно, неопозив и доспео за наплату, који се

заснива на појму „имовина“ у смислу члана 1 Протокола број 1 Европске конвенције. Сходно томе, то што земљиште није враћено до данашњег дана (после осам година) и што није додељена никаква одштета, по оцени тога суда, представља мешање у право подносиоца на поштовање његове својине. Европски суд за људска права је и у овом предмету поновио да неизвршење одлуке којом се признаје право својине представља мешање у смислу прве реченице првог става члана 1 Протокола број 1 који излаже општи принцип поштовања својине (видети пресуду *Ramadhi и њени друџих лица ироштив Албаније*, број 38222/02, ст. 76–77, од 13. новембра 2007. године).

Полазећи од изложеног, Уставни суд је приступио испитивању да ли је мешање надлежних органа у уживање права на имовину подносиоца уставне жалбе извршено у складу са законом. С тим у вези, Уставни суд је најпре оценио да је потраживање подносиоца уставне жалбе настало правноснажношћу решења Комисије број 461/67-91-02 од 29. марта 2005. године, којим је, уместо повраћаја истог или давања другог одговарајућег земљишта, подносиоцу утврђено право на новчану накнаду коју је обавезана да плати З.З. „Л.“. У вези са износом потраживања, Уставни суд констатује да је висина накнаде требало да буде одређена пред надлежним судом у ванпарничном поступку, а да је, сагласно члану 9. Закона, Комисија била дужна да по правноснажности тог решења све списе предмета достави суду који ће у одлучити о висини накнаде, у поступку који је по својој природи хитан.

Полазећи од чињеница утврђених у поступку који је претходио подношењу уставне жалбе, Уставни суд је утврдио да је у решењу којим је одбијен предлог подносиоца уставне жалбе за одређивање накнаде оцењено да се не ради о ситуацији када организација није у могућности да исплати накнаду, јер из чињенице да још није окончан стечајни поступак над обвезником накнаде, по решењу Комисије, „произлази да још има имовине“, те подносилац тек по окончању стечајног поступка може захтевати накнаду од општине. У оспореном решењу Вишег суда у Ваљево прихваћена је наведени закључак првостепеног суда и оцењено да из одредбе члана 12. став 3. Закона произлази да накнада најпре мора бити одређена у поступку пред судом, па тек у случају да обвезник тако одређене накнаде није у могућности да је исплати, ту обавезу преузима општина, односно Република.

Уставни суд је констатовао да у оспореном ванпарничном поступку нису утврђене следеће чињенице: када је покренут стечајни поступак над правним лицем које је обвезник накнаде по решењу Комисије број 461/67-91-02 од 29. марта 2005. године; да ли је наведено потраживање могло бити пријављено у стечајном поступку у смислу тада важећег закона; колика је вредност стечајне масе у односу на износ у стечају пријављених и признатих потраживања, те да ли би деобом стечајне масе према правилима о намирењу стечајних потраживања подносиоцу припала накнада за експроприсану непокретност у висини њене тржишне вредности. Полазећи од наведеног, Уставни суд сматра да нису испуњени услови да испитује да ли је мешање у право подносиоца уставне жалбе на поштовање његових добара било у складу са законом, али је имао у виду да је поступак за одређивање накнаде

за одузето земљиште хитан, да је решење којим је утврђено наведено право подносиоца донето у марту 2005. године, а да предметни стечајни поступак није био окончан у 2010. години. Уставни суд, међутим, указује да се стечајни поступак спроводи над стечајним дужником који је неспособан за плаћање и да се, сагласно одредбама раније важећег Закона о стечајном поступку, од дана покретања стечајног поступка није могло против стечајног дужника, односно над његовом имовином, одредити и спровести принудно извршење, нити било која мера поступка извршења у циљу намирања потраживања. Коначно, имајући у виду да предметни стечајни поступак у 2010. години још није био окончан, Уставни суд налази да се у конкретном случају не може говорити о делотворности овог правног средства, чак и у ситуацији да је предметно потраживање могло бити пријављено у том поступку.

Уставни суд је, полазећи од наведеног, приступио испитивању да ли је очувана праведна равнотежа између захтева општег интереса заједнице и императива заштите права на поштовање добара подносиоца представке, односно да ли је рок који је, према становишту доносиоца оспореног решења, потребан за исплату накнаде за одузето земљиште, за подносиоца уставне жалбе представљао несразмерно и исувише велико оптерећење. У конкретном случају, протекло је 19 година од подношења захтева за враћање земљишта и више од пет година откако је донето решење о утврђивању права на новчану накнаду, а да подносилац уставне жалбе ни у периоду који је уследио није успео да постигне извршење те одлуке, односно исплату накнаде за одузето земљиште. Уставни суд је, полазећи од наведеног, а имајући виду становиште изражено у оспореном акту, према коме подносилац уставне жалбе тек по окончању предметног стечајног поступка може захтевати накнаду од општине, утврдио да је оспореним решењем Вишег суда у Ваљеву повређено право подносиоца уставне жалбе, јер је спречен у уживању имовине на коју је стекао право.

Имајући у виду све изложено, чак и под условом да је мешање у право подносиоца уставне жалбе било предвиђено законом и било извршено у корист неког јавног интереса, Уставни суд сматра да је у конкретном случају праведна равнотежа коју је требало очувати између заштите својине подносиоца уставне жалбе и захтева јавног интереса била нарушена и да је подносилац био изложен специјалном и претераном оптерећењу, што је имало за последицу повреду права на мирно уживање имовине.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу и у овом делу усвојио и утврдио да је подносиоцу уставне жалбе оспореним решењем Вишег суда у Ваљеву Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године повређено право на мирно уживање имовине, зајемчено чланом 58. став 1. Устава, одлучујући као у тачки 2. изреке.

7. Имајући у виду природу учињене повреде уставног права у конкретном случају, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, поништио решење Вишег суда у Ваљеву Гж. 1230/10 од 9. септембра 2010. године и одредио да Виши суд у Ваљеву донесе нову одлуку

о жалби подносиоца уставне жалбе изјављеној против решења Основног суда у Ваљево – Судска јединица у Лајковцу Р1. 127/10 од 26. априла 2010. године, одлучујући као у тачки 3. изреке.

8. На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 4. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе због констатоване повреде права на суђење у разумном року оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 500 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете коју је подносилац уставне жалбе претрпео због утврђених повреда права на суђење у разумном року и на имовину, Уставни суд је ценио све околности од значаја, а посебно допринос подносиоца трајању предметног поступка. Уставни суд сматра да наведени новчани износ представља адекватну правичну накнаду за повреду права коју је подносилац уставне жалбе претрпео због неажурног поступања Комисије у предметном поступку, које је имало за последицу и повреду права на имовину. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је имао у виду постојећу праксу овог суда, праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, економско-социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење. Уставни суд је, такође, оценио да се штетне последице учињене повреде права на имовину могу отклонити поништавањем оспореног акта и одређивањем да се поново одлучи о жалби подносиоца пред надлежним судом.

9. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Уж-4041/2010 од 11. децембра 2013. године („Службени гласник РС“, број 115/13)
(*нема њовреде њрава из члана 10. Европске конвенције*)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Ј.Р.П. „С.Б“ против пресуде Апелационог суда у Београду Гж. 12141/10 од 16. јуна 2010. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ј.Р.П. „С. Б“ из Б. је 7. септембра 2010. године, преко пуномоћника В.С., адвоката из Б., поднело Уставном суду уставну жалбу против пресуде наведене у изреци, због повреде права из члана 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Подносилац уставне жалбе, износећи чињенице које су претходиле судском спору у коме је донета оспорена пресуда и детаљно образлажући парнични поступак који је претходио подношењу уставне жалбе, наводи да је другостепени суд у предметном поступку заштитио понашање појединца које је изашло из граница личне аутономије која је заштићена правом на приватност. Ово стога што је тужилац дао повода и одобрење да се објави информација – пусти снимак, што је приликом пуштања снимка његов лик био замагљен, као и због тога што је интерес јавности да се информише о погубном утицају алкохола у саобраћају претежнија од права на заштиту личности. Имајући у виду наведено, подносилац сматра да му је повређено означено право, па предлаже да се поништи оспорена пресуда.

2. Према одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може поднети против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

Одредба члана 82. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС) је исте садржине као одредба члана 170. Устава.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у целокупну документацију приложују уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Пресудом Трећег општинског суда у Београду П. 4650/08 од 26. јуна 2009. године у ставу првом изреке, одбијен је тужбени захтев тужиоца М.Ж. којим је тражио да се обавезе тужени, овде подносилац уставне жалбе, да му на име накнаде нематеријалне штете због претрпљених душевних болова због повреде части, угледа и права личности исплати износ од 3.000.000,00 динара, са законском затезном каматом од дана пресуђења до исплате; ставом другим изреке ове пресуде одбијен је тужбени захтев тужиоца којим је тражио да се наложи туженом да одмах престане са емитовањем аудио и видео записа са ликом и гласом тужиоца; ставом трећим изреке обавезан је тужилац да туженом накнади трошкове поступка. У образложењу пресуде је наведено: да је дана 26. октобра 2005. године тужилац учествовао у саобраћајном удесу; да је након удеса екипа туженог изашла на лице места и снимила разговор са тужиоцем, који је затим исте вечери емитовала на својој телевизији; да је репортерка туженог обавила разговор са тужиоцем, из ког разговора је утврђено да је тужилац био под дејством алкохола, при чему је добровољно дао изјаву репортеру туженог и био свестан присуства сниматеља; да је предметни тонски и видео запис августа и септембра месеца 2008. године коришћен у кампањи о безбедности у саобраћају, коју је тужени покренуо

под називом „Безбедни у саобраћају, придружи се“ којом приликом је лик тужиоца био покривен, а у наведеној кампањи коришћени су и други снимци; да наведени снимак није био уступљен било којој регионалној телевизијској кући, продукцијској мрежи, мобилној телефонији нити интернет провајдеру од стране туженог; да тужени није тражио сагласност тужиоца за коришћење тонског и видео записа у кампањи „Безбедни у саобраћају, придружи се“; да првостепени суд закључује да је предметни снимак објављен у интересу безбедности саобраћаја, да је тужени дао повод објављивању овог снимка и да је изјаву репортеру туженог дао добровољно, те да сагласно одредби члана 45. Закона о јавном информисању, нема право на накнаду штете. Како је снимак емитован у информативном програму у вечерњим сатима дана 26. октобра 2005. године, а следеће емитовање је уследило у кампањи за безбедност саобраћаја у августу 2008. године, којом приликом је лик тужиоца био покривен, на тај начин је поштована приватност тужиоца, те стога нема разлога да суд наложи туженом да одмах престане са емитовањем аудио и видео записа са ликом и гласом тужиоца;

Оспореном пресудом Апелационог суда у Београду Гж. 12141/10 од 16. јуна 2010. године преиначена је пресуда Трећег општинског суда у Београду П. 4650/08 од 26. јуна 2009. године у ставу првом изреке, па је обавезан тужени да тужиоцу, на име накнаде нематеријалне штете због претрпљених душевних болова због повреде угледа, части и права личности исплати износ од 150.000,00 динара, са законском затезном каматом, док је за износ од још 2.850.000,00 динара, као разлике до тражених 3.000.000,00 динара, са припадајућом каматом, тужбени захтев тужиоца одбијен као неоснован. Преиначена је наведена првостепена пресуда и у ставу другом изреке, па је наложено туженом да одмах престане са емитовањем аудио и видео записа са ликом и гласом тужиоца, под претњом принудног извршења, а преиначено је и решење о трошковима парничног поступка тако што је обавезан тужени да тужиоцу исплати трошкове поступка. У образложењу ове пресуде је наведено: да је, по налажењу другостепеног суда, тужилац након саобраћајне незгоде добровољно дао изјаву репортеру туженог и снимак са ликом и гласом тужиоца објављен је исте вечери у информативној емисији туженог, али да је за свако следеће објављивање снимка била потребна сагласност тужиоца, сходно члану 43. Закона о јавном информисању, што тужени није имао; да, у конкретном случају, не постоји јачи интерес јавности за објављивање спорног снимка са тонским записом, јер се циљ у кампањи туженог за безбедност саобраћаја могао остварити и без емитовања тог записа, тим пре што је сам тужени изјавио да су у кампањи коришћени и други снимци којима би се постигао исти циљ од интереса за јавност; да је снимак био препознатљив лицима која тужиоца познају и која су гледала снимак из 2005. године; да из исказа тужиоца произилази да су снимак у 2005. години гледали чланови његове уже породице, комшије, пријатељи и колеге са посла, јер је тужилац адвокат и као такав познат ширем кругу људи; да је тужилац трпео нематеријалну штету због повреде части и угледа и права личности и да је приликом објављивања снимка са тонским

записом у 2008. години, а с обзиром на учесталост приказивања, то за њега постало неиздржљиво; да тужиоцу због претрпљених душевних болова због повреде права личности припада новчана накнада нематеријалне штете; да је висину нематеријалне штете другостепени суд одредио у свему водећи рачуна о критеријумима који утичу на висину износа који представља правичну новчану накнаду, у смислу члана 200. став 2. Закона о облигационим односима; да је суд преиначио првостепену пресуду и у ставу другом изреке налазећи да, сагласно члану 157. став 1. Закона о облигационим односима, тужиоцу припада право да захтева од суда да туженом нареди престанак радње којом се повређује интегритет људске личности, односно права на глас као повреде права личности, и то да престане са емитовањем аудио и видео записа са ликом и гласом тужиоца. С обзиром на наведено, другостепени суд је преиначио првостепену пресуду.

4. Одредбама члана 46. Устава је утврђено да се јемчи слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје (став 1), као и да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије (став 2).

Како су одредбама члана 46. Устава зајемчена права која су по својој садржини у основи истоветна правима из члана 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, то Уставни суд повреду ових права у поступку уставносудске контроле цени у односу на Устав Републике Србије.

Законом о јавном информисању („Службени гласник РС“, бр. 43/03, 61/05, 71/09, 89/10 и 41/11) прописано је: да се информација из приватног живота, односно лични писани запис (писмо, дневник, забелешка, дигитални запис и слично), запис лика (фотографски, цртани, филмски, видео, дигитални и слично) и запис гласа (магнетофонски, грамофонски, дигитални и слично) – не може се објавити без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче, односно лица чије речи, лик односно глас садржи, ако се при објављивању може закључити које је то лице; да је престанак потребан и за непосредно преношење лика или гласа (путем телевизије, радија или слично), да се престанак дат за једно објављивање, за одређени начин објављивања, односно за објављивање у одређеном циљу, не сматра пристанком за поновљено објављивање, за објављивање на други начин, односно за објављивање за друге циљеве (члан 43. ст. 1, 2. и 4.); да се изузетно од члана 43. овог закона, информација из приватног живота, односно лични запис, може објавити без пристанка лица на које се односи, ако се информација, односно запис, односи на личност, појаву или догађај од интереса за јавност, нарочито ако се односи на носиоца државне или политичке функције, а објављивање је важно с обзиром на чињеницу да лице обавља ту функцију и ако је лице својим понашањем дало повода за објављивање информације, односно записа (члан 45. тач. 2. и 3).

Одредбама Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и “Службени лист СРЈ”, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99) прописано је: да је онај ко другоме проузрокује штету дужан накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице (члан 154.); да је штета и наношење другоме физичког или психичког бола или страха – нематеријална штета (члан 155.); да свако има право захтевати од суда или другог надлежног органа да нареди престанак радње којом се повређује интегритет људске личности, личног и породичног живота и других права његове личности (члан 157. став 1), да ће за претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх, суд, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, досудити правичну новчану накнаду, да ће независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству, приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом (члан 200).

5. Приликом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд је пошао од гаранција које Устав предвиђа у одредби члана 46. став 1. Устава и констатовао да Устав сваком лицу јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје. Међутим, ове слободе нису апсолутне, будући да је Устав у ставу 2. истог члана предвидео могућност њиховог ограничења, и то под следећим условима: 1) да је такво ограничење изричито прописано законом; 2) да ограничење мора служити заштити таксативно набројаних права других или заштити вредности демократског друштва, односно да је извршено са легитимним циљем и 3) да је таква врста ограничења неопходна и потребна у демократском друштву. Другим речима, до ограничења остваривања наведених слобода које не представља повреду истих, може доћи једино и само због оправдане и неопходне потребе заштите неког другог права или јавног интереса.

При разматрању постојања повреде права на слободу изражавања Уставни суд полази од става који је изражен и у пракси Европског суда за људска права, да је слобода изражавања суштински основ демократског друштва и један од основних услова за његов напредак. Како ова слобода ипак није апсолутна и може бити ограничена, то је задатак суда да у сваком појединачном случају јасно утврди границу између ограничења која су оправдана и потребна, односно неоправдана и непотребна. Такође, суд мора да постигне правичну равнотежу у заштити двеју вредности које могу да буду супротстављене једна другој, као што су слобода медија и права лица на које се информација односи да заштити свој углед.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је претходно констатовао да је, у конкретном случају, оспореном пресудом ограничена слобода изражавања

подносиоца уставне жалбе. Међутим, питање је да ли та врста ограничења представља истовремено и повреду (недозвољено мешање), односно да ли су оспореном пресудом испуњени напред наведени услови за дозвољено ограничење слободе изражавања подносиоца уставне жалбе.

Уставни суд је утврдио да је ограничење слободе изражавања подносиоца било засновано на тумачењу и примени наведених одредаба Закона о јавном информисању и Закона о облигационим односима, на које се другостепени суд и позвао у оспореној пресуди, а за које је Уставни суд оценио да су довољно прецизне и предвидљиве и са чијом садржином је подносилац уставне жалбе могао бити упознат (о „квалитету“ закона којим се прописује ограничење слободе изражавања види пресуду Европског суда за људска права у предмету *Sunday Times против Велике Британије*, бр. 6538/74, од 26. априла 1979. године, став 49).

Оцењујући да ли је наведено мешање у слободу изражавања подносиоца било оправдано, јер је служило заштити једног или више Уставом предвиђених права или интереса, Уставни суд је утврдио да је другостепени суд ограничио слободу изражавања подносиоца правдајући је заштитом части и угледа и права личности. Наиме, у образложењу оспорене пресуде је наведено да је тужилац трпео нематеријалну штету због повреде части и угледа и „повреде права на глас, као дела права на приватност, односно због повреде права личности“. По оцени другостепеног суда, до повреде части и угледа и права личности тужиоца је дошло из разлога што, у конкретном случају, подносилац није имао сагласност тужиоца за поновним објављивањем спорног снимка са тонским записом, нити је постојао јачи интерес јавности за поновним објављивањем тог снимка, будући да се циљ у кампањи туженог за безбедност саобраћаја могао остварити и без емитовања тог записа. При томе, снимак је био препознатљив лицима која тужиоца познају и која су гледала снимак из 2005. године, тј. члановима његове уже породице, комшијама, пријатељима и колегама са посла, јер је тужилац адвокат и као такав познат ширем кругу људи.

С тим у вези, Уставни суд је оценио да заштита части и угледа, као и права личности, као циљ ограничења слободе изражавања, представља Уставом дозвољен основ за такво ограничење. Такође, Уставни суд је оценио да је у оспореној пресуди другостепени суд детаљно образложио начин на који је утврдио да је до ограничења слободе изражавања подносиоца уставне жалбе дошло ради заштите части и угледа и права личности тужиоца.

Уставни суд је примењујући принцип пропорционалности, оцењивао да ли је овакво мешање у слободу изражавања подносиоца, а ради заштите наведених права, заиста било и неопходно. Наиме, у ситуацији када постоје два или више супротстављених права или интереса, чије уживање је гарантовано Уставом, задатак је редовних судова да ценећи околности конкретног случаја успоставе равнотежу између тих супротстављених права, или да уколико дају превагу једном праву над другим, своју одлуку детаљно образложе, посебно водећи рачуна о значају, садржини и границама тих права.

У том смислу, Уставни суд је утврдио да је у оспореној пресуди другостепени суд, у циљу успостављања правичне равнотеже између супротстављених права тужиоца и туженог (овде подносиоца уставне жалбе), ценио околности конкретног случаја, посебно значај, садржину и границе супротстављених права. Тако је другостепени суд, поред осталог, констатовао да не постоји јачи интерес јавности за објављивање спорног снимка са тонским записом, јер се циљ у кампањи туженог за безбедност саобраћаја могао остварити и без емитовања тог записа, тим пре што је сам тужени изјавио да су у кампањи коришћени и други снимци којима би се постигао исти циљ од интереса за јавност.

Имајући у виду наведено, односно да спорни снимак везан за приватни живот тужиоца представља повреду како части и угледа тужиоца, тако и његовог личног права на приватност, Уставни суд је нашао да је ограничење слободе изражавања подносиоца било неопходно ради заштите части и угледа и права личности тужиоца. Такође, Уставни суд је оценио и да висина правноснажно досуђене накнаде нематеријалне штете, представља правичну меру ограничења права подносиоца, али и накнаду услед повреде части и угледа и права личности тужиоца.

Како је у оспореном парничном поступку успостављена правична равнотежа и пропорционалност између две супротстављене вредности – права на слободу изражавања и заштите части и угледа и права личности, то, по оцени Уставног суда, уставна жалба није основана. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу одбио као неосновану.

6. На основу изложеног и одредаба члана 42б став 1) тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-3187/2010 од 11. децембра 2013. године („Службени гласник РС, број 1/14) *(нема повреде љава на љравично суђење и суђење у разумном року из члана 32. став 1, ни повреде љрава из члана 36. став 2. и члана 65. Устава)*

О Д Л У К А

1. Одбија се као неоснована уставна жалба Ј.С. због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава Републике Србије у поступку који је вођен пред Првим општинским суду у Београду у предмету П. 7031/05.

2. Одбија се као неоснована уставна жалба Ј.С. против пресуде Врховног касационог суда Рев. 18/11 од 19. јануара 2011. године, пресуде Апелационог суда у Београду Гж. 430/10 од 6. јула 2010. године и пресуде Првог општинског суда у Београду П. 7035/05 од 18. децембра 2009. године.

3. Одбацује се уставна жалба Ј.С. против решења Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 1. септембра 2008. године, решења Првог општинског

суда у Београду П. 7031/05 од 19. марта 2009. године, решења Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 29. јуна 2009. године, решења Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 10. септембра 2009. године, решења Окружног суда у Београду Гж. 14893/08 од 11. децембра 2008. године и решења Окружног суда у Београду Гж. 16694/09 од 22. јула 2009. године.

4. Одбацује се уставна жалба мал. Д.С.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ј.С. из Б. поднела је 3. јула 2010. године Уставном суду уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европске конвенције) у поступку који је вођен пред Првим општинским суду у Београду у предмету П. 7031/05. Подносиатељка је уставну жалбу поднела и у име мал. Д.С.

У уставној жалби подносиатељка хронолошки детаљно описује поступања и пропуштања суда која су, по њеном мишљењу, допринела неоправдано дугом трајању поступка.

Подносцима од 10. јула 2010, 15. септембра 2010. и 25. марта 2011. године подносиатељка је, позивом на повреде начела забране дискриминације из члана 21. Устава и члана 14. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода за заштиту људских права и основних слобода, права на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. Устава и члана 13. Европске конвенције, права детета из члана 64. Устава и чл. 3,12. и 16. Конвенције Уједињених нација о правима детета, као и права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције, оспорила пресуде Првог општинског суда у Београду П. 7035/05 од 18. децембра 2009. године, Апелационог суда у Београду Гж. 430/10 од 6. јула 2010. године и Врховног касационог суда Рев. 18/11 од 19. јануара 2011. године. Тврдње о повреди означених права и начела подносиатељка посебно образлаже тиме да су судови пропустили и одбили да изведу доказ саслушања вештака, да одреде допунска вештачења, да утврде способност детета да формира и слободно изрази своје мишљење, као и да образложе своју одлуку у погледу вршења родитељског права и издржавања, те да на „основу овако (не)утврђеног чињеничног стања примена материјалног права може само резултирати једино кршењем уставом зајемчених права и слобода“. Подносиатељка даље тврди да је оспорена првостепена пресуда донета од стране судије чије је изузеће тражено и о ком изузећу није одлучено, те да другостепени и ревизијски суд тврдњу подносиатељке да је у првом степену судио судија који је по закону морао бити изузет нису образложили у својим пресудама.

Такође, подносиатељка је оспорила и решења Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 1. септембра 2008, 19. марта 2009, 29. јуна 2009. и 10. септембра 2009. године, као и решења Окружног суда у Београду Гж. 14893/08 од 11. децембра 2008. године и Гж. 16694/09 од 22. јула 2009. године, с позивом на повреде претходно наведених права и начела.

Предложила је да Уставни суд утврди повреду означених права и начела, поништи оспорене пресуде, наложи надлежним судовима да у што краћем року одлуче о правима мал. Д. и подносиоце уставне жалбе и утврди право подносиоца на накнаду материјалне и нематеријалне штете.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. У спроведеном поступку, Уставни суд је извршио увид у списе предмета Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 и одговор в.ф. председника Првог основног суда у Београду и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

З.С. и Ј.С. овде подносиоце уставне жалбе, су 8. новембра 1997. године склопили брак, у коме је 11. јула 2000. године рођен мал. Д.

Подносиоце уставне жалбе је 20. маја 2005. године поднела Првом општинском суду у Београду тужбу против З.С. ради развода брака, вршења родитељског права и издржавања. Како је тужени З.С. поднео противтужбу, суд је спојио поступке ради јединственог расправљања и одлучивања.

Након спроведеног поступка посредовања, односно поступка покушаја мирена и поступка за покушај споразумног окончања спора (нагодбе), у смислу члана 229. Породичног закона, суд је 28. септембра 2006. године заказао прво рочиште за главну расправу које није одржано због недостатка процесних претпоставки.

До доношења првостепене пресуде, суд је заказао 22, а одржао 15 рочишта за главну расправу, при чему рочишта нису одржавана због недостатка процесних претпоставки. Тако рочиште заказано за 8. март 2007. године није одржано, јер није било доказа да су тужиља и њена пуномоћница примиле позив, при чему су обе претходно промениле адресу становања, односно седиште канцеларије, а да благовремено нису суду доставиле нове адресе.

Суд је решењем П. 7031/05 од 13. новембра 2006. године одбио предлог тужиље-противтужене за одређивање привремене мере којом би се заједнички син парничних странака мал. Д. поверио мајци на самостално вршење родитељског права и предлог за одређивање привремене мере којом би туженом-противтужиоцу било наложено иселење из заједничког стана, до окончања брачног спора. Истим решењем је одбијен предлог туженог-противтужиоца за одређивање привремене мере којом би се заједнички син парничних странака мал. Д. поверио оцу на самостално вршење родитељског права и предлог за одређивање привремене мере

којом би тужиљи-противтужиљи било наложено исељење из заједничког стана, до окончања брачног спора. Обе странке су се одрекле права на жалбу против наведеног решења.

Током доказног поступка, суд је, поред осталог, прибавио налаз и мишљење Центра за социјални рад – Одељење Палилула од 23. септембра 2005. године и допуну налаза и мишљења од 10. новембра 2006. године, налаз и мишљење Центра за социјални рад – Одељење Палилула од 25. маја 2009. године, допунско мишљење Центра за социјални рад – Одељење Палилула од 4. децембра 2009. године, извештај Института за ментално здравље – Одсек за брак и породицу од 20. октобра 2006. године, извештај Судско-психијатријског одбора Медицинског факултета у Београду од 8. маја 2008. године, допуне од 23. маја 2008, 12. марта 2009, 2. октобра 2009. и 26. новембра 2009. године, извештај Министарства рада, запошљавања и социјалне политике од 29. јануара 2007. године и од 6. априла 2009. године о надзору над стручним радом органа старатељства, извештај психолога Института за ментално здравље од 28. октобра 2008. године, извештај психолога Г.В. од 18. маја 2009. године, извештаје о зарадама за обе странке, саслушао два вештака и психолога органа старатељства.

Током трајања поступка пред првостепеним судом, донето је више решења којим је суд уређивао начин одржавања личних односа мал. Д. са оцем, односно мајком (решење Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 8. марта 2007. године, које је потврђено решењем Округног суда у Београду Гж. 6764/07 од 24. маја 2007. године; решење Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 13. децембра 2007. године; допунско решење Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 8. јула 2008. године).

Такође, првостепени суд је 7. фебруара 2008. године донео решење П. 7031/05 којим је одредио привремену меру и наложио туженом противтужиоцу да на име доприноса издржавања мал. Д. плаћа месечно 7.000,00 динара, а 19. марта 2009. године оспорено решење П. 7031/05 којим је ставио ван снаге претходно решење, усвојио предлог туженог противтужиоца, одредио привремену меру и наложио тужиљи противтуженој да на име доприноса издржавања мал. Д. плаћа месечно 7.000,00 динара

Суд је ван рочишта 1. септембра 2008. године донео оспорено решење П. 7031/05 којим је одбио предлог тужиље-противтужене за одређивање привремене мере којом би се заједнички син парничних странака мал. Д. поверио мајци на самостално вршење родитељског права, а усвојио предлог туженог противтужиоца за одређивање привремене мере и одредио да се заједнички син парничних странака мал. Д. повери оцу на самостално вршење родитељског права, па је наложио тужиљи-противтуженој да у року од три дана од дана достављања решења мал. Д. преда оцу. Истим решењем суд је уредио начин одржавања личних односа мал. Д. са мајком. Наведено првостепено решење је потврђено оспореним решењем Округног суда у Београду Гж. 14893/08 од 11. децембра 2008. године.

Утврђено је и да је поводом захтева пуномоћника тужиље противтужене за изузеће судије од 3. новембра 2008. године, председник Првог општинског

суда у Београду 11. новембра 2008. године донео решење Су. 191/08 којим је наведени захтев одбио, те да је поводом захтева пуномоћника тужиље противтужене за изузеће судије од 18. децембра 2009. године, председник Првог општинског суда у Београду 18. децембра 2008. године донео решење Су. 193/09 којим је и овај захтев одбио.

Суд је на рочишту одржаном 29. јуна 2009. године донео оспорено решење П. 7031/05 којим је одбио предлог тужиље-противтужене за доношење привремене мере и одређивање мере заштите од насиља у породици забраном даљег узнемиравања мал. Д. од стране оца. Наведено решење је потврђено оспореним решењем Окружног суда у Београду Гж. 16694/09 од 22. јула 2009. године.

Утврђено је и да је тужила-противтужена 3. септембра 2009. године поднела захтев за изузеће судије, који је повучен на рочишту одржаном истог дана. Такође, утврђено је и да суд је поводом захтева за изузеће Судско-психијатријског одбора Медицинског факултета у Београду од 30. јуна 2008. године донео 10. септембра 2009. године решење П. 7031/05 којим је наведени захтев одбио као неоснован.

Оспореном пресудом Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 18. децембра 2009. године разведен је брак између тужиље-противтужене Ј.С. и туженог-противтужиоца З.С. (став први изреке); заједничко дете мал. Д. поверено је на самостално вршење родитељског права оцу З.С. (став други изреке); уређен је начин одржавања личних односа између мајке и мал. Д. (став трећи изреке); обавезана је мајка да на име свог доприноса за издржавање мал. Д. плаћа месечно износ од 7000,00 динара (став четврти изреке); одређено је да свака странка сноси своје трошкове (став пети изреке).

Одлучујући о жалби тужиље противтужене, Апелациони суд у Београду је 6. јула 2010. године донео оспорену пресуду Гж. 430/10 којом је потврдио пресуду Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 18. децембра 2009. године.

Оспореном пресудом Врховног касационог суда Рев. 18/11 од 19. јануара 2011. године одбијена је као неоснована ревизија тужиље-противтужене изјављена против пресуде Апелационог суда у Београду Гж. 430/10 од 6. јула 2010. године.

У образложењу ове пресуде је, поред осталог, наведено да су неосновани наводи тужиље о непрописном саставу суда и да јој није дата могућност да расправља пред судом, а које је другостепени суд детаљно образложио и које у свему прихвата и ревизијски суд, те да ревизијски суд налази да побдијана пресуда садржи јасне и непротивуречне разлоге у погледу одлучних чињеница и да се може са сигурношћу испитати.

У образложењу се даље наводи да су нижестепени судови на основу оцене свих релевантних околности које могу бити од значаја за доношење одлуке о поверавању детета, и то – жеље родитеља и жеље мал. Д. у вези са вршењем родитељског права, стамбених и имовинских прилика оба родитеља, њихових могућности да непосредно одгајају дете, као и мишљења Судско-психијатријског одбора Медицинског факултета у Београду од

8. маја 2008. године и 23. маја 2008. године, са допуном од 2. октобра 2009. године, као и извештаја тима Градског центра – Одељења Палилула од 25. маја 2009. године са допуном од 14. децембра 2009. године, и мишљења детета, правилно одлучили, на основу члана 65. Породичног закона, да отац самостално врши родитељско право према заједничком сину странака, мал. Д., те да су уређени односи тужиље са дететом у складу са моделом који је изнет у извештају Градског центра од 25. маја 2009. године, а који је у најбољем интересу детета.

У образложењу се даље наводи и да је одлука о издржавању детета донета у складу са одредбама чл. 160. до 163. Породичног закона, те да је обавеза мајке у издржавању детета у износу од 7.000,00 динара утврђена адекватно, и то имајући у виду потребе детета, његов узраст и активности ван школе којима се бави, као и могућности оба родитеља.

4. Одредбом члана 21. Устава утврђено је начело забране дискриминације. Одредбом члана 32. став 1. Устава је утврђено да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега. Одредбама члана 36. Устава утврђена је једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (став 1.) и зајемчено да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (став 2). Одредбама члана 64. Устава су зајемчена права детета. Одредбама члана 65. Устава је утврђено да родитељи имају право и дужност да издржавају, васпитавају и образују своју децу, и у томе су равноправни (став 1.) и да сва или поједина права могу једном или обома родитељима бити одузета или ограничена само одлуком суда, ако је то у најбољем интересу детета, у складу са законом (став 2).

Одредбом члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) је прописано да свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Одредбом члана 8. Европске конвенције прописано је да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке (став 1.) и да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Одредбом члана 13. Европске конвенције је прописано да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству. Одредбом члана 14. Европске

конвенције забрањена је дискриминација и прописано је да се уживање права и слобода предвиђених у овој конвенцији обезбеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност с неком националном мањином, имовина, рођење или други статус.

Одредбама члана 3. Конвенције о правима детета („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 15/90 и „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97) је прописано: да су у свим активностима које се тичу деце од примарног значаја интереси детета без обзира на то да ли их спроводе јавне или приватне институције за социјалну заштиту, судови, административни органи или законодавна тела (став 1.); да се државе чланице обавезују да детету обезбеде такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит, узимајући у обзир права и обавезе његових родитеља, законитих старатеља или других појединаца који су правно одговорни за дете и предузимају у том циљу све потребне законодавне и административне мере (став 2.); да се државе чланице старају да институције, службе и установе које су одговорне за бригу или заштиту деце буду у складу са стандардима које су утврдили надлежни органи, посебно у области сигурности и здравља и броју и подобности особља, као и стручног надзора (став 3). Одредбама члана 12. Конвенције о правима детета је прописано да државе чланице обезбеђују детету које је способно да формира своје сопствено мишљење право слободног изражавања тог мишљења о свим питањима која се тичу детета, с тим што се мишљењу детета посвећује дужна пажња у складу са годинама живота и зрелашћу детета (став 1.) и да се у ту сврху, детету посебно даје прилика да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који се односе на њега, било непосредно или преко заступника или одговарајућег органа, на начин који је у складу са процедуралним правилима националног закона (став 2). Одредбама члана 14. Конвенције о правима детета је прописано: да државе чланице поштују право детета на слободу мишљења, савести и вероисповести (став 1.); да државе чланице поштују права и дужности родитеља и, ако је такав случај, законитих старатеља да усмеравају дете у остваривању његовог права на начин који је у складу са развојем његових способности (став 2.); да слобода испољавања вероисповести или убеђења може да подлеже само оним ограничењима која су прописана законом и која су неопходна ради заштите јавне сигурности, реда, здравља или морала или основних права и слобода других (став 3).

Одредбом члана 6. став 1. Породичног закона („Службени гласник РС“, бр. 18/05 и 72/11) прописано је да је свако дужан да се руководи најбољим интересом детета у свим активностима које се тичу детета. Одредбама члана 65. истог закона је прописано: да дете које је способно да формира своје мишљење има право слободног изражавања тог мишљења (став 1.); да дете има право да благовремено добије сва обавештења која су му потребна за формирање свог мишљења (став 2.); да се мишљењу детета мора посветити дужна пажња у свим питањима која га се тичу и у свим поступцима у којима

се одлучује о његовим правима, а у складу са годинама и зрелошћу детета (став 3.); да дете које је навршило 10. годину живота може слободно и непосредно изразити своје мишљење у сваком судском и управном поступку у коме се одлучује о његовим правима (став 4.); да се дете које је навршило 10. годину живота може само, односно преко неког другог лица или установе, обратити суду или органу управе и затражити помоћ у остваривању свог права на слободно изражавање мишљења (став 5.); да суд и орган управе утврђују мишљење детета у сарадњи са школским психологом односно органом старатељства, породичним саветовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изабере (став 6). Одредбом члана 67. Породичног закона је прописано да је родитељско право изведено из дужности родитеља и постоји само у мери која је потребна за заштиту личности, права и интереса детета. Одредбом члана 154. став 1. истог закона је прописано да малолетно дете има право на издржавање од родитеља. Одредбом члана 266. став 1. истог закона је прописано да је у спору за заштиту права детета и у спору за вршење, односно лишење родитељског права суд увек дужан да се руководи најбољим интересом детета. Одредбом члана 270. Породичног закона је прописано да је, пре него што донесе одлуку о заштити права детета или о вршењу односно лишењу родитељског права, суд дужан да затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима. Одредбом члана 277. став 2. истог закона је прописано да ако родитељи нису закључили споразум о вршењу родитељског права или суд процени да њихов споразум није у најбољем интересу детета, одлуку о поверавању заједничког детета једном родитељу, о висини доприноса за издржавање од стране другог родитеља и о начину одржавања личних односа детета са другим родитељем доноси суд.

Одредбом члана 8. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 125/04) је било прописано да суд одлучује које ће чињенице узети као доказане по свом уверењу, на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа засебно и свих доказа заједно, као и на основу резултата целокупног поступка.

5. Оцењујући разлоге и наводе изнете у уставној жалби о повреди права на суђење у разумном року које је гарантовано одредбом члана 32. став 1. Устава, као и одредбом члана 6. став 1. Европске конвенције, Уставни суд је констатовао да су наведене одредбе суштински истоветне, те да ће основаност навода о повреди права на суђење у разумном року у односу на оспорени парнични поступак који је вођен пред Првим општинским суду у Београду у предмету П. 7031/05 ценити у односу на члан 32. став 1. Устава.

Уставни суд указује на свој став да се при оцењивању да ли је временски рок за одлучивање судова о правима и обавезама странака разуман, у сваком конкретном случају, поред саме дужине трајања поступка, мора ценити и сложеност предмета, понашање подносиоце уставне жалбе, поступање судова, као и значај права о коме се расправљало у спорном парничном поступку.

Када је реч о дужини трајања оспореног парничног поступка, Уставни суд је утврдио да је оспорени парнични поступак покренут 20. маја 2005. године, а да је окончан 19. јануара 2011. године, доношењем оспорене пресуде Врховног касационог суда Рев. 18/11, те да је оспорени поступак укупно трајао пет година и седам месеци.

Оцењујући критеријум сложености предмета, Уставни суд је утврдио да оспорени парнични поступак вођен по тужби подносиоце уставне жалбе за развод брака, вршење родитељског права и издржавање и по противтужби туженог-противтужиоца З.С. за развод брака, вршење родитељског права и издржавање. Уставни суд је даље утврдио да је првостепени суд спровео поступак посредовања, да је више пута одлучивао о привременој мери и начину уређења односа мал. Д. са странкама, као и о привременој мери одређивања мере заштите од насиља у породици, те да су у доказном поступку саслушани вештаци, прибављено више налаза и стручних мишљења од органа старатељства и установа специјализованих за посредовање у породичним односима, као и докази који се односе на допринос издржавања. По оцени Уставног суда, наведено указује да у конкретном случају било сложенијих чињеничних и правних питања које је суд морао расправити и о којима је морао одлучити, а што може оправдати дуже трајање поступка.

Уставни суд оцењује да је на страни подносиоце уставне жалбе несумњиво постојао изузетно значајан интерес да се спорна питања, а посебно питање одлуке о вршењу родитељског права, расправе у што краћем року.

Оцењујући поступање надлежних судова, Уставни суд и у овом уставносудском поступку констатује да је основна дужност суда да обезбеди да се избегне непотребно одуговлачење и да се предузимају оне радње у поступку које имају за циљ да се поступак спроведе брзо и ефикасно. С тим у вези, Уставни суд посебно наглашава да је према пракси Суда, као и Европског суда за људска права у предметима који се тичу одлуке о вршењу родитељског права неког лица потребно да судови и други државни органи покажу посебну одговорност у поступању, с обзиром на могуће последице које дужина поступка може имати, пре свега у погледу уживања права на породични живот (видети пресуде Европског суда за људска права у предмету *Вам иројив Србије*, број представке 39177/05, од 20. фебруара 2007. године, став 99. и *Нокканен иројив Финске*, број представке 19823/92, од 23. септембра 1994. године, став 72). С друге стране, Уставни суд подсећа да само кашњења и одуговлачења која се могу приписати судовима и другим државним органима могу довести до закључка о непоштовању права на суђење у разумном року (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Proszak иројив Пољске*, број представке 2/1997/786/987, од 16. децембра 1997. године, став 40).

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је утврдио да је првостепени суд редовно, у краћим временским интервалима у континуитету, заказивао и одржавао рочишта, те да је благовремено одлучивао о доказним предлозима странака, посебно у погледу одређивања вештачења и допуне вештачења од стране установа специјализованих за посредовање у

породичним односима. Уставни суд даље констатује да је спорни поступак по својој природи изузетно осетљив, те да је за одлучивање суда од изузетног значаја било прибављање новог налаза и стручног мишљења од органа старатељства и установе специјализоване за посредовање у породичним односима, а са чим је иницијално била сагласна и подносиатељка уставне жалбе. Имајући у виду наведено, Уставни суд оцењује да у конкретном случају нема значајних неажурности нити пропуста у раду првостепеног суда, а који су допринели дужем трајању оспореног поступка. Такође, Уставни суд констатује да су поступци пред другостепеним и ревизијским судом окончани за годину и два месеца.

Оцењујући понашање подносиатељке уставне жалбе, Уставни суд је утврдио да подносиатељка редовно присуствовала рочиштима, али да рочиште заказано за 8. март 2007. године није одржано, због пропуста подносиатељке и њене пуномоћнице да благовремено суду доставе нове адресе. Уставни суд је даље утврдио да је подносиатељка више пута приговорила налазу и мишљењу Судско-психијатријског одбора Медицинског факултета у Београду, из ког разлога је суд одредио и саслушање вештака на наведене примедбе. Такође, утврђено је и да је подносиатељка преко пуномоћнице више пута подносила захтев за изузеће судије и захтев за изузеће вештака, те да је поднела и предлог за одређивање мере заштите од насиља у породици. У вези са изнетим, Уставни суд оцењује да је овакво понашање подносиатељке дозвољено у контексту коришћења њених расположивих процесних средства, а у циљу остварења постављених захтева који су предмет конкретног парничног поступка (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Соколов њројшиив Русије*, бр. 3734/02 од 22. септембра 2005. године, став 38, и *Сурмели њројшиив Немачке*, бр. 75529/01 од 8. јуна 2006. године, став 131), али се, по оцени Уставног суда, дуже трајање поступка из овог разлога не може приписати суду (пресуда Европског суда за људска права *Сурмели њројшиив Немачке* бр. 75529/01 од 8. јуна 2006. године, став 131).

Полазећи од свега наведеног, а посебно оцењене сложености и нарочите осетљивости питања која су се расправљала у оспореном поступку, Уставни суд је утврдио да у парничном поступку који је вођен пред Првим општинским судом у Београду у предмету П. 7031/05, није повређено право подносиатељке уставне жалбе на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, па је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу у овом делу одбио као неосновану и одлучио као у тачки 1. изреке.

6. Оцењујући основаност навода о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције у односу на оспорене пресуде Првог општинског суда у Београду П. 7035/05 од 18. децембра 2009. године, Апелационог суда у Београду Гж. 430/10 од 6. јула 2010. године и Врховног касационог суда Рев. 18/11 од 19. јануара 2011. године, Уставни суд констатује да подносиатељка ове наводе образлаже тврдњом да су судови пропустили и одбили да

изведу доказ саслушања вештака, да одреде допунска вештачења, да утврде способност детета да формира и слободно изрази своје мишљење, као и да образложе своју одлуку у погледу вршења родитељског права и издржавању, те да на „основу овако (не)утврђеног чињеничног стања примена материјалног права може само резултирати једино кршењем уставом зајемчених права и слобода“.

С тим у вези, Уставни суд претходно указује да није надлежан да преиспитује начин на који су редовни судови ценили доказе и утврђивали чињенично стање, нити да као инстанциони суд оцењује законитост оспорене пресуде.

6.1. Оцењујући основаност навода уставне жалбе о повреди права на образложену судску одлуку у погледу вршења родитељског права, Уставни суд констатује да, иако није изричито гарантовано чланом 32. став 1. Устава, ово право представља саставни део права на правично суђење.

С тим у вези, Уставни суд указује на свој став да приликом давања одговора на питање да ли образложење судске одлуке задовољава стандарде права на правично суђење, потребно водити рачуна о природи и околностима конкретног случаја (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Garcia Ruiz против Шпаније*, представка број 30544/96 од 29. јануара 1999. године, став 26), при чему судска одлука не може да буде без икаквог образложења, нити оно сме да буде лапидарног карактера (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Georgiadis против Грчке*, представка број 21522/93, од 29. мај 1997. године, став 43).

С друге стране, обавеза суда да образложи одлуку не значи да се у одлуци морају дати детаљни одговори на све изнете аргументе (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Van der Hurk против Холандије*, представка број 16034/90, од 19. април 1994. године, став 61), а што се посебно односи на образложења одлука судова правног лека у којима су прихваћени аргументи изнети у одлукама нижих судова. Међутим, Уставни суд указује да је за оцену да ли су у тим случајевима испуњени стандарди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, неопходно сагледати да ли је суд правног лека испитао одлучна питања која су пред њега изнета или се задовољио пуким потврђивањем одлуке нижег суда (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Helle против Финске*, представка број 157/1996/776/977, од 19. децембра 1997. године, став 60).

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је претходно констатовао да је поступак у коме су донете оспорене пресуде вођен, поред осталог, ради одлучивања о вршењу родитељског права. Имајући у виду природу и специфичности овог поступка, Уставни суд је указао да реч о поступку на који се, поред одредаба Закона о парничном поступку, примењује и Породични закон, а који предвиђа посебна правила. Међу поменутих посебних правилима су, пре свега, и правила, односно права гарантована и Конвенцијом о правима детета, а која се односе на право детета да без обзира на године живота слободно и непосредно изрази мишљење у сваком судском и у управном поступку у коме се одлучује о његовом праву.

Поред наведеног, Породичним законом је прописана обавеза суда и органа управе да утврди мишљење детета у сарадњи са школским психологом, односно органом старатељства, породичним саветовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изабере, као и дужност суда да, пре него што донесе одлуку о заштити права детета или о вршењу родитељског права, затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима.

По оцени Уставног суда, управо су наведена правила она која додатно обезбеђују и гарантују правичност спроведеног поступка у смислу члана 32. став 1. Устава, те стога и постоји обавеза судова да, поштујући посебност поступка у коме се одлучује о вршењу родитељског права, испита и одговори, а након тога и образложи одлучна питања која су пред њега изнета.

Имајући у виду претходно изнето, Уставни суд је даље оценио да су у оспореној првостепеној пресуди, на одлучна питања која се односе на вршење родитељског права, а посебно у погледу способности детета да формира и слободно изрази своје мишљење (што је мал. Д. и учинио), као и оцени налаза и мишљења органа старатељства и установе специјализоване за посредовање у породичним односима, дати довољно и јасно образложени аргументи за заузет став и одлуку. Указујући још једном на свој став да обавеза, посебно вишестепених судова, да образложе одлуку не значи да се у одлуци морају дати детаљни одговори на све изнете наводе из коришћеног правног средства, Уставни суд је оценио да су судови, уз уважавање посебних правила поступака, у оспореној другостепеној и ревизијској пресуди детаљно и јасно одговорили на одлучна питања из жалбе и ревизије, те да су, прихватајући аргументе првостепеног суда, изнете ставове и оцене довољно образложили.

Суд је надаље оценио да су чињенично неутемељени и неосновани наводи уставне жалбе да је оспорена првостепена пресуда донета од стране судије чије је изузеће тражено и о ком изузећу није одлучено, будући да је утврђено да захтев пуномоћника тужиље за изузеће судије одбијен решењем председник Првог општинског суда у Београду, те да је у оспореној другостепеној пресуди овај навод подносиољке детаљно и јасно образложен, док је у оспореној ревизијској пресуди наведено да су ови наводи детаљно образложени у другостепеној пресуди те да их ревизијски суд у свему прихвата и да упућује ревидента на њих.

Имајући у виду напред изнето, Уставни суд оценио да су неосновани наводи подносиољке уставне жалбе о повреди права на образложену судску одлуку из члана 32. став 1. Устава.

6.2. Оцењујући основаност навода подносиољке уставне жалбе о повреди права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције, Уставни суд претходно констатује да се подносиољка није изричито позвала на одредбу члана 65. Устава, али да из навода уставне жалбе произлази да у суштини оспорава одлуку о вршењу родитељског права, и то у контексту

најбољег интереса детета. Имајући у виду садржину наведених права и наводе подносиоце, Уставни суд налази да је ове наводе подносиоце потребно ценити у односу на члан 65. Устава.

С тим у вези, Уставни суд наглашава да је право родитеља да се стара о детету, односно да га издржава, васпитава и образује, изведено из дужности родитеља да се о детету стара, те да родитељско право постоји само у мери која је потребна за заштиту личности, права и интереса детета. Уставни суд даље констатује да Устав, Европска конвенција, Конвенција о правима детета и закон предвиђају да у свим активностима које се тичу детета, па тако и у судском поступку, односно спору за вршење родитељског права, постоји обавеза заштите најбољег интереса детета. Другим речима, родитељско право и начин вршења родитељског права је увек условљено заштитом најбољег интереса детета, па је тако приликом одлучивања о начину вршења родитељског права и дужности, суд дужан да се руководи управо најбољим интересом детета, поштујући природу и специфичности овог поступка, као и његова посебна правила.

Уставни суд даље истиче да поштовање начела заштите најбољег интереса детета зависи од различитих околности сваког конкретногог случаја, а понајвише од година детета, нивоа развоја детета, присуства или одсуства родитеља у животу детета, искустава које је дете имало, формираног и исказаног мишљења детета, као и оцене и мишљења надлежних органа о томе како се у сваком конкретном случају постиже и остварује, односно штити најбољи интерес детета. Уважавајући осетљивост спорног поступка и нарочити значај који он има за подносиоцу као родитеља, Уставни суд констатује да је одредбом члана 65. став 2. Устава изричито утврђено да је поштовање начела заштите најбољег интереса детета претежније у односу на родитељско право и начин вршења родитељског права.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је утврдио да је оспореним пресудама одлучено да се мал. Д. поверава на самостално вршење родитељског права оцу, као и да мал. Д. са мајком (подносиоцем) одржава личне односе по моделу ближе описаном у наведеној првостепеној пресуди. Уставни суд је даље утврдио да је одлука другостепеног и ревизијског суда заснована на оцени да је у датој чињеничној ситуацији, првостепени суд о вршењу родитељског права, одлучио правилном применом материјалног права, у законито спроведеној процедури, на основу мишљења детета, прибављеног налаза и стручног мишљења органа старатељства и установе специјализоване за посредовање у породичним односима, уз превасходно вођење рачуна о најбољем интересу детета.

Имајући у виду претходно наведено, Уставни суд још једном посебно наглашава да су судови приликом одлучивања о вршењу родитељског права (али и дужности) у обавези да се руководе најбољим интересом детета. Уставни суд оцењује да су у конкретном случају судови своју одлуку засновали управо штитећи најбољи интерес мал. Д, уважавајући превасходно мишљење надлежних специјализованих установа, као и израженог мишљења мал. Д. С тим у вези, Уставни суд указује на то да су супротстављени захтеви

и интереси странака у погледу вршења родитељског права и конфликти у његовом фактичком функционисању спречили постизање споразума о питању вршења родитељског права у најбољем интересу мал. Д, те да је у датој чињеничној ситуацији, уз оцену свих доказа, донета одлука о вршењу родитељског права усклађена са потребама и интересима мал. Д.

С обзиром на изложено, Уставни суд је оценио да су наводи о повреди права родитеља из члана 65. Устава неосновани.

7. Оцењујући основаност навода уставне жалбе о повреди права права на правно средство из члана 36. став 2. Устава и права на ефикасно правно средство из члана 13. Европске конвенције, Уставни суд констатује да су наведене одредбе суштински истоветне, те да ће основаност навода о повреди права на правно средство ценити у односу на члан 36. став 2. Устава.

Уставни суд даље констатује да је наведеним правом у парничном поступку даје могућност свакој од страна у поступку да изјави жалбу против првостепене одлуке суда, ради преиспитивања како утврђених чињеница, тако и примењеног права, у ситуацији када је таква жалба допуштена. Имајући у виду одредбу члана 208. Породичног закона, Уставни суд је констатовао да право на правно средство из члана 36. став 2. Устава, у конкретном случају, подразумева и право сваке од страна у поступку да изјави ревизију из законом прописаних разлога, ради евентуалног преиспитивања одлука нижестепених судова.

С тим у вези, Уставни суд је указао да се уставно право на жалбу или друго правно средство не исцрпљује у строго формалном смислу у (не)могућности изјављивања жалбе, односно другог правног средства, већ подразумева могућност остваривања делотворне правне заштите путем изјављене жалбе, односно другог правног средства. Право на правно средство, у конкретном случају на жалбу и ревизију, се, по оцени Уставног суда, првенствено може делотворно остварити ако надлежни вишестепени суд оцени све релевантне жалбене, односно ревизијске наводе, а што, с друге стране, не значи да коришћење жалбе и ревизије мора резултирати позитивним исходом за лице које их је изјавило.

У конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је подносиатељка уставне жалбе изјавила жалбу против оспорене првостепене пресуде, те да је о жалби одлучивао надлежни Апелациони суд у Београду који је жалбу поносиатељке одбио као неосновану, ценећи при томе све релевантне жалбене наводе и дајући довољно и јасно образложене разлоге за своју оцену. Уставни суд је утврдио да је након тога подносиатељка уставне жалбе против оспорене другостепене пресуде изјавила ревизију, те да је о ревизији одлучивао надлежни Врховни касациони суд који је ревизију поносиатељке одбио као неосновану, ценећи при томе све релевантне наводе ревизије и дајући довољно и јасно образложене аргументе за своју оцену и ставове.

Имајући у виду претходно наведено, као и оцену Уставног суда о неоснованости навода о повреди права на образложену судску одлуку из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд је оценио да су и наводи о повреди права на правно средство из члана 36. став 2. Устава такође неосновани.

8. У вези са истакнутом повредом права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, Уставни суд је констатовао да у уставној жалби није наведен нити један уставноправни разлог који се може довести у везу са садржином права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава.

Такође, Суд констатује да у уставној жалби нису наведени конкретни уставноправни разлози који се могу довести у везу са истакнутом повредом начела забране дискриминације из члана 21. Устава и члана 14. Европске конвенције.

Имајући у виду разлоге и оцене изнете у тач. 6, 7. и 8. овог образложења, Уставни суд је оценио да је уставна жалба неоснована у делу у ком је изјављена против Врховног касационог суда Рев. 18/11 од 19. јануара 2011. године, пресуде Апелационог суда у Београду Гж. 430/10 од 6. јула 2010. године и пресуде Првог општинског суда у Београду П. 7035/05 од 18. децембра 2009. године, па је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу одбио и одлучио као тачки 2. изреке.

9. Испитујући постојање претпоставки да одлучује о уставној жалби у делу у коме су оспорена решења Првог општинског суда у Београду П. 7031/05 од 1. септембра 2008. године, 19. марта 2009. године, 29. јуна 2009. године и 10. септембра 2009. године, као и решења Окружног суда у Београду Гж. 14893/08 од 11. децембра 2008. године и Гж. 16694/09 од 22. јула 2009. године, Уставни суд је, не испитујући претходно природу оспорених појединачних аката, оценио да је подносиатељка уставну жалбу изјавила након истека рока из члана 84. став 1. Закона о Уставном суду, те да је уставна жалба у овом делу неблаговремена, па је, сагласно члану 36. став 1. тачка 2) Закона о уставном суду, у овом делу уставну жалбу одбацио и решио као тачки 3. изреке.

10. У вези са уставном жалбом мал. Д. С. и навода о повреди права детета из члана 64. Устава и права из чл. 3, 12. и 16. Конвенције Уједињених нација о правима детета, Уставни суд констатује да уставна жалба није изјављена од стране законског заступника мал. Д. С, на кога би се могла односити означена права. Имајући у виду изнето, а посебно садржину наведених права, као и претходно оцењене наводе о повреди права из члана 65. Устава, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу одбацио и решио као тачки 4. изреке, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

11. На основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тач. 6) и 9) Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА

Одлука Уж-6960/2012 од 7. марта 2013. године („Службени гласник РС“, број 31/13)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. и права на правно средство из
члана 36. став 2. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Н.М. и утврђује да су решењем Врховног касационог суда Узп. 276/12 од 6. јула 2012. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на правно средство, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије.

2. Налаже се надлежном суду да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови поступак по захтеву подносиоца уставне жалбе за преиспитивање правноснажне пресуде Управног суда У. 12034/11 од 12. априла 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Н.М. из П. је 27. августа 2012. године, преко пуномоћника Н.К., адвоката из Н.С., поднео уставну жалбу против решења Врховног касационог суда Узп. 276/12 од 6. јула 2012. године, због повреде права на правично суђење и на правно средство, зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије.

Подносилац у уставној жалби, поред осталог, наводи: да је Министарство рада и социјалне политике у поступку службеног надзора укинуло првостепено решење којим му је признато својство цивилног инвалида рата и право на личну инвалиднину; да је Врховни касациони суд одбацио као недозвољен његов захтев за преиспитивање правноснажне пресуде Управног суда, јер је оценио да је у управном поступку у коме је одлучено о признавању права на личну инвалиднину била дозвољена жалба. Према наводима уставне жалбе, оспореним решењем Врховног касационог суда подносиоцу су повређена права на правично суђење и на правно средство, због чега се предлаже да Уставни суд усвоји уставну жалбу и наложи Врховном касационом суду да понови поступак по његовом захтеву за преиспитивање правноснажне пресуде Управног суда У. 12034/11 од 12. априла 2012. године.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују

или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу увида у оспорено решење Врховног касационог суда и осталу достављену документацију, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање ове уставносудске ствари:

Решењем Градске управе за социјалну и дечју заштиту, Управе за борачку и инвалидску заштиту Града Новог Сада број XIII-02 580-00624/2009 од 10. септембра 2009. године одбијен је захтев Н.М. из П. (овде подносиоца уставне жалбе) за признање својства цивилног инвалида рата као неоснован. Након одбијања његове жалбе изјављене против овог решења, подносилац је водио управни спор који је окончан пресудом Управног суда којом се тужба уважава. У извршењу судске пресуде, другостепени орган је донео решење којим се жалба усваја и предмет враћа првостепеном органу на поновно одлучивање.

У поновном поступку првостепени орган је решењем од 10. марта 2011. године признао подносиоцу уставне жалбе трајно својство цивилног инвалида рата VI групе. Решењем Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију број 129-585-24/2011-06 од 31. маја 2011. године усвојена је жалба подносиоца и поништено наведено првостепено решење (тач. 1. и 2. диспозитива решења), а подносиоцу признато својство цивилног инвалида рата V групе (тачка 3. диспозитива решења).

Министарство рада и социјалне политике је 30. августа 2011. године, у вршењу службеног надзора, донело решење број 580-02-2699/2011-11, којим је укинута решење Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију АП Војводина број 129-585-24/2011-06 од 31. маја 2011. године. Министарство је у образложењу решења, између осталог, навело: да је коначним решењем покрајинског органа Н.М. из П. (овде подносиоцу уставне жалбе) признато својство цивилног инвалида рата, иако телесно оштећење именованог није настало на територији Републике Србије; да је, поступајући по праву службеног надзора, на основу члана 254. у вези са чланом 253. став 2. Закона о општем управном поступку, тај орган нашао да наведено решење треба укинути, с обзиром на то да је засновано на неправилној примени материјалног права. У поуци о правном средству наведено је да се против овог решења не може изјавити жалба, али се може поднети тужба Управном суду.

Пресудом Управног суда У. 12034/11 од 12. априла 2012. године одбијена је као неоснована тужба коју је подносилац уставне жалбе поднео против решења Министарства рада и социјалне политике број 580-02-2699/2011-11 од 30. августа 2011. године.

Подносилац уставне жалбе је Врховном касационом суду поднео захтев за преиспитивање наведене правноснажне пресуде Управног суда, који је оспореним решењем Узп. 276/12 од 6. јула 2012. године одбачен као недозвољен. Врховни касациони суд је у образложењу оспореног решења, између осталог, навео да из побиијане пресуде и списка предмета произлази да је Управни суд ценио законитост решења донетог у поступку службеног надзора и да је тим решењем укинута првостепено решење којим је одлучено о праву на стицање својства цивилног инвалида рата и о праву на личну инвалиднину. Доносилац оспореног акта је оценио да против правноснажне пресуде Управног суда није дозвољен захтев за ванредно преиспитивање судске одлуке, када је Управни суд оцењивао законитост решења донетог по основу службеног надзора, ако у управном поступку који је претходио службеном надзору није искључена жалба. Врховни касациони суд је, полазећи од наведеног, нашао да је поднети захтев недозвољен, јер нису испуњени услови прописани одредбом члана 49. став 2. Закона о управним споровима те је исти одбацио, сагласно одредби члана 53. став 1. Закона о управним споровима.

4. Одредбама Устава на чију повреду се подносилац у уставној жалби позива, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2).

За одлучивање о уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона: Законом о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01) прописано је, поред осталог: да се коначно решење може укинути по основу службеног надзора ако је њиме очигледно повређен материјални закон (члан 253. став 2.); да решење може поништити или укинути по основу службеног надзора другостепени орган, а ако нема другостепеног органа, решење може поништити или укинути орган који је овлашћен да врши надзор над радом органа који је донео решење (члан 254. став 1.); да против решења донесеног на основу члана 253. овог закона није допуштена жалба, већ се против њега може непосредно покренути управни спор (члан 254. став 5).

Одредбама Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је да се управни спор може покренути и против првостепеног управног акта против кога није дозвољена жалба у управном поступку (члан 14. став 2).

Сагласно одредбама члана 49. наведеног закона, против правноснажне одлуке Управног суда странка и надлежни јавни тужилац могу да поднесу Врховном касационом суду захтев за преиспитивање судске одлуке (став 1), а захтев може да се поднесе када је то законом предвиђено, у случајевима када је суд одлучивао у пуној јурисдикцији и у стварима у којима је у управном поступку била искључена жалба (став 2. тач. 1), 2) и 3)).

Одредбом члана 78. став 2. овог закона прописано је да даном његовог ступања на снагу престају да важе одредбе члана 94. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98).

Одредбом члана 94. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98, 29/98, 25/2000, „Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 111/09) било је прописано да је у поступку за остваривање права по овом закону допуштена жалба на првостепене одлуке донесене у управним споровима.

5. Подносилац уставне жалбе сматра да су били испуњени услови прописани Законом о управним споровима за подношење захтева за преиспитивање пресуде Управног суда У. 12034/11 од 12. априла 2012. године и да су му оспореним актом Врховног касационог суда, којим је одбачен његов захтев као недозвољен, повређена права на правично суђење и на правно средство из члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава.

Оцењујући ове наводе уставне жалбе са становишта права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава, овај суд је имао у виду да се уставна гаранција наведеног права, поред осталог, састоји у томе да одлука суда о нечијем праву или обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у противном могло сматрати да је производ произвољног и правно неутемељеног становишта поступајућег суда.

Уставни суд најпре констатује да је у образложењу оспореног решења Врховног касационог суда наведено да је решењем Министарства рада и социјалне политике, које је донето по основу службеног надзора, укинута првостепено решење којим је одлучено о признавању својства цивилног инвалида рата и о праву на личну инвалиднину. На основу увида у решење Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију АП Војводина бр. 129-585-24/2011-06 од 31. маја 2011. године, које је укинута по основу службеног надзора, Уставни суд је утврдио да је тим решењем усвојена жалба, поништено првостепено решење и подносиоцу уставне жалбе признато својство цивилног инвалида рата V групе, из чега следи да предмет укидања по основу службеног надзора није било првостепено, већ коначно решење управног органа. Уставни суд, такође, констатује да је Врховни касациони суд у образложењу оспореног акта оценио да није дозвољен захтев за преиспитивање пресуде Управног суда којом је тај суд оцењивао законитост решења донетог по основу службеног надзора, ако у управном поступку који је претходио службеном надзору није искључена жалба. Овај суд налази да наведено становиште Врховног касационог суда не испуњава захтеве правичности и да се тумачење меродавног процесног права од стране тог суда може оценити произвољним.

Наиме, Уставни суд указује да су Законом о управним споровима прописани случајеви у којима странка и надлежни јавни тужилац могу да поднесу Врховном касационом суду захтев за преиспитивање правноснажне одлуке

Управног суда (члан 49. став 1), те да се сагласно тачки 3) става 2. наведеног члана закона захтев може поднети у стварима у којима је у управном поступку била искључена жалба.

Према правном ставу Уставног суда, израженом у Решењу Уж-581/2011 од 15. децембра 2011. године, предмет поступка поништавања и укидања по основу службеног надзора је решавање о постојању разлога за поништавање коначног решења, који су прописани одредбама члана 253. став 1. Закона о општем управном поступку, односно о постојању разлога за укидање коначног решења, који је прописан одредбом члана 253. став 2. наведеног закона, што представља посебну ствар у односу на ствар о којој је одлучено коначним решењем управног органа. У поступку по овом ванредном правном средству обезбеђена је посебна правна заштита, која се остварује коришћењем правних средстава прописаних искључиво за тај поступак. У том смислу, одредбом члана 254. став 5. Закона о општем управном поступку прописано је да против решења донетог по захтеву за поништавање и укидање по основу службеног надзора није допуштена жалба, већ се против тог решења може непосредно покренути управни спор.

Полазећи од наведеног, Уставни суд оцењује да правноснажна судска одлука којом је Управни суд оцењивао законитост решења донетог по основу службеног надзора, може бити предмет преиспитивања по захтеву у смислу члана 49. став 2. тачка 3) Закона о управним споровима и да на дозвољеност захтева не може утицати чињеница да у управном поступку који је претходио службеном надзору није била искључена жалба. Наиме, решењем које се доноси у поступку ванредног укидања или поништавања решења ствара се потпуно нова правна ситуација у односу на ону која је постојала на основу коначног решења донетог у управном поступку. У конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је подносиоцу уставне жалбе коначним решењем надлежног управног органа било признато својство цивилног инвалида рата V групе, а да му је на основу решења Министарства рада и социјалне политике, које је донето по основу службеног надзора, обустављена исплата утврђене цивилне инвалиднине. С обзиром на то да је законитост наведеног решења министарства могла бити испитана тек у управном спору, сагласно одредби члана 14. став 2. Закона о управним споровима, Уставни суд оцењује да нема уставноправног утемељења становиште Врховног касационог суда да нису испуњени услови за подношење захтева за преиспитивање пресуде Управног суда У. 12034/11 од 12. априла 2012. године. С тим у вези, Уставни суд указује и да је одредбом члана 94. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98, 29/98 и 25/2000 и „Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 111/09) било прописано да је у поступку за остваривање права по овом закону допуштена жалба на првостепене одлуке донесене у управним споровима, а да је наведена одредба престала да важи 30. децембра 2009. године, када је ступио на снагу нови Закон о управним споровима.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је утврдио да је оспореним решењем Врховног касационог суда Узп. 276/12 од 6. јула 2012. године, којим је

одбачен захтев за преиспитивање правноснажне судске пресуде, подносиоцу уставне жалбе повређено право на правично суђење зајемчено чланом 32. Устава. Истовремено, оспореним актом је подносиоцу повређено и право на правно средство зајемчено чланом 36. став 2. Устава, јер му је ускраћено право да се у поступку пред Врховним касационим судом мериторно одлучи о наведеном ванредном правном средству. Стога је Уставни суд у тачки 1. изреке усвојио уставну жалбу, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС).

6. Имајући у виду природу учињене повреде уставног права у конкретном случају, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, као меру за отклањање последица учињене повреде права, наложио надлежном суду да, у року од 60 дана од дана достављања ове одлуке, понови поступак по захтеву подносиоца уставне жалбе за преиспитивање правноснажне пресуде Управног суда У. 12034/11 од 12. априла 2012. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

7. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. На основу изложеног и одредаба члана 42δ став 1 тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-5284/2011 од 18. априла 2013. године („Службени гласник РС“, број 40/13)
(повреда љуба на судску заштитиу из члана 22, љуба на љубно средство из члана 36. став 2. и љуба на слободу окупљања из члана 54. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Удружења „П.П.Б.“ и утврђује да су подносиоцу уставне жалбе решењем Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Полицијска станица Савски венац број 212-613/11 од 30. септембра 2011. године повређени право на судску заштиту из члана 22. став 1. Устава Републике Србије, право на правно средство из члана 36. став 2. Устава и слобода окупљања из члана 54. Устава, док се у преосталом делу уставна жалба одбија као неоснована.

2. Утврђује се право подносиоца уставне жалбе Удружење „П.П.Б.“ на накнаду нематеријалне штете у износу од 500 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

3. Одбацује се захтев подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне штете.

4. Одбацује се уставна жалба С.Г.Ш., Д.К., Г.М., С.С., Ј.Т.С. и А.П..

О б р а з л о ж е њ е

1. С.Г.Ш., Д.К., Г.М., С.С., Ј.Т.С. и А.П., сви из Б., поднели су 31. октобра 2011. године, преко пуномоћника Б.Ц.З.Љ.П. из Б., Уставном суду уставну жалбу против решења Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Полицијска станица Савски венац број 212-613/11 од 30. септембра 2011. године, радње државних органа извршене „нечињењем, односно пропуштањем државних органа, пре свега МУП, да учине све што је у њиховој моћи да спрече насиље над учесницима П.П. од стране трећих лица, односно да спрече дискриминацију против њих“, као и због „пропуштања државних органа да им обезбеде судску заштиту и ефикасно правно средство против наведених кршења људских права“. Уставна жалба је поднета због повреде слободe окупљања зајемчене чланом 54. Устава „а у вези са слободом изражавања заштићеном чланом 46. Устава“, повреде начела забране дискриминације из члана 21. Устава, као и повреде права на судску заштиту из члана 22. став 1. Устава и права на правно средство зајемченог одредбом члана 36. став 2. Устава. Подносиоци се истовремено позивају и на повреду одговарајућих одредаба Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода којима се гарантују наведена уставна права и начела. У захтевима о којима Уставни суд треба да одлучи тражено је, између осталог, да Суд утврди право подносилаца на накнаду материјалне штете „због свих трошкова које су поднели у организацији П.П.“, као и да утврди право на накнаду нематеријалне штете.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката и радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободe зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

Из наведеног следи да су претпоставке за изјављивање уставне жалбе, између осталог, да је оспореним појединачним актом или радњом одлучивано о неком праву или обавези подносиоца уставне жалбе, јер су само такав акт или радња подобни да повредe неко од његових зајемчених права и слобода, као и да је подносилац, пре обраћања Уставном суду, покушао да своја права заштити у прописаном поступку пред надлежним органима.

Уставни суд је закључио да је у циљу одговора на питање испуњености претпоставки за поступање по поднетој уставној жалби потребно претходно утврдити чињенице и околности конкретног случаја.

3. Из садржине уставне жалбе произлази да се, како то истичу и сами подносиоци, наводи о повреди зајемчених права и слобода и Уставом утврђених начела заснивају на идентичним наводима и аргументацији који су изношени у уставној жалби поднетој против појединачног акта и радњи државних органа везаних за неодржавање јавног скупа – П.П. 2009. године, а поводом које је Уставни суд донео Одлуку Уж-1918/2009 од 22. децембра 2011. године.

Наведеном Одлуком Уставног суда је, у ставу првом изреке, усвојена уставна жалба више подносилаца – физичких лица, који су били сазивачи јавног скупа, и утврђено је да су решењем Дирекције полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије 03 број 8988/09-20 од 19. септембра 2009. године повређена права подносилаца уставне жалбе на слободу окупљања из члана 54. став 1. Устава Републике Србије и права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, а у вези са чланом 22. став 1. Устава, док је у ставу другом изреке је одређено да ће се Одлука објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“.

4. Уставни суд је, у спроведеном поступку, из документације приложене уз уставну жалбу и из одговора и документације приложене уз одговор Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд 03 број 212-335/12 од 9. марта 2012. године и број 212-335/12-1 од 19. марта 2012. године, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за поступање по поднетој уставној жалби:

Решењем регистратора који при Агенцији за привредне регистре води Регистар удружења, број БУ 12026/2010 од 31. децембра 2010. године, уписано је у Регистар удружења удружење грађана под називом Удружење „П.П.Б.“, са седиштем у Б. и податком, између осталог, да је заступник Удружења С.С. из Б..

Удружење „П.П.Б.“ је, преко лица овлашћеног за заступање, 26. августа 2011. године, Министарству унутрашњих послова „Одељењу унутрашњих послова Београд – Савски венац“ поднело пријаву „јавне манифестације „П.П.Б. 2011“, која ће се састојати из јавног скупа и јавног скупа у покрету“. Јавни скуп и јавни скуп у покрету пријављени су за 2. октобар 2011. године.

Оспореним решењем Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Полицијска станица Савски венац број 212-613/11 од 30. септембра 2011. године забрањено је одржавање јавног скупа и јавног скупа у покрету сазивача Удружење „П.П.Б.“, пријављеног за 2. октобар 2011. године са почетком у 11,00 часова, у парку „Мањез“. У ставу 2. изреке оспореног решења наведено је да жалба на забрану из става 1. овог решења не одлаже извршење. Решење је донето с позивом на одредбу члана 11. став 1. Закона о окупљању грађана, а у образложењу је наведено да је у поступку спроведеном по поднетој пријави утврђено да су се стекли разлози из члана 11. став 1. Закона, односно да на скупу може доћи до ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала или безбедности људи и имовине. Оспорени акт садржи поуку о правном леку у којој је наведено да је против овог решења могуће поднети жалбу у року од 15 дана Министарству унутрашњих послова.

Поред оспореног решења, надлежне организационе јединице Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд су истог дана, 30. септембра 2011. године, донеле решења о забрани одржавања свих јавних скупова и јавних скупова у покрету пријављених за 1. или 2. октобар 2011. године. Тако су решењима надлежних полицијских станица на подручју Полицијске управе за град Београд забрањени јавни скупови, односно јавни скупови у покрету: сазивача удружења „И.“ (решење Полицијске станице Стари град број 212-963/11); сазивача удружења „С. С. Д.“ (решење Полицијске станице Стари град број 212-1059/11); сазивача удружења „О. П. О.“ (решење Полицијске станице Врачар број 01/2. 212-216); сазивача „Е.П.Н.С.“ (решење Полицијске станице Стари град број 212-1062/11). Полицијској станици Савски венац је 21. септембра 2011. године била поднета и пријава јавног скупа за 1. октобар 2011. године, са почетком у 20.30 часова, сазивача „Д.С.“, али је сазивач пре доношења решења о забрани скупа обавестио надлежни орган да отказује пријављени скуп. Садржина решења о забрани свих наведених јавних скупова и разлози на којима се та забрана заснива идентични су садржини и разлозима оспореног решења. Доношењу свих решења о забрани јавних скупова и јавних скупова у покрету пријављених за 1. или 2. октобар 2011. године претходила је Безбедносна процена Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд стр. пов. број 216-125/11 од 28. септембра 2011. године у којој су детаљно наведена сва сазнања до којих је надлежни орган дошао оперативним путем, а која су од значаја за безбедност како учесника пријављених скупова, тако и грађана који би се затекли на местима предвиђеним за одржавање тих скупова. Наведена безбедносна процена која је упућивала и на то да ће 2. октобра 2011. године такође доћи до нарушавања јавног реда и мира у већем обиму, до оштећења како приватне, тако и јавне имовине и до оштећења дипломатско-конзуларних представништава других држава у Београду, сачињена је на основу претходно прикупљених конкретних, таксативно изложених чињеница и података.

5. Како је у образложењу уставне жалбе наведено да се међу подносиоцима уставне жалбе налази и удружење грађана „П.П.Б.“, правно лице основано управо ради организације ове манифестације, а уз уставну је било приложено и решење Агенције за привредне регистре о упису Удружења „П.П.Б.“ у Регистар удружења, у коме је као заступник овог удружења наведен С.С. из Б., један од подносилаца уставне жалбе, Уставни суд је, дописом од 29. фебруара 2012. године, тражио од пуномоћника да се изјасни о томе да ли је ово лице уставну жалбу поднело само у своје име или и као заступник Удружења. Пуномоћник је обавестио Суд да С.С. из Б. уставну жалбу подноси као заступник регистрованог удружења грађана „П.П.Б.“ и у своје лично име.

Сагласно претходно изложеном, Уставни суд је утврдио да, за разлику од чињеничног стања везаног за уставну жалбу о којој је Суд одлучивао у предмету Уж-1918/2009, сазивач јавног скупа и јавног скупа у покрету „П.П. 2011“ нису била физичка лица, већ правно лице – регистровано удружење

грађана Удружење „П.П.Б.“ из Б. Како се оспореним појединачним актом (и са њим повезаним радњама пропуштања надлежних органа) одлучивало о правима сазивача јавног скупа, јер се одржавање пријављеног скупа забрањује управо сазивачу, то је Уставни суд оценио да активну легитимацију за подношење уставне жалбе у конкретном случају има само Удружење „П. П.Б.“, а не и физичка лица која су означена као подносиоци уставне жалбе, а која су, како се утврђује из достављене и прикупљене документације, имала више или мање одређене улоге и задатке у самој организацији овог јавног скупа. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одбацио уставну жалбу подносилаца С.Г.Ш., Д.К., Г. М., С.С., Ј.Т.С. и А.П., јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка.

6. Следеће процесно питање на које је Уставни суд дужан да одговори, а везано за уставну жалбу подносиоца Удружења „П.П.Б.“, тиче се испуњености Уставом утврђеног услова за подношење уставне жалбе, а то је претходна исцрпљеност правних средстава за заштиту права подносиоца уставне жалбе. Наиме, опет за разлику од оспореног акта који је био предмет испитивања Уставног суда у предмету Уж-1918/2009, решење које се оспорава овом уставном жалбом садржи поуку о праву на жалбу. Подносилац не спори да није користио прописано правно средство на чије подношење је био упућен и наводи разлоге због којих то није учинио, сматрајући предвиђено правно средство неделотворним.

Суд налази да је за одговор на претходно питање од значаја Уставом утврђена садржина права и слобода на чију повреду се позвао подносилац уставне жалбе, као и садржина одговарајућих одредаба Закона о окупљању грађана који је био основ доношења оспореног акта.

Одредбом члана 22. став 1. Устава, као једно од начела у складу са којим се остварују сва зајемчена права и слободе, утврђено је, поред осталог, право свакога на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом.

Чланом 36. став 2. Устава свакоме се јемчи право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.

Одредбама члана 54. Устава јемчи се слобода окупљања, тако што се утврђује: да је мирно окупљање грађана слободно (став 1), да окупљање у затвореном простору не подлеже одобрењу, ни пријављивању (став 2), да се зборови, демонстрације и друга окупљања грађана на отвореном простору пријављују државном органу, у складу са законом (став 3.) и да се слобода окупљања може законом ограничити само ако је то неопходно ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије (став 4).

Одредбама члана 11. Закона о окупљању грађана („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 11/99, 33/99 и 48/94, „Службени лист СРЈ“, број 21/01 – Одлука УС СРЈ и „Службени гласник РС“, бр. 29/01 и 101/05), а који је био основ за доношење оспореног, као и свих осталих решења о забрани јавних скупова и јавних скупова у покрету пријављених за 1. и 2. октобар

2011. године, прописано је: да надлежни орган (Министарство унутрашњих послова – организациона јединица на подручју одржавања јавног скупа) може забранити одржавање јавног скупа ради спречавања ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала или безбедности људи и имовине (став 1), да је о забрани одржавања јавног скупа надлежни орган дужан да обавести сазивача најкасније 12 сати пре времена за које је скуп заказан (став 2.) и да жалба на забрану из става 1. овог члана не одлаже извршење решења (став 1). Овим, нити другим одредбама Закона није прописан рок за подношење жалбе на првостепено решење о забрани јавног скупа, нити је уређен поступак по жалби, из чега следи да се примењују одредбе Закона о општем управном поступку како у погледу рока за подношење жалбе против решења (15 дана од дана достављања првостепеног акта органа управе), тако и рокови у погледу одлучивања другостепеног органа о изјављеној жалби (30, односно 60 дана).

Полазећи од наведених законских одредаба, а имајући у виду суштину Уставом зајемченог права на правно средство и зајемчене слободе окупљања, Уставни суд је оценио да Закон у случају забране јавног скупа по основу члана 11. тог закона формално предвиђа жалбу као правно средство за заштиту слободе окупљања сазивача јавног скупа, али прописујући рок у коме је надлежни орган дужан да о забрани обавести сазивача, затим прописујући да жалба не одлаже забрану и коначно препуштајући да се жалба изјави и да се о њој одлучи у складу са правилима општег управног поступка, што суштински не обезбеђује делотворну заштиту ове слободе. С обзиром на то да је неспорно да би у конкретном случају одлука о жалби изјављеној против решења донетог у петак, 30. септембра 2011. године, а везано за забрану јавног скупа пријављеног за недељу, 2. октобра 2011. године у 11,00 часова, имала *post-hoc* заштиту, Уставни суд је стао на становиште да таква заштита објективно не би могла да буде благовремена, па тиме ни делотворна, те је стога нашао да је, у конкретном случају, уставна жалба подносиоца Удружења „П.П.Б.“ допуштена, иако подносилац пре обраћања Уставном суду није искористио Законом прописано правно средство за заштиту својих права. Овакав став Уставни суд је већ изразио и у наведеној Одлуци Уж-1918/2009 од 22. децембра 2011. године. На основаност овакве оцене Уставног суда упућује и став Европског суда за људска права изражен у пресуди *Baczowski i dr. против Пољске* према коме у случајевима који се тичу слободе окупљања, да би се неки правни лек сматрао ефикасним, он мора обавезивати надлежни орган да донесе одлуку тако да коначна одлука уследи пре датума за који је било предвиђено одређено окупљање (пресуда од 3. маја 2007. године, параграф 83), а на коју се у уставној жалби позвао и подносилац.

7. Приликом оцене основаности уставне жалбе у односу на истакнуте повреде Уставом зајемчених права и слобода, а полазећи од претходно утврђених чињеница и околности конкретног случаја, Уставни суд је имао у виду следеће:

Прво, да слобода окупљања из члана 54. Устава није апсолутна, већ њено остваривање подлеже Уставом утврђеним ограничењима. Са једне стране,

грађанима се јемчи само слобода мирног окупљања, што значи да уставним гаранцијама ове слободе не подлеже окупљање грађана које није мирно. Са друге стране, уставотворац је допустио могућност да се зајемчена слобода окупљања законом ограничи из таксативно Уставом утврђених разлога, а то су: 1) заштита јавног здравља, 2) заштита морала, 3) заштита права других или 4) заштита безбедности Републике Србије. Такође, постоји Уставом утврђена обавеза да се окупљање грађана на отвореном простору пријави државном органу и то у складу са законом.

Друго, из одредаба члана 54. Устава произлази да слобода окупљања представља једну од Уставом зајемчених слобода за коју се, сагласно члану 18. став 2. Устава, начин њеног остваривања прописује законом.

Треће, да је у правном поретку Републике Србије начин остваривања слободе окупљања, зајемчене Уставом од 2006. године, уређен (прописан) Законом о окупљању грађана који је донет 1992. године и који је током важења више пута мењан и допуњаван, последњи пут 2005. године. Анализом одредаба наведеног закона утврђује се да он заправо садржи два режима ограничења слободе окупљања. Одредбама чл. 9. и 10. Закона уређена је ситуација у којој надлежни орган, а то је Министарство унутрашњих послова, само привремено забрањује одржавање јавног скупа (окупљање грађана на отвореном простору), о томе у року од 12 сати обавештава сазивача скупа и у истом року надлежном суду упућује образложени захтев за одлучивање о забрани (коначној) тог скупа. У овом случају, законодавац је у потпуности уредио поступак одлучивања суда о забрани одржавања јавног скупа, и то поступак који прописивањем рокова за предузимање појединих радњи обезбеђује хитност у одлучивању, поштовање начела расправности, тако што се одржава претрес на који се позивају подносилац захтева за забрану и сазивач скупа, као и двостепеност у одлучивању, при чему о жалби на решење одлучује највиши суд у Републици. Међутим, овако уређени поступак ограничења слободе окупљања односи се на забрану јавног скупа „који је усмерен на насилно мењање Уставом утврђеног поретка, нарушавање територијалне целовитости и независности Републике Србије, кршење Уставом зајемчених слобода и права човека и грађанина, изазивање и подстицање националне, расне и верске нетрпељивости и мржње“ (члан 9. став 1. Закона). Насупрот претходном, исти закон, у одредбама члана 11, предвиђа забрану одржавања јавног скупа ради „спречавања ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала или безбедности људи и имовине“ (члан 11. став 1. Закона), у ком случају не постоји привремена забрана, нити је прописана надлежност суда да одлучује о забрани, већ одржавање јавног скупа забрањује надлежни орган (Министарство) и о забрани обавештава сазивача скупа (најкасније 12 сати пре времена за које је скуп заказан). У овом случају Закон садржи само одредбу (став 3. члана 11.) да жалба на забрану из става 1. овог члана не одлаже извршење решења.

Четврто, да је у конкретном случају оспорено решење о забрани пријављеног јавног скупа и јавног скупа у покрету донето на основу члана 11. Закона о окупљању грађана.

Пето, да је јавни скуп био пријављен за недељу, 2. октобар 2011. године у 11,00 часова, а да је оспорено решење подносиоцу уставне жалбе, као сазивачу уручено у петак, 30. септембра 2011. године, у поподневним часовима.

Шесто, да је доношењу оспореног акта претходила опсежна и детаљна безбедносна процена надлежног Министарства унутрашњих послова.

Седмо, да је на основу такве безбедносне процене Министарство истог дана, 30. септембра 2011. године, донело решења о забрани свих јавних скупова и јавних скупова у покрету пријављених у Београду за 1. и 2. октобар 2011. године.

Имајући у виду претходно изложено, Уставни суд је оценио да, без обзира на то што у конкретном случају прикупљени подаци не пружају поуздан основ за закључак да је надлежни орган управе оспорени појединачни акт донео арбитрерном и произвољном оценом релевантних околности које су од значаја како за заштиту зајемчених права на физички интегритет, слободу кретања и имовину грађана који би се у време одржавања нашли на месту на коме је било предвиђено одржавање јавног скупа и јавног скупа у покрету који је пријавио подносилац уставне жалбе, тако и за заштиту права на психички и физички интегритет самих учесника пријављеног скупа, и без обзира на то што је надлежни орган везан одредбама важећег закона, те је у складу са њима и поступао приликом доношења и уручења оспореног решења подносиоцу уставне жалбе, сама немогућност подносиоца да делотворним правним средством, у поступку у коме ће му бити пружена судска заштита, тражи преиспитивање одлуке којом се ограничава једна од Уставом зајемчених слобода, представља повреду права на судску заштиту из члана 22. став 1. Устава и права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, а последично и повреду слободе окупљања из члана 54. Устава. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, у овом делу усвојио уставну жалбу.

Уставни суд констатује да је оспорена радња „пропуштања државних органа да им обезбеде судску заштиту и ефикасно правно средство против наведених кршења људских права“ консумирана утврђењем повреда у односу на оспорено решење Министарства унутрашњих послова – Дирекција полиције – Полицијска управа за град Београд – Полицијска станица Савски венац број 212-613/11 од 30. септембра 2011. године.

8. На основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, Уставни суд је одлучио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе Удружења „П.П.Б.“ због констатованих повреда права оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 500 евра, у динарској противвредности. Према оцени Уставног суда, учињене повреде права су последица начина на који је остваривање слободе окупљања уређено важећим законом, а на шта је Уставни суд већ указивао законодавцу, истичући потребу усклађивања Закона о окупљању грађана са Уставом Републике Србије од 2006. године, како би се отклонили проблеми у остваривању уставности у овој области. Имајући у виду наведено, као и то да је Уставни суд на седници одржаној 22. децембра 2011. године донео Одлуку Уж-1918/2009, којом је утврдио повреду слободе окупљања из члана 54. став 1. Устава и права на правно средство из члана

36. став 2. Устава, а у вези са чланом 22. став 1. Устава, подносилаца уставне жалбе – физичких лица, која су били неки од сазивача јавног скупа „П.П.“ 2009. године, одређујући тада као вид правичног задовољења подносилаца објављивање Одлуке у „Службеном гласнику Републике Србије“, те да је сада сазивач забрањеног јавног скупа јасно одређено правно лице, Уставни суд налази да има основа да се подносиоцу уставне жалбе утврди право на накнаду нематеријалне штете, а у износу који је примерен сврси ове накнаде као, у овом случају, специфичног вида упозорења на поновљену повреду права.

Уставни суд је одбацио захтев овог подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне штете, јер не постоје чланом 85. ст. 1. и 2. Закона о Уставном суду утврђене претпоставке да о њему одлучује.

9. У односу на оспорене радње државних органа извршене „нечињењем, односно пропуштањем државних органа, пре свега МУП, да учине све што је у њиховој моћи да спрече насиље над учесницима П.П. од стране трећих лица, односно да спрече дискриминацију против њих“, Уставни суд и овом приликом понавља да у случају када јавни скуп није одржан и када је забрањено одржавање и свих других јавних скупова пријављених за исто или приближно исто време када и јавни скуп подносиоца уставне жалбе, нема довољно основа за изнете тврдње о повреди права.

У односу на истакнуту повреду начела забране дискриминације из члана 21. Устава, Уставни суд је оценио да чињеница да је надлежни орган забранио све јавне скупове и јавне скупове у покрету пријављене за исти или претходни дан када и јавни скуп подносиоца уставне жалбе, а чији сазивачи су били управо лица и организације који заступају супротне ставове и идеје, чини уставноправно неутемељеном тврдњу подносиоца уставне жалбе да је забрана јавног скупа који је он пријавио последица дискриминације по основу сексуалне оријентације. Стога је Уставни суд у овом делу одбио уставну жалбу као неосновану, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду.

10. Полазећи од свега претходно изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 2), члана 45. тачка 9), члана 46. тачка 9) и члана 47. став 2. Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/08, 27/08 и 76/11), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-8405/2013 од 4. децембра 2013. године („Службени гласник РС“, број 113/13)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. и права на једнаку заштити
права из члана 36. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Н.К. и утврђује да су пресудом Управног суда У. 10614/13 од 25. септембра 2013. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике

Србије и на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, док се уставна жалба у преосталом делу одбацује.

2. Поништава се пресуда Управног суда У. 10614/13 од 25. септембра 2013. године и одређује се да надлежни суд донесе нову одлуку о тужби подносиоца уставне жалбе поднетој против решења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Дирекција Фонда, Београд, број 01-02/181.6.3 2114/13 од 28. маја 2013. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Н.К. из Б. поднео је 21. октобра 2013. године, преко пуномоћника М.В, адвоката из Б, уставну жалбу против пресуде Управног суда У. 10614/13 од 25. септембра 2013. године, због повреде начела забране дискриминације из члана 21. ст. 1, 2. и 3. Устава Републике Србије, начела заштите људских и мањинских права и слобода из члана 22. Устава, права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и права на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. Устава. Подносилац уставне жалбе се позива и на повреду права на правично суђење из члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција), права на делотворни правни лек из члана 13. Европске конвенције, као и начела забране дискриминације из члана 14. Европске конвенције и начела опште забране дискриминације из члана 1. Протокола 12 уз Европску конвенцију.

У уставној жалби се наводи: да се оспореном пресудом Управног суда „заобилази Одлука Уставног суда Уж-2666/11 од 22. јуна 2011. године“ у којој су изнети јасни и општеобавезујући правни ставови, поновљени у читавом низу каснијих одлука тога суда; да је став Уставног суда да се на војне пензионере почев од 1. јануара 2008. године има применити Закон о пензијском и инвалидском осигурању, што значи да се та категорија пензионера од тог датума налази у систему пензијског и инвалидског осигурања; да оспорена пресуда Управног суда показује да се чак и овакав став може релативизовати.

У уставној жалби се истиче да Управни суд прихвата да су војни пензионери почев од 1. јануара 2008. године били у систему пензијског и инвалидског осигурања, али да и поред тога нису имали право на ванредно усклађивање пензија, јер су им просечне пензије исплаћене у 2007. години биле изнад нивоа од 60% просечне зараде без пореза и доприноса у тој календарској години. С тим у вези се наводи да ни за једну другу групацију пензионера није обрачунавана просечна пензија у 2007. години, те се поставља питање откуд право Управном суду да групацију војних пензионера третира мимо осталих пензионера, иако тај суд каже да се и на војне пензионере примењују исти закони као и на остале пензионере. Кад се већ бавио питањем утврђивања просечне пензије, Управни суд је, по мишљењу подносиоца, требало да утврди колико би износила просечна пензија исплаћена у 2007. години када би се пензијама корисника у осигурању запослених додале пензије војних осигураника. Примера ради, наводи се да су вештачи

у више парничних предмета нашли да би у случају додавања просечних војних пензија просечним цивилним пензијама, укупна просечна пензија исплаћена у 2007. години износила 15.449,54 динара, што износи 55,56% просечне зараде, те би тако обрачуната просечна пензија била испод 60% просечне зараде у поменутој календарској години.

Подносилац уставне жалбе се позива на правноснажне пресуде парничних судова који су у истој правној ситуацији утврђивали обавезу надлежног Фонда да исплати корисницима војних пензија износ неисплаћеног ванредног увећања од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године. Сматра да му је тиме оспореном пресудом Управног суда, повређено право на правично суђење и право на једнаку заштиту права.

Даље наводи да је министар одбране, одмах по ступању на снагу Закона о Војсци Србије, донео одлуку да се плате професионалних војника повећају у просеку за 11%, а да је у исто време донето решење о ванредном усклађивању пензија за 11,06%, при чему ни у једном случају нису узети у обзир војни пензионери. На описани начин је једна категорија пензионера – војни пензионери стављена ван закона и ван система, те је тако доведена у правно неједнак положај у односу на све остале пензионере, као и у односу на професионалне припаднике Војске Србије. Истиче да је Управни суд, мимо закона, издвојио војне пензионере и посматрао их одвојено од осталих пензионера, обележивши их у негативном контексту неоснованим истицањем висине њихових пензија. Сматра да овакво гледиште Управног суда представља дискриминацију војних пензионера у односу на друге категорије пензионера, који су имали иста или већа примања.

Предлаже се да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених уставних права, поништи оспорену пресуду Управног суда и призна подносиоцу уставне жалбе трошкове на име састава уставне жалбе, као и накнаду нематеријалне штете.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у оспорену пресуду и целокупну документацију приложену уз уставну жалбу, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овој уставносудској ствари:

Н.К. из Б, овде подносилац уставне жалбе, поднео је 18. децембра 2012. године Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање – Филијала за град Београд захтев за усклађивање пензије у проценту од 11,06%, почев

од 1. јануара 2008. године, у складу са одредбом члана 21. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, на коју упућује одредба члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије.

Решењем Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Служба филијале за град Београд број 181.1.5-16/2013 од 9. јануара 2013. године одбијен је као неоснован захтев подносиоца уставне жалбе за усклађивање пензије у проценту од 11,06%, почев од 1. јануара 2008. године. Првостепени орган је оценио да се усклађивање пензија у износу од 11,06% за кориснике права код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, односи на ванредно усклађивање пензија за 2007. годину и да се исто не може применити на усклађивање војних пензија, које су у 2007. години усклађене два пута, сагласно Закону о Војсци Југославије. Полазећи од тога да корисници војних пензија у 2007. години нису били у систему пензијског и инвалидског осигурања у Републици Србији, када је реч о усклађивању пензија, првостепени орган је закључио да нема правног основа за примену ванредног усклађивања војних пензија у износу од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године.

Решењем Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Дирекција Фонда, Београд, број 01-02/181.6.3 2114/13 од 28. маја 2013. године одбијена је жалба подносиоца уставне жалбе. У образложењу другостепеног решења је наведено: да је на основу Података о просечним годишњим зарадама у Републици Србији у 2007. години које је објавио Републички завод за статистику („Службени гласник РС“, број 8/08), годишња просечна зарада без пореза и доприноса у Републици у 2007. години износила 333.108 динара; да је просечна месечна зарада без пореза и доприноса у 2007. години износила 27.759 динара, а да 60% од тога износи 16.655 динара; да је према подацима које је објавио Републички завод за статистику у „Статистичком годишњаку Србије, 2008“, просечна пензија корисника у осигурању запослених у 2007. години износила 14.996 динара, односно да је била на нивоу 54,02% од просечне зараде без пореза и доприноса; да би се просечна пензија довела на ниво просечне зараде без пореза и доприноса за 2007. годину, било је потребно просечну пензију од 14.996 динара повећати за 11,06% и тако добити износ од 16.655 динара; да је усклађивање пензија корисника војних пензија у 2007. години вршено два пута, сагласно одредби члана 261. Закона о Војсци Југославије; да је Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање 1. јануара 2012. године, на основу члана 79. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, од Фонда за социјално осигурање војних осигураника, преузео послове остваривања и коришћења права из пензијског и инвалидског осигурања, као и податке о исплаћеним пензијама корисника војних пензија; да је на основу тих података утврђено да је просечна пензија корисника војних пензија у 2007. години износила 26.425 динара и да је била на нивоу 95,20% од просечне зараде осигураника запослених без пореза и доприноса. Полазећи од изложеног, другостепени орган је утврдио да су просечне војне пензије исплаћене у 2007. години биле веће од 60% од износа просечне зараде без пореза и доприноса у 2007. години

у Републици, због чега корисници војних пензија не испуњавају услове за ванредно усклађивање пензија, прописане одредбом члана 75. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, а у вези са чланом 193. став 1. Закона о Војсци Србије.

Управни суд је, на седници одржаној 25. септембра 2013. године, донео оспорену пресуду У. 10614/13, којом је одбио као неосновану тужбу тужиоца, овде подносиоца уставне жалбе, ради поништаја наведеног другостепеног решења. Управни суд је најпре нашао да је правилан закључак туженог органа да се на кориснике војних пензија не односи ванредно усклађивање пензија, које је извршено за кориснике пензија код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, у висини од 11,06%, на основу решења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање 01 број 181-431/08 од 25. јануара 2008. године о ванредном усклађивању пензија, вредности општег бода и новчаних накнада, а у складу са чланом 75. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању. Управни суд је потом оценио да је правилно одлучио тужени орган када је нашао да тужилац не испуњава услове за ванредно усклађивање пензије, јер је математичким обрачуном утврђено да је просечан износ војне пензије исплаћене у 2007. години био већи од 60% од износа просечне зараде исплаћене у тој календарској години. У образложењу оспорене пресуде је, такође, наведено да је суд ценио наводе тужбе, али је нашао да су они без утицаја на другачију одлуку у овој управној ствари, јер су управни органи детаљно навели чињенично стање, разлоге који су били опредељујући при оцени доказа, материјално право и прописе на основу којих су донели одлуку, уз детаљно образложење зашто тужиоцу не припада право на ванредно усклађивање пензија, које у свему прихвата Управни суд.

4.1. Уставни суд је извршио увид у решење Вишег суда у Нишу Гж. 788/13 од 15. априла 2013. године и пресуду Вишег суда у Новом Саду Гж1. 54/13 од 22. маја 2013. године, који су донети у извршењу одлука Уставног суда, а на које се подносилац уставне жалбе позива, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставноправној ствари:

Виши суд у Нишу је 15. априла 2013. године донео решење Гж. 788/13, којим је поновљен поступак по жалби тужиоца, те су укинуте пресуде тога суда Гж. 898/12 од 14. маја 2012. године и Основног суда у Нишу П. 8300/11 од 1. марта 2012. године и предмет враћен првостепеном суду на поновно суђење. У образложењу другостепеног решења је, поред осталог, наведено: да је Одлуком Уставног суда Уж-4756/2012 од 11. фебруара 2013. године усвојена уставна жалба подносиоца, овде тужиоца, и утврђено да је пресудом Вишег суда у Нишу Гж. 898/12 од 14. маја 2012. године повређено право тог лица на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, те је Вишем суду у Нишу наложено да у остављеном року понови поступак по жалби изјављеној против пресуде Основног суда у Нишу П. 8300/11 од 1. марта 2012. године; да је Виши суд у Нишу поводом наведене одлуке Уставног суда поново испитао побијану пресуду, на основу члана 372. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 125/04 и 111/09) и да је нашао

да тужилац у жалби основано указује да је првостепена пресуда захваћена битном повредом одредаба парничног поступка из члана 361. став 2. тачка 12) Закона о парничном поступку, јер је нејасна и противречна, због чега се не може испитати. Другостепени суд је у потпуности преузимајући оцене и ставове изнете у наведеној одлуци Уставног суда, наложио првостепеном суду да у поновном поступку одлучи о тужбеном захтеву тужиоца за накнаду штете због мање исплаћених пензија, као и да у својој одлуци наведе јасне, прецизне и непротивречне разлоге.

Виши суд у Новом Саду је 22. маја 2013. године донео пресуду Гж1. 54/13, којом је укинута пресуда тог суда Гж1. 130/11 од 16. децембра 2011. године, усвојена жалба тужиоца и преиначена пресуда Основног суда у Новом Саду П1. 7872/2010 од 23. септембра 2011. године, тако што је обавезан тужени Фонд за социјално осигурање војних осигураника да тужиоцу на име накнаде материјалне штете због мање исплаћених месечних износа припадајућих пензија, за период од 1. јануара 2008. године до 31. октобра 2010. године, исплати опредељени новчани износ, са одговарајућом законском затезном каматом, док је у преосталом делу добијана пресуда укинута и враћена на поновни поступак. У образложењу другостепене пресуде је, поред осталог, наведено: да је Одлуком Уставног суда Уж-686/2012 од 31. јануара 2013. године усвојена уставна жалба подносиоца, овде тужиоца, и утврђено да је пресудама Основног суда у Новом Саду П1. 7872/2010 од 23. септембра 2011. године и Вишег суда у Новом Саду Гж1. 130/11 од 16. децембра 2011. године повређено право тог лица на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, те је Вишем суду у Новом Саду наложено да у остављеном року понови поступак по жалби изјављеној против пресуде Основног суда у Новом Саду П1. 7872/2010 од 23. септембра 2011. године; да је Виши суд у Новом Саду поводом наведене одлуке Уставног суда поново испитао добијану пресуду и нашао да је првостепена пресуда у делу којим је одбијен тужбени захтев, којим је тражена накнада штете на име разлике између исплаћених и припадајућих износа пензија, донета уз погрешну примену материјалног права. Другостепени суд је и у овом предмету преузео оцене и ставове изнете у наведеној одлуци Уставног суда.

4.2. Уставни суд је извршио увид и у пресуде Апелационог суда у Нишу Гж. 1284/13 од 27. јуна 2013. године и Вишег суда у Пироту Гж. 57/13 од 5. августа 2013. године, на које се такође позива подносилац уставне жалбе, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставноправној ствари:

Апелациони суд у Нишу је 27. јуна 2013. године донео пресуду Гж. 1284/13, којом је одбио као неосновану жалбу туженог Фонда за социјално осигурање војних осигураника – Филијала у Врању и потврдио пресуду Основног суда у Врању П. 4178/12 од 20. марта 2012. године, којом је усвојен тужбени захтев тужиоца и обавезан тужени да му исплати опредељени новчани износ на име накнаде материјалне штете због мање исплаћених месечних износа припадајуће пензије, у периоду од 1. јануара 2008. године до 30. новембра 2010. године, са одговарајућом законском затезном каматом.

Другостепени суд се у образложењу пресуде није изричито позвао на одлуке Уставног суда Уж-2666/2011 од 23. маја 2012. године и Уж-5287/2011 од 5. децембра 2012. године, али је, у потпуности преузевши ставове и оцене из тих одлука, нашао да је правилно првостепени суд применио материјално право када је усвојио тужбени захтев.

Виши суд у Пироту је 5. августа 2013. године донео пресуду Гж. 57/13, којом је преиначио пресуду Основног суда у Пироту П. 2931/10 од 27. септембра 2012. године, у ставу првом и трећем изреке, тако што је обавезан тужени Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање запослених да тужиоцу исплати опредељени новчани износ на име накнаде материјалне штете због мање исплаћених износа пензија, у периоду од 1. јануара 2008. године до 31. децембра 2010. године, са одговарајућом законском затезном каматом. Другостепени суд је оценио да је закључак првостепеног суда да се ванредно усклађивање пензија у износу од 11,06% не може применити на кориснике војних пензија, заснован на погрешној примени материјалног права. С обзиром на то да се на кориснике војних пензија почев од 1. јануара 2008. године примењују одредбе Закона о пензијском и инвалидском осигурању, које се односе на усклађивање пензија, другостепени суд је нашао да се и ванредно усклађивање пензија за 2007. годину у износу од 11,06% примењује на ову категорију осигураника.

5. Уставни суд сматра да је на овом месту неопходно указати на оцене и ставове које је заузео у досадашњој пракси у поступцима по уставним жалбама поднетим против правноснажних пресуда надлежног суда у управном спору и надлежног парничног суда, које су донете по захтевима војних осигураника за ванредно усклађивање пензија.

Одлуком Уставног суда Уж-2666/2011 од 23. маја 2012. године, са којом је у време доношења оспорене пресуде Управни суд био упознат, усвојена је уставна жалба Р.Ж. из Б. и утврђено да је пресудом Управног суда У. 22662/10 од 21. априла 2011. године повређено право тог лица на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. У овој одлуци Уставни суд је изразио следеће правно становиште: „да се пензије војних осигураника од 1. јануара 2008. године усклађују по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање, те да је Закон о пензијском и инвалидском осигурању једини општи акт на основу кога се тим корисницима могу вршити усклађивања пензије, па и предметно ванредно усклађивање од 11,06%. Поред тога, је оцењено да акт о усклађивању пензија, који доноси надлежни орган организације у којој се остварују права из пензијског осигурања, по својој природи није општи акт, већ акт техничко-спроведбеног карактера донет у поступку извршавања законом утврђених обавеза Фонда. Њиме се не уређују права и обавезе осигураника, већ се, сагласно начину и методу утврђеном законом, одређују конкретни проценти усклађивања пензија, на основу званичних статистичких података“.

Одлуком Уставног суда Уж-5287/2011 од 5. децембра 2012. године усвојена је уставна жалба Р.М. из Н. и утврђено да је пресудом Вишег суда у Београду Гж. 2692/11 од 22. септембра 2011. године повређено право тог

лица на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. У тој одлуци Уставни суд је изразио следеће правно становиште: „пензије војних осигураника од 1. јануара 2008. године усклађују се по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање, како је то прописано чланом 193. став 1. Закона о Војсци Србије. Одредбама члана 73. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању из 2005. године, изузетно од члана 21. тог закона, предвиђено је ванредно усклађивање пензија за 2006, 2007. и 2008. годину, од 1. јануара текуће године, под условима, на начин и у висини прописаној чланом 75. став 1. истог закона. Стога је Фонд за пензијско и инвалидско осигурање донео решење којим је извршено ванредно усклађивање пензија у 2008. години. Пензије и друга примања војних осигураника су морала бити усклађена по истој динамици, и то по службеној дужности, а појединачна решења о усклађивању пензија и других примања морају бити донета само уколико војни осигураник то захтева. Дакле, издавање појединачног решења о усклађивању пензије није предуслов за исплату усклађене пензије, јер се усклађивање врши по службеној дужности“.

6. Одредбама Устава, на чију се повреду указује у уставној жалби, утврђено је: да су пред Уставом и законом сви једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту без дискриминације, да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета (члан 21. ст. 1, 2. и 3.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе, те да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36.); да се пензијско осигурање уређује законом и да се Република Србија стара о економској сигурности пензионера (члан 70).

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона:

Одредбама члана 261. Закона о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02 и „Службени лист СЦГ“, бр. 7/05 и 44/05) било је одређено да се пензије усклађују у односу на плате професионалних војника и да прописе о усклађивању пензија на основу овог члана доноси савезни министар за одбрану. Наведене законске одредбе престале су да важе на основу одредбе члана 197. став 2. Закона о Војсци Србије, који је ступио на снагу 1. јануара 2008. године.

Одредбом члана 193. став 1. Закона о Војсци Србије („Службени гласник РС“, бр. 116/07, 88/09 и 101/10) прописано је да се усклађивање износа пензија

војних осигураника остварених до дана ступања на снагу овог закона, као и пензија остварених по ступању овог закона на снагу, врши по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање.

Одредбом члана 21. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, број 85/05) измењен је члан 80. Закона о пензијском и инвалидском осигурању, којим је уређен начин усклађивања пензија, па је одређено да се пензија од 1. априла и 1. октобра текуће године усклађује, на основу статистичких података, са кретањем трошкова живота на територији Републике у претходних шест месеци. Одредбама члана 73. наведеног Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању предвиђено је да се за 2006, 2007, и 2008. годину пензије, изузетно од члана 21. тог закона, усклађују са процентом раста трошкова живота и процентом раста, односно пада зараде. Сагласно одредби члана 75. став 1. истог закона, уколико просечан износ пензије корисника у осигурању запослених исплаћене за претходну годину износи мање од 60% од износа просечне зараде без пореза и доприноса запослених на територији Републике у претходној години, пензије ће се ванредно ускладити од 1. јануара текуће године, за проценат којим се обезбеђује да се износ просечне пензије за претходну годину корисника у осигурању запослених доведе на ниво од 60% просечне зараде без пореза и доприноса исплаћених у претходној години. Према ставу 2. тог члана закона, ово ванредно усклађивање може се примењивати најдуже три године од дана почетка примене овог закона.

Решењем Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање 01 број 181-431/08 од 25. јануара 2008. године извршено је ванредно усклађивање пензија, вредности општег бода и новчаних накнада од јануара 2008. године и одређено, поред осталог, да се пензије усклађују за 11,06%, а да ће се исплата усклађене пензије и новчаних накнада по овом решењу вршити од 1. јануара 2008. године.

7. Разматрајући основаност навода уставне жалбе о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и члана 6. став 1. Европске конвенције, Уставни суд је констатовоао да је одредба члана 6. став 1. Европске конвенције суштински истоветна одредби члана 32. став 1. Устава, те да Суд оцену навода о повреди права на правично суђење врши у односу на члан 32. став 1. Устава.

Подносилац уставне жалбе повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава заснива на тврдњи да је Управни суд у оспореној пресуди „заобишао“ изричиту законску одредбу и општеобавезујуће правне ставове Уставног суда изражене у Одлуци Уж-2666/2011 од 23. маја 2012. године, према којима се положај војних пензионера почев од 1. јануара 2008. године не може разликовати од положаја осталих корисника пензија, када је реч о свим усклађивањима пензија.

Оцењујући ове наводе уставне жалбе са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, овај суд је имао у виду да се уставна гаранција наведеног права, поред осталог, састоји у томе да одлука суда о нечијем праву или

обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у противном могло сматрати да је производ произвољног и правно неутемељеног становишта поступајућег суда.

Уставни суд констатује да су првостепени и другостепени управни органи у образложењима својих одлука навели различите разлоге због којих су нашли да се подносиоцу уставне жалбе не може признати право на ванредно усклађивање пензија у висини од 11,06%, почев од 1. јануара 2008. године. Наиме, првостепени орган је одбио као неоснован захтев подносиоца за ванредно усклађивање пензије, јер је оценио да се наведено усклађивање пензија односи на 2007. годину и да се исто не може применити на усклађивање војних пензија. Са друге стране, другостепени орган је одбио жалбу подносиоца јер је оценио да корисници војних пензија не испуњавају законске услове за ванредно усклађивање пензија, имајући у виду да је математичким обрачуном утврђено да је просечан износ војне пензије исплаћене у 2007. години био већи од 60% од износа просечне зараде исплаћене у тој календарској години.

Уставни суд даље констатује да је Управни суд у оспореној пресуди у потпуности прихватио као правилне и на закону засноване разлоге дате у образложењу другостепеног решења, иако се другостепени орган није изричито изјаснио о неприхватљивости разлога који се наводе у образложењу првостепеног решења – према којима нема правног основа за ванредно усклађивање војних пензија. Из тога произлази да се Управни суд није оградио од става првостепеног органа да се ванредно усклађивање пензија извршено за 2007. годину не може применити на кориснике војних пензија, који се у 2007. години нису налазили у систему пензијског и инвалидског осигурања. У том смислу, Уставни суд налази да образложење оспорене пресуде не садржи довољно јасне и одређене разлоге на којима се заснива оцена о законитости коначног решења другостепеног органа. Са једне стране, Управни суд је нашао „да се ванредно усклађивање пензија које је извршено за кориснике пензија код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање не односи на кориснике војних пензија“. Са друге стране, тај суд је оценио да подносилац уставне жалбе не испуњава законске услове за ванредно усклађивање пензија, јер је износ просечне војне пензије исплаћене у 2007. години био већи од 60% од износа просечне зараде исплаћене у тој календарској години. Стога се не може сматрати да је правно утемељен приступ Управног суда који се најпре изјашњава о томе да се ванредно усклађивање пензија у висини од 11,06% не односи на кориснике војних пензија, а потом да се упушта у оцену испуњености законских услова за ванредно усклађивање пензија те категорије осигураника. Ово поготово имајући у виду да је Управни суд раније у низу пресуда поводом којих је Уставни суд усвајао уставне жалбе, за разлику од оспорене пресуде, стао на становиште да су неприхватљиви разлози управних органа да нема правног основа за ванредно усклађивање војних пензија.

Уставни суд указује да подносиоцима уставне жалбе мора бити јасно зашто они у специфичним околностима свог случаја испуњавају или не испуњавају услове за остваривање одређеног права или правног интереса, што подразумева дужност управних органа, а посебно Управног суда, да наведу прецизне и непротивречне разлоге на којима заснивају оцену о постојању претпоставки за примену меродавних прописа.

Надаље, Уставни суд примећује да је у делу образложења оспорене пресуде у коме се интерпретирају наводи тужбе, изостављено позивање подносиоца уставне жалбе на ставове Уставног суда о спорним правним питањима која се тичу наведеног ванредног усклађивања пензија, што може упућивати на закључак да је то учињено са циљем да би изостала оцена тог битног навода тужбе. С тим у вези, Уставни суд констатује да се Управни суд у оспореној пресуди није позвао на Одлуку Уставног суда Уж-2666/2011 од 23. маја 2012. године, нити на правна схватања изражена у тој одлуци, већ се ограничио на изношење разлога паушалне природе да овакви наводи тужбе нису од утицаја на другачију одлуку у овој управној ствари.

Полазећи од раније изложених правних схватања Уставног суда, а испитујући да ли је нови правни став доносиоца оспорене судске одлуке образложен на уставноправно прихватљив начин, Уставни суд у овом предмету посебно наглашава да се испуњеност законских услова за признавање права на ванредно усклађивање пензија није могла одвојено ценити у односу на војне осигуранике, јер су пензије остварене до 1. јануара 2008. године, као и оне остварене после тог датума, морале бити усклађене на исти начин, под истим условима и у истој висини као и пензије корисника у осигурању запослених. Стога, чињеница да се ванредно усклађивање пензија односило на 2007. годину у којој су војни осигураници били у посебном систему социјалног осигурања у оквиру режима Закона о Војсци Југославије, није смела утицати на обавезу надлежног Фонда да, по службеној дужности, изврши ванредно усклађивање пензија војним осигураницима у истом проценту као и корисницима пензија у осигурању запослених. Околност да приликом одређивања конкретног процента ванредног усклађивања пензија нису били узети у обзир износи војних пензија исплаћени у 2007. години, није давала основа другостепеном органу и Управном суду да посебно цене постојање законских услова за ванредно усклађивање пензија само за категорију војних осигураника, имајући у виду су ти корисници пензија у погледу права на усклађивање пензија почев од 1. јануара 2008. године били укључени у општи систем пензијског и инвалидског осигурања.

С обзиром на изложено, Уставни суд је оценио да у предметном управном спору који је окончан оспореном пресудом није спроведена адекватна контрола законитости управног акта и да заузети правни став суда није образложен на начин који се може сматрати уставноправно прихватљивим, чиме је повређено право подносиоца на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – УС), усвојио уставну жалбу изјављену против пресуде Управног

суда У. 10614/13 од 25. септембра 2013. године, одлучујући као у првом делу тачке 1. изреке.

8. Разматрајући наводе и разлоге уставне жалбе са становишта одредбе члана 36. став 1. Устава, Уставни суд је имао у виду да захтеви правне сигурности и заштите легитимних очекивања учесника у поступку не подразумевају право на устаљену судску праксу (Европски суд за људска права, одлука у предмету *Unédic împoтив Француске*, од 18. децембра 2008. године, став 74). Међутим, дужност Суда је да обезбеди да принцип правне сигурности буде поштован у случају када правичност поступка и владавина права изискују од њега да интервенише, како би се окончала несигурност створена противречним пресудама које су донели различити судови о истом правном питању. Циљ правне сигурности којој тежи суд мора се ипак следити, уз дужно поштовање самосталности у доношењу одлука и независности редовних судова (Европски суд за људска права, *Nejdet Sahin u Perihan Sahin împoтив Турске*, 13279/05, од 20. октобра 2011. године, став 84).

Приликом оцене навода подносиоца о различитом поступању Управног суда у оспореној пресуди и парничних судова у пресудама које су достављене као докази о повреди означеног уставног права, Уставни суд је најпре нашао да би доношење различитих одлука у истој или битно сличној правној ситуацији од стране редовних судова у парничном поступку и управних органа у управном поступку, односно суда у управном спору, могло довести до повреде права на једнаку заштиту права пред судовима и другим државним органима из члана 36. став 1. Устава. (У вези различите праксе парничних судова и суда у управном спору видети Одлуку Уставног суда Уж-2822/2010 од 22. децембра 2010. године.)

У том смислу, Уставни суд је испитивао да ли у конкретном случају постоји идентитет чињеничног и правног стања у управном спору окончаном оспореном пресудом Управног суда и у парницама које су окончане пресудама надлежних другостепених судова достављених уз уставну жалбу, те да ли су суд у управном спору и парнични судови донели другачије одлуке о основаности тужбе, односно тужбених захтева у тим предметима.

Уставни суд констатује да је пред судовима у Републици Србији вођен, као и да је у току, велики број поступака поводом захтева војних осигураника – корисника војних пензија за ванредно усклађивање пензија у висини од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године. При томе се судска заштита војних пензионера може остварити било у парничном поступку пред судовима опште надлежности по тужбеним захтевима за накнаду материјалне штете због мање исплаћених месечних износа пензија у проценту од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године, или, као у конкретном случају, у управном спору по тужби против коначног решења надлежне организације у којој се остварују права из пензијског и инвалидског осигурања, којим је одбијен захтев за усклађивање пензије од 11,06% почев од 1. јануара 2008. године.

Имајући у виду да се ради о суштински истоврсним захтевима корисника војних пензија, Уставни суд је закључио да у посматраним предметима неспорно постоји битно слична чињенична и правна ситуација.

При томе, Управни суд је у низу пресуда које су донете након што је Уставни суд усвојио уставну жалбу у предмету Уж-2666/2011, заузео нови правни став о праву војних осигураника на ванредно усклађивање пензија, али којим се у погледу исхода управног спора није одступило од раније судске праксе тог суда која је водила одбијању тужби корисника војних пензија. Са друге стране, надлежни парнични судови су, полазећи од оцена и ставова заузетих у референтним одлукама Уставног суда, оценили да војни осигураници имају право на накнаду штете због неизвршеног ванредног усклађивања пензија, што је имало за правну последицу усвајање њихових тужбених захтева.

Уставни суд указује на то да није надлежан да као инстанциони суд преиспитује закључке и оцене надлежних судову у погледу тумачења одредаба меродавног права, из чега проистиче да његова улога није да се бави недоследностима судске праксе и да интервенише када једноставно постоје противречне судске одлуке. Није искључено да два различита суда, као у конкретном случају суд у управном спору и парнични суд, испитујући посебне предмете у оквиру својих надлежности, дођу до другачијих, али рационалних и образложених закључака у погледу истог правног питања које је покренуто идентичном чињеничном ситуацијом. Стога тумачење одредаба меродавног права у оспореној судској одлуци, колико год се оно подносиоцу уставне жалбе чинило неправичним у односу на тумачења која су усвојили други судови у достављеним судским одлукама, не мора, само по себи, указивати на повреду означеног уставног права.

Међутим, иако у конкретном случају оспорена пресуда Управног суда није донета у извршењу одлуке Уставног суда, Уставни суд напомиње да је Управни суд у време доношења оспорене пресуде био упознат са оценама и ставовима Уставног суда о спорном правном питању ванредног усклађивања пензија војних осигураника. Штавише, подносилац уставне жалбе се у тужби у управном спору позвао на „општеобавезујуће правне ставове заузете у бројним одлукама Уставног суда“, што је Управни суд у оспореној пресуди пропустио уопште да помене, а потом и да на адекватан начин оцени.

Полазећи од околности случаја које су утврђене у овом уставносудском поступку, Уставни суд сматра да примена новог правног става Управног суда начелно има за последицу наступање правне несигурности корисника војних пензија у остваривању њиховог права на ванредно усклађивање пензија. Овакав закључак Уставног суда се заснива на следећим разлозима: прво, број корисника војних пензија који захтевају и на које се може односити ванредно усклађивање пензија за 2007. годину је велики (у питању је више хиљада корисника); друго, до примене новог правног става Управног суда (јул 2013. године) дошло је у моменту када су парнични судови (март 2013. године) већ почели да усвајају тужбене захтеве корисника војних пензија, и у случају када нису поступали и одлучивали у извршењу одлука Уставног суда; треће, примена правног става који има за последицу одбијање свих тужби у управном спору корисника војних пензија, иако се истоврсни тужбени захтеви те категорије пензионера правноснажно усвајају у парничном

поступку, несумњиво се одражава на легитимна очекивања корисника војних пензија, као посебно осетљиве категорије лица којима су примања из пензијског и инвалидског осигурања често једини извор прихода.

С обзиром на изложено, Уставни суд је утврдио да су Управни суд и парнични судови у идентичној чињеничној и правној ситуацији донели различите одлуке о основаности тужбе, односно тужбених захтева и да је на тај начин Управни суд подносиоца уставне жалбе, одбијајући његову тужбу, довео у битно различит положај од онога у коме су били тужиоци чији су тужбени захтеви усвојени у парничним поступцима окончаним пресудама Вишег суда у Новом Саду Гж1. 54/13 од 22. маја 2013. године, Апелационог суда у Нишу Гж. 1284/13 од 27. јуна 2013. године и Вишег суда у Пироту Гж. 57/13 од 5. августа 2013. године. Из изнетих разлога, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Управног суда У. 10614/13 од 25. септембра 2013. године повређено право подносиоца уставне жалбе на једнаку заштиту права, те је уставну жалбу и у овом делу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, одлучујући као у првом делу тачке 1. изреке.

9. Имајући у виду природу учињене повреде уставног права у конкретном случају, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, оценио да се отклањање штетних последица подносиоцу уставне жалбе у овом уставносудском поступку може остварити једино поништавањем пресуде Управног суда У. 10614/13 од 25. септембра 2013. године и одређивањем да се у поновном поступку донесе нова одлука по тужби подносиоца уставне жалбе поднетој против решења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Дирекција Фонда, Београд, број 01-02/181.6.3 2114/13 од 28. маја 2013. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

10. Имајући у виду претходно утврђене повреде права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на једнаку заштиту права, Уставни суд није посебно ценио наводе о повреди начела забране дискриминације из члана 21. ст. 1, 2. и 3. Устава. Такође, Суд налази да нису наведени конкретни чињенично и правно утемељени разлози којима се образлажу повреде начела заштите људских и мањинских права и слобода из члана 22. Устава и права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, већ се тврдње о њиховој повреди образлажу истим наводима као и повреда права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава. Стога је Уставни суд одбацио уставну жалбу у овом делу, одлучујући као у другом делу тачке 1. изреке, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду.

11. Разматрајући захтев подносиоца уставне жалбе за накнаду трошкова поступка пред Уставним судом, Уставни суд указује да нема услова за одређивање тражене накнаде трошкова, у смислу одредбе члана 6. став 2. Закона о Уставном суду.

Наиме, наведеном одредбом Закона је прописано да учесници у поступку сами сnose своје трошкове. С тим у вези, одредбом члана 83. став 1. Закона о Уставном суду је прописано да свако (пословно способно) лице, уз испуњеност и других услова, може изјавити уставну жалбу (и предузимати друге радње у поступку), што истовремено значи и да није обавезно да те

радње предузима преко пуномоћника, укључујући и пуномоћника адвоката. Поред тога, Уставни суд указује и да је одредбом члана 45. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13) предвиђено да се не одбацују поднесци којима се покреће поступак пред Уставним судом и када исти не садрже податке неопходне за вођење поступка или имају друге недостатке који онемогућавају поступање у предмету, већ се подносиоцу даје могућност да те недостатке накнадно отклони. Такође, Уставни суд лицима која желе да изјаве уставну жалбу, пружа својеврсну правну помоћ кроз установљени образац уставне жалбе и писано упутство за попуњавање обрасца уставне жалбе, који су доступни посредством интернет странице Уставног суда или се на захтев достављају заинтересованом лицу.

12. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда, донео Одлуку као у изреци.

13. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права

III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Одлука Уж-4527/2011 од 31. јануара 2013. године („Службени гласник РС“, број 18/13)
(повреда права из члана 24. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Ј.Ј. и П.М. и утврђује се да је пропуштањем надлежних државних органа – Вишег јавног тужилаштва у Београду у предмету Ктн. 295/08 (раније Окружног јавног тужилаштва у Београду у предмету Ктн.Вп. 1/05) и Вишег суда у Београду у предмету Кри. 1042/11 (раније Окружног суда у Београду – Војно одељење у предмету Вп.Кри. 2/05, односно Окружног суда у Београду у предмету Вп.Кри. 8/08) повређено право подносилаца уставне жалбе на живот зајемчено одредбом члана 24. став 1. Устава Републике Србије.

2. Утврђује се право подносилаца уставне жалбе на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 5000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

3. Налаже се Вишем јавном тужилаштву у Београду и Вишем суду у Београду да предузму све мере како би се преткривични поступак из тачке 1. окончао у најкраћем року.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ј.Ј. из Б.Р., Ш., поднео је Уставном суду 4. октобра 2011. године, преко пуномоћника П.С., О.Б. и А.Ђ., адвоката из Београда, уставну жалбу против „радњи нечињења, непоступања ... по захтевима за спровођење истраге од 10. октобра 2005. године од стране бившег Окружног суда у Београду“, због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, Републике Србије, која је заведена под бројем Уж – 4527/2011.

П.М. из П. и Ј.Ј., поднели су, преко истих пуномоћника, 4. октобра 2011. године уставну жалбу против истих радњи, због повреде истог уставног права, која је заведена под бројем Уж – 4539/2011.

Имајући у виду да су у оба предмета оспорене исте радње и истакнута повреда истог Уставом зајемченог права, Уставни суд је спојио ове предмете ради вођења јединственог поступка и доношења једне одлуке, с тим да се поступак води под бројем првог формираног предмета Уж – 4527/2011.

Поднеском од 19. јануара 2012. године подносиоци уставне жалбе су, преко пуномоћника, истакли и повреду права на живот из члана 24. став 1. Устава, због „непоступања надлежних државних органа у циљу расветљавања свих околности око убиства покојног Д.Ј. и Д.М, а нарочито откривања и процесуирања починиоца“.

Према наводима подносилаца уставне жалбе, 5. октобра 2004. године убијени су у Београду, на стражарским местима унутар касарне на Топчидеру, војници елитне јединице – Гардијске бригаде тадашње Војске Србије и Црне Горе, Д.Ј. и Д.М, синови подносилаца. Подносиоци уставне жалбе истичу да од првог момента поступак који воде правосудни органи наилази на потешкоће и проблеме, наводећи:

- да је у октобру 2004. године Војно тужилаштво у Београду покренуло истрагу „ради расветљавања“ свих околности трагичног догађаја;

- да је „након спроведене истраге“ закључено да су војници Д.Ј. и Д.М. након свађе пуцали један у другог и да је искључена могућност присуства трећег (или трећих) лица које би учествовало у погибији двојице војника;

- да је Врховни савет одбране, због начињених бројних пропуста и неправилности „у истрази“, као и контрадикторних налаза вештака, наложио да се формира Државна комисија сачињена од најеминентнијих представника државних органа и стручњака из области судске медицине, балистичара, форензичара и других;

- да је Државна комисија утврдила пропусте „у истрази“ војних органа, демантовала верзију о убиству и самоубиству и закључила да је у ствари реч о убиству које је извршило неко треће лице;

- да је наведени став Државне комисије потврђен супервештачењем од стране Федералног истражног бироа Сједињених Америчких Држава;

- да су, незадовољни „званичном истрагом“ која се водила поводом смрти њихових синова, 10. октобра 2005. године поднели Окружном суду у Београду захтев за спровођење истраге против бившег команданта Гардијске бригаде у Београду Р.Ђ. због кривичног дела непредузимање мера за заштиту војне јединице из члана 213. став 3. у вези са ставом 1. Основног кривичног закона, против судије Војног одељења Окружног суда у Београду В.Т. због кривичног дела кршење закона од стране судије из члана 181. Основног кривичног закона и против два лекара – вештака медицинске струке Н.М. и И.М. због кривичног дела давање лажног исказа из члана 206. став 1. Кривичног закона Републике Србије, али да поднети захтеви никада нису узети у разматрање;

- да су последње истражне радње спроведене пред раније Окружним судом у Београду у предмету Вп.Кри. 8/08.

- да им је непоступањем надлежних државних органа у циљу расветљавања свих околности око убиства покојног Д.Ј. и Д.М, а нарочито откривања и процесуирања починиоца, повређено право на живот.

Предложили су да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених права, наложи надлежном суду хитно поступање и да им досуди накнаду нематеријалне штете.

2. Према одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у доказе приложене уз уставну жалбу, списе предмета Вишег суда у Београду Кри. 1042/11 (раније Окружног суда у Београду Вп.Кри. 2/05 и Вп.Кри. 8/08) и одговор Вишег суда у Београду I Су. 1/11-530 од 11. јануара 2012. године, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овом уставносудском предмету:

У касарни објекта посебне намене „Караш“ на Топчидеру у Београду су 5. октобра 2004. године, приликом вршења патролне службе, смртно страдали војници Војске државне заједнице Србија и Црна Гора Д.Ј. и Д.М, синови подносилаца уставне жалбе.

Из списка предмета Вишег суда у Београду произлази да се поводом наведеног догађаја по предлогу Војног тужиоца у Београду пред Војним судом у Београду у предмету Ки. 1185/04 водио преткривични поступак, који је од 1. јануара 2005. године настављен пред Окружним судом у Београду у предмету Вп.Ки. 1341/05. Тежишна питања на која се тражио одговор су била: 1) да ли су покојни Д.Ј. и Д.М. изгубили животе у међусобном сукобу; 2) да ли је у питању самоубиство; 3) да ли је њихову смрт проузроковао неко трећи – непознати (НН) учинилац.

Одговор до кога је дошао бивши Војни тужилац у Београду је био да је Д.Ј. хицима из аутоматске пушке нанео смртоносне повреде Д.М, а затим усмртио и себе, те је поступак окончан одбацивањем кривичне пријаве против покојног Д.Ј. због немогућности кривичног гоњења. Овакав став Војног тужиоца био је заснован на заједничком налазу вештака балистичара и налазу вештака судске медицине од 12. новембра 2004. године у којем је, након реконструкције, највероватнији ток догађаја описан управо на наведени начин. Став Војног тужиоца поткрепљен је и мишљењем специјалисте за судску медицину, ангажованог од стране самог Војног тужиоца, да у предметном догађају није учествовала трећа особа.

Током преткривичног поступка, Врховни савет одбране државне заједнице Србија и Црна Гора је 15. октобра 2004. године образовао Комисију за испитивање околности погибје војника у касарни у Топчидеру. Наведена комисија је ангажовала групу стручних лица – специјалиста за судску медицину, ортопедску хирургију и трауматологију, психијатрију, психологију, балистику и трасологију. Четворо њих, сви специјалисти судске медицине и балистичар, након више примедба и оспоравања налаза и мишљења

групе вештака ангажованих од стране суда, дали су у писменом облику заједничко мишљење, у којем је најважнији закључак да „Д.Ј. није сам себи нанео констатоване повреде“.

На основу овог мишљења, као и налаза и мишљења осталих стручних лица – психијатра, психолога и специјалисте за ортопедску хирургију и трауматологију, Комисија Врховног савета одбране је у свом извештају од 1. децембра 2004. године, поред осталог, закључила и да „војници нису могли задобити констатоване устрелне и прострелне ране у међусобном обрачу-ну“, да „војник Д.Ј. није извршио самоубиство“, те да су обојица страдала од трећег лица и то након што су претходно разоружани. Овим је оспорен закључак прве групе вештака да је Д.Ј. усмртио Д.М. и себе, и смрт обојице изричито је приписана непознатим трећим лицима. Са друге стране, двојица стручних лица – балистичар и трасолог су у одвојеном писаном извештају од 11. новембра 2004. године дали мишљење да је Д.Ј. највероватније сам себи нанео повреде, а да се могућност да је неко треће лице усмртило обојицу војника „никада не може теоретски искључити, али да ниједан од нађених материјалних трагова на то директно не указује“.

Окружно јавно тужилаштво у Београду – Војно одељење је својим актом Ктн.Вп. 1/05 од 13. јуна 2005. године предложило Окружном суду у Београду – Војном одељењу да се спроведу поједине истражне радње у преткривичном поступку против НН лица, учиниоца кривичног дела напад на војно лице у вршењу службе из члана 206. став 4. у вези са ставом 1. Основног кривичног закона. У овом акту наведено је, поред осталог, да „без обзира на питање легалитета начина на који се група стручњака Комисије Врховног савета одбране упустила у бављење предметом из надлежности правосудних органа у току трајања преткривичног поступка, као и на њихову међусобну несагласност о неким кључним питањима предметног догађаја, стоји чињеница да је више несумњиво стручних лица суштински оспорило налаз и мишљење вештака које је ангажовао суд. Та околност, по налажењу Окружног јавног тужиоца у Београду, изазива основану сумњу у тачност датог мишљења тих вештака и изискује потребу да се они поново саслушају, односно изјасне о стручним мишљењима којима се оспорава њихово“.

Стога је Окружно јавно тужилаштво у Београду – Војно одељење предложило да се судским вештацима предоче сви налази и мишљења стручних лица која је ангажовала Комисија Врховног савета одбране и да се од њих затражи да се изјасне да ли остају код својих налаза и мишљења, укључујући и заједнички налаз од 21. новембра 2004. године, или их коригују, и у ком погледу. Такође, предложено је да се, уколико вештаци остану код свог првобитног налаза и мишљења, о предметном догађају затражи мишљење новог тима вештака у којем би били заступљени специјалисти судскомедицинске струке, психологије и балистике, са задатком да, на основу постојећих доказа, а по потреби и на основу додатних, дају стручно мишљење о одлучним спорним питањима у овој ствари: 1) може ли се и са којим степеном вероватноће утврдити да ли је војник Д.Ј. лишио живота војника Д.М. или обратно; 2) може ли се и са којим степеном вероватноће утврдити да ли

су војници Д.Ј. и Д.М. извршили самоубиство; 3) може ли се и са којим степеном вероватноће утврдити да ли је војника Д.Ј. и Д.М. лишио живота неко трећи.

Преткривични поступак се по наведеном предлогу за предузимање појединих истражних радњи спроводио пред Окружним судом у Београду – Војно одељење у предмету Вп.Кри. 2/05.

Истражни судија Окружног суда у Београду – Војно одељење је одмах по пријему предлога за предузимање истражних радњи позвао судске вештаке балистичке струке и медицинске струке и 4. јула 2005. године им је лично уручио по примерак заједничког налаза и мишљења Комисије вештака ангазоване по наредби Комисије Високог савета одбране и наложио им је да се, у року од 15 дана, изјасне да ли остају код својих налаза и мишљења, укључујући и заједнички налаз од 21. новембра 2004. године, или их коригују, и у ком погледу.

Судски вештаци су се у дописима од 18. и 23. јула 2005. године изјаснили да у свему остају при налазима и мишљењима које су раније дали.

Како налази и мишљења две комисије вештака нису били у сагласности, истражни судија је 28. јула 2005. године донео наредбу да се на основу постојећих доказа, као и нових који би по захтеву вештака били накнадно прибављени, спроведе судско-медицинско и балистичко вештачење телесних повреда, оштећених покојних Д.Ј. и Д.М, војника који су приликом вршења патролне службе смртно страдали 5. октобра 2004. године у касарни објекта „Караш“ на Топчидеру у Београду, а на околности из предлога за предузимање појединих истражних радњи Тужилаштва.

Вештачење је поверено тиму вештака Института за криминалистичку технику Савезне криминалистичке полиције Савезне Републике Немачке у Висбадену. Истражни судија је 2. августа 2005. године сачинио замолницу Институту у Висбадену ради спровођења судско-медицинског и балистичког вештачења, по којој је Министарство за људска и мањинска права поступило.

Из списка предмета произлази да је Савезна криминалистичка полиција Савезне Републике Немачке по пријему списка (септембар 2005. године) дипломатским путем обавестила истражног судију Окружног суда у Београду да, због раније добијених налога за вештачење, није у могућности да у примереном, краћем року, спроведе тражено вештачење. Из наведеног разлога су започети прво неформални, а потом и формални договори са званичницима Сједињених Америчких Држава око поверавања вештачења Федералном истражном бироу (у даљем тексту: FBI) и преузимања списка и доказа из Франкфурта, те њиховог транспорта за Квантико.

Дана 26. децембра 2005. године, истражни судија је донео нову наредбу којом је вештачење поверио тиму вештака лабораторије FBI и одредио, поред осталог, начин преузимања предмета.

Из службене белешке коју је истражни судија сачинио 23. марта 2006. године произлази да је тога дана на одржаном састанку код председника суда био, поред осталих, присутан и специјални агент FBI који је све присутне обавестио да је у централи FBI дошло до промена у погледу одлучивања о

захтеву за вештачење и преузимања списка предмета и доказа, те да до преузимања предмета може доћи искључиво у Београду, а не у Франкфурту како је раније договорено. Стога је одлучено да се, док се чека одговор FBI, списи предмета и докази доставе из Франкфурта Окружном суду у Београду.

Истражни судија је 28. марта 2006. године изменио наредбу за вештачење у ст. 4. и 5, односно у делу који се односио на начин преузимања предмета.

Из службене белешке сачињене 25. маја 2006. године произлази да је лабораторија FBI из Вашингтона дала сагласност за спровођење траженог вештачења.

Примопредаја списка предмета и доказа који су из Франкфурта враћени у Београд, извршена је 24. јула 2006. године.

Списи предмета и доказни материјал су ради вештачења у Сједињеним Америчким Државама предати званичнику Амбасаде САД 22. септембра 2006. године.

Налаз и мишљење вештака балистичара Федералног истражног бироа Сједињених Америчких Држава је примљен у Окружном суду у Београду 23. октобра 2007. године.

Окружно јавно тужилаштво у Београду је, након разматрања извештаја лабораторије FBI, у допису Ктн.Вп. 1/05 од 3. децембра 2007. године, који је примљен у Окружном суду у Београду 19. децембра 2007. године, затражило од истражног судије, између осталог, да се његова наредба од 26. децембра 2005. године спроведе у потпуности, односно да се изврши и судско-патолошко вештачење телесних повреда које су задобили војници, покојни Д.Ј. и Д.М, те да се у коначном налазу и мишљењу који би заједнички дали вештаци обе струке одговори на питања која су наведена у поменутој наредби.

Истражни судија Окружног суда у Београду је 27. децембра 2007. године упутио замолницу Министарству правде САД – FBI – Лабораторији да спроведе патолошко вештачење по наредби од 26. децембра 2005. године.

На захтев представника FBI из Сарајева, 17. јануара 2008. године одржан је састанак у Окружном суду у Београду ради појашњења замолнице од 27. децембра 2007. године, односно ради навођења свих околности на које би приликом спровођења вештачења требало да се изјасни вештак судске медицине – патолог.

Окружном суду у Београду је 8. априла 2008. године достављен допис FBI у коме обавештавају истражног судију да FBI не доставља патолошка вештачења о криминалистичким истрагама.

Дана 18. априла 2008. године, путем видео-конференцијске везе, саслушан је судски вештак лабораторије FBI који је дао балистички налаз и мишљење, ради појашњења налаза и мишљења.

Истражни судија Окружног суда у Београду је 20. маја 2008. године донео наредбу за судско-медицинско вештачење и одредио вештака специјалисту судске медицине (главног судско-медицинског вештака Округа Оукленд, Мичиген, САД) и истог дана донео замолницу за пружање међународне правне помоћи.

Пуномоћници породица покојних војника су 17. септембра 2008. године предложили изузеће наведеног вештака судско-медицинске струке, који предлог је одбачен као недозвољен 26. септембра исте године.

Налаз и мишљење вештака судске медицине, насловљен као „судско-медицинско вештачење смрти војника Д.Ј. и Д.М.“, примљен је у Округном суду у Београду 10. новембра 2008. године. Закључак наведеног вештака је да се „усмрћење обојице војника сматрају за убиства докле год се не докаже супротно ... да је обојицу војника лишио живота неко трећи, докле год се не нађу необориви докази који би указали на супротно“. Истог дана, 10. новембра 2008. године, истражни судија је Округном јавном тужилаштву у Београду доставио наведени налаз и мишљење.

Округно јавно тужилаштво у Београду је 19. новембра 2008. године својим актом Ктн. 295/08 истражном судији Округног суда у Београду ставило предлог за предузимање истражних радњи – саслушање 13 лица која до тада нису била саслушана, као и поновно саслушање 24 лица која су већ саслушана „ради евентуалног утврђивања нових чињеница“. Такође, стављен је и предлог да се балистичко вештачење FBI и судско-медицинско вештачење вештака доставе „како вештацима ангажованим од стране суда и Војног тужилаштва, тако и вештацима које је ангажовала комисија Врховног савета одбране, а ради изјашњења и евентуалне корекције или допуне својих налаза“. Предмет је пред Округним судом у Београду добио нов број: Вп.Кри. 8/08.

Одлуком министра одбране 98-7 од 9. фебруара 2009. године одређено је да лица на служби у Војсци Србије, лица којима је престала професионална војна служба, као и лица која су одслужила војни рок у генерацији 2004. године, могу у истражном поступку саопштити тајне податке који су у непосредној вези са догађајем у касарни „Топчидер“ од 5. октобра 2004. године, када је наступила смрт војника Д.Ј. и Д.М.

Истражни судија је 16. априла 2009. године изразио неслагање са предлогом Округног јавног тужиоца у Београду да се балистичко вештачење FBI и судско-медицинско вештачење вештака доставе како вештацима ангажованим од стране суда и Војног тужилаштва, тако и вештацима које је ангажовала комисија Врховног савета одбране. Кривично ванпретресно веће Округног суда у Београду је 29. априла 2009. године дописом обавестило истражног судију да је поднето неслагање преурањено, имајући у виду да је претходно потребно предузети друге истражне радње.

Истражни судија је 1. јуна 2009. године заказао саслушање сведока за период од 8. до 11. јуна 2009. године и од 15. до 19. јуна 2009. године. Сведоке који нису приступили на заказана саслушања у наведеним периодима, истражни судија је саслушавао 20. јула и 1. септембра 2009. године.

Дана 16. септембра 2009. године, истражни судија је поновио изражено неслагање од 16. априла 2009. године са предлогом Тужилаштва.

Кривично ванпретресно веће Округног суда у Београду је, поводом израженог неслагања истражног судије, 21. септембра 2009. године, донело решење Вп.Кв. 127/09 којим је одбило предлог Округног јавног тужилаштва

у Београду за предузимање истражне радње – достављање балистичког извештаја FBI и судско-медицинског вештачења вештацима ангажованим од стране суда и Војног тужилаштва, као и вештацима које је ангажовала Комисија Врховног савета одбране ради изјашњења и евентуалне корекције или допуне својих налаза.

Истражни судија је након спроведених истражних радњи списе предмета Вп.Кри. 8/08 доставио 29. септембра 2009. године Окружном јавном тужилаштву у Београду на даље одлучивање.

Више јавно тужилаштво у Београду, које је након промене организације јавних тужилаштава у Републици, преузело надлежност за поступање у овом предмету, је 30. маја 2011. године својим актом Ктн. 295/08 предложило истражном судији Вишег суда у Београду спровођење истражне радње – саслушање Р.М. у циљу утврђивања чињеница „везаних за околности које су таксативно набројане“.

Предмет је пред Вишим судом у Београду добио нов број: Кри. 1042/11.

Дан након пријема предлога Вишег јавног тужилаштва у Београду, поступајући истражни судија Вишег суда у Београду је 31. маја 2011. године тражио од истражног судије истог суда, по чијем решењу се сведок Р.М. налазио у екстрадиционом притвору, обавештење да ли постоји могућност да се обави саслушање и уколико је могуће, када.

Будући да је у међувремену сведок Р.М. испоручен у Хаг, истражни судија је 16. јуна 2011. године од Вишег јавног тужилаштва у Београду затражио да се изјасни да ли остаје при свом предлогу за саслушање.

Тужилаштво је истражног судију 20. јуна 2011. године обавестило да остаје при свом предлогу, уз прецизирање да Р.М. треба испитати у својству сведока.

У периоду који следи, истражни судија је предузимао бројне неопходне процесне радње како би наведени сведок био испитан.

4. Одредбама Устава на чију повреду се позивају подносиоци у уставној жалби, утврђено је: да је људски живот неприкосновен (члан 24. став 1); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљени суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега (члан 32. став 1).

Одредбама члана 46. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП) прописано је, поред осталог: да је основно право и основна дужност јавног тужиоца гоњење учинилаца кривичних дела (став 1.); да је за кривична дела за која се гони по службеној дужности јавни тужилац надлежан да руководи преткривичним поступком (став 2. тачка 1)); да су ради вршења овлашћења из тачке 1) става 2. овог члана, сви органи који учествују у преткривичном поступку дужни да о свакој предузетој радњи обавесте надлежног јавног тужиоца и да су Министарство надлежно за унутрашње послове – полиција (у даљем тексту: орган унутрашњих послова) и други државни органи надлежни за откривање

кривичних дела дужни да поступе по сваком захтеву надлежног јавног тужиоца (став 3.); да ако орган унутрашњих послова или други државни орган не поступи по захтеву јавног тужиоца из става 3. овог члана, јавни тужилац ће обавестити старешину који руководи органом, а по потреби може обавестити надлежног министра, владу или надлежно скупштинско тело (став 4).

Чланом 47. ЗКП је прописано да јавни тужилац поступа пред одговарајућим судом сагласно закону.

Према члану 239. ЗКП, кад је учинилац кривичног дела непознат, јавни тужилац може предложити да истражни судија предузме поједине истражне радње, ако је, с обзиром на околности случаја неопходно или целисходно да се оне предузму пре покретања истраге и да ако се истражни судија не сложи са тим предлогом, затражиће да о томе одлучи веће из члана 24. став 6. (став 1.) и да се записници о предузетим истражним радњама достављају јавном тужиоцу (став 2).

5. Доносећи одлуку у овом уставносудском предмету, Уставни суд је претходно констатовао: 1) да је уставна жалба изјављена против „радњи нечињења, непоступања ... по захтевима за спровођење истраге од 10. октобра 2005. године од стране бившег Окружног суда у Београду“, због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, као и због „непоступања надлежних државних органа у циљу расветљавања свих околности око убиства покојног Д.Ј. и Д.М, а нарочито откривања и процесуирања починиоца“ због повреде права на живот из члана 24. став 1. Устава; 2) да је смрт синова подносилаца уставне жалбе наступила док су били на одслужењу војног рока у Војсци државне заједнице Србија и Црна Гора, у касарни Топчидер, у Београду.

Полазећи од разлога и навода изнетих у уставној жалби, Уставни суд је утврдио да су подносиоци, незадовољни радњама које су надлежни правосудни органи предузели поводом смрти њихових синова пред раније Војним судом у Београду (током 2004. године), 10. октобра 2005. године поднели Окружном суду у Београду захтев за спровођење истраге против бившег команданта гардијске бригаде у Београду Р.Ђ. због кривичног дела непредузимање мера за заштиту војне јединице из члана 213. став 3. у вези са ставом 1. Основног кривичног закона, против судије Војног одељења Окружног суда у Београду В.Т. због кривичног дела кршење закона од стране судије из члана 181. Основног кривичног закона и против два лекара – вештака медицинске струке Н.М. и И.М. због кривичног дела давање лажног исказа из члана 206. став 1. Кривичног закона Републике Србије. Такође, Уставни суд је утврдио да се, након одбачаја кривичне пријаве која је уследила после предузимања појединих истражних радњи пред Војним судом у Београду, води преткривични поступак по предлогу за предузимање истражних радњи ранијег Окружног тужилаштва у Београду – Војно одељење Ктн.Вп. 1/05 од 13. јуна 2005. године (сада Вишег јавног тужилаштва у Београду Ктн. 295/08) против НН лица због кривичног дела напад на војно лице у вршењу службе из члана 206. став 4. у вези са ставом 1. Основног кривичног закона, а поводом смрти војника Д.Ј. и Д.М. пред Вишим судом у Београду, раније

Окружним судом у Београду у предмету који сада носи број Кри. 1042/11 (раније Вп.Кри. 2/05 и Вп.Кри. 8/08), а који је предуслов за одлучивање о поднетом захтеву за спровођење истраге оштећених.

Иако Устав не гарантује право да ће се кривични поступак против трећих лица водити, а да се, према устаљеној пракси Уставног суда, гаранције права на правично суђење из члана 32. Устава могу признати оштећеном само ако је у кривичном поступку поставио имовинскоправни захтев, у конкретном случају је од одлучујућег значаја чињеница да је реч о поступку који се води у вези са повредом права на живот које је зајемчено чланом 24. став 1. Устава.

Према ставу Европског суда за људска права, право на живот спада у „тврдо језгро“ људских права која се јемче сваком лицу, у свим околностима и на свим местима и не може да буде предмет било каквог ограничења или дерогирања. Реч је о једном од права које утемељује слободу и чије постојање подразумева позитивну обавезу државе да предузме све потребне мере како би се заштитио живот лица које је под њеном надлежношћу (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *L.C.B. йроїиив Уједињеної Краљевствва*, од 9. јуна 1998. године, извештај 1998-III, став 36). Ова позитивна обавеза државе обухвата материјалноправни и процесноправни аспект.

Са материјалноправног аспекта, позитивна обавеза државе подразумева предузимање свих неопходних мера како до насилне смрти не би дошло, а то претпоставља успостављање правног оквира који треба да пружи ефикасну заштиту од претњи усмерених на право на живот (видети, *mutatis mutandis*, пресуду Европског суда за људска права *Osman йроїиив Уједињеної Краљевствва*, од 28. октобра 1998. године, извештај 1998-VIII, ст. 115. и 116). Због тога је неопходно постојање делотворних кривичноправних и других норми које би одвраћале од вршења кривичних дела против живота лица, као и процесних механизма за спречавање, сузбијање и кажњавање повреда тих норми (видети: пресуду Европског суда за људска права *Streletz, Kessler и Krenz йроїиив Немачке* од 22. марта 2001. године, став 86). Ова обавеза се проширује и на предузимање превентивних мера ради заштите живота, посебно у односу на опасне делатности које потенцијално представљају ризик за живот (у том смислу видети и пресуду Европског суда за људска права *Oneryildiz йроїиив Турске*, од 30. новембра 2004. године, став 107).

Посматрана са процесноправног аспекта, позитивна обавеза државе се, у случају када је неко лице лишено живота, састоји у спровођењу независне и делотворне истраге (видети пресуду Европског суда за људска права *McKerr йроїиив Уједињеної Краљевствва* од 4. маја 2001. године, став 111), што подразумева постојање ефикасног судског система у оквиру којег ће бити спроведен поступак који не мора нужно по свом карактеру да буде кривични.

Имајући у виду изнето, као и чињеницу да је у конкретном случају реч о смрти два војника – синова подносилаца уставне жалбе, која је наступила док су били на служењу војног рока у Војсци државне заједнице Србија и Црна Гора у касарни Топчидер у Београду, Уставни суд сматра да је обавеза

државних органа, у конкретном случају надлежних правосудних органа – јавног тужилаштва и суда, била да управо у оквиру преткривичног поступка делотворно истраже околности под којима се догађај одиграо и да утврде евентуалну одговорност одређених лица.

С обзиром на наведено, Уставни суд је оценио да позитивну обавезу државе у заштити права садржаног у члану 24. став 1. Устава, а која подразумева брзо и ефикасно испитивање предмета конкретног случаја, без непотребног одлагања, треба ценити у оквиру процесноправног аспекта права на живот, и то у односу на преткривични поступак који се на предлог надлежног тужилаштва води пред Вишим судом у Београду у предмету Кри. 1042/11.

6. Испитујући постојање Уставом и Законом о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07 и 99/11) утврђених претпоставки за одлучивање о овој уставној жалби у односу на истакнуту повреду права на живот из члана 24. став 1. Устава, а полазећи од одредбе члана 170. Устава и члана 82. Закона о Уставном суду, као и од досадашње праксе Уставног суда и правних ставова у поступању по уставним жалбама који су усвојени на седницама Суда од 30. октобра 2008. године и 2. априла 2009. године, Суд налази да је потребно испитати постојање три претпоставке за одлучивање по овој уставној жалби, и то: А) да ли је уставна жалба допуштена *ratione personae*; Б) да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis*; и Ц) да ли је уставна жалба благовремена.

А) Испитујући постојање прве претпоставке, односно допуштености уставне жалбе *ratione personae*, Уставни суд је пошао од гаранција које Устав предвиђа у одредби члана 24. став 1. и констатовао да Устав јемчи да је људски живот неприкосновен. Право на живот је апсолутно право и основно је људско право зајемчено Уставом. По оцени Уставног суда, ово право подразумева, поред осталог, позитивну обавезу државе да предузме све потребне мере како би се заштитили животи лица која су под њеном надлежношћу (видети пресуде Европског суда за људска права у предметима: *L.С.В. њроџив Уједињеној Краљевстџва* од 9. јуна 1998. године, Извештај 1998-III, став 36; *Guerra и друџи њроџив Иџталије* од 19. фебруара 1998. године, Извештај 1998-I; *Votta њроџив Иџталије* од 24. фебруара 1998. године, Извештај 1998-I).

Такође, Уставни суд истиче да постоји изграђена пракса Европског суда за људска права који је представке сродника лица која су лишена живота разматрао с аспекта права на живот из члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, јер није спроведена делотворна и ефикасна истрага у вези са смрћу тих лица (види, поред осталих, пресуде: *Шилих њроџив Словеније* од 9. априла 2009. године; *Akdeniz и друџи њроџив Турске* од 31. маја 2001; *Mc Kerr њроџив Уједињеној Краљевстџва* од 4. маја 2001. године). Имајући у виду да је одредбом члана 18. став 3. Устава утврђено да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење, Уставни суд је,

следећи наведену праксу у аналогној ситуацији у којој су подносиоци уставне жалбе били блиски сродници – очеви лица која су под још увек неразјашњеним околностима лишена живота, а поводом чије смрти се спроводи преткривични поступак, закључио да је уставна жалба допуштена *ratione personae*.

Б) Разматрајући питање допуштености уставне жалбе *ratione temporis*, Уставни суд подсећа да је Устав Републике Србије, који установљава уставну жалбу као правно средство за заштиту људских права и слобода, ступио на снагу 8. новембра 2006. године, из чега произлази да се уставном жалбом могу оспоравати само појединачни акти државних органа и организација које имају јавна овлашћења који су донети, односно радње које су предузете након ступања на снагу Устава.

Међутим, Уставни суд указује да процесна обавеза надлежних органа из члана 24. став 1. Устава, да се спроведе истрага, представља посебну и независну дужност, која обавезује чак и када је до смрти дошло пре ступања на снагу Устава. Упркос наведеном, имајући у виду начело правне сигурности, временска надлежност Уставног суда није бесконачна. Стога је Уставни суд оценио да, када је до смрти дошло пре ступања на снагу Устава, само оне процесне радње или пропусти који су се десили после 8. новембра 2006. године могу потпадати под временску надлежност Суда. Такође, између смрти и ступања на снагу Устава мора постојати стварна веза да би процесна обавеза имала ефекат, односно да је значајан део процесних корака који се захтевају овом одредбом обављен, или би требало да буде обављен после ступања на снагу Устава. Суд такође истиче да се могу појавити околности које доводе у сумњу делотворност првобитне истраге (пре ступања на снагу Устава), а могу настати и обавезе да се тежи наставку истраге.

Будући да је у околностима конкретног случаја, у периоду од више од пет година било разних процесних радњи у спорном преткривичном поступку почев од 8. новембра 2006. године, укључујући и чињеницу да је он још увек у току, Уставни суд је оценио да наведено указује на озбиљне недостатке ранијег поступка. Стога Уставни суд сматра да је уставна жалба подносилаца спојива *ratione temporis* са Уставом у оној мери у којој се односи на догађаје од ступања на снагу Устава. Овакав став Уставног суда сагласан је и са праксом Европског суда за људска права (видети, поред осталих, пресуде: *Šilih ирошиив Словеније* од 9. априла 2009. године, ст. 159. и 161; *Hackett ирошиив Уједињеној Краљевстви* од 10. маја 2005. године). Уставни суд је при том, из разлога контекста, имао у виду и релевантне догађаје пре наведеног датума.

В) Оцењујући питање благовремености уставне жалбе, Уставни суд је имао у виду да је у конкретном случају истакнута повреда права на живот, која се у свом процесно-правном аспекту исказује као обавеза државе да поступа темељно, независно и стварно, а не фингирано, приликом истраге сумњивих смртних случајева, као и да се овај аспект права на живот не може заштити ни у једном другом поступку осим у поступку пред Уставним судом. Дакле, према становишту Уставног суда, оспорена је трајна радња пропуштања надлежних државних органа да утврде околности под којима

је наступила смрт синова подносиоца уставне жалбе, па је Уставни суд стога оценио да је уставна жалба благовремена.

Сагласно свему изложеном, Уставни суд је оценио да постоје Уставом и Законом утврђене претпоставке за одлучивање о овој уставној жалби.

7. Полазећи од навода и разлога уставне жалбе, као и утврђеног чињеничног стања, Уставни суд указује на следеће:

Обавеза заштите живота према члану 24. Устава, тумачена према члану 19. Устава да „јемства неотуђивих људских и мањинских права у Уставу служе очувању људског достојанства и остварењу пуне слободе и једнакости сваког појединца у праведном, отвореном и демократском друштву, заснованом на начелу владавине права“, упућује на то да се у овом случају имају применити ставови Европског суда за људска права изражени у Одлуци *Младеновић и други против Србије* од 22. маја 2012. године, а према којима: обавеза заштите живота према члану 2. Конвенције захтева постојање неке врсте делотворне званичне истраге када су појединци убијени услед сумње у употребу силе, било од стране државних службеника или од стране приватних лица (видети, на пример, пресуду Европског суда за људска права *Бранко Томашић и други против Хрватске* од 15. јануара 2009. године, став 62.); да та истрага мора бити делотворна у смислу да може довести до идентификације и кажњавања одговорних (видети *Оџур против Турске*, 1999-III, став 88.); да то није обавеза циља већ обавеза средстава, што значи да су надлежни државни органи у обавези да предузму све разумне мере које су им на располагању како би обезбедили доказе у вези са тим догађајем, укључујући, пред осталог, и узрок смрти; да сваки недостатак у „истрази“ који подрива њену способност да се кроз њу утврди узрок смрти или одговорна особа, може представљати ризик да наведени стандард неће бити задовољен (видети, поред осталих, одлуку *Bazorkina против Русије* од 27. јула 2006. године, став 118.); да постоји имплицитни захтев за хитношћу и разумном експедитивношћу (видети *Yaşa против Турске* од 2. септембра 1998. године, Извештај 1998-VI, ст. 102-04 и *Mahmut Kaşa против Турске* 2000-III, ст. 106. и 107.); да иако могу постојати стварне потешкоће које спречавају напредовање одређене истраге, брзо реаговање власти у ситуацијама које укључују употребу смртоносне силе могу се генерално сматрати суштинским за очување поверења јавности у владавину права и спречавање сваке појаве завере или толерисања незаконитих радњи (видети одлуку *Jularić против Хрватске*, од 10. јануара 2011. године, став 43.); да из истих разлога мора постојати довољан елемент јавне контроле истраге или њених резултата како би се осигурала одговорност за полагање рачуна и у пракси и у теорији и да степен јавне контроле који се тражи може бити различит од предмета до предмета, као и да блиски рођаци жртве морају учествовати у поступку у свим предметима у мери која је потребна како би се чували њихови легитимни интереси (види *Shanaghan против Уједињеној Краљевствима*, одлука од 4. маја 2001. године, ст. 91. и 92).

Примењујући наведене опште принципе на околности конкретне случаја, Уставни суд је, иако има надлежност *ratione temporis* да разматра

уставну жалбу подносилаца у оној мери у којој се она односи на догађаје од 8. новембра 2006. године (видети тачку 6. у горњем тексту образложења), из разлога контекста узео у обзир све релевантне догађаје и пре наведеног датума.

Уставни суд констатује да је предметни преткривични поступак започет у октобру 2004. године и да до дана подношење уставне жалбе 4. октобра 2011. године, а ни након тога, није окончан. Такође, Уставни суд наглашава да су од самог почетка преткривичног поступка тежишна питања на која се тражио одговор била: 1) да ли су покојни Д.Ј. и Д.М. изгубили животе у међусобном сукобу; 2) да ли је у питању убиство и самоубиство; 3) да ли је њихову смрт проузроковао неко трећи – непознати (НН) учинилац. Након спроведеног поступка пред Војним судом у Београду у предмету Ки. 1185/04, који је од 1. јануара 2005. године настављеним пред Окружним судом у Београду у предмету Вп.Ки. 1341/05, бивши Војни тужилац у Београду је закључио да је Д.Ј. хицима из аутоматске пушке нанео смртоносне повреде Д.М, а затим усмртио и себе, те је поступак окончао одбацивањем кривичне пријаве против покојног Д.Ј. због немогућности кривичног гоњења.

Међутим, Окружно јавно тужилаштво у Београду је, полазећи од тога да је група стручних лица – специјалиста за судску медицину, ортопедску хирургију и трауматологију, психијатрију, психологију, балистику и трасологију, ангажованих од стране Комисије за испитивање околности погибиде војника у Касарни Топчидер (коју је образовао Врховни савет одбране државне заједнице Србије и Црне Горе) суштински оспорила налаз и мишљење вештака које је ангажовао суд, ставило предлог за предузимање истражних радњи 13. јуна 2005. године против НН лица, учиниоца кривичног дела напад на војно лице у вршењу службе. Овај преткривични поступак, против НН лица, траје и данас.

Током трајања преткривичног поступка, истражни судија је по предлозима за спровођење истражних радњи наложио више вештачења, која су обављена у Сједињеним Америчким Државама, саслушао укупно 37 сведока и по последњем предлогу тужилаштва предузео бројне неопходне процесне радње како би сведок Р.М, који се налази у притвору Хашког трибунала, био испитан.

Из наведеног, Уставни суд закључује да, иако је преткривични поступак започет одмах након смрти синова подносилаца уставне жалбе, у периоду од 29. септембра 2009. године (када је истражни судија по други пут списе предмета, након спроведених истражних радњи, доставио Окружном јавном тужилаштву у Београду) до 30. маја 2011. године (када је сада Више јавно тужилаштво у Београду, а на иницијативу пуномоћника оштећених, овде подносилаца уставне жалбе, ставило нови предлог за предузимање истражних радњи), нису предузимане било какве радње. Иако Уставни суд прихвата да је надлежном јавном тужилаштву требало неко време за упознавање са доказима који су до тада пред истражним судијом прибављени, ипак налази да се раздобље потпуне неактивности у погледу напредовања преткривичног поступка у овом предмету од једне године и шест месеци

чини неразумним. Ово кашњење, заједно са укупном дужином преткривичног поступка од преко седам година, односно преко пет година од ступања на снагу Устава, довело је у питање делотворност спроведених истражних радњи, те је нужно морало имати негативан утицај на изгледе за утврђивање истине.

Имајући у виду све до сада наведено, те чињенице да се са процесноправног аспекта права на живот, у околностима какве постоје у овом предмету, у начелу захтева предузимање истражних радњи које су такве да могу довести до утврђења идентитета одговорних, а да ни након скоро осам година од смрти синова подносилаца уставне жалбе преткривични поступак није окончан, нити се поуздано зна под којим околностима су они настрадали и ко би могао бити одговоран, Уставни суд је оценио да основна сврха овакве „истраге“, која је требало да осигура делотворно спровођење закона који штите право на живот, није обезбеђена, иако је обавеза надлежних органа да спроведу хитну и делотворну „истрагу“ у смислу заштите права на живот од виталног значаја за одржавање поверења јавности у владавину права и правну сигурност.

Следом изнетог, Уставни суд је оценио да је дошло до повреде процесноправног аспекта права на живот из члана 24. став 1. Устава.

8. Подносиоци су у уставној жалби истакли и повреду права на суђење у разумном року, као елемента права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава. Уставни суд констатује да је захтев хитности из члана 32. став 1. Устава саставни део члана 24. став 1. Устава у процесном смислу. Стога Уставни суд сматра да није неопходно да се допуштеност или основаност уставне жабе подносилаца према праву из члана 32. став 1. разматрају посебно (видети пресуду Европског суда за људска прва у предмету *Младеновић и ројив Србије* од 22. маја 2012. године, ст. 57. до 59).

9. Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу усвојио и утврдио да је подносиоцима уставне жалбе повређено право на живот из члана 24. став 1. Устава, те је одлучио као у тачки 1. изреке.

На основу члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 2. изреке одлучио да се правично задовољење подносилаца уставне жалбе због констатоване повреде права оствари утврђивањем права на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 5000 евра, у динарској противредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете коју су претрпели подносиоци уставне жалбе због утврђене повреде права, Уставни суд је ценио све околности од значаја, а посебно чињеницу да се након више од осам година од смрти синова подносилаца уставне жалбе и даље води преткривични поступак против НН лица, односно да до данашњег дана није утврђено под којим околностима је дошло до њихове смрти, иако су предузимане одређене мере и радње. Уставни суд сматра да наведени новчани износ представља правичну и адекватну накнаду за повреде права које су подносиоци уставне жалбе претрпели. Одлучујући о висини накнаде

нематеријалне штете, Уставни суд је имао у виду и праксу Европског суда за људска права у случају *Младеновић ирођиив Србије*, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, у тачки 3. изреке наложио Вишем јавном тужилаштву у Београду и Вишем суду у Београду да предузму све мере како би се преткривични поступак из става 1. ове одлуке окончао у најкраћем року.

Имајући у виду шири значај ове одлуке за заштиту уставности и законитости и људских права, Суд је закључио да се она објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, сагласно члану 49. став 2. Закона о Уставном суду.

10. Следом изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-4100/2011 од 10. јула 2013. године („Службени гласник РС“, број 90/13)
(*повреда љубави из члана 25. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба М. Ј. и утврђује да је подносиоцу уставне жалбе током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета, зајемчено чланом 25. Устава Републике Србије.

2. Усваја се уставна жалба М. Ј. и утврђује да је подносиоцу уставне жалбе током трајања притвора у Окружном затвору у Београду повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета, зајемчено чланом 25. Устава.

3. Одбацује се уставна жалба у делу који се односи на задржавање подносиоца уставне жалбе у Полицијској станици 29. новембар у Београду.

4. Утврђује се право подносиоца уставне жалбе на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

5. Налаже се надлежним органима да предузму све мере како би се поступак поводом догађаја од 24. децембра 2011. године делотворно окончао у најкраћем року.

О б р а з л о ж е њ е

М. Ј. из Б., који се налази на издржавању казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, поднео је Уставном суду 7. септембра

2011. године уставну жалбу, допуњену поднесцима од 9. новембра 2011, 16. и 17. јануара 2012. и 14. марта 2012. године, као и поднеском од 22. марта 2013. године, који је изјављен преко овлашћеног пуномоћника, Б.Ц.З.Љ.П..

Подносилац у уставној жалби наводи да је Република Србија, на основу поступака Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција, Основног суда у Пожаревцу и Основног јавног тужилаштва у Пожаревцу, одговорна, јер је у односу на њега повредила забрану мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из чл. 25. и 28. Устава Републике Србије и члана 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција), као и право на судску заштиту из члана 22. Устава и право на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

Образлажући наводе о повреди забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције, подносилац у уставној жалби тврди да Република Србија у неколико наврата: 1) није испунила своју обавезу да се уздржи од примене мучења и других облика злостављања, чиме је, по мишљењу подносиоца, повређен такозвани материјални аспект забране мучења и других облика злостављања; 2) није испунила своју обавезу спровођења делотворне истраге у случају аргументованих навода о злостављању, чиме је, по мишљењу подносиоца, повређен такозвани процесни аспект забране мучења и других облика злостављања. Конкретније, подносилац тврди да су га од 18. јула 2005. године, када је лишен слободе, па до „данашњег дана“, службеници Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција, у неколико наврата злостављали, те да надлежни државни органи нису у вези његових навода о злостављању спровели делотворну и ефикасну истрагу.

Како се наводи подносиоца о злостављању односе на три временска периода, односно – 1) период који је провео задржан у тзв. „полицијском притвору“ у Полицијској станици 29. новембар у Београду, 2) период који је провео у притвору Окружног затвора у Београду и 3) период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, у уставној жалби се даље детаљно описују догађаји који се односе на сва три периода, а којима подносилац, позивом на праксу Европског суда за људска права, образлаже тврдње о повреди материјалног и процесног аспекта чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције.

Квалификујући облик злостављања, подносилац, позивом на праксу Европског суда за људска права, тврди да је у описаним ситуацијама био мучен. Као прилог оваквој својој тврдњи, подносилац доставља извештај и препоруку Заштитника грађана од 31. јануара 2012. године, у којем је констатовано да је 24. децембра 2011. године у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела био изложен тортури и да му је повређено право на психички и физички интегритет и право на здравствену заштиту.

Образлажући наводе о повреди права на судску заштиту из члана 22. Устава и права на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције, подносилац у уставној жалби истиче да је у периоду од спорног догађаја, односно од 18. јула 2005. године до подношења уставне жалбе, покушао на сваки прописан начин да обезбеди правни механизам да пред органима Републике Србије буде утврђена повреда права на неповредивост физичког и психичког интегритета, као и да буду идентификована, процесуирана и кажњена сва одговорна лица која су била умешана у овај случај. Даље наводи да је поднео низ притужби Управи Окружног затвора у Београду, Министарству правде, Заштитнику грађана и другим државним органима против одређених лица за која сумња да су одговорна за извршење конкретних кривичних дела, а о чему прилаже доказе. По мишљењу подносиоца, очигледно је да коришћени правни механизми нису обезбедили утврђивање чињенице злостављања и утврђивање одговорности учинилаца, те да се наводи о повреди процесног аспекта забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, односе и на истакнуте повреде права из чл. 22. и 36. став 2. Устава, као и члана 13. Европске конвенције.

Подносилац предлаже да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди да су државни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова и Министарство правде и државне управе, својим чињењем, односно злостављањем подносиоца повредили материјални аспект чл. 25. и 28. Устава и члан 3. Европске конвенције и да утврди да је злостављање подносиоца уставне жалбе од 24. децембра 2011. године представљало мучење. Даље се предлаже да Суд утврди да су државни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова, Министарство правде и државне управе, као и тужилачки и правосудни органи, својим нечињењем, односно пропуштањем да спроведу делотворну, независну и темељну истрагу о наводима подносиоца уставне жалбе да је био злостављан, повредили процесни аспект чл. 25. и 28. Устава и члан 3. Европске конвенције. Такође, подносилац предлаже да му Суд утврди право на накнаду нематеријалне штете, као и да нареди надлежним државним органима да спроведу делотворну, независну и темељну истрагу о наводима о злостављању, да неодложно преместе подносиоца у други завод за извршење кривичних санкција, те да идентификоване окривљене суспендују до окончања судског поступка. Коначно, подносилац предлаже да Уставни суд утврди да су државни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова, Министарство правде и државне управе и други тужилачки и правосудни органи, због одсуства делотворне истраге по наводима о злостављању, подносиоцу уставне жалбе ускратили право на судску заштиту из члана 22. Устава и право на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

1. Чињенице од значаја за одлучивање

Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу, одговор управника Окружног затвора у Београду од 11. фебруара 2013. године, одговор управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела од 28. јануара 2013. године, одговор директора Управе за извршење кривичних санкција од 6. фебруара 2013. године, као и списе предмета Основног суда у Пожаревцу 2Кри. 274/13, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставно-судској ствари:

1.1. Чињенице и околности које се односе на задржавање у Полицијској станици 29. новембар у Београду

М. Ј, овде подносилац уставне жалбе, лишен је слободе 18. јула 2005. године, када је саслушан у Полицијској станици 29. новембар у Београду.

Подносилац је испитан пред истражним судијом Окружног суда у Београду 20. јула 2005. године, због основане сумње да је извршио кривично дело обљуба или противприродни блуд са лицем које није навршило четрнаест година из члана 106. став 4. КЗ РС.

На записнику о испитивању осумњиченог Ки. 1069/05 од 20. јула 2005. године, констатовано је да осумњичени М. Ј. изјављује да је у полицији, након одласка браниоца, био малтретиран, да су га стављали на електрошокове, да су му завртали руке, набијали кесу на главу, гушили га и стављали му пендрек у уста, те да жели да се изврши медицински преглед и да му се пружи помоћ. Такође, на записнику је од стране истражног судије констатовано да на десној руци осумњиченог постоје две тачкасте повреде.

Службена белешка од стране стражара притворске јединице у „Палати правде“ сачињена је 20. јула 2005. године, у којој је описан догађај којим је подносилац покушавао да дође до мобилног телефона. Поводом истог догађаја изјаве су дали Д. К, који се налазио у соби за задржавање заједно са подносиоцем, као и подносилац уставне жалбе. У наведеној изјави која је примљена у Окружном затвору у Београду 21. јула 2005. године, подносилац, поред осталог, наводи да је са „летвом која је била растављена од клупе“ покушао да дохвати мобилни телефон, са намером да позове мајку, те да није имао намеру да летвом повреди чуваре, јер је „био у конфузном стању од тортуре коју је доживео од стране полиције“.

Подносилац је примљен у Окружном затвору у Београду 20. јула 2005. године. Следећег дана подносилац је прегледан у амбуланти притвора, којом приликом је изјавио да је био тучен у Полицијској станици 29. новембар у Београду од стране припадника Министарства унутрашњих послова. У извештају лекара Окружног затвора у Београду од 22. јула 2005. године

констатоване су следеће уочене повреде: на левој надлактици хематом величине 5x4 cm, екскоријација горње стране шаке величине 2x1 cm и хематом на десном коленском зглобу величине 4x5 cm. У извештају је констатовано да је пацијент послат на рендгенско снимање десне руке у Специјалну затворску болницу, те да се на РТГ снимку не виде трагови коштане лезије, као и да пацијент нема тежих повреда.

1.2. Чињенице и околности које се односе на период притвора у Окружном затвору у Београду

Подносилац уставне жалбе је од 20. јула 2005. године до 6. новембра 2011. године био притворен у Окружном затвору у Београду.

Током боравка у притвору, документовано је више догађаја који се односе на подносиоца уставне жалбе, односно у којима је подносилац учествовао.

– Догађаји који се односе на период притвора у Окружном затвору у Београду

а) У изјави подносиоца која је заведена под бројем 1695/05 и у којој није наведен датум када је изјава сачињена, поред осталог се наводи, да је 21. јула 2005. године подносилац био позван од стране командира у шетњу, те да га је након три-четири круга пешачења, командир позвао да уђе у ходник, што је он и учинио. У изјави се даље наводи да су „дванаестак командира у униформама почели да га бију песницама, ногама и гуменом палицом“, да су га након тога вратили у круг дворишта, где су га напали притвореници, те да га је иста група командира поново тукла након поновног уласка у ходник. У изјави се наводи да је више пута тражио лекарски преглед, што су стражари избегавали.

Подносилац је 27. јула 2005. године поново прегледан од стране лекара Окружног затвора у Београду, а о чему је сачињен извештај 5. августа 2005. године. У извештају је констатовано да је подносилац први пут прегледан 21. јула 2005. године, којом приликом је изјавио да је био тучен у Полицијској станици 29. новембар у Београду и када су констатоване напред описане повреде. У извештају се даље констатује да приликом прегледа обављеног 27. јула 2005. године „пацијент наводи да је био тучен у ходнику пре шест дана“, те да је приликом прегледа констатовано да су „били виђени хематоми у пролажењу који су описани на местима када је први пут прегледан у амбуланти притвора“, те да је „од нових повреда видљиво новонастало црвенило у пределу десне стране кука величине 6x1 cm“. Следећег дана је урађен РТГ снимак грудног коша који је био уредан.

Поводом изјаве подносиоца, сачињен је извештај стражара дежурне службе за обезбеђење од 5. августа 2005. године, у коме је, поред осталог, наведено да притвореник М. Ј. није физички малтретиран од стране радника Службе обезбеђења, те да је с обзиром на дрско понашање притвореника било притисака од стране колега да се са њим физички обрачунају, али да их је стражар Р. Л. у томе спречавао, као и да је о наведеном обавештен надзорник С. Ж.

б) Поводом догађаја у коме је учествовао подносилац уставне жалбе 11. јуна 2007. године, сачињени су извештај о запажањима у току смене дежурне службе за обезбеђење, извештај о ванредном догађају, а поднета је и пријава о учињеном дисциплинском преступу. У наведеним извештајима и пријави је, поред осталог, наведено да су приликом извођења у шетњу, притвореници М. Ј. и М. Б. физички насрнули један на другог, да су се након издавања гласне наредбе да престану са тучом, притвореници оглушили о наредбу и наставили са тучом, да је стражар З. Д. реаговао, најпре употребивши физичку снагу, а потом гумену палицу, те да је када су лица престала да пружају активан отпор, стражар престао са употребом средстава принуде. У пријави је наведено да је наложено да се притвореници одмах приведу у амбуланту на лекарски преглед.

Након описаног догађаја, подносилац је прегледан од стране лекара Окружног затвора у Београду, којом приликом су констатоване следеће повреде: у лумбалном делу и по глутеусима присутан већи број хематома величине 10x5 cm, на левој потколеници присутно је црвенило величине 3x5 cm са благим отоком, на десној подлактици хематом величине 10x3 cm, на левом лакту присутно црвенило величине 5x5 cm, на десној подлактици присутно је црвенило величине 20x5 cm, на левом лакту присутна три штапићаста црвенила величине 5x3 cm, у пределу десног колена црвенило величине 2x2 cm.

У одговору управника Окружног затвора у Београду наведено је да су констатоване повреде, које су задобијене из претходно описаног догађаја, „искључиво последица законите примене средстава принуде“ прописане Законом о извршењу кривичних санкција, те да нема места наводима да је реч о вољном угрожавању физичког и психичког интегритета подносиоца.

в) Поводом догађаја у коме је учествовао подносилац уставне жалбе 18. децембра 2009. године, сачињени су извештај о запажањима у току смене дежурне службе за обезбеђење, извештај о ванредном догађају, а поднета је и пријава о учињеном дисциплинском преступу. У пријави о учињеном дисциплинском преступу је наведено да је тог дана од стране притвореника М. Ј. дошло до нарушавања кућног реда, на тај начин што је исти ушао у вербалну расправу са притвореником С. П, те да га је радник Службе обезбеђења С.П. опоменуо да престане са причом. У пријави се даље наводи да се притвореник оглушио на усмену опомену стражара С. П, насрнуо на њега и одгурнуо га, те да је стражар С.П. употребио физичку снагу како би савладао активни отпор, али како је притвореник наставио са пружањем отпора, употребљена је гумена палица. У пријави се наводи да због физичке конституције стражар С. П. није могао да савлада отпор притвореника М. Ј, те да му је у томе помогао стражар М. Д, као и да је о догађају обавештен дежурни вођа смене, који је обавио разговор са притвореником и наложио да се спроведе код лекара на преглед.

Након описаног догађаја, подносилац није прегледан одмах од стране лекара Окружног затвора у Београду, већ је прегледан 29. децембра 2009. године. У извештају лекара од 29. децембра 2009. године се наводи

да подносилац реферише да од 18. децембра 2009. године не узима храну из протеста, јер није прегледан од стране надлежног лекара 18. децембра 2009. године, када тврди да је био тучен од стране стражара. У извештају су констатоване следеће повреде: испод десне плећке жућкасти хематом величине 10x10 cm у регресији; у доњем делу леђа два жућкаста хематома величине 15x10 cm и 5x5 cm у регресији; на десном глутеусу жућкасти хематом величине 10x10 cm; на десној бутини жућкасти хематом величине 5x3 cm; на левој потколеници жућкасти хематом величине 2x2 cm.

У одговору управника Округног затвора у Београду је наведено да је, као и у претходном случају, примењена мера принуде у складу са законом, те да нема места наводима да је реч о вољном угрожавању физичког и психичког интегритета подносиоца.

г) Дана 22. јануара 2010. године, поводом догађаја у којем је учествовао подносилац, сачињена је пријава о учињеном дисциплинском преступу и узете изјаве од подносиоца и притвореника собе. У извештају се, поред осталог, наводи да је тог дана притвореник М. Ј. начинио повреду кућног реда на тај начин што је са неколико удараца ногом у врата собе изашао из смештајног простора када је припадник службе за обезбеђење реаговао применивши физичку силу средство принуде. У извештају лекара од 25. јануара 2010. године је констатовано да на телу притвореника нема трагова примене физичке силе.

д) Поводом догађаја у којем је учествовао подносилац 18. јула 2011. године, сачињена је пријава о учињеном дисциплинском преступу. У извештају се, поред осталог, наводи да се тог дана притвореник М. Ј. оглушио о упозорење радника Службе за обезбеђење да је време за посету истекло, те да је приликом изласка из кабине, притвореник ушао у вербалну расправу са стражарем. У извештају лекара од 19. јула 2011. године је констатовано да пацијент М.Ј. негира да је било физичког контакта са командиром, те да на телу притвореника нема трагова примене физичке силе.

– Друге околности од значаја за период притвора у Округном затвору у Београду

Увидом у достављену документацију је утврђено да се подносилац уставне жалбе током боравка у притвору Округног затвора у Београду, у периоду од 20. јула 2005. године до 6. новембра 2011. године, 13 пута обраћао управнику Округног затвора у Београду, директору Управе за извршење заводских санкција и министру правде, поднесцима који су насловљени као „изјава“ и „притужба“. У наведеним поднесцима, подносилац се притужује на третман који има у притвору, посебно указујући да је „тучен безразложно“ од стране стражара, при чему у већини поднесака наводи имена стражара за које тврди да га туку. Подносилац уставне жалбе се поднеском примљеним у Округном затвору у Београду 13. октобра 2010. године, насловљеним као „притужба“, обратио директору Управе за извршење кривичних санкција, истичући да по већем броју његових притужби, управник Округног затвора у Београду није одлучивао, из ког разлога тражи заштиту од директора Управе.

Из одговора директора Управе за извршење кривичних санкција од 6. фебруара 2013. године је утврђено да током боравка подносиоца у притвору Окружног затвора у Београду није примљена ниједна притужба подносиоца упућена на Управу, а која се односи на злостављање. Из достављене документације је нејасно да ли су и када представке и притужбе подносиоца прослеђене поступајућем судији и да ли је судија поводом њих предузимао неке даље радње.

1.3. Чињенице и околности које се односе на период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

Подносилац уставне жалбе је правноснажном пресудом Окружног суда у Београду К. 410/09 од 24. новембра 2009. године оглашен кривим због кривичног дела тешко убиство из члана 114. став 1. тачка 3) КЗ и осуђен на казну затвора у трајању од 40 година.

Подносилац уставне жалбе је 6. новембра 2011. године упућен у Казнено-поправни завод Пожаревац – Забела, VII павиљон, на издржавање казне затвора, где се и сада налази.

У периоду од 6. новембра 2011. године до дана одлучивања Уставног суда, документована су два догађаја које се односе на подносиоца уставне жалбе, односно у којима је подносилац учествовао.

– Догађаји који се односе на период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

а) Поводом догађаја у коме је учествовао подносилац уставне жалбе, 22. децембра 2011. године, од стране начелника Службе за обезбеђење сачињен је извештај о употреби мере принуде. У извештају је, поред осталог, наведено да су припадници Службе за обезбеђење командири И. М, А. П. и М. П. тог дана, према осуђеном лицу М. Ј, применили меру принуде, физичку снагу и гумену палицу, а ради спречавања активног отпора осуђеног, те да су мере принуде употребљене правилно, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција. Управник Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела је поводом овог догађаја сачинио извештај у којем је оценио да су услови за употребу мере принуде из члана 128. став 1. тачка б) Закона о извршењу кривичних санкција били испуњени, те да је мера принуде оправдана. Наведени извештаји, заједно са службеним белешкама командира и извештајем заводског лекара, достављени су истог дана Министарству правде – Управи за извршење кривичних санкција.

Из три службене белешке командира Службе за обезбеђење је утврђено да је 22. децембра 2011. године, приликом извођења осуђених у шетњу, дошло до злоупотребе телефонског разговора од стране осуђеника М. Ј, те да је командир И. М. осуђеника увео у зграду, дао му папир да напише изјаву о поменутом догађају, одвео га испред собе и наложио му да уђе у собу. У белешкама се даље наводи да је осуђеник одбио да изврши законити налог, дрско одговарајући: „Нећу да уђем у собу. Да видим ко ће да ме натера да уђем ... псовке“, након чега је командир И. М. поновио налог, уз упозорење

да ће у случају поновног одбијања бити приморан да употреби мере принуде. Даље се наводи да се осуђеник поново оглушио на налог, те да се приликом покушаја командира И. М. да га уведе у собу, осуђеник отргао, ухватио за цеви радијатора, након чега је, уз помоћ командира А. П. и М. П. према осуђенику употребљена физичка снага и гумена палица, са намером да се савлада његов активни отпор и да се одвоји од цеви и уђе у собу.

Након описаног догађаја, подносилац је прегледан од стране лекара Здравствене службе Завода, а о чему је сачињен извештај. У извештају се наводи да је осуђени М. Ј. 22. децембра 2011. године доведен од стране службених лица на лекарски преглед због примене мера принуде физичке снаге и гумене палице, којом приликом су констатоване повреда локално на леђима у пределу обе лопатице, присутно више пругастих, црвених трака, највећа дужине 15x15 cm, без отока околног ткива и без прекида континуитета коже. У извештају се даље наводи да се објективним прегледом констатује да је осуђени свестан, оријентисан, да су сви витални параметри у границама референтних вредности, те да није губио свест и није повраћао, као и да негира муку. Контролни преглед је урађен следећег дана, 23. децембра 2011. године, када је констатовано да је на леђима у пределу обе лопатице видљиво више пругастих хематома и црвених трака, са једним сливеним црвеним подливом у пределу између лопатица ближе левој лопатици, величине око 10x10 cm, без отока локалног ткива и без прекида континуитета коже, те да су сви витални параметри у границама референтних вредности, као и да се не констатују друге повреде.

Поводом наведеног догађаја, против подносиоца уставне жалбе је вођен дисциплински поступак због тежег дисциплинског преступа из члана 145. став 1. тачка 10) Закона о извршењу кривичних санкција. Решењем дисциплинске комисије Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела број 24-469/2011-1 од 11. јануара 2012. године подносиоцу је изречена дисциплинска мера упућивање у самицу током целог дана и ноћи од 15 дана, због тога што је 22. децембра 2011. године повредио правила реда и безбедности у Заводу, на тај начин што је, приликом боравка на свежем ваздуху, без одобрења службеног лица обавио телефонски разговор, па је приликом увођења у павиљон ради писања изјаве одбио налог да уђе у собу, пружајући при томе активан и пасиван отпор, чиме је учинио тежи дисциплински преступ из члана 145. став 1. тачка 10) Закона о извршењу кривичних санкција – одбијање законитог налога овлашћеног лица услед чега је наступила или могла наступити тежа штетна последица. У наведеном решењу је дата и поука о правном леку, жалба директору Управе за извршење кривичних санкција у року од три дана. Из достављене документације и одговора Управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела произлази да подносилац није изјављивао жалбу против наведеног решења.

Подносилац уставне жалбе је 24. децембра 2011. године, преко мајке и брата, поднео притужбу Заштитнику грађана.

б) Поступајући по наведеној притужби, стручни тим Заштитника грађана је 27. децембра 2011. године обавио ванредну посету Казнено-поправном

заводу Пожаревац – Забела. У спроведеном поступку, Стручни тим је узео изјаву од подносиоца уставне жалбе, обавио непосредни лекарски преглед, извршио увид у службену документацију и прибавио изјаве од управника Завода и лекара С. С.

Препоруком број 2410 од 31. децембра 2011. године, Заштитник грађана је утврдио да је подносиоцу уставне жалбе у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређено право на психички и физички интегритет, јер је 24. децембра 2011. године био изложен тортури. У препоруци је утврђено да телесне повреде које су нанете подносиоцу нису евидентирани у службеним евиденцијама, да о њима није обавештен управник Завода, нити је подносилац одведен на преглед код лекара, те да је тиме подносиоцу повређено право на здравству заштиту.

На основу утврђених недостатака, Заводу је упућена препорука за предузимање свих расположивих мера у циљу утврђивања одговорности службених лица Завода за насиље примењено над подносиоцем 24. децембра 2011. године, за пропуштање евидентирања нанетих телесних повреда, обавештавања управника Завода, као и за пропуштање да подносилац буде одведен на преглед код лекара. Упућена је и препорука да Казнено-поправни завод Пожаревац – Забела у будућем поступању штити право свих лица лишених слободе на неповредивост психичког и физичког интегритета и предузме све расположиве мере да спрече настанак тортуре или било ког другог облика злостављања, те да ће у будућем поступању евидентирати сваки појединачни случај доношења телесних повреда лицима лишеним слободе, о томе без одлагања обавестити управника Завода, а повређено лице одмах одвести на преглед код лекара.

У разлозима препоруке је, поред осталог, наведено да је на основу неопсредног налаза и мишљења члана Стручног тима Заштитника грађана доц. др Ђ. А., судског вештака форензичке струке и члана Европског комитета за превенцију мучења, оцењено да је до повређивања подносиоца дошло у два временска периода, и то пре првог лекарског прегледа који је обавио заводски лекар 22. децембра 2011. године, као и након контролног прегледа овог лекара од 23. децембра 2011. године. У разлозима се даље наводи да на овакав закључак упућује број и опсежност констатованих постојећих повреда у поређењу са повредама из лекарског налаза од 22. децембра 2011. године, као и изглед и пребројавање појединих повреда, посебно броја крвних подлива у пределу рамена и наткључно-кључним пределима у односу на пребојеност осталих крвних подлива, те да изглед и карактер повреда упућује на закључак да су исте могле настати као последица виšekратног дејства тупине механичког оруђа, могуће гумене палице, а да је накнадно, услед разливања и напредовања процеса зацељења дошло до измене изгледа повреда. Посебно се образлаже повреда у пределу леве ушне шкољке и у левом заушном пределу, у склопу које је могуће да је дошло до повреде дубне опне и оцењује да је иста могла настати најмање једнократним дејством тупине, ударом шире површине, могуће дланом или надланицом преко левог уха, те је оцењено да уколико се установи да је у склопу ове повреде

дошло до настанка расцепа дубне опне, иста повреда би представљала тешку телесну повреду. У разлозима препоруке се даље наводи да изглед, распоред, локализација и друге карактеристике констатованих повреда у пределу трупа, горњих и доњих удова, упућују на закључак да су исте могле настати у положају повређивања који описује подносилац. Даље се наводи да је заводски лекар изјавио да су постојеће повреде на дан посете Стручног тима вишеструко већег обима од повреда које је он уочио током лекарског прегледа обављеног 22. децембра 2011. године, а које је описао у свом лекарском извештају сачињеном тог дана. У препоруци се закључује да је Заштитник грађана на основу налаза доц. др Ђ. А. извештаја заводског лекара од 22. децембра 2011. године, као и његове напред описане изјаве, закључио да бројност и тежина повреда које је задобио подносилац несумњиво указују на чињеницу да је он након 22. децембра 2011. године, када је евидентирана примена средстава принуде – физичке силе и гумене палице и након обављеног лекарског прегледа 23. децембра 2011. године, поново био изложен телесном повређивању, те да врста и начин повређивања несумњиво упућују на закључак да је приликом наношења телесних повреда коришћена гумена палица, као и да су телесне повреде нанете од стране припадника Службе за обезбеђење. На основу претходно утврђених чињеница, у препоруци се наводи да је поклоњено поверење наводу подносиоца да су му телесне повреде нанете 24. децембра 2011. године. Даље се наводи да је на основу изјава управника Завода, заводског лекара и увида у службене евиденције, Заштитник грађана утврдио да телесне повреде подносиоца које су настале 24. децембра 2011. године уопште нису евидентирани у службеним евиденцијама, да о томе није обавештен управник Завода, нити да је тим поводом подносилац одведен на лекарски преглед.

– Друге околности од значаја за период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

Из документације достављене Уставном суду од стране управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела и директора Управе за извршење кривичних санкција, а поводом догађаја од 24. децембра 2011. године, утврђено је да је подносилац одбио да се управнику Завода и запосленима у Служби за обезбеђење изјасни на околности повређивања од 24. децембра 2011. године, те да се од 24. до 26. децембра 2011. године није обраћао управнику Завода, односно није користио право на притужбу због незаконитог поступања службених лица.

Даље је утврђено да су у вези догађаја од 24. децембра 2011. године, након препоруке Заштитника грађана, од стране управника Завода извршене одговарајуће радње, ради прикупљања свих доказа и информација које би указале на начин повређивања подносиоца, и то: увид у распоред рада и евиденције о присутности ради утврђивања идентитета службених лица која су радила 24. децембра 2011. године, узимање изјава свих лица (службених, осуђених и притворених) која су била или могла бити упозната са евентуалном применом средстава принуде, увид у систем видео надзора за

24. децембар 2011. године, увид у књигу пријава осуђених лица за лекарске прегледе, увид у здравствени картон, увид у књигу евиденција о примени мера принуде, увид у књигу притужби осуђених лица, те да се од стране Управе није могло са сигурношћу утврдити на који начин је дошло до повређивања подносиоца, нити су идентификовани евентуални починиоци, нити су покренути дисциплински поступци против припадника Службе обезбеђења.

По кривичној пријави подносиоца уставне жалбе, Основно јавно тужилаштво у Пожаревцу је 14. марта 2012. године поднело истражном судији Основног суда у Пожаревцу предлог за предузимање одређених истражних радњи Ктр. 348/12 против НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ. Поред подносиоца уставне жалбе, који је испитан као сведок 1. јуна 2012. године, током трајања предистражног поступка, као сведоци су испитани командир и 13 радника Службе обезбеђења, лекар Здравствене службе Завода С. С, као и затвореник М. М. који је делио „собу за прекршаје“ са подносиоцем, а извршен је увид у копију дневне књиге. Такође, обављено је и судско-медицинско вештачење ради утврђивања врсте, квалификације и механизма настанка телесних повреда подносиоца уставне жалбе.

У налазу и мишљењу вештака од 27. августа 2012. године је, поред осталог, наведено да се на основу повреда констатованих прегледима од стране затворског лекара 22. и 23. децембра 2011. године, с једне стране, и на основу свих повреда констатованих од стране лекара из Стручног тима Заштитника грађана, с друге стране, закључује да је М. Ј. све наведене повреде задобио у два наврата, у једном акту 22. децембра 2011. године и у другом акту највероватније 24. децембра 2011. године. У налазу и мишљењу се даље наводи да је све у налазу наведене повреде које је М. Ј. задобио 24. децембра 2011. године могло да нанесе једно исто лице, али и два или више лица, те да бројност повреда и њихова локализација указују да је за наношење ових повреда било потребно релативно дуже време, најмање десетак минута, као и да све наведено у налазу указује да је М. Ј. 24. децембра 2011. године „претрпео у пуном смислу речи психо-физичку тортуру, односно да све тада нанете му повреде имају карактер злостављања“.

Поступајући по налогу истражног судије за достављање податка о раднику Службе обезбеђења који је у 2011. години носио ознаку броја 1244, а који је у свом исказу навео подносилац, управник Завода је дописом од 15. октобра 2012. године обавестио суд да у Служби за обезбеђење не постоји припадник са службеном ознаком број 1244. Поступајући по налогу истражног судије за достављање снимка сачињеног камером видео надзора у сутерену VII павиљона испред собе број 3 у којој се налазио подносилац, управник Завода је дописом од 4. децембра 2012. године обавестио суд да у сутерену VII павиљона у то време није било инсталираног видео надзора.

Поднеском Ктн. 106/13 од 15. маја 2013. године Основно јавно тужилаштво у Пожаревцу је обавестило истражног судију Основног суда у Пожаревцу да је то тужилаштво донело одлуку да нема основа за покретање кривичног поступка, те да је надлежној Полицијској управи у Пожаревцу

поднело захтев за откривање НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ.

Истражни судија је 21. маја 2013. године затражио од Основног јавног тужилаштва у Пожаревцу обавештење о томе да ли је М. Ј. достављена одлука Тужилаштва у предмету Ктр. 348/12, те да ли је поучен о праву на преузимање кривичног гоњења.

Уставни суд је даље утврдио да је подносилац уставне жалбе 10. априла 2012. године поднео Управи за извршење кривичних санкција молбу за премештај у други завод за извршење кривичних санкција, у којој је, поред осталог, наведено да је против стражара КПЗ Пожаревац – Забела поднео кривичну пријаву, те да страхује за своју сигурност и безбедност, јер му свакодневно стижу претње уколико не одустане од поднете кривичне пријаве.

Управник КПЗ Пожаревац – Забела је 24. маја 2012. године дао одговор на поднесак подносиоца, у коме је наведено да је на основу извештаја Службе за третман и Службе за обезбеђење, одлучио да нема основа за премештај подносиоца у било који други завод.

2. Одредбе Устава и међународних уговора од значаја за одлучивање

Одредбом члана 22. став 1. *Устава* је утврђено да свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале. Одредбама члана 25. Устава је утврђено: да је физички и психички интегритет неповредив (став 1.); да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка (став 2). Одредбама члана 28. Устава је утврђено: да се према лицу лишеном слободе мора поступати човечно и с уважавањем достојанства његове личности (став 1.); да је забрањено свако насиље према лицу лишеном слободе (став 2.); да је забрањено изнуђивање исказа (став 3). Одредбом члана 36. став 2. Устава је утврђено да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу. Одредбом члана 68. став 1. Устава је утврђено да свако има право на заштиту свог физичког и психичког здравља. Одредбом члана 198. став 2. Устава је утврђено да законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита.

Одредбом члана 3. *Европске конвенције за заштити људских људских љуба и основних слобода* (у даљем тексту: Европска конвенција) је утврђено да нико не сме бити подвргнут мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању. Одредбом члана 13. Европске конвенције је утврђено да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним

властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

Одредбама члана 1. Конвенције *против тортуруе и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака УН* („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 9/91) (у даљем тексту: Конвенција УН) је прописано: да у смислу ове конвенције, израз „тортура/мучење“ означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се тај израз не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују (став 1.); да је овај члан без штете по било који међународни инструмент или било који национални закон који садржи или може садржавати одредбе ширег значаја (став 2). Одредбом члана 2. став 1. Конвенције УН је прописано да свака држава чланица предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом. Одредбама члана 4. Конвенције УН је прописано: да свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима, те да је исти случај и са покушајем вршења тортуре или неког другог акта који изврши неко лице, а који представља саучесништво или учествовање у акту тортуре (став 1.); да свака држава чланица одређује за ова кривична дела одговарајуће казне којима је узета у обзир њихова тежина (став 2). Одредбом члана 12. Конвенције УН је прописано да се свака држава чланица стара да надлежни органи неодложно изврше непристрасну истрагу сваки пут кад постоје оправдани разлози да се посумња да је акт тортуре извршен на некој територији под њеном јурисдикцијом. Одредбом члана 13. Конвенције УН је прописано да свака држава чланица обезбеђује сваком лицу које тврди да је било подвргнуто тортури на некој територији под њеном јурисдикцијом право да се жали надлежним органима споменуте државе који ће неодложно и непристрасно испитати случај, те да ће се предузети мере ради обезбеђења заштите лица које се жалило и лица као сведока од сваког лошег поступања или било каквог застрашивања због поднесене жалбе или било какве дате изјаве. Одредбом члана 16. став 1. Конвенције УН је прописано да се свака држава чланица обавезује да ће на територији под својом јурисдикцијом забранити примену других докумената о увођењу сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, а која нису акта тортуре утврђена у члану 1, ако таква акта врши представник јавне функције или неко друго лице које иступа у службеном својству или на

његово подстицање или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се обавезе наведене у чл. 10, 11, 12. и 13. примењују тако што ће појам тортуре бити замењен појмом других облика сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

Законом о ратификацији Ойционоі протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и јосиујака („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 16/05 и 2/06 и „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 7/11) је прописано: да је циљ овог протокола да успостави систем редовних посета местима где се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака (члан 1.); да је свака држава чланица дужна да има, одреди или уведе, најкасније годину дана након ступања на снагу овог протокола или након његове ратификације или приступања овом протоколу, један или више независних националних механизма за превенцију тортуре на националном нивоу, те да механизми које успостављају децентрализоване јединице могу бити одређени као национални механизми за превенцију у смислу овог протокола, уколико су у складу са његовим одредбама (члан 17). Одредбама члана 2а овог Закона је прописано: да се одређује Заштитник грађана да обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре (став 1.); да у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре Заштитник грађана сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У преамбули *Евројске конвенције за сиречавање мучења и нељудској или понижавајућеј јосиујака или кажњавања измењене и дојуњене Протоколом 1 и Протоколом 2 уз Конвенцију* („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 16/05 и 2/06 и „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 7/11) је наведено да су државе чланице Савета Европе, потписнице ове конвенције, донеле исту, водећи рачуна о одредбама Конвенције о заштити људских права и основних слобода, подсећајући да, према члану 3. поменуте Конвенције „нико се не сме подвргнути мучењу или нечовечном, односно понижавајућем поступању или кажњавању“, констатујући да особе које сматрају да су жртве прекршаја члана 3. могу да се користе механизмима које предвиђа ова конвенција, уверене да се заштита особа лишених слободе од мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака може појачати вансудским средствима превентивног карактера која се заснивају на посетама.

Сагласно члану 1. ове конвенције, установљен је *Евројски комитет за сиречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или јосиујака* (у даљем тексту: Комитет), који путем посета особама лишеним слободе испитује како се према њима поступа са циљем да, уколико је потребно, повећа заштиту тих особа од мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака. Чланом 2. Конвенције одређено је да је свака држава чланица дужна да дозволи да се, у складу са Конвенцијом, спроводе

посете особама које су јавне власти лишиле слободе у сваком месту које је у оквиру њене надлежности.

У Извештају Влади Републике Србије о посети Европској комисији за сиречавање мучења и нељудској или понижавајућој постојања или кажњавања (у даљем тексту: СРТ) од 1. до 11. фебруара, који је усвојен 5. јула 2011. године се, поред осталог, наводи да је Делегација СРТ-а обавила пратеће посете Окружном затвору у Београду и Казнено-поправном заводу Забела у Пожаревцу, где је своју пажњу усмерила на делове високог степена безбедности и одељења враћања у притвор, као и на специјална одељења (став 32). У Извештају се даље наводи да „...у Казнено-поправном заводу Забела Пожаревац и у Казнено-поправном женском затвору Пожаревац СРТ није у разговорима чуо никакве наводе о физички неадекватном поступању. Што се тиче ове друге установе, атмосфера је видљиво боља него што је био случај током посете 2007. године. Међутим, делегација јесте чула неке наводе о физички неадекватном поступању према затвореницима од стране особља у Окружном затвору Београд, као и наводе о вербалним нападима. Већи број навода од стране затвореника о физички неадекватном поступању од стране затворског особља односи се на јединицу високе безбедности (Павиљон VII) Казнено-поправног завода Забела Пожаревац; наводи о неадекватном поступању односили су се на ударце палицама и шутирање у случајевима када је затворско особље на тај начин реаговало на случајеве ситнијег кршења затворске дисциплине. Без обзира на то, изгледа да је дошло до смањења броја навода о неадекватном поступању, које се подудара са именовањем новог директора завода и новог руководиоца павиљона високе безбедности од пролећа 2010. године. Комитет препоручује да руководство Казнено-поправног завода Пожаревац Забела, затворском особљу пренесе јасну поруку да је било који облик неадекватног поступања са затвореницима неприхватљив и да ће свако ко чини, помаже и омогућава или толерише такву злоупотребу бити строго кажњен. Потребно је да руководство Завода покаже већи степен предострожности у овој области тиме што ће осигурати редовно присуство руководиоца Завода у притворским јединицама (укључујући и јединицу високе безбедности), кроз директан контакт са затвореницима, истраге притужби од стране затвореника, и бољу обуку особља. Надаље, у контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала. Слично упозорење потребно је пренети запосленима у Окружном затвору Београд (став 37)...“.

У Извештају се даље наводи да је „...СРТ већ у поводу своје две раније посете нагласио да затворске услуге здравствене заштите могу да дају значајан допринос превенцији неадекватног поступања према затвореницима кроз систематично евидентирање повреда и, када је то потребно, давање информација релевантним органима. Преглед медицинске евиденције у Окружном затвору Београд и Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела показао је да евидентирање и извештавање о повредама затвореника како приликом

пријема тако и током боравка у установама има много пропуста. Треба погледати препоруке на ову тему дате у тачки 18. Осим тога, затвореници су у разговору информисали делегацију да је особље Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела неспремно да евидентира такве повреде и да реагује на наводе о неадекватном поступању. СРТ препоручује да се предузму мере којима ће се осигурати да медицинско особље у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела буде информисано и свесно своје одговорности у овом погледу (став 38)...

У Одговору власћи Републике Србије у вези Извештаја Европској комисији за сиречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или постојања новодом шреће редовне постоје Републици Србији сироведеној у периоду од 1. до 11. фебруара 2011. године се, поред осталог, наводи да је у Републици Србији успостављен Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) доношењем Закона о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 7/11), који је Народна скупштина Републике Србије усвојила 28. јула 2011. године. Даље се наводи да је тим законом прописано: „Одређује се Заштитник грађана да обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре. У обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре Заштитник грађана сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом“.

3. Одредбе закона и подзаконских аката од значаја за одлучивање

Према одредби члана 40. Закона о државној ујрави („Службени гласник РС“, бр. 20/92, 6/93, 48/93, 53/93, 67/93, 48/94, 49/99, 79/05, 101/05, 101/07, 95/10 и 87/11), законом се могу ради целовитог обављања послова из делокруга министарства, за поједине области управе образовати посебни организациони облици, у складу са природом задатака и послова које орган врши.

Према члану 7. Закона о министарствима („Службени гласник РС“, број 16/11), Министарство правде, поред осталог, обавља послове државне управе који се односе на извршење кривичних санкција.

Закон о ошћем ујравном постојуку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10) (у даљем тексту: ЗУП) прописује: да су по овом закону дужни да поступају државни органи кад у управним стварима, непосредно примењујући прописе, решавају о правима, обавезама или правним интересима физичког лица, правног лица или друге странке, као и кад обављају друге послове утврђене овим законом (члан 1.); да ће се орган који води поступак старати да незнање и неукост странке и других учесника у поступку не буду на штету права која им по закону припадају (члан 15.); да је, кад се поступак покреће поводом захтева странке, односно по службеној дужности ако је то у интересу странке, а пре доношења решења није потребно спроводити посебан испитни поступак, нити постоје други

разлози због којих се не може донети решење без одлагања (решавање претходног питања и др), орган дужан да донесе решење и достави га странци што пре, а најдоцније у року од једног месеца од дана предаје уредног захтева, односно од дана покретања поступка по службеној дужности, ако посебним законом није одређен краћи рок, а у осталим случајевима, кад се поступак покреће поводом захтева странке, односно по службеној дужности, ако је то у интересу странке, орган је дужан да донесе решење и достави га странци најдоцније у року од два месеца, ако посебним законом није одређен краћи рок (члан 208. став 1.); да ако орган против чијег је решења допуштена жалба не донесе решење и не достави га странци у прописаном року, странка има право на жалбу као да је њен захтев одбијен, а ако жалба није допуштена, странка може непосредно покренути управни спор (члан 208. став 2.); да се жалба подноси у року од 15 дана од дана достављања решења, ако законом није друкчије одређено (члан 220).

Одредбама Закона о управним спорима („Службени гласник РС“, број 111/09) (у даљем тексту: ЗУС) прописано је: да у управном спору суд одлучује и о законитости коначних појединачних аката којима се решава о праву, обавези или на закону заснованом интересу, у погледу којих у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита и да се одредбе овог закона, које се односе на управни акт, примењују и на друге акте против којих се може водити управни спор (члан 3. ст. 2. и 4.); да се управни спор може покренути и када надлежни орган о захтеву, односно жалби странке није донео управни акт, под условима предвиђеним овим законом (члан 15.); да ако другостепени орган, у року од 60 дана од дана пријема жалбе или у законом одређеном краћем року, није донео решење по жалби странке против првостепеног решења, а не донесе га ни у даљем року од седам дана по накнадном захтеву странке поднетом другостепеном органу, странка по истеку тога рока може поднети тужбу због недоношења захтеваног акта (члан 19. став 1.); да ће, када је тужба поднета на основу члана 19. овог закона, а суд нађе да је основана, пресудом уважити тужбу и наложити да надлежни орган донесе решење, а ако суд располаже потребним чињеницама, а природа ствари то дозвољава, он може својом пресудом непосредно решити управну ствар (члан 44).

Одредбом члана 19. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 122/08 и 20/09) (у даљем тексту: ЗКП) је прописано: да се кривични поступак покреће по захтеву овлашћеног тужиоца (став 1.); да је за кривична дела за која се гони по службеној дужности овлашћени тужилац јавни тужилац, а за кривична дела за која се гони по приватној тужби овлашћени тужилац је приватни тужилац (став 2). Одредбом члана 20. ЗКП је прописано да ако овим закоником није другачије одређено, јавни тужилац је дужан да предузме кривично гоњење кад постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Одредбом члана 222. став 1. ЗКП је прописано да су сви државни органи, органи територијалне аутономије или органи локалне самоуправе, јавна предузећа

и установе дужни да пријаве кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештени или за њих сазнају на други начин.

Одредбама чл. 148. до 153. ЗКП је уређено поступање са притвореницима. Одредбом члана 148. ЗКП је прописано: да се у току притвора не сме вређати личност и достојанство притвореника (став 1.); да се према притворенику могу примењивати само она ограничења која су потребна да се спрече бекство, подстрекавање трећих лица да униште, сакрију, измене или фалсификују доказе или трагове кривичног дела, и непосредни или посредни контакти притвореника усмерени на утицање на сведоке, саучеснике и прикриваче. Одредбама члана 150. ЗКП је прописано: да се притвореник може дописивати с лицима ван затвора са знањем и под надзором истражног судије, да истражни судија може забранити слање и примање писама и других поштиљки штетних за вођење поступка, те да против решења истражног судије притвореник може изјавити жалбу која не задржава извршење решења (став 4.); да се забрана из става 4. овог члана не односи на преписку притвореника са својим браниоцем, осим ако овим закоником није другачије прописано, као и писма која притвореник шаље међународним судовима, међународним организацијама које се баве заштитом људских права, заштитнику грађана и домаћим органима законодавне, судске и извршне власти, или их од њих прима (став 5.); да се не може забранити слање молбе, притужбе или жалбе лица лишеног слободе или притвореног лица, те да се оваква писмена шаљу и примају у запечаћеној коверти, која се затвара и отвара пред притвореником и то само у циљу прегледа садржаја коверте, а не и садржаја писмена (став 6.); да после подигнуте оптужнице, до правноснажности пресуде, овлашћења из ст. 1, 2. и 4. овог члана врши председник већа (став 7). Одредбама члана 152. ЗКП је прописано: да надзор над притвореницима врши председник суда који је на то овлашћен (став 1.); да је председник суда или судија кога он одреди дужан да најмање једанпут недељно обиђе притворенике и да се, ако нађе за потребно, и без присуства надзорника и стражара обавести како се притвореници хране, како се снабдевају другим потребама и како се са њима поступа, те да је председник, односно судија кога он одреди дужан да о неправилностима уоченим приликом обиласка затвора без одлагања обавести министарство надлежно за правосуђе, које је дужно да у року од 15 дана од дана пријема обавести председника суда, односно судију о мерама предузетим за њихово отклањање, а да одређени судија не може бити истражни судија (став 2.); да председник суда и истражни судија могу у свако доба да обилазе све притворенике, да с њима разговарају и да од њих примају притужбе (став 3).

Одредбом члана 1. став. 1. *Закон о извршењу кривичних санкција* („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 72/09 и 31/11) (у даљем тексту: ЗИКС) је прописано да се овим законом уређује, ако посебним законом није друкчије уређено, поступак извршења кривичних санкција према пунолетним лицима, права и обавезе лица према којима се извршавају санкције, организација Управе за извршење кривичних санкција, надзор над њеним

радом, извршење санкција изречених за привредне преступе и прекршаје, одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом и привредним преступом и примена мере притвора.

Одредбама члана 6. ЗИКС је прописано: да се санкција извршава на начин којим се јамчи поштовање достојанства лица према коме се она извршава (став 1.); да су забрањени и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава санкција подвргава било каквом облику мучења, злостављања, понижавања или експериментисања (став 2.); да је кажњива принуда према лицу према коме се извршава санкција ако је несразмерна потребама њеног извршења (став 3). Чланом 8. ЗИКС је предвиђено да лице према коме се извршава санкција има право на заштиту основних права прописаних Уставом, потврђеним међународним уговорима, општеприхваћеним правилима међународног права и овим законом, као и да лице према коме се извршава санкција може бити ограничено у основним правима само у мери неопходној за извршење санкције и у поступку прописаном овим законом.

Члан 9. ЗИКС прописује да је против појединачних аката којима се решава о правима и обавезама лица према коме се извршава санкција дозвољена судска заштита, у складу са овим законом, као и да се за поднеске, службене радње и решења у вези са применом одредаба овог закона не плаћа такса, ако законом није друкчије одређено. Члан 12. став 1. ЗИКС прописује да Управа за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Управа) организује, спроводи и надзире извршење казне затвора, малолетничког затвора, казне рада у јавном интересу, условне осуде са заштитним надзором, мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, обавезног лечења наркомана и обавезног лечења алкохоличара, као и васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом (у даљем тексту: кривичне санкције). Одредбом члана 75. став 5. ЗИКС је прописано да осуђени има право на дописивање без надзора са браниоцем, Заштитником грађана или другим државним органима и међународним организацијама за заштиту људских права.

Одредбама члана 114. ЗИКС прописано је: да се осуђени може, ради остваривања својих права, поднеском обратити начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода (став 1.); да је лице из става 1. овог члана дужно да у року од пет дана од дана предаје поднеска, писмено и образложено одговори на поднесак осуђеног (став 2.); да осуђени има право притужбе управнику завода због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему (став 3.); да је управник завода или лице које он овласти дужно да испита притужбу осуђеног и да у року од 15 дана донесе решење (став 4.); да осуђени који не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем има право да у року од осам дана, од дана пријема решења, поднесе жалбу директору Управе (став 5.); да је директор Управе дужан да о жалби одлучи у року од 30 дана од дана пријема жалбе (став 6). Одредбе члана 114а ЗИКС прописују: да ако осуђени сматра да је његово право повређено поступањем управника, може поднети притужбу директору Управе (став 1.); да ће, ако директор Управе или лице које он

овласти утврди да притужба није поднета из разлога наведеног у ставу 1, притужбу доставити надлежном органу и о томе ће обавестити осуђеног (став 2.); да директор Управе или лице које он власти може да испита основаност притужбе и непосредним увидом у сву релевантну документацију завода, разговором са управником и запосленима у заводу, разговором са осуђеним који је поднео притужбу и другим осуђенима, без присуства запослених у заводу (став 3.); да ће, ако се утврди да је притужба основана, директор Управе наложити да се отклони повреда права осуђеног (став 4.); да ће, ако сматра да је до повреде права осуђеног дошло услед поступања запосленог, директор Управе обавестити писмено управника завода и лице овлашћено за вршење надзора, а ако сматра да је до повреде права осуђеног дошло услед поступања управника обавестиће лице овлашћено за вршење надзора (став 5).

Одредбама члана 128. ЗИКС је, поред осталог, прописано: да се мере принуде према осуђеном могу применити само када је неопходно да се спречи: 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) наношење повреде другом лицу; 4) самоповређивање; 5) проузроковање материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног (став 1.); да се под активним отпором подразумева свако супротстављање осуђеног законитим службеним мерама, радњама и налозима службеног или овлашћеног лица које се врши заклањањем или држањем за лице или предмет, отимањем, стављањем у изглед да ће се лице напасти или предузимањем сличне радње (став 2.); да се под пасивним отпором подразумева свако супротстављање осуђеног законитим службеним мерама, радњама и налозима службеног или овлашћеног лица које се врши оглушивањем или заузимањем клечећег, седећег, лежећег или сличног положаја.

Одредбама члана 165. ЗИКС је прописано: да против коначне одлуке којом је осуђеном током извршења казне затвора ограничено или повређено неко право утврђено овим законом осуђени има право на судску заштиту (став 1.) и да се судска заштита из става 1. овог члана остварује у управном спору (став 2). Одредбом члана 166. ЗИКС је прописано да се тужба за судску заштиту подноси у року од три дана од дана достављања одлуке (став 1.) и да ће о тужби из става 1. овог члана надлежни суд одлучити у року од 30 дана од дана пријема тужбе (став 2).

Одредбама чл. 235. до 250. ЗИКС је уређено питање примене мере притвора. Тако је одредбом члана 235. став 3. ЗИКС прописано да се у поступку са притвореницима примењују одредбе Законика о кривичном поступку и одредбе овог закона, а одредбом члана 239. да притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено. Одредбом члана 241. ЗИКС је прописао да се притвореник може, само по налогу суда који је одредио притвор или кад то захтева хитна медицинска помоћ, извести из завода и спровести другим органима, односно у здравствену установу. Одредбом члана 242. ЗИКС је прописано да кад притвореник повреди акт о кућном реду завода или учини други дисциплински преступ, завод одмах о томе обавештава суд

пред којим се води поступак. Одредбама члана 243. ЗИКС је прописано да се принуда према притворенику примењује сходно одредбама овог закона које уређују примену принуде према осуђеним лицима (став 1.) и да се о примени принуде одмах обавештава суд пред којим се води поступак (став 2). Одредбом члана 245. ЗИКС је прописано да примену мере притвора надзире председник вишег суда на чијем је подручју седиште завода у коме се извршава притвор. Одредбом члана 249. ЗИКС је прописано да се притвореник који се на основу Законика о кривичном поступку, на сопствени захтев, пре правноснажности пресуде упућује на извршење казне затвора, изједначава у правима и дужностима са осуђеним лицем. Одредбом члана 250. ЗИКС је прописано да акт о кућном реду за примену мере притвора доноси министар надлежан за правосуђе, а одредбом члана 281. став 2. ЗИКС је прописано да ће прописи предвиђени овим законом бити донети у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона. Одредбом члана 282. ЗИКС је прописано да овај закон ступа на снагу 1. јануара 2006. године.

Одредбама члана 137. *Кривичној законика* („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09) је прописано кривично дело злостављање и мучење. Тако је прописано: да ће се казнити затвором до једне године ко злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство (став 1.); да ће се казнити затвором од шест месеци до пет година ко применом силе, претње, или на други недозвољени начин другог нанесе велики бол или тешке патње с циљем да од њега или од трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење или да се он или неко треће лице застраши или незаконито казни, или то учини из друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације (став 2.); да ће се за дело из става 1. казнити затвором од три месеца до три године, а за дело из става 2. затвором од једне до осам година ако дело из ст. 1. и 2. овог члана учини службено лице у вршењу службе (став 3).

Одредбама члана 1. *Закона о Заштитнику грађана* („Службени гласник РС“, бр. 79/05 и 54/07) је прописано: да се овим законом установљава Заштитник грађана као независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења (у даљем тексту: органи управе) (став 1.); да се Заштитник грађана стара о заштити и унапређењу људских и мањинских слобода и права (став 2). Одредбама члана 17. истог закона је прописано: да је Заштитник грађана овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињењем органа управе, ако се ради о повреди републичких закона, других прописа и општих аката (став 1.); да је Заштитник грађана овлашћен да контролише законитост и правилност рада органа управе (став 2). Одредбама члан 25. Закона је прописано: да свако физичко или правно, домаће или страног лица које сматра да су му актом, радњом или нечињењем органа управе повређена права може да поднесе притужбу Заштитнику грађана (став 1.); да је пре

подношења притужбе подносилац дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем правном поступку (став 3.); да ће заштитник грађана упутити подносиоца притужбе на покретање одговарајућег правног поступка, ако је такав поступак предвиђен, а неће покретати поступак док не буду исцрпљена сва правна средства (став 4.); да изузетно, Заштитник грађана може покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблаговремен рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе (став 5). Одредбама члана 31. Закона о Заштитнику грађана је прописано: да након утврђивања свих релевантних чињеница и околности Заштитник грађана може обавестити подносиоца притужбе да је притужба неоснована или може утврдити да су постојали недостаци у раду органа управе (став 1.); да ће ако нађе да су постојали недостаци у раду органа управе, Заштитник грађана упутити препоруку органу о томе како би уочени недостатак требало отклонити (став 2.); да је орган управе дужан да, најкасније у року од 60 дана од дана добијања препоруке обавести Заштитника грађана о томе да ли је поступио по препоруци и отклонио недостатак, односно да га обавести о разлозима због којих није поступио по препоруци (став 3.); да изузетно, ако постоји опасност да ће због неотклањања недостатка, права подносиоца притужбе бити трајно и у значајном обиму оштећена, Заштитник грађана у својој препоруци органу управе може утврдити и краћи рок за отклањање недостатка, с тим што тај рок не може бити краћи од 15 дана (став 4.); да ако орган управе не поступи по препоруци, Заштитник грађана може о томе да обавести јавност, Скупштину и Владу, а може и да препоручи утврђивање одговорности функционера који руководи органом управе.

Одредбама члана 359. *Судској йословника* („Службени гласник“, бр. 110/09, 70/11 и 19/12) је прописано: да се у основном и вишем суду води књига надзора над притвореницима, у коју председник или судија кога он одреди за обилазак, уписује обавештења о томе како се притвореници хране, како се снабдевају неопходним стварима и како се са њима поступа (став 1.); да је председник, односно судија кога он одреди дужан да без одлагања обавести Министарство о неправилностима уоченим приликом обиласка притвора (став 2.); да се са обавештењем унетим у књигу надзора и предузетим мерама Министарства обавештавају судије и управа затвора (став 3).

Одредбом члана 1. *Правилника о надзору над радом завода у Управи за извршење кривичних санкција* („Службени гласник РС“, број 49/11) прописано је да се овим правилником ближе уређује надзор над радом завода у Управи за извршење кривичних санкција, док је одредбама члана 2. овог правилника предвиђено да се надзором проверава законитост и правилност рада завода, као и да надзор у заводу, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција (у даљем тексту: Закон), обухвата: 1) статус и заштиту права

лица лишених слободe; 2) третман лица лишених слободe; 3) обезбеђење завода и безбедност завода; 4) материјално-финансијско пословање завода; 5) обуку и упошљавање лица лишених слободe; 6) управљање заводом и рад запослених; 7) безбедност лица лишених слободe.

Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затворора („Службени гласник РС“, бр. 72/10 и 6/12) (у даљем тексту: Правилник), донетим на основу одредбе члана 25. ЗИКС, прописано је да се овим правилником ближе уређују начин живота и рада осуђених у казнено-поправним заводима, окружним затворима и казнено-поправном заводу за жене (у даљем тексту: завод), ако посебним прописом није друкчије одређено (члан 1). Одредбом члана 14. став 1. Правилника прописано је да осуђени који је упућен у завод остварује, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција (у даљем тексту: Закон), права на: човечно поступање; смештај; слободно време; исхрану; одећу, рубље и обућу; упућивање поднесака; дописивање; телефонски разговор; правну помоћ; посете; боравак у посебној просторији; пријем пакета; пријем новчаних пошиљки; рад и права на основу рада; здравствену заштиту; обавештавање; образовање; остваривање верских права; поднесак, притужбу и жалбу и судску заштиту. Члан 62. став 1. овог правилника предвиђа да се у циљу остваривања својих права осуђени може поднеском писмено обратити начелнику службе или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода. Члан 63. Правилника, поред осталог, прописује: да осуђени има право притужбе управнику завода због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему (став 1.); да је управник завода или лице које он овласти дужан да испита притужбу осуђеног и да о њој донесе решење у року од 15 дана (став 3.); да ће, уколико се притужба односи на тежу повреду радних обавеза и дужности од стране запосленог лица, управник или лице које он одреди, одмах испитати основаност притужбе и предузети мере за спречавање даљег наступања штетних последица (став 4.); да ће, уколико се притужба односи на угрожавање или повреду тела или здравља осуђеног, управник завода наредити да лекар одмах прегледа осуђеног и да о томе сачини извештај (став 5). Одредбама члана 64. овог правилника је прописано: да осуђени може писмено захтевати да се непосредно обрати управнику завода и да са њим усмено разговара, а захтев се доставља преко посебног сандучета (став 1.); да ће управник завода обавити разговор са осуђеним, а уколико наведени разлози немају поверљив карактер упутиће га на законом и овим правилником прописан начин остваривања и заштите права (став 2). Чланом 65. Правилника је прописано: да осуђени који не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем, има право да у року од осам дана од дана пријема решења, поднесе жалбу директору Управе (став 1.); да се у жалби осуђеног наводи број одлуке на коју се жали и у ком погледу је незадовољан донетом одлуком (став 2). Према члану 65. овог правилника, поднесак, притужбу и жалбу осуђени подноси у три примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један остаје код осуђеног, а један се улаже у лични лист осуђеног. Одредбе члана 67. овог Правилника

прописују: да, ако осуђени сматра да је његово право повређено поступањем управника завода, може поднети притужбу директору Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Управа), с тим што осуђени подноси притужбу директору Управе у затвореној коверти (став 1.); да ће, ако директор Управе или лице које он овласти утврди да притужба није поднета из разлога наведеног у ставу 1. овог члана, притужбу доставити надлежном органу и о томе ће обавестити осуђеног (став 2). Према одредбама члана 68. Правилника, поред осталог, прописано је: да осуђени има право да се без присуства службених лица у заводу притужи овлашћеном лицу које, у складу са законом, надзире рад завода (став 1.); да се осуђени може писмено притужити одељењу надлежном за послове надзора у седишту Управе (став 3). Одредбе члана 69. овог правилника прописују: да против коначне одлуке којом је осуђеном током извршења казне затвора ограничено или повређено неко право утврђено законом осуђени има право, у складу са законом, на судску заштиту (став 1.); да се судска заштита из става 1. овог члана остварује у управном спору (став 2). Члан 70. Правилника предвиђа: да се тужба за судску заштиту подноси у року од три дана од дана достављања одлуке (став 1.); да ће о тужби из става 1. овог члана надлежни суд одлучити у року од 30 дана од дана пријема тужбе, у складу са Законом (став 2). Одредбама члана 71. овог правилника, поред осталог, прописано је: да осуђени има право подношења притужбе Заштитнику грађана писмено или усмено без присуства запослених у заводу (став 1.); да је, пре подношења притужбе, осуђени дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем управном поступку (став 2.); да изузетно, Заштитник грађана може, у складу са законом, покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства у поступку из става 2. овог члана, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблаговремен рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе (став 3). Одредбом члана 72. Правилника је предвиђено да подношење поднесака, притужби, жалби или тужби, не повлачи одговорност осуђеног и он због тога не може бити изложен било каквом кажњавању, малтретирању или узнемиравању.

4. Испитивање постојања процесних претпоставки за одлучивање

Уставни суд најпре констатује да одредбе члана 25. Устава гарантују неповредивост физичког и психичког интегритета и јемство да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, као и да је иста гаранција садржана у члану 3. Европске конвенције.

У контексту конкретног уставносудског спора, Уставни суд констатује да се наведено јемство у односу на представнике државних органа огледа првенствено у обавези да се уздрже од радњи којима се повређује психички и физички интегритет лица које се налази у притвору или на издржавању

казне затвора, односно да се уздрже од излагања тог лица мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, а чиме се осигурава поштовање материјалног аспекта овог права.

С друге стране, постоји позитивна обавеза надлежних државних органа да поштују и заштите процесни аспект права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције, а који подразумева обавезу надлежних државних органа да у случају постојања јасних индиција да је лице које се налази у притвору или на издржавању казне затвора било изложено неком од облика злостављања, спроведе делотворну, темељну, брзу и независну истрагу која би требало да осигура идентификовање и кажњавање одговорних лица (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Сџанимировић* *и* *проштив Србије*, представка број 26088/06 од 18. октобар 2011. године, ст. 39. и 40, *Labita* *и* *проштив Италије* (BB), представка број 26772/95, од 6. априла 2000. године, став 131, *В.Д. и* *проштив Хрватске*, представка број 15526/10, од 8. фебруара 2012. године, ст. 63. и 64. и *Мађер и* *проштив Хрватске*, представка број 56185/07, од 21. септембар 2011. године, ст. 111. и 112).

За разлику од наведеног члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције који не говоре изричито о гаранцијама материјалног и процесног аспекта забране злостављања, Уставни суд указује да Конвенција УН изричито садржи ове гаранције. Тако је чланом 2. Конвенције УН предвиђена обавеза сваке државе чланице да предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом, а чланом 4. да ће свака држава чланица настојати да се према њеном кривичном праву сви акти тортуре сматрају кривичним делима. Такође, Конвенција УН у члану 6. изричито прописује обавезу држава чланица да обезбеде хапшење лица за које се сумња да је извршило акт тортуре, као и да неодложно врши истрагу ради утврђивања чињеница.

Из претходно изнетог произлази да јемство и поштовање материјалног и процесног аспекта забране мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања представља императивну норму уставног и општег међународног права, те да се, према пракси Европског суда за људска права коју прихвата и Уставни суд, испитивање процесних претпоставки за одлучивање и основаност навода о њиховој повреди може вршити одвојено.

Испитујући постојање Уставом и законом утврђених претпоставки да Уставни суд одлучује о овој уставној жалби, Уставни суд најпре констатује да је уставна жалба изјављена против радњи чињења и нечињења Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција, Основног суда у Пожаревцу и Основног јавног тужилаштва у Пожаревцу, а због повреде материјалног и процесног аспекта права из чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције, и последично повреде права из члана 22. Устава, члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

Уставни суд даље констатује да се наводи подносиоца о повреди материјалног и процесног аспекта означених права и одговорности државних

органа односе на три временска периода, те да су чињенице које су од значаја за одлучивање Уставног суда утврђене у односу на три наведена временска периода, и то: 1) период који је подносилац провео задржан у тзв. „полицијском притвору“ у Полицијској станици 29. новембар у Београду (чињенично стање 4.1.); 2) период који је подносилац провео у притвору Окружног затвора у Београду (чињенично стање 4.2.); 3) период издржавања казне затвора подносиоца у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела (чињенично стање 4.3). Стога је и испитивање постојања претпоставки за одлучивање Уставног суда вршено о односу на три наведена временска периода.

4.1. Период задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду

У вези навода подносиоца о повреди означених права у односу на период задржавања у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Суд констатује да је утврђено да је подносилац 18. јула 2005. године лишен слободе, када је саслушан у Полицијској станици 29. новембар у Београду, те да је 20. јула 2005. године испитан пред истражним судијом Окружног суда у Београду.

Имајући у виду наведено, Уставни суд налази да је у вези овог периода потребно испитати постојање претпоставке да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу: а) материјалног аспекта и б) процесног аспекта.

а) Испитујући да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу материјалног аспекта периода задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Уставни суд указује на то да, према заузетом правном ставу, Суд нема временску надлежност да поступа по уставним жалбама у којима се оспорава радња која је предузета пре ступања на снагу Устава. Имајући у виду наведено, као и да се наводно злостављање подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду десило 18. јула 2005. године, а да је Устав ступио на снагу 8. новембра 2006. године, Уставни суд је оценио да је уставна жалба у овом делу у погледу материјалног аспекта недопуштена *ratione temporis*. Такође, и према општим правилима међународног јавног права, као и пракси Европског суда за људска права, Европска конвенција не обавезује државу уговорницу ни за једно дело или чињеницу које су се десили или за неку ситуацију која је престала да постоји пре њеног ступања на снагу у односу на ту државу уговорницу (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Сћанимировић и ројив Србије*, став 27).

б) Испитујући постојање претпоставке да Уставни суд одлучује о процесном аспекту права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције у односу на период задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Уставни суд указује да је према пракси Европског суда за људска права, коју прихвата и овај суд, процесна обавеза спровођења званичне, делотворне истраге у случају навода о повреди забране злостављања, прерасла у посебну и самосталну обавезу надлежних државних органа. То даље значи да поштовање процесног аспекта из члана 25. Устава

и члана 3. Европске конвенције може створити одређене обавезе за надлежне државне органе и у случају када се наводно злостављање десило пре ступања на снагу Устава.

С друге стране, начело правне сигурности упућује на то да само поступања или пропусти настали после тог датума могу потпасти под временску надлежност Уставног суда, те да је неопходно да значајан део процесних радњи које ова одредба захтева буде спроведен, или је требало да буде спроведен после ступања на снагу Устава, када је установљена уставна жалба као посебно правно средство за заштиту права гарантованих Уставом и Европском конвенцијом (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Тина Ђрошић Турске*, представка број 22339/03, од 19. јануар 2010. године, ст. од 58. до 63. и *Сћанимировић Ђрошић Срдије*, став 29).

Примењујући наведено становиште на конкретан случај, Уставни суд је утврдио да је подносилац приликом испитивања пред истражним судијом Округног суда у Београду 20. јула 2005. године изјавио да је у полицији, након одласка браниоца, био малтретиран, те да је на записнику о саслушању, од стране истражног судије, констатовано да на десној руци подносиоца постоје две тачкасте повреде. Суд је даље утврдио и да је приликом лекарског прегледа у амбуланти притвора Округног затвора у Београду 21. јула 2005. године подносилац изјавио да је био тучен у Полицијској станици 29. новембар у Београду, те да су у извештају лекара од 21. јула 2005. године констатоване одређене повреде. Из документације достављене Уставном суду, као и навода уставне жалбе, произлази да подносилац поводом наведеног злостављања у Полицијској станици 29. новембар у Београду није подносио кривичне пријаве, нити су накнадно он, нити његов бранилац указивали на овакво поступање према подносиоцу.

Иако за настанак процесне обавезе спровођења званичне, делотворне истраге о наводима подносиоца о злостављању у Полицијској станици 29. новембар у Београду није било неопходно да подносилац поднесе кривичну пријаву, Уставни суд налази да је од значаја да накнадно није било указивања од стране подносиоца, нити његовог браниоца, на овакво поступање полицијских службеника, или указивања на пропуштање да се спроведе истрага, те да поводом овог догађаја ниједна радња није предузета након ступања на снагу Устава. Стога је Уставни суд оценио да је уставна жалба у делу који се односи на период задржавања у Полицијској станици 29. новембар у Београду недопуштена *ratione temporis* и у погледу процесног аспекта.

Имајући у виду претходно изнето, Уставни суд није ценио ни наводе подносиоца о повреди права из члана 28. Устава, а који се односе период задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду.

Сагласно претходно изложеном, Уставни суд је, на основу одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу одбацио у овом делу као недопуштену, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка, па је решио као у тачки 3. изреке.

4.2. Период притвора у Окружном затвору у Београду

У вези навода подносиоца о повреди означених права у односу на период притвора, Уставни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе од 20. јула 2005. године до 6. новембра 2011. године био притворен у Окружном затвору у Београду.

Имајући у виду наводе уставне жалбе које се односе на период притвора, Уставни суд налази да је у вези овог периода потребно испитати постојање следећих претпоставки: а) да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу материјалног аспекта, б) да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу процесног аспекта и ц) да ли је подносилац пре обраћања Уставном суду имао на располагању правна средства и да ли је та правна средства исцрпео.

а) Када је реч о допуштености *ratione temporis* у погледу материјалног аспекта периода трајања притвора, као и у случају периода задржавања у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Уставни суд није надлежан да поступа по наводима уставне жалбе у којима се оспоравају радње предузете пре ступања на снагу Устава. То даље значи да је уставна жалба у овом делу у погледу материјалног аспекта недопуштена *ratione temporis* за период од 20. јула 2005. године до 8. новембра 2006. године, те да је Суд надлежан да у овом делу испитује наводе подносиоца о догађајима након ступања на снагу Устава.

б) Када је реч о допуштености *ratione temporis* у погледу процесног аспекта периода трајања притвора, Уставни суд, на основу већ изнетог става, констатује да поступања или пропусти настали после ступања на снагу Устава свакако потпадају под временску надлежност Уставног суда и предмет су оцене Уставног суда. Међутим, како је подносилац континуирано, још од почетка трајања притвора, указивао на злостављање од стране припадника Службе за обезбеђење Окружног затвора у Београду и одсуство истраге о том питању, Уставни суд налази да се ови наводи могу третирати као трајна радња, те да има места узимању у обзир и чињеница које су се догодиле пре ступања на снагу Устава. Ово посебно из разлога што је значајан део процесних радњи које ова одредба Устава и Европске конвенције захтева, био спроведен или је требало да буде спроведен после ступања на снагу Устава, јер је притвор према подносиоцу трајао још пет година након ступања на снагу Устава.

в) Испитујући испуњеност претпоставке о исцрпљености правног пута, Уставни суд констатује да је претходно потребно одговорити на то да ли је током трајања притвора, подносилац имао на располагању правна средства којима би се делотворно и ефикасно могли испитати наводи о његовом злостављању у притвору, те да ли је подносилац та правна средства користио.

Имајући у виду да Уставни суд у поступцима досадашњег одлучивања о уставним жалбама није ценио основаност навода о повреди члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције пре него што су искоришћена редовна правна средства у поступку забране злостављања, Уставни суд је приликом ове оцене имао у виду праксу Европског суда за људска права.

Тако је Европски суд за људска права у својој досадашњој пракси успоставио начелне изузетке од примене правила о исцрпљености домаћих правних лекова, сматрајући да се наведено правило не примењује аутоматски и да нема апсолутни карактер, већ да се приликом разматрања његове примене морају имати у виду околности сваког појединачног случаја (видети: пресуду у предмету *Akdivar и остали њројив Турске*, представка број 21893/93, од 16. септембра 1996. године, став 69). Постојање правних средстава мора бити у довољној мери извесно, не само у теорији него и у пракси, без чега се они не могу сматрати делотворним и доступним и на држави је да обезбеди њихово постојање и примену (видети: пресуде у предметима *Vernillo њројив Француске*, представка број 11889/85, од 20. фебруара 1991. године, став 27. и *Selmini њројив Француске*, представка број 25803/94, од 28. јула 1999. године, став 75), при чему то правно средство мора пружити прилику да се кроз њега реше супстанцијална питања везана за одређено прекршено људско право, као и да пружи одговарајуће задовољење за конкретно кршење права (видети: пресуду у предмету *Chahal њројив Уједињеној Краљевствима*, представка број 22414/93, пресуда од 15. новембра 1996. године, став 145).

У ситуацији када наизглед постоји више правних средстава које жртва кршења људских права може да искористи, на њему је да одлучи које ће средство искористити (видети: пресуде у предметима *Airey њројив Ирске*, представка број 6289/73, пресуда од 9. октобра 1979. године, став 23. и *Мађер њројив Хрвајске*, став 87), при чему правно средство мора пружити разуман изглед на успех (видети: пресуду у предмету *Akdivar њројив Турске*, став 68), али након што искористи такво правно средство, од њега се не може захтевати да покуша и са другим правим средством које му је било на располагању (видети: пресуду у предмету *Мађер њројив Хрвајске*, став 87).

Такође, у складу са „општеприхваћеним принципима међународног права“, могу постојати посебне околности када се подносилац представке ослобађа обавезе да претходно исцрпи све домаће правне лекове (видети: пресуду у предмету *Selmini њројив Француске*, представка број 25803/94, од 28. јула 1999. године, став 75), те се правило о исцрпљености домаћих правних средстава примењује у контексту механизма заштите људских права, при чему се мора тумачити са одређеним степеном флексибилности и без непотребног формализма (видети: пресуде у предметима *Cardot њројив Француске* од 19. марта 1991. године, број представке 11069/84, став 34. и *Selmini њројив Француске*, став 77).

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд налази да је у контексту цитираних одредаба ЗКП и ЗИКС које се односе на поступање према притвореницима, надзор над притвореницима и поступање по притужбама притвореника, потребно испитати да ли се ове притужбе и поступци могу сматрати правним средствима којима би се делотворно и ефикасно могли испитати наводи подносиоца о његовом злостављању у притвору, те да ли је подносилац та правна средства и поступке користио пре изјављивања уставне жалбе.

Уставни суд констатује да ЗКП садржи посебан одељак који се односи на поступање са притвореницима и који предвиђа следеће ситуације: 1) (општи) надзор над притвореницима који врши председник суда; 2) редован, недељни обилазак притвореника од стране председника суда или судије којег он одреди када се, поред осталог, председник суда, односно судија којег он одреди, обавештава о томе како се са притвореницима поступа; 3) обилазак притвореника „у свако доба“ од стране председника суда или истражног судије којом приликом могу примати притужбе од притвореника.

Уставни суд даље констатује да ЗКП једино у случају редовног, недељног обиласка притвореника прописује одређену процедуру, предвиђајући дужност председника суда или судије којег он одреди да о неправилностима уоченим приликом обиласка затвора, без одлагања обавести министарство надлежно за правосуђе, које је дужно да у року од 15 дана од дана пријема обавести председника суда, односно судију, о мерама предузетим за отклањање уочених неправилности. Такође, из одредаба члана 359. Судског пословника произлази да приликом надзора над притвореницима постоји обавеза председника суда или судије кога он одреди за обилазак, да у књигу надзора упише обавештења о томе како се са притвореницима поступа. Уставни суд констатује и то да ЗКП не прописује даље поступање по притужбама притвореника у ситуацији обиласка притвореника „у свако доба“, али се екстензивним тумачењем ЗКП закључује да судија може, односно да је дужан да у случају постојања основа сумње, надлежном тужилаштву поднесе кривичну пријаву.

Из наведеног се може закључити да приликом редовног, недељног обиласка притвореника или „обиласка у свако доба“ председник суда или судија којег он одреди за обилазак, може примати притужбе притвореника, при чему постоји једино обавеза председника суда или судије којег он одреди да у књигу надзора над притвореницима упише обавештење о поступању са притвореницима, те да је, уколико нађе да постоје неправилности које треба уклонити, дужан да о томе без одлагања обавести министарство надлежно за правосуђе. То даље значи да председник суда који врши надзор над притвореницима или судија који обилази притвор, немају обавезу да донесу били какву одлуку поводом притужбе притвореника на поступање у притвору, али да свакако могу поднети кривичну пријаву надлежном тужилаштву за кривично дело злостављање и мучење.

Из претходно наведеног, по оцени Уставног суда, *prima facie* произлази да се чак и у случају екстензивног тумачења ЗКП може закључити да су процедуре предвиђене ЗКП за поступање по притужбама притвореника о наводном злостављању неефикасне и неделотворне, а у смислу обавезе исцрпљивања правног пута пре изјављивања уставне жалбе. Ово првенствено из разлога што ЗКП не прописује обавезу судије или надлежног министарства да приворенику који се притужује одговори у форми писаног акта на наводе притужбе, нити произлази да су обавештења судије и министарства надлежног за правосуђе правно обавезујућа. Из претходно наведеног, Уставни суд закључује да одредбама ЗКП предвиђени механизми

поступања по притужбама притвореника о злостављању не представљају „правна средства“ која су подносиоцу могла „пружити разуман изглед на успех“ да „кроз њих реши супстанцијална питања“ везана за наводе о злостављању током трајања притвора.

Уставни суд даље констатује да и ЗИКС садржи посебну главу која уређује примену мера притвора, при чему ЗИКС изричито прописује да се у поступку са притвореницима, поред одредаба овог закона примењују и одредбе ЗКП. Уставни суд даље констатује да је одредбом члана 239. ЗИКС прописано да притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, осим ако ЗКП не одређује другачије, при чему ЗИКС не говори да ли се услови боравка односе и на поступање по притужбама притвореника.

С друге стране, из преосталих одредаба ове главе ЗИКС произлази да поводом радњи или мера које се предузимају према притворенику (спровођење у здравствену установу, повреда акта о кућном реду, примена принуде) обавезно или претходно мора постојати налог суда пред којим се поступак води или се о томе суд обавештава, а што упућује на закључак да и о притужбама притвореника о наводном злостављању даље поступа суд, и то према одредбама ЗКП. На овакав закључак додатно указује и одредба члана 249. ЗИКС, будући да се тек у тренутку превођења из статуса притвореника у статус осуђеног лица, притвореник изједначава у правима и дужностима са осуђеним лицем, из чега се даље може закључити да права и дужности притвореника, па и у погледу притужби, по ЗИКС нису у потпуности истоветна оним из ЗКП. Другим речима, из наведених одредаба ЗКП и ЗИКС произлази да ЗКП „слабије“ штити права притвореника у смислу поступања по притужбама о наводном злостављању, а посебно у смислу постојања правног средства који би притвореник могао користити, него што је то случај са ЗИКС предвиђеним поступањем по притужбама осуђеног лица.

Из наведеног, Уставни суд констатује да и у ситуацији да се екстензивним тумачењем ЗИКС закључи да се, поред ЗКП прописаног поступања са притужбама притвореника, на притужбе притвореника могу применити и одредбе ЗИКС које уређују питање поступања по притужби осуђених лица, овакво тумачење *prima facie* указује да такав правни пут није у довољној мери известен за подносиоца, те да је неделотворан за притужбе о злостављању.

Имајући у виду претходно наведено, Уставни суд оцењује да правна средства прописана ЗКП и ЗИКС, а која се односе на поступање са притужбама, у конкретном случају, не представљају делотворна и ефикасна правна средства којима су се, пре изјављивања уставне жалбе, могли испитати наводи о злостављању подносиоца у притвору.

И поред тога, Уставни суд констатује да је у спроведеном поступку утврђено да се подносилац уставне жалбе током боравка у притвору Округног затвора у Београду 13 пута обраћао управнику Округног затвора у Београду, директору Управе за извршење заводских санкција и министру правде, у којима се притуживао на третман који има у притвору, указујући на злостављање од стране стражара, те да се поднеском од 13. октобра 2010. године упућеном директору Управе за извршење кривичних санкција,

притуживао да по већем броју његових притужби управник Окружног затвора није одлучивао, из ког разлога тражи заштиту од директора Управе. Утврђено је и да наведених 13 поднесака и притужби подносиоца никад нису примљени у Управи за извршење кривичних санкција, те да је нејасно да ли су и када притужбе прослеђиване поступајућем судији, као ни шта је поводом ових притужби даље чињено.

Из наведеног се несумњиво може закључити да је подносилац током трајања притвора „покушао“ да користи правни пут прописан ЗКП, као и сходни правни пут прописан ЗИКС, те да је овај правни пут, у конкретном случају, био неделотворан.

Сагласно претходно изложеном, Уставни суд оцењује да, у делу уставне жалбе која се односи на период трајања притвора у Окружном затвору у Београду, постоје Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање Уставног суда.

4.3. Период издржавања казне затвора подносиоца у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

У вези навода подносиоца о повреди означених права у односу на период издржавања казне затвора, Уставни суд је утврдио да је подносилац 6. новембра 2011. године упућен у Казнено-поправни завод Пожаревац – Забела, на издржавање казне затвора, где се и сада налази.

Имајући у виду наводе уставне жалбе који се односе на период издржавања казне затвора, Уставни суд налази да је у вези овог периода потребно испитати да ли је подносилац, пре изјављивања уставне жалбе, имао на располагању правна средства којима би се делотворно и ефикасно могли испитати наводи о његовом злостављању у затвору, те да ли је подносилац та правна средства користио.

С тим у вези, Уставни суд констатује да ЗИКС уређује питање поступања по притужбама осуђених лица, те да је овај поступак по својој природи управни поступак. На овакав закључак Уставног суда упућују одредбе чл. 114, 114а, 165. и 166. ЗИКС, као и одредбе Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора.

Уставни суд констатује да ЗУП и ЗУС предвиђају могућност да се посебним законом пропишу краћи рокови за одлучивање управних органа, те да су одредбама ЗИКС предвиђени краћи рокови од оних прописаних одредбама ЗУП и ЗУС. Уставни суд даље констатује да ЗИКС прописује да је за поступање по притужби осуђеног лица због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему, у првом степену надлежан управник завода, а у другом степену директор Управе за извршење кривичних санкција, док се судска заштита остварује у управном спору пред Управним судом. За испитивање основаности притужбе осуђеног лица због повреде права од стране управника завода, надлежан је директор Управе, а судска заштита се остварује у управном спору пред Управним судом.

Уставни суд даље констатује да ЗИКС не уређује питање притужбе осуђеног лица Заштитнику грађана, те да једино у члану 75. став 5. предвиђа

да осуђени има право на дописивање без надзора са Заштитником грађана. Међутим, Закон о Заштитнику грађана прописује да свако физичко или правно, домаће или страно лице које сматра да су му актом, радњом или нечињењем органа управе повређена права може да поднесе притужбу Заштитнику грађана. Такође, у контексту конкретног случаја, од значаја је да је чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака предвиђено да Заштитник грађана обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре.

С друге стране, Суд констатује да одредбе члана 25. Закона о Заштитнику грађана прописују да је пре подношења притужбе Заштитнику грађана, подносилац дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем правном поступку, те да, изузетно, Заштитник грађана може, у складу са законом, покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства у поступку, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета.

Из претходно наведеног, Уставни суд закључује да поводом притужби осуђених лица о наводном злостављању могу поступати управни органи и Управни суд, али и Заштитник грађана. С тим у вези, Уставни суд констатује да поступак прописан ЗИКС не указује *prima facie* да је тај поступак неделотворан у пракси, те да поступање по притужби прописано овим законом представља правни пут који у начелу осуђеном може пружити прилику да реши супстанцијална питања везана за тврдње о злостављању, као и да пружи одговарајуће задовољење уколико се утврди да постоји повреда права. С друге стране, одредбе Закона о Заштитнику грађана указују на то да Заштитник грађана поводом притужби осуђених лица о злостављању може утврдити основаност таквих навода, те да уколико нађе да су наводи основани, може упутити препоруку надлежном органу о томе како да отклонити недостатке, а што даље упућује на закључак да одлучивање Заштитника грађана поводом притужби не обезбеђује потпуну правну заштиту.

У вези са претходно изнетим, Уставни суд поново указује на изнете ставове Европског суда за људска права да је, у ситуацији када наизглед постоји више правних средстава које жртва кршења људских права може да искористи, на њему да одлучи које ће средство искористити, те да правно средство мора пружити разуман изглед на успех, али да се након што искористи такво правно средство, од њега не може захтевати да покуша и са другим правим средством које му је било на располагању. Такође, Суд констатује да могу постојати посебне околности када се подносилац представке ослобађа обавезе да претходно исцрпи сва домаћа правна средства, те да се правило о исцрпљености домаћих правних средстава примењује у контексту механизма заштите људских права, при чему се мора тумачити са одређеним степеном флексибилности и без непотребног формализма.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд констатује да у документацији достављеној Уставном суду нема доказа да је подносилац, пре изјављивања уставне жалбе, поводом тврдњи о злостављању у затвору

користио правни пут прописан ЗИКС, али да је утврђено да је подносилац поднео притужбу Заштитнику грађана, те да је препоруком број 2410 од 31. децембра 2011. године, Заштитник грађана утврдио да је подносиоцу уставне жалбе у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређено право на психички и физички интегритет, као и право на здравству заштиту.

Иако је подносилац могао пре обраћања Уставном суду да користи правни пут предвиђен ЗИКС, Уставни суд констатује да се између два правна пута, подносилац одлучио за подношење притужбе Заштитнику грађана, те да је овом притужбом подносилац исходовао утврђење повреде његових гарантованих права. Такође, Уставни суд констатује да је од значаја и да се подносилац, поводом наводног злостављања током трајања притвора, више пута обраћао директору Управе за извршење кривичних санкција, али да на његове наводе никад није одговорено, а што је код подносиоца могло створити утисак да изјављивањем притужбе директору Управе, по ЗКП или ЗИКС, неће решити суштинска питања везана за заштиту његових гарантованих права. Стога, Суд закључује да се у конкретном случају од подносиоца није могло очекивати, нити тражити, да поред изјављивања притужбе Заштитнику грађана, а пре обраћања Уставном суду, покуша да заштиту од злостављања оствари и другим правим средствима.

Имајући у виду претходно изнето, Уставни суд оцењује да у конкретном случају постоје Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање Уставног суда у делу уставне жалбе која се односи на период издржавања казне затвора подносиоца у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела.

5. Оцена основаности навода уставне жалбе о повреди права на неповредивост физичког и психичког интегритета

Уставни суд понавља да одредбе члана 25. Устава гарантују неповредивост физичког и психичког интегритета и јемство да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, те да је иста гаранција садржана у члану 3. Европске конвенције. Иако то није изричито наведено у Уставу нити у Европској конвенцији, Уставни суд поново истиче да наведене одредбе у себи садрже гаранцију поштовања и заштите материјалног и процесног аспекта овог права, као и да су ови аспекти изричито гарантовани Конвенцијом УН.

5.1. Када је реч о материјалном аспекту права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања, Суд указује да ово право представља једну од основних вредности демократског друштва, те да се њиме апсолутно забрањује сваки облик злостављања, независно од околности и понашања жртве, те да природа кривичног дела коју је (наводно) починио (притвореник) затвореник не може бити оправдање за злостављање (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Labita йројив Ийталије*, представка број 26772/95, од 6. априла 2000. године, став 119, *Родиг и йри остјала йројив БиХ*, представка број 22893/05, од 27. маја 2008. године, став 66).

Уставни суд констатује да ово право појединца, за представнике државних органа, ствара обавезу да се уздрже од радњи којима се повређује психички и физички интегритет лица које се налази у притвору или на издржавању казне затвора, односно да се уздрже од излагања тог лица мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању. Суд даље наглашава да, приликом поступања са притвореником или затвореником (лицем лишеним слободe), надлежни државни органи морају водити рачуна о томе да свако прибегавање физичкој сили која није неопходна због његовог понашања (активног или пасивног отпора) у начелу може довести до угрожавања или повреде његовог физичког и психичког интегритета, односно доводи у питање јемство забране злостављања (видети: пресуду Европског суда за људска права у предметима *Хајнал Ђрођив Србије*, представка број 36937/06, од 19. јуна 2012. године, став 80).

Дакле, Уставни суд констатује да приликом поступања са притвореником или затвореником свакако постоје ситуације наведене и у члану 128. ЗИКС у којима је, због његовог понашања, употреба принуде законита и дозвољена, и које могу довести до настанка повреда, односно које притвореник или затвореник доживљава као повреду његовог физичког и психичког интегритета (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Gömi и друђи Ђрођив Турске*, представка број 35962/97, од 21. децембра 2006. године, став 77). Међутим, Уставни суд наглашава да дозвољену употребу средстава принуде треба разликовати од ситуације када примена средстава принуде, независно од понашања притвореника или затвореника, прелази дозвољене границе и када доводи у питање јемство забране злостављања (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Berliński Ђрођив Пољске*, представка број 27715/95 и 30209/96, од 20. јуна 2002. године, ст. од 57. до 65. и *Глаговић Ђрођив Хрвајске*, представка број 28847/08, 10. маја 2011. године, став 37). Другим речима, употреба силе и средстава принуде може бити потребна да би се осигурала безбедност затвора, одржао ред или спречили злочини у казним установа, али таква се сила и принуда може употребити само ако је неопходна, при чему не сме бити прекомерна (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Ivan Vasilev Ђрођив Бујарске*, представка број 48130/99, од 12. априла 2007. године, став 63). С тим у вези, Уставни суд указује и да је одредбама ЗИКС прописано да је кажњива принуда према лицу према коме се извршава санкција ако је несразмерна потребама њеног извршења, те да су забрањени и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава санкција подвргава било каквом облику мучења, злостављања и понижавања.

Уставни суд даље констатује да злостављање представља општи појам за појавне облике утврђене одредбама члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције, те да облици изричито поменути у наведеним одредбама (мучење, нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање), у суштини, могу бити исте природе, али да се разликују по интензитету нанетог физичког и/или психичког бола. С тим у вези, Суд даље констатује да злостављање мора достићи минимални степен тежине, односно патње и окрутности

поступања, да би се могло подвести под оцену члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције, те да је процена тог минималног нивоа релативна и зависи од свих околности конкретног случаја, а највише од трајања таквог поступања, његовог физичког и психичког ефекта, као и од мотива и циља таквог поступања (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Labita* *ipso* *in* *Italia*, став 120, *Гладовић* *ipso* *in* *Хрватске*, став 34. и *Мађер* *ipso* *in* *Хрватске*, став 106).

Уставни суд наглашава да тврдње о злостављању морају бити поткрепљене одговарајућим доказима, те да, у складу са праксом Европског суда за људска права, коју прихвата и Уставни суд, тврдње о злостављању морају бити доказане „ван разумне сумње“. Суд даље констатује да докази о злостављању морају проистећи „из скупа индиција, или из неоспорених, довољно озбиљних, јасних и усаглашених претпоставки“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Ирска* *ipso* *in* *Велике Британије*, представка број 5310/71, од 18. јануара 1978. године, став 161, *Salman* *ipso* *in* *Турске*, представка број 21986/93, од 27. јуна 2000. године, став 100. и *Labita* *ipso* *in* *Италије*, став 121).

Када је реч о терету доказивања навода о злостављању, Уставни суд констатује да терет доказивања, као и у случају тврдњи о повреди других права, првенствено лежи на подносиоцу уставне жалбе, наводној жртви злостављања, који, као што је речено, мора такве тврдње подупрети одговарајућим доказима. Међутим, у случају када се спорни догађаји о наводном злостављању налазе у потпуности или претежно у оквирима „заштићених сазнања“ надлежних државних органа, као што је свакако случај са лицима која су у притвору или затвору, може се појавити јака претпоставка постојања чињеница о питању настанка повреда до којих је дошло током трајања притвора или на издржавању казне затвора. У том случају, Суд сматра да се обавеза доказивања једним делом мора пребацити на надлежне државне органе, који морају пружити и обезбедити „задовољавајуће и убедљиво објашњење“ за настанак таквих повреда (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима: *Salman* *ipso* *in* *Турске*, став 100. и *Sunal* *ipso* *in* *Турске*, представка број 43918/98, од 25. јануара 2005. године, став 41).

Уставни суд констатује да ни Устав нити Европска конвенција не дефинишу злостављање, као општи појам, нити дефинишу мучење, нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање, као појавне облике злостављања изричито наведене у одредбама члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције. Суд даље констатује да Конвенција УН садржи у члану 1. дефиницију мучења (тортуре), одређујући да израз „тортура/мучење“ означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације, ако тај бол или те патње наноси службено лице или било

које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се тај израз не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују. Међутим, Конвенција УН не дефинише друге облике злостављања, већ у члану 16. став 1. прописује да се свака држава чланица обавезује да ће на територији под својом јурисдикцијом забранити примену других докумената о увођењу сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, а која нису акти тортуре утврђени у члану 1, ако такве акте врши представник јавне функције или неко друго лице које иступа у службеном својству или на његово подстицање или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се обавезе наведене у чл. 10, 11, 12. и 13. примењују тако што ће појам тортуре бити замењен појмом других облика сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

Уставни суд даље закључује да, иако не садрже дефиницију, и Устав и Европска конвенција праве разлику између појмова мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, те да је несумњиво реч о различитим степенима злостављања, који узрокују различит степен и интензитет бола и патње. Како у досадашњој пракси Уставни суд није одређивао значење појмова из члана 25. Устава, Уставни суд се руководио дефиницијом мучења из Конвенције УН, као и праксом Европског суда за људска права и аутономним појмовима изграђеним од стране тог суда.

Тако, према пракси Европског суда за људска права, мучење (тортура) представља нечовечно или понижавајуће поступање која је учињено са намером да се, зарад одређеног циља, неком лицу нанесу веома озбиљне, тешке и сурове физичке и душевне патње и бол (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Ирска њројтив Велике Бријаније*, ст. 167. и 168. и *Аksoy њројтив Турске*, представка број 21987/93, од 18. децембра 1996. године, ст. 63. и 64. и *Ићан њројтив Турске*, представка број 22277/93, од 27. јуна 2000. године, ста 85).

Нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање представља облике злостављања који се од мучења разликују по интензитету нанетог бола и патње. Европски суд је „сматрао да је поступање било ‘нечовечно’ зато што је, између осталог, било почињено с умишљајем, трајало је сатима без прекида и изазвало је или стварну телесну повреду или интензивну психичку и менталну патњу, а било је и ‘понижавајуће’ зато што је код жртава изазивало осећај страха, душевног бола и инфериорности који је могао да их понизи. Да би те казне или поступци били ‘нечовечни’ или ‘понижавајући’, претрпљена патња или понижење мора, у сваком случају, да превазиђе неизбежни елеменат патње или понижења који се повезује с датим обликом легитимног поступања или кажњавања. Питање да ли је сврха таквог поступања била да понизи или омаловажи жртву, јесте фактор који такође треба узети у разматрање, али одсуство било које такве сврхе не може у потпуности да искључи закључак да је дошло до повреде члана 3.“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима

Gäfgen *iprotiv Немачке*, представка број 22978/05, од 1. јуна 2010. године, ст. 88. и 89, *Jalloh* *iprotiv Немачке*, представка број 54810/00, од 11. јула 2006. године, став 68, *Labita* *iprotiv Италије*, став 120. и *Хајнал* *iprotiv Србије*, став 79).

Из наведеног, Уставни суд закључује да сваки од облика злостављања мора достићи минимални степен тежине, односно патње и окрутности поступања, те да се ови облици међусобно разликују по интензитету нанете патње и бола, као и намери да се патња и бол проузрокују са одређеним циљем, најчешће ради добијања обавештења, признања или кажњавања. Тако је код мучења неопходно постојање намере да се нанесу физичке и душевне патње и бол високог интензитета, са одређеним циљем, док код нечовечног поступања или кажњавања није неопходно нити одлучујуће постојање овакве намере. Такође, када је реч о понижавајућем поступању или кажњавању, Суд констатује да је за овај облик злостављања потребно постојање циља да се одређено лице понизи, те да је реч о поступању које код жртве ствара осећај страха, душевног бола и инфериорности.

5.2. Када је реч о процесном аспекту права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања, Уставни суд најпре понавља да из одредбе члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције произлази позитивна обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну званичну истрагу у случају када лице које се налази у притвору или на издржавању казне затвора износи уверљиве наводе да је од стране службених лица претрпело неки од облика злостављања. Уставни суд даље констатује да ова обавеза постоји чим се поднесе званична притужба са уверљивим наводима, и то без обзира на начин истраге, односно без обзира на то каква је прописана процедура поступања по притужбама.

Суд наглашава да се истрага мора спровести чак и у ситуацији када формално нема званичне притужбе, и то под условом да постоје довољно јасне назнаке да је од стране службених лица према притворенику или лицу на издржавању казне затвора примењено злостављање. Ово из разлога што је потребно „узети у обзир посебно осетљив положај жртава и чињеницу да ће људи који су били изложени озбиљном злостављању бити мање спремни или вољни да поднесу притужбу“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Оџашевић* *iprotiv Србије*, представка број 32198/07 од 5. фебруара 2013. године, став 30, *Сџанимировић* *iprotiv Србије*, став 39. и *Vati* и *групи* *iprotiv Турске*, представка број, 33097/96 и 57834/00, од 3. јуна 2004. године, став 133).

Уставни суд даље констатује да истрага треба да буде спроведена на начин који може довести до идентификације и кажњавања одговорних, како би задовољила стандард делотворности. У супротном би уставна забрана мучења и нечовечног и понижавајућег поступања и кажњавања била неделотворна у пракси, те би, у „неким случајевима службена лица могла злоупотребити права оних под њиховом контролом, практично без кажњавања“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Оџашевић* *iprotiv Србије*, став 31. и *Labita* *iprotiv Италије*, став 131).

С друге стране, Суд констатује да обавеза спровођења делотворне истраге није по свом обиму обавеза резултата, већ обавеза средстава, те да је у том смислу преваходно потребно да су надлежни државни органи „предузели све разумне кораке које су имали на располагању да обезбеде доказе у вези са догађајем“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Милановић њројив Србије*, представка број 44614/07 од 14. децембра 2010. године, став 86. и *Мађер њројив Хрватске*, став 111).

Поред наведених захтева, Уставни суд констатује да надлежни државни органи морају истрагу спровести темељно, односно да морају увек озбиљно покушати да открију шта се десило и не би требало да се ослањају на исхитрене или неосноване закључке да би истрагу завршили, нити би такве закључке требало да користе као основ за своје одлуке. По оцени Уставног суда, темељна истрага свакако подразумева узимање детаљних изјава од наводне жртве, изјаве сведока, одређивање додатних медицинских вештачења, при чему сваки недостатак истраге који утиче на утврђивање узрока настанка повреда или откривање одговорних особа, представља ризик да истрага неће задовољити овај стандард (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Мађер њројив Хрватске*, став 112.). Такође, истрага мора бити спроведена хитно, и то од стране независних надлежних органа који нису били укључени у наводно злостављање. Најзад, да би задовољила стандард делотворности, Суд констатује да истрага мора да омогући довољан елемент увида јавности да би обезбедила одговорност, те иако „степен траженог увида јавности може да варира, онај ко се притужује мора да добије делотворан приступ истражном поступку у свим случајевима (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Ојшашевић њројив Србије*, став 31, и *Vati и друји њројив Турске*, став 137).

6. Примена основних ставова у вези права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања на конкретан случај

Уставни суд најпре констатује да се подносилац у уставној жалби позива на повреду права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције. Имајући у виду садржину наведених чланова, као и изнете основне ставове у вези права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања, Уставни суд констатује да је оцену основаности ових навода вршио у односу на одредбе члана 25. Устава.

Имајући у виду претходне оцене у погледу постојања процесних претпоставки за одлучивање, Уставни суд констатује да су наводи подносиоца о повреди материјалног и процесног аспекта права из члана 25. Устава цењени у односу на: 1) период притвора у Окружном затвору у Београду и 2) период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела.

6.1. Период њрјивора у Окружном зајвору у Београду

У вези са тврдњама подносиоца о повреди материјалног аспекта права из члана 25. Устава током периода трајања притвора, Уставни суд подсећа

да је надлежан да у овом делу испитује основаност навода у вези догађаја након ступања на снагу Устава, 8. новембра 2006. године, те да није *ratione temporis* надлежан да испитује догађај од 21. јула 2005. године.

С тим у вези, Уставни суд даље констатује да је у спроведеном поступку неспорно утврђено да су према подносиоцу два пута, 11. јуна 2007. и 18. децембра 2009. године, од стране припадника Службе за обезбеђење Окружног затвора у Београду, примењене мере принуде – физичка сила и гумена палица. У преостала два документована догађаја, од 22. јануара 2010. и 18. јула 2011. године, из лекарских извештаја утврђено је да на телу подносиоца није било трагова примене физичке силе.

Уставни суд понавља да злостављање мора достићи минимални степен тежине да би се могло подвести под оцену члана 25. Устава, те да је процена тог минималног нивоа релативна и зависи од свих околности конкретног случаја, као и да дозвољену употребу мера принуде треба разликовати од ситуације када примена принуде, независно од понашања подносиоца, прелази те дозвољене границе, односно када је принуда несразмерна.

Из утврђених чињеница, Уставни суд констатује да је након догађаја од 11. јуна 2007. године подносилац био прегледан од стране лекара Окружног затвора у Београду, те да је, према извештају лекара, на телу подносиоца констатован већи број хематома, различитих величина, као и црвенило, а да након догађаја од 18. децембра 2009. године подносилац није прегледан одмах, већ након 11 дана, којом приликом је на његовом телу констатовано више хематома, различитих величина, у регресији. Уставни суд налази да су у описаним околностима примењене мере принуде над подносиоцем, као и степен и тежина задобијених повреда довољно озбиљни, те да се овакво поступање може подвести под члан 25. Устава.

Да би одговорио на питање да ли је подносилац заиста и био злостављан, и ако јесте, о ком облику злостављања је реч, Уставни суд претходно мора одговорити на питање да ли су примењене мере принуде у ова два описана догађаја заиста биле и неопходне, односно да ли је примењена принуда била прекомерна.

Уставни суд констатује да је у оба описана догађаја, примени принуде претходио физички, односно вербални сукоб подносиоца са другим притвореником, те да је у првом догађају принуду употребио један стражар, а у другом два стражара, и то тако што је након оглушења подносиоца на усмену наредбу, према њему прво примењена физичка снага, а након тога гумена палица. Уставни суд даље констатује да се разлози за употребу принуде у конкретним догађајима свакако могу подвести под разлоге наведене у члану 128. став 1. ЗИКС, те да су у том смислу били дозвољени.

Међутим, Уставни суд налази да јачина употребљене силе која је у оба догађаја резултирала бројним повредама на телу подносиоца, упућује на закључак да је у описаним догађајима употреба средстава принуде била прекомерна, односно несразмерна. Наиме, иако је подносилац својим понашањем „испровоцирао“ употребу принуде, Уставни суд оцењује да описан активни и пасивни отпор који је подносилац том приликом пружао, свакако

не може оправдати бројност и тежину нанетих повреда. Стога је Уставни суд оценио да је такво поступање морало код подносиоца узроковати физичку и психичку патњу која је неспојива са забраном злостављања гарантованом чланом 25. Устава.

За овакву оцену Уставног суда од значаја је и то да је подносиоца, након другог описаног догађаја, и поред његовог изричитог тражења, лекар Окружног затвора у Београду прегледао тек након 11 дана. У одговору управника Окружног затвора у Београду нису дати било какви разлози зашто је подносиоцу ускраћена здравствена заштита гарантована чланом 68. Устава.

Приликом одређивања о ком облику злостављања је реч, Уставни суд је пошао од претходно наведених дефиниција и оценио да је у описаним догађајима према подносиоцу поступано нечовечно. Наиме, подносилац је неспорно тада задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су, као што је речено, морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, али Уставни суд налази да није доказано да је у поступању стражара било намере да му се те повреде нанесу ради одређеног циља.

Имајући у виду напред изнето, Уставни суд је оценио да је током трајања притвора у Окружном затвору у Београду, подносиоцу повређен материјални аспект права из члана 25. Устава.

Оцењујући основаност навода о повреди процесног аспекта из права члана 25. Устава, а у вези са тврдњама подносиоца да су надлежни државни органи пропустили да спроведу делотворну истрагу, односно да нису поступали по његовим притужбама о злостављању, Уставни суд констатује да је у спроведеном поступку утврђено да се током боравка у притвору Окружног затвора у Београду, подносилац уставне жалбе са 13 поднесака обраћао управнику Окружног затвора у Београду, директору Управе за извршење заводских санкција и министру правде, притужујући се на злостављање, при чему је у већини поднесака навео и имена стражара за које је тврдио да га туку. Утврђено је да ниједна притужба подносиоца није примљена у Управи за извршење кривичних санкција, те да је нејасно да ли су и када притужбе подносиоца прослеђене поступајућем судији и да ли је судија поводом њих предузимао неке даље радње.

Уставни суд још једном указује да позитивна обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну званичну истрагу настаје у тренутку када лице које се налази у притвору поднесе притужбу са аргументованим наводима да је од стране службених лица претрпело неки од облика злостављања, те да се истрага мора водити на начин да доведе до утврђивања чињеница конкретног догађаја, као и да уколико се докаже да су наводи о злостављању истинити, доведе до идентификовања и кажњавања одговорних.

Уставни суд даље констатује да и поред више притужби подносиоца уставне жалбе, као и медицинске документације о његовим бројним повредама, током трајања притвора у Окружном затвору у Београду, од стране надлежних државних органа није покренута, нити спроведена било каква званична истрага која би утврдила истинитост навода подносиоца о злостављању. Наиме, Уставни суд налази да су се ове притужбе могле оценити као уверљиве и

аргументоване, посебно ако се имају у виду медицински извештаји о здравственом стању подносиоца, као и то да је у притужбама подносилац наводио имена стражара који су га наводно злостављали. При том, Уставни суд констатује да је од стране управника Окружног затвора у Београду, након оба описана догађаја спроведен поступак и да су сачињени извештаји, у смислу оцене законитости употребе принуде, те да су ови извештаји достављени Управи за извршење кривичних санкција и поступајућем судији, али да из достављене документације нема доказа да је поводом ових догађаја, употребљене принуде и повреда нанетих подносиоцу, даље вођена било каква званична истрага.

Како поводом притужби подносиоца о злостављању није спроведена делотворна званична истрага, Уставни суд је оценио да је током трајања притвора у Окружном затвору у Београду подносиоцу повређен и процесни аспект права из члана 25. Устава.

Имајући у виду разлоге оцене изнете у тачки 6.1. овог образложења, Уставни суд је утврдио да је током трајања притвора у Окружном затвору у Београду подносиоцу уставне жалбе повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета, зајемчено чланом 25. Устава, па је сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу усвојио и одлучио као тачки 2. изреке.

6.2. Период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

У вези са тврдњама подносиоца о повреди материјалног аспекта права из члана 25. Устава током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, Уставни суд је основаност ових тврдњи оценио у односу на два описана догађаја, од 22. децембра и 24. децембра 2011. године.

Уставни суд даље констатује да је у спроведеном поступку неспорно утврђено да су према подносиоцу 22. децембра 2011. године, од стране припадника Службе за обезбеђење, примењене мере принуде – физичка сила и гумена палица. Суд констатује да је употреби принуде претходила повреда кућног реда од стране подносиоца и то „злоупотреба телефонског разговора“, те да је подносиоцу наложено више пута да уђе у собу, што је он одбио, након чега су, због даљег пружања активног и пасивног отпора, три стражара према подносиоцу применила принуду. Из утврђених чињеница, Уставни суд констатује да је након описаног догађаја, подносилац истог дана био прегледан од стране заводског лекара, те да је у извештају лекара на телу подносиоца констатован већи број хематома, различитих величина, као и да је наредног дана урађен контролни преглед. Уставни суд налази да су, у описаним околностима, примењене мере принуде над подносиоцем, као и степен и тежина задобијених повреда довољно озбиљни, те да се овакво поступање може подвести под члан 25. Устава.

Као и у претходно датој оцени, да би одговорио на питање да ли је подносилац заиста и био злостављан, и ако јесте, о ком облику злостављања је реч, Уставни суд мора да оцени да ли су примењене мере принуде заиста биле и неопходне, односно да ли је примењена принуда била прекомерна.

С тим у вези, Уставни суд даље констатује да се разлози за употребу принуде у конкретном догађају могу подвести под разлоге наведене у члану 128. став 1. ЗИКС и да су у том смислу примењене мере биле дозвољене, те да је употреба принуде од стране управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела оцењена као оправдана и правилна.

Међутим, Уставни суд налази да јачина употребљене силе која је довела до бројних повреда на телу подносиоца, и то највише на његовим леђима, упућује на закључак да је у конкретном догађају употреба средстава принуде била прекомерна, односно несразмерна. Иако је и овог пута подносилац својим понашањем „испровоцирао“ употребу принуде, Уставни суд оцењује да описан активни и пасивни отпор који је подносилац том приликом пружао, свакако не може оправдати бројност и тежину нанетих повреда. Такође, Уставни суд сматра да је од значаја и то да су мере принуде применила три стражара, те да нема доказа да је због активног отпора који је пружао подносилац, било који од стражара задобио повреде. Стога је Уставни суд оценио да је такво поступање морало код подносиоца узроковати физичку и психичку патњу која је неспојива са забраном злостављања гарантованом чланом 25. Устава.

Када је реч о квалификовању облика злостављања, Уставни суд је оценио да је у догађају од 22. децембра 2011. године према подносиоцу поступано нечовечно. Оваква оцена Уставног суда произлази из чињенице да је подносилац, услед несразмерне употребе средстава принуде, задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су, као што је већ речено, морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, али да Уставни суд налази да није доказано да је у поступању стражара било намере да му се те повреде нанесу ради одређеног циља.

Испитујући основаност навода о повреди материјалног аспекта права из члана 25. Устава у вези догађаја од 24. децембра 2011. године, Уставни суд поново указује на то да тврдње о злостављању морају бити доказане „ван разумне сумње“, те да докази о злостављању морају проистећи „из скупа индиција, или из неоспорених, довољно озбиљних, јасних и усаглашених претпоставки“. Такође, Суд понавља да у случају када се спорни догађаји о наводном злостављању налазе у потпуности или претежно у оквирима „заштићених сазнања“ надлежних државних органа, обавеза терета у погледу доказивања се једним делом мора пребацити на надлежне државне органе, који морају пружити и обезбедити „задовољавајуће и убедљиво објашњење“ за настанак таквих повреда.

На основу утврђеног чињеничног стања, Уставни суд констатује да је подносилац 24. децембра 2011. године, након посете мајке и брата, поднео притужбу Заштитнику грађана, те да је Заштитник грађана 27. децембра 2011. године обавио ванредну посету Казнено-поправном заводу Забела – Пожаревац. Суд даље констатује да је након спроведеног поступка, у коме је узета изјава од подносиоца, обављен непосредни лекарски преглед, извршен увид у службену документацију Завода и узета изјава од управника и лекара Завода, Заштитник грађана 31. децембра 2011. године донео

препоруку број 2410 у којој је утврђено да је подносилац 24. децембра 2011. године био изложен тортури и да му је ускраћен лекарски преглед, из ког разлога је даље утврђено да је подносиоцу повређено право на физички и психички интегритет и право на здравствену заштиту. Утврђено је и да телесне повреде које су нанете подносиоцу нису забележене у службеним евиденцијама.

Уставни суд даље констатује да је Заштитник грађана до оваквог закључка дошао, пре свега, јер је на основу непосредног налаза и мишљења члана Стручног тима Заштитника грађана, судског вештака форензичке струке, извештаја заводског лекара од 22. децембра 2011. године, као и његове изјаве, закључио да бројност и тежина повреда које је задобио подносилац несумњиво указују на чињеницу да је он након 22. децембра 2011. године, када је евидентирана примена средстава принуде – физичке силе и гумене палице и након обављеног лекарског прегледа 23. децембра 2011. године, поново био изложен телесном повређивању, те да врста и начин повређивања несумњиво упућују на закључак да је приликом наношења телесних повреда коришћена гумена палица, као и да су телесне повреде нанете од стране припадника Службе за обезбеђење. Уставни суд даље констатује да је утврђено да телесне повреде подносиоца, које су настале 24. децембра 2011. године, нису констатоване у службеним евиденцијама, да о томе није обавештен управник Завода, нити да је тим поводом подносилац одведен на лекарски преглед.

Из напред наведеног, Уставни суд закључује да се из скупа индиција и из неоспорених, довољно озбиљних, јасних и усаглашених претпоставки може ван разумне сумње закључити да је подносилац уставне жалбе 24. децембра 2011. године задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, те да у одговору управника Завода није пружено задовољавајуће и убедљиво објашњење за настанак таквих повреда.

Стога је Уставни суд оценио да је подносилац уставне жалбе био злостављан 24. децембра 2011. године, односно да је према њему поступано нечовечно. Оваква квалификација облика злостављања, произлази, пре свега, из чињенице да је подносилац неспорно тога дана задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су, као што је речено, морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, али Уставни суд налази да из навода подносиоца и достављене документације, није доказано да је постојала намера да му се те повреде нанесу ради постизања одређеног циља.

Имајући у виду напред изнето, Уставни суд је оценио да је током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, 22. и 24. децембра 2011. године, подносиоцу повређен материјални аспект права из члана 25. Устава.

Оцењујући основаност навода о повреди процесног аспекта права из члана 25. Устава, а у вези са тврдњама подносиоца да су надлежни државни органи пропустили да поводом описаних догађаја од 22. и 24. децембра 2011. године спроведу делотворну истрагу, Уставни суд поново указује да позитивна обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну

званичну истрагу подразумева да је истрага спроведена хитно, од стране независних надлежних органа, да је темељна, те да мора омогућити довољан елемент увида јавности. Другим речима, званична истрага се мора спровести на начин да доведе до утврђивања чињеница конкретног догађаја, као и да уколико се докаже да су наводи о злостављању истинити, доведе до идентификовања и кажњавања одговорних, што свакако не значи да ће свака делотворна истрага заиста и довести до таквог резултата.

На основу утврђеног чињеничног стања, Уставни суд констатује да су поводом описаних догађаја, а након препоруке Заштитника грађана, од стране управника Завода извршене одређене истражне радње, ради прикупљања доказа и информација који би указали на начин повређивања подносиоца уставне жалбе. Уставни суд даље констатује да је подносилац уставне жалбе одбио да се управнику Завода и Служби за обезбеђење изјасни на околности повређивања од 24. децембра 2011. године, те да је управник Завода након спроведених истражних радњи закључио да се не може са сигурношћу утврдити на који начин је дошло до повређивања подносиоца, нити да се могу идентификовати одговорна лица, како би се против њих покренули дисциплински поступци.

У вези са изнетим, Уставни суд подсећа да је истрага независна, уколико је спроведена од стране органа који нису били укључени у наводно злостављање. Уставни суд даље констатује да, иако је управник Завода истражне радње спровео тек након препоруке Заштитника грађана, спроведене радње указују на то да је истрага у овом делу била темељна. Наиме, управник Завода је, ради утврђивања чињеница конкретног догађаја и идентификовања и кажњавања одговорних, извршио увид у распоред рада и евиденције о присутности ради утврђивања идентитета службених лица која су радила 24. децембра 2011. године, узео изјаве свих службених, осуђених и притворених лица која су била или могла бити упозната са евентуалном применом средстава принуде, извршио увид у систем видео надзора за 24. децембра 2011. године, увид у књигу пријава осуђених лица за лекарске прегледе, увид у здравствени картон, увид у књигу евиденција о примени мера принуде, те увид у књигу притужби осуђених лица. Међутим, Уставни суд налази да се основано може поставити питање да ли су спроведене истражне радње у овом делу задовољиле стандард независности.

Уставни суд даље констатује да је по кривичној пријави подносиоца од 14. марта 2012. године, пред Основним судом у Пожаревцу вођен преткривични поступак против НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ. Суд даље констатује да су у надевеном поступку спроведене одређене истражне радње, односно да су испитани подносилац уставне жалбе, командир и 13 радника Службе обезбеђења, заводски лекар, као и затвореник М. М, да је извршен увид у копију дневне књиге, као и да је обављено судско-медицинско вештачење ради утврђивања врсте, квалификације и механизма настанка телесних повреда подносиоца уставне жалбе. Уставни суд налази да спроведене радње указују на то да је истрага и у овом делу била темељна.

Међутим, како се у даљем току поступка није могао обезбедити податак о раднику Службе обезбеђења који је у 2011. године носио ознаку броја 1244, а на кога је током поступка указивао подносилац, нити снимак начињен камером видео надзора у сутерену VII павиљона испред собе број 3 у којој се налазио подносилац, Основно јавно тужилаштво је 15. маја 2013. године обавестило истражног судију Основног суда у Пожаревцу да је то тужилаштво донело одлуку да нема основа за покретање кривичног поступка, те да је надлежној Полицијској управи у Пожаревцу поднело захтев за откривање НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ.

У вези са изнетим, Уставни суд још једном указује да обавеза спровођења делотворне истраге није по свом обиму обавеза резултата, већ обавеза средстава, те да је у том смислу превасходно потребно да су надлежни државни органи „предузели све разумне кораке које су имали на располагању да обезбеде доказе у вези са догађајем“. Суд даље констатује да су надлежно тужилаштво и суд спроводили истражне радње на начин који задовољава стандард темељне истраге, те да су на исход истраге свакако морале утицати изјаве стражара и командира из којих произлази да се и даље не може са сигурношћу утврдити на који начин се дошло до повређивања подносиоца, нити се могу идентификовати одговорна лица.

Међутим, и поред ових околности, Уставни суд налази да од тренутка сазнања за повреде подносиоца, надлежни државни органи нису хитно „предузели све разумне кораке које су имали на располагању да обезбеде доказе у вези са догађајем“, као и да званичну истрагу од самог почетка воде независни надлежни органи. Стога је Уставни суд оценио да поводом догађаја од 24. децембра 2011. године није спроведена делотворна истрага, те да је подносиоцу током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређен процесни аспект права из члана 25. Устава.

Имајући у виду разлоге оцене изнете у тачки 6.2. овог образложења, Уставни суд је утврдио да је током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела подносиоцу уставне жалбе повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета зајемчено чланом 25. Устава, па је сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу усвојио и одлучио као тачки 1. изреке.

Како догађај од 24. децембра 2011. године још увек није делотворно истражен, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, у тачки 5. изреке наложио надлежним органима да предузме све мере како би се поступак поводом догађаја од 24. децембра 2011. године делотворно окончао у најкраћем року.

7. Оцена основаности навода уставне жалбе о повреди права на судску заштиту и делотворно правно средство

Испитујући основаност навода о повреди права на судску заштиту из члана 22. Устава и права на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције, Уставни суд констатује да

подносилац ове наводе образлаже тврђом да је за своје наводе о злостављању покушао да користи прописана правна средства, али да она очигледно нису обезбедила утврђивање забране злостављања и одговорности учинилаца. Имајући у виду садржину повреде ових права, Уставни суд даље констатује да се ови наводи, у суштини односе на наводе о повреди процесног аспекта забране злостављања из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције.

Како процесни аспект права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције подразумева обавезу спровођења делотворне званичне истраге поводом притужби о злостављању, Уставни суд сматра да несумњиво постоји извесно преклапање са садржином права из члана 22. и члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције. Наиме, у контексту конкретног предмета, појам правног средства и судске заштите, по оцени Уставног суда, подразумева обавезу спровођења детаљне и делотворне истраге која би била у стању да утврди чињенице у вези навода о злостављању и да доведе до идентификовања и кажњавања одговорних лица.

Имајући у виду да је Уставни суд претходно утврдио да је подносиоцу током трајања притвора у Окружном затвору у Београду и на издржавању казне затвора у КЗП Пожаревац – Забела повређен процесни аспект права из члана 25. Устава, Суд није посебно ценио ове наводе подносиоца.

Уставни суд је у тачки 4.2. образложења констатовао да су, чак и у случају екстензивног тумачења ЗКП, процедуре предвиђене ЗКП за поступање по притужбама притвореника о наводном злостављању неефикасне и неделотворне. Наиме, Уставни суд налази да из цитираних одредаба ЗКП и ЗИКС произлази да ЗКП „слабије“ штити права притвореника у смислу поступања по притужбама о наводном злостављању, а посебно у смислу постојања правног средства који би притвореник могао користити, него што је то случај са ЗИКС предвиђеним поступањем по притужбама осуђеног лица.

Имајући у виду да Уставни суд, на основу члана 105. Закона о Уставном суду, може обавестити Народну скупштину о стању и проблемима остваривања уставности и законитости у Републици Србији, дати мишљења и указати на потребу доношења и измену закона и предузимања других мера ради заштите уставности и законитости, Уставни суд је одлучио да такву своју надлежност искористи и упути писмо Народној скупштини у коме ће указати на све аспекте проблема недостатка правне регулативе у случајевима поступања по притужбама притвореника у погледу навода о злостављању. Овакво становиште Уставног суда утемељено је на одредби члана 22. Устава којом се сваком гарантује право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале, као и на одредби члана 36. став 2. Устава којом се сваком гарантује право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу, те на одредби члана 13. Европске конвенције којом је зајемчено да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

С тим у вези, Уставни суд указује и на то да је обавеза доношења акта о кућном реду за примену мере притвора предвиђена чланом 250. ЗИКС, те да, иако је рок из члана 281. став 2. ЗИКС истекао 30. јуна 2006. године, такав акт још увек није донет од стране министра надлежног за правосуђе.

8. Остали захтеви из уставне жалбе и накнада нематеријалне штете

У вези осталих захтева из уставне жалбе који се односе на то да Суд наложи да се подносилац премести у други завод за извршење кривичних санкција, као и да се идентификована одговорна лица суспендују до окончања судског поступка, Уставни суд констатује да на основу члана 170. Устава није надлежан да одлучује о овим захтевима подносиоца.

На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 4. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе због утврђене повреде права из члана 25. Устава оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде и државне управе.

Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете коју је подносилац уставне жалбе претрпео због утврђене повреде права, Уставни суд је ценио све околности од значаја, а посебно чињеницу да је Суд утврдио да је подносилац уставне жалбе у више наврата био злостављан, те да поводом злостављања у притвору није вођена званична истрага, као и да поводом догађаја од 24. децембра 2011. године није делотворно окончан поступак. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је имао у виду сопствену праксу, праксу Европског суда за људска права, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење повреде права које је претрпео.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

11. На основу изложеног и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/07, 27/07 и 76/11), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-5436/2010 од 11. децембра 2013. године („Службени гласник РС“, број 1/14)
(иовреда љрава из члана 54. сѝав 1. Усѝава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба М.С, Г.К. и Ч.И. и утврђује да је пресудом Вишег прекршајног суда у Београду – Одељење у Новом Саду Прж. 5061/2010 од

7. септембра 2010. године повређена слобода јавног окупљања подносилаца уставне жалбе, зајемчена одредбом члана 54. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Вишег прекршајног суда из тачке 1. и одређује да Виши прекршајни суд у Београду – Одељење у Новом Саду донесе нову одлуку о жалбама подносилаца уставне жалбе изјављеним против решења Општинског органа за прекршаје у Новом Саду Уп. 05-6-600/09 од 12. новембра 2009. године.

3. Ова одлука, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду, има правно дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу, а решењем Општинског органа за прекршаје у Новом Саду Уп. 05-6-600/09 од 12. новембра 2009. године оглашена су одговорним за извршење прекршаја из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру.

О б р а з л о ж е њ е

1. М.С, Г.К. и Ч.И, сви из Н.С, преко пуномоћника Н.И, адвоката из Н.С, поднели су 24. децембра 2010. године Уставном суду уставну жалбу против пресуде и решења наведених у изреци, због повреде начела, права и слобода из члана 3. став 1, члана 21, члана 32. став 1. и чл. 46. и 54. Устава Републике Србије, као и повреде члана 14. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција).

У уставној жалби је наведено да су подносиоци, као чланови синдиката „С.– Н.с.“ из Н.С. 6. новембра 2009. године, у Н.С, учествовали у мирном протесту испред зграде Извршног већа Скупштине аутономне покрајине Војводине, који је уредно пријављен полицији, због чега је против њих покренут прекршајни поступак у коме су кажњени због прекршаја из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру, чиме су повређена означена уставна начела, права и слободе. Подносиоци сматрају да имају Уставом гарантовану слободу да у мирном и законитом протесту штите своја синдикална права, те да се њиховим кажњавањем ускраћује њихове уставне слободе на мишљење, изражавање и јавно окупљање. Такође, подносиоци тврде да је чињенично стање, на коме је заснована њихова прекршајна одговорност погрешно утврђено, јер „ни спорног дана, у спорно време, а ни претходних дана, није било ометања саобраћаја, нити било каквих изгреда од стране учесника протеста“, па тиме ни прекршаја против јавног реда и мира.

Предложено је да Уставни суд поништи оспорену пресуду.

2. Према 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

Одредба члана 82. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13-УС) је по својој садржини истоветна одредби члана 170. Устава.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку утврдио:

– да је Општински орган за прекршаје у Новом Саду 12. новембра 2009. године донео решење Уп. 05-6-600/09 којим је подносиоце уставне жалбе и још два лица огласио одговорним за извршење прекршаја из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру, и казнио их новчаним казнама од 10.000 и 15.000 динара;

– да је у изреци оспореног решења, поред осталог, наведено да су подносиоци као окривљени „дана 06.11.2009. године око 11,20 часова односно око поднева у Н.С. у улици Б.М.П. број 16 на платоу испред главног улаза у Извршно веће Скупштине АП Војводине нарушавали јавни ред и мир и спокојство грађана и ометали несметани рад запослених у Извршном већу АП Војводине, на тај начин што су на протесном скупу који траје већ око три месеца радним данима, викали повишеним гласовима дозивајући и прозивајући једног од функционера Извршног већа АП Војводине, чиме су I-редно окривљени Ч.И., II-редно окривљени С.М., III-редно окривљена Ч.Р., IV-редно окривљена Ђ.М. и V-редно окривљена К.Г., учинили прекршај из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру“;

– да је у образложењу оспореног решења, поред осталог, наведено и: да „судија за прекршаје закључује да је на бази оваквог доказног поступка у потпуности утврђено чињенично стање ближе описано у изреци решења односно да сви изведени докази чине једну логичну целину којима се потврђују наводи из захтева за покретање прекршајног поступка. Констатација браниоца окривљених да сматра да није било никаквог ремећења јавног реда и мира с обзиром да се ради о пријављеном скупу и да је нормално да на овим скуповима има и вербалних сукоба није прихваћена из разлога што пријављени скуп и вербално обраћање на скупу не даје за право окупљенима да угрожавају права других а што је прецизно уређено чланом 2. Закона о јавном реду и миру. Констатација браниоца да се оспорава исказ испитаног сведока Р.П. јер је исти био непрецизан у вези доласка председника Извршног већа није узета у обзир с обзиром да иста није од утицаја на обележја прекршаја за који се окривљени терете. Посебно је цењено то што окривљени нису пред овим Органом оспоравали да су и приликом ранијих окупљања звиждали, користили пиштаљке и слично а које понашање такође може да има обележје прекршаја ремећења јавног реда и мира или непристојног понашања. То што су окривљени у своју одбрану навели у присуству браниоца да су почетком септембра ове године уредно пријавили Полицијској управи у Новом Саду окупљање групе грађана испред зграде Извршног већа Скупштине АП Војводине односно да имају сагласност за овакво окупљање а које се односи на решавање статуса отпуштених радника а.д. „П.Д.“ из Н.С, односно да су и означеног дана легално били на пријављеном скупу на означеном месту на платоу испред зграде Извршног већа не оправдава их од тога да виком ремете јавни ред и мир и спокојство грађана и запослених у Извршном већу АП Војводине као и других лица која долазе у ову зграду и то посебно на таквом јавном месту на Б.М. П. а што је опште познато да је ту велика фреквенција пролазака грађана као што је и опште познато да се

на овом месту налази службени улаз у зграду Извршног већа те да ту улазе функционери, запослени у овој згради којих има преко хиљаду као и друге службене делегације које у оквиру својих активности улазе на службени улаз у зграду Извршног већа АП Војводине. Право окупљања грађана не може да ускрати право других на мир и спокојство односно запослених у згради Извршног већа АП Војводине. Дакле, у овом поступку је јасно и недвосмислено утврђено да су прекршене одредбе овог члана 2. Закона о јавном реду и миру који уређује јавни ред и мир и спокојство грађана односно њихове међусобне односе на јавном месту а што је и санкционисано чланом 6. Закона о јавном реду и миру. У поступку је у потпуности доказано да су окривљени својом виком иако су били легално окупљени реметили јавни ред и мир односно нису се понашали тако да обезбеде усклађено стање у односима са другима и то на јавним месту а ради мира и спокојства и достојанства грађана и свих других лица“;

– да је Виши прекршајни суд у Београду – Одељење у Новом Саду, решавајући о жалбама окривљених, донео пресуду Прж. 5061/2010 од 7. септембра 2010. године, којом је изјављене жалбе одбио а првостепено прекршајно решење потврдио;

– да је у образложењу оспорене пресуде Виши прекршајни суд, поред осталог, констатовао да је „првостепени орган на основу спроведеног поступка правилно утврдио чињенично стање, односно да су окривљени дана 06.11.2009. године, око 12,00 часова у Н.С. у ул. Б.М.П. бр. 16., на платоу испред главног улаза у Извршно веће Скупштине АП Војводина, виком повишеним гласовима нарушавали јавни ред и мир и угрожавали спокојство грађана, те ометали нормалан рад запослених у Извршном већу Скупштине АП Војводина, чиме су учинили прекршај из члана 6. ст. 1. Закона о јавном реду и миру, због чега су правилно од стране првостепеног органа оглашени одговорним и кажњени“, као и да се „неосновано у изјављеној жалби приговара утврђеном чињеничном стању, на тај начин што се наводи да се у конкретном случају радило о синдикалном протесту и да окривљени нису виком реметили јавни ред и мир, имајући у виду да из спроведеног доказног поступка, у коме се окривљени дали своје одбране, у својству сведока саслушан...“; па су „на основу изведених доказа у потпуности утврђене све одлучне чињенице прекршаја који се окривљенима стављају на терет, наиме да су виком, односно бучним и узнемиравајућим гласовима реметили јавни ред и мир и угрожавали спокојство грађана на јавном месту ... на начин како се то не чини у свакодневном животу, чиме су учинили прекршај из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру“.

4. Одредба члана 3. став 1. Устава утврђује да је владавина права основна претпоставка Устава и почива на неотуђивим људским правима.

Члан 21. Устава утврђује: да су пред Уставом и законом сви једнаки (став 1.); да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (став 2.); да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог

уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета (став 3.); да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима (став 4).

Одредбом члана 32. став 1. Устава је утврђено да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Чланом 46. Устава, који гарантује слободу мишљења и изражавања, је утврђено: да се јемчи слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје (став 1.); да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије (став 2).

Слобода окупљања је зајемчена одредбама члана 54. Устава, који утврђује: да је мирно окупљање грађана слободно (став 1.); да окупљање у затвореном простору не подлеже одобрењу, ни пријављивању (став 2.); да се зборови, демонстрације и друга окупљања грађана на отвореном простору пријављују државном органу, у складу са законом (став 3.); да се слобода окупљања може законом ограничити само ако је то неопходно ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије (став 4).

Одредбом члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 и 101/05) прописано је да ће се новчаном казном од 20.000 динара или казном затвора до 20 дана казнити онај ко свађом или виком ремети јавни ред и мир или угрожава безбедност грађана.

Законом о окупљању грађана („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 17/99, 33/99 и 48/94, „Службени лист СРЈ“, број 21/01 и „Службени гласник РС“, бр. 29/01 и 101/05) (у даљем тексту: Закон) прописано је да су окупљања грађана слободна и да се остварују на начин прописан овим законом (члан 1).

Одредбама члана 2. Закона прописано је да се окупљањем грађана, у смислу овог закона, сматра сазивање и одржавање збора или другог скупа на за то примереном простору – у даљем тексту: јавни скуп (став 1), да се простором примереним за јавни скуп сматра простор који је приступачан и погодан за окупљање лица чији број и идентитет нису унапред одређени и на коме окупљање грађана не доводи до ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала или безбедности људи и имовине (став 2), да се простором примереним за јавни скуп сматра и простор на коме се одвија јавни саобраћај превозним средствима кад је могуће додатним мерама обезбедити привремену измену режима саобраћаја, као и заштиту здравља и безбедност људи и имовине, за шта се обезбеђују средства у складу

с овим законом (став 3), да се јавни скуп не може одржавати у близини Савезне скупштине и Народне скупштине Републике Србије непосредно пре и у време њиховог заседања (став 4), да се актом општине, односно града одређују простори из ст. 2. и 3. овог члана, с тим да се на простору из става 3. овог члана јавни скуп може одржавати од 8 до 14 и 18 до 23 сата и може трајати најдуже три сата (став 6).

Одредбом члана 4. став 1. овог закона прописано је да пријаву за одржавање јавног скупа може поднети свако физичко, односно правно лице – у даљем тексту: сазивач.

Одредбом члана 9. став 1. овог закона је предвиђено да ће надлежни орган привремено забранити одржавање јавног скупа који је усмерен на насилно мењање Уставом утврђеног поретка, нарушавање територијалне целовитости и независности Републике Србије, кршење Уставом зајемчених слобода и права човека и грађанина, изазивање и подстицање националне, расне и верске нетрпељивости и мржње.

Одредбама члана 11. Закона прописано је да надлежни орган може да забрани одржавање јавног скупа ради спречавања ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала или безбедности људи и имовине (став 1), да је о забрани одржавања јавног скупа надлежни орган дужан да обавести сазивача најкасније 12 сати пре времена за које је скуп заказан (став 2), да жалба на забрану из става 1. овог члана не одлаже извршење решења (став 3).

Одредба члана 12. став 1. прописује да ће, ако у току одржавања јавног скупа наступе околности из члана 9. став 1, односно члана 11. став 1. овог закона, надлежни орган упозорити сазивача да прекине одржавање јавног скупа и позове окупљене грађане да се разиђу ради успостављања реда.

5. Уставни суд је, приликом утврђивања елемената који утичу на оцену постојања повреде уставне слободе на јавно окупљање, пошао од тога да ова слобода представља једну од основних демократских слобода која је усмерена на изражавање и промовисање одређених политичких, социјалних и националних уверења и циљева па се, због такве своје природе, не сме тумачити рестриктивно. Слободом јавног окупљања, зајемченом одредбама члана 54. Устава, гарантује се само окупљање грађана које је мирно, и може се ограничити само ако је то неопходно ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије. Како су слобода јавног окупљања и право на мирни протест политичко право и слобода, и као такви су битни и нужни за слободу изражавања у демократском друштву, разумљиво је да ће окупљање резултирати и изражавањем незадовољства или изражавањем одређеног захтева или поруке. Стога, мирно окупљање не значи да уопште не сме доћи ни до каквог узнемиравања околине, али то узнемирење не сме бити претерано. Заштита права и слобода других може бити оправдан разлог за ограничење слободе јавног окупљања, али за свако ограничење јавних окупљања по тој основи мора постојати озбиљан степен вероватноће да ће задирање у права и слободе других бити прекомерно, односно неразумно, што и представља полазиште код оцене потребе ограничења јавних

окупљања на основу тога. Овакав став подржава и Европски суд за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) (видети одлуку Европског суда у предмету *Ashughyan v. Armenia*, број 33268/03, од 17. јула 2008. године). Понашање које представља прекорачење границе до које се мирни протест штити мора се уско тумачити, а појам „миран“ мора се тумачити тако да укључи и понашање које може на одређен начин сметати особама које се противе идејама или тврдњама које се на мирном окупљању износе, па чак и понашање које привремено кочи, успорава или спречава активности других, оних који не учествују у окупљању. При томе је потребно наћи равнотежу између ове темељне политичке слободе појединца у демократском друштву и очувања јавног реда и мира, с друге стране. Права и слободе других на које би јавно окупљање могло утицати, по правилу укључују право на приватност, право на мирно уживање имовине, слободу кретања, а под одређеним условима и право на безбедност и слободу. Због тога се окупљање неће сматрати мирним уколико организатори и учесници имају намеру да употребе силу, односно да позову на насиље, или да врше ометање јавног реда и мира.

Уколико приликом јавног окупљања дође до случајног насиља или нереди, појединци који у тим нередима не учествују неће изгубити право на заштиту слободе јавног окупљања и заштиту права на мирно протестовање. И оваквом ставу Уставног суда подршку пружа пракса ЕСЉП (видети одлуку Европског суда у предмету *G v. Germany*, број 13079/87, од 6. марта 1989. године). Уколико се неко лице кажњава за учествовање у законитом окупљању у којем нема индикација да се то лице понашало на незаконит или непрописан начин, може се претпоставити да ће то покренути питање пропорционалности. Значај овог права је толики да се санкција не може сматрати прихватљивом када учесник протеста није крив ни за један инкриминисани акт учествујући у демонстрацијама које су биле законите.

6. Уставни суд је у конкретном случају вршио оцену повреде слободе окупљања, зајемчене одредбама члана 54. Устава, при чему је морао утврдити однос општег и појединачног интереса, односно проценити ком интересу мора дати примат.

Имајући у виду утврђено чињенично стање, Уставни суд је констатовао да се у конкретном случају радило о прекршајном поступку у коме су подносиоци уставне жалбе, према наводима оспореног решења Општинског органа за прекршаје у Н.С, нарушавали јавни ред и мир тиме што су „06.11.2009. године, око 12,00 часова у Н.С. у ул. Б.М.П. бр. 16, на платоу испред главног улаза у Извршно веће Скупштине АП Војводина, виком повишеним гласовима нарушавали јавни ред и мир и угрожавали спокојство грађана, те ометали нормалан рад запослених у Извршном већу Скупштине АП Војводина, чиме су учинили прекршај из члана 6. ст. 1. Закона о јавном реду и миру, због чега су ... од стране првостепеног органа оглашени одговорним и кажњени“, односно да је пресудом Вишег прекршајног суда у Београду – Одељење у Новом Саду, жалба изјављена против првостепеног прекршајног решења одбијена као неоснована јер је суд утврдио „да се неосновано у изјављеној жалби приговара утврђеном чињеничном стању, на

тај начин што се наводи да се у конкретном случају радило о синдикалном протесту и да окривљени нису виком реметили јавни ред и мир, имајући у виду да из спроведеног доказног поступка, у коме се окривљени дали своје одбране, у својству сведока саслушан...“; па су „на основу изведених доказа у потпуности утврђене све одлучне чињенице прекршаја који се окривљенима стављају на терет, наиме да су виком, односно бучним и узнемиравајућим гласовима реметили јавни ред и мир и угрожавали спокојство грађана на јавном месту ... на начин како се то не чини у свакодневном животу, чиме су учинили прекршај из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру“.

Према утврђеним чињеницама, у конкретном случају се радило о пријављеном мирном синдикалном окупљању, односно синдикалном протесту, који је трајао више дана, а који је сазван на платоу испред главног улаза у Извршно веће Скупштине АП Војводина, ради заштите синдикалних права учесника, односно бивших запослених у привредном друштву „П.Д.“ из Н.С. Пријављени скуп није био забрањен одлуком надлежног управног органа. Том приликом учесници окупљања су протестовали против поступања власника овог привредног друштва које је резултирало њиховим отпуштањима с посла, при чему није било других ометања функционисања нормалног живота у Н.С, нити било каквих изгреда који би указивали на окупљање са намером употребе силе или изазивања јавних немира. Прекршај се, према наводима из оспорених аката, састојао у томе што су подносиоци уставне жалбе „виком повишеним гласовима нарушавали јавни ред и мир и угрожавали спокојство грађана“. Дакле, скуп је био уредно пријављен и није било неопходно ограничити га ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије, што би био оправдан разлог за мешање државе и забрану скупа из члана 54. став 4. Устава. У конкретном случају, по мишљењу Уставног суда, треба само проценити да ли је протестовање „виком“ и „повишеним гласовима“ угрозило права других, како утврђује одредба члана 54. став 4. Устава, односно да ли је „спокојство грађана“ и „нормалан рад запослених у Извршном већу Скупштине АП Војводина“ интерес који је значајнији од слободе учесника протеста на јавно окупљање, зајемчене одредбом члана 54. став 1. Устава.

По оцени Уставног суда, слобода окупљања и право да се тиме исказе протест и неслагање са поступцима власника привредног друштва у конкретном случају представљају интерес који је примарнији и значајнији од интереса других на „спокојство“ и „нормалан рад“, без упуштања у утврђивање да ли се у конкретном случају на наведени начин заиста и могло утицати на спокојство и нормалан рад других грађана. Како је основни мотив конкретног законитог и мирног окупљања на платоу испред главног улаза у Извршно веће Скупштине АП Војводина било управо скретање пажње на проблеме који су и изазвали протест, толеранција на вику, галаму и повишене гласове морала је постојати и, по уверењу Уставног суда, то није могло нити смело бити основ за мешање државе и ограничавање фундаменталне слободе грађана на мирно и законито окупљање и изражавање неслагања са поступањем које их је довело у тешку животну ситуацију. Стога, по оцени

Уставног суда, изражавање неслагања „виком повишеним гласовима“ и скретање пажње на проблеме који су узрок окупљања, у конкретном случају није било понашање којим је прекорачена границе до које се мирни протест штити, нити представља прекомерно и неразумно задирање у права и слободе других.

Како је скуп одржан на платоу испред зграде Извршног већа Скупштине АП Војводина, није било основа ни за примену члана 2. став 4. Закона о окупљању грађана, који прописује да се јавни скуп не може одржавати у близини Савезне скупштине и Народне скупштине Републике Србије непосредно пре и у време њиховог заседања, па се не може говорити ни о повреди те одредбе овог закона.

Полазећи од свега изложеног, Уставни суд оцењује да је мешање државе прекршајним кажњавањем подносилаца уставне жалбе као учесника конкретног синдикалног протеста, у суштини довело до повреде слободе подносилаца уставне жалбе на јавно окупљање, зајемчене одредбом члана 54. став 1. Устава, па је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу усвојио и одлучио као тачки 1. изреке.

7. Изложени ставови Уставног суда своју потврду налазе и у пракси Европског суда за људска права, израженој у одлукама донетим у вези са повредом одредаба члана 11. Конвенције, које гарантују слободу окупљања и удруживања (видети одлуке Европског суда у предметима: *Cetinkaya v. Turkey*, број 75569/01, од 27. јуна 2006. године; *Ezelin v. France*, број 11800/85, од 26. априла 1991. године; *Steel and Morris v. the United Kingdom*, број 68416, од 15. фебруара 2005. године; *Stankov and The United Macedonian organisation Ilinden v. Bylgaria*, број 29225/95, од 2. октобра 2001. године; *Christians v. United Kingdom*, број 8440/78, од 16. јула 1980. године).

8. Преосталим наводима уставне жалбе у погледу начела владавине права и забране дискриминације, те повреде права на правично суђење и слободу изражавања, Уставни суд се није посебно бавио, имајући у виду чињеницу да је већ утврдио повреду слободе јавног окупљања, зајемчену одредбом члана 54. став 1. Устава.

9. На основу изложеног и одредбе члана 89. став 2. Закона Уставном суду, Уставни суд је поништио оспорену пресуду, као меру отклањања утврђене повреде Уставом зајемчене слобода, и одредио да Виши прекршајни суд у Београду – Одељење у Новом Саду донесе нову одлуку о жалбама подносилаца уставне жалбе изјављеним против решења Општинског органа за прекршаје у Новом Саду Уп. 05-6-600/09 од 12. новембра 2009. године, те одлучио као у тачки 2. изреке.

10. Уставни суд констатује да ова одлука, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду, има правно дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу, а налазе се у истој правној ситуацији, односно према лицима која су, као и подносиоци уставне жалбе, решењем Општинског органа за прекршаје у Новом Саду Уп. 05-6-600/09 од 12. новембра 2009. године, оглашени кривим и новчано кажњени за прекршај из члана 6. став 1. Закона о јавном реду и миру, потврђеног пресудом Вишег прекршајног

суда у Београду – Одељење у Новом Саду Прж. 5061/2010 од 7. септембра 2010. године, па је одлучио као у тачки 3. изреке.

11. Имајући у виду да су уставноправна питања која су разматрана у овој одлуци од ширег значаја за остваривање уставности и законитости и заштиту људских права, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, закључио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

12. С обзиром на наведено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ У 2014. ГОДИНИ

I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Одлука Уж-5888/2011 од 20. марта 2014. године („Службени гласник РС“, број 45/14)
(*повреда њрава на њравично суђење и суђење у разумном року из члана 32. став 1. и њрава на имовину из члана 58. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Привредног друштва „Т.С.“ д.о.о. Б. и утврђује да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, у извршном поступку који је вођен пред Привредним судом у Београду у предмету И. 1877/2000.

2. Усваја се уставна жалба Привредног друштва „Т.С.“ д.о.о. Б. и утврђује да су решењем Привредног суда у Београду И. 1877/2000 од 16. јуна 2011. године и решењем ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на имовину, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 58. став 1. Устава Републике Србије.

3. Поништава се решење Привредног суда у Београду ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године и одређује да исти суд донесе нову одлуку о приговору подносиоца уставне жалбе изјављеном против решења Привредног суда у Београду И. 1877/2000 од 16. јуна 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Привредно друштво „Т.С.“ д.о.о. Б. изјавило је 23. новембра 2011. године, преко пуномоћника Б. К.-В. адвоката из Б., уставну жалбу против решења Привредног суда у Београду И. 1877/2000 од 16. јуна 2011. године и ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године, због повреде права на правично суђење и права на имовину, из члана 32. став 1. и 58. став 1. Устава Републике Србије, као и због повреде права на суђење у разумном року у извршном поступку који је вођен пред Привредним судом у Београду у предмету И. 1877/2000.

Подносилац уставне жалбе је, поред детаљног описа тока предметног извршног поступка, навео: да је извршни поступак започет још 2000. године, а да је окончан тек 2011. године, што указује да је дошло до повреде права на суђење у разумном року; да су, због чињенице што је подносилац уставне жалбе пријавио своје потраживање у поступку реструктурирања, „настали проблеми у тумачењу такве ситуације“, јер је извршни дужник сматрао да

је самим подношењем пријаве подносилац отпустио дуг према њему; да је такав став извршног дужника, који је на крају прихватио и Привредни суд у Београду, потпуно погрешан, јер подносилац није отпустио дуг; да он није закључио уговор са извршним дужником, којим би се дуг регулисао на неки други начин; да је такав став суда у супротности са правним схватањем Врховног суда Србије од 25. октобра 2007. године; да из свега наведеног произлази да је дошло до повреде права на правично суђење и права на имовину. Предложио је да Суд усвоји уставну жалбу и поништи оспорено другостепено решење, али није истакао захтев за накнаду штете.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је извршио увид у оспорене акте, документацију достављену уз уставну жалбу и списе предмета Привредног суда у Београду И. 1877/2000, те утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Правноснажном и извршном пресудом Привредног суда у Београду (у даљем тексту: Привредни суд) П. 2132/98-95 од 9. марта 2000. године, поред осталог, обавезан је тужени И. п. м. „3.“ д. д. 3. да тужиоцу, овде подносиоцу уставне жалбе, преда 94 аутомобилске гуме и 323 сета камионских гума више различитих произвођача, као и да му накнади износ од 96.706,65 динара на име трошкова парничног поступка.

Подносилац уставне жалбе, као поверилац, поднео је 8. августа 2000. године Привредном суду предлог за извршење на основу извршне исправе – пресуде Привредног суда П. 2132/98-95 од 9. марта 2000. године против дужника И. п. м. „3.“ д. д. 3, ради предаје покретних ствари – гума, као и ради намирања новчаног потраживања у висини трошкова парничног поступка.

Поступајући по наведеном предлогу, Привредни суд је 9. августа 2000. године донео решење о извршењу.

Судски извршитељ је 31. августа 2000. године изашао на адресу седишта дужника, али је у записнику констатовао да дужник нема ствари које је дужан да преда повериоцу (аутомобилске и камионске гуме).

Поверилац је поднеском од 11. септембра 2000. године изјавио да „има сазнања да дужник сада располаже стварима које су предмет решења о извршењу“, захтевајући да судски извршитељ поново изађе на лице места ради спровођења извршења.

Судски извршитељ је 29. септембра 2000. године поново изашао на адресу седишта дужника, али је у записнику констатовао да дужник нема ствари које је дужан да преда повериоцу (аутомобилске и камионске гуме).

Поверилац је, након поновног неуспешног извршења, предложио да суд обавезе дужника да у судски депозит уплати износ од 7.887.976,53 динара, што представља противвредност предметних аутомобилских и камионских гума.

Пред Привредним судом је 31. октобра 2000. године одржано рочиште и одређено вештачење ради утврђења новчане вредности предметних гума. Вештак је налаз и мишљење доставио суду 6. новембра 2000. године, а поверилац је након тога свој предлог за наставак извршења ускладио са налазом и мишљењем вештака. Након рочишта одржаног 14. новембра 2000. године, Привредни суд је истог дана донео решење И. 1877/2000, којим је обавезао дужника да ради обезбеђења трошкова набавке ствари уплати у депозит износ од 7.804.060 динара, као и да повериоцу плати износ од 79.000 динара на име трошкова поступка. Писмени отправак решења је 22. новембра 2000. године достављен Народној банци Југославије, ради извршења.

Поверилац је 28. фебруара 2001. године предложио да се извршење спроведе пописом, проценом и продајом покретних ствари дужника, јер извршење одређено запленом новчаних средстава са рачуна дужника није спроведено због недостатка новчаних средстава. Привредни суд је решењем од 6. априла 2001. године одредио наведено извршење (промену средстава извршења).

Поверилац је поднеском од 18. маја 2001. године предложио одлагање извршења, јер су били у току преговори о наплати потраживања, а што је суд прихватио. Поступајући по предлогу повериоца да се настави поступак, јер преговори нису дали резултат, судски извршитељ је 19. и 27. јуна 2001. године пописао одређене покретне ствари дужника, а Привредни суд је 23. октобра 2001. године донео решење којим је за 7. новембар 2001. године одредио продају пописаних ствари јавним надметањем. Продаја је покушана 7. новембра 2001. године, али покретне ствари нису продате.

Наредно надметање заказано за 18. јануар 2002. године било је успешније, па су пописане покретне дужникове ствари продате за износ од 205.000 динара. У наставку поступка извршења, вештак је 20. јуна 2002. године доставио суду извештај о вредности пописаних ствари – резервних делова који се налазе код дужника. Поверилац је поднеском од 28. августа 2002. године предложио да се извршење спроведе преносом средстава са рачуна дужника на његов рачун, уз образложење да пописане ствари немају никакву тржишну вредност, јер се ради о резервним деловима за машине које се више не производе. Трговински суд у Београду (у даљем тексту: Трговински суд) је 30. августа 2002. године поново донео решење којим је усвојио такав предлог. Поступајући по приговору дужника, Трговински суд је решењем ИПВ (И) 578/02 од 8. октобра 2002. године одбио као неоснован приговор дужника изјављен против решења И. 1877/2000 од 30. августа 2002. године.

Поверилац је 25. новембра 2003. године поднео захтев да изврши увид у списе предмета, а 28. марта 2005. године је поднео предлог за наставак поступка и измену предмета извршења. Трговински суд је закључком И. 1877/2000 од 3. јуна 2005. године наложио повериоцу да достави још два примерка предлога за извршење којим је тражио наставак извршења. Поверилац је

10. јуна 2005. године поступио по налогу Трговинског суда, а суд је 24. јуна донео решење, против кога је дужник изјавио приговор, наводећи да се дужник налази у поступку реструктурирања и да је због тога потребно прекинути поступак. Трговински суд је 8. септембра 2005. године решењем прекинуо поступак. Поверилац је 27. септембра 2005. године изјавио приговор против наведеног решења, који је решењем другостепеног већа Трговинског суда ИПВ (И) 390/05 од 3. новембра 2005. године одбијен као неоснован.

Поверилац је 17. јула 2006. године предложио наставак поступка извршења, јер је протекао рок од годину дана у коме је требало окончати поступак реструктурирања. Трговински суд је решењем И. 1877/2000 од 24. октобра 2006. године одредио наставак поступка.

Дужник је 2. новембра 2006. године изјавио приговор против решења којим је одређен наставак поступка, који је другостепено веће Трговинског суда 14. фебруара 2007. године одбило као неоснован.

Дужник је 3. априла 2007. године обавестио суд да је Агенција за приватизацију Републике Србије (у даљем тексту: Агенција) 6. марта 2007. године извршила коначну прерасподелу средстава према програму реструктурирања дужника, па је извршном повериоцу припало 0,3634% колико његово потраживање учествује у укупним потраживањима, због чега дужник сматра да је поверилац намирен у потпуности.

Агенција је 31. маја 2007. године обавестила суд да је у поступку реструктурирања повериоцу према Програму реструктурирања признато потраживање у укупном износу од 14.326.391,00 динара, да му је 28. јуна 2005. године исплаћен износ од 900.552,07 динара, а 6. марта 2007. године износ од 56.676,62 динара. Агенција је, такође, истакла да је на описани начин повериоцу потраживање намирено у целости.

Поверилац је одговарајући на наводе Агенције истакао да он није дужан да дели судбину поверилаца у реструктурирању, јер је поступак извршења у том предмету започео још 2000. године.

Поступајући по предлогу дужника, Трговински суд је решењем И. 1877/2000 од 28. новембра 2008. године обуставио поступак извршења. Поступајући по приговору повериоца, другостепено веће Трговинског суда је решењем ИПВ (И) 72/08 од 25. децембра 2008. године укинуло првостепено решење од 28. новембра 2008. године.

У поновном поступку, Трговински суд је 10. фебруара 2009. године донео решење којим је поново обуставио поступак извршења.

Поступајући по приговору повериоца од 3. марта 2009. године, другостепено веће Трговинског суда је решењем ИПВ (И) 7/09 од 10. априла 2009. године укинуло првостепено решење од 10. фебруара 2009. године, уз образложење да се таква одлука суда не може прихватити, јер је чињенично стање непотпуно утврђено, с обзиром на то да суд у првостепеном поступку није извршио увид у програм реструктурирања дужника, пошто од садржине програма зависе последице и дејство тог програма на повериоца.

Привредни суд, који је након реформе судства преузео надлежност Трговинског суда, је оспореним решењем И. 1877/2000 од 16. јуна 2011.

године донео решење, којим је по трећи пут обуставио поступак извршења. У образложењу оспореног решења, поред осталог, је наведено: да је у претходном другостепеном решењу наложено да суд оцени да ли је пријава потраживања у поступку реструктурирања изражавала намеру повериоца за отпустом дуга или је пријава потраживања извршена у циљу намирања потраживања, као и да се оцени понашање повериоца након подношења пријаве, а пре свега прихватање делимичног испуњења; да је истим решењем указано да су приликом одлучивања примењене одредбе члана Закона о изменама и допунама Закона и приватизацији из 2005. године, а да за ретроактивну примену права није дато образложење; да је одлуком Агенције за приватизацију Р. 06/03 утврђено да је 27. марта 2003. године покренут поступак реструктурирања над дужником; да како је Агенција решењем од 28. марта 2005. године прихватила програм реструктурирања, а Закон о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 45/05) ступио на снагу 8. јуна 2005. године, суд налази да се приликом одлучивања у тој правној ствари имају применити Закон о приватизацији („Службени гласник РС“, бр. 38/01 и 18/03) и Уредба о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица („Службени гласник РС“, број 1/02); да је ово стога што члан 32. Закона о изменама и допунама Закона о приватизацији из 2005. године, поред осталог, прописује да се одредбе тог закона примењују на субјект приватизације који се реструктурира у поступку приватизације, за који до дана ступања на снагу тог закона Агенција није донела одлуку о прихватању програма реструктурирања; да је увидом у оглас Агенције објављен у дневном листу „Политика“ 2. априла 2003. године утврђено да је Агенција огласила покретање поступка реструктурирања дужника и позвала повериоце да пријаве своја потраживања у року од 30 дана од дана објављивања огласа, на начин прописан чланом 8. Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица; да је утврђено да је поверилац 21. априла 2003. године пријавио своје потраживање према јавном огласу Агенције од 2. априла 2003. године, а на основу члана 8. Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица; да је, по мишљењу суда, суштинско питање у овој правној ствари да ли је пријавом потраживања поверилац отпустио дуг дужнику и пристао да се намири сразмерно са осталим повериоцима у поступку реструктурирања или није, као и питање да ли је сам програм реструктурирања имао такво дејство на повериочево потраживање да је оно сведено на износ намирен у поступку реструктурирања, или је наставило да егзистира у пуном обиму како то тврди поверилац; да из Правног схватања усвојеног 3. новембра 2005. године на седници Одељења за привредне спорове Вишег трговинског суда, произлази да су Законом о приватизацији („Службени гласник РС“, бр. 38/01 и 18/03) били уређени услови и поступак промене власништва друштвеног, односно државног капитала; да је чланом 20. став 5. Закона о приватизацији прописано да Влада Републике Србије ближе прописује поступак и начин реструктурирања субјекта приватизације, што је Влада и учинила доношењем Уредбе о поступку и

начину реструктурирања предузећа и других правних лица („Службени гласник РС“, број 1/02); да према тој уредби, Агенција покреће поступак реструктурирања доношењем одлуке о реструктурирању, и то када спровођење поступка приватизације није било могуће у постојећем статусном, односно организационом облику предузећа, са постојећом структуром капитала, због непостојања потенцијалних купаца за предузеће у разумном року, када обавезе предузећа превазилазе укупну вредност активе умањену за износ губитака текуће и ранијих година и у другим случајевима; да се тумачењем законских одредаба које регулишу реструктурирање, као и чл. 8, 9. и 18. Уредбе, закључује да је постојала разлика између поверилаца који су пријавили и оних који нису пријавили потраживања и да се та разлика односила преваходно на поступак реструктурирања; да се поступак реструктурирања окончава када се програм реструктурирања оствари у потпуности, односно продајом капитала или имовине предузећа које се реструктурира; да је када је прописивао израду плана реструктурирања Закон о приватизацији говорио о заинтересованим повериоцима, односно о сагласности већинских поверилаца, јер према члану 21. став 3. Закона о приватизацији, заинтересовани повериоци и субјекат приватизације израђују програм реструктурирања у складу са чланом 20. став 5. Закона, односно у складу са Уредбом о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица, с тим да је, према члану 12. Уредбе, Агенција могла одлучити да га самостално изради, а програм реструктурирања је доносио надлежни орган субјекта приватизације уз сагласност већинског повериоца (један или више поверилаца чија је вредност потраживања већа од 50% од укупног дуга субјекта приватизације); да су повериоци који су пријавили потраживања утицали на то какав ће план реструктурирања бити донет и да ли ће уопште бити донет; да повериоци који нису пријавили потраживања нису учествовали у изради плана и нису могли гласати за исти; да се разлика између поверилаца који су пријавили потраживања и оних који то нису учинили огледала и у томе да је повериоцима који су пријавили своја потраживања субјекат приватизације иста могао намирити добровољно; да стога, када је члан 8. Уредбе прописивао да се потраживања која нису пријављена на начин прописан чл. 8. и 9. Уредбе не могу намирити, то је значило да се не могу намирити добровољно у поступку реструктурирања; да међутим, када се поступак реструктурирања према одредбама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, бр. 38/01 и 18/03) и Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица окончао, поверилац који није у поступку реструктурирања субјекта приватизације пријавио своје потраживање из извршне исправе исто може наплатити, и то у складу са условима дефинисаним програмом реструктурирања, јер се програм реструктурирања, сходно члану 18. Уредбе, односи на све повериоце, а то значи и на оне који су пријавили и на оне који нису пријавили потраживање; да у прилог наведеног схватања говори и начин на који је то питање уређено у Закону о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 45/05) и Уредби о поступку и

начину реструктурирања субјеката приватизације („Службени гласник РС“, број 52/05), донетој на основу члана 20ђ Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, бр. 38/01, 18/03 и 45/05) и на основу које је престала да важи Уредба о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица; да је чланом 23а Закона о изменама и допунама Закона о приватизацији прописано да програм реструктурирања донет у складу са овим законом има снагу извршне исправе и да се сматра уговором којим се утврђује висина и начин измиривања потраживања поверилаца који су у њему утврђени; да је ставом 2. истог члана Закона прописано да ако се по доношењу програма реструктурирања против субјекта приватизације, односно купца капитала покрене поступак пред надлежним органом, надлежни орган је дужан да у случају да је потраживање основано, обавезе субјекта приватизације, односно купца капитала, на исплату потраживања на начин предвиђен програмом реструктурирања; да из наведеног произлази да непријављивање потраживања из извршне исправе, у поступку реструктурирања, не може довести до губитка права на принудну наплату тог потраживања након окончања поступка реструктурирања; да међутим, обим намирења мора бити у складу са условима из програма реструктурирања, односно у сразмери са процентом намирења осталих поверилаца; да суд у потпуности прихвата овакво тумачење тада важећих прописа о приватизацији; да суд налази да нема потребе да се прибави програм реструктурирања ради одлучивања у овој правној ствари, с обзиром на то да је неспорно да је поверилац пријавио своје потраживање 21. априла 2003. године, чиме је искористио могућност да своје потраживање намирује у поступку реструктурирања, те је на тај начин стекао статус заинтересованог повериоца; да је тиме и потраживање укључено у верификовану листу потраживања као признато потраживање у износу од 14.326.391,00 динара; да је у случају да је поверилац желео да остане ван поступка реструктурирања и да своје потраживање намири редовним путем, по схватању суда, он сигурно не би пријавио потраживање Агенцији за приватизацију; да је ово посебно због тога што Закон о приватизацији из 2001. године није предвиђао обавезу да се потраживање пријави у поступку реструктурирања, нити да се отпусти дуг према субјекту приватизације, с обзиром на то да исти није познавао дуализам поверилаца као што то чини Закон о приватизацији из 2005. године; да је поверилац у фебруару 2005. године, у последњем стадијуму поступка реструктурирања, одбио да потпише понуђени уговор о регулисању међусобних права и обавезе заведен код дужника 22. фебруара 2005. године и одбио учешће у гласању поверилаца о прихватању програма реструктурирања; да суд сматра да те чињенице нису од утицаја на изражено схватање да је поверилац пријавом потраживања узео учешће у поступку; да се, према правилима тог поступка, садржаним у цитираној Уредби, учешће поверилаца у поступку остварује кроз израду програма реструктурирања и давање сагласности на исти по већинском принципу гласања; да је неспорно да је конкретни програм реструктурирања усвојен од стране већине поверилаца, те и да је сам поступак приватизације дужника окончан продајом након

спроведеног поступка реструктурирања; да је суд посебно ценио и тумачење става Грађанског одељења Врховног суда Србије објављеног у „Билтену судске праксе“, број 4 из 2007. године на који се позива и поверилац, али је нашао да не може бити од утицаја на другачију одлуку у овој правној ствари; да је ово стога што је правно питање проистекло из примене одредби Закона о приватизацији и Уредбе о поступку и начину реструктурирања субјеката приватизације из 2005. године и односило се на положај поверилаца који нису отпустили дуг у поступку реструктурирања; да се при том Врховни суд Србије не бави питањем дејства програма реструктурирања на положај поверилаца који су пријавили своје потраживање, већ положајем поверилаца који нити су пријавили своје потраживање, нити су били дужни да га пријаве; да напротив, Врховни суд Србије сматра да се дејство прихваћеног програма потраживања чини неспорним у односу на државне повериоце и на повериоце који су отпустили дуг према субјекту приватизације пријавом потраживања; да је првостепени суд мишљења да је поверилац намирио своје потраживање у поступку реструктурирања, с обзиром на то да је неспорно да је потраживање пријављено у поступку реструктурирања; да је закључак суда је да је поверилац пријавом свог потраживања пристао да исто намирује у поступку реструктурирања, те самим тим и делимично отпустио дуг према дужнику; да је на основу свега наведеног суд обуставио поступак извршења.

Поступајући по приговору повериоца, другостепено веће Привредног суда донело је оспорено решење ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године, којим је одбило приговор као неоснован. У образложењу оспореног другостепеног решења, поред осталог, је наведено да је поверилац самом пријавом потраживања у поступку реструктурирања истовремено извршио и отпуст дуга према дужнику, те да накнадно одбијање повериоца да потпише уговор није од утицаја на раније изјављену вољу, јер пријава потраживања има двоструку природу – представља пријаву потраживања и изјаву о отпусту дуга. Такође је наведено да пријава представља и вољу повериоца да намири своје потраживање у посебном поступку.

4. Одредбама Устава, на чије се повреде уставном жалбом указује, је утврђено: да се сваком јемчи право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1).

За одлучивање по овој уставној жалби од значаја су одредбе Закона о извршном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 28/2000, 73/2000 и 71/01), Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, бр. 38/01 и 18/03), Закона о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 45/05) Закона о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 123/07), Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист

СРЈ“, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99) (у даљем тексту: ЗОО) и Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица („Службени гласник РС“, број 1/02).

Одредбом члана 4. став 1. Закона о извршном поступку, који се примењује у предметном извршном поступку, било је прописано да је у поступку извршења и обезбеђења суд дужан да поступа хитно.

Законом о приватизацији уређују се услови и поступак промене власништва друштвеног, односно државног капитала (у даљем тексту: приватизација) (члан 1). Истим законом је прописано да је предмет приватизације друштвени, односно државни капитал (у даљем тексту: капитал), у предузећима и другим правним лицима (у даљем тексту: субјекти приватизације), ако посебним прописима није другачије одређено, да је предмет приватизације и државни капитал који је исказан у акцијама или уделима, ако услови и поступак продаје тог капитала нису другачије уређени посебним прописом, као и да се у поступку приватизације може продати имовина или део имовине субјекта приватизације, односно поједини делови субјекта приватизације (члан 3. ст. 1. до 3), док Агенција за приватизацију (у даљем тексту: Агенција) јесте правно лице које продаје капитал, односно имовину и промовише, иницира, спроводи и контролише поступак приватизације, у складу са законом (члан 5. став 1).

Одредбама члана 19. Закона о приватизацији било је прописано да ако Агенција процени да капитал или имовина субјекта приватизације не могу бити продати методом јавног тендера или јавне аукције без претходног реструктурирања, субјект приватизације дужан је да се реструктурира у поступку приватизације, у складу са овим законом (став 1), да реструктурирање у поступку приватизације (у даљем тексту: реструктурирање), у смислу овог закона, подразумева статусне, односно организационе промене или поравнање из дужничко-поверилачког односа и друге промене које се односе на субјект приватизације које омогућавају продају његовог капитала или имовине (став 2), да Агенција може одлучити да спроведе реструктурирање субјекта приватизације или да упути захтев надлежном органу субјекта приватизације да достави програм реструктурирања у року и на начин утврђен овим законом (став 3).

Одредбама члана 20. Закона о приватизацији било је прописано да у оквиру реструктурирања субјекта приватизације – 1) повериоци могу, у целини или делимично, отписати главницу дуга, припадајуће камате или друга потраживања, 2) повериоци са већинским државним капиталом могу своја новчана потраживања у субјекту приватизације конвертовати у капитал тог субјекта, да су правни послови из става 1. овог члана пуноважни само у случају да се реструктурирање оствари у потпуности у складу са програмом реструктурирања који се окончава продајом капитала, односно имовине субјекта приватизације, да су субјекти приватизације у којима је спроведено реструктурирање дужни да капитал, односно имовину, укључујући и капитал конвертован у складу са ставом 1. тачка 2) овог члана, продају методом јавног тендера или јавне аукције, да у току спровођења реструктурирања

повериоци не могу да предузимају радње ради принудне наплате својих доспелих потраживања, као и да Влада Републике Србије ближе прописује поступак и начин реструктурирања субјекта приватизације.

Законом о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 45/05) измењен је члан 20. основног текста овог закона, који је до измене објављене у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 123/07, гласио:

„У поступку реструктурирања субјекта приватизације, јавно предузеће, Пореска управа, Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање, Републички завод за здравствено осигурање, Републичка дирекција за робне резерве, Фонд за развој Републике Србије и други републички органи и организације (у даљем тексту: државни поверилац), дужни су да отпусте дуг према субјекту приватизације у целини и своје потраживање намире из средстава остварених од продаје капитала или имовине субјекта приватизације.

Државним повериоцем сматра се и Агенција за осигурање депозита, савезну, стечај и ликвидацију банака када врши функцију стечајног, односно ликвидационог управника над банкама у стечају, односно ликвидацији и када управља у име и за рачун Републике Србије потраживањима Републике Србије по основу преузетих ино обавеза.

Остали повериоци могу да отпусте дуг према субјекту приватизације, ради намиривања потраживања из средстава остварених од продаје капитала или имовине субјекта приватизације (у даљем тексту: остали повериоци).

Ако остали повериоци не отпусте дуг према субјекту приватизације, услове и начин намирења свог потраживања одређују у споразуму са купцем капитала субјекта приватизације“.

Наведеним Законом о изменама и допунама Закона о приватизацији додат је у основни Закон и члан 20а којим је прописано да је државни поверилац дужан да писмено пријави своје потраживање у року од 15 дана од дана објављивања одлуке о реструктурирању у дневном листу, да се у пријави мора нарочито назначити назив државног повериоца, правни основ потраживања, као и износ потраживања, и то посебно износ главног потраживања, а посебно износ обрачунате камате, да ако се субјект приватизације не сагласи са висином пријављеног потраживања државног повериоца, пријављено потраживање може да оспори подношењем приговора арбитражном већу у року од осам дана од дана достављања пријаве, као и да ако државни поверилац одбије приговор из става 3. овог члана, о висини потраживања државног повериоца одлучује арбитражно веће.

Законом о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 123/07) је у основни текст Закона, додат члан 20ж којим је, поред осталог, било прописано: да се од дана доношења одлуке о реструктурирању до дана доношења одлуке о окончању реструктурирања, против субјекта приватизације, односно над његовом имовином, не може одредити или спровести принудно извршење нити било која мера поступка извршења ради намирења потраживања (став 1.); да одлука о реструктурирању има снагу извршне исправе (став 2.); да одлуку о реструктурирању Агенција,

у року од пет дана од дана њеног доношења, доставља органу надлежном за спровођење принудне наплате, судовима и другим органима надлежним за доношење основа и налога за принудну наплату (став 3.); да на основу одлуке о реструктурирању орган надлежан за спровођење принудне наплате обуставља извршавање евидентираних основа и налога, а судови и други органи надлежни за доношење основа и налога за принудну наплату не доносе нове основе и налоге за принудну наплату (став 4.); да се прекида поступак принудног извршења који је у току (став 7.); да по окончању реструктурирања, односно после продаје јавним тендером или јавном аукцијом, Агенција обавештава судове и органе из става 4. овог члана о уплати продајне цене и о повериоцима који своје потраживање намирују из те цене (став 8).

Уредбом о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица било је прописано: да се том уредбом ближе уређује поступак и начин реструктурирања предузећа и других правних лица у поступку приватизације (у даљем тексту: предузеће), односно статусне, или организационе промене, поравнање из дужничко-поверилачког односа и друге промене које се односе на предузеће, а које омогућавају продају његовог капитала или имовине методом јавног тендера или јавне аукције, у складу са законом (члан 1.); да Агенција за приватизацију оглашава покретање поступка реструктурирања у средствима јавних информисања (штампа, интернет или телевизија), у року од петнаест дана од дана доношења одлуке о реструктурирању, ради подношења доказа о потраживањима према предузећу, да јавни оглас из става 1. овог члана садржи – 1. фирму и друге податке о предузећу, 2. место и време подношења доказа о потраживањима према предузећу (члан 7.); да повериоци пријављују своја потраживања предузећу које се реструктурира на начин прописан чланом 7. ове уредбе, да пријава из става 1. овог члана садржи – 1. фирму и седиште повериоца, 2. правни основ потраживања и његову висину, 3. доказе о постојању потраживања и његовој висини, да се потраживања према предузећу која нису пријављена на начин прописан чл. 8. и 9. ове уредбе не могу намирити (члан 8.); да Агенција за приватизацију, у случајевима из члана 5. ове уредбе, упућује захтев предузећу које се реструктурира, да програм реструктурирања достави, заједно са одлуком надлежног органа о његовом доношењу, у року од 90 дана од дана пријема одлуке о реструктурирању, да Агенција може одлучити да самостално изради програм реструктурирања предузећа (члан 12.); да програм реструктурирања садржи, нарочито, податке о – 1. предузећу које се реструктурира, 2. пословању предузећа које се реструктурира, 3. вредности капитала и имовине, 4. износу и начину отплате дугова, 5. могућностима успешног реструктурирања, 6. социјалном програму, 7. плану приватизације и 8. друге податке од значаја за спровођење реструктурирања (члан 13.); да програм реструктурирања може да садржи и одредбе о томе да ће потраживања поверилаца, која су отписана у смислу члана 3. тачка 3. ове уредбе, бити измирена, пре расподеле средстава, у складу са чланом 60. Закона о приватизацији, из средстава остварених од продаје капитала у поступку приватизације, на тај начин што ће приоритет

у наплати потраживања имати повериоци чија су потраживања обезбеђена, да ће се повериоци из става 1. овог члана чија потраживања нису обезбеђена намирити из средстава остварених од продаје капитала у поступку приватизације, сразмерно својим уделитема у висини необезбеђених потраживања, пре расподеле средстава у складу са чланом 60. Закона о приватизацији (члан 14.); да програм реструктурирања може да садржи и друге податке од значаја за спровођење поступка реструктурирања (члан 15.); да се програм реструктурирања сматра донетим ако за програм гласа један односно више поверилаца, или њихових овлашћених представника чија потраживања износе више од половине укупних потраживања према предузећу које се реструктурира (члан 16).

Одредбама ЗОО је прописано: да обавеза престаје кад поверилац изјави дужнику да неће тражити њено испуњене и дужник се са тим сагласи, да за пуноваљаност овог споразума није потребно да буде закључен у форми у којој је закључен посао из кога је обавеза настала (члан 344.); да опште отпуштање дугова гаси сва повериочева потраживања према дужнику, изузев оних за која поверилац није знао да постоје у часу кад је отпуштање извршено (члан 347.)

5. Оцењујући најпре наводе и разлоге уставне жалбе са становишта Уставом зајемченог права на суђење у разумном року, на чију се повреду подносилац уставне жалбе позива, а полазећи од утврђених чињеница и околности, Уставни суд је утврдио да је извршни поступак покренут 8. августа 2000. године, подношењем предлога за извршење Привредном суду, а да је правноснажно окончан 8. септембра 2011. године. Иако је период у којем се грађанима Републике Србије јемче права и слободе утврђене Уставом и обезбеђује уставносудска заштита у поступку по уставној жалби почео да тече 8. новембра 2006. године, даном проглашења Устава Републике Србије, Уставни суд је, полазећи од тога да судски поступак по својој природи представља јединствену целину, становишта да су, у конкретном случају, испуњени услови да се приликом оцене разумног рока узме у обзир целокупан период трајања извршног поступка.

Уставни суд је утврдио да је предметни парнични поступак трајао 11 година и један месец, што *prima facie* указује на његово неразумно дуго трајање.

Иако на оцену разумне дужине трајања конкретног судског поступка, поред временског трајања утиче и низ других чинилаца, као што су сложеност чињеничних и правних питања која се могу појавити током поступка, понашање подносиоца уставне жалбе као странке током трајања поступка, поступање судова који воде поступак и природа, односно значај захтева о коме се у поступку одлучује за подносиоца уставне жалбе, Уставни суд је утврдио да ниједан од ових чинилаца, не може бити оправдање за више него деценијско трајање извршног поступка у конкретном случају. Уставни суд указује да је најпре Трговинском суду, а затим и Привредном суду, било потребно скоро пуне три године да правноснажно одлуче о томе да ли има места обустави поступка или не. Штавише, другостепено веће извршног суда је два пута

укидало решења којима је био обустављен поступак, налажући да се у поновном поступку изврши увид у програм реструктурирања дужника, како би се чињенично стање потпуно и правилно утврдило, да би коначно другостепено веће потврдило трећу по реду првостепену одлуку о обустави поступка, иако увид у наведени програм реструктурирања уопште није ни био извршен.

Уставни суд истиче да одговорност за ефикасно спровођење сваког поступка сноси, пре свега, суд пред којим се поступак води, те околност да је у конкретном случају поступак окончан након 11 година неспорно указује на неделотворно поступање суда, посебно када се има у виду да се извршни поступак спроводи у складу са начелом хитности.

6. С обзиром на изложено, уставноправна оцена спроведеног поступка у овој грађанскоправној ствари, заснована на пракси Уставног суда и стандардима Европског суда за људска права потврђује да је, у конкретном случају, повређено право подносиоца уставне жалбе на суђење у разумном року.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу усвојио и утврдио да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, одлучујући као у тачки 1. изреке.

Имајући у виду да подносилац уставне жалбе није истакао захтев за накнаду нематеријалне штете, Уставни суд констатује да је само доношење одлуке којом је утврђена повреда права на суђење у разумном року, довољно да се постигне адекватна правична сатисфакција.

7. Анализирајући оспорена решења Привредног суда у Београду И. 1877/2000 од 16. јуна 2011. године и ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године са становишта цитираних одредаба прописа и навода уставне жалбе, Уставни суд указује да подносилац уставне жалбе сматра да му је право на правично суђење повређено тиме што је Привредни суд арбитражно применио релевантно право, погрешно закључујући да је подносилац пријавом потраживања у поступку реструктурирања отпустио део дуга према дужнику, те како је у преосталом делу он намирен средствима добијеним продајом имовине дужника, то је поступак извршења обустављен.

Сагласно сопственој пракси, Уставни суд није, генерално, надлежан да врши проверу утврђених чињеница и начина на који су редовни судови протумачили позитивно-правне прописе, сем уколико одлуке тих судова повређују или ускраћују уставна права. То ће бити случај када одлука редовног суда крши уставна права, тј. уколико је редовни суд погрешно протумачио или применио неко уставно право, или је занемарио то право, ако је примена закона била очигледно произвољна, уколико је дошло до повреде процесних права, или уколико утврђено чињенично стање указује на повреду Устава. Такође, Уставни суд наглашава да је ван његове надлежности да процењује квалитет закључака редовних судова у погледу оцене доказа, уколико се ова оцена не чини *prima facie* произвољном.

Уколико се уставно право на правично суђење посматра у контексту важећег позитивног права у Републици Србији, онда мора да се примети да

битан сегмент права на правично суђење чини савесна и брижљива оцена доказа и чињеница утврђених у поступку пред редовним судовима, па сходно томе и правилна примена релевантног права. Задатак Уставног суда је, у конкретном случају, у смислу права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, да оцени да ли је Привредни суд у жалбеном поступку, односно у поступку по приговору применио одредбе закона и релевантних уредби произвољно или не. У том смислу, Уставни суд указује да се као суштинско намеће питање да ли је пријава потраживања повериоца у поступку реструктурирања имала карактер делимичног отпуста дуга, или не.

Ради одговора на постављено питање мора се најпре поћи од Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, бр. 38/01 и 18/03), који се примењују на конкретан случај, а којим је уређен поступак реструктурирања. Наиме, поступак реструктурирања се спроводи у ситуацији када Агенција процени да капитал или имовина субјекта приватизације не могу бити продати методом јавног тендера или јавне аукције без претходног реструктурирања. Реструктурирање у поступку приватизације подразумева статусне, односно организационе промене или поравнање из дужничко-поверилачког односа и друге промене које се односе на субјект приватизације које омогућавају продају његовог капитала или имовине. Дакле, у оквиру реструктурирања субјекта приватизације повериоци су могли, у целини или делимично, отписати главницу дуга, припадајуће камате или друга потраживања, док је обавезан отпис дуга за тзв. државне повериоце установљен тек Законом о изменама и допунама Закона о приватизацији („Службени гласник РС“, број 45/05). Са друге стране остали повериоци, у које спада и подносилац уставне жалбе, нису имали обавезу да изврше отпуст дуга према субјекту приватизације.

Поступајући у складу са одредбом члана 7. Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица, Агенција је у дневном листу „Политика“ од 2. априла 2003. године огласила покретање поступка реструктурирања субјекта приватизације И. п. м. „З.“ а. д. З. У огласу су наведени основни подаци о субјекту приватизације, те да повериоци могу пријавити своја потраживања на начин прописан чланом 8. Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица, као и да је рок за достављање пријаве потраживања 30 дана од дана објављивања огласа, уз напомену да се потраживања која нису пријављена на наведени начин не могу намирити. Након објављеног огласа, подносилац уставне жалбе је у остављеном року пријавио своје потраживање.

Дакле, наведеним огласом повериоци су позвани да пријаве своја потраживања на начин прописан чланом 8. наведене Уредбе. Полазећи од садржине Уредбе, Уставни суд констатује да Агенција оглашава покретање поступка реструктурирања у средствима јавних информисања, ради подношења доказа о потраживањима према предузећу (члан 7), док је чланом 8. Уредбе само утврђена садржина пријаве – 1. фирма и седиште повериоца, 2. правни основ потраживања и његова висина и 3. докази о постојању потраживања и његовој висини.

Из одредаба Уредбе на које упућује оглас недвосмислено произлази да је сврха пријаве потраживања да се субјекту приватизације који је у реструктурирању доставе докази о потраживањима која други повериоци имају према њему. Штавише, одредбом члана 3. став 1. тачка 3. Уредбе, као што је већ наведено, било је прописано да поступак реструктурирања поравнањем из дужничко-поверилачког односа обухвата отписивање главнице дуга, припадајуће камате или других потраживања, у потпуности или делимично, уз сагласност већинских поверилаца, док је чланом 14. било прописано да програм реструктурирања може да садржи и одредбе о томе да ће потраживања поверилаца, која су описана у смислу члана 3. тачка 3. Уредбе, бити измирена, пре расподеле средстава, у складу са чланом 60. Закона о приватизацији, из средстава остварених од продаје капитала у поступку приватизације и да ће се повериоци (који су пријавили потраживања) чија потраживања нису обезбеђена намирити из средстава остварених од продаје капитала у поступку приватизације, сразмерно својим уделима у висини необезбеђених потраживања. Дакле, ниједном одредбом како Закона о приватизацији, тако и Уредбе о поступку и начину реструктурирања предузећа и других правних лица, није било прописано да пријава потраживања у поступку реструктурирања уједно представља и отпис дуга према субјекту приватизације. С тим у вези, Уставни суд указује да је отпуштање дуга регулисано наведеним одредбама чл. 344. и 347. ЗОО, из којих јасно произлази да оно представља сагласност воља повериоца и дужника. У недостатку законских норми које би на посебан начин као *lex specialis* уредиле отпуст дуга у поступку реструктурирања, примењују се одредбе ЗОО, као јединог закона који регулише такав институт. Из чињеничног стања утврђеног у предметном извршном поступку произлази да поверилац осим што је пријавио своје потраживање у поступку реструктурирања, ниједну другу радњу у том поступку није предузео, нити се сагласио са отпуштањем дуга према дужнику. У прилог наведеном говори и чињеница да је подносилац уставне жалбе у фебруару 2005. године одбио да потпише понуђени уговор о регулисању међусобних права са дужником (којим би отпустио дуг према дужнику), такође одбијајући и да узме учешће у гласању поверилаца о прихватању програма реструктурирања. У таквој ситуацији, по мишљењу Уставног суда, једна предузета радња – пријава потраживања не може имати дејство отпуштања дуга према дужнику, јер тако нешто нити је било прописано позитивним прописима, нити је садржина објављеног огласа упућивала да су последице пријаве потраживања такве природе, без обзира на то што је одредбом члана 8. став 2. Уредбе било прописано да се потраживања према предузећу која нису пријављена на начин прописан чл. 8. и 9. те уредбе, не могу намирити. С тим у вези, Уставни суд указује да је и Врховни суд Србије био становишта да не постоји законски основ да се делимично анулирају потраживања поверилаца који нису били обавезни да отпусте дуг према субјекту приватизације, нити су то добровољно учинили.

На темељу реченог, Уставни суд налази да је у конкретном случају, очигледно да је примена релевантног права била произвољна и арбитрерна, а последица тога је да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава.

8. Анализирајући наводе уставне жалбе са становишта Уставом зајемченог права на имовину, Уставни суд указује да свако новчано потраживање досуђено правноснажном судском одлуком улази у имовину повериоца. Стога, неспровођење извршења судске одлуке којом је то потраживање досуђено, представља повреду права на мирно уживање имовине, зајемченог одредбом члана 58. став 1. Устава (видети, поред других, Одлуку Уставног суда Уж-1499/2008 од 16. јула 2009. године), тим пре што је Уставни суд у конкретном случају утврдио и да је подносиоцу повређено право на правично суђење.

С тим у вези, Уставни суд указује да и према ставу Европског суда за људска права, пропуст државе да изврши правноснажну пресуду изречену у корист подносиоца, представља мешање у његово право на мирно уживање имовине (видети одлуке истог суда у предметима *Качајор и др. њрошив Србије*, *Burdov њрошив Русије*).

Такође, Уставни суд је имао у виду да је Европски суд за људска права 29. јануара 2013. године донео одлуку о допуштености представке у предмету *Маринковић њрошив Србије*, у којој је подсетио на своју устаљену судску праксу према којој се тужена држава доследно сматра одговорном *ratione personae* за неизвршење пресуда донетих против предузећа са већинским друштвеним капиталом, што подразумева да српски органи могу, *a fortiori*, бити одговорни и у вези са оним предузећима где је касније дошло до промене акцијског капитала, што за последицу има претежан државни и друштвени капитал, те да се подносиоцима представки, кад год се утврде повреде Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и/или Протокола 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, досуђује накнада и материјалне и нематеријалне штете, при чему се од тужене државе захтева да из сопствених средстава исплати износе досуђене правноснажним домаћим пресудама. Европски суд за људска права је у образложењу наведене одлуке напоменуо да се уставна жалба још не може сматрати делотворном у случајевима који укључују одговорност тужене државе за неизвршење пресуда против друштвених предузећа у поступку реструктурирања и да у будућим случајевима тај суд може поново размотрити свој став, ако постоји јасан доказ да је Уставни суд накнадно ускладио у потпуности свој приступ са релевантном праксом Европског суда. Европски суд за људска права је након тога у Одлуци од 26. новембра 2013. године поводом представке број 65713/13 коју је Васвија Феризовић из Новог Пазара поднела против Србије, констатовао да је Уставни суд у потпуности хармонизовао свој приступ неизвршењу пресуда против предузећа у друштвеној својини која су у поступку реструктурирања са судском праксом Европског суда.

Следом реченог, у ситуацији када је подносиоцу уставне жалбе од укупног утврђеног потраживања у износу од 14.326.391,00 динара, исплаћено само 6,68%, односно 957.228,69 динара, уставноправна оцена спроведеног поступка у овој грађанскоправној ствари, заснована на пракси Уставног суда и стандардима Европског суда за људска права потврђује да је оспореним решењима повређено право подносиоца уставне жалбе на имовину, зајемчено одредбом члана 58. став 1. Устава.

9. На основу изложеног и одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, Уставни суд је усвојио уставну жалбу и утврдио да су оспореним решењима Привредног суда И. 1877/2000 од 16. јуна 2011. године и ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на имовину, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 58. став 1. Устава, одлучујући као у тачки 2. изреке.

10. С обзиром на то да је утврдио повреду права на имовину, Уставни суд је у тачки 3. изреке, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, разматрајући начин отклањања штетних последица у ситуацији када подносилац није истакао захтев за накнаду материјалне штете, поништио оспорено другостепено решење Привредног суда у Београду ИПВ (И). 32/2011 од 8. септембра 2011. године и одредио да исти суд донесе нову одлуку о приговору који је подносилац уставне жалбе изјавио против решења Привредног суда у Београду И. 1877/2000 од 16. јуна 2011. године.

11. Уставни суд је одлучио да, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, ову одлуку због њеног значаја објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

12. Сагласно изнетом, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-8733/2012 од 20. марта 2014. године („Службени гласник РС“, број 42/14)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба З. П, Д. Ј, И. С, Б. С, М. Ј, Д. Б, П. Р. и Д. М. и утврђује да је решењем Првог основног суда у Београду ИПВ (И). 3395/2011/7 И. 21949/2011 од 7. септембра 2012. године подносиоцима уставне жалбе повређено право на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се решење из тачке 1. и одређује да Први основни суд у Београду донесе нову одлуку о приговору који су подносиоци уставне жалбе изјавили против решења Првог основног суда у Београду И. 21949/2011 од 20. маја 2011. године.

3. Одбацује се уставна жалба изјављена због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава Републике Србије у извршном поступку који се водио у предмету Првог основног суда у Београду И. 21949/2011.

О б р а з л о ж е њ е

1. З. П. из Н. и други подносиоци уставне жалбе наведени у уводу и тачки 1. изреке, преко пуномоћника Ђ. Б, адвоката из Н., су 14. новембра 2012. године Уставном суду поднели уставну жалбу против решења Првог

основног суда у Београду ИПВ (И). 3395/2011/7 И. 21949/2011 од 7. септембра 2012. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије, као и због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава у извршном поступку који се водио у предмету Првог основног суда у Београду И. 21949/2011.

У уставној жалби је наведено да су подносиоци уставне жалбе поднели предлог за извршење Првом основном суду у Београду, који је наведени предлог за извршење правноснажно одбацио као неуредан, јер достављена пресуда као извршна исправа није била снабдевена клаузулом правноснажности, али је била снабдевена клаузулом извршности. Подносиоци истичу да одлуке Првог основног суда у Београду нису правичне нити законите, јер је судска пресуда као извршна исправа била снабдевена клаузулом извршности.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном претходном поступку, увидом у приложу документацију, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Извршни повериоци, овде подносиоци уставне жалбе, поднели су 15. октобра 2011. године предлог за извршење Првом основном суду у Београду против извршног дужника „V. S.“ д.о.о, на основу пресуде Основног суда у Нишу П1. 4654/10 од 22. октобра 2010. године, ради намирења новчаног потраживања.

Први основни суд у Београду је решењем И. 21949/2011 од 20. маја 2011. године одбацио као неуредан предлог за извршење, јер извршни повериоци нису уз предлог за извршење приложили извршну исправу снабдевену клаузулом правноснажности.

Решавајући о приговору извршних поверилаца, Први основни суд у Београду је оспореним решењем ИПВ (И). 3395/2011/7 И. 21949/2011 од 7. септембра 2012. године одбио као неоснован приговор извршних поверилаца и потврдио наведено решење. У образложењу оспореног решења је наведено: да је пуномоћник извршних поверилаца у приговору навео да достављена извршна исправа није снабдевена клаузулом правноснажности, али је снабдевена клаузулом извршности, те да је првостепени суд могао да наложи да се предлог за извршење у том делу уреди; да је веће суда полазећи од одредбе члана 35. став 4. Закона о извршењу и обезбеђењу и члана 103. став 6. Закона о парничном поступку оценило да је судија појединац правилно закључио да је пуномоћник извршних поверилаца био

дужан да уз предлог за извршење достави извршну исправу снабдевену клаузулом правноснажности.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Законом о извршењу и обезбеђењу („Службени гласник РС“, бр. 31/11, 99/11 и 109/13 – Одлука УС) прописано је: да се судском одлуком, у смислу овог закона, сматра пресуда, решење, као и друга одлука донета у поступку пред судом, арбитражним судом и Судом части Привредне коморе, а судским поравнањем сматра се поравнање закључено пред судом, арбитражним судом или Судом части Привредне коморе (члан 14. став 1.); да је судска одлука којом је наложено испуњење потраживања, извршна ако је постала правноснажна и ако је протекао рок за добровољно испуњење, односно наступио услов одређен том одлуком, осим када је законом другачије прописано, да рок за добровољно испуњење тече од дана достављања одлуке извршном дужнику, а завршава се протеком последњег дана рока одређеног судском одлуком, ако законом није другачије одређено (члан 15. став 1.); да је уз предлог за извршење извршни поверилац дужан да приложи извршну исправу или веродостојну исправу у оригиналу или овереној копији или препису, као и друге исправе када је то овим законом предвиђено, те да извршна исправа мора бити снабдевена клаузулом правноснажности, изузев када је законом дозвољено извршење неправноснажних одлука (члан 35. став 4).

5. Разматрајући уставну жалбу са аспекта истакнуте повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд је утврдио да су подносиоци уставне жалбе као извршни повериоци поднели предлог за извршење на основу извршне исправе – судске одлуке којом је извршном дужнику наложено да измири новчано потраживање, а која судска одлука је била снабдевена клаузулом извршности. Извршни суд је оспореним решењем одбио као неоснован приговор подносилаца уставне жалбе и потврдио решење којим је одбачен њихов предлог за извршење као неуредан, јер приложена судска одлука није била снабдевена клаузулом правноснажности која се тражи у смислу одредбе члана 35. став 4. Закона о извршењу и обезбеђењу.

Одредба члана 35. став 4. Закона о извршењу и обезбеђењу састоји се из два дела. Први део законске одредбе односи се на то да се уз предлог за извршење прилаже извршна исправа или веродостојна исправа у оригиналу или овереној копији. Други део законске одредбе односи се на то да извршна исправа мора бити снабдевена клаузулом правноснажности, изузев када је законом дозвољено извршење неправноснажних одлука. Уставни суд оцењује да из другог дела наведене законске одредбе произлази да када се извршење одређује на основу судске одлуке као извршне исправе, правноснажна судска одлука представља нужан процесни услов за дозволу извршења, осим у законом предвиђеним ситуацијама када се извршење одређује на основу неправноснажних судских одлука. Захтев да извршна исправа, у овом случају

судска одлука, мора бити снабдевена клаузулом правноснажности није сам по себи циљ, већ клаузула правноснажности представља потврду (доказ) да је судска одлука стекла својство правноснажности.

Међутим, клаузула правноснажности не представља једину и искључиву потврду да је одређена судска одлука стекла својство правноснажности, већ то може бити и клаузула извршности. Наиме, у смислу одредбе члана 15. став 1. Закона о извршењу и обезбеђењу, судска одлука којом је наложено испуњење потраживања извршна је ако је постала правноснажна и ако је протекао рок за добровољно испуњење, односно наступио услов одређен том одлуком, осим када је законом другачије прописано. Дакле, клаузула извршности представља потврду да је одређена судска одлука постала извршна, а одређена судска одлука је извршна ако је претходно постала правноснажна (и ако су испуњени други законски услови). Извршни суд приликом одлучивања о предлогу за извршење и о приговору против решења којим се одбацује предлог за извршење, није цитирао нити применио одредбу члана 15. став 1. Закона о извршењу и обезбеђењу, а која је била од значаја за остваривање грађанских права и правних интереса подносилаца уставне жалбе у предметном извршном поступку.

Уставни суд указује на праксу Европског суда за људска права у којој је изражен став да су судови обавезни да примене правила поступка избегавајући и претерани формализам који би угрозио правичност поступка и претерану флексибилност која би учинила безвредним (ништавим, безначајним) процедуралне захтеве предвиђене законима (видети пресуду *Eşim v. Turkey*, 59601/09 од 17. септембра 2013. године). Одређивање извршења на основу судске одлуке која није снабдевена клаузулом правноснажности, али која је снабдевена клаузулом извршности, не представља претерану флексибилност, јер клаузула извршности несумњиво указује на то да је судска одлука постала правноснажна, а правноснажна судска одлука представља нужан процесни услов за одређивање извршења. Међутим, Уставни суд оцењује да је одбацивање као неуредног предлога за извршење због тога што је приложена судска одлука која није снабдевена клаузулом правноснажности, али која је снабдевена клаузулом извршности, представља претерани формализам извршног суда који је имао за последицу повреду права подносилаца уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, и то права на приступ суду.

Поред претераног формализма у конкретном случају, Уставни суд оцењује да чињеница да је судска одлука као извршна исправа снабдевена само клаузулом извршности, али не и клаузулом правноснажности која обавезно претходи клаузули извршности, представља искључиви пропуст поступајућег редовног суда, чије штетне последице не сме да трпи подносилац уставне жалбе.

Полазећи од изложеног, а сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), Уставни суд је уставну жалбу усвојио, те је утврдио да је оспореним решењем Првог основног суда у Београду ИПВ(И). 3395/2011/7 И. 21949/2011

од 7. септембра 2012. године повређено право подносиоцима уставне жалбе на правично суђење, зајемчено чланом 32. став 1. Устава, одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Уставни суд је оценио да се штетне последице учињене повреде наведеног права могу отклонити само поништајем оспореног решења и одређивањем да надлежни суд поново одлучио о изјављеном приговору подносилаца уставне жалбе против решења Првог основног суда у Београду И. 21949/2011 од 20. маја 2011. године, па је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона, одлучио као у тачки 2. изреке.

7. Подносиоци уставне жалбе су истакли и повреду права на суђење у разумном року у предметном извршном поступку, и то у фази одлучивања о њиховом приговору који је изјављен против решења о одбачају предлога за извршење. Уставни суд оцењује да је суд одлучивао о њиховом приговору преко седам месеци и да је прекорачио рок од пет дана из члана 39. став 4. Закона о извршењу и обезбеђењу. Међутим, наведени рок је инструкционе природе и не доводи аутоматски до повреде права на суђење у разумном року. Имајући у виду наведено, као и то да је извршење у целини трајало мање од годину дана, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио уставну жалбу у том делу, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, одлучујући као у тачки 3. изреке.

8. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

9. Уставни суд је, на основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-4394/2011 од 24. априла 2014. године („Службени гласник РС“, број 74/14)
(*повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба В. К. и утврђује да је пресудом Привредног апелационог суда Пж. 471/11 од 31. августа 2011. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Привредног апелационог суда Пж. 471/11 од 31. августа 2011. године и одређује да Привредни апелациони суд донесе нову одлуку о жалбама тужених изјављеним против пресуде Привредног суда у Ужицу П. 895/10 од 29. новембра 2010. године.

Образложење

1. В. К. из У. је 26. септембра 2011. године Уставном суду поднела уставну жалбу, коју је допунила поднеском од 19. марта 2013. године, против пресуде Привредног апелационог суда Пж. 471/11 од 31. августа 2011. године, због повреде права на правично суђење и права на једнаку заштиту права, зајемчених чланом 32. став 1. и чланом 36. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, поред осталог, навела да јој је у стечајном поступку који се води над првотуженим, признато разлучно право – право одвојеног намирења из непокретности стечајног дужника ради намирења потраживања главног дуга у износу од 9.744.761,00 динара, и по основу обрачунате камате у износу од још 6.509.078,00 динара, с тим што је редослед намирења из непокретности стечајног дужника одређен према датуму уписа хипотека у катастар непокретности. Подносиатељка истиче да је заложно право на непокретностима стечајног дужника стекла још у 2007. години, али да грешком државних органа није уписана у катастар непокретности све до 22. марта 2010. године, као и да друготужена Пореска управа у моменту наступања услова за стицање хипотеке на страни подносиатељке уставне жалбе, не само да није стекла услов за упис хипотеке на хипотекованој непокретности стечајног дужника, већ није имала ни потраживање према стечајном дужнику. Како је заложно право законито стекла 2007. године, подносиатељка сматра да има првенствено право одвојеног (разлучног) намирења на хипотекованој непокретности стечајног дужника, али истиче да су њена потраживања, иако утврђена и неспорна, због погрешног закључка другостепеног суда да се упис заложног права у интабулационе књиге Општинског суда у Ужицу не сматра уписом стварног терета у меродавну јавну књигу, остала ненамирена. Закључно, сматра да су Општински суд у Ужицу и Републички геодетски завод – Служба за катастар непокретности у Ужицу својом неажурношћу, без њене кривице, довели до тога да се друготужени са хипотеком упише у катастар непокретности пре подносиатељке уставне жалбе, иако је она то право и све услове потребне за његов упис стекла знатно раније. Предложила је да Уставни суд њену жалбу усвоји и, као меру отклањања штетних последица учињене повреде права, поништи оспорену преиначујућу другостепену пресуду.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује се законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је на основу увида у оспорени акт и документацију приложу уз уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Уставном жалбом се оспорава другостепена преиначујућа пресуда донета у парничном поступку који се водио по тужби подносиоце уставне жалбе против тужених предузећа „П. – Г.“ АД, У, у стечају и Републике Србије, Министарство финансија – Пореска управа, Регионални центар Крагујевац – Филијала Ужице, ради утврђења редоследа намирења потраживања на страни стечајних поверилаца.

Пресудом Привредног суда у Ужицу П. 895/10 од 29. новембра 2010. године, ставом првим изреке, утврђено је да тужиља као разлучни -хипотекарни поверилац у висини признатог разлучног права од 9.149.499,00 динара по основу главног дуга, и 5.901.075,00 динара по основу камате, сходно закључку стечајног судије Привредног суда у Ужицу Ст. 40/2010 од 2. септембра 2010. године, донетог на основу изјашњења стечајног управника, а које право на одвојено намирење је стекла у току поступака извршења и обезбеђења у предметима Општинског суда у Ужицу, и то на основу ближе означених решења о извршењу која су сва уписана у интабулациону књигу Општинског суда у Ужицу под конкретним ино бројевима током 2007. године, на хипотекованим непокретностима стечајног дужника, а која су права уписана у Катастар непокретности 22. марта 2010. године, у листу непокретности број 8826 КО У, у „Г“ листу, на основу решења Привредног суда Ужице, као стечајног, у поступку стечаја стечајног дужника „П. – Г.“ АД, У, пословни број Ст. 40/10 од 1. марта 2010. године, према туженима „П. – Г.“ АД, У, у стечају и Министарству финансија – Пореска управа, Регионални центар Крагујевац – Филијала Ужице, према редоследу намирења разлучних поверилаца којима је право признато закључком о утврђеним потраживањима разлучних поверилаца Ст. 40/10 од 2. септембра 2010. године, има право првенственог намирења (приоритет у намирењу) на хипотекованим непокретностима стечајног дужника, и то згради за металопрерађивачку индустрију – пословном простору, једна просторија металопрерађивачке индустрије, приземље, посебан део 9, грађевинске површине 1333 м², која се налази на катастарској парцели број 1791/39, КО У, на пословном простору – посебан део 7, грађевинске површине 800 м² који се налази на истој парцели број 1791/39 и на згради – објекту за галванизацију, грађевинске површине 200 м², који се налази на катастарској парцели број 1791/45, КО У, уписаним у листу непокретности број 8826 КО У. на власника „П. – Г.“ У, у односу на Министарство финансија – Пореску управу, Регионални центар Крагујевац – Филијала Ужице, која је стекла разлучно хипотекарно право уписом у катастар непокретности дана 3. јуна 2009. године у износу од 22.901.543,23 динара на основу решења Пореске управе – Филијала Ужице број 30-433-1/2009-1-Б од 28. априла 2009. године на хипотекованим непокретностима стечајног дужника, и то на згради за металопрерађивачку индустрију – пословном простору, једна просторија металопрерађивачке индустрије, приземље, посебан део 9, грађевинске површине 1333 м², која

се налази на катастарској парцели број 1791/39, КО У., на пословном простору – посебан део 7, грађевинске површине 800 м² који се налази на истој парцели број 1791/39, као и уписом у Катастар непокретности у току 2007. године и 2008. године на основу решења Пореске управе – Филијале Ужице, у износу од 6.809.299,00 динара, на згради за металопрерађивачку индустрију – објекат за галванизацију, грађевинске површине 200 м², који се налази на катастарској парцели број 1791/45, КО У., уписаним у листу непокретности број 8826, КО У.. Другим ставом изреке одлучено је о трошковима поступка.

Оспореном пресудом Привредног апелационог суда Пж. 471/11 од 31. августа 2011. године, у поступку по жалбама тужених, преиначена је наведена првостепена пресуда и одбијен горе описани туждени захтев тужиле, која је обавезана да првотуженом надокнади трошкове парничног и жалбеног поступка.

У образложењу оспорене другостепене пресуде се, поред осталог, наводи: да је тужиле у стечајном поступку признато различно право – право одвојеног намирења из непокретности стечајног дужника ради намирења њеног потраживања, с тим што је редослед намирења из наведених непокретности стечајног дужника одређен према датуму уписа у катастар непокретности; да је друготужена своје право хипотеке на непокретностима првотуженог – стечајног дужника стекла уписом извршеним у Катастар непокретности Ужице 3. јуна 2009. године, пре свих осталих различних поверилаца, који су своја различна права стекли на основу решења о извршењу Општинског суда у Ужицу, наведених у изреци пресуде, а која су уписана у интабулациони протокол Општинског суда под одређеним „ино“ бројем и одређеног датума током 2007. године; да је Републички геодетски завод 10. новембра 2003. године донео решење о потврди катастарског операта за део катастарске општине Ужице, које је обухватило и катастарске парцеле бр. 1791/39 и 1791/45 о којима се ради у овој парници; да је у истом решењу наведено да се примењује од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“, те да даном његове примене за део катастарске општине Ужице престаје да важи катастар земљишта и књига тапија; да је тужиле 18. фебруара 2010. године стечајном судији поднела захтев за упис права на одвојено намирење у јавне књиге под датумом када је упис заложног права извршен у интабулациону књигу општинског суда; да је на основу решења Привредног суда у Ужицу од 1. марта 2010. године тужиле извршила упис заложног – хипотекарног права у катастар непокретности у Ужицу дана 22. марта 2010. године; да се не може прихватити закључак првостепеног суда да су заложна права тужиле стечена по основу решења о извршењу донетих 2007. године, те извршене забележбе наведених извршења на одређеним непокретностима првотуженог, која је уписана у интабулациони регистар Општинског суда у Ужицу, и то са даном уписа у тај регистар, као и тврдња првостепеног суда да је интабулациони регистар суда представљао јавну књигу, због чега је извршеним уписом у исти стечено тужилино стварно право хипотеке на тим непокретностима; да је Републички геодетски завод 10. новембра 2003. године донео решење о потврди катастарског операта у коме је наведено да даном примене тог

катастарског операта за део катастарске општине на коју се он односи престају да важе катастар земљишта и књига тапија, из чега следи да је од тада интабулациони регистар Општинског суда у Ужицу престао да буде јавна књига из члана 28. став 1. тачка 9) Закона о извршном поступку и члана 5. Закона о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима; да стога уписима извршеним током 2007. године нису могла бити стечена стварна права – право хипотеке на непокретностима првотуженог, те да упис хипотеке није био извршен у меродавну јавну књигу све до 21. априла 2010. године, због чега је погрешан закључак првостепеног суда да тужила има приоритетно право намирења у односу на друготужену која је уписала хипотеку 3. јуна 2009. године; да се хипотека као и друга стварна права стиче правним послом, па је у конкретном случају ваљан правни посао подобан за стицање хипотеке било судско решење о извршењу, али да је за стицање исте неопходан и ваљан начин стицања, а то је према изричитим одредбама Закона упис стварног права у важећу и меродавну јавну књигу.

Пресудом Привредног апелационог суда Пж. 5064/12 од 30. новембра 2012. године одбијена је жалба туженог „П. – Г.“ АД, У, у стечају и потврђена пресуда Привредног суда у Ужицу П. 95/12 од 11. априла 2012. године којом је утврђено да је тужилац В. Д. (иначе, такође адвокат и колега овде подносиољке уставне жалбе) према туженом стекао различно право на непокретности – пословном објекту постојећем на катастарској парцели 1791/39 (сада кп. бр. 9836/39), КО У, посебан део 9, површине 1803 м², уписан у лист непокретности број 6973, КО У, по решењима Општинског суда у Ужицу Ив. 1173/07 под ИНО 459/07, Ив. 1174/07 под ИНО 463/07 и И. 1114/07 под ИНО 357/07. Привредни апелациони суд, дајући разлоге за овакву своју потврђујућу одлуку, између осталог, наводи: да је неспорно да су предметна три решења о извршењу заведена у интабулациони протокол Општинског суда у Ужицу 2007. године, да је над туженим 4. септембра 2009. године отворен поступак стечаја, у ком је закључком оспорено тужиочево различно право на одвојено намирење на непокретности стечајног дужника, те је тужилац упућен на парницу ради доказивања основаности различног права; да је тужени оспоравао тужиоцу право на одвојено намирење, без обзира на упис решења о извршењу у интабулационе књиге општинског суда, јер иста нису уписана у катастар непокретности; да је Републички геодетски завод 10. новембра 2003. године донео први пут решење о потврди катастарског операта за део катастарске општине Ужице на којој се налази катастарска парцела број 1791/39 (сада број 9836/39), из чега произлази да је за ту парцелу основан катастар непокретности, али да се почетком 2011. године почело са припремом података за оверу катастра непокретности за тај део КО У, којом приликом су преузети и уписи из интабулационих прокола општинског суда који су се односили на предметну непокретност, те да је решењем РГЗ од 13. јуна 2011. године потврђен катастар непокретности за тај део КО У. и објављен на интернет страници РГЗ са почетком примене од дана доношења предметног решења; да је због тога правилан закључак првостепеног суда да је предметни упис хипотеке био знатно пре искључиве

примене катастра непокретности за катастарску парцелу 1791/39, КО У, јер је тужилац право хипотеке уписао 2007. године код Општинског суда у Ужицу по ИНО бр. 357/07, 459/07 и 463/07 у интабулационе протоколе, док је искључива примена катастра непокретности за катастарску парцелу 1791/39 (сада 9836/39) почела достављањем интабулационих протокола и доношењем решења РГЗ од 13. јуна 2011. године; да је стога све до 13. јуна 2011. године било дозвољено уписивање заложног права на непокретностима у друге регистре надлежне за то подручје, конкретно у интабулационе књиге; да из тога произлази да је тужилац уписом хипотеке код Општинског суда у Ужицу уписао заложно право у надлежан регистар за упис права на непокретностима; да је заложно право стварно право на туђој ствари на основу кога поверилац може наплатити своје потраживање из вредности заложене ствари пре осталих поверилаца ако дужник не испуни своју доспелу обавезу; да је тужилац наведено заложно право стекао две године пре покретања стечајног поступка над туженим, због чега према туженом има различно право на непокретности – пословном објекту; да нису основани наводи жалбе да је првостепени суд пропустио да утврди датум стицања различног права, јер је заложно право тужиоца стечено даном уписа у интабулациони регистар Општинског суда у Ужицу, с обзиром на то да је интабулациони регистар, поред земљишне књиге и катастра непокретности, једна од јавних књига у коју се уписују стварна права.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава је утврђено да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Одредбом члана 36. став 1. Устава јемчи се свима једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе.

Законом о извршном поступку („Службени гласник РС“, број 125/04), који се примењивао у конкретном случају, било је прописано: да се извршење на непокретности спроводи забележбом решења о извршењу у јавну књигу, утврђењем вредности непокретности, продајом непокретности и намирењем извршних поверилаца из износа добијеног продајом (члан 99.); да ће се у јавној књизи извршити забележба решења о извршењу, односно други одговарајући упис предвиђен прописима о упису права на непокретностима у јавне књиге, те да тим уписом извршни поверилац стиче право да своје потраживање намири из непокретности и у случају да треће лице касније стекне на истој непокретности право својине, а да извршни поверилац који је предложио извршење, а није раније стекао заложно право, стиче уписом решења о извршењу право да се из непокретности намири пре лица које је доцније стекло на тој непокретности заложно право или право на намирење (члан 102. ст. 1, 2. и 3).

Одредбама члана 38. тада важећег Закона о стечајном поступку („Службени гласник РС“, бр. 84/04 и 85/05) било је прописано: да повериоци који имају заложно право или право намирења на стварима или правима

о којима се воде јавне књиге или регистри имају право на намирење на тој ствари или праву (став 1.); да разлучни повериоци имају право намирења из средстава стечених продајом имовине на којој су стекли разлучна права и да остваривање тих права може бити привремено одложено у случајевима из чл. 47. и 73. овог закона (став 2.); да повериоци из ст. 1. и 2. овог члана нису стечајни повериоци и да ако је висина њиховог потраживања већа од висине износа добијеног уновчењем ствари или права на којима постоји разлучно право, право на разлику у висини износа остварују као стечајни повериоци (став 4.); да разлучна права стечена извршењем или обезбеђењем за последњих 60 дана пре дана покретања стечајног поступка ради принудног намирења или обезбеђења престају да важе и такви повериоци нису разлучни повериоци (став 5).

Законом о хипотеци („Службени гласник РС“, број 115/05) који је ступио на снагу 4. јануара 2006. године и који се примењује од 25. фебруара 2006. године, прописано је: да хипотека настаје уписом у надлежни регистар непокретности, на основу – 1) уговора или судског поравнања (уговорна хипотека), 2) заложне изјаве (једнострана хипотека), 3) закона (законска хипотека), 4) судске одлуке (судска хипотека) (члан 8. став 1.); да је централна евиденција хипотека (у даљем тексту: Централна евиденција хипотека) централна јединствена електронска јавна база података у коју се уносе хипотеке уписане у надлежни регистар непокретности, ради претраживања и прикупљања информација о хипотекама, те да Републички геодетски завод – катастар непокретности не одговара за тачност и потпуност података уписаних у Централну евиденцију хипотека (члан 57. ст. 1. и 2.); да Централну евиденцију хипотека води Републички геодетски завод – катастар непокретности (у даљем тексту: катастар непокретности), у складу са законом (члан 58. став 1.); да је у вршењу своје надлежности, катастар непокретности дужан да се стара о законитом, систематичном и ажурном вођењу Централне евиденције хипотека, пропише образац обавештења које је надлежни регистар дужан да без одлагања достави катастру непокретности и предузме друге акте и радње неопходне за несметано и правилно функционисање Централне евиденције хипотека, у складу са законом (члан 58. став 2. тач. 1) до 3)); да катастар непокретности, по службеној дужности, обавља унос хипотека уписаних у надлежни регистар непокретности, унос других података о хипотекама уписаним у надлежни регистар непокретности и унос сваке промене или брисање података из тач. 1) и 2) овог става, које су извршене у надлежном регистру непокретности (члан 59. став 1. тач. 1) до 3)); да су надлежни регистри дужни да, у року од три месеца од дана почетка примене овог закона, катастру непокретности доставе све податке о установљеним хипотекама до дана почетка примене овог закона, који се у складу са овим законом уносе у Централну евиденцију хипотека, а катастар непокретности је дужан да унесе податке достављене у складу са ставом 2. овог члана у року од четири месеца од дана достављања (члан 64. ст. 2. и 3).

Законом о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима („Службени гласник РС“, бр. 83/92, 53/93, 67/93, 48/94, 12/96, 15/96,

34/01, 25702 и 101/05), који је важио све до 2009. године, било је прописано: да је катастар непокретности јавна књига која представља основну евиденцију о непокретностима и правима на њима, те да се у катастар непокретности уписују подаци о непокретностима и правима на њима, утврђени у складу са законом (члан 4. ст. 1. и 2.); да се права на непокретности стичу, преносе, ограничавају и престају уписом у катастар непокретности, а у случају више уписа права на непокретностима, јаче је оно право које је раније уписано (члан 5. ст. 1. и 2.); да у катастарској општини за коју је израђен катастар непокретности у складу са одредбама овог закона, даном почетка његове примене, престају да важе земљишне књиге, књиге тапија и катастар земљишта (члан 151. став 1.); да у случају кад је катастар непокретности, у складу са овим законом, израђен за део катастарске општине, од дана почетка примене новог катастарског операта неће се користити подаци из земљишне књиге о правима на непокретностима (члан 151. став 2).

5. Оцењујући разлоге и наводе уставне жалбе са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, Уставни суд пре свега наглашава да је правилну примену материјалног права надлежан да цени инстанционо виши суд у законом прописаном поступку контроле законитости одлука нижестепених судова. Уставни суд није надлежан да оцењује правилност чињеничних и правних закључака редовних судова, осим у случају када је примена меродавног материјалног или процесног права била очигледно произвољна на штету подносиоца уставне жалбе. Дакле, произвољна или арбитрерна примена материјалног права на штету подносиоца уставне жалбе може довести до повреде његовог Уставом зајемченог права на правично суђење, те у одређеним ситуацијама, које првенствено зависе од конкретних околности случаја и изнетих уставноправних разлога, основано је ценити повреду права из члана 32. став 1. Устава и са становишта примене материјалног права. На овакав закључак упућује и став Европског суда за људска права изражен у пресуди од 15. новембра 2007. године у предмету *Khamidov против Русије* (број апликације 72118/01, став 170), у коме је тај суд констатовано да није његов задатак да доноси одлуку уместо домаћих судова који су у најбољој позицији да оцене презентоване доказе, установе чињенично стање и тумаче домаће право. У принципу, Суд неће интервенисати, осим уколико су одлуке домаћих судова арбитрерне или очигледно неосноване, и под условом да је процедура гледана у целости била правична.

У конкретном случају, подносиатељка је својевремено поднела предлоге за извршење против првотуженог, тражећи да се исто спроведе на његовим непокретностима, по којима је поступао Општински суд у Ужицу који је током 2007. године донео предложена решења и извршио забележбу тих решења у Интабулациону књигу (регистар) суда, те је достављао обавештења Републичком геодетском заводу о упису хипотеке у корист повериоца на имовини првотуженог као извршног дужника. Пошто су интабулациони регистри суда представљали једну од званичних јавних књига у правном поретку Републике Србије у коју су се уписивала стварна права на непокретностима, то је, по оцени Уставног суда, правно утемељен био закључак

Привредног суда у Ужицу као првостепеног, да је подносиатељка стекла заложно право – хипотеку на непокретностима дужника уписом у интабулациону књигу Општинског суда у Ужицу током 2007. године, знатно пре отварања стечајног поступка, чиме је стекла и различно право (право одвојеног намирења) на овим непокретностима пре оних стечајних поверилаца који су своје заложно право стекли касније, независно од тога да ли су ти повериоци успели први да упишу своје хипотеке у евиденцију катастра непокретности. Ово из разлога што се право на стицање хипотеке на хипотекованој непокретности стечајног дужника цени према моменту наступања услова за стицање хипотеке, односно испуњавања услова за упис такве хипотеке, по правном принципу *prior in tempore, potior in iure*.

Разлучни повериоци су лица која имају заложно право или друго право одвојеног намирења на стварима или правима о којима се воде јавне књиге или регистри, док је заложно право стварно право на туђој ствари на основу кога поверилац може наплатити своје потраживање из вредности заложене ствари пре осталих поверилаца уколико дужник не испуни своју доспелу обавезу. Уставни суд констатује да одвојено намирење подразумева да се од намирења свог потраживања на одређеној ствари искључе остали повериоци чије потраживање није обезбеђено, и то до потпуног намирења доспеле обавезе према заложном повериоцу. Право првенственог намирења припада оном различном повериоцу који је своје заложно право стекао пре других хипотекарних поверилаца у односу на конкретну непокретну имовину дужника. Стога, у ситуацији у којој је, као у конкретном случају, упис права којим је обезбеђено потраживање подносиатељке извршио надлежни суд у сопствену јавну књигу – регистар стварних права, закључак другостепеног суда о неважности таквог уписа се не може сматрати уставноправно прихватљивим и правичним. Наиме, према одредби члана 28. став 1. тачка 9) тада важећег Закона о извршном поступку, „јавна књига“ означава катастар непокретности или друге јавне књиге, односно регистар одређен законом за евиденцију или упис права на непокретностима, акцијама или другим средствима извршења.

Интабулациони регистар је једна од јавних књига у коју су се на одређеним деловима територије Републике Србије уписивала стварна права, те је даном уписа решења о извршењу у интабулациони регистар општинског суда подносиатељка стекла заложно право на непокретностима дужника које су биле предмет извршења. Подносиатељка је тиме упис хипотеке извршила код Општинског суда у Ужицу у интабулационе протоколе током 2007. године, дакле пре почетка искључиве примене катастра непокретности за предметни део КО У., до када је било дозвољено уписивање заложног права на непокретностима и у друге регистре надлежне за то подручје – земљишне или интабулационе књиге, те је могла стећи право првенственог намирења у односу на сваког повериоца који је сопствено заложно право на истим непокретностима стекао временски касније. Уставни суд налази да оцену правних последица (не)уписивања одређених права у катастар непокретности треба вршити не само према томе да ли је за одређену општину основан

катастар непокретности, већ и када је почела његова искључива примена, што је фактичко питање у сваком конкретном случају. Уставни суд сматра да Привредни апелациони суд приликом доношења оспорене одлуке није имао у виду чињеницу да је, након што је у интабулационе књиге уписао хипотеку подносиоце уставне жалбе, потврду о упису на прописаном обрасцу суд доставио Републичком геодетском заводу, који је имао обавезу да у централну евиденцију хипотека упише право подносиоце још 2007. године, што се није догодило.

Решењем Републичког геодетског завода од 10. новембра 2003. године о потврди катастарског операта за део катастарске општине Ужице, на које се позвао Привредни апелациони суд у оспореној пресуди, нису стављене ван снаге интабулационе књиге (регистри) које је и даље водио Општински суд у Ужицу, а потом Основни суд у Ужицу, те су тек преузимањем података из интабулационих књига од стране Службе за катастар непокретности и доношењем решења Републичког геодетског завода од 13. јуна 2011. године, оне престале да важе, због чега није чињенично ни правно утемељен закључак другостепеног суда да уписима извршеним 2007. године у интабулациони регистар Општинског суда у Ужицу нису могла бити стечена стварна права на имовини дужника у корист тужиље, јер упис није извршен у меродавну књигу. Наиме, пошто је за КО Ужице само делимично успостављен и уређен катастар непокретности, то се од дана почетка примене новог катастарског операта, нису даље користили само подаци из земљишне књиге о правима на непокретностима. Међутим, у конкретном случају, на подручју КО Ужице нису ни постојале земљишне књиге, док меродавни закон није прописивао да се неће користити подаци о стварним правима из интабулационих књига, у које је управо и било уписано заложно право подносиоце на непокретностима стечајног дужника, законито стечено на основу судског решења о извршењу на тим непокретностима.

Уставни суд, на основу претходно изнетог, сматра да је у уставноправном смислу неприхватљив и непоткрепљен став другостепеног суда да подносиоце нема право првенственог намирења потраживања у односу на другостуженог који је хипотеку на непокретностима стечајног дужника уписао 30. јуна 2009. године (три месеца пре отварања стечаја над дужником), пошто се такав закључак у оспореној пресуди заснива на начелно нетачној тврдњи да судски уписи решења о извршењу на непокретностима дужника у интабулациони регистар из 2007. године нису довели до стицања стварних права – хипотеке у корист тужиље, јер упис истих наводно није био извршен у важећу и меродавну јавну књигу. Наиме, уставноправно је неприхватљив став да упис извршен од стране суда не производи правно дејство, без изричитог навођења законског основа по ком се такви уписи, извршени после ступања на снагу Закона о државном премеру и катастру, поништавају, као и чињенично и логички утемељеног објашњења шта представља и какав је правни учинак решења Републичког геодетског завода од 13. јуна 2011. године.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је утврдио да је произвољном и тиме неправичном применом меродавног права у оспореној пресуди

Привредног апелационог суда Пж. 471/11 од 31. августа 2011. године, повређено право подносиоце уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, те је, сагласно одредбама члана 89. ст. 1. и 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), усвојио уставну жалбу у делу којим се истиче повреда права на правично суђење и као меру отклањања штетних последица констатоване повреде уставног права поништио пресуду Привредног апелационог суда Пж. 471/11 од 31. августа 2011. године и одредио да Привредни апелациони суд донесе нову одлуку о жалбама тужених изјављеним против пресуде Привредног суда у Ужицу П. 895/10 од 29. новембра 2010. године.

6. Утврдивши да је подносиоцеки оспореном другостепеном пресудом повређено право из члана 32. став 1. Устава, Суд се није даље упуштао у оцену навода подносиоцеке о постојању повреде права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава. Ово тим пре зато што је потврђујућа пресуда Привредног апелационог суда Пж. 5064/2012 од 30. новембра 2012. године, која је достављена као доказ о различитом поступању другостепеног привредног суда у идентичној чињеничној ситуацији, донета након оспорене преиначујуће пресуде и подношења предметне уставне жалбе. Међутим, Уставни суд примећује да је ова накнадна пресуда истог суда заправо доказ више у правцу утврђења да је подносиоцеки повређено право на правично суђење у парници у којој је била тужиља, јер је и сам Привредни апелациони суд после тога у потпуности променио своје правно схватање у погледу спорног питања и применио меродавно материјално право у свему на уставноправно прихватљив и утемељен начин.

7. На основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

8. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права.

Одлука Уж-5238/2011 од 13. новембра 2014. године („Службени гласник РС“, број 1/15)
(повреда права на једнаку заштитију права из члана 36. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Усваја се уставна жалба Д. Б. и В. Б. В. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Београду Гж1. 2410/10 од 9. марта 2011. године подносиоцекама уставне жалбе повређено право на једнаку заштиту права, зајемчено одредбом члана 36. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

Образложење

1. Д. Б. и В. Б. В., обе из Б., изјавиле су 26. октобра 2011. године, преко пуномоћника С. С, адвоката из Б., уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Београду Гж1. 2410/10 од 9. марта 2011. године, због повреде начела забране дискриминације и повреде права на правично суђење и на једнаку заштиту права, зајемчених одредбама члана 21. ст. 1. и 2, члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, поред осталог, наведено: да су подносиоце уставне жалбе правни следбеници сада пок. Ј. Б. који је био запослен у Ј. п. за в. с. „Ј. А.“ на радном месту „капетана на авиону ДЦ 10“; да је послодавац правном претходнику подносиоце уставне жалбе решењем одобрио неплаћено одсуство у трајању од годину дана почев од 1. марта 2000. године, па до 1. марта 2001. године, ради одласка на рад у Гану, након чега му је неплаћено одсуство продужено за још годину дана; да је након упућивања на неплаћено одсуство, „Ј. А.“ са тужиоцем закључио уговор и анекс уговора, на основу којих се сада пок. Ј. Б. обавезао да плаћа „Ј. А.“ месечно износ од 600 тадашњих немачких марака; да је сада пок. Ј. Б. уплатио послодавцу укупан износ од 4.439 америчких долара; да подносиоце сматрају да су наведени уговор и анекс уговора ништави, јер су супротни појединачном колективном уговору код туженог којим је прописано да се стручно оспособљавање и усавршавање врши на терет предузећа; да је овакав вид намета разрезан само пилотима; да је висина накнаде коју су летачи, па и правни претходник тужиља били у обавези да плаћају послодавцу, варијала по слободној оцени Генералног директора; да је Окружни суд у Београду у коначном исходу усвајао идентичне тужбене захтеве колега са посла правног претходника подносиоце, налазећи да су такви уговори и анекси уговора – ништави. Подносиоце уставне жалбе као доказ за своје тврдње о различитом поступању судова достављају пресуде Окружног суда у Београду Гж1. 3327/2008 од 9. јула 2008. године и Гж1. 1621/2008 од 9. априла 2008. године.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује Законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је извршио увид у целокупну документацију приложену као доказ уз уставну жалбу и списе предмета Четвртог општинског суда у Београду П1. 68/09, те утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Пресудом Четвртог општинског суда у Београду (у даљем тексту: Општински суд) П1. 68/09 од 7. јула 2009. године, ставом првим изреке, одбачена је као недозвољена тужба тужиља, овде подносиатељки уставне жалбе, у делу којим су захтевале да суд утврди да су ништаве и без правне важности одлуке генералног директора туженог АД за в. с. „Ј. А.“ број 620 од 27. јуна 1994. године, број 758 од 16. априла 1999. године и број 1220 од 23. јула 1999. године; ставом другим изреке је утврђено да су ништаве и без правне важности одредбе чл. 4, 5. и 6. уговора број 920 од 18. маја 2000. године, као и одредбе чл. 4. до 6. анекса уговора број 411 од 20. фебруара 2001. године, закључених између правног претходника тужиља – сада пок. Ј. Б. и туженог; ставом трећим изреке обавезан је тужени да тужиљама солидарно исплати износ од 4.439 америчких долара, са домицилном каматом почев од 28. фебруара 2003. године па до коначне исплате, све у динарској противвредности, док је ставом четвртим изреке обавезан тужени да тужиљама на име трошкова парничног поступка исплати износ од 103.370 динара.

Оспореном пресудом Апелационог суда у Београду (у даљем тексту: Апелациони суд) Гж1. 2410/10 од 9. марта 2011. године преиначена је пресуда Општинског суда П1. 68/09 од 7. јула 2009. године, у ставу другом, трећем и четвртном изреке, тако што су тужбени захтеви тужиља одбијени као неосновани. У образложењу оспорене другостепене пресуде, поред осталог је наведено, да из чињеничног стања утврђеног у поступку пред првостепеним судом произлази: да је сада пок. Ј. Б. био запослен код туженог АД за в. с. „Ј. А.“ на пословима капетана ДЦ-10 (звање је стекао 1. фебруара 1993. године); да је на основу одлуке туженог број 620 од 27. јуна 1994. године (донете на основу члана 32. Статута туженог број 638 од 25. маја 1992. године), генерални директор туженог у циљу одржавању нивоа стручног знања и оспособљености радника донео одлуку да радник може бити упућен на рад у друго предузеће у иностранству, да ће уколико радник склапа уговор самостално или преко струковног удружења са другим предузећем у иностранству, однос са „Ј. А.“ бити регулисан уговором, да се радник за то време налази се на неплаћеном одсуству са правима и обавезама сходно законским прописима, да у моменту повратка са неплаћеног одсуства он не може бити проглашен технолошким вишком, да је радник дужан да „Ј. А.“ сваког месеца изврши уплату у одређеном проценту, који не може бити нижи од 10% нето зараде радника остварене на раду ван „Ј. А.“ (што се регулише појединачним уговором закљученим између радника и „Ј. А.“), да се то месечно плаћање врши као накнада за улагање ради стручног оспособљавања и обнављања стручних знања радника (тачка 5.); да је одлуком број 758 од 16. априла 1999. године (са изменама и допунама исте под бројем 758/1 од 28. априла 1999. године и бројем 892 од 31. маја 1999. године) одређено да се за време трајања ратног стања из одлуке број 620 бришу ст. 1. и 2. тачке 5. и мењају износи паушалних накнада за све запослене који су закључили уговор под условима за рад у другим предузећима у иностранству до истека тих уговора; да је одлуком број 1220 од 23. јула 1999. године одређено да се ст. 1. и 2. тачке 5. одлуке број 620 бришу, тако што је запослени дужан да

сваког месеца изврши уплату накнаде „Ј. А.“ у паушалном износу од 600 немачких марака на радном месту капетана летилице; да ће запосленом, уколико редовно не извршава своју обавезу месечне уплате накнаде у висини утврђеној том одлуком, престати радни однос, а да се та одлука примењује почев од 27. јуна 1999. године (наведена одлука је донета због недостатка финансијских средстава као последица забране летења и ратног стања на територији Савезне Републике Југославије, а ради рационализације у компанији); да је одлуком генералног директора туженог број 1188 од 18. маја 2001. године одређено да престаје да важи одлука број 620 (са изменама и допунама бр. 8729 и 1220) а да уговори, односно анекси уговора које „Ј. А.“ закључује са запосленима на основу тих одлука и решења одобрених неплаћених одсуства по том правном основу, остају да важе до истека уговора и одобреног неплаћеног одсуства; да је анекс уговора број 920 од 18. маја 2000. године и број 411 од 20. фебруара 2001. године закључен између сада пок. Ј. Б. и туженог, да је чланом 1. одређено да у циљу одржавања стручног знања и оспособљености под условима утврђеним одлуком број 620 о одобреном неплаћеном одсуству и одлуком број 1220, запослени одлази на рад у Гану на пословима капетана на ДЦ-10 почев од 1. марта 2001. године, па до 1. марта 2002. године, да је чланом 4. наведеног уговора одређено да је на име накнаде за улагање туженог у стручно оспособљавање тужиоца и обнављање његовог стручног знања, запослени обавезан да сваког месеца „Ј. А.“ уплаћује накнаду у паушалном износу од 600 немачких марака, да је чланом 5. наведеног уговора одређено да се запослени обавезује да ће уплату те накнаде вршити редовно сваког месеца најкасније до петог у месецу за претходни месец, да је чланом 6. наведеног уговора одређено да ће се уговор раскинути и да ће запосленом престати радни однос у „Ј. А.“ уколико запослени редовно не извршава обавезу из члана 4. уговора; да је претходно решењима туженог број 44 од 22. маја 2000. године сада пок. Ј. Б. за период од 1. марта 2000. до 28. фебруара 2001. године одобрено неплаћено одсуство ради одласка у Гану на послове капетана ДЦ-10 са којим је тужени закључио уговор самостално, односно да ће се права и обавезе које произлазе из одлуке генералног директора број 620 са изменама исте одлуке, регулисати појединачним уговором између запосленог и туженог, да је решењем број 42 од 12. марта 2001. године сада пок. Ј. Б. одобрено неплаћено одсуство у периоду од 1. марта 2001. године, па до 28. фебруара 2002. године ради одласка у Гану на пословима капетана ДЦ-10 (под истим условима као у претходном решењу), да је сада пок. Ј. Б. туженом уплатио одговарајуће износе у америчким доларима и да је решењем туженог број 01-12605 од 7. децембра 2001. године сада пок. Ј. Б. утврђен прекид неплаћеног одсуства, да је распоређен на радно место капетана почев од 15. октобра 2001. године, и да је решењем туженог број 01-14913/01725 од 4. новембра 2002. године сада пок. Ј. Б. престао радни однос дана 12. новембра 2002. године због престанка потребе за његовим радом.

Даље је наведено да је првостепена пресуда у побијаном делу изреке заснована на погрешној примени материјалног права због чега је преиначена,

а тужбени захтеви тужиља одбијени као неосновани; да је сада пок. Ј. Б. закључио уговор о раду број 920 од 18. маја 2000. године и анекс тога уговора број 411 од 20. фебруара 2001. године, као запослени са туженим послодавцем на основу сагласно изражених воља и ради регулисања њихових међусобних права и обавеза; да је уговорена обавеза пок. Ј. Б. да другој страни – туженом послодавцу плаћа накнаду, дефинисана чланом 4. тог уговора као накнада за улагање „Ј. А.“ у његово стручно оспособљавање и обнављање стручног знања; да та уговорена клаузула није противна принудним прописима, јер тада важећи Закон о радним односима није забрањивао послодавцу и запосленом да уговоре начин покрића трошкова које послодавац има поводом улагања у стручно оспособљавање запосленог за период док он, на основу слободно изражене воље, не ради код послодавца већ у другој ино-компанији као у конкретном случају; да је ствар воље уговорних страна била, и с тим у вези слободан избор сада пок. Ј. Б. да ли ће прихватити понуђене услове или не; да је у том смислу сада пок. Ј. Б. био слободан у избору и да се сагласио да уплаћује назначене девизне износе од зараде коју оствари у Гани; да је спорним уговорима и анексима уговора о раду сада пок. Ј. Б. са туженим регулисао своја права, између осталих да један део зараде као накнаду из назначеног основа уплаћује на рачун туженог у износу 600 немачких марака месечно, што је и чинио; да се ради о уговору који је *inter partes*, те да је захваљујући том уговору сада пок. Ј. Б. био у повољнијем положају од осталих запослених, јер је остваривао већу зараду за време док трају санкције, а на основу одобрених неплаћених одсустава; да је стога погрешан закључак првостепеног суда да су одредбе чл. 4, 5. и 6. спорног уговора и одредбе чл. 4. до 6. анекса тог уговора апсолутно ништаве и противне принудним прописима; да како је сада пок. Ј. Б. туженом исплатио износ од 4.439 америчких долара у извршењу означеног уговора и анекса, што је била и његова обавеза у складу са назначеним анексом и уговором, преиначена је и одлука у ставу трећем изреке ожалбене пресуде и одбијен захтев тужиља за повраћај датог, с обзиром на то да је пок. Ј. Б. туженом утужени износ исплатио у извршењу уговора и анекса; да је у прилог томе и чињеница да сада пок. Ј. Б. није био приправник који стиче знање у оквиру амортизационог периода, већ је био пилот ДЦ-10 од 1. фебруара 1993. године, а како су предметни уговори и анекси уговора законити и производе правна дејства, тужиље не могу основано потраживати повраћај датог; да како је за исплату утуженог износа постојао основ, то се не ради о неоснованом обogaћењу из члана 210. Закона о облигационим односима.

Пресудом Општинског суда П1. 1596/07 од 22. фебруара 2008. године, поред осталог, у ставу другом изреке утврђено је да су ништаве и без правне важности одредбе чл. 4, 5. и 6. уговора број 1203 од 18. маја 2001. године закљученог између тужиоца С. В. и туженог АД за в. с. „Ј. А.“, док је у ставу трећем изреке обавезан тужени да тужиоцу на име накнаде материјалне штете исплати износ од 698 америчких долара и 1.600 евра у динарској противвредности на дан исплате.

Пресудом Окружног суда у Београду (у даљем тексту: Окружни суд), приложеном уз уставну жалбу, Гж1. 1621/08 од 9. априла 2008. године, потврђена је наведена првостепена пресуда Општинског суда П1. 1596/07 од 22. фебруара 2008. године. У образложењу те другостепене пресуде, поред осталог, је наведено: да је тужиоцу одлуком в. д. генералног директора туженог од 22. маја 2001. године одобрено неплаћено одсуство у периоду почев од 1. априла 2001. године, па до 1. априла 2002. године ради одласка на рад у Гану, у G. A., A.-G.; да је уговором број 1203 од 18. маја 2001. године закљученим између тужиоца и туженог прописано да је у циљу одржавања стручног знања и оспособљености одлучено да тужилац (запослени) одлази у Гану на рад на пословима Ф/Е на ДЦ-10; да је чланом 4. уговора уговорено да на име накнаде за улагање туженог у стручно оспособљавање и обнављање стручног знања, тужилац се обавезује да туженом уплаћује 400 немачких марака месечно као накнаду; да је чланом 5. уговорено да се тужилац обавезује да ће уплату означене накнаде вршити редовно сваког месеца; да је чланом 6. уговора уговорено да уколико тужилац не буде поштовао члан 4. уговора исти ће се раскинути, а запосленом ће престати радни однос код туженог; да су наведене одредбе уговора супротне одредбама чл. 60. и 62. Појединачног колективног уговора туженог којима је било прописано да стручно образовање и специјализација пада на терет туженог; да тужени није доказао да наплаћени месечни износи представљају трошкове које је тужени имао за обуку и стицање летачке дозволе тужиоца; да је члан 6. уговора супротан императивним одредбама Закона о радним односима, јер неплаћање наведеног износа не може бити основ за престанак радног односа, већ једино за накнаду материјалне штете уколико су за то испуњени законски услови; да како је за наведене одредбе уговора утврђено да су ништаве, стога постоји обавеза туженог да тужиоцу исплати утужене износе.

Идентичан став Окружни суд је заузео и у апострофираној пресуди Гж1. 3327/08 од 9. јула 2008. године.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се позивају подносиоце уставне жалбе, утврђено је: да су пред Уставом и законом сви једнаки, као и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (члан 21. ст. 1. и 2.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе, као и да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36).

5. Оцењујући најпре наводе подносиоце уставне жалбе у погледу различитог поступања Окружног суда и Апелационог суда, који су у истој чињеничној и правној ситуацији, као судови последње инстанце, заузимали различите ставове везане за ништавост одредаба спорних уговора и накнаде

штете, односно обавезе враћања датог, са становишта одредбе члана 36. став 1. Устава, Уставни суд констатује да је Окружни суд утврдио да су одредбе чл. 4, 5. и 6. предметних уговора ништаве, те да је тужени дужан да врати износе које је примио од тужилаца, који су се налазили у готово идентичној чињеничној и правној ситуацији као и правни претходник подносиоци уставне жалбе. Са друге стране, Апелациони суд је заузео супротан став, сматрајући да закључени уговор и анекс нису у супротности са одредбама Закона о радним односима и Закона о облигационим односима, те да стога нема места утврђењу њихове ништавости, а последично ни права на повраћај претходно датог и потом утуженог износа.

Имајући у виду изнето, Уставни суд је утврдио да су наведени судови као судови последње инстанце у поступцима, у суштини, доносили различите пресуде о основаности тужбених захтева, а који су се заснивали на практично идентичном чињеничном стању и спорном правном питању, те да су на тај начин подносиоци уставне жалбе, којима су одбијени тужбени захтеви, доведене у битно различит положај од онога у коме су били тужиоци чији су тужбени захтеви усвајани. Уставни суд је становишта да је таква пракса парничних судова последње инстанце супротна принципу правне сигурности (о повреди права на правну сигурност видети пресуде Европског суда за људска права: *Santos Pinto против Португалије*, од 20. маја 2008. године и *Beian против Румуније*, од 6. децембра 2007. године, као и нпр. Одлуку Уставног суда Уж-197/2007 од 16. јула 2009. године). Стога је Уставни суд оценио да је различитим поступањем раније Окружног суда у Београду у оспореној пресуди и сада Апелационог суда у Београду повређено право подносиоцима уставне жалбе на једнаку заштиту права, зајемчено одредбом члана 36. став 1. Устава, па је у овом делу уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду.

6. Разматрајући уставну жалбу у делу изјављеном против оспорене пресуде Апелационог суда Гж1. 2410/10 од 9. марта 2011. године, са аспекта истакнуте повреде права на правично суђење, Уставни суд указује да је, сагласно одредби члана 170. Устава, којом је уставна жалба установљена као посебно и изузетно правно средство за заштиту Уставом зајемчених права и слобода, у поступку по уставној жалби надлежан једино да испитује постојање повреда или ускраћивања Уставом зајемчених права и слобода, те се стога и наводи уставне жалбе морају заснивати на уставноправним разлозима којима се, са становишта Уставом утврђене садржине означеног зајемченог права или слободе, поткрепљују тврдње о његовој повреди или ускраћивању. То истовремено значи да Уставни суд није надлежан да, поступајући по уставној жалби, као инстанциони (виши) суд још једном испитује законитост оспорених аката или радњи, па из тих разлога формално позивање на повреду уставних права и слобода, само по себи, уставну жалбу не чини допуштеном.

Уставни суд је, увидом у оспорену другостепену пресуду, утврдио да она садржи детаљно аргументовано и јасно образложење засновано на уставноправно прихватљивом и неарбитрерном тумачењу меродавног материјалног

права, те је стога, полазећи од претходно наведеног, оценио да се наводи подносиоци не могу прихватити као уставноправни разлози за тврдње о повреди материјалних или процесних гаранција права на правично суђење, већ се од Уставног суда, у суштини, тражи да као ревизијски суд преиспита и оцени законитост и правилност оспореног акта. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, у овом делу одбацио уставну жалбу изјављену против пресуде Апелационог суда Гж1. 2410/10 од 9. марта 2011. године, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка.

7. У вези са истакнутом повредом начела забране дискриминације из члана 21. Устава, Уставни суд оцењује да тврдње да су у предметном парничном поступку подносиоци уставне жалбе дискриминисане, и то само због крајњег исхода спора, нису уставноправно прихватљиве. Ово стога што у уставној жалби нису пружени докази да им је због неког личног својства повређено конкретно право зајемчено Уставом, а што је неопходна претпоставка да би се могла утврдити повреда начела забране дискриминације.

8. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42а став 1. тачка 5), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

** Поводом Одлуке Уж-5238/2011 од 13. новембра 2014. године судија Уставног суда др Драгиша Б. Слијейчевић издвојио је мишљење, које је објављено заједно са овом одлуком у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 1/15, а објављује се и у Билтену Уставног суда, сагласно одредби члана 60. став 6. Пословника о раду Уставног суда, како следи:*

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ

Уставни суд је Одлуком Уж-5238/2011 од 10. децембра 2014. године усвојио уставну жалбу Д. Б. и В. Б. В. утврдивши да је Пресудом Апелационог суда у Београду Гж1. 2410/2010 од 9.3.2011. године подносиоцима уставне жалбе повређено право на једнаку заштиту права зајемчено одредбом члана 36. став 1. Устава Републике Србије. У преосталом делу уставна жалба је одбачена.

Са оваквом Одлуком Уставног суда нисам сагласан у односу на неприхватање, односно одбацивање уставне жалбе за истакнуту повреду права на правично суђење. Стога сагласно одредби члана 60. став 3. Пословника о раду Уставног суда дајем писано образложење разлога због којих сам издвојио мишљење у односу на део одлуке о одбацивању уставне жалбе и дате разлоге за такво пресуђење.

Тим поводом најпре истичем да је Уставни суд сагласно већинском опредељењу одбацио уставну жалбу у односу на истакнуту повреду права на правично суђење упркос негативном мишљењу Одбора за уставне жалбе из области грађанског права у односу на такву одлуку и указивања на

неопходност мериторног одлучивања о том делу уставне жалбе и усвајању исте поништењем побијане пресуде Апелационог суда у Београду.

Наиме, код неспорног става да је Апелациони суд у Београду доношењем оспорене пресуде Гж1. 2410/2010 од 9. марта 2011. године повредио право на једнаку заштиту права подносиоца уставне жалбе суд је морао оценити и материјално правне последице таквог пресуђења у односу на Уставом зајемчено право на правично суђење. Уставном жалбом је указано на арбитрерност пресуђења којим је само захтев подносиоца уставне жалбе одбијен као неоснован, док је осталим тужиоцима на темељу истог чињеничног и правног стања пружена судска заштита досуђењем утуженог износа. Такве пресуде су донете од стране Окружног суда у Београду у предметима Гж1. 1621/08 од 2. априла 2008. године и Гж1. 3327/08 од 9. јула 2008. године. И у једном и у другом случају, као и у предмету који је оспорен уставном жалбом, одлуке су донете од стране редовних судова последње инстанце у односу на које не постоји могућност изјављивања ревизије.

Уставни суд је наведене одлуке размотрио и тим поводом утврдио да су у означеним предметима Окружног суда у Београду усвојени тужбени захтеви зато што је утврђено да је члан 6. Уговора супротан императивним одредбама Закона о раду, јер не плаћање уговореног износа послодавцу на име трошкова стручно оспособљавања тужилаца не може представљати законски основ за престанак радног односа, већ само за накнаду материјалне штете за коју је утврђено да њено постојање није доказано.

Супротно наведеном становишту Окружног суда у Београду у побијаној одлуци Апелационог суда у Београду тужбени захтев је одбијен. По схватању тог Суда покриће трошкова које има послодавац поводом улагања у стручно оспособљавање запослених за период док се он на основу слободно изражене воље налази на неплаћеном одсуству представља законску обавезу запосленог.

Према томе, у сва три наведена случаја запослени пилоти код „Ј. А.“ уговором су прихватили обавезу да на име накнаде за улагање послодавца у њиховог стручно оспособљавање истом плаћају месечну накнаду од 600 односно 400 немачких марака како би им послодавац одобрио неплаћено одсуство за време њиховог радног ангажовања као капетана авиона код послодавца у Гани са којим су самостално, дакле без посредовања и било каквог утицаја и помоћи „Ј. А.“, закључили посебне уговоре. На такву уговорну обавезу сва три пилота су пристала под претњом престанка радног односа код „Ј. А.“ за случај да уговорени износ накнаде не исплате или нередовно исплаћују наведеном послодавцу.

Обзиром на неједнако пресуђење тих случајева очито је да су редовни судови највише инстанце арбитрерно применили право у једној од две различите одлуке. Арбитрерно пресуђење је присутно у одлуци у којој се тужбени захтев усваја, или пак у оној којом се тужбени захтев одбија. И одбијајућа и усвајајућа одлука су утемељене у истом чињеничном и правном основу. Стога сам мишљења да се Уставни суд морао упустити у мериторно пресуђење и у односу на уставном жалбом истакнуту повреду права на правично суђење.

Суд то није учинио већ је уставну жалбу у том делу одбацио износећи лапидаран став да побијана одлука „садржи детаљно аргументовано и јасно образложење засновано на уставно правно прихватљивој и неарбитрерној примени меродавног материјалног права“.

Оваква констатација представља паушално одређење Уставног суда без упуштања у оцену правне ваљаности аргумената о примењеном материјалном праву у одлукама у којима су тужбени захтеви усвојени, односно уставном жалбом побијаној одлуци којом је тужбени захтев одбијен. Мишљења сам да оцена тих аргумената представља претходно питање и за правно утемељену оцену основаности уставном жалбом истакнуте тврдње да је само у односу на подносиоце уставне жалбе материјално право арбитражно примењено. Стога сматрам и да је за изнети став да су у побијаној пресуди Апелационог суда у Београду дати уставно правно прихватљиви разлози о неарбитражном пресуђењу, било нужно да се Уставни суд одреди зашто је одбијање а не усвајање тужбених захтева из истог чињеничног и правног основа засновано на правилном тумачењу и неарбитражној примени материјалног права. Уставни суд то није учинио већ је без речи коментара правилности примене материјалног права у уставном жалбом побијаној одлуци одбацио уставну жалбу у односу на изнету тврдњу подносиоци да је управо у њиховом случају редовни суд арбитражно пресудио и тиме им повредио право на правично суђење.

Сматрам да је такав приступ Уставног суда апсолутно неприхватљив из два разлога.

Прво, да би се могао заузети став да изнети аргументи и примена материјалног права у уставном жалбом побијаној одлуци не представљају израз арбитражног пресуђења Уставни суд се морао упустити у мериторно одлучивање у односу на истакнуту повреду права на правично суђење. Само мериторним пресуђењем Уставни суд је могао доћи до правно утемељеног става да у уставном жалбом побијаној одлуци није било арбитражног пресуђења. У том случају, мериторним одлучивањем Суд је могао оценити и правилност примењеног материјалног права у одлукама којим је у истом чињеничном и правном основу другачије пресуђено, односно усвојен тужбени захтев од стране редовног суда последње инстанце.

Друго, усвајање уставне жалбе само у односу на повреду права на једнаку заштиту права без поништавања судске одлуке којом је та повреда учињена представља израз неделотворног поступања Уставног суда. Таквом одлуком Уставног суда нису отклоњене штетне последице неједнаке примене права у односу на подносиоце уставне жалбе. Напротив, њима је само формално пружена уставносудска заштита, али су упркос неспорној чињеници да им је повређено право на једнаку заштиту права одлуком Суда ускраћене за заштиту Уставом зајемченог права на правично суђење. Такав поступак Уставног суда би имао смисла да је у поступку мериторног пресуђења поуздано утврђено да одбијање а не усвајање тужбеног захтева из истог чињеничног и правног основа представља правилно и неарбитражно пресуђење. Нажалост, Уставни суд је своје пресуђење у овом предмету свео

само на формалну констатацију учињене повреде права на једнаку заштиту права уз истовремено остављање у правном поретку судске одлуке којом је таква повреда учињена. Јасно је да то није и не може бити смисао и циљ делотворне уставносудске заштите у поступку по уставним жалбама.

То су разлози због којих нисам могао стати иза одлуке Уставног суда да се у овом предмету донесе процесна уместо мериторне одлуке о основности уставне жалбе. Ово утолико пре што је у побијаној одлуци заузети став Апелационог суда у Београду о законито установљеној обавези плаћања накнаде за учињене трошкове у стручном оспособљавању запосленог упућеног на неплаћено одсуство, сам себи противуречан. Јер, ако послодавац нема никаквих обавеза према запосленом по основу његовог рада јасно је да не може имати ни трошкова за његово образовање и стручно оспособљавање у периоду за које му је одобрено неплаћено одсуство. Осим тога, а и под претпоставком да је таква могућност постојала, послодавац би могао имати право на рефундацију уговорених издатака за стручно оспособљавање запослених само под условом да је аргументовано доказао стварно постојање тако учињених издатака, а што се из побијане одлуке не може закључити. Стога, у одсуству било ког доказа о учињеним издацима за стручно оспособљавање запосленог и уговором установљеног основа за отказ уговора о раду због неплаћања непостојећих издатака, било је више него нужно да Уставни суд оцени да ли су и којој мери такве уговорне обавезе сагласне закону, или су пак само израз искоришћене нужде запосленог да пристане на наметање такве обавезе према послодавцу као јачој уговорној страни.

СУДИЈА УСТАВНОГ СУДА
Др Драгиша Б. Слијепчевић

Одлука Уж-5793/2011 од 22. децембра 2014. године („Службени гласник РС“, број 15/15)
(повреда права из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Н.Ђ. и утврђује да је решењем Основног суда у Пријеполу – Судска јединица у Прибоју Р2. 25/10 од 14. септембра 2010. године и решењем Вишег суда у Ужицу Гж. 1549/11 од 28. октобра 2011. године подносиоци уставне жалбе повређено право на правично суђење, зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Поништава се решење Вишег суда у Ужицу Гж. 1549/11 од 28. октобра 2011. године и одређује да надлежан суд донесе нову одлуку о жалби коју је подносиоцика уставне жалбе изјавила против решења Основног суда у Пријеполу – Судска јединица у Прибоју Р2. 25/10 од 14. септембра 2010. године.

Образложење

1. Н.Ђ. из П. је 16. новембра 2011. године, преко В.Т, адвоката из П., Уставном суду поднела уставну жалбу против решења Основног суда у Пријеполу – Судска јединица у Прибоју Р2. 25/10 од 14. септембра 2010. године и решења Вишег суда у Ужицу Гж. 1549/11 од 28. октобра 2011. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије, као и због повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава у ванпарничном поступку који је вођен у предмету Основног суда у Пријеполу – Судска јединица у Прибоју Р2. 25/10.

Уставном жалбом се оспоравају решења донета у ванпарничном поступку у коме је подносиатељка уставне жалбе имала својство противника предлагача, а којима је правноснажно потпуно лишена пословне способности. У уставној жалби подносиатељка је, између осталог, навела да је у жалби против првостепеног решења истакла да је у поступку као судски вештак учествовао психолог, који није ни обичан лекар, а камоли лекар одређене специјалности који се тражи у овој врсти ванпарничног поступка, у смислу члана 38. став 1. Закона о ванпарничном поступку. Затим, подносиатељка је истакла да њен брат није био овлашћен да поднесе предлог за лишавањене пословне способности.

Подноситељка уставне жалбе је тражила од Уставног суда да усвоји уставну жалбу и поништи оспорена решења.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном претходном поступку, на основу навода уставне жалбе и увидом у списе предмета Основног суда у Прибоју Р2. 25/10, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Ц.Ђ, брат подносиатељке уставне жалбе, поднео је 22. јуна 2010. године Општинском суду у Пријеполу – Судска јединица у Прибоју предлог за потпуно лишавање пословне способности подносиатељке уставне жалбе.

Установа социјалне заштите Центар за социјални рад П. је решењем број: 571-927/10 од 12. јула 2010. године подносиатељки уставне жалбе поставила привременог старатеља.

Основни суд у Пријеполу – Судска јединица у Прибоју је решењем Р2. 25/10 од 8. септембра 2010. године одредио медицинско вештачење које ће извршити неуропсихијатар и психолог, који ће прегледати противника предлагача и дати налаз и мишљење о њеном душевном стању и способности

за расуђивање. Одређено је да ће преглед подносиоце уставне жалбе бити извршен на рочишту, као и да ће налаз и мишљење судских вештака бити дат на рочишту.

Основни суд у Пријепољу – Судска јединица у Прибоју је службеном белешком од 13. септембра 2010. године констатовао да су ангажовани вештаци предложили да се подносиоца не позива на рочиште, јер би долазак штетно утицао на њено здравље, с обзиром на стање противника предлагача, која се налази на стационарном лечењу, што ће они истаћи у свом налазу и мишљењу, као и да ће извршити преглед противника предлагача у раним јутарњим часовима, пре почетка рочишта.

На рочишту одржаном 14. септембра 2010. године, на коме није присуствовала подносиоца уставне жалбе, дат је налаз са мишљењем судских вештака и након одржаног рочишта донето је решење о потпуном лишавању пословне способности подносиоце.

Основни суд у Пријепољу – Судска јединица у Прибоју је оспореним решењем Р2. 25/10 од 14. септембра 2010. године у потпуности лишио пословне способности подносиоца уставне жалбе. У наведеном решењу је истакнуто да је суд одустао од саслушања подносиоце, јер би то негативно утицало на њено душевно стање.

У жалби против оспореног решења подносиоца је, између осталог, навела да првостепени суд није за вештаке одредио два лекара одређене специјалности, у смислу члана 38. став 1. Закона о ванпарничном поступку, јер психолог који је одређен за вештака није лекар.

Виши суд у Ужицу је оспореним решењем Гж. 1549/11 од 28. октобра 2011. године одбио као неосновану жалбу подносиоце и потврдио ожалбено првостепено решење. У оспореном другостепеном решењу је наведено: да се подносиоца дуги низ година лечи од душевног обољења и да је Центру за социјални рад у П. упутила захтев за покретање поступка за смештај у установу крајњег типа за оцену њене пословне способности и упућивање на дуже стационарно лечење; да је предлог за лишење пословне способности подносиоце поднео њен брат који живи у породичној кући са својом породицом, оцем и подносиоцем уставне жалбе; да је путем вештачења од стране психијатра и психолога утврђено да је подносиоца особа оболела од хроничне напредујуће и осиромашујуће душевне болести параноидне схизофреније коју карактерише унапредовани процес пропадања њене личности и психичких функција (интелектуалних, сазнајних, емоционалних, нагонских, мотивационих и моралних) што је чини потпуно неспособном да на адекватан начин брани сопствене интересе и права; да су се вештаци изјаснили да због природе болести подносиоце и због тренутног стања у коме се налази није у стању да да релевантан исказ и да присуствује рочишту и да је неопходно да јој се одузме у потпуности пословна способност; да је на потпуно и правилно утврђено чињенично стање, првостепени суд правилно применио материјално право, а да притом није учињена битна повреда поступка која би утицала на потпуно утврђено чињенично стање услед тога што подносиоца није саслушана, јер би саслушање штетило

њеном здрављу; да жалбом подносиоца у суштини побија првостепену одлуку наводећи да предлагач није овлашћен да поднесе предлог јер не живи у породичној заједници са њом и да у току поступка није саслушана; да се наведени жалбени наводи не могу прихватити с обзиром на то да је одредбом члана 32. тачка 2. Закона о ванпарничном поступку предвиђено да се ова врста поступка покреће по предлогу лица међу којима је и брат ако са тим лицем живи у породичној заједници; да се под породичном заједницом не подразумева само економска заједница, већ и заједница становања, а према стању у спису предмета, утврђено је да она живи у кући у којој живе и предлагач са својом породицом и њен отац; да током поступка подносиоца није саслушана, јер су се вештаци изјаснили да због природе њене болести и стања у коме се налази није оправдано да присуствује рочишту; да је подносиоца током поступка имала привременог заступника који је постављен од стране органа старатељства, који је присуствовао током извођења доказа вештачењем од стране вештака, који су довољно стручни за област о којој су се изјашњавали и који су потпуно сагласно заједнички дали свој налаз непосредно у присуству предлагача и заступника подносиоца, на основу свеукупне медицинске документације и клиничког прегледа, при чему заступник подносиоца није имао питања ни примедби на њихов налаз и мишљење.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Законом о ванпарничном поступку („Службени гласник СРС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС“, бр. 46/95 и 18/05) (у даљем тексту: ЗВП) је прописано: да у овом поступку суд испитује да ли је пунолетно лице према степену способности за нормално расуђивање у стању да се само брине о својим правима и интересима и одлучује о потпуном или делимичном лишењу пословне способности кад утврди да за то постоје законом одређени разлози, као и о враћању потпуне или делимичне пословне способности кад престану разлози за лишење, односно ограничење пословне способности, те да је поступак за лишење, као и поступак за враћање пословне способности хитан (члан 31.); да у овом поступку суд испитује да ли су се стекли законски услови за лишење пословне способности пунолетног лица, одлучује о мери лишења пословне способности, одређује време за које ће се проверити да ли постоје разлози за даље трајање изречене мере и одлучује о враћању пословне способности када престану разлози за лишење пословне способности, да се поступак покреће и по предлогу деде, бабе, брата, сестре, као и унука, ако са тим лицем живе у породичној заједници, а предлог за покретање поступка може да стави и само лице које треба лишити пословне способности, ако може да схвати значење и правне последице свог предлога (члан 32.); да у овом поступку суд одлучује на основу расправе на рочишту, на које се позивају, поред органа старатељства, лице према коме се поступак

води, његов старалац, односно привремени заступник и предлагач (члан 35.); да ће суд лично саслушати лице према коме се поступак води, а ако се исто налази у здравственој организацији, саслушаће се по правилу у тој организацији, где ће се одржати и рочиште, да суд може одустати од саслушања лица према коме се поступак води, само ако би то могло да буде штетно по његово здравље или ако саслушање уопште није могуће с обзиром на душевно или физичко стање тог лица (члан 36.); да је суд дужан да саслуша стараоца, односно привременог заступника, предлагача и друга лица која могу да дају потребна обавештења о животу и о понашању лица према коме се поступак води и о другим важним околностима, да ће по потреби, суд податке о тим чињеницама прибавити од органа друштвено-политичке заједнице, самоуправних организација и заједница правних и других лица, која тим подацима располажу (члан 37.); да лице према коме се поступак за лишење пословне способности води мора бити прегледано од најмање два лекара одговарајуће специјалности, који ће дати налаз и мишљење о душевном стању и способности тог лица за расуђивање, да се вештачење врши у присуству судије, сем када се обавља у стационарној здравственој организацији, да суд може решењем одредити да лице према коме се води поступак, привремено али најдуже за три месеца, буде смештено у одговарајућу здравствену организацију, ако је то по мишљењу лекара неопходно да се утврди његово душевно стање, осим ако би тиме могле наступити штетне последице по његово здравље (члан 38.); да кад нађе да постоје услови за лишење пословне способности, суд ће лице према коме се поступак води лишити пословне способности потпуно или делимично, да у решењу којим се лице делимично лишава пословне способности суд може на основу резултата медицинског вештачења одредити врсту послова које то лице може предузимати самостално поред послова на које је законом овлашћено, те да против решења о лишењу пословне способности, лице које је лишено пословне способности може изјавити жалбу без обзира на своје душевно стање (члан 40).

Законом о изменама и допунама Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“, број 55/14, од 23. маја 2014. године), између осталог, новелиран је члан 36. основног законског текста, тиме што је додат нови став наведеног члана који гласи: „Суд уважава мишљење и ставове лица према коме се поступак води, у мери у којој је то могуће с обзиром на стање његовог менталног здравља.“, који представља став 2, а постојећи став 2. је постао став 3.

Одредбом члана 146. Породичног закона („Службени гласник РС“, бр. 18/05 и 72/11) је прописано да пунолетно лице које због болести или сметњи у психо-физичком развоју није способно за нормално расуђивање те због тога није у стању да се само стара о себи и о заштити својих права и интереса може бити потпуно лишено пословне способности и да је пословна способност лица из става 1. овог члана једнака пословној способности млађег малолетника.

5. Разматрајући уставну жалбу са аспекта повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд указује да се уставном жалбом оспоравају решења суда о лишавању пословне способности.

Право на пословну способност је једно од основних људских права (члан 37. став 2. Устава), а у поступку лишења пословне способности се врши ограничење тог уставног права, тако што се изриче мера за потпуно или делимично лишење пословне способности. Иначе, Устав не познаје никакво ограничавање пословне способности, што само указује на то да се ова судска мера мора изрицати само као крајња мера. Уставни суд наглашава да је легитимно пружати помоћ болеснима и старима или особама са смањеним менталним капацитетом, који се не могу бринути за себе и своје интересе. Међутим, сасвим је друга ствар лишити некога пословне способности, потпуно или делимично. Лишење пословне способности повлачи за собом озбиљне последице. Лице потпуно или делимично лишено пословне способности не може предузимати правне радње, таква особа је лишена самосталности у свим правним подручјима. Ради се о особама које су стављене у ситуацију да зависе од других лица, да друга лица у њихово име доносе одлуке које се тичу различитих видова њиховог приватног живота. Бројна њихова права су угашена или ограничена. На пример, таква особа не може сачинити завештање, не може се запослити, не може склопити брак, нити може да предузме било какву радњу која има последице на њен правни положај. Како би се осигурало да душевно болесна и стара лица буду прописно збринута, држава има на располагању друга средства, а не лишење пословне способности. Лишење пословне способности је озбиљна мера која треба да буде примењена као крајња (рестриктивна) мера.

Уставни суд је напре као претходно питање размотрио да ли је уставна жалба допуштена, с обзиром на то да: Центар за социјални рад П. као надлежан орган старатељства није сагласан са уставном жалбом (I); ревизија није изјављена против правноснажног решења о лишавању пословне способности, у смислу одредбе члана 27. став 1. ЗВП (II).

I) Центар за социјални рад П. је у допису број: 560-351-1/14 од 9. септембра 2014. године, као надлежан орган старатељства, навео да није сагласан са уставном жалбом која је изјављена од стране Н.Ђ. против оспорених решења којима је потпуно лишена пословне способности. У вези са тим, као спорно питање у конкретном случају се поставља да ли ускраћивање сагласности надлежног органа старатељства подносиоцима за подношење уставне жалбе представља неотклоњиву процесну сметњу за коришћење овог правног средства.

Уставни суд указује да је Решењем Уж-1200/2009 од 31. марта 2011. године одбацио уставну жалбу Н. Ш. изјављену против пресуде Врховног суда Србије У. 1339/07 од 26. марта 2009. године. У образложењу овог решења је, поред осталог, наведено: да је у поступку претходног испитивања поднеска, увидом у приложену документацију, утврђено да је подносилац уставне жалбе решењем Центра за социјални рад општине С. од 19. јуна 2008. године стављен под непосредно привремено старатељство тог центра; да је Уставни суд дописом од 9. октобра 2009. године од Центра за социјални рад општине С. затражио да се у року од 15 дана од дана пријема дописа изјасни да ли је као непосредни привремени старатељ сагласан са поднетом уставном жалбом; да је Центар за

социјални рад општине С. од 20. октобра 2009. године навео да није сагласан са уставном жалбом подносиоца уставне жалбе изјављеном против пресуде Врховног суда Србије У. 1339/07 од 26. марта 2009. године; да с обзиром на то да Центар за социјални рад није сагласан са уставном жалбом коју је изјавио подносилац Н. Ш, као лице стављено под привремено старатељство, Уставни суд је уставну жалбу одбацио, јер не постоје Уставом и Законом о Уставном суду утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање.

Међутим, у овом уставносудском поступку подносиатеља уставне жалбе изричито оспорава акте којима је потпуно лишена пословне способности, за разлику од уставносудског поступка који се водио у предмету Уж-1200/2009. У предметима Европског суда за људска права *Салонијаји-Дробњак ироштив Републике Србије*, број 36500/05 и *Х и У ироштив Хрватске*, број 5193/09, апликанти који су делимично односно потпуно лишени пословне способности су се непосредно обратили томе суду ради утврђивања повреде конвенцијских права актима којима су делимично, односно потпуно лишени пословне способности и у којима није тражена сагласност надлежног органа старатељства за одлучивање Европског суда по таквим апликацијама. Штавише, у предмету *Х и У ироштив Републике Хрватске*, број 5193/09, прва по реду апликанткиња пре обраћања Европском суду за људска права није поднела ни уставну тужбу Уставном суду Републике Хрватске, која је иначе делотворно правно средство које се мора поднети у смислу члана 35. став 1. Европске конвенције за људска права. Европски суд је у том предмету указао да Уставни суд Републике Хрватске не би ни одлучио о уставној тужби те апликанткиње пре него што добије пристанак старатеља, те да је уставна тужба за првоапликанткињу била недоступно, односно неделотворно правно средство (став 67). Имајући у виду наведено, као и то да Уставни суд поштује праксу и правна схватања Европског суда за људска права и других релевантних међународних организација, Уставни суд је оценио да ускраћивање сагласности надлежног органа старатељства подносиатељки за подношење уставне жалбе не представља неотклоњиву процесну сметњу за изјављивање уставне жалбе.

II) Затим, одредбом члана 27. став 1. ЗВП је прописано да у поступку у коме се одлучује о статусним стварима и о ванпарничним стварима које се односе на станарско право против правноснажног решења другостепеног суда ревизија дозвољена ако овим или другим законом није друкчије одређено. Одредбама наведеног процесног закона којима је регулисан поступак лишења пословне способности није искључено изјављивање ревизије у овој врсти статусне ствари. Примењујући наведену законску одредбу на конкретни случај, против правноснажног решења о потпуном лишењу пословне способности подносиатеља уставне жалбе је имала могућност изјављивање ревизије. Из одредбе члана 170. Устава, којом је уставна жалба установљена као посебно и изузетно правно средство за заштиту Уставом зајемчених права и слобода, произлази да је једна од претпоставки за изјављивање уставне жалбе да су пре њеног подношења искоришћена прописана правна средства за заштиту права подносиоца уставне жалбе. Дакле, некоришћење правних

средстава пре подношења уставне жалбе представља начелно неотклоњиву процесну сметњу за подношење уставне жалбе. Наравно, наведено правило се не односи на исцрпљивање правних средстава која су неделотворна или неодговарајућа (видети, између осталог, одлуку *Akdivari u ościали йроїив Турске*, од 16. септембра 1996. године, став 65-67, *Reports of Judgments and Decisions*, 1996-IV и пресуду Европског суда за људска права *Demopoulos u ościали йроїив Турске*, бр. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 и 21819/04, од 1. марта 2010. године, став 70). Према устаљеној пракси Уставног суда, ревизија представља делотворно правно средство чијим се исцрпљивањем стиче право на подношење уставне жалбе, како у парничном тако и у ванпарничном поступку, када је то ванредно правно средство законом дозвољено. Међутим, Уставни суд указује да је подносиатеља уставне жалбе потпуно лишена пословне способности, тако да она не може више да предузима било коју правну радњу, укључујући и то да непосредно изјави ревизију против правноснажног решења о потпуном лишењу пословне способности. Право на изјављивање ревизије против наведеног акта припада само њеном привременом старатељу. У наведеном допису Центра за социјални рад П. је наведено да привремени старатељ није изјавио ревизију против правноснажног решења о лишењу пословне способности. У вези са тим, Уставни суд указује на правно схватање Европског суда за људска права према коме се правна средства чије изјављивање зависи од дискреционих овлашћења државних службеника и која због тога нису директно доступна апликанту, не могу сматрати делотворним правним средствима (видети пресуде Европског суда за људска права *Gurepka йроїив Украјине*, број 61406/00, од 6. септембра 2005. године, став 60 и *Tănase йроїив Молдавије*, број 7/08, од 27. априла 2010. године, став 122). Овакво правно схватање прихвата и Уставни суд. С обзиром на то да ревизија није директно доступна подносиатељки уставне жалбе и да њено изјављивање зависи искључиво од нахођења привременог старатеља, то чињеница да није изјављено ово ванредно правно средство пре подношења уставне жалбе не представља неотклоњиву процесну сметњу за изјављивање овог правног средства. Поред наведеног, Уставни суд указује да привремени старатељ није изјавио ни жалбу против неправноснажног решења о потпуном лишењу пословне способности, односно он је био потпуно пасиван у току целог поступка, тако да се на основу таквог (не)поступања привременог старатеља може закључити да он не би ни изјавио ревизију у случају одбацивања ове уставне жалбе због неизјављивања овог ванредног правног лека.

Уставни суд указује да је у предметном поступку који је претходио уставносудском, заказано и одржано једно рочиште ради лишавања пословне способности подносиатељке, 14. септембра 2010. године, на коме је дат усаглашен налаз са мишљењем судских вештака и на коме је донето неправноснажно решење о потпуном лишењу пословне способности подносиатељке. На овом рочишту је присуствовао и привремени старатељ подносиатељке уставне жалбе, али она лично није позвана на рочиште, а самим тим није ни саслушана.

Уставни суд, затим, констатује да када је реч о поступку за лишавање пословне способности, на редовним судовима је да примене одговарајућа процесна правила како би се осигурала правилна примена права, заштита здравља лица о коме је реч итд. Међутим, примена процесних правила не би требало да утиче на саму суштину права подносиоца уставне жалбе на правично суђење гарантованог чланом 32. став 1. Устава, при чему овај суд посебно напомиње да строже оцењује примену процесних правила од редовног суда, која имају снажан утицај на приватни живот учесника у поступку као што је лишавање пословне способности (видети, између осталог, пресуду Европског суда за људска права *Shtukaturov ирошив Русије*, број 44009/05, од 27. марта 2008. године, став 68). У случају када ванпарнични суд одреди да не позове лице у односу на које се поступак води на рочиште и да се то лице не саслуша, Уставни суд узима у обзир све меродавне околности, као што су природа и сложеност питања пред судом, те да ли је лично појављивање таквог лица на рочиштима представљало претњу другима и себи итд.

Одлука Основног суда у Пријепољу – Судска јединица Прибој да не позове подносиоца уставне жалбе на рочиште и да одустане од њеног саслушања имала је свој законски основ у одредби члана 36. став 2. ЗВП, тако да се таква одлука редовног суда може сматрати законитом. Међутим, поступак лишења пословне способности представља најзначајнији поступак за одређено лице, јер се у том поступку одлучује да ли ће то лице и даље вршити своја лична права или ће бити ограничено у њиховом вршењу, тако да у овом поступку акценат није само на законитом спровођењу поступка, већ и на суштинској правичности са аспекта члана 32. став 1. Устава (видети пресуде Европског суда за људска права *Shtukaturov ирошив Русије*, број 44009/05, 27. март 2008. године, став 70. и *X и Y ирошив Рејублике Хрватске*, број 5193/09, од 3. новембра 2011. године, став 82). Наиме, у поступку лишења пословне способности, подносиоца уставне жалбе је имала двоструку улогу, она је истовремено била странка у поступку, али и главни предмет разматрања ванпарничног суда. Стога је њено активно учествовање у поступку било нужно не само како би се она одбранила од предлога предлагача, него и како би поступајући судија могао да створи своје лично мишљење о подносиоцином менталном здрављу (видети пресуду Европског суда за људска права, *Kovalev ирошив Русије*, број 78145/01, од 10. маја 2007. године, ст. 35-37). Имајући у виду наведено, а полазећи од правичности поступка, Уставни суд сматра да је поступајући судија требало да има визуелни и лични контакт са подносиоцем, бар једанпут. Међутим, у конкретном случају заказано је и одржано само једно рочиште ради лишења пословне способности на које подносиоца није позвана, тако да поступајући судија није имао било какав визуелни нити лични контакт са подносиоцем уставне жалбе.

О важности присуства лица које се лишава пословне способности на последњем рочишту на коме се доноси одлука о лишењу пословне способности, може се закључити у предмету *Салонијаји-Дробњак ирошив Рејублике Србије*, у коме је Европски суд за људска права констатовао да је апликант

присуствовао на неколико рочишта у поступку лишења пословне способности, али да није позван на последње рочиште на коме је донета одлука о лишењу пословне способности и овакво поступање редовних судова третирано је као најбитнији разлог за повреду права апликанта на правично суђење из члана 6. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (став 127). У конкретном случају, као што је наведено, заказано је и одржано само једно рочиште, на коме је донето решење о лишењу пословне способности, а на које подносиатеља уставне жалбе није била позвана. Поред наведеног, Уставни суд указује да је Основни суд у Пријепољу – Судска јединица у Прибоју решењем Р2. 25/10 од 8. септембра 2010. године одредио да ће преглед подносиатељке уставне жалбе бити извршен на рочишту. Ово решење није стављено ван правне снаге. Уставни суд оцењује да се овим актом редовни суд формално обавезао да ће позвати подносиатељку на рочиште и да ће на рочишту бити извршен њен преглед, а што није учињено.

Из садржине одредаба члана 36. став 1. ЗВП произлази да лично саслушање предметног лица од стране суда представља опште правило, а разлози изузетног одступања од овог општег принципа прописани чланом 36. став 3. истог закона (раније став 2. истог члана) представљају предмет рестриктивног тумачења и у сваком конкретном случају морају бити конкретизовани, јасни и детаљни. У конкретном случају, првостепени суд је приликом доношења оспореног решења о лишењу пословне способности навео да је одустао од саслушања подносиатељке уставне жалбе, јер би њено саслушање негативно утицало на њено душевно стање, а другостепени суд је у оспореном решењу констатовао и то да су се судски вештаци изјаснили да није оправдано да подносиатеља присуствује рочишту због природе њени болести и тренутног стања у коме се налази. Уставни суд оцењује да су се судови приликом одступања од општег правила да се лично саслуша подносиатеља уставне жалбе позвали на општу законску формулацију и да су коришћене уопштене фразе, без конкретизације, односно нису дати детаљни чињенични разлози за одступање од саслушања подносиатељке (није наведено да ли би лично приступање подносиатељке на рочиште представљало претњу другима и себи итд).

Уставни суд даље констатује да је у образложењу оспореног решења Вишег суда у Ужицу Гж. 1549/11 од 28. октобра 2011. године наведено да подносиатеља није позвана на рочиште на коме је донета одлука о лишењу пословне способности, али да је она – имала привременог заступника који је постављен од стране органа старатељства, који је присуствовао током извођења доказа вештачењем (I) и да су вештаци који су довољно стручни за област о којој су се изјашњавали, потпуно сагласно и заједнички дали свој налаз у присуству предлагача и заступника подносиатељке на основу свеукупне медицинске документације и клиничког прегледа (II).

I) Уставни суд указује да се у предмету *Салонијаји-Дробњак йројшиив Ре-йудблике Србије* Европски суд за људска права није сложио са аргументацијом Владе Републике Србије да је присуство привременог стараоца апликанта

на последњом рочишту, на коме он није лично присуствовао и на коме је донета одлука о делимичном лишавању пословне способности, било довољно за најбољу заштиту интереса апликанта. Наиме, апликант није имао могућност да се састане са привременим стараоцем и да му упутства како да води предмет (став 127). У конкретном случају, такође из списка предмета не произлази да је подносиатеља уставне жалбе имала било какав контакт са својим привременим старатељем и да је њему давала било каква упутства за вођење поступка. Затим, у овом поступку није суштина да привремени старатељ као законски заступник буде присутан на последњем рочишту на коме се доноси одлука о лишењу пословне способности, већ је суштина да се лицу према коме се води поступак омогући да изрази свој став, мишљење и интересе у мери у којој то стање здравља допушта. То, наравно, не значи да ће одлука о лишењу пословне способности неминовно и увек бити у складу с мишљењем особе о којој је реч, али је од кључне важности да та особа буде укључена у поступак доношења одлуке, те да добије објашњење због чега је морала бити донета другачија одлука од оне коју је она желела. Овакав општи принцип добио је свој законски оквир доношењем Закона о изменама и допунама Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“, број 55/14, од 23. маја 2014. године) тако што је измењен и допуњен члан 36. основног законског текста, тиме што је додат нови став наведеног члана који гласи: „Суд уважава мишљење и ставове лица према коме се поступак води, у мери у којој је то могуће с обзиром на стање његовог менталног здравља“. Иначе, изјашњење лица према коме се поступак води истовремено представља једини пут да суд лично утврди да закључци судских вештака нису произвољни и да фактичко стање ствари одговара ономе што је констатовано у медицинској документацији. Овај новелирани члан 36. ЗВП је од изузетног значаја, с обзиром на то да постоји разлика између изјашњења учесника у поступку и његовог саслушања које представља једно од доказних средстава, те се као разлог за спречавање учествовања лица према коме се поступак води не може више користити формулација „да лице није у стању да да релевантан исказ“, као што је урађено у конкретном случају.

II) Уставни суд затим указује да је свестан важности медицинске документације и налаза и мишљења судских вештака и сагласан је са тим да процена о менталном здрављу лица према коме се поступак води мора бити поткрепљена релевантном медицинском документацијом и налазом и мишљењем судских вештака. Међутим, поступајући суд је тај који је једини властан и дужан, а не лекар специјалиста, да оцени све релевантне околности које се односе на лице које се лишава пословне способности, да оцени да ли је таква крајња мера заиста потребна или би блажа мера била довољна, да пажљиво размотрити све релевантне околности како би одлучио о размерности мере којом се одређује лишење пословне способности и да на основу свега донесе одлуку о лишењу пословне способности или да одбије предлог за лишење пословне способности (видети пресуду Европског суда за људска права *X и Y против Републике Хрватске*, број 5193/09, од 3. новембра 2011. године, став 85).

Уставни суд указује да је поступак за лишење пословне способности строго формални поступак, те стога сви процесни услови морају бити испуњени у том поступку да би се поступак могао најпре сматрати законитим, а затим и правичним. Одредбом члана 38. став 1. ЗВП, која је императивне природе, одређен је процесни услов који се састоји у томе да лице према коме се поступак за лишавање пословне способности води мора бити прегледано од најмање два лекара одговарајуће специјалности. Овом процесном законском одредбом се обезбеђује учешће уско стручних и професионалних лица у овој врсти ванпарничног поступка и она представља гарант заштите најбољег интереса таквог лица. Уставни суд, стога, оцењује да пропуст да се испуни наведени процесни услов у овој врсти ванпарничног поступка доводи у сумњу правичност поступка у целини. У конкретном случају, редовни суд је одредио медицинско вештачење преко вештака др М.Ј, неуропсихијатра, и преко вештака Р.К, дипломираног психолога. Уставни суд налази да дипломирани психолог није лекар, јер је општепозната ствар да су лекари дипломирани студенти Медицинског факултета који добијају академски назив доктор медицине, док је психолог дипломирани студент Филозофског факултета. Како је у конкретном случају пропуштено да се испуни процесни услов из члана 38. став 1. ЗВП (преглед од стране два лекара одређене специјалности), то је, по оцени Уставног суда, доведена у сумњу правичност предметног ванпарничног поступка у целини. Осим тога, подносиатеља уставне жалбе је и у жалби истицала и детаљно образложила да је у поступку лишавање њене пословне способности као вештак учествовао психолог, који уопште није лекар, али Виши суд у Ужицу, као суд правног лека, није се осврнуо на овакав жалбени навод подносиатеље који је био од одлучујућег и суштинског значаја за одлучивање.

Затим, Уставни суд указује да је одредбом члана 38. став 2. ЗВП одређено опште правило да се вештачење врши у присуству судије. Појам вештачења из наведене законске одредбе је одређен одредбом члана 38. став 1. ЗВП као преглед лица према коме се поступак за лишавање пословне способности води од стране најмање два лекара одговарајуће специјалности. Основни суд у Пријепољу – Судска јединица у Прибоју је решењем Р2. 25/10 од 8. септембра 2010. године одредио да ће се подносиатеља уставне жалбе прегледати на рочишту и да ће налаз и мишљење бити дати на рочишту. Ово решење редовног суда није стављено ван правне снаге. У складу са наведеним решењем преглед подносиатеље је могао да буде извршен искључиво на рочишту и правноваљан налаз и мишљење судских вештака је могао да се заснива искључиво на прегледу који је извршен на рочишту. У конкретном случају, преглед подносиатеље уставне жалбе није извршен на рочишту, већ су психолошко тестирање и психијатријски преглед подносиатеље извршени ван рочишта, за шта није постојао правни основ, те самим тим налаз и мишљење који су дати на рочишту на основу таквог психолошког тестирања и психијатријског прегледа подносиатеље нису правноваљани. У сваком случају, налаз и мишљење психолога нису могли

да се узму у обзир приликом доношења одлуке о лишењу пословне способности подносиоце, из разлога који су већ наведени.

Даље, налаз и мишљење судских вештака којима је препоручено потпуно лишавање пословне способности су дати на самом рочишту, на коме подносиоца уставне жалбе није присуствовала, те самим тим она није имала могућности да лично оспори закључке из налаза и мишљења вештака (иначе ово је такође представљало разлог за утврђивање повреде права на правично суђење у предмету *Салонијаји-Дробњак и ројив Републике Србије*, број 36500/05, став 127).

Полазећи од свега изложеног, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), Уставни суд је уставну жалбу усвојио, те је утврдио да је решењем Основног суда у Пријепољу – Судска јединица у Прибоју Р2. 25/10 од 14. септембра 2010. године и решењем Вишег суда у Ужицу Гж. 1549/11 од 28. октобра 2011. године повређено право подносиоце уставне жалбе на правично суђење, зајемчено чланом 32. став 1. Устава, одлучујући као у првом делу тачке 1. изреке.

6. Уставни суд је оценио да се штетне последице учињене повреде наведеног уставног права могу отклонити само поништајем оспореног другостепеног решења и одређивањем да надлежан суд поново одлучио о жалби подносиоце уставне жалбе поднетој против оспореног првостепеног решења. Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

7. Подносиоца је у уставној жалби истакала и повреду права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава у предметном ванпарничном поступку. Из навода уставне жалбе и приложене документације произлази да је предметни поступак трајао нешто више од годину дана. Наведено трајање поступка се објективно не може сматрати неразумно дугим, а имајући у виду да је поступак правноснажно окончан пред две судске инстанце, а сама подносиоца није навела пропусте и периоде неактивности у поступању суда. Стога се ни наводи уставне жалбе не могу сматрати уставноправним разлозима за тврдњу о повреди овог Уставом зајемченог права. Зато је, Уставни суд, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио уставну жалбу у том делу, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, решавајући као у другом делу тачке 1. изреке.

8. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских и мањинских права и грађанских слобода.

9. На основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА

Одлука Уж-1551/2011 од 10. априла 2014. године (,Службени гласник РС“, број 61/14)
(нема повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба С. Р. изјављена због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог чланом 32. став 1. Устава Републике Србије, у поступку који се пред Врховним судом Србије водио у предмету У. 2870/07.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. Р. из Д., општина П., преко пуномоћника М. К., адвоката из У, поднео је 8. априла 2011. године Уставном суду уставну жалбу против пресуде Врховног суда Србије У. 2870/07 од 13. септембра 2007. године, због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог чланом 32. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби се наводи да је подносилац 10. априла 2007. године поднео тужбу Врховном суду Србије против управног акта којим је окончан поступак одлучивања о његовом захтеву за признавање права на увећање плате, да у предметном управном спору није било сложених правних и чињеничних питања, нити је подносилац допринео трајању поступка, као и да је оспорена одлука достављена пуномоћнику подносиоца скоро три године и пет месеци након доношења.

Уставном жалбом се тражи од Уставног суда да утврди да је подносиоцу повређено право на суђење у разумном року, као и да утврди право подносиоцу на накнаду нематеријалне штете у износу од 40.000 динара.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, у поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу увида у списе предмета Врховног суда Србије У. 2870/07 и Војне поште 1097 Ниш Уп-2 број 44-3/07, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Подносилац уставне жалбе је 12. априла 2007. године, преко пуномоћника М. К., адвоката из У, Врховном суду Србије поднео тужбу против

коначног решења Министарства одбране – Војна пошта 1097 Ниш Уп-2 број 44-2/07 од 5. марта 2007. године. Наведеним решењем одбијена је жалба подносиоца изјављена против решења о одбацивању његовог захтева за признавање права на увећање плате по основу рада дужег од пуног радног времена, ноћног рада и рада у дане државног празника за период од јула 2003. до октобра 2006. године.

Врховни суд Србије је 26. јула 2007. године доставио туженом органу на одговор тужбу подносиоца, са налогом за достављање списка предмета, а на седници одржаној 13. септембра 2007. године донео је оспорену пресуду У. 2870/07, којом је уважио тужбу и поништио побијано другостепено решење. Врховни суд Србије је у образложењу пресуде указао туженом органу на учињене пропусте и наложио да у поновном поступку донесе ново решење, у складу са изнетим примедбама. Достављање наведене оспорене пресуде пуномоћнику тужиоца (подносиоца уставне жалбе) први пут је покушано 20. марта 2008. године, а достављач је констатовао да је прималац непознат на означеној адреси у Б. Достављање је извршено на тачну адресу у У. 14. марта 2011. године.

Решењем Војне поште 1097 Ниш Уп-2 број 44-3/07 од 9. септембра 2008. године, донетим у извршењу пресуде Врховног суда Србије, уважена је жалба подносиоца уставне жалбе и поништено првостепено решење од 29. новембра 2006. године, а предмет враћен том органу на поновно одлучивање. Наведено другостепено решење уручено је пуномоћнику подносиоца уставне жалбе 16. септембра 2008. године.

Решењем Војне поште 3705 Рашка Уп-1 број 175-3 од 13. октобра 2010. године, донетим у поновном поступку, поново је одбијен захтев подносиоца уставне жалбе, као неоснован. Ово решење уручено је пуномоћнику подносиоца уставне жалбе 18. јануара 2011. године и против њега није изјављена жалба.

4. Подносилац уставне жалбе сматра да у предметном управном спору није било сложених правних и чињеничних питања, да он није допринео трајању поступка и да је Врховни суд Србије одговоран за „кашњење у доношењу одлуке“ у предмету У. 2870/07. Подносилац такође истиче да му је оспорена одлука достављена три године и пет месеци након доношења, чиме му је повређено право на суђење у разумном року, зајемчено чланом 32. став 1. Устава.

Разматрајући основаност изнетих навода подносиоца уставне жалбе, Уставни суд најпре констатује да је о тужби подносиоца у управном спору одлучено у року од пет месеци, што се објективно не може сматрати неразумно дугим. Са друге стране, уважавајући праксу Европског суда за људска права, Уставни суд указује да се сваки поступак, са становишта странке која је у њему учествовала, суштински окончава достављањем донете одлуке странци, односно њеном пуномоћнику, када га је имала, а што је у конкретном случају успешно учињено тек после три и по године од дана када је пресуда донета. Међутим, смисао достављања одлуке странци је да се она упозна са њеном садржином, односно са исходом спора који је водила.

У том смислу, за оцену постојања повреде права на суђење у разумном року у случају неблаговременог достављања одлуке од пресудног значаја је да ли је и колико код странке трајала неизвесност у погледу исхода поступка и да ли је неблаговременим достављањем одлуке пролонгирана могућност коришћења прописаних правних средстава којима би се таква одлука евентуално оспоравала. Имајући у виду да је претходно утврђено да је другостепени управни орган, у извршењу пресуде Врховног суда Србије, још 9. септембра 2008. године, донео решење којим је уважена жалба подносиоца уставне жалбе и поништено првобитно првостепено решење од 29. новембра 2006. године, а предмет враћен том органу на поновно одлучивање, да је то решење уручено пуномоћнику подносиоца уставне жалбе већ 16. септембра 2008. године, неспорно је да је већ од тог тренутка, дакле више година пре подношења уставне жалбе подносилац имао сазнање не само о томе да је Врховни суд Србије одлучио о његовој тужби, већ и да је пресуда донета у његову корист, те дакле није имао ни правни интерес да такву пресуду оспорава, чак и да је постојало прописано правно средство. Штавише, пре подношења уставне жалбе – 18. јануара 2011. године, пуномоћнику подносиоца уставне жалбе је уручено првостепено решење донето у поновном поступку, којим је његов захтев одбијен, а на које се он није жалио.

Полазећи од изложених чињеница, Уставни суд констатује да неблаговременно достављање пресуде Врховног суда Србије у конкретном случају није могло да доведе до повреде Уставом зајемченог права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, јер није постојала никаква неизвесност у погледу исхода спора. Оцењујући да су наводи подносиоца о учињеној повреди наведеног уставног права неосновани, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одбио уставну жалбу.

5. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

6. На основу изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-5132/2013 од 29. маја 2014. године (,Службени гласник РС, број 67/14)
(повреда њрава из члана 58. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Н. К. и З. К. изјављена због пропуштања Одељења за инспекцијске послове општинске управе градске општине Вождовац у Београду да изврши правноснажну и обавезујућу пресуду Европског суда за људска права *Косић и прошив Србије* број 41760/04 од 25. новембра

2008. године у смислу члана 46. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 и „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/10).

2. Подносиоци уставне жалбе имају се сматрати жртвама повреде права на имовину, зајемченог чланом 58. став 1. Устава Републике Србије, у поступку на који се односи пресуда Европског суда за људска права *Косџић ирошић Србије* број 41760/04 од 25. новембра 2008. године, све док поступак на који се пресуда односи не буде окончан.

3. Налаже се Секретаријату за послове легализације објеката Градске управе града Београда да предузме све неопходне мере како би се поступак у предмету број 351.21-50695/2011 окончао у најкраћем року.

4. Одбацује се уставна жалба Н. К. и З. К. изјављена против пресуде Управног суда У. 11754/12 од 31. маја 2013. године и због повреде права на имовину, зајемченог чланом 58. Устава Републике Србије, у управном поступку који се води пред Секретаријатом за послове легализације објеката Градске управе града Београда у предмету број 351.21-50695/2011.

5. Одбацује се захтев подносилаца уставне жалбе за накнаду материјалне и нематеријалне штете.

О б р а з л о ж е њ е

1. Н. К. и З. К., обоје из Б., преко пуномоћника С. Д., адвоката из Б., поднели су 27. јуна 2013. године уставну жалбу против пресуде Управног суда У. 11754/12 од 31. маја 2013. године, због повреде права на правично суђење, гарантованог чланом 32. став 1. Устава Републике Србије. Уставна жалба је, такође, поднета због неизвршења пресуде Европског суда за људска права *Косџић ирошић Србије* број 41760/04 од 25. новембра 2008. године и повреде права на имовину из члана 58. Устава и члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода „у вези са дужином поступка легализације“, који се води пред Секретаријатом за послове легализације објеката Градске управе града Београда у предмету број 351.21-50695/2011.

У уставној жалби се, између осталог, наводи: да је Европски суд за људска права 25. новембра 2008. године, у предмету *Косџић ирошић Србије*, донео пресуду којом је утврђена повреда члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода; да је том пресудом, која је постала правноснажна 25. фебруара 2009. године, наложено Републици Србији да исплати подносиоцима износ од 4.000 евра на име правичног задовољења, као и да обезбеди у року од шест месеци од правноснажности пресуде, извршење одлука које је 2. септембра 1998. године, односно 11. септембра 1998. године донела Општина Вождовац; да им је 12. фебруара 2009. године исплаћен износ досуђен на име правичног задовољења, али да је рок за извршење наведених одлука протекао 25. августа 2009. године, а да ти акти, а тиме ни пресуда Европског суда за људска права нису извршени; да стога постоји континуирана повреда њиховог права на имовину.

У уставној жалби се, такође, истиче: да је Одељење за инспекцијске послове општинске управе општине Вождовац донело закључак број 354-484/98 од 9. марта 2009. године, којим је усвојен захтев М. П. за одлагање извршења решења од 2. септембра 1998. године до окончања поступка за накнадно прибављање грађевинске дозволе; да је надлежни орган два пута донео решење којима се одбија захтев М. П. за издавање грађевинске дозволе, да су та решења поништена у поступку по жалби инвеститора и предмет враћен првостепеном органу на поновно одлучивање; да је оспореном пресудом Управног суда одбијена тужба којом су подносиоци оспорили законитост другостепеног решења од 28. јуна 2012. године.

Уставном жалбом се тражи од Уставног суда да „пронађе“ повреду права на имовину у вези са чланом 46. Европске конвенције за заштиту људских права и чланом 16. Устава, „односно алтернативно члана 58. и додатно права на правично суђење“, као и да наложи надлежном органу да предузме све неопходне мере како би се управни поступак у предмету 351.21-50695/2011 окончао у најкраћем року. Подносиоци уставне жалбе, такође, истичу захтев за накнаду нематеријалне штете у износу од 30.000,00 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. У поднеску од 15. јула 2013. године истакнут је и захтев за накнаду материјалне штете причињене неизвршењем пресуде Европског суда за људска права, која се састоји од накнаде плаћене на име адвокатских услуга и трошкова за таксе надлежних органа.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу увида у оспорени акт, целокупну приложену документацију и одговор Секретаријата за послове легализације објеката Градске управе града Београда, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

3.1. Чињенице у вези са поступком административног извршења у предмету 354-484/98 Одељења за инспекцијске послове општинске управе градске општине Вождовац у Београду:

Решењем првостепеног органа од 2. септембра 1998. године наложено је М. П. (даље у тексту: инвеститор) да поруши део стамбеног објекта у улици М. Ј. 24 у Б., који је изграђен након пријема решења о обустави радова, а закључком од 11. септембра исте године дозвољено је извршење наведеног решења. Административно извршење није било спроведено до 2. новембра 2004. године, када су поносиоци уставне жалбе поднели представку

Европском суду за људска права (даље у тексту: ЕСЉП), жалећи се према члану 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију за заштиту људских права (даље у тексту: Конвенција), због неизвршења налога за рушење донетог у њихову корист.

ЕСЉП је у предмету *Косџић ирођив Србије* донео пресуду број 41760/04 од 25. новембра 2008. године (даље у тексту: пресуда *Косџић ирођив Србије*), којом је утврдио повреду члана 1. Протокола 1 уз Конвенцију, а меродавни део образложења гласи:

„68. Суд на првом месту примећује да само постојање недозвољене градње представља мешање у право на имовину подносилаца представке.

69. Друго, налог за рушење о коме је реч издат је 2. септембра 1998. године, а његово извршење је одобрено 11. септембра 1998. године.

70. Треће, Србија је 3. марта 2004. године ратификовала Протокол 1, што значи да је спорни поступак у надлежности Суда *ratione temporis* више од четири године и седам месеци.

71. Четврто, привремена грађевинска дозвола издата у корист М. П. је стављена ван снаге 15. децембра 1998. године, због чега је, између осталог, члан 271. Закона о општем управном поступку ирелевантан у вези са догађајима после ратификације.

72. Пето, Закон о планирању и изградњи не садржи ниједну ставку у смислу да постојеће налоге за рушење треба сматрати неважећим. Напротив, чини се да члан 171. тог закона сугерише другачије.

73. Шесто, не постоји ниједан доказ да се вредност непокретности подносилаца представке „могла повећати“ у складу са чланом 25. став 1. Закона о основама својинскоправних односа, како је Влада тврдила.

74. У вези са горе наведеним, Суд налази да српски органи нису испунили своју позитивну обавезу у смислу члана 1. Протокола 1, да изврше налог за рушење од 2. септембра 1998. године, из чега следи да је дошло до повреде наведене одредбе.

78. Суд не види ниједан разлог да сумња да су подносиоци представке претрпели патњу због кршења њихових права зајемчених чланом 1. Протокола 1, из ког разлога је јасно да само утврђивање повреде ове одредбе не би представљало довољно правично задовољење. У вези са горе наведеним и на основу правичности, како се захтева чланом 41, Суд подносиоцима представке додељује заједно 4.000 евра на име нематеријалне штете.

79. Суд даље истиче да су се, према члану 46. Конвенције, Високе стране уговорнице обавезале да ће поштовати правоснажне пресуде Суда у сваком случају у ком су оне странке, чије извршење надзире Комитет министара. Следи, између осталог, да пресуда којом Суд утврди неку повреду намеће туженој држави законску обавезу да не само плати одговарајуће износе додељене на име правичног задовољења, већ и да изабере, што подлеже надзору од стране Комитета министара, опште и/или, према случају, појединачне мере које ће усвојити у домаћем правном систему како би се утврђена повреда окончала и њени ефекти, у мери у којој је то могуће, исправили (види *Scozzari i Giunta ирођив Италије*, др. 39221/98 и 41963/98, став 249.)

80. Према томе, Суд сматра да, узимајући у обзир чињеницу да подносиоци представке нису оправдали „смањење вредности њихове непокретности“, Влада мора испунити њихов захтев за накнаду материјалне штете обезбеђењем, путем одговарајућих мера, брзог извршења налога за рушење од 2. септембра 1998. године (види, уз неопходне измене, *Илић против Србије*, број 30132/04, став 112).

Из тих разлога, ЕСЉП је утврдио да Република Србија треба да обезбеди, одговарајућим средствима, у року од шест месеци од датума када пресуда постане правоснажна, у складу са чланом 44. став 2. Конвенције, извршење одлука које је 2. септембра 1998. године, односно 11. септембра 1998. године донела општина Вождовац“.

Закључком Одељења за инспекцијске послове општинске управе градске општине Вождовац у Београду број 354-484/98 од 9. марта 2009. године усвојен је захтев инвеститора за одлагање извршења решења од 2. септембра 1998. године до окончања поступка за накнадно прибављање грађевинске дозволе, који се води у предмету 351-12516/2003 Одељења за комуналне и грађевинске послове општинске управе Вождовац у Београду.

3.2. Чињенице у вези са поступком који се води пред Секретаријатом за послове легализације објеката Градске управе града Београда у предмету број 351.21-50695/2011:

Решењем надлежног органа од 7. маја 2012. године одбијен је као неоснован захтев инвеститора за накнадно издавање грађевинске и употребне дозволе за изведене радове на реконструкцији, доградњи и надградњи куће у М. Ј. 24, на к.п. 6831 КО Вождовац. У образложењу овог решења је најпре констатовано: да је инвеститор 14. септембра 2005. године поднео захтев за легализацију изведених радова на спорном објекту, који је добио број 351-1470/05; да је надлежни орган 18. маја 2009. године донео закључак којим се наведени захтев одбацује, да је у поступку по жалби инвеститора наведени закључак поништен решењем другостепеног органа од 12. августа 2009. године и предмет враћен првостепеном органу на поновни поступак и одлучивање; да је инвеститор поднео нови захтев 10. марта 2010. године за легализацију истих радова; да је тај орган преузео наведене предмете као првостепени орган и закључком од 8. новембра 2011. године спојио ова два поступка, одлучујући даље у предмету број 351.21-50695/2011. Надлежни орган је, након увида у списе предмета и пресуду *Костић против Србије*, оценио да је неоснован захтев инвеститора, јер није доставио правно ваљане сагласности земљишно-књижних сувласника, нити је исте у могућности да достави, будући да се „сувласник објекта и сукорисник парцеле Н. К. и његова супруга З. К. неспорно противе легализацији изведених радова и да су се ради заштите својих права обратили ЕСЉП.

Другостепени орган је решењем од 28. јуна 2012. године усвојио жалбу инвеститора и поништио наведено првостепено решење, а предмет вратио истом органу на поновно одлучивање, како би се на несумњив начин утврдило да ли се подносилац уставне жалбе Н. К. у време изградње спорног објекта истој противио. Подносилац уставне жалбе Н. К. је против коначног

решења Градског већа града Београда поднео тужбу Управном суду, који је након одржане усмене јавне расправе, донео пресуду У. 11754/12 од 31. маја 2013. године. Наведеном пресудом, која се оспорава уставном жалбом, одбијена је тужба као неоснована, а Управни суд је за такву одлуку дао следеће разлоге: тужилац је примедбе на реконструкцију објекта дао 25. августа 1998. године, а 16. септембра 1998. године дао је начелну сагласност за извођење радова; из садржине тог акта произлази да се тужилац није противио започетој адаптацији и доградњи заједничке зграде од стране инвеститора као сувласника, с тим што је било предвиђено да коначну сагласност сувласници један другом дају када пројектна документација буде усклађена према договору, чиме би се као инвеститори појавила оба сувласника; начелна сагласност је дата како би инвеститор могао да настави са започетим радовима, тј. да грађевинска инспекција не спроводи решење о рушењу и да исто мирује до усклађивања документације, у ком случају ће бити даље непотребно спроводити то решење; инвеститор је истовремено дао тужиоцу начелну сагласност за извођење радова на свом делу објекта. Управни суд је, полазећи од наведеног, оценио да је правилан закључак туженог органа да је у поновном поступку потребно утврдити да ли је, у смислу члана 193. став 3. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09, 64/10 и 24/11), подносилац уставне жалбе знао за извођење радова и да ли се томе противио.

До 6. марта 2014. године, када је Секретаријат за послове легализације објеката Градске управе града Београда доставио одговор Уставном суду, првостепени орган није донео решење у поновном поступку, након поништавања решења од 7. маја 2012. године.

Заступник Републике Србије пред ЕСЉП је у мишљењу датом Општинском јавном правобранилаштву општине Вождовац 26. марта 2010. године истакао да се решење надлежног органа од 2. септембра 1998. године мора извршити и да неизвршавање пресуде *Косић иђ прошив Србије* после 26. септембра 2009. године конституише даљу повреду права на мирно уживање имовине.

Заштитник грађана је 14. марта 2012. године донео Препоруку у којој је навео да је општинска управа градске општине Вождовац у Београду имала обавезу да, почев од настанка извршности управних аката па до ступања на снагу новог Закона о планирању и изградњи, спроведе сопствено решење и закључак о дозволи извршења од 2. септембра, односно 11. септембра 1998. године и да је, непоступањем по тим одлукама, за чије спровођење пре ступања на снагу новог Закона о планирању и изградњи није било законских нити фактичких сметњи, општинска управа градске општине Вождовац у Београду повредила право подносилаца уставне жалбе на мирно уживање својине.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се подносиоци у уставној жалби позивају, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била

разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1.) С обзиром на то да се одредбе члана 1. Протокола 1 уз Конвенцију, по својој суштини, не разликују од одредаба члана 58. Устава, Уставни суд је истакнуто повреду права на имовину ценио у односу на одредбе Устава.

Уставом је, такође, утврђено: да, поред осталог, владавина права почива на неотуђивим људским правима, а да се остварује повиновањем власти Уставу и закону (члан 3.); да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењују (члан 16. став 3.); да је државна управа, поред осталог, везана Уставом и законом (члан 136. став 1.); да судови суде, поред осталог, на основу општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора (члан 142. став 2.); да Уставни суд, између осталог, штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе (члан 166. став 1.); да закони и други општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности са потврђеним међународним уговорима и општеприхваћеним правилима међународног права (члан 194. став 5).

За одлучивање о уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона:

Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09, 64/10 и 24/11), који је ступио на снагу 11. септембра 2009. године, прописано је: да је легализација, у смислу тог закона, накнадно издавање грађевинске и употребне дозволе за објекат, односно делове објекта изграђене или реконструисане без грађевинске дозволе, а да ће се грађевинска дозвола из става 1. овог члана издати за све објекте изграђене, односно реконструисане или дограђене без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу до дана ступања на снагу овог закона (члан 185. ст. 1. и 2.); да се поступак легализације покреће по захтеву власника бесправно изграђеног објекта, односно његовог дела, а да се захтев за легализацију подноси у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона (члан 186. ст. 1. и 2.); да када је предмет легализације објекат саграђен на грађевинском земљишту које је у сусвојини, односно сукоришћењу више лица, поред доказа о решеном имовинско-правном основу подносиоца захтева, доставља се и писмена сагласност свих сувласника, односно сукорисника на грађевинском земљишту, која је судски оверена, а да ће се сматрати да је сувласник, односно сукорисник на предметном земљишту дао сагласност за легализацију, ако је знао или могао знати за изградњу предметног објекта, односно за извођење радова, али се у време изградње томе није противио (члан 193. став 3.); да се рушење објекта, који су изграђени, односно реконструисани или дограђени без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу до дана ступања на снагу овог закона, неће извршавати нити ће се за те објекте доносити решење о уклањању до правноснажно окончаног поступка легализације (члан 197. став 1.); да се правноснажним окончањем поступка којим се одбацује или одбија захтев за легализацију, стичу услови за уклањање објекта, односно његовог дела (члан 198. став 1.); да ће се решавање захтева за издавање

одобрења за изградњу, употребне дозволе и других захтева за решавање о појединачним правима и обавезама, поднетих до дана ступања на снагу овог закона, наставити по прописима који су важили до дана ступања на снагу овог закона (члан 218). Одлуком Уставног суда IУз-295/2009 од 6. децембра 2012. године, објављеном у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 50/13 од 7. јуна 2013. године, утврђено је да одредбе чл. 185. до 200. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09-исправка, 64/10-УС и 24/11) нису у сагласности са Уставом.

Законом о легализацији објеката („Службени гласник РС“, број 95/13 од 31. октобра 2013. године), који је ступио на снагу 1. новембра 2013. године, прописано је: да се за објекте изграђене, односно реконструисане или дограђене без грађевинске дозволе не може накнадно издати грађевинска дозвола ако је објекат изграђен, односно реконструисан, у погледу намене и спратности објекта, као и удаљења од суседних објеката, противно условима прописаним планским документом или одредбама Правилника о општим правилима за парцелацију, регулацију и изградњу („Службени гласник РС“, број 50/11) (члан 3. став 1. тачка 5)); да ће, изузетно од одредбе става 1. тачка 5) овог члана надлежни орган накнадно издати грађевинску и употребну дозволу, ако подносилац захтева за легализацију приложи оверену сагласност власника суседног објекта (члан 3. став 2.); да се рушење објеката који су изграђени, односно реконструисани или дограђени без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу до дана ступања на снагу овог закона, неће извршавати до правноснажно окончаног поступка легализације (члан 33.); да ће се поступци за легализацију започети до дана ступања на снагу овог закона по захтевима који су поднети до 11. марта 2010. године, а који нису окончани до дана ступања на снагу овог закона, окончати по одредбама овог закона (члан 39.); да се захтеви и пријаве за легализацију поднети до 11. марта 2010. године, сматрају захтевима у смислу овог закона (члан 40. став 2).

5. Уставни суд је, полазећи од тога да се уставном жалбом превасходно указује на повреде права учињене у управном спору који је окончан оспореном пресудом Управног суда У. 11754/12 од 31. маја 2013. године, најпре приступио испитивању процесних претпоставки за поступање по уставној жалби против наведеног појединачног акта.

Из одредбе члана 170. Устава произлази да је једна од претпоставки за изјављивање уставне жалбе да је изјављује лице о чијим правима и обавезама је одлучивано појединачним актом који се оспорава уставном жалбом, односно лице према коме је предузета оспорена радња.

Уставни суд је увидом у оспорени акт утврдио да подносиатељка уставне жалбе З. К. није била странка у управном спору који је окончан оспореном пресудом Управног суда У. 11754/12 од 31. маја 2013. године, из чега следи да подносиатељка није активно легитимисана за подношење уставне жалбе против наведеног појединачног акта, нити због повреде права на имовину „у вези са дужином предметног поступка легализације“.

Уставни суд је даље констатовао да је коначним решењем Градског већа града Београда од 28. јуна 2012. године поништено решење првостепеног

органа од 7. маја 2012. године и предмет враћен том органу на поновни поступак и одлучивање. Имајући то у виду, овај суд је закључио да је управни поступак у коме се решава о захтеву инвеститора за накнадно издавање грађевинске и употребне дозволе још увек у току. Чињеница да је Управни суд оспореном пресудом одбио као неосновану тужбу подносиоца уставне жалбе Н. К, испитујући законитост другостепеног решења којим је уважена жалба противне странке у поступку и поништено првостепено решење, не значи да су исцрпљена правна средства у овој правној ствари, јер ће подносилац уставне жалбе у поновном поступку пред управним органом имати могућност да истакне све чињенице које је износио у тужби, као и да брани своја права и законом заштићене интересе.

Уставни суд, такође, оцењује као преурањен и алтернативни захтев подносиоца уставне жалбе Н. К. за утврђење повреде права на имовину „у вези са дужином предметног поступка легализације“, будући да наведени управни поступак није правноснажно окончан.

С обзиром на изложено, Уставни суд је, у тачки 4. изреке одбацио уставну жалбу Н. К. и З. К. у делу у коме је изјављена против пресуде Управног суда У. 11754/12 од 31. маја 2013. године и због повреде права на имовину, зајемченог чланом 58. Устава, „у вези са дужином поступка легализације“ који се води пред Секретаријатом за послове легализације објеката Градске управе града Београда у предмету број 351.21-50695/2011, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка.

6. Подносиоци уставне жалбе, такође, сматрају да услед неизвршења пресуде *Косић и пројив Србије*, постоји континуирана повреда њиховог права на имовину, будући да Република Србија није испунила позитивну обавезу у вези са означеним правом, чија повреда је утврђена наведеном пресудом. Обавеза Уставног суда да у околностима конкретног случаја настави његово испитивање, заснива се на одредбама члана 166. став 1. Устава, који од Уставног суда захтева да штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе, као и одредбама које утврђују везаност државне управе Уставом и обавезу судова да, у вршењу своје надлежности, непосредно примењују потврђене међународне уговоре (члан 16. став 3, у вези са чланом 136. став 1, чланом 142. став 2. Устава и чланом 194. став 5).

Полазећи од наведеног уставноправног основа, а уважавајући и целокупни уставноправни, међународноправни и законски оквир меродаван за питања у вези са извршењем пресуда ЕСЉП, Уставни суд подсећа да је Република Србија 3. марта 2004. године ратификовала Конвенцију, са Протоколом 1 уз Конвенцију, те да су потписнице Конвенције преузеле обавезу да јемче свакоме у својој надлежности права и слободе одређене Конвенцијом (члан 1.) и да се повинују правоснажној пресуди Суда у сваком предмету у коме су странке (члан 46. став 1).

Следом наведеног, извршење пресуда ЕСЉП у којима је утврђена повреда Конвенције треба разумети у првом реду као извршење међународне

уговорне обавезе коју је Република Србија као уговорна страна прихватила ратификацијом Конвенције.

Уставни суд указује да је ЕСЉП у предмету *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) против Швајцарске* (пресуда од 30. јуна 2009. године број 32772/02) сажео најважнија начела на којима се темељи извршење његових пресуда:

„85. Што се тиче захтева члана 46, прво се мора приметити да је одговорна држава за коју је утврђено да је прекршила Конвенцију или њене протоколе обавезна повинovati се одлуци Суда у сваком случају у којем је странка. Другим речима, потпун или делимичан пропуст да се изврши пресуда Суда може довести до међународне одговорности државе странке. Та ће држава странка бити обавезна не само платити онима којих се то тиче износ који им је додељен на име правичног задовољења, него и предузети појединачне и/или, буде ли прикладно, опште мере у свом домаћем правном поретку како би окончала повреду коју је Суд утврдио и исправила последице, које имају за циљ да се подносилац, колико год је могуће, врати у положај у којем би био да захтеви Конвенције нису били занемарени (видети, међу многим другим пресудама, *Scozzari i Giunta против Италије*, др. 39221/98 и 41963/98, § 249, ЕCHR 2000-VIII и *Assanidze против Грузије*, др. 71503/01, § 198. ЕCHR 2004-II).

86. Те обавезе изражавају начела међународног права да је држава која је одговорна за неправичан чин обавезна спровести реституцију која се састоји у успостављању ситуације која је постојала пре него што је тај чин учињен, под условом да реституција није „материјално немогућа“ и да „не укључује терет преко свих размера у односу према користи која извире из реституције уместо компензације“ ... Другим речима, иако је реституција правило, могу постојати околности у којима је одговорна држава изузета, потпуно или делимично, од те обавезе, под условом да може показати како такве околности постоје.

87. У сваком случају, од одговорних се држава захтева да упознају Одбор министара с детаљним, најновијим информацијама о напредовању у поступку извршења пресуда које су за њих обавезујуће ... С тим у вези Суд наглашава обавезу држава да проводе уговоре у доброј вери, као што је посебно забележено у трећем ставу преамбуле и у члану 26. Бечке конвенције о праву уговора из 1969. године.

88. Истина, подвргнуте надзору Одбора министара, одговорне државе у начелу остају слободне изабрати средства којима ће испунити своје обавезе из члана 46. става 1. Конвенције, под условом да су таква средства сагласна са закључцима изнесеним у пресуди Суда“.

Уставни суд наглашава да је ово први случај у коме се подробније бави извршењем пресуда ЕСЉП-а у Републици Србији кад је реч о утврђеној повреди права на имовину, која се састоји у пропуштању надлежних органа да спроведу поступак административног извршења. Ради поштовања међународних обавеза Републике Србије и поштовања људских права као највише вредности уставног поретка Републике Србије, Уставни суд је приступио

оцењивању основаности тврдње подносилаца уставне жалбе да повреда члана 1. Протокола 1 уз Конвенцију, утврђена одлуком ЕСЉП, траје и даље.

Уставни суд сматра да је најпре потребно испитати да ли је неиспуњење „позитивне обавезе“ након доношења пресуде ЕСЉП било законито, што би оправдало пропуштање Републике Србије да ту обавезу изврши. С тим у вези, Суд је констатовао да је пресуда ЕСЉП постала правноснажна 25. фебруара 2009. године, у време важења Закона о планирању и изградњи из 2003. године, којим нису били изузети од забране уклањања објекти саграђени, односно реконструисани без грађевинске дозволе. Такође је констатовао да је новим Законом о планирању и изградњи, који је ступио на снагу 11. септембра 2009. године, извршење решења о рушењу таквих објеката, било одложено до правноснажно окончаног поступка легализације (члан 197. став 1), а исто законско решење садржи и члан 33. важећег Закона о легализацији објеката, који је ступио на снагу 1. новембра 2013. године. Из наведеног следи да је у периоду од 25. фебруара до 11. септембра 2009. године постојала законом утврђена обавеза надлежног органа да изврши предметно решење од 2. септембра 1998. године, не чекајући исход поступка легализације по захтеву инвеститора, чиме би истовремено била извршена и пресуда *Костић и проџив Србије*. У периоду који је након тога уследио, а који траје до одлучивања Уставног суда у овом предмету, надлежни орган је имао обавезу да сачека исход предметног поступка легализације, јер би се тек правноснажном одлуком којом се одбацује или одбија захтев за легализацију, стекли услови за уклањање објекта по закључку о дозволи извршења наведеног решења из 1998. године. С тим у вези, Уставни суд указује да је у Одлуци Уж-192/2007 од 12. маја 2011. године истакао да се, сагласно одредби члана 197. став 1. Закона о планирању и изградњи из 2009. године, до окончања поступка легализације не може спроводити поступак извршења, јер би то било супротно закону, али да, управо стога, поступци легализације објеката у којима постоји извршно решење о рушењу морају бити хитно и приоритетно решавани.

Уставни суд, такође, указује да је Одлуком ИУз-295/2009 од 6. децембра 2012. године, објављеном у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 50/13 од 7. јуна 2013. године, утврдио да одредбе чл. 185. до 200. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, др. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС и 24/11), нису у сагласности са Уставом. Овај суд, међутим, оцењује да се, у конкретном случају, неизвршење пресуде *Костић и проџив Србије*, не може оправдати законском сметњом да се спроведе предметни поступак административног извршења пре правноснажног окончања поступка легализације. Наиме, наведена забрана је у правни систем Републике Србије уведена септембра 2009. године и, са прекидом од шест месеци, траје још увек, али је она могла бити од утицаја на извршење решења надлежног органа од 2. септембра 1998. године, једино у случају да је предметни поступак легализације спорног објекта био правноснажно окончан одлуком којом се захтев за легализацију усваја. Уставни суд подсећа да је Република Србија пресудом *Костић и проџив Србије* обавезана да обезбеди извршење одлука које је 2. септембра 1998. године, односно 11. септембра 1998. године донела

општина Вождовац, што би, у случају усвајања захтева за легализацију, захтевало испитивање да ли је реституција „материјално немогућа“, односно да ли „укључује терет преко свих размера у односу према користи која извире из реституције уместо компензације“. Међутим, у ситуацији када управни поступак који се води пред Секретаријатом за послове легализације објеката Градске управе града Београда у предмету број 351.21-50695/2011 још није правноснажно окончан, не постоји потреба за испитивањем да ли је неиспуњење „позитивне обавезе“ Републике Србије, након доношења пресуде ЕСЉП било законито. Овај суд посебно наглашава да је инвеститор поднео захтев за легализацију спорних радова 14. септембра 2005. године и да поступак по том захтеву није био правноснажно окончан на дан ступања на снагу Закона о планирању и изградњи из 2009. године, из чега следи да је, сагласно одредби члана 218. наведеног закона, одлучивање о захтеву инвеститора морало бити настављено по Закону о планирању и изградњи из 2003. године, јер се касније поднети захтев инвеститора односи на легализацију истих радова. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд налази да је недопустиво дуго трајање предметног поступка за легализацију онемогућило извршење пресуде – реституцијом или компензацијом подносилаца уставне жалбе.

Непоштовање међународних обавеза, које се у конкретном случају огледа у неизвршењу решења надлежног органа о рушењу предметног објекта, озбиљно је утицало на правну ситуацију подносилаца уставне жалбе. Ту чињеницу надлежни органи не могу занемарити, јер се тиме нарушава легитимно очекивање подносилаца уставне жалбе да ће пресуда ЕСЉП омогућити да надлежни органи испуне своју позитивну обавезу у смислу члана 1. Протокола број 1, извршењем налога за рушење од 2. септембра 1998. године. Све докле, или док се не утврди да би успостављање ситуације која је постојала пре него што је повреда права настала, била „материјално немогућа“ и да би „укључивала терет преко свих размера у односу према користи која извире из реституције уместо компензације“, има се сматрати да су подносиоци уставне жалбе и даље жртве повреде права на мирно уживање имовине из члана 58. став 1. Устава.

Имајући у виду изложено, Уставни суд је усвојио уставну жалбу изјављену због пропуштања Одељења за инспекцијске послове општинске управе градске општине Вождовац у Београду да изврши правноснажну и обавезујућу пресуду *Косџић против Србије* број 41760/04 од 25. новембра 2008. године у смислу члана 46. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 и „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/10), одлучујући као у тачки 1. изреке.

7. Уставни суд је, у тачки 2. изреке, утврдио да се подносиоци уставне жалбе имају сматрати жртвом повреде права на имовину, зајемченог чланом 58. став 1. Устава, у поступку на који се односи пресуда *Косџић против Србије*, све док поступак на који се пресуда односи не буде окончан.

8. Разматрајући начин отклањања штетних последица утврђења да се подносиоци уставне жалбе имају сматрати жртвом повреде права на имовину, Уставни суд налази да је спровођење предметног поступка административног

извршења условљено окончањем поступка легализације изведених радова на спорном објекту. Стога је Уставни суд у тачки 3. изреке наложио Секретаријату за послове легализације објеката Градске управе града Београда да предузме све неопходне мере како би се поступак у предмету број 351.21-50695/2011 окончао у најкраћем року.

9. Разматрајући захтев подносилаца за накнаду штете, Уставни суд је имао у виду да је у предмету *Косџић ирођив Србије* ЕСЉП досудио подносиоцима уставне жалбе 4.000 евра на име нематеријалне штете због кршења њихових права зајемчених чланом 1. Протокола 1 и наложио Влади да испуни захтев подносилаца за накнаду материјалне штете обезбеђењем брзог извршења налога за рушење од 2. септембра 1998. године. Полазећи од тога да је износ накнаде на име нематеријалне штете подносиоцима уставне жалбе благовремено исплаћен на основу правноснажне пресуде ЕСЉП, Уставни суд није разматрао поновни захтев подносилаца истакнут због повреде права на имовину. Имајући у виду да ће захтев подносилаца уставне жалбе за накнаду материјалне штете бити обезбеђен извршењем пресуде *Косџић ирођив Србије*, Уставни суд је у том делу истакнути захтев оценио као преурањен.

Стога је Уставни суд захтев подносилаца уставне жалбе за накнаду материјалне и нематеријалне штете одбацио, као у тачки 5. изреке, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду.

Уставни суд је на становишту да подносиоци уставне жалбе не треба да сnose трошкове поступака у којима, након правноснажности пресуде ЕСЉП, покушавају да издејствују извршење те пресуде, али констатује да истакнути захтев за накнаду тих трошкова у конкретном случају није опредељен, нити поткрепљен доказима.

10. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

11. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9), члана 46. тачка 9) и члана 47. став 2. Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-2763/2011 од 26. јуна 2014. године („Службени гласник РС“, број 78/14)
(нема њовреде њрава на њравично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбијају се као неосноване уставне жалбе М. А. изјављене против пресуда Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године и Управног суда У. 13239/10 (2009) од 31. маја 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. М. А. из В. поднео је 20. јуна 2011. године, преко пуномоћника др М. Б., адвоката из Б., уставну жалбу против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године, због повреде права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, позивајући се и на повреду члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

У уставној жалби је наведено: да је тврдња Управног суда – Одељење у Новом Саду да је „подносилац са одлуком о престанку службе упознат 6. фебруара 1997. године, али да је исту одбио да прими“, супротна доказа који се налазе у списима предмета; да је подносилац тог дана био на болничком лечењу, те да лица која су имала задатак да му уруче наредбу о престанку службе и решење о разрешењу од службе, нису покушала то да учине, нити су му саопштила да су ти акти донети; да наведени акти никад нису достављени подносиоцу; да се подносилац „није крио или избегавао“ да их прими, већ је по изласку са болничког лечења тражио да му се уруче; да жалба коју је изјавио против поменуте наредбе и решења не може бити доказ да је упознат са њиховом садржином, јер је иста поднета много година касније, тек 8. марта 2004. године; да је жалбу изјавио због тога што нису били испуњени законски услови за доношење наведених аката, с обзиром на то да се у време престанка службе налазио на лечењу, а болест је настала услед вршења војне службе; да све док наредба и решење не буду били, на законом прописан начин, уручени подносиоцу, неће бити решени његов радноправни статус и војна служба. Поред тога, подносилац се позива на пресуду Врховног суда Србије Рев. 4352/01 од 18. децембра 2001. године, у којој се тај суд „изјаснио“ о радноправном статусу лица ангажованог у војној служби на одређено време.

Подносилац је 7. јула 2011. године, преко истог пуномоћника др М. Б., адвоката из Београда, поднео уставну жалбу против пресуде Управног суда У. 13239/10 (2009) од 31. маја 2011. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

У тој уставној жалби је наведено: да Управни суд у оспореној пресуди поистовећује решење о разрешењу од службе са наредбом о престанку службе, иако се ради о два различита акта који се не доносе у исто време; да је решењу о разрешењу од службе морала да претходи предаја дужности, раздужење са материјалним средствима и наоружањем, као и потписивање записника о примопредаји дужности, што у конкретном случају није учињено; да претходно донета наредба о престанку службе, као и решење о разрешењу од службе, никад нису достављени подносиоцу; да се у друго-степеном решењу наводи да је подносилац одбио да потпише доставницу о пријему наведених аката, односно да је изјавио да није у стању да то уради, што противречи изјавама сведока датим на усменој расправи одржаној пред првостепеним органом; да након више година вођења поступка није утврђено да ли је подносилац упознат са садржином поменуте наредбе и

решења. У осталом делу уставне жалбе износе се наводи и разлози садржани у уставној жалби од 20. јуна 2011. године.

Подносилац је 18. фебруара 2014. године доставио идентичне допуне наведених уставних жалби, у којима се позива на накнадно прибављени доказ – наредбу команданта 1. Војне области број 53-45 од 12. децембра 1990. године, којом поткрепљује тврдњу да је пре истека уговореног рока на који је био примљен у службу, већ „засновао радни однос“ на неодређено време.

Имајући у виду да су наредба о престанку професионалне војне службе и решење о разрешењу од службе управни акти који се сукцесивно доносе у поступку престанка професионалне војне службе, те да је у једном делу предметног поступка истовремено решавано о њиховој законитости, Уставни суд је закључио да су, у конкретном случају, испуњени услови да се истом одлуком оцени основаност уставних жалби од 20. јуна и 7. јула 2011. године.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку извршио увид у списе предмета Војне поште 2082 Београд број 14-47, Војне поште 9845 Ваљево пов. број 10179-2, Управног суда У. 10419/10 (2009) и У. 13239/10 (2009), као и целокупну приложену документацију уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овој уставносудској ствари.

3.1. Наредбом команданта ВП 2082 Београд број 14-47 од 12. децембра 1996. године престала је професионална војна служба подносиоцу уставне жалбе, старијем воднику I класе Оклопних и механизованих јединица „по уговору“ на служби у Војној пошти 9845 Ваљево. У диспозитиву наредбе је даље наведено: у ставу другом, да је разлог престанка службе „по споразуму“; у ставу трећем, да ће се ова наредба доставити подносиоцу најкасније до 27. децембра 1996. године; у ставу четвртном, да ће надлежни старешина разрешити подносиоца од професионалне војне службе у складу са одредбом члана 113. став 4. Закона о Војсци Југославије. У образложењу наредбе је наведено: да је подносилац примљен у службу на одређено време по уговору број 119-352 од 1. марта 1994. године, који је закључио са ВП 2082 Београд; да му уговорени рок истиче 28. фебруара 1997. године; да је ВП 9845 Ваљево подносиоцу предложила престанак службе у Војсци на одређено време по споразуму, са чим се подносилац сагласио, а о чему је 13. децембра 1996. године дао писмену изјаву, с тим да му служба у Војсци престане 28. фебруара 1997. године; да је 28. фебруара 1997. године настао законски разлог за доношење акта о престанку професионалне војне службе, у смислу члана

108. став 3. Закона о Војсци Југославије, па је одлучено као у диспозитиву ове наредбе.

Решењем Војне поште 9845 Ваљево број 10179-2 од 6. фебруара 1997. године подносилац уставне жалбе је разрешен од професионалне војне службе са даном 28. фебруаром 1997. године. У образложењу решења је наведено да је из службене евиденције утврђено да је наредбом команданта Војне поште 2082 Београд пов. број 14-47 од 12. децембра 1996. године подносиоцу престала професионална војна служба и да му је та наредба достављена 6. фебруара 1997. године. На основу изложеног је закључено да је испуњен услов за разрешење подносиоца, прописан одредбом члана 113. став 5. Закона о Војсци Југославије, па је одлучено као у диспозитиву овог решења.

Подносилац уставне жалбе је 9. марта 2004. године изјавио жалбу против наредбе о престанку професионалне војне службе и решења о разрешењу од службе, без навођења њиховог броја и датума. У жалби је навео: да му ти акти никад нису уручени, због чега је жалба благовремена; да томе у прилог иде изјава службеног лица Д.К, оверена у Општинском суду у Ваљеву, под Ов. 899/02 од 28. фебруара 2002. године, који је требало да му достави поменуту наредбу и решење док се налазио на лечењу на Војномедицинској академији у Београду; да су оспорени акти незаконити, јер му војна служба није могла престати док се налазио на лечењу и боловању, без обзира на то када је истекао уговор о пријему у Војску Југославије. Предложио је да другостепени орган поништи побијане акте и врати списе предмета на поновну одлуку или да сам реши управну ствар.

О жалби је као првостепени орган решавала ВП 9845 Ваљево која је 2. јула 2004. године донела закључак пов. број 40-314, којим се жалба одбацује као неблаговремена. Тај закључак је потврђен решењем ВП 5055 Београд Уп. II број 165-4/2004 од 6. августа 2004. године, којим је одбијена као неоснована жалба подносиоца.

Врховни војни суд је пресудом Уп. 1845/04 од 28. октобра 2004. године уважаио тужбу подносиоца и поништио наведено другостепено решење. У образложењу те пресуде је наведено да је првостепени орган повредио закон на штету подносиоца, јер је испитивао благовременост жалбе против акта који није сам донео, а потом је ту жалбу и одбацио због неблаговремености. Врховни војни суд је нашао да је другостепени орган требало поуздано да утврди, првенствено кроз усмену расправу, да ли је подносилац одбио да прими наведене акте или су лица која су донела те акте одустала од намере да их уруче подносиоцу, с обзиром на здравствено стање у коме су га затекла на клиници. По схватању тог суда, тек када та чињеница буде поуздано утврђена, тужени орган ће бити у могућности да у својству првостепеног органа оцени благовременост жалбе против наредбе о престанку службе, а у својству другостепеног органа благовременост жалбе против решења о разрешењу од службе.

Поступајући по пресуди Врховног војног суда, ВП 1092 Београд, као правни следбеник ВП 5055 Београд, је 9. марта 2005. године донела решење

Уп. II 165-8/2004, којим је одбила као неосновану жалбу подносиоца изјављену против закључка ВП 9845 Ваљево од 2. јула 2004. године. Тај орган је утврдио да је подносилац са одлуком о престанку службе упознат 6. фебруара 1997. године, али да је одбио да је прими, што директно указује на његову срачунату намеру да исходује инвалидску пензију и да му она по важећим прописима не припада. Потом је нашао да је подносиоцу служба по уговору престала по сили закона, у смислу члана 108. став 1. Закона о Војсци Југославије, те да чињеница о уручењу одлуке о престанку службе није од било каквог утицаја, имајући у виду да до продужења службе по уговору не би дошло и у случају да није покушано уручење наведене одлуке. По његовој оцени, без утицаја на другачије одлучивање је и чињеница да се подносилац налазио на боловању, као и исход његовог лечења.

Пресудом Врховног суда Србије У-СЦГ 619/06 од 19. новембра 2008. године уважена је тужба подносиоца и поништено решење ВП 1092 Београд Уп. II број 165-8/2004 од 9. марта 2005. године. Како из образложења оспореног решења произлази да тужени орган није поступио по налогу из пресуде Врховног војног суда Уп. 1845/04 од 28. октобра 2004. године, што је био дужан да учини у смислу одредбе члана 61. Закона о управним споровима, Врховни суд Србије је оценио да је тиме повређен закон на штету подносиоца.

Поступајући у извршењу пресуде Врховног суда Србије, ВП 5002 Београд је решењем Уп-2 број 35-2 од 18. марта 2009. године у целини поништила закључак ВП 9845 Ваљево пов. број 40-314 од 2. јула 2004. године и вратила предмет првостепеном органу на поновни поступак и одлучивање.

ВП 9845 Ваљево је 9. априла 2009. године одржала усмену расправу, ради утврђивања чињеница о достављању аката о престанку професионалне војне службе подносиоцу уставне жалбе. Том приликом је сачињен записник пов. број 1023-2 у коме је констатовано да су у својству сведока саслушана три лица (најпре појединачно, а потом је извршено њихово суочавање), из чијих изјава произлази: да наредба и решење нису уручени подносиоцу 6. фебруара 1997. године, јер он није био у могућности да их прими због здравственог стања у коме се тада налазио; да му наведени акти нису прочитани, нити су му остављени њихови примерци. При томе је сведок Д.Р. изјавио да је тог дана подносиоцу саопштио да му је донео наредбу о престанку службе и решење о разрешењу и да треба да потпише доставницу о уручењу.

С обзиром на то да се о жалби против наредбе ВП 2082 Београд број 14-47 од 12. децембра 1996. године и жалби против решења ВП 9845 Ваљево пов. број 10179-2 од 6. фебруара 1997. године морало одлучивати у одвојеним поступцима, ВП 9845 Ваљево је, након одржане усмене расправе, доставила жалбу подносиоца изјављену 9. марта 2004. године са списима предмета надлежним органима на даље поступање.

3.2. Чињенице које се односе на поступак одлучивања о жалби против наредбе команданта ВП 2082 Београд број 14-47 од 12. децембра 1996. године:

ВП 9845 Ваљево је жалбу против поменуте наредбе и списе предмета проследила ВП 1097 Ниш, као правном следбенику расформиране ВП 2082

Београд. ВП 1097 Ниш је као првостепени орган, у смислу одредбе члана 224. став 1. Закона о општем управном поступку, обавестила другостепени орган – ВП 1122 Београд да се из списка предмета може закључити да наредба никад није уручена подносиоцу, већ је он само усмено упознат са тим да му је служба престала. Стога је првостепени орган нашао да је жалба подносиоца од 9. марта 2004. године допуштена, благовремена и изјављена од овлашћеног лица.

Решењем ВП 1122 Београд Уп-2 број 68-6/2009 од 17. јуна 2009. године одбијена је жалба подносиоца изјављена против наведене наредбе. У образложењу тог решења је наведено да је одредба члана 108. став 1. Закона о Војсци Југославије, на основу које је подносиоцу престала служба у Војсци на одређено време, императивног карактера, што произлази из саме њене формулације. Стога је другостепени орган оценио да се датум престанка службе подносиоцу истеком уговореног рока није могао мењати и да здравствено стање у коме се он налазио у време истека уговореног рока није могло имати утицаја на решење конкретне управне ствари. Тај орган је посебно оценио да датум престанка службе није био неизвесна чињеница чије наступање зависи од околности везаних за поступак престанка службе, јер је она одређена самим уговором и законом. У том смислу је додао и да је подносилац закључивањем уговора број 119-352 од 1. марта 1994. године изразио своју вољу да му уговорни однос престане 28. фебруара 1997. године, без обзира на то да ли се у том тренутку налази на лечењу или боловању.

Оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године одбијена је тужба подносиоца поднета против другостепеног решења. Прихватајући у потпуности образложење другостепеног органа, тај суд је додатно оценио да је неоснован навод подносиоца да није упознат са садржином наредбе од 12. децембра 1996. године и решења од 6. фебруара 1997. године, јер је у току поступка правилно утврђено да је подносилац 6. фебруара 1997. године упознат са одлуком о престанку службе, али да је исту одбио да прими, а уз то је изјавио и жалбу против цитираних аката.

3.3. Чињенице које се односе на поступак одлучивања о жалби против решења ВП 9845 Ваљево пов. број 10179-2 од 6. фебруара 1997. године:

ВП 9845 Ваљево је жалбу против поменуте наредбе и списе предмета проследила другостепеном органу – ВП 5002 Београд, обавестивши га да се из списка предмета не може утврдити постојање доставнице о уручењу решења о разрешењу од службе подносиоцу, као и да из изјава сведока датих на усменој расправи произлази да је подносилац одбио да потпише доставницу, односно да је изјавио да није у стању да то уради.

Решењем ВП 5002 Београд Уп-2 број 35-8 од 22. октобра 2009. године одбијена је жалба подносиоца изјављена против првостепеног решења. Позивајући се на одредбе члана 108. став 1. и члана 113. ст. 1. и 5. Закона о Војсци Југославије, тај орган је нашао да првостепеним решењем није повређен закон на штету подносиоца, као и да мањи недостаци у спроведеном првостепеном поступку нису од утицаја на правилност и законитост тог решења.

Оспореном пресудом Управног суда У. 13239/10 (2009) од 31. маја 2011. године одбијена је тужба подносиоца поднета против другостепеног решења. Управни суд је оценио да је правилно одлучио првостепени орган када је донео решење о разрешењу подносиоца од службе, будући да му је наредбом команданта ВП 2082 Београд број 14-47 од 12. децембра 1996. године, која је постала коначна и правноснажна, истеком уговореног рока престала професионална војна служба. Тај суд је нашао да нису основани наводи тужбе, поготово ако се има у виду да је Управни суд – Одељење у Новом Саду пресудом У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године одбио тужбу подносиоца против решења ВП 1122 Београд Уп-2 број 68-6/2009 од 17. јуна 2009. године, чиме је наредба о престанку професионалне војне службе постала правноснажна.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава, на чију се повреду подносилац уставне жалбе позива, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Уставни суд констатује да се одредба члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, чија се повреде такође истиче у уставној жалби, садржински не разликује од одредбе члана 32. став 1. Устава, којом се јемчи право на правично суђење, те је наводе уставне жалбе о повреди наведеног права ценио у односу на наведену одредбу Устава.

Законом о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94 и 28/96), који је био на снази у време престанка професионалне војне службе, односно разрешења од службе подносиоца уставне жалбе, било је прописано: да професионалном војнику примљеном у службу у Војсци на одређено време служба престаје истеком уговореног рока (члан 108. став 1.); да професионалном војнику за кога је донесен акт о престанку службе, служба у Војсци престаје разрешењем (члан 113. став 1.); да се лице за које је донесен акт о престанку службе, а налази се на дужности, разрешава од службе даном предаје дужности (члан 113. став 2.); да се лице коме служба престаје истеком уговореног рока разрешава од службе даном кад му истиче уговорени рок (члан 113. став 5).

Законом о општем управном поступку („Службени лист ФНРЈ“, број 52/56, „Службени лист СФРЈ“, бр. 10/65, 18/65, 4/77, 11/78, 32/78, 9/86 и 47/86 и „Службени лист СРЈ“, број 24/94), који је престао да важи 18. јула 1997. године, било је прописано: да су при вођењу поступка и решавању органи дужни да странкама омогуће да што лакше заштите и остваре своја права, водећи при том рачуна да остваривање њихових права не буде на штету права других лица нити у супротности са законом утврђеним јавним интересима (члан 5. став 1.); да се достављање мора извршити лично лицу коме је писмено намењено кад је такво достављање одређено овим законом или другим прописом, кад од дана достављања почиње тећи рок који се не може продужавати, или кад то нарочито одреди орган који је наредио достављање (члан 87. став 1.); да ће се ако при достављању буде учињена грешка,

сматрати да је достављање извршено оног дана за који се утврди да је лице коме је писмено намењено стварно добило то писмено (члан 98. став 1).

Уставни суд констатује да су се током вођења предметног управног поступка примењивале и одредбе Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 3/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10), који је ступио на снагу 19. јула 1997. године. Како се одредбе наведеног закона од значаја за одлучивања у овој уставносудској ствари нису садржински разликовале од цитираних одредаба раније важећег Закона о општем управном поступку, Уставни суд није посебно наводио одредбе важећег Закона о општем управном поступку.

5. Подносилац уставне жалбе тврдњу о томе да му је оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава суштински заснива на следећим наводима: прво, да му наредба о престанку професионалне војне службе никад није достављена, због чега „до данас“ није упознат са њеном садржином, и друго, да су управни органи и суд у управном спору произвољно оценили испуњеност законских услова за престанак његове службе у Војсци.

Уставни суд најпре констатује да је у поступку по уставној жалби надлежан само да утврђује да ли је појединачним актом или радњом државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење дошло до повреде или ускраћивања људских или мањинских права и слобода зајемчених Уставом. При томе, Суд није надлежан да испитује законитост одлука управних органа и редовних судова, тако што ће вршити проверу утврђених чињеница, изведених доказа и примене права у поступку који је претходио подношењу уставне жалбе, а на којима се заснива оспорена судска одлука. Задатак Уставног суда у поступку по уставној жалби је да утврди да ли је поступак који је претходио изјављивању уставне жалбе у целини посматрано био правичан на начин који то захтева одредба члана 32. став 1. Устава. Уставна гаранција права на правично суђење, поред осталог, састоји се у томе да одлука надлежног органа о нечијем праву или обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у супротном могло сматрати да је резултат произвољног поступања и правно неутемељеног становишта надлежног органа.

Прво, оцењујући основаност навода подносиоца да због недостављања акта о престанку професионалне службе у Војсци није могао бити упознат са његовом садржином, Уставни суд је констатовао да је ВП 2082 Београд била дужна да, сагласно одредби члана 87. став 1. тада важећег Закона о општем управном поступку, достављање наредбе о престанку службе изврши лично подносиоцу уставне жалбе. Према подацима из списка предмета, наведена наредба је требало да буде уручена подносиоцу 6. фебруара 1997. године, што није учињено због његовог лошег здравственог стања, а том приликом она му није прочитана, нити му је остављен њен примерак.

При томе се из изјава лица која су имала задатак да му то писмено критичног дана уруче није могао извести закључак да је подносилац одбио да га прими, како у оспореној пресуди погрешно констатује Управни суд – Одељење у Новом Саду. Уставни суд даље указује да је одредбом члана 98. раније важећег Закона о општем управном поступку било предвиђено да ако при достављању буде учињена грешка, сматраће се да је достављање извршено оног дана за који се утврди да је лице коме је писмено намењено стварно добило то писмено. Међутим, чињеница да ли је и, уколико јесте, када је подносилац стварно примио наредбу о престанку службе, није утврђена у спроведеном поступку.

У вези са тим, Уставни суд истиче да је смисао достављања управног акта странци да се она упозна са његовом садржином, како би могла предузети све оно што је потребно за остваривање и заштиту својих права и правних интереса. Иако у спроведеном поступку очигледно нису поштована правила о личном достављању, такав пропуст управних органа, који није санкциониран одлуком Управног суда, не мора, по оцени Уставног суда, у конкретном случају, имати за последицу повреду права подносиоца на правично суђење. У овом уставносудском предмету је потребно одговорити на питање да ли је пропуштањем достављања акта о престанку професионалне војне службе фактички ускраћена могућност подносиоцу уставне жалбе да оспори законски разлог за престанак службе.

Мада у списима предмета нема доказа о томе да је поменута наредба икад достављена подносиоцу, као и да је он имао прилику да изврши непосредан увид у њену садржину, Уставни суд је оценио да се не може прихватити тврдња подносиоца да „ни до данас“ није упознат са садржином наредбе. Наиме, подносилац је 1. марта 1994. године са ВП 2082 Београд закључио уговор о пријему у Војску Југославије на одређено време, којим је предвиђено да ће у војној служби остати три године, односно до 28. фебруара 1997. године. Поред тога, он је пре доношења предметне наредбе упознат са разлогом и датумом престанка службе у Војсци, са чим се сагласио писменом изјавом од 13. децембра 1996. године. Стога је за подносиоца била предвидљива ситуација настала након истека уговореног рока на који је био примљен у војну службу, те код њега у том смислу није могла постојати неизвесност. Из навода уставне жалбе да је подносилац пре изјављивања жалбе од 9. марта 2004. године, „више година захтевао и молио да му се наредба и решење доставе или уруче“, може се закључити да је он имао сазнања о спроведеном поступку, о донетим актима и о томе да му је престала служба. Имајући у виду да су наредбом утврђени разлог због кога подносиоцу престаје служба у Војсци и дан када та служба престаје, Уставни суд сматра да су њему у време изјављивања поменуте жалбе били познати кључни елементи на којима је заснован управни акт чију законитост је оспоравао.

О томе управо сведочи жалба подносиоца изјављена 9. марта 2004. године. У њој су тачно означени називи оспорених аката, иако нису наведени њихови доносиоци, бројеви и датуми. Такође, постављен је захтев да се ти акти пониште и предмет врати на поновни поступак или да другостепени

орган сам одлучи о испуњености законских услова за престанак службе у Војсци. Дакле, циљ изјављивања жалбе био је да се оцени законитост оспорених аката, упркос чињеници што они нису достављени подносиоцу. Наводи жалбе и приложени докази којима је истицано да побијани акти нису уручени подносиоцу, служили су само у сврху утврђивања њене благовремености, као неопходне процесне претпоставке за мериторно одлучивање. Оценом првостепеног, а потом и другостепеног органа у поновном поступку, да се жалба подносиоца, ипак, може сматрати благовременом, уважен је аргумент подносиоца у погледу те процесне претпоставке. На тај начин су управни органи поступили у складу са начелом заштите права грађана и заштите јавног интереса из члана 6. Закона о општем управном поступку, којим је, поред осталог, прописана дужност органа да омогући странкама да што лакше заштите и остваре своја права и правне интересе. Прихватање изјављене жалбе као благовремене одговара и становишту Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП), који „сматра да би грешке и пропусти државних органа требало да иду у корист оштећених лица, посебно ако се тиме не доводи у питање неки други супротстављени приватни интерес. Другим речима, ризик сваке грешке коју учини државни орган треба да сноси држава, а пропусти се не смеју исправљати на штету дотичног грађанина“ (видети пресуду ЕСЉП *Радчиков њројив Русије*, 65582/01, став 50, 24. мај 2007. године).

Полазећи од наведеног, Уставни суд је закључио да начин на који је подносилац посредно био упознат са садржином акта о престанку професионалне војне службе није угрозио остваривање његове ефективне правне заштите у управном поступку и управном спору. Наиме, оспоравање законитости тог акта није се свело само на пуко изјављивање правних средстава у њиховом формалноправном смислу, већ је несумњиво постојала могућност изношења аргументованих разлога којима је подносилац имао прилику да повећа изгледе да са својом жалбом, односно тужбом успе у управном поступку, односно управном спору. Сагласно томе, позивање подносиоца у уставној жалби на стриктно тумачење одредаба Закона о општем управном поступку које се односе на достављање управних аката, у специфичним околностима овог случаја, представљало би претерани формализам, који не би допринео остваривању делотворније заштите његових права и правних интереса од оне која му је пружена у поступку који је претходило изјављивању уставне жалбе.

Друго, испитујући да ли је оцена војних органа и Управног суда о испуњености законских услова за престанак службе подносиоца у Војсци заснована на уставноправно прихватљивој примени меродавног права, Уставни суд је узео у обзир особености поступка престанка професионалне војне службе лицу примљеном по уговору на одређено време. Наиме, одредбом члана 108. став 1. Закона о Војсци Југославије из 1994. године, који се примењивао у време доношења предметне наредбе, било је прописано да професионалном војнику примљеном у службу у Војсци на одређено време служба престаје истеком уговореног рока. Из наведене законске одредбе

произлази да престанак војне службе лицу ангажованом по уговору на одређено време мора да наступи истеком уговореног рока. У том смислу, актом о престанку службе само се констатује да је том лицу престала служба одређеног датума по самом закону. Дакле, ради се о управном акту декларативног карактера који утврђује одређену последицу која наступа по сили закона. Следом изнетог, околност да такав акт није донет или, пак, као у конкретном случају, није достављен странци, не може бити од утицаја на радноправни статус лица коме служба престаје испуњењем законом прописаног услова. Стога је Уставни суд оценио да је неоснована тврдња подносиоца да су се правна дејства наредбе и решења везивала за лично достављање, односно да његов радноправни статус није могао бити решен док му ти акти не буду уручени. У том правцу је ишла и оцена другостепеног органа и Управног суда да здравствено стање подносиоца у време истека уговореног рока на који је био примљен, није било законска сметња за престанак службе у Војсци.

Имајући у виду изнете оцене, Уставни суд је утврдио да образложење решења другостепеног органа садржи јасне и довољне разлоге на којима се заснива оцена да је „првостепени орган одлучио на једини могући начин када је донео предметну наредбу“. Уставни суд, такође, констатује да је Управни суд навео разлоге о одлучним чињеницама и меродавној одредби материјалног права, те да је одговорио на битне наводе тужбе, док је остале наводе оценио као неосноване или без утицаја на другачију одлуку у овој управној ствари. При томе, уочени недостаци у оцени навода тужбе не доводе у сумњу правичност оспорене пресуде, с обзиром на то да је утврђено да су подносиоцу биле познате Законом прописане претпоставке за доношење акта о престанку професионалне војне службе, и пре него што му је та служба престала.

Стога је Уставни суд утврдио да подносиоцу уставне жалбе оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године није повређено право на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава.

6. Подносилац тврдњу о томе да му је оспореном пресудом Управног суда У. 13239/10 (2009) од 31. маја 2011. године повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава суштински заснива на следећим наводима: прво, да му решење о разрешењу од службе никад није уручено, због чега „до данас“ није упознат са његовом садржином (дакле, као и у случају претходно донете наредбе о престанку службе) и друго, да није могао бити разрешен од службе пре предаје дужности.

Оцењујући основаност ових навода уставне жалбе, Уставни суд је пошао од тога да је решење о разрешењу од службе последични управни акт који се у поступку престанка професионалне војне службе, доноси након акта о престанку службе. У конкретном решењу је само одређен датум разрешења од службе и констатовано да је 12. децембра 1996. године донета наредба о престанку професионалне војне службе, која је „достављена подносиоцу 6. фебруара 1997. године“. Из досадашњег образложења ове одлуке је јасно

да је у наведеном решењу произвољно утврђена чињеница везана за достављање наредбе подносиоцу. Међутим, такав пропуст надлежног органа није могао да спречи, односно одложи разрешење подносиоца уставне жалбе од службе. Наиме, одредбом члана 113. став 5. Закона о Војсци Југославије, која је важила у време истека уговореног рока на који је подносилац примљен у службу, прецизно је био одређен дан када је професионални војник примљен по уговору на одређено време, морао бити разрешен од службе. То је био дан истека уговореног рока. Стога је Уставни суд нашао да је оспорена пресуда заснована на уставноправно прихватљивој примени релевантне одредбе тада важећег материјалног права, која није условљавала разрешење подносиоца од службе наступањем коначности или правноснажности акта о престанку службе.

Полазећи од оцене Суда дате у претходном делу образложења ове одлуке, којом је отклоњена сумња у сазнање подносиоца о законском основу и датуму престанка професионалне војне службе, који се, иначе, подударао са датумом разрешења од службе, а имајући у виду да је подносилац у поступку који је претходио уставној жалби управо оспоравао истек уговореног рока као дан престанка службе и дан разрешења од службе, Уставни суд је оценио да подносилац не може са успехом бранити ни тврдњу да „до данас“ није упознат са садржином решења о разрешењу од службе. Разлози због којих је овај суд сматрао да пропуштањем личног достављања акта о престанку службе, подносиоцу није одузето право на делотворну правну заштиту у управном поступку и управном спору, примењиви су и на поступак оцене законитости решења о разрешењу од службе, који је окончан оспореном пресудом Управног суда.

Стога је Уставни суд утврдио да подносиоцу уставне жалбе ни оспореном пресудом Управног суда У. 13239/10 (2009) од 31. маја 2011. године године није повређено право на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава.

7. Поводом идентичних допуна уставних жалби које су достављене 18. фебруара 2014. године, Уставни суд констатује да се, према његовом правном ставу, образложење уставне жалбе може допуњавати до одлучивања Суда. Међутим, Уставни суд напомиње да није надлежан да оцењује доказе предложене или изведене у поступку који је претходио изјављивању уставне жалбе, а поготово не нове доказе који нису били предложени или изведени у окончаном управном поступку. У том смислу, ни наводи из допуна уставних жалби, који су засновани на таквом доказу, а претходно нису истицани у жалби у управном поступку, нити у тужби у управном спору, не могу бити први пут истицати у поднесцима у поступку по уставној жалби као супсидијерном правном средству. Зато Уставни суд није имао основа да се упушта у оцену навода из допуна уставних жалби поднетих 18. фебруара 2014. године.

8. Уставни суд додатно указује да је имао у виду и да подносиоцу наредба о престанку службе и доцније донето решење о разрешењу од службе нису достављени на начин прописан одредбама Закона о општем управном

поступку. Како се ради о управним актима који се морају лично доставити странци, Уставни суд је на становишту да је подносилац могао захтевати од надлежног органа да му се они доставе, те уколико то не буде учињено у законом прописаном року, имао је право да изјави жалбу другостепеном органу због њиховог недостављања, као да је његов захтев одбијен. Наиме, независно од тога што се наведени акти, по природи ствари, доносе по службеној дужности, није искључено да може постојати интерес подносиоца да му се они доставе ради остваривања других права по основу рада. Стога, Уставни суд сматра да подносилац, због недостављања тих аката, не сме трпети штетне последице у другим евентуалним поступцима у којим би било неопходно да приложи поменути наредбу и решење.

9. Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС) одбио као неосноване уставне жалбе подносиоца изјављене против пресуда Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 10419/10 (2009) од 8. априла 2011. године и Управног суда У. 13239/10 (2009) од 31. маја 2011. године.

11. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

12. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

Одлука Уж-1155/2011 од 12. новембра 2014. године

(иовреда љрава на љравично суђење из члана 32. сѝав 1. и љрава на љравно средсѝво из члана 36. сѝав 2 Усѝава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Д. М. и утврђује да су решењем Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године подносиоцу уставне жалбе повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на правно средство, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије.

2. Поништава се решење Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године и одређује се да исти суд донесе нову одлуку о захтеву подносиоца уставне жалбе за преиспитивање решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године.

3. Одбацује се уставна жалба Д. М. изјављена против решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године и Ув. 9/11 од 12. јуна 2012. године.

4. Обуставља се поступак по уставној жалби изјављеној против решења Врховног касационог суда Узп. 196/11 од 29. августа 2012. године.

5. Одбацује се захтев подносиоца уставне жалбе за накнаду штете.

О б р а з л о ж е њ е

1. Д. М. из К., К. Д., поднео је 14. марта 2011. године уставну жалбу против решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године, која је у Уставном суду заведена под бројем Уж-1155/2011. Допуном ове уставне жалбе од 28. септембра 2012. године подносилац уставне жалбе је оспорио решење Управног суда Ув. 9/11 од 12. јуна 2012. године.

Подносилац је 23. априла 2012. године поднео нову уставну жалбу против решења Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године, поводом које је Уставни суд формирао предмет Уж-3326/2012, тражећи да се делом ове уставне жалбе сматрају наводи и документи приложени уз уставну жалбу поднету 14. марта 2011. године. Подносилац је 15. октобра 2012. године поднео уставну жалбу и против решења Врховног касационог суда Узп. 196/11 од 29. августа 2012. године, коју је Уставни суд сматрао допуном уставне жалбе Уж-3326/2012. Имајући у виду да је доношењу наведених оспорених аката у управном спору по тужби, односно ванредним правним средствима, претходио исти управни поступак, Уставни суд је спојио предмете формиране по наведеним уставним жалбама и о њима наставио поступак у предмету Уж-1155/2011, који је прво формиран, сагласно члану 43. ст. 1. и 3. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13).

Подносилац уставне жалбе оспорава наведене акте, истичући повреде начела и права из чл. 10, 18, 21, 22, 23, 32, 36, 60, 71, 171. и 199. Устава Републике Србије, као и повреде права из чл. 6. и 14. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Подносилац у уставној жалби, пре свега, указује на то да је Управни суд одбацио као недозвољену његову тужбу поднету против решења Универзитета у Н. С. од 25. септембра 2007. године, заснивајући образложење оспореног решења искључиво на поуци о правном леку садржаној у том решењу, иако је морао имати у виду одредбу члана 104. став 10. Закона о високом образовању.

Подносилац уставне жалбе, такође, указује да Врховни касациони суд није извео „логичну правну анализу“, која би поткрепила тврђење да је у управном поступку за нострификацију дипломе, који је претходио доношењу побијаног решења, законом предвиђено двостепено одлучивање, већ се задржао на стању у списима предмета и садржини побијаног решења Управног суда.

Уставном жалбом се предлаже, између осталог, да Уставни суд поништи оспорена решења Управног и Врховног касационог суда, те да утврди подносиоцу право на накнаду материјалне и нематеријалне штете.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа

или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу увида у оспорене акте, списе предмета Управног суда У. 15165/10 и осталу достављену документацију, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање ове уставносудске ствари:

Д. М, овде подносилац уставне жалбе, поднео је 15. августа 2007. године тужбу Окружном суду у Новом Саду против Универзитета у Н. С. због недоношења решења о његовом захтеву за признавање стране високошколске исправе, а предмет је заведен код тог суда под бројем У. 593/07.

Универзитет у Н. С. је 25. септембра 2007. године донео решење број 04-39/210, којим је одбио захтев подносиоца уставне жалбе, за признавање дипломе о завршеном високом образовању и стеченом стручном називу магистар правних наука, означене у решењу, која даје право на рад и право на даље образовање. У образложењу решења је наведено: да је, поступајући по захтеву подносиоца од 14. октобра 2006. године, сенат Универзитета именовано стручну комисију ради давања мишљења о могућности признавања предметне дипломе; да је 31. маја 2007. године комисија сачинила извештај и предложила сенату Универзитета да донесе одговарајућу одлуку и да је сенат прихватио мишљење комисије. Решење је потписао ректор Универзитета, на основу чл. 54, 104. и 105. Закона о високом образовању („Службени гласник РС“, број 76/05), а у поуци о правном средству је наведено да се против тог решења може изјавити жалба савету Универзитета у Н. С. у року од 15 дана од дана пријема решења.

Подносилац уставне жалбе је тужбом поднетом Окружном суду у Новом Саду 5. фебруара 2008. године оспорио више аката, међу којима и решење Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године, а тужба је заведена под бројем У. 99/08. Решењем Окружног суда у Новом Саду од 6. јуна 2008. године спојени су поступци по наведеним тужбама и одређено да ће се управно-судски поступак даље водити под бројем У. 593/07. Подносилац уставне жалбе је, поступајући по решењу тог суда од 15. јула 2008. године, којим му је било наложено да уреди тужбу, навео да сматра коначним решење Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године. Поступак у предмету Окружног суда у Новом Саду У. 593/07 настављен је пред Управним судом у предмету У. 15165/10, који је решењем од 1. новембра 2010. године наложио подносиоцу да уреди тужбу на тај начин што ће се прецизно изјаснити да ли подноси тужбу у смислу одредбе члана 25. ЗУС-а, у ком случају ће прецизно означити и суду доставити коначан управни акт туженог органа чији поништај тражи или подноси тужбу због „ћутања

администрације“, у ком случају ће доставити доказе за подношење ове тужбе у смислу члана 24. ЗУС-а. Подносилац уставне жалбе је у поднеску од 20. децембра 2010. године навео да тужбом оспорава „једно једино решење туженог“ број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године.

Управни суд је, на седници одржаној 23. децембра 2011. године, донео оспорено решење У. 15165/10, којим је одбацио тужбу изјављену против решења Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године. Управни суд је у образложењу оспореног решења навео: да се подносилац, поступајући по налогу за уређење тужбе, „прецизно изјаснио да се тужба поднета Окружном суду у Новом Саду 5. фебруара 2008. године односи на решење туженог број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године“; да, према поуци о правном леку садржаној у наведеном решењу, странка има право жалбе Савету Универзитета у Н. С. против тог решења; да је чланом 7. Закона о управним споровима („Службени лист СРЈ“, број 46/96), који се у овом случају примењује сагласно одредби члана 77. став 1. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09), прописано да се управни спор може покренути против управног акта који је донесен у другом степену, односно против првостепеног управног акта против кога није дозвољена жалба у управном поступку; да је одредбом члана 28. став 1. тачка 4) истог закона предвиђено да ће суд решењем одбацити тужбу ако утврди да се против управног акта који се тужбом оспорава могла изјавити жалба, па није уопште или није благовремено изјављена. Управни суд је, полазећи од наведеног, у поступку претходног испитивања тужбе нашао да је тужба недозвољена.

Оспореним решењем Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године одбачен је као недозвољен захтев подносиоца уставне жалбе за преиспитивање решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године. Врховни касациони суд је у образложењу оспореног решења навео да из побиијаног решења, достављених списа предмета, навода захтева и приложених доказа уз захтев произилази да је побиијаним решењем Управни суд одбацио тужбу поднету против решења Универзитета у Н. С. од 25. септембра 2007. године, јер је тужбом оспорен управни акт против кога се могла изјавити жалба, као и да је у управном поступку за нострификацију дипломе, који је претходио доношењу побиијаног решења, законом предвиђено двостепено одлучивање, о чему је подносиоцу захтева у првостепеном решењу дата уредна поука о правном леку, односно право на жалбу Савету Универзитета у Н. С. Врховни касациони суд је, полазећи од наведеног, а имајући у виду одредбе члана 49. став 1. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09), нашао да нису испуњени услови прописани ставом 2. наведене одредбе Закона о управним споровима за подношење овог ванредног правног средства Врховном касационом суду, јер захтев за преиспитивање није предвиђен законом у овој управној ствари, Управни суд није одлучивао у пуној јурисдикцији и у управном поступку није била искључена жалба. Врховни касациони суд је, стога, применом одредбе члана 53. став 1. Закона о управним споровима, одлучио као у диспозитиву решења.

Оспореним решењем Врховног касационог суда Узп. 196/11 од 29. августа 2012. године одбачена је тужба за понављање поступка окончаног решењем Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године, са образложењем да подносилац није учинио вероватним постојање законског основа по коме тражи понављање предметног поступка.

Оспореним решењем Управног суда Ув. 9/11 од 12. јуна 2012. године одбачен је приговор подносиоца уставне жалбе изјављен против решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године, као недозвољен. Управни суд је у образложењу оспореног решења навео да је побијано решење о одбацивању тужбе, сагласно одредби члана 77. став 1. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09), донело веће Управног суда применом одредбе члана 28. став 1. тачка 4) Закона о управним споровима („Службени лист СРЈ“ број 46/96), који није прописивао могућност подношења приговора против решења суда.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се подносилац у уставној жалби позива, утврђено је: да су у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо (члан 10. став 1.); да се људска и мањинска права зајемчена Уставом непосредно примењују (члан 18. став 1.); да су пред Уставом и законом сви једнаки и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (члан 21. ст. 1. и 2.); да свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале (члан 22. став 1); да је људско достојанство неприкосновено и да су сви дужни да га поштују и штите (члан 23. став 1.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе и да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36.); да се јемчи право на рад, у складу са законом, да свако има право на слободан избор рада и да су свима, под једнаким условима, доступна сва радна места, као и да свако има право на поштовање достојанства своје личности на раду, безбедне и здраве услове рада, потребну заштиту на раду, ограничено радно време, дневни и недељни одмор, плаћени годишњи одмор, правичну накнаду за рад и на правну заштиту за случај престанка радног односа и да се нико тих права не може одрећи (члан 60. ст. 1. до 4.); да свако има право на образовање (члан 71. став 1.); да свако има право да користи свој језик у поступку пред судом, другим државним органом или организацијом која врши јавна овлашћења, када се решава о његовом праву или обавези (члан 199. став 1).

Уставни суд констатује да се одредбе члана 6. став 1. и члана 14. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода садржински

не разликују од одредаба члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава, којима се гарантује право на правично суђење и право на једнаку заштиту права. Стога Уставни суд постојање повреде означених права цени у односу на одредбе Устава.

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона и других прописа:

Одредбама члана 104. Закона о високом образовању („Службени гласник РС“, број 76/05) прописано је: да је признавање стране високошколске исправе поступак којим се имаоцу те исправе утврђује право у погледу наставка образовања, односно у погледу запошљавања (став 1.); да се поступак признавања спроводи у складу са одредбама овог закона, уколико међународним уговором није предвиђено другачије (члан 2.); да се у поступку признавања ради наставка образовања у систему високог образовања, имаоцу стране високошколске исправе утврђује право на наставак започетог високог образовања, односно право на укључивање у нивое високог образовања (став 3.); да се у поступку признавања ради запошљавања имаоцу стране високошколске исправе утврђује врста и ниво студија, као и стручни, академски, односно научни назив (став 4.); да признавање из ст. 3. и 4. овог члана обавља самостална високошколска установа, на начин и по поступку прописаним општим актом те установе (став 5.); да овлашћени орган самосталне високошколске установе доноси решење по захтеву за признавање из ст. 3. и 4. овог члана (став 9.); да је решење из става 9. овог члана коначно у управном поступку (став 10).

Савет Универзитета у Н. С, на седници одржаној 3. октобра 2006. године, донео је Статут Универзитета у Н. С, којим је било прописано: да ректор обавља и друге послове утврђене законом, овим Статутом и другим општим актима Универзитета (члан 53. став 1. тачка 20)); да у поступку признавања стране високошколске исправе посебна комисија коју именује Сенат, вреднује страни студијски програм на основу врсте и нивоа постигнутих знања и вештина и предлаже Сенату доношење одлуке о признавању стране високошколске исправе (члан 179. став 4.); да признавање високошколске исправе и страних високошколских студијских програма Универзитет врши на лични захтев имаоца стране исправе у складу са законом, међународним уговором и посебним правилником који доноси Сенат (члан 179. став 5).

На основу члана 104. став 5. Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Универзитета у Н. С, на седници одржаној 14. октобра 2005. године и 22. септембра 2006. године, донело је Правилник о признавању страних високошколских исправа, којим је било прописано: да одлуку о признавању стране високошколске исправе доноси Наставно-научно веће Универзитета, по правилу, у року од 15 дана од дана пријема извештаја комисије (члан 8. став 1.); да, на основу одлуке из става 1. овог члана, ректор Универзитета доноси, поред осталог, решење о одбијању захтева за признавање стране високошколске исправе (члан 8. став 2. алинеја в)).

Одредбама члана 200. Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01) прописано је: да се упутством о правном средству

странка обавештава да ли против решења може изјавити жалбу или покренути управни спор или други поступак пред судом (став 1), да кад је у решењу дато погрешно упутство, странка може поступити по важећим прописима или по упутству, а да странка која поступи по погрешном упутству, не може због тога трпети штетне последице (став 4.); да кад против решења није могуће изјавити жалбу, а странка је погрешно упућена да се против тог решења може жалити, па је изјавила жалбу и због тога пропустила рок за покретање управног спора, тај рок јој тече од дана достављања решења којим је жалба одбачена, ако странка није пре тога покренула управни спор (члан 7).

Сагласно одредбама члана 49. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09), против правноснажне одлуке Управног суда странка и надлежни јавни тужилац могу да поднесу Врховном касационом суду захтев за преиспитивање судске одлуке (став 1), а захтев може да се поднесе када је то законом предвиђено, у случајевима када је суд одлучивао у пуној јурисдикцији и у стварима у којима је у управном поступку била искључена жалба (став 2. тач. 1), 2) и 3)).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да је Врховни касациони суд био дужан да мериторно одлучи о његовом захтеву за преиспитивање решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године. По мишљењу подносиоца, Врховни касациони суд није „поткрепио тврђење“ да је у управном поступку за нострификацију дипломе законом предвиђено двостепено одлучивање, нити је имао у виду одредбу члана 104. став 10. Закона о високом образовању, већ је решавао искључиво полазећи од стања у списима предмета и садржине побијаног решења Управног суда.

Оцењујући ове наводе уставне жалбе са становишта права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава, овај суд је имао у виду да се уставна гаранција наведеног права, поред осталог, састоји у томе да одлука суда о нечијем праву или обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у противном могло сматрати да је производ произвољног и правно неутемељеног становишта поступајућег суда.

Уставни суд најпре констатује да је Врховни касациони суд у образложењу оспореног решења Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године навео да из побијаног решења, достављених списа предмета, навода захтева и приложених доказа уз захтев произилази да је у управном поступку за нострификацију дипломе, који је претходио доношењу побијаног решења, законом предвиђено двостепено одлучивање, о чему је подносиоцу захтева у првостепеном решењу дата уредна поука о правном леку, односно право на жалбу Савету Универзитета у Н. С.

Оцењујући да ли су у конкретном случају били испуњени законски услови за одбацивање захтева подносиоца уставне жалбе као недозвољеног, Уставни суд је имао у виду наведене одредбе Закона о високом образовању, Статута Универзитета у Н. С. и Правилника о признавању страних високошколских исправа, на основу којих је ректор Универзитета у Н. С. овлашћен

да одлучује о захтеву имаоца стране високошколске исправе за признавање права на наставак започетог високог образовања, односно права на запошљавање, решењем које је коначно у управном поступку. Из наведених одредаба члана 200. Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01) произлази да странка која је упутством о правном средству погрешно упућена да против решења може изјавити жалбу, може поступити по важећим прописима или по погрешном упутству наведеном у решењу.

Уставни суд је, полазећи од изложеног, закључио да је подносилац уставне жалбе погрешно упућен да против решења Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године може изјавити жалбу Савету тог универзитета, али да није поступио у складу са наведеним упутством доносиоца управног акта, већ је користио правна средства у складу са важећим прописима. Наиме, подносилац уставне жалбе је због пропуштања Универзитета у Н. С. да одлучи о његовом захтеву за признавање стране школске исправе, најпре поднео тужбу због ћутања управе, а потом је посебном тужбом оспорио накнадно донето решење Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године.

Уставни суд констатује да Врховни касациони суд, решавајући о захтеву подносиоца, није утврђивао да ли је против решења Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године заиста била дозвољена жалба, односно да ли је упутство о правном средству из побијаног управног акта дато у складу са важећим прописима, иако је од одговора на то питање зависило даље поступање суда по предметном захтеву.

Полазећи од тога да је подносилац уставне жалбе тужбу Управном суду поднео против првостепеног решења које је посебним законом одређено као коначно у управном поступку, Уставни суд сматра да није уставноправно прихватљив закључак Врховног касационог суда да за подношење захтева за преиспитивање решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године нису били испуњени услови прописани одредбом члана 49. став 2. Закона о управним споровима.

Полазећи од свега наведеног, овај суд налази да је Врховни касациони суд произвољно применио меродавно процесно право на штету подносиоца уставне жалбе, што је довело до повреде права на правично суђење, зајемченог чланом 32. Устава. Истовремено, оспореним актом је подносиоцу повређено и право на правно средство зајемчено чланом 36. став 2. Устава, јер му је ускраћено право да се у поступку пред Врховним касационим судом мериторно одлучи о наведеном ванредном правном средству.

Утврдивши наведене повреде права, Уставни суд није разматрао остале, у уставној жалби, наведене повреде уставних начела и права, као и захтеве уставне жалбе.

С обзиром на изложено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), усвојио уставну жалбу у делу изјављеном против решења Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године, одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Имајући у виду природу учињене повреде уставног права у конкретном случају, Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, оценио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе у уставносудском поступку може остварити једино поништавањем решења Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године и одређивањем да се у поновном поступку донесе одлука о захтеву подносиоца уставне жалбе за преиспитивање решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

7. Уставни суд је, имајући у виду да уставна жалба садржи само формално позивање на повреду права на суђење у разумном року, оценио да се захтев за накнаду материјалне и нематеријалне штете превасходно везује за последице које су, по мишљењу подносиоца, настале због „незаконитог и неуставног“ одбијања његовог захтева за нострификацију дипломе. Како је Уставни суд оценио да се штетне последице учињене повреде означеног уставног права могу отклонити у поновном поступку по захтеву подносиоца уставне жалбе поднетом против решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године, то је Суд захтев подносиоца за накнаду штете одбацио као преурањен, сагласно члану 89. став 3. Закона о Уставном суду, одлучујући као у тачки 5. изреке.

8. Испитујући уставну жалбу у делу у коме је изјављена против решења Управног суда Ув. 9/11 од 12. јуна 2012. године, којим је одбачен приговор подносиоца уставне жалбе изјављен против решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године, Уставни суд је најпре оценио да се наводи подносиоца не могу довести у везу са садржином права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, будући да одредбама Закона о управним споровима из 1996. године изјављено правно средство није било предвиђено, што је за законску последицу имало његово одбацивање.

У односу на истакнуту повреду права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, Уставни суд указује да се означеним правом јемчи двостепеност у одлучивању, односно право да се у поступку по жалби или другом прописаном правном средству, пред органом више инстанце, испита законитост првостепене одлуке. Уставни суд сматра да подносиоцу уставне жалбе није могло бити повређено право на правно средство доношењем решења о одбацивању правног средства које раније није постојало у управном спору, јер право из члана 36. став 2. Устава подразумева само могућност коришћења правних средстава (приговора) који су дозвољени у складу са законом.

Подносилац уставне жалбе није изнео разлоге којима би поткрепио истакнуту повреду права на рад из члана 60. Устава, а истакнута повреда права из члана 23. Устава се не може довести у везу са оспореним актом.

Подносилац уставне жалбе сматра да су му оспореним решењем повређена начела из чл. 18, 20, 21. и 22. Устава. Како се означеним уставним нормама не јемчи ниједно људско или мањинско право или слобода, већ се утврђују начела у складу са којима се остварују и штите сва зајемчена права и слободе, то повреда ових начела може бити предмет разматрања само у вези са повредом или ускраћивањем неког конкретног људског права или

слободе. С обзиром на то да Уставни суд није нашао да су испуњени услови за истицање повреда зајемчених права, то нема основа ни за истицање повреда наведених начела, с обзиром на њихову акцесорну природу.

Поред тога, Уставни суд указује да одредбе члана 10. Устава не могу бити основ за изјављивања уставне жалбе, пошто се њима не јемчи ниједно људско или мањинско право или слобода, већ се утврђује начело службене употребе језика и писма, као једно од начела уставног поретка у Републици Србији.

Коначно, Уставни суд указује да се позивање на повреду одредаба о језику и поступка из члана 199. Устава не може довести у логичку везу са оспореним актом.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, др. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), у овом делу одбацио уставну жалбу, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка, решавајући као у тачки 3. изреке.

9. Испитујући уставну жалбу у делу којим се оспорава решење Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године, Уставни суд је, полазећи од оцене изнете у тачки 5. образложења, утврдио да је против решења Универзитета у Н. С. број 04-39/210 од 25. септембра 2007. године била искључена жалба, те да је подносилац уставне жалбе, на основу одредбе члана 49. став 2. тачка 3) Закона о управним споровима, против наведеног оспореног решења Управног суда могао да изјави захтев за преиспитивање судске одлуке.

Уставни суд је констатовао да на дан изјављивања уставне жалбе против решења Управног суда У. 15165/10 од 23. децембра 2010. године није била донета одлука о захтеву за преиспитивање тог решења. С тим у вези, Уставни суд указује на то да се под исцрпљивањем правних средстава у управном поступку сматра доношење одлуке о тужби у управном спору, односно доношење одлуке о захтеву за преиспитивање судске одлуке, уколико је ово ванредно правно средство дозвољено.

Будући да подносилац уставне жалбе пре обраћања Уставном суду није исцрпео прописана правна средства за заштиту својих права у предметном управном поступку, Уставни суд је, такође у тачки 3. изреке, уставну жалбу у овом делу одбацио, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, јер на дан подношења уставне жалбе нису биле испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање.

10. Испитујући уставну жалбу којом се оспорава решење Врховног касационог суда Узп. 196/11 од 29. августа 2012. године, Уставни суд је имао у виду да је тим решењем решавано о тужби за понављање поступка окончаног решењем Врховног касационог суда Узп. 108/11 од 9. марта 2012. године, које је Уставни суд поништио у овом уставносудском поступку.

Одредбама члана 88. Закона о Уставном суду прописано је да ће Уставни суд обуставити поступак, поред осталог, ако орган који је донео оспорени појединачни акт поништи, укине или измени тај акт у складу са захтевом из уставне жалбе или ако је престала радња која је проузроковала повреду или ускраћивање зајемченог Уставом права и слобода, уз сагласност

подносиоца уставне жалбе (тачка 2.); ако престану друге процесне претпоставке за вођење поступка (тачка 3).

Имајући у виду да је поништена судска одлука којом је окончан поступак чије понављање је подносилац тужбом тражио – што ће имати за последицу поновно одлучивање надлежног суда у том поступку, Уставни суд оцењује да су престале процесне претпоставке за вођење поступка по уставној жалби у делу који се односи на одлуку о тужби подносиоца за понављање тог поступка.

С обзиром на наведено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 88. тачка 3. Закона о Уставном суду, обуставио поступак по уставној жалби изјављеној против решења Врховног касационог суда Узп. 196/11 од 29. августа 2012. године, као у тачки 4. изреке.

11. На основу изложеног и одредаба 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9), члана 46. тач. 6) и 9) и члана 47. став 2. Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Одлука Уж-1285/2012 од 26. марта 2014. године („Службени гласник РС“, број 45/14)
(повреда права из члана 34. став 4. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба С. И. изјављена против пресуде Основног суда у Нишу К. 4861/10 од 22. марта 2011. године и пресуде Апелационог суда у Нишу Кж. 2334/11 од 7. октобра 2011. године и утврђује се да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на правну сигурност у казном праву, зајемчено одредбом члана 34. став 4. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Нишу Кж. 2334/11 од 7. октобра 2011. године и одређује се да наведени суд донесе нову одлуку о жалбама окривљеног С. И. и његовог браниоца изјављеним против пресуде Основног суда у Нишу К. 4861/10 од 22. марта 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. И. из Н. је поднео 22. фебруара 2012. године Уставном суду уставну жалбу против пресуда означених у изреци, због повреде права на правну сигурност у казном праву из члана 34. Устава Републике Србије. Подносилац је истакао и повреду права из члана 4. Протокола број 7 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, но како се наведено право јемчи и Уставом Републике Србије, Уставни суд постојање повреде овог права цени у односу на одредбу члана 34. став 4. Устава.

Уставном жалбом се оспоравају судске одлуке којима је подносилац правноснажно оглашен кривим због кривичног дела увреда у стицају са кривичним делом лака телесна повреда, те осуђен на јединствену новчану казну у износу од 70.000,00 динара, која му може бити замењена казном затвора, уколико исту не плати у одређеном року, и то тако што би се за сваких започетих 1.000,00 динара новчане казне одредио један дан казне затвора.

Подносилац уставне жалбе је навео да је два пута био правноснажно осуђен за исти догађај, и то први пут од стране Прекршајног суда у Нишу, а други пут од стране Основног суда у Нишу. Предложио је да Уставни суд поништи оспорене пресуде и да „наложи да му се врати новац од плаћене казне“.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују

или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

3. У спроведеном поступку пред Уставним судом утврђено је да је поводом истог животног догађаја против подносиоца уставне жалбе првобитно вођен прекршајни, а затим и кривични поступак, те да је у оба судска поступка подносилац уставне жалбе правноснажно оглашен кривим и осуђен на новчане казне у различитим износима. У прекршајном поступку, који је вођен по пријави Министарства унутрашњих послова Републике Србије – Полицијска испостава Медијана подносилац је правноснажно новчано кажњен због прекршаја из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру, док су оспорене пресуде донете у кривичном поступку који је вођен по оптужном предлогу Основног јавног тужилаштва у Нишу због кривичног дела угрожавања сигурности из члана 138. став 1. Кривичног законика и по приватној кривичној тужби М.Б. због кривичног дела лака телесна повреда из члана 122. став 1. Кривичног законика и кривичног дела увреда из члана 170. Кривичног законика. Подносилац уставне жалбе је оспореним пресудама оглашен кривим због кривичних дела лаке телесне повреде и увреде по приватној кривичној тужби М.Б, док је ослобођен од оптужбе Основног јавног тужилаштва да је извршио кривично дело угрожавања сигурности.

3.1. Чињенице и околности које се тичу прекршајног поступка који је вођен против подносиоца уставне жалбе:

У прекршајном поступку који је вођен по захтеву Министарства унутрашњих послова Републике Србије – Полицијска испостава Медијана пред Прекршајним судом у Нишу – Одељење у Житорађи у предмету Пр. 30-17178/10 утврђено је да је подносилац уставне жалбе дана 15. децембра 2009. године, око 20,00 часова, у Н, у Улици Б. Б. 1/4 у ходнику стана, нарушавао јавни ред и мир и насиљем угрозио мир и личну сигурност М.Б, као и мир и спокојство осталих грађана, на тај начин што се расправљао са оштећеном М.Б. којој је упутио речи „Пичка ти матерна, излази из мог стана, сваки пут кад дођеш зовеш ми полицију, хајде одмах излази напоље“, а након тога ју је рукама ухватио за њене руке и „извлачио“ из стана низ степенице, где је оштећена пала и задобила повреде у виду крвних подлива и нагњечења десног колена, десне подлактице и леве надлактице. Пресудом Прекршајног суда у Нишу – Одељење у Житорађи Пр. 30-17178/10 од 14. јула 2010. године, која је потврђена пресудом Вишег прекршајног суда Прж. 34133/10 од 2. новембра 2010. године, подносилац уставне жалбе је правноснажно оглашен кривим због прекршаја из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру и осуђен на новчану казну у износу од 16.000,00 динара, с тим да је одређено да ће наведена казна бити замењена казном затвора уколико у одређеном року не буде плаћена.

3.2. Чињенице и околности које се тичу кривичног поступка у којем су донете оспорене пресуде:

Оспорене пресуде су донете у кривичном поступку који је вођен против подносиоца уставне жалбе по оптужном предлогу Основног јавног тужилаштва у Нишу због кривичног дела угрожавања сигурности из члана 138.

став 1. Кривичног законика и по приватној кривичној тужби М.Б. због кривичног дела лака телесна повреда из члана 122. став 1. Кривичног законика и кривичног дела увреда из члана 170. Кривичног законика. Подносилац уставне жалбе је оспореним пресудама оглашен кривим због кривичних дела лаке телесне повреде и увреде по приватној кривичној тужби М.Б, док је ослобођен од оптужбе Основног јавног тужилаштва да је извршио кривично дело угрожавање сигурности.

Оспореним пресудама подносилац уставне жалбе је правноснажно оглашен кривим зато што је дана 15. децембра 2009. године у Н, у Улици Б. Б. 1, у стану број 4 увредио и лако телесно повредио приватну тужиљу М.Б, на тај начин што је, рекао „Ђубре једно ти не смеш више овде да долазиш“, а затим је ухватио рукама за врат и спустио јој главу до земље, након чега је отворио врата и почео да је гура низ степенице, том приликом јој наневши лаку телесну повреду у виду многобројних крвних подлива по телу, нагњечења десног колена, крвног подлива десне подлактице и леве надлактице, оштећења вратних мишића и вратних жила. Из образложења оспорених пресуда произлази да је Основни суд у Нишу у спроведеном доказном поступку оценио пресуду Прекршајног суда у Нишу – Одељење у Житорађи Пр. 30-17178/10 од 14. јула 2010. године, а да је другостепени суд оценио да постојање разлике између чињеничног описа изреке прекршајне пресуде и чињеничног описа кривичне пресуде нису од утицаја на правилност и законитост ожалбене првостепене пресуде. Одлучујући о кривичној санкцији судови у оспореним пресудама у висину новчане казне нису урачунали казну из прекршајног поступка.

4. Одредбом члана 34. став 4. Устава утврђено је да нико не може бити гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или за које је оптужба правноснажно одбијена или поступак правноснажно обустављен, нити судска одлука може бити измењена на штету окривљеног у поступку по ванредном правном леку, као и да истим забранама подлеже вођење поступка за неко друго кажњиво дело.

Одредбама Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време доношења оспорених пресуда било је прописано: да нико не може да буде гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или је за то дело поступак против њега правноснажно обустављен или оптужба правноснажно одбијена (члана 6. став 1.); да повреда кривичног закона постоји ако је кривични закон повређен у питању да ли има околности које искључују кривично гоњење, а нарочито да ли је наступила застарелост кривичног гоњења или је гоњење искључено услед амнестије или помиловања, или је ствар већ правноснажно пресуђена (члан 369. став 1. тачка 2)); да другостепени суд испитује пресуду у оном делу у којем се добија жалбом, али мора увек по службеној дужности испитати да ли је на штету оптуженог повређен кривични закон (члан 369) (члан 380. став 1. тачка 2)).

Одредбама Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13) (у даљем тексту: КЗ) прописано је: да ко другог лако телесно повреди или му здравље лако наруши, казниће се новчаном казном или затвором до једне године (члан 122. став 1.); да се гоњење за дело из става 1. овог члана предузима се по приватној тужби (члан 122. став 4.); да ко увреди другог, казниће се новчаном казном од двадесет до сто дневних износа или новчаном казном од четрдесет хиљада до двеста хиљада динара (члан 170. став 1.); да се гоњење за дело из чл. 170. до 172. овог законика предузима се по приватној тужби (члан 177. став 1).

Одредбом члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 и 101/05) (у даљем тексту: ЗЈРМ) прописано је да ко вређањем или злоупотребом другог, вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир – казниће се новчаном казном до 30.000 динара или казном затвора до 60 дана.

5. Разматрајући поднету уставну жалбу, Уставни суд је најпре испитивао испуњеност претпоставки за њену допуштеност. У том смислу, Уставни суд констатује да подносилац уставне жалбе није доставио доказе да је истицао повреду начела *ne bis in idem* у току кривичног поступка у којем су донете оспорене пресуде. Испитујући постојање претпоставки за одлучивање Уставни суд је из образложења оспорених пресуда утврдио да су и Основни суд у Нишу и Апелациони суд у Нишу несумњиво имали сазнања да је поводом истог животног догађаја окривљеном, овде подносиоцу уставне жалбе, већ правноснажно пресуђено у прекршајном поступку. Наиме, из образложења оспорених пресуда произлази да је Основни суд у Нишу у спроведеном доказном поступку прочитао правноснажну пресуду Прекршајног суда у Нишу – Одељење у Житорађи Пр. 30-17178/10 од 14. јула 2010. године, а да је другостепени суд оценио да „постојање разлике између чињеничног описа изреке прекршајне пресуде и чињеничног описа кривичне пресуде нису од утицаја на правилност и законитост ожалбене првостепене пресуде“. По оцени Уставног суда, другостепени суд у кривичном поступку обавезан је да по службеној дужности води рачуна о евентуалној повреди начела *ne bis in idem*, што произлази из одредбе члана 34. став 4. Устава, као и цитираних одредби члана 380. став 1. тачка 2) у вези са чланом 369. став 1. тачка 2) ЗКП. Како је суд правног лека имао сазнања да је оптужени, овде подносилац уставне жалбе, у истој ствари раније правноснажно осуђен у прекршајном поступку, те је био дужан да о таквој повреди права оптуженог води рачуна по службеној дужности, Уставни суд је на становишту да, у конкретном случају, мериторним испитивањем навода уставне жалбе који се тичу истакнуте повреде уставног начела *ne bis in idem*, Суд не поступа као инстанциони суд, без обзира на то да ли је подносилац у судском поступку који је претходио подношењу уставне жалбе изричито захтевао заштиту принципа тзв. забране двоструке угрожености.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да је уставна жалба допуштена.

6. По оцени Уставног суда, подносилац уставне жалбе, истичући повреду права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. Устава, искључиво указује на постојање повреде начела *ne bis in idem*, зајемченог одредбом члана 34. став 4. Устава, што потврђују његови наводи да је и у прекршајном и у кривичном поступку оглашен кривим за исти догађај и исте чињенице, те да је на тај начин повређено право на правну сигурност у казненом праву, при томе цитирајући одредбу члана 34. став 4. Устава, као и околност да је истакао и повреду права из члана 4. Протокола број 7 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, којим се такође гарантује заштита принципа забране двоструке угрожености.

Оцењујући наводе уставне жалбе о повреди права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. став 4. Устава, Уставни суд је, уважавајући праксу и критеријуме Европског суда за људска права, утврђивао: прво, да ли су оба поступка која су вођена против подносиоца уставне жалбе вођена за дело које по својој природи представља кажњиво дело, односно да ли је прва казна по својој природи била казненоправна; друго, да ли су дела због којих се подносилац казнено гони иста (*idem*); треће, да ли је постојала двострукост поступка (*bis*).

6.1. У односу на прво спорно питање, Уставни суд констатује следеће: да би се, у конкретном случају, утврдило да ли осуда подносиоца уставне жалбе у прекршајном поступку (који се по правилу води за тзв. лакша кажњива дела) представља сметњу за вођење кривичног поступка против њега за кривично дело, неопходно је одлучити да ли се конкретан прекршајни поступак односио на тзв. „кривичну“ ствар, односно да ли је прва осуда по својој природи била „кривична“.

У утврђеној судској пракси Европског суда за људска права постављена су три критеријума, која су општепозната као „мерила Енгел“ (видети, пре свих, одлуку *Енџел и друџи њројив Холандије*, од 8. јуна 1976. године), која треба размотрити при утврђивању да ли се ради о „оптужби за кривично дело“, а то су: 1) правна квалификација дела према домаћем законодавству, 2) природа дела која подразумева два кумулативна поткритеријума, и то обим прекршене норме и сврху казне и 3) природа и степен тежине казне.

Европски суд за људска права је у више својих пресуда (видети између осталих: *Марести и њројив Хрватске*, од 25. јула 2009. године, број представке 55759/07 и *Муслија њројив Босне и Херцеџовине*, од 14. јануара 2014. године, број представке 32042/11) применом тзв. „Енгел мерила“ констатовао да одређена дела имају кривичну конотацију иако се према релевантном домаћем праву сматрају делима малог друштвеног значаја да би се на њих примењивао кривични закон и поступак. Такође, позивање на „лакшу“ природу дела, само по себи не искључује његову квалификацију као „кривичног“ у аутономном смислу Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Надаље, степен и тежина санкције се утврђује с обзиром на највишу запређену казну коју предвиђа релевантни закон, без обзира на то која је казна по врсти и мери у конкретном случају изречена.

С тим у вези, Уставни суд, најпре, указује да је одредбом члана 33. став 8. Устава утврђено да сва права која има окривљени за кривично дело, има сходно закону и у складу са њим, и физичко лице против кога се води поступак за неко друго кажњиво дело, док из одредбе члана 34. став 4. Устава недвосмислено произлази да се начелом *ne bis in idem* гарантује забрана двоструке угрожености појединца како у кривичном, тако и у поступцима за свако друго кажњиво дело. Стога Уставни суд, у складу са већ устаљеном праксом Европског суда за људска права, у начелу прихвата могућност да осуда једног лица у поступку за „неко друго кажњиво дело“ може представљати процесну сметњу да се против њега води кривични поступак поводом истог животног догађаја, и то под истим условима под којима вођење кривичног судског поступка и осуда за кривично дело активира забрану за вођење другог казненог поступка против њега поводом истог животног догађаја.

Испитујући постојање наведених критеријума у конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе у прекршајном поступку оглашен кривим према Закону о јавном реду и миру, због прекршаја којим се новчаном казном или казном затвора до 60 дана санкционише дрско и насилничко понашање у циљу заштите људског достојанства, јавног реда, али у извесном смислу и до одређеног степена и телесног интегритета сваког појединца. По оцени Уставног суда, одредба члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру усмерена је према свим грађанима и њоме се грађани штите од непристојног и дрског вређања, па у извесном смислу и од физичких насртаја других особа, а које вредности и интереси, несумњиво, спадају у сферу заштите кривичног права. Додатно, имајући у виду да је за наведени прекршај законом, алтернативно са новчаном казном, забрањена казна затвора до 60 дана чија је сврха кажњавање и одвраћање од друштвено непожељног понашања, која је својствена кривичним санкцијама, Уставни суд сматра да околност да је подносилац уставне жалбе у конкретном случају био осуђен на новчану казну, не може да умањи кривичноправни карактер наведене санкције. Ово додатно стога што, уколико осуђени у одређеном року не плати новчану казну, суд по службеној дужности врши замену новчане казне казном затвора. С тим у вези, Уставни суд указује и на праксу Европског суда за људска права, потврђену у више наврата, да се степен тежине казне утврђује с обзиром на највећу могућу казну коју предвиђа меродавно право, те да када забрањена казна укључује губитак слободе, постоји претпоставка да оно што се подносиоцу стављало на терет представља „оптужбу за кривично дело“.

Имајући у виду све наведено, а нарочито уставноправни оквир заштите начела забране двоструке угрожености прокламован у одредбама члана 34. став 4. у вези са чланом 33. став 8. Устава, Уставни суд закључује да прекршајни поступак који је вођен против подносиоца уставне жалбе јесте вођен за дело које по својој природи и тежини и сврси забрањене санкције представља кажњиво дело.

6.2. Везано за друго спорно питање, Уставни суд налази да је питање утврђивања идентитета дела кључно питање, с обзиром на то да се једним

друштвено неприхватљивим понашањем могу истовремено угрозити различита заштићена добра, те остварити обележја два или више кажњивих дела која могу бити у надлежности истог или различитих органа гоњења исте државе. Ово питање је нарочито важно у оним случајевима у којима би последице прешироког тумачења начела *ne bis in idem* биле штетне у заштити темељних друштвених вредности и сврси која се остварује у сваком појединачном казненом поступку.

Испитујући да ли у конкретном случају постоји идентитет казних дела због којих је подносилац оглашен кривим у прекршајном и кривичном поступку (*idem*), Уставни суд је пошао од утврђених критеријума и праксе Европског суда за људска права. Након што је у предмету *Сергеј Золойшукхин њрошив Русије* (број представке 14939/03) применио критеријум „материјалног идентитета дела“, Европски суд за људска права је у значајној мери консолидовао своју праксу, те је и у већ помињаним пресудама *Марестии њрошив Хрватске и Муслија њрошив Босне и Херцеговине* примењиван чињенично утемељени приступ, за разлику од приступа утемељеног на идентитету правних квалификација дела или идентитету заштићених добара. Према томе, Европски суд за људска права је заузео становиште да се члан 4. Протокола 7. мора схватити на начин да забрањује казнене прогон или суђење за друго дело у мери у којој оно произлази из истоветних чињеница или чињеница које су у суштини битно исте као и прво кажњиво дело за које је већ донета правноснажна осуђујућа или ослобађајућа пресуда. На овај начин осигурано је усклађено тумачење појма „исто дело“ као елемента *idem* у начелу *ne bis in idem*.

Уставни суд је, у конкретном предмету, утврдио да је подносилац уставне жалбе најпре прекршајно оглашен кривим што је 15. децембра 2009. године око 20,00 часова у Н. у Улици Б. Б. 1 у ходнику стана број 4 ... вређањем и насиљем угрозио мир и личну сигурност оштећене М.Б. ... а након тога ју је „извлачио“ из стана низ степенице, где је оштећена пала и задобила повреде у виду крвних подлива и нагњечења десног колена, десне подлактице и леве надлактице. Након правноснажности наведене прекршајне пресуде, подносилац уставне жалбе је оглашен кривим у кривичном поступку по приватној кривичној тужби оштећене М.Б. што је 15. децембра 2009. године у Н. у Улици Б. Б. 1 у стану број 4 увредио и лако телесно повредио приватну тужиљу ... а затим почео да је гура низ степенице, том приликом јој наневши лаку телесну повреду у виду многобројних крвних подлива по телу, нагњечења десног колена, крвног подлива десне подлактице и леве надлактице, оштећења вратних мишића и вратних жила.

Дакле, Уставни суд закључује да су чињенице које су обухваћене изреком прекршајне пресуде којом је подносилац правноснажно оглашен кривим идентичне оним чињеницама које представљају елементе кривичних дела увреде и лаке телесне повреде за које подносилац уставне жалбе оглашен кривим у кривичном поступку, након што је прекршајна осуда постала правноснажна (*res iudicata*). Дакле, иако из законског описа прекршаја из члана 6. став 3. ЗЈРМ не произлази да је наношење телесних повреда битан

елемент тог прекршаја, прекршајни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе крив и за nanoшење телесних повреда.

Уставни суд на овом месту жели да укаже да непостојање јасног разграничења између кривичних дела и прекршаја у српском законодавству не сме да доведе до ситуације да у судској пракси пресуђена ствар у прекршајном поступку преставља сметњу за прогон учинилаца кривичних дела. Такође, суштина кривичноправне заштите темељних друштвених вредности, пре свих, живота и телесног интегритета сваког појединца би била доведена у питање када би прекршајни суд својом изреком проширио чињенични опис прекршаја и тако обухватио чињенични супстрат кривичног дела, те активирао забрану *ne bis in idem* у кривичном поступку, у случају када елементи дела из изреке прекршајне одлуке не представљају битне елементе прописане законом за конкретан прекршај, већ искључиво чине биће неког кривичног дела. Уставни суд стоји на становишту да се прекршајни судови морају ограничити на утврђивање оних чињеница које чине биће прекршаја и да препусте кривичном суду да утврђује чињенице битне за постојање кривичног дела. Конкретно, један у основи јединствен догађај, који започиње као ремећење јавног реда и мира, а завршава као повреда телесног интегритета, може се временски и садржински сагледати као две засебне целине, односно као два различита чињенична стања, једно у прекршајном а друго у кривичном поступку. У том случају учиниоцу не би у прекршајном и кривичном поступку биле стављене на терет исте чињенице, па не би дошло ни до повреде начела *ne bis in idem*.

Полазећи од наведеног, а уважавајући праксу Европског суда за људска права, Уставни суд сматра да специфичност и мане српског казненог законодавства, те „лутања“ правосудне судске праксе не смеју довести до тога да се уским тумачењем критеријума материјалног идентитета дела из пресуде *Золойукхин йројив Русије*, од 10. фебруара 2009. године и заштитом конвенцијског начела *ne bis in idem*, угрозе претежније конвенцијске обавезе сваке државе чланице, а то је пре свих, заштита права жртве на живот из члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, које представља највредније људско право, те права на неповредивост телесног и душевног интегритета из члана 3. ове конвенције. Стога Уставни суд сматра да је у циљу заштите претежнијег интереса, поред утврђеног критеријума чињеничног идентитета дела, потребно у сваком конкретном случају размотрити и додатне, тзв. корективне критеријуме: а) идентитет заштићеног добра и тежине последице дела, б) идентитет санкције, како би се одговорило на питање да ли су дела због којих се подносилац уставне жалбе гони или је осуђен у различитим поступцима иста (*idem*).

Испитујући постојање наведених корективних критеријума у конкретном случају, Уставни суд је утврдио:

а) У погледу критеријума идентичности заштићених објеката и тежине последице дела, Уставни суд указује да се, како је то већ напред наведено, одредбом члана 6. став 3. ЗЈРМ штите појединци од непристојног и дрског вређања, али и од физичких насртаја од стране других лица. Дакле, Уставни

суд сматра да се наведеним законом телесни интегритет штити само до степена његове угрожености, док се заштита од нарушавања телесног интегритета (лакшег и тежег) обезбеђује кривичним законодавством. Одредбама члана 122. КЗ санкционише се понашање којим је нарушен телесни интегритет, односно понашање којим се, не само физички насрће на другог појединца, већ управо оно понашање које је проузроковало телесну повреду.

Уставни суд констатује да је у конкретном случају прекршајни суд непотребно проширио чињенични опис прекршаја и тако обухватио чињенични супстрат кривичног дела лаке телесне повреде. Међутим, иако постоји разлика у степену заштите телесног интегритета која се обезбеђује санкционисањем предметног прекршаја из члана 6. став 3. ЗЈРМ и кривичног дела лаке телесне повреде из члана 122. став 1. КЗ, по оцени Уставног суда, та разлика је у конкретном случају незнатна. Наиме, одредбом члана 122. став 1. КЗ пружа се кривичноправна заштита од лакшег нарушавања телесног интегритета којим се ни на који начин не доводи у опасност живот повређеног – тзв „обична“ лака телесна повреда. Стога је Уставни суд закључио да, у конкретном случају, прекршајно кажњавање подносиоца уставне жалбе за прекршај из члана 6. став 3. ЗЈРМ представља сметњу за његово кривично гоњење због кривичног дела увреде и „обичне“ лаке телесне повреде, због постојања, у битном, идентитета заштићених добара и тежине последице.

б) Важна питања забране *ne bis in idem* повезане су и са питањем казнене природе санкције изречене изван кривичног поступка. Када је реч о оцени казног карактера неке санкције, Европски суд за људска права је поред већ анализираних тзв. „Енгел“ критеријума, у пресуди *Welch против Уједињеног Краљевства* (представка број 17440/90) указао да казнену природу неке мере треба утврђивати с обзиром на следеће критеријуме: 1) природа и циљ санкције (превенција, репарација, репресија); 2) квалификација санкције према унутрашњем праву; 3) поступак одређивања и извршења и 4) тежина (првенствено забрањене) санкције.

Примењујући наведене критеријуме на конкретан случај, Уставни суд указује да новчана казна прописана алтернативно са казном затвора за прекршај из члана 6. став 3. ЗЈРМ, поред своје превентивне сврхе – да одврати од друштвено непожељног понашања, има за циљ и да казни преступника за дрско и насилничко понашање, што је својствено свим кривичним санкцијама. Дакле, оцењујући тежину конкретне прекршајне санкције, Уставни суд сматра да забрањена казна затвора до 60 дана, несумњиво указује на њен кривичноправни карактер. С тим у вези Уставни суд стоји на становишту да околност да је подносилац уставне жалбе у конкретном случају био осуђен само на новчану казну, не може да умањи кривичноправни карактер наведене санкције. Ово додатно стога што, уколико осуђени у одређеном року не плати новчану казну, суд по службеној дужности врши замену новчане казне казном затвора.

Надаље, испитујући да ли у конкретном случају постоји идентитет прекршајне и кривичне санкције Уставни суд констатује да је за извршење прекршаја из члана 6. став 3. ЗЈРМ законом забрањена новчана казна до

30.000,00 динара или казна затвора до 60 дана, а да је за кривично дело увреде из члана 170. став 1. КЗ прописана само новчана казна, док су за кривично дело лаке телесне повреде из члана 122. став 1. КЗ алтернативно прописане новчана и казна затвора до једне године. Подносилац уставне жалбе је у прекршајном поступку осуђен на новчану казну у износу од 16.000,00 динара а у кривичном поступку му је за кривично дело увреде претходно утврђена новчана казна у износу од 40.000,00, а за кривично дело лаке телесне повреде у износу од 30.000,00 динара, те је осуђен на јединствену новчану казну у износу од 70.000,00 динара. Дакле, у конкретном случају, судови су у (готово) истом чињеничном опису изrekli идентичне казне по врсти.

Уставни суд стоји на становишту да се у случајевима правноснажне осуде за прекршаје који су по својој тежини на самој граници са кривичним делима, за које прекршајно законодавство предвиђа и казну затвора или високе новчане казне, искључује могућност накнадног вођења кривичног поступка за тзв. „лакша“ кривична дела за која се кривичним законодавством прописује као главна новчана казна или се у кривичном поступку по правилу изричу условне осуде.

Конкретно, по оцени Уставног суда, разлике у висини запређених и изречених санкција су пропорционалне значају заштићених добара. Како је претходно оцењено да разлика која постоји у степену заштите наведених вредности, у конкретном случају не утиче битно на идентитет заштићених добара и тежину последице у судским поступцима који су вођени против подносиоца, те додатно имајући у виду да да је подносилац уставне жалбе у оба судска поступка правноснажно осуђен на казне које су исте по врсти, Уставни суд је закључио да у конкретном случају постоји идентитет санкција, иако су оне одмерене у различитим износима.

Следом свега наведеног Уставни суд је оценио да су у конкретном случају кривична дела увреде и лаке телесне повреде конзумирана наведеним прекршајем против јавног реда и мира, те да су дела због којих је подносилац уставне жалбе два пута оглашен кривим иста (*idem*).

6.3. Испитујући да ли је у конкретном случају постојала двострукост поступка, Уставни суд најпре констатује да је утврдио да је Прекршајни суд у Нишу – Одељење суда у Житорађи донео осуђујућу пресуду 14. јула 2010. године, која је постала правноснажна 2. новембра 2010. године. Кривични поступак је покренут 28. априла 2010. године, док прекршајни поступак није био окончан. Дакле ова два поступка су у једном периоду вођена истовремено. У време када је осуда из прекршајног поступка постала правноснажна и стекла статус „*res iudicata*“, кривични поступак у том предмету водио се пред првостепеним судом. У тим околностима Уставни суд, уважавајући установљену праксу Европског суда за људска права, сматра да је Основни суд у Нишу морао обуставити кривични поступак након доношења правноснажне одлуке у прекршајном поступку (видети случајеве *Золойукин и ројив Русије и Муслија и ројив Босне и Херцеговине*, цитиране горе).

Полазећи од тога да је циљ члана 34. став 4. Устава забрана понављања поступка који је окончан одлуком која је стекла статус „*res iudicata*“, а да је

Уставни суд утврдио да је подносилац уставне жалбе првобитно осуђен у прекршајном поступку који се у смислу одредаба члана 34. став 4. и члана 33. став 8. Устава изједначава са кривичним поступком, те да је након правноснажности прекршајне пресуде он оглашен кривим за кривична дела која су се односила на исто понашање за које је кажњен у прекршајном и која су обухватала у суштини исте чињенице, а за која је применом и корективних критеријума утврђено да се ради о истом делу (*idem*), Уставни суд је закључио да је оспореним пресудама дошло до повреде начела *ne bis in idem*.

7. С обзиром на све напред изложено, Уставни суд је утврдио да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на правну сигурност у казненом праву, зајемчено одредбом члана 34. став 4. Устава, па је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одлучујући као у тачки 1. изреке.

Уставни суд је оценио да се штетне последице учињене повреде права могу отклонити поништајем оспорене другостепене пресуде и одређивањем да Апелациони суд у Нишу поново одлучио о жалби подносиоца и његовог браниоца изјављеној против оспорене првостепене пресуде, па је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона, одлучио као у тачки 2. изреке.

Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. На основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-1167/2011 од 29. маја 2014. године („Службени гласник РС“, број 72/14) (нема повреде права из члана 32. став 1, члана 33. и члана 39. став 2. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба М. Г. изјављена против решења Вишег суда у Београду – Поседно одељење Кв.По1. 61/11 од 11. фебруара 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. М. Г. из П., Р. Б., је 14. марта 2011. године, преко пуномоћника З. М, адвоката из Н., поднео Уставном суду уставну жалбу против решења Вишег суда у Београду – Поседно одељење Кв.По1. 61/11 од 11. фебруара 2011. године, због повреде начела и права из члана 20. став 3, члана 21. ст. 1. и 2, члана 32. став 1, члана 33 и члана 39. став 2. Устава Републике Србије.

Подносилац у уставној жалби, поред осталог, наводи: да је Окружни суд у Београду – Посебно одељење 1. новембра 2008. године донео решење Ки.П1. 28/08 којим му је изречена мера забране напуштања боравишта без одобрења суда; да је након подизања оптужнице 29. априла 2009. године, мера забране напуштања боравишта више пута продужавана; да су у свим решењима о продужењу мере забране напуштања боравишта наведени исти разлози, са идентичним образложењима; да је Виши суд у Београду – Посебно одељење 5. фебруара 2010. године донео решење Кп. 20/09 којим је прихватио предлог подносиоца уставне жалбе за одређивање јемства ради враћања путне исправе; да је и поред чињенице да је јемство прихваћено, Виши суд у Београду – Посебно одељење наставио да продужава меру забране напуштања боравишта; да је последњи пут пре подношења уставне жалбе мера забране напуштања боравишта продужена 28. јануара 2011. године, те да је Виши суд у Београду – Посебно одељење оспореним решењем КвПо1. 61/11 од 11. фебруара 2011. године његову жалбу одбио као неосновану, дајући „истоветно образложење“. Подносилац даље истиче да су „практично свим окривљенима у предмету Вишег суда у Београду – Посебно одељење К.По1. 195/10 укинуте мере забране напуштања боравишта, и то након што су се иста лица налазила у притвору“, као и да је подносилац „једини положио јемство од свих 29 окривљених“. Додаје, да је у више наврата захтевао од суда да му дозволи да напусти боравиште и отпутује у Републику Бугарску ради посете породици и да се редовно враћао у Ниш и јављао Министарству унутрашњих послова у време када је то суд одредио, те да се уредно одазивао на позиве суда и присуствовао главном претресу. Из наведеног подносилац закључује да се оспореним решењем крши његово Уставом зајемчено право из члана 39. став 2, налазећи да му је онемогућено да се слободно креће „макар на територији Републике Србије“, јер мера забране напуштања боравишта „неоправдано дуго траје“ и „судови нису утврдили стварни захтев и јавни интерес“. Подносилац посебно истиче да без обзира на чињеницу да је страни држављанин, већ дуже време има пребивалиште на територији Републике Србије, где и обавља привредну делатност већ пет година.

У уставној жалби се, такође, указује на повреду начела и права из члана 21. и члана 32. став 1. Устава, јер „то што је М. Г. рођен и држављанин је друге државе, не може представљати основ да буде практично жигосан и буду му ускраћена сва остала права које имају држављани Републике Србије, али да истовремено има све обавезе као држављанин Републике Србије“ и јер „подносилац уставне жалбе би био онемогућен да се слободно креће у наредном периоду од више година“, односно јер „већ сада његова права нису установљена пред судом у разумном року“.

Предложио је да Уставни суд усвоји уставну жалбу и утврди повреду означених права, те поништи оспорено решење и укине меру забране напуштања боравишта.

2. Према одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може поднети против појединачних аката или радњи државних органа или

организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу и одговор Вишег суда у Београду из аката I Су. 1/11-148 од 13. јуна 2011. године и VIII Су. 43/14-78 од 7. априла 2014. године, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Пред Вишим судом у Београду – Поседно одељење, у предмету К.По1. 195/10, се у време подношења уставне жалбе водио кривични поступак против М. Г., овде подносиоца уставне жалбе, као и других лица, због постојања основане сумње да је извршио кривично дело злочиначко удруживање из члана 346. став 2. Кривичног законика и кривично дело злоупотребе службеног положаја у саизвршилаштву из члана 359. став 3. у вези са ст. 4. и 1, у вези са чланом 33. Кривичног законика, по оптужници Окружног јавног тужилаштва – Специјално тужилаштво Ктс. 14/08 од 29. априла 2009. године, прецизираној 13. маја 2009. године.

Решењем истражног судије Окружног суда у Београду – Поседно одељење Ки.П. 28/08 од 1. новембра 2008. године је, поред осталог, према подносиоцу уставне жалбе изречена мера забране напуштања боравишта и наложено му је да се сваког 1. у месецу, почев од 1. новембра 2008. године, у времену од 7,00 до 10,00 часова јавља Министарству унутрашњих послова – Дирекцији полиције – Полицијској управи Ниш. Уз меру му је одузета и путна исправа Републике Бугарске.

Виши суд у Београду – Поседно одељење је 5. фебруара 2010. године донео решење К.П. 20/09 којим је прихватио предлог браниоца окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, за одређивање јемства ради враћања путне исправе и одредио полагање јемства у новчаном износу од 2.000.000,00 динара у депозит тог суда, као и да ће се путна исправа вратити подносиоцу по правноснажности решења и достављању доказа о јемству.

Мера забране напуштања боравишта је током трајања поступка према подносиоцу уставне жалбе продужавана, последњи пут пре изјављивања уставне жалбе решењем Вишег суда у Београду – Поседно одељење К.По1. 195/10 од 28. јануара 2011. године.

Подносилац уставне жалбе је против решења Вишег суда у Београду – Поседно одељење К.По1. 195/10 од 28. јануара 2011. године, преко браниоца, изјавио жалбу.

Оспореним решењем Вишег суда у Београду – Поседно одељење Кв.По1. 61/11 од 11. фебруара 2011. године је жалба браниоца окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, одбијена као неоснована. У образложењу наведеног решења је, поред осталог, истакнуто: да по оцени већа, и даље

постоје разлози за примену мере забране напуштања боравишта, „будући да је окривљени М. Г. држављанин Републике Бугарске где му је и место пребивалишта, а да на територији Републике Србије има боравиште, као и да постоји основана сумња да је окривљени извршио кривично дело злочинског удруживања из члана 346. став 2. Кривичног законика и кривично дело злоупотреба службеног положаја у саизвршилаштву из члана 359. став 3. у вези са ст. 4. и 1. у вези са чланом 33. Кривичног законика“; да „имајући у виду да је окривљени страни држављанин, као и тежину кривичних дела која му се оптужницом стављају на терет и висину запрећене казне за та дела, то наведене околности, по оцени већа, указују да би окривљени могао да побегне, сакрије се и оде у непознато место или иностранство, због чега је у циљу обезбеђења његовог присуства и несметаног вођења кривичног поступка, по оцени већа, оправдано продужење мере забране напуштања боравишта“; да је „са друге стране, окривљеном М. Г. омогућено да путује у иностранство и виђа се са члановима своје породице, с обзиром да му је решењем Посебног одељења Вишег суда у Београду К.По1.20/09 од 5. фебруара 2010. године враћена путна исправа, у смислу одредбе члана 136. став 5. Законика о кривичном поступку“.

Током трајања мере забране напуштања боравишта према подносиоцу уставне жалбе, Виши суд у Београду је подносиоцу уставне жалбе одобрио привремено напуштање места боравишта и одлазак у Р. Б. ради посете породици, као и одласке у Прахово, Бор, Зајечар, Ђуприју, Параћин, Нови Сад, Београд, Лесковац, Власотинце, Бујановац, Нови Пазар и Рашку (решења К.По1. 195/10 од 13. априла 2010. године и од 28. маја 2010. године).

Из одговора Вишег суда у Београду од 7. априла 2014. године произлази да је кривични поступак против подносиоца уставне жалбе и других лица у предмету К.По1. 195/10 и даље у току, а да је решењем К.По1. 195/10 од 11. јануара 2012. године према подносиоцу уставне жалбе укинута мера забране напуштања боравишта.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се позива подносилац у уставној жалби, утврђено је: да су при ограничавању људских и мањинских права, сви државни органи, а нарочито судови, дужни да воде рачуна о суштини права које се ограничава, важности сврхе ограничења, природи и обиму ограничења, односу ограничења са сврхом ограничења и о томе да ли постоји начин да се сврха ограничења постигне мањим ограничењем права (члан 20. став 3.); да су пред Уставом и законом сви једнаки и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (члан 21. ст. 1. и 2.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако ко је окривљен за кривично дело има право да у најкраћем року, у складу са законом, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима дела за које се терети, као и о доказима прикупљеним против њега, да свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца по свом избору,

да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране, да окривљени који не може да сноси трошкове браниоца, има право на бесплатног браниоца, ако то захтева интерес правичности, у складу са законом, да свако ко је окривљен за кривично дело, а доступан је суду, има право да му се суди у његовом присуству и не може бити кажњен, ако му није омогућено да буде саслушан и да се брани, да свако коме се суди за кривично дело има право да сам или преко браниоца износи доказе у своју корист, испитује сведоке оптужбе и да захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе и у његовом присуству, испитују и сведоци одбране, да свако коме се суди за кривично дело има право да му се суди без одуговлачења, да лице које је окривљено или коме се суди за кривично дело није дужно да даје исказе против себе или против лица блиских себи, нити да призна кривицу и да сва права која има окривљени за кривично дело има, сходно закону и у складу са њим, и физичко лице против кога се води поступак за неко друго кажњиво дело (члан 33.); да се слобода кретања и настањивања и право да се напусти Република Србија могу ограничити законом, ако је то неопходно ради вођења кривичног поступка, заштите јавног реда и мира, спречавања ширења заразних болести или одбране Републике Србије (члан 39. став 2).

Одредбама Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време доношења оспореног решења, било је прописано: да пре доношења правноснажне пресуде или решења о кажњавању, окривљени може бити ограничен у својој слободи и другим правима само под условима које одређује овај законик (члан 1. став 2.); да су мере које се могу предузети према окривљеном за обезбеђење његовог присуства и за несметано вођење кривичног поступка позив, довођење, забрана напуштања боравишта, јемство и притвор, да ће се надлежан суд придржавати услова одређених за примену појединих мера, водећи рачуна да се не примењује тежа мера ако се иста сврха може постићи блажом мером и да ће се ове мере укинути и по службеној дужности кад престану разлози због којих су предузете, односно замениће се другом блажом мером кад за то наступе услови (члан 133. ст. 1, 2. и 3).

Одредбама члана 136. ЗКП је, поред осталог, прописано: да ако постоје околности које указују да би окривљени могао побећи, сакрити се, отићи у непознато место или у иностранство, суд му може образложеним решењем забранити да без одобрења напусти свој стан или место боравишта (став 1.); да уз меру из става 1. овог члана, окривљеном може бити забрањено посећивање одређених места или састајање са одређеним лицима или прилагање одређеним лицима, или наложено да се повремено јавља одређеном државном органу, или привремено одузета путна исправа или возачка дозвола (став 2.); да се мерама из ст. 1. и 2. овог члана не може ограничити право окривљеног да живи у свом стану, да се несметано виђа са члановима породице, блиским родницима, осим ако та лица нису обухваћена мером

из става 2. овог члана и својим браниоцем (став 3.); да ће се окривљени у решењу о изрицању мера из ст. 1. и 2. овог члана упозорити да се против њега може одредити притвор ако прекрши изречене забране (став 4.); да суд може одредити да се окривљеном који има неодложну потребу да путује у иностранство врати путна исправа, уколико постави пуномоћника за пријем поште у Републици Србији и обећа да ће се на сваки позив суда одазвати и положи јемство (став 5.); да мере из ст. 1. и 2. овог члана могу трајати док за то постоји потреба, а најдуже до правноснажности пресуде и да је истражни судија, председник већа или веће дужно да свака два месеца испита да ли је примењена мера још потребна (став 7).

Одредбом члана 137. став 2. ЗКП је било прописано, поред осталог, да се јемство може одредити и као мера обезбеђења поштовања ограничења из члана 136. став 2. овог законика.

5. Оцењујући разлоге и наводе изнете у уставној жалби са становишта цитираних одредаба Устава и закона, Уставни суд, пре свега, констатује да је одредбама члана 20. Устава, поред осталог, предвиђена могућност ограничења људских и мањинских права под следећим условима: 1) да је такво ограничење допуштено Уставом и прописано законом; 2) да ограничење служи сврси коју Устав допушта; 3) да је таква врста ограничења неопходна и потребна у демократском друштву; 4) да се ограничењем не задира у суштину зајемченог права. Истим чланом је утврђена обавеза свих државних органа, нарочито судова, да у случају постојања ограничења Уставом гарантованих права посебно воде рачуна о постојању и успостављању правичне равнотеже између средства које се користи (ограничено уставно право) и циља који се жели постићи (заштита права других или заштита вредности демократског друштва: ово пре свега подразумева обавезу да се у сваком конкретном случају има у виду суштина права која се ограничава, важност сврхе ограничења, природа и обим ограничења, однос ограничења са сврхом ограничења, као и да ли постоји начин да се сврха ограничења постигне мањим ограничењем права).

Уставни суд даље наглашава да је слобода кретања (и настањивања) једно од основних личних права појединца које јемчи Устав и констатује да Устав у члану 39. став 1. сваком лицу гарантује да се слободно креће и настањује у Републици Србији, да је напусти и да се у њу врати.

Међутим, наведене слободе нису апсолутне, будући да Устав у ставу 2. истог члана допушта могућност њиховог ограничења и упућује на закон који регулише ограничење ових слобода, који мора бити везан општим уставним правилом које дефинише садржај, квалитет и обим законских овлашћења у материји људских права (члан 18. став 2.) и границама у којима Устав допушта ограничење људских права (члан 20). Истовремено, Устав непосредно утврђује разлоге који могу бити основ за ограничење, међу којима је, поред осталих, и вођење кривичног поступка.

За нормалан ток кривичног поступка потребно је, поред осталог, присуство одређених лица, посебно окривљеног. Мере за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка су, сагласно одредби

члана 133. став 1. ЗКП: позив, довођење, забрана напуштања боравишта, јемство и притвор. Према окривљеном који се крије или за кога постоје разлози за сумњу да ће побећи, може се, сагласно одредби члана 142. став 1. тачка 1) ЗКП одредити притвор. Међутим, ако наведени услови нису испуњени, већ постоји само бојазан да би се окривљени могао сакрити, односно избегавати пријем позива, или ако постоји бојазан да би могао отићи у непознато место или у иностранство, неће се одредити притвор, као најтежа мера за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка, већ мера забране напуштања боравишта, као „средња“ мера између потпуне слободе и притвора.

Полазећи од до сада наведеног, као и од установљене праксе Европског суда за људска права (видети, поред осталих, пресуду у предмету *Miazdyk iрoйиив Пољске*, број 23592/07 од 24. јануара 2012. године, ст. 29. до 41), Уставни суд сматра да се приликом оцене да ли је дошло до повреде права на слободу кретања мора испитати: 1) да ли је било ограничења слободе кретања; 2) да ли је ограничење било изричито прописано законом и која је његова сврха; 3) да ли је је ограничење пропорционално циљу који се жели постићи у демократском друштву.

Испитујући да ли је у конкретном случају било ограничења слободе кретања подносиоца уставне жалбе, Уставни суд констаује да је неспорно да је до ограничења исте дошло, будући да подносилац уставне жалбе оспорава решење којим му је правноснажно продужена мера забране напуштања боравишта. Уставни суд наглашава да, како би ово ограничење било у складу са одредбом члана 39. став 2. Устава, оно мора бити прописано (и у складу са) законом а у циљу несметаног вођења кривичног поступка и мора бити „неопходно у демократском друштву“ (видети пресуду ЕСЉП *Raimondo iрoйиив Италије*, од 22. фебруара 1994, серија А број 281-А, став 39).

Оцењујући испуњеност другог услова, Уставни суд је утврдио да је ограничење (доношење мере о забрани напуштања боравишта према подносиоцу уставне жалбе) било прописано законом – Закоником о кривичном поступку (члан 136.) и да је сврха продужења наведене мере била несметано вођење кривичног поступка, односно обезбеђење присуства подносиоца у кривичном поступку који се против њега водио, како то и стоји у образложењу оспорених решења редовног суда. Сходно томе, Уставни суд сматра да је ограничење слободе кретања подносиоца уставне жалбе тежило легитимном циљу утврђеним одредбом члана 39. став 2. Устава, тј. вођењу кривичног поступка.

Остаје да се утврди да ли је трајање мере забране напуштања боравишта било пропорционално циљу који се жели постићи.

Приликом испитивања трећег услова, Уставни суд је оцењивао да ли је овакво ограничење слободе кретања подносиоца, а ради несметаног вођења кривичног поступка, заиста било и неопходно. Наиме, Уставни суд наглашава да је у ситуацији када постоје два или више супротстављених права или интереса, чије уживање је гарантовано Уставом, задатак редовних судова да, ценећи околности сваког конкретног случаја, успоставе равнотежу између

тих супротстављених права, или да, уколико дају превагу једном праву над другим, своју одлуку детаљно образложе, посебно водећи рачуна о значају, садржини и границама тих права, односно да обезбеде да свако ограничење буде оправдано и сразмерно.

У смислу претходно изнетог, Уставни суд констатује да је према подносиоцу уставне жалбе, до дана подношења уставне жалбе (14. март 2011. године), мера забране напуштања боравишта трајала две године и три месеца (рачунајући од 1. новембра 2008. године када му је одређена решењем истражног судије Окружног суда у Београду – Посебно одељење Ки.П. 28/08), односно укупно три године, два месеца и десет дана (рачунајући до 11. јануара 2012. године када му је укинута решењем Вишег суда у Београду – Посебно одељење К.По1. 195/10).

Међутим, Уставни суд сматра да се трајање наведене мере, само по себи, не може узети као једини основ за утврђивање да ли је постигнута равнотежа између општег интереса у несметаном вођењу кривичног поступка и личног интереса подносиоца да у потпуности ужива слободу кретања. Ово питање се мора процењивати у зависности од околности сваког конкретног случаја. Ограничење може бити оправдано у датом случају само ако постоје јасни показатељи истинског јавног интереса који превазилазе право појединца на слободу кретања (видети *Haiibeili йрошив Азербeјџана*, број 16528/05, став 63).

Пре свега, Уставни суд указује да се ограничење слободе кретања подносиоца уставне жалбе у конкретном случају састојало у забрани напуштања боравишта и обавези да се сваког првог у месецу јавља надлежним полицијским органима. Такође, Уставни суд истиче да је подносиоцу уставне жалбе приликом изрицања мере забране напуштања боравишта одузет и пасош Р. Б. Суд посебно наглашава да је пасош подносиоцу враћен након што је прихваћено јемство и достављени докази да је исто положено, иако је кривични поступак против њега још био у току. У смислу изнетог, Уставни суд је наводе подносиоца уставне жалбе да је надлежни суд и поред чињенице да је прихватио јемство ради враћања путне исправе, наставио да продужава меру забране напуштања боравишта, оценио неоснованим. Наиме, ове тврдње подносиоца уставне жалбе се заснивају на његовом погрешном тумачењу одредаба Законика о кривичном поступку, будући да се у конкретном случају није радило о јемству у смислу обезбеђења присуства окривљеног, већ о јемству као мери обезбеђења поштовања ограничења из става 2. члана 136. ЗКП. Тачније, уз меру забране напуштања боравишта из члана 136. став 1. ЗКП, окривљеном, поред осталог, може бити привремено одузета путна исправа (став 2. истог члана ЗКП), што је у конкретном случају учињено. Полазећи од одредбе члана 137. став 2. ЗКП, према којој се јемство може одредити и као мера обезбеђења поштовања ограничења из члана 136. став 2. овог законика, неспорно је да одређивање јемства за враћање путне исправе ни на који начин не утиче на саму меру забране напуштања боравишта.

Друго, мера забране напуштања боравишта је према подносиоцу уставне жалбе одређена и продужавана из разлога што је подносилац држављанин

Р. Б., који борави у Нишу, док његова породица живи у Б.. Уставни суд је имао у виду тврдњу подносиоца да се „непрекидно понављају исти разлози“ за продужење мере забране напуштања боравишта, али указује да за одређивање ове мере постоји само један разлог, који остаје непромењен, те стога и образложење продужења мере остаје непромењено.

Треће, наведена мера је према подносиоцу уставне жалбе оспореним решењем правноснажно продужена у кривичном поступку који се против њега и других лица води пред Поседним одељењем Вишег суда у Београду, и то због више кривичних дела, међу којима су злочиначко удруживање и злоупотреба службеног положаја, што неспорено указује на чињеничну и правну сложеност предмета који је у време подношења уставне жалбе био у фази главног претреса, и који је још увек у току.

Четврто, из утврђеног чињеничног стања произлази да је у циљу остваривања редовне комуникације подносиоца уставне жалбе са породицом у Р. Б. и одржавања пословних односа у Републици Србији, подносиоцу сваки пут када је захтевао, Виши суд у Београду – Поседно одељење дозвољавао привремено напуштање места боравка. Тако је подносилац одлазио у Р. Б. ради посете породици у циљу остварења права на приватан живот, као и у Прахово, Бор, Зајечар, Ђуприју, Параћин, Нови Сад, Београд, Лесковац, Власотинце Бујановац, Нови Пазар и Рашку, а ради остваривања слободне радне активности.

Пето, из одговора Вишег суда у Београду од 7. априла 2014. године произлази да је кривични поступак против подносиоца уставне жалбе и других лица у предмету К.По1. 195/10 и даље у току, а да је решењем К.По1. 195/10 од 11. јануара 2012. године према подносиоцу укинута мера забране напуштања боравишта.

Коначно, Уставни суд је приликом доношења одлуке имао у виду и праксу Европског суда за људска права који је у низу случајева у којима је ограничење слободе кретања подносиоцима представки трајало неколико година, а узимајући у обзир и друге околности сваког појединачног случаја, утврдио да наведено ограничење није било несразмерно (видети, поред осталих: *Bulea împotrив Румуније*, број 27804/10 од 3. децембра 2013. године, став 61; *Fedorov и Fedorova împotrив Русије*, број 31008/02 од 13. октобра 2005. године, ст. 42. до 47; *Antonенkov и група împotrив Украјине*, број 14183/02 од 22. новембра 2005. године, ст. 62. до 67).

Имајући у виду све наведено, Уставни суд сматра да је ограничење слободе кретања подносиоца уставне жалбе из члана 39. став 2. Устава било сразмерно, односно да је успостављена правична равнотежа између општег интереса за несметано вођење кривичног поступка и права подносиоца уставне жалбе.

Како повреда права на правично суђење није у уставној жалби образложена посебним, односно другачијим разлозима, а повреда посебних права окривљеног уопште није образложена, то се претходно изнете оцене Уставног суда односе и на неоснованост истакнутих повреда права зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 33. Устава.

Поводом истакнуте повреде начела из члана 20. став 3. и члана 21. ст.1. и 2, Уставни суд указује да се наведеним одредбама Устава не јемчи ниједно одређено право или слобода, већ се утврђују начела у складу са којима се остварују сва зајемчена права и слободе, те је њихова повреда акцесорне природе, што значи да до ње може доћи само у вези са утврђеном повредом или ускраћивањем неког одређеног права, односно слободе, а до чега у конкретном случају није дошло.

Следом свега изнетог, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу одбио у целини као неосновану.

Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

6. Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-3020/2011 од 5. јуна 2014. године (,Службени гласник РС“, број 69/14) *(нема повреде права на правично суђење из члана 32. став 1, ни повреде права из члана 33. ст. 2. и 5. Устава)*

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба С. Ј. изјављена против пресуде Вишег суда у Београду К. 601/10 од 3. јуна 2010. године и пресуде Апелационог суда у Београду Кж1. 6133/10 од 18. фебруара 2011. године, као и против „радњи председника већа-судије и судске управе-председника суда у првостепеном поступку К. 601/10“.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. Ј. из Б. је 6. јула 2011. године, преко пуномоћника В. Л., И. Д. и З. Т, адвоката из Б, поднео Уставном суду уставну жалбу против пресуде Вишег суда у Београду К. 601/10 од 3. јуна 2010. године и пресуде Апелационог суда у Београду Кж1. 6133/10 од 18. фебруара 2011. године, као и против „радњи председника већа – судије и судске управе – председника суда у првостепеном поступку К. 601/10“, због повреде права на правично суђење, посебних права окривљеног и права на правно средство, зајемчених одредбама члана 32. став 1, члана 33. ст. 2. и 5. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије. У уставној жалби су истакнуте и повреде права из члана 6. ст. 1. и 3. и члана 13. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција), као и члана 2. Протокола 7 уз Европску конвенцију.

Како се означене одредбе Европске конвенције и њеног Протокола број 7 садржински не разликују од права зајемчених Уставом, то Уставни суд постојање истакнутих повреда права цени у односу на означене одредбе Устава.

Подносилац у уставној жалби наводи да је пресудом Вишег суда у Београду К. 601/10 од 3. јуна 2010. године осуђен на 15 година затвора због кривичног дела убиства у подстрекавању из члана 47. став 2. тачка б) Кривичног закона Републике Србије, која пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Београду Кж1. 6133/10 од 18. фебруара 2011. године. Подносилац истиче да се оспорене пресуде заснивају на исказу сведока З.Ђ., који је током поступка испитан два пута, и то у истражном поступку 19. априла 1996. године (у одсуству подносиоца и без присуства његовог браниоца) и у форми истражне радње 27. октобра 2009. године (у одсуству подносиоца који је напустио истражну радњу у знак протеста, без присуства његових изабраних бранилаца, а у присуству браниоца по службеној дужности).

Подносилац у уставној жалби потом детаљно износи све „чињеничне и правне аспекте“ истражне радње – испитивања сведока З.Ђ. која је предузета 27. октобра 2009. године, као и радњи које су јој претходиле и, поред осталог, наглашава:

– да је до 26. октобра 2009. године имао четири изабрана браниоца, и то адвокате З. Т., В. А, И. Д. и В. П. „, а да је „од 26. октобра 2009. године имао три изабрана браниоца, и то В. А., И. Д. и В. П.“;

– да је „суд у фази припрема за главни претрес заказан за 26. и 27. октобар 2009. године направио пропуст и није позвао на претрес сва четири изабрана адвоката“, односно да „није позвао адвокате А. и Д.“;

– да је „на главном претресу одржаном 26. октобра 2009. године дошло до правно-стратешког удаљавања између адвоката З. Т. и окривљеног“, и да је окривљени, овде подносилац уставне жалбе, „тог дана отказао пуномоћје адвокату Т., дакле једном изабраном адвокату, али остала су преостала три изабрана адвоката“;

– да је „истог дана 26. октобра 2009. године суд одредио истражну радњу за сутрадан 27. октобар 2009. године, и то саслушање сведока З.Ђ. који је касније био основ за доношење осуђујуће пресуде“, те да је „суд да би саслушао сведока З.Ђ., 27. октобра 2009. године одредио да то буде у присуству постављеног браниоца“ и да је на предлог председника судећег већа од 26. октобра 2009. године председник суда истог дана у поподневним сатима поставио браниоца по службеној дужности за подносиоца уставне жалбе „упркос чињеници да је имао своје изабране браниоце“;

– да је 27. октобра 2009. године у суд приступила адвокат по службеној дужности, да је тада примила решење Су. 262/2009 од 26. октобра 2009. године којим је постављена за браниоца по службеној дужности, да јој је потом уручена оптужница против подносиоца и да је извршила увид у списе предмета, након чега је и присуствовала истражној радњи – испитивању сведока З.Ђ., те да је „убрзо након спроведене истражне радње – саслушања сведока, суд разрешио браниоца по службеној дужности“;

– да је подносилац уставне жалбе одбио да прими решење којим му је постављен бранилац по службеној дужности и да је „у знак протеста због кршења његових права и значаја присуства изабраног браниоца, напустио судницу“;

– да је од суда „тражио (желећи да испитује сведока) да му се омогући да има белешке, питања, списе предмета и припремљени материјал за сведока (230 страна – констатовано на записнику од 26. октобра 2009. године) који су остали код адвоката који од претходног поподнева није више бранилац и нагласио да без спремљеног материјала не може да испитује сведока“, али да је суд то одбио, а да је бранилац по службеној дужности имао само једно питање за сведока З.Ђ.;

– да му је онемогућено да преко изабраног браниоца изнесе примедбе, предлоге и сугестије у вези сведочења сведока З.Ђ. на начин на који се спремао са изабраним браниоцем;

– да је у наставку поступка захтевао да се сведок З.Ђ. поново позове и испита у присуству његовог изабраног браниоца, али да је суд то одбио, те је прочитао исказ од 27. октобра 2009. године;

– да истражна радња – испитивање сведока З.Ђ. од 27. октобра 2009. године, представља доказ који је прибављен противно потврђеним међународним уговорима и Законику о кривичном поступку, јер се „не може судска одлука базирати на исказу сведока који је саслушан уз повреду права на одбрану, повреду права на правично суђење и повреду права на суочење са сведоком тужилаштва „очи у очи““;

– да је испитивање сведока у форми истражне радње обављено путем видео-линка уз мере заштите његовог лика (сведок је био маскиран), те да сведока нису смели да виде ни подносилац, ни бранилац, ни судско веће, те да подносилац не би имао могућност да врши препознавање сведока (иако није реч о заштићеном сведоку у смислу одредаба Законика о кривичном поступку);

– да пре спровођења истражне радње ни подносилац нити његов бранилац никада нису видели сведока З.Ђ. и да није вршено суочење подносиоца и сведока;

– да је саслушање обављено у одсуству изабраног браниоца и против воље подносиоца, без могућности да изабрани бранилац испитује сведока и без присуства подносиоца, у присуству браниоца по службеној дужности који је постављен истог дана када је испитивање и обављено, без покушаја суда да врши суочење подносиоца и сведока, без предочавања од стране суда сведоку свих „разлика о односу на његове раније исказе“ и „контрадикторности његових изјава“, те „различитих исказа других лица у односу на исте околности“;

– да је одбрана тражила и испитивање Д.К., али да у првостепеној пресуди „нема ни речи о томе шта је суд одлучио поводом овог доказног предлога одбране, ни зашто није усвојен предлог нити да ли је и зашто одбијен“, а да је испитивање овог сведока, по оцени подносиоца, било „изузетно“ важно;

– да је „суд прочитао исказе сведока када није било сагласности странака“;

Из свега изнетог, а имајући у виду да се оспорене пресуде заснивају на исказу сведока З.Ђ, подносилац уставне жалбе закључује: да је постављањем браниоца по службеној дужности у моменту када је он имао свог изабраног браниоца и противно његовој вољи, повређено гарантовано право на одбрану и право окривљеног да преко изабраног браниоца остварује право на одбрану; да му је повређено право „на примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране, на одговарајуће време за комуникацијом са адвокатом, делотворну комуникацију са браниоцем, делотворно правно заступање, на одбрану, на правично суђење, на испитивање сведока од стране браниоца и да сам испитује сведока“, јер „адвокат постављен по службеној дужности није могао да анализира оптужницу, да анализира цео судски предмет, да анализира предмет који је уско везан за овај предмет (предмет у којем су осуђени извршиоци), да сагледа значај сведочења З.Ђ., да се спреми за испитивање сведока, да посети окривљеног у притвору, да разговара са окривљеним и да се спреми са окривљеним за испитивање сведока“.

Подносилац у уставној жалби истиче и да му је повређено „право на суштинско преиспитивање жалбе од стране вишег суда“, односно „право на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. став 2. Устава Републике Србије, право на делотворни правни лек из члана 13. Европске конвенције о људским правима, право на жалбу из члана 2. Протокола број 7. уз Европску конвенцију о људским правима и право на правично суђење из члана 6. став 1. Европске конвенције о људским правима“. Повреду означених права подносилац заснива на тврдњама да је Апелациони суд у Београду „избегао да се у суштинском смислу бави аргументима који су наведени у жалби бранилаца“ и да „није оценио чак 104 жалбена навода“ које потом детаљно описује. Сматра да Апелациони суд у Београду у оспореној другостепеној пресуди за велики број жалбених навода није „уопште дао никакве разлоге и у потпуности их је игнорисао“, да је за један број жалбених навода дао нетачне одговоре, да је за један број жалбених навода дао паушалне разлоге на који начин је пропустио да оцени и у потпуности испита у свим аспектима примедбе које су изнете у жалбама у вези вођења кривичног поступка и у вези са првостепеном пресудом.

Коначно, подносилац указује и да је суд у изречену казну погрешно урачунао време које је провео у екстрадиционом притвору, не наводећи које му је право тиме повређено. Истиче да је лишен слободе у Бугарској 21. јуна 2002. године, након чега је пребачен у Холандију, те да је у екстрадиционом притвору у Холандији провео неколико година, да је из Холандије пребачен у Србију. Сматра да је суд морао тачно да утврди колико је времена провео у екстрадиционом притвору, као и да није притворен 23. марта 2006. године како се у оспореној првостепеној пресуди наводи.

Предложио је да Уставни суд уставну жалбу усвоји, утврди повреду означених права, поништи оспорене пресуде и „предмет врати на поновни поступак“.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у оспорене пресуде и другу документацију приложују као доказ уз уставну жалбу, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овом уставносудском предмету:

18. јула 1995. године, у Београду, у кафићу који се налази у склопу спортског центра „О.“, дошло је до испаливања више хитаца из непосредне близине у правцу стола за којим је седело пет лица, који су их погодили. Од задобијених повреда у виду прострелих рана два лица су преминула неколико дана након овог догађаја (и то: 25. јула и 6. августа 1995. године), док су преостала три лица задобила тешке телесне повреде у виду више устрелних и прострелних рана у пределу ногу, односно у пределу главе и тела.

Као непосредни извршиоци овог кривичног дела идентификовани су Б.М. и М.П. који су након спроведеног кривичног поступка у предмету Округног суда у Београду К. 640/96, правноснажно оглашени кривим због кривичног дела убиство у саизвршилаштву и осуђени су на казне затвора у укупном трајању од по 15 година.

Као спорно питање се поставило питање могућег мотива и ко је налогодавац, односно наручилац овог убиства.

Већ у фази истражног поступка против непосредних извршилаца овог кривичног дела поједини докази су на директан или индиректан начин упућивали на подносиоца уставне жалбе као налогодавца за извршење убиства, пре свега исказ сведока З.Ђ.

Стога је Округно јавно тужилаштво у Београду након спроведене истраге, у којој је, поред осталог, испитан и поменути сведок З.Ђ, против подносиоца уставне жалбе 16. октобра 2007. године подигло оптужницу Кт. 234/96 због кривичног дела убиство подстрекавањем.

Подносилац уставне жалбе је негирао извршење кривичног дела које му је оптужницом стављено на терет и током кривичног поступка је своју одбрану остваривао преко изабраних бранилаца.

Округни суд у Београду је, на заједнички предлог Округног јавног тужилаштва у Београду и одбране подносиоца уставне жалбе, одлучио да се у току доказног поступка на главном претресу испита сведок З.Ђ.

Приступајући обезбеђивању присуства сведока З.Ђ. рочишту за главни претрес, Округни суд у Београду је почетком 2009. године дошао до сазнања

да се наведени сведок налази у Краљевини Холандији и да је у програму заштите сведока наведене државе у кривичном поступку који се води пред холандским судом.

Имајући у виду да из безбедносних разлога сведок З.Ђ. није могао да дође у Србију, а што произлази из информација које је тужилаштво Републике Холандије доставило Окружном јавном тужилаштву у Београду, Окружно јавно тужилаштво у Београду је 25. септембра 2009. године предложило да се испитивање наведеног сведока обави путем видео-линка на рочишту за главни претрес које је заказано за 26. и 27. октобар 2009. године.

Окружни суд у Београду је потом, сагласно члану 9. Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, упутио преко Министарства правде Републике Србије замолницу надлежном органу Краљевине Холандије да се сведок З.Ђ. саслуша путем видео конференције на рочишту за главни претрес заказаном за 26. и 27. октобар 2009. године, са почетком у 10,00 часова.

Истражни судија суда у Харлему, Краљевина Холандија, је дописом од 19. октобра 2009. године обавестио Окружни суд у Београду о условима под којима сведок З.Ђ. може бити саслушан, међу којима је и да ће лик сведока бити заштићен, односно да неће бити видљив, као и да сведок може бити саслушан само једанпут.

Из записника о главном претресу од 26. октобра 2009. године, поред осталог, произлази следеће:

– да су изабрани браниоци подносиоца уставне жалбе адвокати З. Т. и В. П.;

– да је на главни претрес, поред осталих лица, приступио подносилац уставне жалбе са браниоцем адвокатом З. Т, а да бранилац В. П. није приступио иако је уредно позван;

– да је од стране Краљевине Холандије обезбеђено одржавање видео конференцијске везе са истражним судијом суда у Харлему и да је у историји са њом сведок З.Ђ.;

– да је идентитет сведока З.Ђ., утврдила како судија Краљевине Холандије, тако и судија Окружног суда у Београду, која се потом и обратила претресном већу и изјавила да је несумњиво утврдила идентитет наведеног сведока, након чега је сведок маскиран;

– да је потом бранилац подносиоца уставне жалбе предложио да се главни претрес не одржи, односно да се настави сутра, пре свега, јер се не осећа добро због вирусне инфекције – грипа, „а у интересу заштите улоге и достојанства браниоца у поступку, а исто тако ради заштите интереса одбране окривљеног, посебно имајући у виду да се не ради о уобичајеној радњи испитивања сведока, с обзиром да је одбрана припремила 230 страна за предочавање материјала из списка; такође, бранилац подносиоца уставне жалбе је истакао да је у поднеску који је предао суду 23. октобра 2009. године детаљно образложио из којих разлога сматра да не треба предузети испитивање сведока З.Ђ.;

– да је Окружни суд у Београду одбио предлог браниоца да се главни претрес одложи (с обзиром на то да из навода самог браниоца произлази

да је одбрана окривљеног припремљена, а да према иступању браниоца, по оцени већа, он може да штити интересе подносиоца, с тим што ће му бити омогућен сваки оправдан захтев за паузу или прекид ако то буде било неопходно, а ради заштите интереса одбране и достојанства браниоца, осврћући се и на остале наводе браниоца у вези са испитивањем сведока З.Ђ.);

– да је потом веће Окружног суда у Београду донело решење да се главни претрес одржи и да се доказни поступак настави испитивањем сведока З.Ђ, након чега је подносилац уставне жалбе отказао пуномоћје браниоцу З. Т;

– да је главни претрес потом одложен и да је одређено да ће се испитивање сведока З.Ђ. обавити сутрадан, 27. октобра 2009. године у 10,00 часова, ван главног претреса;

– да је подносилац уставне жалбе изјавио да ће он присуствовати извођењу истражне радње – саслушању сведока З.Ђ. и да није отказао пуномоћје адвокату В. П. који и даље штити његове интересе у кривичном поступку, али који због ангажовања у другим поступцима који се против њега воде није приступао на главне претресе, односно да је он обезбеђен као евентуална замена за адвоката З. Т. у случају његове немогућности поступања;

– да је Окружни суд у Београду наложио да се позове бранилац В.П, као и да се списи предмета доставе председнику суда ради постављења браниоца по службеној дужности уз достављање позива.

Окружни суд у Београду је потом покушао доставу позива за главни претрес адвокату В. П. преко курира и путем телеграма, али достава није извршена. Из службене белешке од 26. октобра 2009. године произлази да је административно-технички секретар суда, по налогу председника већа, телефонским путем позвала адвоката В. П. и обавестила га о заказаној истражној радњи, а да је бранилац „морао да размисли уз молбу за разумевање, као и да би могао у року од два сата обавестити суд о отказу пуномоћја“.

Подносиоцу уставне жалбе је решењем председника Окружног суда у Београду Су. 262/09 од 26. октобра 2009. године постављен бранилац по службеној дужности.

Адвокат В. П. је телеграмом од 27. октобра 2009. године обавестио суд да због акутних срчаних сметњи није у могућности да се одазове позиву суда.

Из записника Окружног суда у Београду од 27. октобра 2009. године, поред осталог, произлази следеће:

– да су у суд, поред осталих лица, приступили подносилац уставне жалбе и бранилац по службеној дужности;

– да је подносилац уставне жалбе одбио да прими решење о постављењу браниоца по службеној дужности;

– да је идентитет сведока З.Ђ., утврдила како судија Краљевине Холандије, тако и судија Окружног суда у Београду, која се потом и обратила претресном већу и изјавила да је несумњиво утврдила идентитет наведеног сведока, након чега су предузете мере ради заштите лика сведока;

– да је подносилац уставне жалбе обавио разговор са браниоцем постављеним по службеној дужности, након чега је суд донео решење да се приступи извођењу истражне радње – испитивања сведока З.Ђ.;

– да је потом подносилац уставне жалбе тражио изузеће председника већа и заменика јавног тужиоца, наводећи да сматра да је председник већа пристрасан, јер дозвољава да у спровођењу истражне радње учествује бранилац по службеној дужности који није упознат са садржином предмета, који захтеви су одбачени;

– да се пре започињања испитивања сведока подносилац уставне жалбе обратио већу наводећи да „није било времена да од адвоката З. Т. преузме списе како би могао да се њима служи и поставља питања“, те да под таквим условима не жели да присуствује спровођењу истражне радње;

– да је подносилац уставне жалбе, на сопствени захтев, изведен из суднице пре започињања истражне радње, након чега је обављено испитивање сведока З.Ђ., на чији исказ бранилац по службеној дужности није имао примедби.

У доказном поступку на главном претресу Виши суд у Београду је: испитао пет сведока; по дозволи ванпретресног већа истог суда прочитао исказе три сведока – оштећених и још два сведока са раније одржаних рочишта за главни претрес; на сагласан предлог странака уместо непосредног и поновног саслушања прочитао исказе десет сведока саслушаних у истражном поступку; прочитао исказе још 11 сведока у смислу члана 337. став 1. тачка 1) Законика о кривичном поступку (о разлозима због којих је одлучено да се и без сагласности одбране прочитају искази раније испитаних сведока, Виши суд се детаљно изјаснио у оспореној првостепеној пресуди, стр. 74. до 77). Такође, Виши суд у Београду је прочитао и већи број писаних доказа, те извршио увид у списе предмета Окружног суда у Београду К. 640/96.

Након одржаног главног и јавног претреса, те спроведеног доказног поступка, подносилац уставне жалбе је оспореном пресудом Вишег суда у Београду К. 601/10 од 3. јуна 2010. године оглашен кривим за извршено кривично дело убиство из члана 47. став 2. тачка б) Кривичног закона Републике Србије у подстрекавању, у вези са чланом 23. Кривичног закона Савезне Републике Југославије и осуђен је на казну затвора у трајању од 15 година, у коју казну му је урачунато време проведено у притвору од 23. марта 2006. године до 25. маја 2006. године.

Подносилац уставне жалбе је оглашен кривим зато што је са умишљајем подстрекао осуђене Б.М. и М.П. на лишење живота више лица, тако што их је најпре наговорио, а потом са њима постигао договор да лише живота сада покојног Г.М. и лице са надимком Д., а да ће им он за узврат исплатити награду од 50.000 немачких марака, те да је осуђенима ради извршења овог кривичног дела дао возило марке „Симка“ италијанских регистарских ознака и два аутоматска ватрена оружја, и то два хеклера, након чега су Б.М. и М.П. по наведеном договору извршили кривично дело убиство у саизвршилаштву.

Против првостепене пресуде је подносилац уставне жалбе изјавио жалбу лично и преко бранилаца З. Т. и В. Л., које су одбијене као неосноване опореном пресудом Апелационог суда у Београду Кж1. 6133/10 од 18. фебруара 2011. године.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се позива подносилац у уставној жалби, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране и да свако коме се суди за кривично дело има право да сам или преко браниоца износи доказе у своју корист, испитује сведоке оптужбе и да захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе и у његовом присуству, испитују и сведоци одбране (члан 33. ст. 2. и 5.); да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2).

Одредбама Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време доношења оспорених пресуда, било је прописано: да окривљени може имати браниоца у току целог кривичног поступка (члан 68. став 1.); да један окривљени може имати истовремено у поступку највише пет бранилаца, а сматра се да је одбрана обезбеђена кад у поступку учествује један од бранилаца (члан 69. став 2.); да, поред осталог, ако се поступак води због кривичног дела за које се може изрећи казна затвора преко десет година, окривљени мора имати браниоца већ приликом првог саслушања и да, између осталог, ако оптужени у случају обавезне одбране остане без браниоца у току поступка, а сам не узме другог браниоца, председник суда пред којим се води поступак поставиће браниоца по службеној дужности (члан 71. ст. 1. и 4.); да је бранилац овлашћен да у корист окривљеног предузима све радње које може предузети окривљени и да права и дужности браниоцу престају кад му окривљени опозове пуномоћје, односно кад буде разрешен (члан 76. ст. 1. и 2).

Кривичним законом Републике Србије („Службени гласник СРС“, бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и „Службени гласник РС“, бр. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03 и 67/03) било је прописано: да ће се затвором од најмање дванаест година или затвором од четрдесет година, казнити ко са умишљајем лиши живота више лица а не ради се о убиству на мах или убиству детета при порођају (убиство – члан 47. став 2. тачка 6)).

Кривичним законом Савезне Републике Југославије („Службени лист СФРЈ“, бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 и 54/90, „Службени лист СРЈ“, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94 и 61/01) било је прописано да ко другог са умишљајем подстрекне да учини кривично дело казниће се као да га је сам учинио (члан 23. став 1).

Европској конвенцији о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 10/01),

која је у односу на Савезну Републику Југославију (Србију и Црну Гору) ступила на снагу 29. децембра 2002. године, приступила је, поред сталих држава, и Краљевина Холандија.

Одредбом члана 14. став 1. Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима прописано је да захтеви за правну помоћ треба да садрже следеће податке: назив органа од кога потиче захтев (а)); предмет и основ захтева (б)); ако је могуће, идентитет и држављанство датог лица (ц)); име и адресу примаоца ако је потребно (д)).

Додатном протоколу уз Европску конвенцију о пружању правне помоћи у кривичним стварима („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 10/01), који је у односу на Савезну Републику Југославију (Србију и Црну Гору) ступио на снагу 21. септембра 2003. године, приступила је, поред сталних држава, и Краљевина Холандија.

Другом додатном протоколу уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 2/06), који је у односу на Републику Србију ступио на снагу 1. августа 2007. године, Краљевина Холандија није приступила.

Сагласно одредби члана 30. став 1. Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, држава потписница не мора да ратификује, прихвати или одобри овај протокол уколико је претходно или истовремено ратификовала, прихватила или одобрила Конвенцију.

Одредбама члана 9. Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, које регулишу саслушање путем видео конференције, прописано је, поред осталог: да уколико неко лице са територије једне стране уговорнице треба да сведочи или вештачи под судским органима друге стране уговорнице, а лично присуство тог лица ради саслушања или вештачења на територији друге стране није пожељно или могуће, друга страна уговорница може затражити саслушање путем видео конференције под условима наведеним у ст. 2. до 7 (став 1.); да ће замољена страна одобрити саслушање путем видео конференције под условом да то није у супротности са основним принципима њеног законодавства, и под условом да располаже техничким средствима за такву врсту саслушања, а уколико замољена страна не располаже потребним техничким средствима, земља молиља јој на основу међусобног договора може ставити та средства на располагање (став 2.); да се у захтеву за саслушање путем видео конференције наводи, поред информација из члана 14. Конвенције, и разлог због чега није пожељно или могуће лично појављивање лица ради сведочења или вештачења, као и називи судских органа и лица која присуствују саслушању (став 3.); да ће судски органи замољене стране упутити судски позив дотичном лицу у складу са својим законодавством (став 4.); да ће се при саслушању путем видео конференције примењивати следећа правила – а) судски органи земље молиље присуствоваће саслушању, по потреби уз асистенцију тумача, и биће одговорни за утврђивање идентитета лица које се саслушава, као и за поштовање основних принципа свог законодавства, да

уколико судски органи земље молиље сматрају да је у току саслушања дошло до кршења основних принципа њеног законодавства, одмах ће се предузети потребне мере у циљу настављања саслушања у складу са наведеним принципима, б) надлежни органи земље молиље и замољене стране уговориће, по потреби, мере заштите саслушаних лица, ц) саслушање непосредно води судски орган земље молиље у складу са њеним законодавством или се оно води по упутствима тог органа, д) на захтев земље молиље или лица које се саслушава, замољена страна ће, уколико је потребно обезбедити тумача лицу које се саслушава, е) лице које се саслушава се може позвати на своје право да не сведочи, и то на основу законодавства земље молиље или замољене земље (став 5.); да ће, не дирајући у договорене мере за заштиту лица, судски орган земље молиље у закључку са саслушања сачинити службену белешку, у којој ће навести датум и место саслушања, идентитет саслушаног лица, идентитет и функцију свих других присутних лица на саслушању, све дате заклетве и податке о техничким условима, под којима се приступило саслушању и да ће надлежни орган замољене стране наведени документ доставити надлежним органима стране молиље (став 6).

5. Уставни суд констатује да се суштина навода подносиоца уставне жалбе о повреди права на правично суђење и посебних права окривљеног, из члана 32. став 1. и члана 33. ст. 2. и 5. Устава, темељи на следећим тврдњама: да су оспорене пресуде Вишег и Апелационог суда у Београду засноване на исказу сведока З.Ђ., чијем испитивању није био присутан ни подносилац, нити његови изабрани браниоци, већ адвокат који му је противно његовој вољи постављен по службеној дужности, као и да је овај доказ прибављен противно важећим законима и конвенцијама; да је надлежан суд у наставку поступка одбио да поново испита сведока З.Ђ., као и да суд није образложио зашто није прихваћен предлог одбране да се испита сведок Д.К., те да су искази појединих раније испитаних сведока прочитани без сагласности странака.

Такође, Уставни суд констатује да подносилац уставне жалбе истиче и повреду „права на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. ст. 1. и 2. Устава“, наводећи, поред осталог, да је „Апелациони суд у Београду избегао да се у суштинском смислу бави аргументима који су наведени у жалби бранилаца“, односно да за велики број жалбених навода „није уопште дао никакве разлоге и у потпуности их је игнорисао“. С обзиром на то да из самог оспореног акта, пресуде Апелационог суда у Београду, произлази да је подносилац уставне жалбе имао и искористио право да против оспорене првостепене пресуде изјави жалбу, те да је о изјављеној жалби одлучивано, а да је право на образложену судску одлуку саставни део права на правично суђење, Уставни суд је оцену основаности изнетих тврдњи подносиоца ценио у оквиру права из члана 32. став 1. Устава.

Разматрајући наводе подносиоца уставне жалбе у односу на истакнуте повреде права на правично суђење и посебних права окривљеног, Уставни суд претходно констатује да Устав у члану 32. став 1. сваком лицу против кога се води кривични поступак, поред осталог, гарантује да ће се

о оптужбама против њега правично расправити и одлучити, што, поред осталог, подразумева да ће се расправа водити и да ће се о оптужбама одлучити у присуству окривљеног лица. У члану 33. Устава утврђују се посебна јемства окривљеном у кривичном поступку, међу којима су право на браниоца, право на припрему одбране и право на изношење доказа у своју корист и на испитивање сведока оптужбе у његовом присуству. Дакле, кључно начело које је меродавно за гаранције дате у члану 32. став 1. Устава јесте правичност, док су су одредбама члана 33. Устава утврђени посебни аспекти правичног суђења у кривичним стварима.

С тим у вези, Суд подсећа да се аспекти општег начела правичности, као и наведених посебних права окривљеног из члана 32. став 1. и члана 33. ст. 2. и 5. Устава морају проценити у оквиру поступка као целине, а не на основу појединачног случаја. Такође, Уставни суд указује на свој став да није надлежан да преиспитује начин на који су редовни судови ценили доказе и утврђивали чињенично стање, нити да као инстанциони суд оцењује законитост оспорене пресуде.

Међутим, Суд јесте надлежан да испитује да ли су поштовани захтеви члана 32. став 1. Устава по питању правичности, укључујући и начин на који се изводе докази, односно да ли је подносилац уставне жалбе био лишен могућности да делотворно учествује у поступку и да ли је положај одбране био значајно оштећен.

6. Полазећи од наведених општих принципа и навода уставне жалбе, Уставни суд, пре свега указује да је у спроведеном поступку утврдио да се оспорене пресуде заснивају на исказу сведока З.Ђ., који је на директан и на несумњив начин указао да је окривљени, овде подносилац уставне жалбе, подстрекао осуђене Б.М. и М.П на убиство више лица, односно да је био „наручилац“ убистава. Наведено произлази и из образложења оспорене другостепене пресуде у којој Апелациони суд истиче да се на исказу сведока З.Ђ. „базира првостепена пресуда“. Истовремено, Уставни суд констатује и да је надлежни првостепени суд у спроведеном доказном поступку извео већи број других доказа које је потом, ценећи их како сваки појединачно, тако и у међусобној вези, утврдио да је подносилац уставне жалбе крив за кривично дело које је било предмет оптужбе, а да је одбио поједине предлоге одбране.

Уставни суд даље указује да је утврдио да је испитивање сведока З.Ђ. обављено тако што је лик сведока био прикривен, под условима које је поставила Краљевина Холандија, при чему испитивању нису присуствовали подносилац уставне жалбе и његови изабрани браниоци, а испитивању је присуствовао бранилац који је дан пре обављеног испитивања сведока постављен по службеној дужности. Такође, Уставни суд је утврдио да је одбијен предлог одбране подносиоца уставне жалбе да се сведок З.Ђ. поново испита, као и да су одбијени предлози за поновно испитивање других сведока и сведока Д.К.

По оцени Уставног суда, у овом уставносудском предмету су се као спорна поставила следећа питања:

1) да ли је исказ сведока З.Ђ., као доказ на коме се претежно заснивају оспорене пресуде, изведен на начин који би поштовао принцип правичности, односно да ли је подносиоцу уставне жалбе ускраћено право на расправу у његовом присуству услед чињенице да није присуствовао испитивању наведеног сведока, те да ли је током кривичног поступка подносиоцу онемогућено да износи доказе у своју корист и испитује сведоке оптужбе и да се под истим условима испитују и сведоци одбране, а у смислу гаранција из члана 32. став 1. и члана 33. став 5. Устава;

2) да ли је услед чињенице да подносилац уставне жалбе и његови избрани браниоци нису присуствовали саслушању сведока З.Ђ., већ је исто обављено у присуству адвоката постављеног по службеној дужности, подносиоцу повређено право на одбрану, односно право да узме браниоца по свом избору, те да ли је постављење браниоца по службеној дужности довело до повреде права подносиоца да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране, у смислу члана 33. став 2. Устава;

3) да ли је подносиоцу уставне жалбе повређено право на образложену судску одлуку, као елемент права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

6.1. Разматрајући прво спорно уставноправно питање, Уставни суд понавља да је питање прихватљивости и оцене доказа у надлежности редовних судова. Задатак Уставног суда је да утврди да ли је поступак у целини, укључујући и начин на који су докази изведени, били правични (у смислу наведеног видети и пресуду Европског суда за људска права у предмету *Doorson против Холандије*, број 20524/92 од 26. марта 1996. године, став 67).

Подносилац уставне жалбе, пре свега, сматра да је исказ сведока З.Ђ., као доказ на коме се претежно заснивају оспорене пресуде, изведен на начин који није поштовао принцип правичности. Наиме, подносилац уставне жалбе истиче да Краљевина Холандија није потписница Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, а да је испитивање сведока обављено на основу члана 7. наведеног Протокола. Даље истиче да је испитивање обављено уз мере заштите лика сведока, што је, по његовом мишљењу „апсолутно неприхватљиво са становишта фер и правичног суђења“.

Оцењујући први навод подносиоца, Уставни суд је утврдио да је Краљевина Холандија приступила Европској конвенцији о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима и Додатном протоколу уз ову конвенцију. Такође, Уставни суд је утврдио да Краљевина Холандија није приступила Другом додатном протоколу уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима. Међутим, полазећи од одредбе члана 30. став 1. Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, којом је, поред осталог, прописано да држава потписница не мора да ратификује, прихвати или одобри овај протокол уколико је претходно или истовремено ратификовала, прихватила или одобрила Конвенцију, Уставни суд је оценио да Краљевина Холандија није ни била у обавези да посебно

приступи Другом додатном протоколу уз Конвенцију. Стога је Суд наводе подносиоца уставне жалбе у овом делу оценио неоснованим.

Разматрајући други навод подносиоца, Уставни суд констатује да је Окружни суд у Београду, на заједнички предлог оптужбе и одбране, одлучио да се у доказном поступку на главном претресу, испита сведок З.Ђ. Уставни суд је утврдио да је Окружни суд у Београду почетком 2009. године дошао до сазнања да се наведени сведок налази у Краљевини Холандији и да је у програму заштите сведока те државе у кривичном поступку који се води пред холандским судом. Из наведеног разлога, сведок З.Ђ. није могао да лично приступи на главни претрес пред Окружним судом у Београду, те је првостепени суд одлучио да се испитивање овог сведока обави путем видео-линка на рочишту за главни претрес заказаном за 26. и 27. октобар 2009. године и упутио је замолницу надлежним органима Краљевине Холандије. Истражни судија суда у Харлему, Краљевина Холандија, је дописом од 19. октобра 2009. године обавестио Окружни суд у Београду о условима под којима сведок З.Ђ. може бити саслушан, међу којима је и да ће лик сведока бити заштићен, односно да неће бити видљив, као и да сведок може бити испитан само једанпут. Такође је утврђено: да је истражна радња – испитивање сведока З.Ђ. обављена путем видео-линка 27. октобра 2009. године; да су радњи испитивања путем видео конференције у Краљевини Холандији поред сведока, били присутни и судија Краљевине Холандије и судија Окружног суда у Београду као представник судског органа државе молиће, преводилац за холандски језик, записничар и лице из техничке службе; да је идентитет сведока З.Ђ. утврдила и потврдила како судија Краљевине Холандије, тако и судија Окружног суда у Београду, након чега су предузете мере заштите лика наведеног сведока; да је сведок З.Ђ. упозорен о својим правима и обавезама у поступку у складу за одредбама Закона о кривичном поступку Краљевине Холандије и Законика о кривичном поступку Републике Србије, након чега је на основу одредаба оба законика положио заклетву и сведочио.

Полазећи од утврђених чињеница, Уставни суд је оценио да је истражна радња – испитивање сведока З.Ђ. обављена на начин који у потпуности поштовао принцип правичности. Наиме, сви услови који су предвиђени, како одредбама Законика о кривичном поступку, тако и члана 9. Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, су приликом испитивања сведока З.Ђ. испуњени. Уставни суд је имао у виду позивање подносиоца уставне жалбе и на одредбе, поред осталих, „Афричке повеље, Америчке конвенције, Статута о Руанди“, али их није посебно ценио, јер не представљају правно релевантне акте за одлучивање о уставној жалби.

Као једино спорно, са уставноправног становишта, може се поставити питање заштите лика сведока З.Ђ., односно немогућности да се, како подносилац тврди, „нађе са њим очи у очи“. У том смислу, Уставни суд указује да је одредбом члана 9. став 5. тачка б) Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима предвиђено да ће надлежни органи земље молиће и замољене стране

уговорити, по потреби, мере заштите саслушаних лица. Имајући у виду да је сведок З.Ђ. био у програму заштите сведока у поступку који се води пред надлежним органима Краљевине Холандије, Уставни суд је оценио да прикривање његовог лика, при чињеници да су и судија Краљевине Холандије и Републике Србије на несумњив начин утврдиле његов идентитет, само по себи, не упућује да је подносиоцу уставне жалбе повређено право из члана 32. став 1. Устава. Мера посебне заштите се може спровести и прикривањем изгледа заштићеног сведока или његовим испитивањем из посебне просторије, уз измену гласа. У оба случаја одбрана мора бити у прилици да посматра реакције заштићеног сведока на постављена питања, како би могла да контролише његову поузданост.

Подносилац у уставној жалби такође истиче да испитивање сведока З.Ђ. обављено у његовом одсуству, те да је надлежни суд у даљем току кривичног поступка одбио да поново саслуша овог сведока, из чега закључује да му је повређено право на расправу у његовом присуству, односно право да испита сведока.

Разматрајући изнете наводе подносиоца, Уставни суд указује да уставне гаранције утврђене одредбама члана 32. став 1. и члана 33. став 5. Устава, поред осталог, подразумевају и да ће се расправа водити и да ће се о оптужбама одлучити у присуству окривљеног лица, односно да докази морају бити изведени у његовом присуству на јавној расправи, у контрадикторном поступку. Сагласно пракси Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП), изузеци од наведеног правила су могући, али само под условом да се не крши право на одбрану, које, по правилу, захтева да се окривљеном да одговарајућа прилика да оспори и испита сведока против њега, било док сведок даје изјаву или у каснијој фази поступка (видети пресуде ЕСЉП: *Delta йроїиив Француске*, број 11444/85 од 19. децембра 1990. године, став 36; *Van Mechelen и друїи йроїиив Холандије*, др. 21363/93, 21364/93, 21427/93 и 22056/93 од 23. априла 1997. године, став 51). Из наведеног општег принципа произилази: прво, да мора постојати добар разлог за недолазак сведока; и друго, да када се осуђујућа пресуда заснива искључиво или у одлучујућој мери на исказу сведока кога окривљени није имао прилику да испита (било током истраге или на главном претресу), у начелу се може говорити о несагласности са уставним гаранцијама из члана 32. став 1. и члана 33. став 5. (у смислу наведеног, видети пресуду ЕСЉП *Al-Khawaja и Tahery йроїиив Уједињеної Краљевсїива*, др. 26766/05 и 22228/06 од 15. децембра 2011. године, став 119). Међутим, „правило једног или одлучујућег доказа не би требало круто примењивати, већ га треба сагледати у светлу постојања одговарајућих процесних гаранција којима се обезбеђује правична оцена веродостојности тог доказа (у смислу наведеног, видети претходно цитирану пресуду ЕСЉП, *Al-Khawaja и Tahery йроїиив Уједињеної Краљевсїива*, став 147.)

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд понавља да је у спроведеном поступку утврдио да се оспорене пресуде заснивају на исказу сведока З.Ђ., који је директно указао на подносиоца уставне жалбе као „наручиоца“ убистава, али и да су у току кривичног поступка изведени

и други докази који су, цењени у склопу са исказом сведока З.Ђ. уверили Виши и Апелациони суд у Београду да је подносилац уставне жалбе крив за кривично дело које је било предмет оптужбе. Уставни суд је даље утврдио да је подносилац уставне жалбе активно учествовао у кривичном поступку који је против њега вођен, али да није присуствовао испитивању наведеног кључног сведока 27. октобра 2009. године, те да је првостепени суд одбио да у наставку поступка истог поново саслуша.

Уставни суд констатује да је сведок З.Ђ. требало да буде испитан у оквиру доказног поступка на главном претресу који је председник поступајућег већа Окружног суда у Београду заказао за 26. и 27. октобар 2009. године, о чему су уредно и благовремено били обавештени и подносилац уставне жалбе и његови изабрани браниоци. Међутим, непосредно након што је Окружни суд у Београду 26. октобра 2009. године донео решење да се рочиште за главни претрес одржи и доказни поступак настави испитивањем сведока З.Ђ., подносилац уставне жалбе је једином присутном изабраном браниоцу, адвокату З. Т., отказао пуномоћје. Имајући у виду да је у том моменту подносилац уставне жалбе остао без браниоца на главном претресу (а одбрана је била обавезна), да је испитивање наведеног сведока био заједнички предлог оптужбе и одбране, те да сведок није могао да приступи у суд, нити се његово испитивање с обзиром на мере заштите, могло обавити на други начин осим путем видео конференције дана 26. и 27. октобра 2009. године, Окружни суд у Београду је одложио главни претрес. Истовремено, Окружни суд у Београду је одредио да ће се ван главног претреса, у форми истражне радње, 27. октобра 2009. године обавити испитивање сведока З.Ђ. Уставни суд је даље утврдио да је подносилац уставне жалбе непосредно пре започињања истражне радње – испитивања сведока З.Ђ. одлучио да истој не присуствује, те да је иста спроведена у његовом одсуству, а да Окружни суд у Београду у наставку поступка наведеног сведока није поново испитивао.

Полазећи од свега напред наведеног, Уставни суд је оценио да је Виши, раније Окружни суд у Београду, у околностима конкретног случаја, предузео све неопходне мере како би се доказ – испитивање сведока З.Ђ., извео на начин који поштује принцип правичности, односно у присуству подносиоца уставне жалбе на главном претресу, у контрадикторном поступку. Тачније, Уставни суд је становишта да је надлежни суд подносиоцу уставне жалбе у потпуности омогућио да на расправи активно учествује. Чињеница да подносилац уставне жалбе није био присутан приликом испитивања сведока З.Ђ., није од значаја за другачију оцену Уставног суда. У прилог томе, Уставни суд истиче да одредба члана 32. став 1. Устава не представља сметњу оптуженом да се својом слободном вољом, изричито или прећутно, одрекне јемстава правичног суђења. Таква изјава треба да буде недвосмислена и дата уз минималне гаранције (видети пресуду ЕСЉП *Сејдовић ирoйив Итталије*, број 56581/00 од 1. марта 2006. године, став 86).

Истовремено, Уставни суд је оценио да је одбијање надлежног првостепеног суда да поново испита сведока З.Ђ. било оправдано у околностима конкретног случаја. Наиме, Уставни суд је утврдио да је сведок З.Ђ. био у

програму заштите сведока у поступку који се водио пред надлежним органима Краљевине Холандије, која је као замољена држава поставила услов да се овај сведок може испитати само једанпут, и то 26. и 27. октобра 2009. године. Иако је наведени услов био познат и подносиоцу уставне жалбе и његовим браниоцима, подносилац је на дан главног претреса на коме је требало да буде саслушан овај сведок свом браниоцу отказао пуномоћје, да би сутрадан, приликом спровођења истражне радње, и сам одбио да истој присуствује. Стога је Уставни суд закључио да подносилац уставне жалбе није неоправдано ограничен у свом праву да испита сведока чије је сведочење одиграло одлучујућу улогу у његовој осуди.

Конечно, оцењујући да ли је подносиоцу уставне жалбе током кривичног поступка онемогућено да износи доказе у своју корист тиме што је суд одбио да поновно испита поједине сведоке, као и сведока Д.К., Уставни суд и у овом уставносудском предмету указује да се гаранцијама из члана 33. став 5. Устава не даје окривљенима неограничено право да предлажу извођење доказа пред судом, нити им се гарантује право да сви предлози одбране буду прихваћени. Дакле, уставна гаранција да свако коме се суди за кривично дело има право да сам или преко браниоца износи доказе у своју корист, ни на који начин не ограничава суд који води поступак да цени целисходност извођења сваког предложеног доказа, те да одлучи које ће доказе извести, а које не. С друге стране, задатак је и обавеза судова да образложе разлоге због којих су одлучили да не изводе доказе које су оптужени у својој одбрани изричито захтевали. Сагласно гаранцијама правичног суђења, обавеза је суда да на одговарајући начин образложи како је утврдио правно релевантне чињенице. За оцену да ли су у тим случајевима испуњени стандарди права на правично суђење неопходно је сагледати да ли су редовни судови образложили своје закључке о одлучним питањима.

Конкретно, Уставни суд је утврдио да су и првостепени и другостепени суд, на уставноправно прихватљив начин, по слободном судијском уверењу, ценили и појединачно и у међусобној повезаности све изведене доказе који су од значаја за доношење судске одлуке, те су у образложењу оспорених пресуда јасно изнели на основу којих доказа је утврђено да је подносилац уставне жалбе крив за извршење кривичног дела које је било предмет оптужбе у кривичном поступку који је претходио подношењу уставне жалбе.

Уставни суд је, увидом у оспорене пресуде, утврдио да су надлежни судови за све доказе које су прихватили, као и за оне које нису, дали јасно и разумљиво образложење. Како су у конкретном случају судови на основу спроведеног целокупног доказног поступка, оцењујући сваки доказ посебно и доводећи га у везу са осталим доказима, нашли да је чињенично стање потпуно и несумњиво утврђено, то по оцени Уставног суда, образложено одбијање предлога да се не испитују поново поједини сведоци, уз јасно изнете разлоге због којих није нужно, нити целисходно то чинити (пре свега, јер нису имали непосредна сазнања о догађају који је био предмет поступка, односно јер нису били очевици истог, а о чему се првостепени суд детаљно изјаснио у пресуди), само по себи не доводи у сумњу поштовање

права окривљеног да износи доказе у своју корист и и испитује сведоке оптужбе под истим условима и у његовом присуству.

Уставни суд је имао у виду и навод подносиоца уставне жалбе да је одбрана тражила поновно испитивање и Д.К., али да у првостепеној пресуди „нема ни речи о томе шта је суд одлучио поводом овог доказног предлога одбране, ни зашто није усвојен предлог нити да ли је и зашто одбијен“, те да је испитивање овог сведока, по оцени подносиоца, било „изузетно“ важно. Уставни суд је овај навод подносиоца оценио неоснованим, будући да из образложења првостепене пресуде (страна 64) произлази да Виши суд у Београду није испитао сведока Д.К., јер се налази у затвору у Аустралији.

Имајући у виду све изнето, Уставни суд је оценио да подносиоцу уставне жалбе није повређено право из члана 33. став 5. у вези са чланом 32. став 1. Устава.

6.2. Разматрајући друго спорно уставноправно питање, Уставни суд понавља да се одредбом члана 33. став 2. Устава свакоме ко је окривљен за кривично дело јемчи право на одбрану и да узме браниоца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране. Наведено Уставом загарантовано право омогућава окривљеном лицу против кога се води кривични поступак да своју одбрану организује на одговарајући начин и без ограничења, односно да све своје аргументе одбране за које сматра да су релевантни, изнесе пред суд и на тај начин утиче на исход кривичног поступка (видети одлуку ЕСЉП *Luchaninova* *iprotiv* *Украјине*, број 16347/02 од 9. јуна 2011. године, став 62).

Ради остваривања права на одбрану, свакоме ко је окривљен за кривично дело мора бити омогућено и да ангажује браниоца по свом избору. У том смислу, једна од основних карактеристика правичног суђења је управо право свакога ко је оптужен за кривично дело да се ефикасно брани преко браниоца (видети *Krombach* *iprotiv* *Француске*, број 29731/96 од 13. фебруара 2001. године, став 89), односно да му се омогући да своју одбрану остварује кроз правну помоћ по свом избору (видети *Campbell and Fell* *iprotiv* *Уједињеној Краљевстви*, бр. 7819/77 и 7878/77 од 28 јуна 1984. године, став 99; *Pakelli* *iprotiv* *Немачке*, број 8398/78 од 25 априла 1983. године, став 31; *Whitfield* *и други iprotiv* *Уједињеној Краљевстви*, бр. 46387/99, 48906/99, 57410/00 и 57419/00 од 12. априла 2005. године, став 48).

Међутим, без обзира на важност односа поверења између окривљеног и његовог изабраног браниоца као клијента и адвоката, ово право није апсолутно (видети *Prehn* *iprotiv* *Немачке*, од 24. августа 2010. године). Према пракси Европског суда за људска права, ово право може бити занемарено у случајевима када за то постоје релевантни и довољни разлози који указују да је за то неопходно за остваривање правде (видети *Croissant* *iprotiv* *Немачке*, број 13611/88 од 25. септембра 1992, ст. 29. и 30. и *Pavlenko* *iprotiv* *Русије*, број 42371/02 од 1. априла 2010. године, став 98). Такође, Европски суд за људска права је у више својих одлука заузео став да „држава не може бити одговорна за поступке или одлуке адвоката окривљеног“ (видети пресуду

ЕСЉП *Stanford ĩroĩiv Uједињеної Краљевѕтва*, број 16757/90 од 23. фебруара 1994. године, став 28), јер је „вођење одбране у суштини ствар између окривљеног и његовог браниоца, без обзира да ли је адвокат постављен по службеној дужности или је лично ангажован (видети пресуде ЕСЉП: *Czekalla ĩroĩiv Порїуїалије*, број 38830/97 од 10. октобра 2002. године, став 60; *Vogutil ĩroĩiv Порїуїалије*, број 35228/03 од 7. октобра 2008. године, став 46; *Seјdовић ĩroĩiv Иѕалије*, број 56581/00 од 1. марта 2006. године, став 95). Ипак, у случају очигледног пропуста браниоца по службеној дужности, или, под одређеним околностима и изабраног браниоца, државни органи имају обавезу да интервенишу у циљу „обезбеђивања ефективне одбране у смислу гаранција из члана 6. став 3. тачка ц) Конвенције „ (видети пресуде ЕСЉП: *Gũveç ĩroĩiv Турске*, број 70337/01 од 20. јануара 2009. године, ст. 130. и 131; *Seјdовић ĩroĩiv Иѕалије*, број 56581/00 од 1. марта 2006. године, став 95).

Примењујући наведене принципе на конкретан случај, Уставни суд констатује да је подносилац уставне жалбе, као окривљени у кривичном поступку који је окончан доношењем оспорених пресуда, одлучио да лично ангажује четири браниоца који ће му, као стручна лица, помагати у припреми и изношењу одбране, и то адвокате З. Т., В. Л. и И. Д. (који су из исте адвокатске канцеларије), као и адвоката В. П.

Уставни суд даље констатује да је подносилац уставне жалбе све време трајања кривичног поступка имао изабране браниоце уз чију стручну помоћ је ефективно остваривао своје право на одбрану, као и да му је омогућено да несметано учествује у поступку и да, како сам, тако и преко својих изабраних бранилаца, износи своје аргументе у вези са оптужбама које су му стављене на терет и свим релевантним доказима који су извођени.

Као спорно поставља се питање да ли је услед чињенице да изабрани браниоци подносиоца нису присуствовали испитивању сведока З.Ђ., већ је исто обављено у присуству адвоката постављеног по службеној дужности, подносиоцу повређено право на одбрану, односно право да узме браниоца по свом избору, те да ли је постављење браниоца по службеној дужности довело до повреде права подносиоца да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране.

Оцењујући основаност навода уставне жалбе у овом делу, Уставни суд, пре свега, указује да је испитивање сведока З.Ђ. био заједнички предлог оптужбе и одбране. Уставни суд констатује да је у спроведеном поступку утврђено да је Окружни суд у Београду рочиште за главни претрес на коме је требало да буде испитан сведок З.Ђ. благовремено заказао за 26. и 27. октобар 2009. године, а што је било познато и подносиоцу и његовим изабраним браниоцима, имајући у виду да су адвокати З. Т. и В. П. позив благовремено и уредно примили, а да су адвокати В. Л. и И. Д. из исте адвокатске канцеларије као и адвокат З. Т. Утврђено је и да је на рочиште за главни претрес 26. октобра 2009. године у суд приступио само адвокат З. Т., коме је, након што је Окружни суд у Београду одбио његов предлог да се рочиште одложи и донео решење да се главни претрес одржи, те

да се доказни поступак настави испитивањем сведока З.Ђ., подносилац уставне жалбе отказао пуномоћје.

Уставни суд даље констатује да је Окружни суд у Београду (имајући у виду да је сам подносилац уставне жалбе изјавио да га и даље заступа адвокат В. П.) након безуспешне доставе позива преко курира и путем телеграма, телефонским путем обавестио браниоца В. П. да је рочиште за главни претрес заказано за 27. октобар 2009. године у 10,00 часова. Истовремено, Окружни суд у Београду је подносиоцу уставне жалбе поставио браниоца по службеној дужности. Бранилац В. П. је 27. октобра 2009. године, у јутарњим часовима, обавестио суд да није у могућности да се позиву одазове, те је истражна радња, саслушање сведока З.Ђ. обављена у присуству адвоката по службеној дужности, коме је претходно уручена оптужница и који је извршио увид у списе предмета. Из самих навода уставне жалбе несумњиво произлази да се подносилац заједно са адвокатом З. Т. припремио за испитивање сведока З.Ђ. („230 страна за предочавање материјала из списка“), с тим што наведени материјал бранилац није оставио подносиоцу приликом отказивања пуномоћја, као и да је, у знак протеста што му је постављен бранилац по службеној дужности, подносилац напустио истражну радњу.

У конкретном случају, Уставни суд налази да подносиоцу уставне жалбе није повређено право на одбрану и да узме браниоца по свом избору, као ни право да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране.

Наиме, Уставни суд указује да је одредбом члана 69. став 2. ЗКП прописано да један окривљени може имати истовремено у поступку највише пет бранилаца, а да се сматра се да је одбрана обезбеђена кад у поступку учествује један од бранилаца. Имајући у виду да је подносилац уставне жалбе на рочиште за главни претрес које је било заказано за 26. октобар 2009. године приступио са браниоцем, адвокатом З. Т., сагласно наведеној одредби Законика, одбрана је, по оцени Уставног суда, била обезбеђена. Чињеница да Окружни суд у Београду није на главни претрес посебно позвао и адвокате В. Л. и И. Д., те да је одбио предлог адвоката З. Т. да се рочиште за главни претрес одложи иако је адвокат био прехлађен, не указују да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на одбрану. Ово из разлога што је Уставни суд утврдио да су сва три наведена браниоца из исте адвокатске канцеларије, а да четврти бранилац, адвокат В. П., иако уредно позван није приступио у суд. Имајући у виду да је начин на који се води одбрана у начелу ствар између окривљеног и његовог браниоца, Уставни суд је оценио да Окружни суд у Београду својим поступањем ни на који начин није повредио Уставом зајемчено право подносиоца на одбрану и право да узме браниоца по свом избору.

Такође, Уставни суд констатује да је подносилац уставне жалбе, одмах након што је Окружни суд у Београду донео решење да се главни претрес одржи (26. октобра 2009. године) и да се у доказном поступку испита сведок З.Ђ, отказао пуномоћје изабраном браниоцу, адвокату З. Т. Будући да у том тренутку ни један од преосталих изабраних бранилаца није био присутан на рочишту, а да је с обзиром на висину запређене казне за кривично дело

које је било предмет оптужбе (најмање 12 година) одбрана била обавезна сагласно одредби члана 71. став 1. ЗКП, Окружни суд у Београду је одложио главни претрес и одредио да ће се испитивање сведока З.Ђ. обавити сутрадан, 27. октобра 2009. године, ван главног претреса, у форми истражне радње. Окружни суд у Београду је потом телефонским путем обавестио адвоката В. П. о заказаној истражној радњи (јер претходно није упео да му уручи позив ни преко судског курира, нити путем телеграма). Истовремено, Окружни суд у Београду је подносиоцу уставне жалбе поставио и браниоца по службеној дужности, имајући у виду да испитивање сведока З.Ђ. није трпело одлагање. На спровођење истражне радње 27. октобра 2009. године није приступио адвокат В. П., те је иста обављена у присуству браниоца постављеног по службеној дужности.

Уставни суд је утврдио да је Окружни суд у Београду, у конкретном случају, предузео све неопходне мере како би одбрана окривљеног у потпуности била остварена. Имајући у виду чињеницу да је саслушање сведока З.Ђ. било једино могуће спровести 26. и 27. октобра 2009. године, што је како подносиоцу, тако и његовим изабраним браниоцима било познато, Уставни суд је оценио да је Окружни суд у Београду, управо тежећи правди и у најбољем интересу самог подносиоца, поставио браниоца по службеној дужности, јер је одбрана била обавезна. Бранилац по службеној дужности се пре спровођења истражне радње упознао са оптужницом, доказима из списка предмета и поставио је питање сведоку. Уставни суд сматра да је подносиоцу уставне жалбе било омогућено да добије примерено време и адекватне услове за припрему одбране и да Окружни суд у Београду не може бити одговоран што спремљени материјал за испитивање сведока изабрани бранилац адвокат З. Т. није након отказа пуномоћја оставио подносиоцу, нити је обезбедио себи адекватну замену за извођење доказа који је несумњиво имао кључну улогу у поступку који се против подносиоца водио. У смислу наведеног, иако је редован суд одговоран да се постављењем браниоца по службеној дужности окривљеном омогући ефикасна одбрана (видети пресуду ЕСЉП *Mills иројив Уједињеној Краљевској*, од 5. децембра 2000. године), Уставни суд је оценио да је, у околностима конкретног случаја, Окружни суд у Београду успоставио правичну равнотежу између права окривљеног да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране и потребе да се кривични поступак несметано води ради остваривања правде.

Полазећи од свега напред наведеног, Уставни суд је оценио да подносиоцу уставне жалбе није повређено право из члана 33. став 2. у вези са чланом 32. став 1. Устава.

6.3. Оцењујући да ли је подносиоцу уставне жалбе оспореном пресудом Апелационог суда у Београду повређено право на образложену судску одлуку, Уставни суд констатује да, иако није изричито гарантовано чланом 32. став 1. Устава, ово право представља саставни део права на правично суђење и указује на свој став да је приликом давања одговора да ли образложење судске одлуке задовољава стандарде права на правично суђење, потребно водити рачуна о природи и околностима конкретног случаја (видети пресуду

образложењу оспорене пресуде изнео кључне аргументе за свој закључак о томе да подносиоcheви жалбени наводи не могу довести до другачије одлуке.

Уставни суд је стога оценио да су неосновани наводи подносиоца уставне жалбе о повреди права на образложену судску одлуку из члана 32. став 1. Устава.

7. Следом свега напред изнетог, Уставни суд је оценио да су, у односу на оспорене пресуде Вишег суда у Београду К. 601/10 од 3. јуна 2010. године и Апелационог суда у Београду Кж1. 6133/10 од 18. фебруара 2011. године, неосновани наводи подносиоца уставне жалбе о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и посебних права окривљеног из члана 33. ст. 2. и 5. Устава, па је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одбио уставну жалбу као неосновану.

Како се пресуде Вишег и Апелационог суда у Београду оспоравају као последица предузетих оспорених радњи „председника већа – судије и судске управе – председника суда у првостепеном поступку К. 601/10“, то се изнета оцена Уставног суда односи и на оспорене радње.

Уставни суд је имао у виду и наводе подносиоца да му је у изречену казну затвора погрешно урачунато време које је провео у екстадиционом притвору, али их није оцењивао, будући да исте подносилац није довео у везу ни са једним Уставом зајемченим правом, нити је Суду доставио доказе који би ове тврдње поткрепили.

Сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, Уставни суд је одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, због ширег значаја за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-1207/2011 од 12. јуна 2014. године (,Службени гласник РС“, број 71/14)
(нема повреде права из члана 34. став 4. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба С. С. изјављена против пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 2567/10 од 12. октобра 2010. године у односу на истакнуту повреду права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. став 4. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. С. из Н. је 16. марта 2011. године, преко пуномоћника Ј. С. из Н., поднео Уставном суду уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у

Нишу Кж1. 2567/2010 од 12. октобра 2010. године, због повреде права на правично суђење и на суђење у разумном року, посебних права окривљеног и права на правну сигурност у казненом праву, зајемчених одредбама члана 32. став 1, члана 33. став 1. и члана 34. став 4. Устава Републике Србије.

Подносилац у уставној жалби наводи да је „било нужно искључити јавност из поступка“ ради заштите његове приватности, јер болује од трајног душевног обољења, као и да „није у разумном року расправљено и одлучено о основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега, обзиром да је од момента када је наводно учинио кривично дело за које је касније оптужен и оглашен кривим па до правноснажне осуде протекло 2 године“, из чега закључује да су му повређена права на правично суђење и на суђење у разумном року. Даље истиче да му је повређено и посебно право окривљеног из члана 33. став 1. Устава, „обзиром на протек времена од момента када је наводно учинио кривично дело за које је касније оптужен и оглашен кривим па до момента отпочињања поступка против њега“. Коначно, подносилац истиче и да му је повређено право из члана 34. став 4. Устава, јер је „због потпуно истог чињеничног стања, тј. исте предузете радње ... за једно исто деликтно понашање истовремено суђено и оглашен је кривим и за прекршај и за кривично дело и за оба су му изречене казне“.

Предложио је да Уставни суд поништи оспорену другостепену, као и првостепену пресуду, утврди право на накнаду нематеријалне штете и своју Одлуку објави.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Против подносиоца уставне жалбе је, поводом истог животног догађаја, прво вођен прекршајни, а потом и кривични поступак и у оба судска поступка је подносилац правноснажно оглашен кривим, те му је у прекршајном поступку изречена опомена, док му је у кривичном поступку изречена условна осуда.

А) Чињенице које се односе на прекршајни поступак

У прекршајном поступку који је вођен по захтеву Министарства унутрашњих послова Републике Србије – Полицијска испостава Пантелаж пред

Општинским органом за прекршаје у Нишу у предмету Уп. 02-931/09 утврђено је да је подносилац уставне жалбе „дана 31. јануара 2009. године у 10,00 сати у Нишу, у улици К, испред пијаце „Б“, нарушавао јавни ред и мир, насиљем угрозио мир и личну сигурност Н.М., као и мир и спокојство осталих грађана, на тај начин што је пришао, изреволтиран тиме што је Н.М., који у ЈКП „Т.“ ради као наплаћивач тезги, који је ударио његову снају С.С. која је продавала јабуке, и Н.М. задао један ударац десном руком у пределу лица од чега је исти задобио повреду у виду црвенила и крварења из носа“. Правноснажним решењем Општинског органа за прекршаје у Нишу Уп. 02-931/09 од 2. фебруара 2009. године, подносилац уставне жалбе је оглашен кривим због прекршаја из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру и изречена му је опомена.

Б) Чињенице које се односе на кривични поступак

У кривичном поступку који је вођен по оптужном предлогу Општинског јавног тужилаштва у Нишу Кт. 844/09 од 14. јула 2009. године, пред Основним судом у Нишу у предмету К. 979/2010 утврђено је да је подносилац уставне жалбе „дана 31. јануара 2009. године, око 10,00 часова у Нишу, у ул. К, на пијаци „Б.“ напао службено лице у вршењу службене дужности, радника ЈКП „Т.“ оштећеног Н.М. из Ниша, на тај начин што је најпре оштећени удаљавао са улаза у пијацу С.С., која је вршила ванпијачну продају, у ком тренутку је изненада дотрчао окривљени и оштећеног ударио песницом у лице, након чега је напустио лице места, а био је свестан свог дела, његове забрањености и противправности и хтео је његово извршење“. Пресудом Основног суда у Нишу К. 979/2010 од 20. априла 2010. године, која је постала правноснажна 12. октобра 2010. године доношењем оспорене пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 2567/10, подносилац уставне жалбе је оглашен кривим због кривичног дела напад на службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 1. Кривичног законика и изречена му је условна осуда, као и мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи.

Из образложења оспорене другостепене пресуде произлази да је Апелациони суд у Нишу ценио жалбене наводе да „једно деликтно понашање не може истовремено бити и прекршај и кривично дело зато што би уследила обустава прекршајног поступка уколико је претходно окончан кривични поступак за исто чињенично стање“, али их је оценио неоснованим, налазећи да је „у прекршајном поступку који је вођен против С. С. изречена опомена, а не казна која би се могла урачунати у казну изречену у кривичном поступку“.

4. Одредбама Устава, на чије повреде се позива подносилац у уставној жалби, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако ко је окривљен за кривично дело има право да у најкраћем року, у складу са законом, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима дела за које се терети, као и о доказима прикупљеним

против њега (члан 33. став 1.); да нико не може бити гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или за које је оптужба правноснажно одбијена или поступак правноснажно обустављен, нити судска одлука може бити измењена на штету окривљеног у поступку по ванредном правном леку, као и да истим забранама подлеже вођење поступка за неко друго кажњиво дело (члан 34. став 4).

Одредбама Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време доношења оспорене пресуде било је прописано: да нико не може да буде гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или је за то дело поступак против њега правноснажно обустављен или оптужба правноснажно одбијена (члан 6. став 1.); да повреда кривичног закона постоји ако је кривични закон повређен у питању да ли има околности које искључују кривично гоњење, а нарочито да ли је наступила застарелост кривичног гоњења или је гоњење искључено услед амнестије или помиловања, или је ствар већ правноснажно пресуђена (члан 369. став 1. тачка 2)); да другостепени суд испитује пресуду у оном делу у којем се подија жалбом, али мора увек по службеној дужности испитати да ли је на штету оптуженог повређен кривични закон (члан 369) (члан 380. став 1. тачка 2)).

Одредбом члана 323. став 1. Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13) (у даљем тексту: КЗ) прописано је да ко нападне или прети да ће напасти службено лице у вршењу службене дужности, казниће се затвором од три месеца до три године (кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности).

Одредбом члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 и 101/05) (у даљем тексту: ЗЈРМ) прописано је да ко вређањем или злоупотребом другог, вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир – казниће се новчаном казном до 30.000 динара или казном затвора до 60 дана.

5. Оцењујући разлоге и наводе у односу на истакнуту повреду права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. став 4. Устава, Уставни суд, пре свега, констатује да из саме уставне жалбе произлази да подносилац искључиво указује на постојање повреде начела *ne bis in idem*, односно да је и у прекршајном и у кривичном поступку оглашен кривим за исти догађај, на основу истих чињеница.

Уставни суд указује да је, уважавајући праксу Европског суда за људска права, у Одлуци Уж-1285/2012 од 26. марта 2014. године поставио критеријуме на основу којих врши оцену да ли је дошло до повреде начела *ne bis in idem*, и то: 1) да ли су оба поступка која су вођена против подносиоца вођена за дело које по својој природи представља кажњиво дело, односно да ли је прва казна по својој природи била казненоправна; 2) да ли су дела због којих се подносилац казнено гони иста (*idem*); 3) да ли је постојала двострукост поступка (*bis*).

Испитујући први услов, односно да ли су оба поступка која су вођена против подносиоца вођена за дело које по својој природи представља кажњиво дело, Уставни суд указује да је неопходно пре свега одлучити да ли се конкретан прекршајни поступак односио на тзв. „кривичну“ ствар, односно да ли је прва осуда по својој природи била „кривична“. Полазећи пре свега од „мерила Енгел“ на основу којих се утврђује да ли се ради о „оптужби за кривично дело“ (правна квалификација дела према домаћем законодавству; природа дела која подразумева два кумулативна поткритеријума – обим прекршене норме и сврху казне, као и природу и степен тежине казне), и од утврђеног чињеничног стања у тачки 3. образложења ове одлуке, те посебно уставноправног оквира заштите начела забране двоструке угрожености прокламованог у одредби члана 34. став 4. у вези са одредбом члана 33. став 8. Устава, Уставни суд је оценио да прекршајни поступак, који је вођен против подносиоца уставне жалбе, јесте вођен за дело које по својој природи и тежини и сврси запређене санкције представља кажњиво дело.

Испитујући други услов, односно да ли у конкретном случају постоји идентитет казних дела због којих је подносилац оглашен кривим у прекршајном и кривичном поступку (*idem*), Уставни суд је пошао од чињенично утемељеног приступа који примењује и Европски суд за људска права (према коме се члан 4. Протокола 7 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода мора схватити на начин да забрањује казнени прогон или суђење за друго дело у мери у којој оно произлази из истоветних чињеница или чињеница које су у суштини битно исте као и прво кажњиво дело за које је већ донета правноснажна осуђујућа или ослобађајућа пресуда – видети, поред осталих, пресуде ЕСЉП: *Маресџи и ројшив Хрвајске*, број 55759/07 од 25. јула 2009. године, став 62; *Муслија и ројшив Босне и Херцеговине*, број 32042/11 од 14. јануара 2014. године, ст. 32. и 33).

У конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе најпре прекршајно оглашен одговорним што је „31. јануара 2009. године у 10,00 сати у Нишу у Улици К., испред пијаце „Б.“ нарушавао јавни ред и мир, насиљем угрозио мир и личну сигурност Н.М., као и мир и спокојство осталих грађана, на тај начин што је пришао, изреволтиран тиме што је Н.М., који у ЈКП „Т.“ ради као наплаћивач тезги, који је ударио његову снају С.С. која је продавала јабуке, и Н.М. задао један ударац десном руком у пределу лица од чега је исти задобио повреду у виду црвенила и крварења из носа“.

Након правноснажности наведеног прекршајног решења, подносилац уставне жалбе је оглашен кривим у кривичном поступку по оптужном предлогу надлежног тужилаштва што је „31. јануара 2009. године, око 10,00 часова у Нишу, у ул. К., на пијаци „Б.“ напао службено лице у вршењу службене дужности, радника ЈКП „Т.“ оштећеног Н.М. из Ниша, на тај начин што је најпре оштећени удаљавао са улаза у пијаци С.С., која је вршила ванпијачну продају, у ком тренутку је изненада дотрчао окривљени и оштећеног ударио песницом у лице, након чега је напустио лице места, а био је свестан свог дела, његове забрањености и противправности и хтео је његово извршење“.

Следом наведеног, Уставни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе у прекршајном поступку оглашен одговорним, а у кривичном поступку кривим, на основу битно истих чињеница. Тачније, чињенице које су обухваћене изреком прекршајног решења којим је подносилац правноснажно оглашен одговорним, у суштини су битно исте у односу на чињенице за које је подносилац уставне жалбе оглашен кривим у кривичном поступку, након што је прекршајна осуда постала правноснажна (*res iudicata*).

Међутим, Уставни суд указује да се, и поред утврђеног чињеничног идентитета дела, у сваком конкретном случају морају размотрити и два додатна, односно корективна критеријума: 1) идентитет заштићеног добра и тежине последице дела; 2) идентитет санкције (како би се одговорило на питање да ли су дела због којих се подносилац уставне жалбе гони или је осуђен у различитим поступцима иста – *idem*).

Испитујући постојање наведених корективних критеријума у конкретном случају, Уставни суд је утврдио:

1) У погледу критеријума идентичности заштићених објеката и тежине последице дела, Уставни суд понавља да се одредбом члана 6. став 3. ЗЈРМ штите појединци од непристојног и дрског вређања, као и од физичког насртаја од стране других лица. Тачније, наведена одредба Закона о прекршајном поступку усмерена је према свим грађанима, без изузетка и без обзира на својство, односно статус који појединац у друштву има. Са друге стране, одредбама члана 323. Кривичног законика штите се од напада службена лица у вршењу службене дужности. Циљ кривичноправне заштите службених лица у вршењу службе је да се та служба обавља без сметњи и по прописима, односно да се лицима која је обављају омогући да ефикасно, потпуно и законито предузимају службене радње од значаја како за друштво у целини, тако и за појединце, посебно у оним случајевима када се тим радњама остварује заштита њихових права и слобода.

У конкретном случају, подносилац уставне жалбе је у прекршајном поступку оглашен одговорним јер је нарушавао јавни ред и мир, насиљем угрозио мир и личну сигурност Н.М., као и спокојство осталих грађана. Уставни суд је утврдио да Општински орган за прекршаје у Нишу у изреци решења Уп. 02-931/09 није проширио чињенични опис прекршаја у односу на својство оштећеног Н.М. као службеног лица и на тај начин није обухватио чињенични супстрат кривичног дела напад на службено лице у вршењу службене дужности. Стога је Уставни суд закључио да, у конкретном случају, утврђивање прекршајне одговорности подносиоца уставне жалбе за прекршај из члана 6. став 3. ЗЈРМ није представљало сметњу за његово кривично гоњење због кривичног дела напад на службено лице у вршењу службене дужности, због непостојања идентитета заштићених добара и тежине последице.

2) У погледу критеријума идентитета санкције, односно питања казнене природе санкције изречене изван кривичног поступка, Уставни суд указује да се сагласно пракси Европског суда за људска права, поред наведених „Енгел“ критеријума, приликом оцене казнене природе неке мере, морају имати у виду

и следећи критеријуми: природа и циљ санкције (превенција, репарација, репресија); квалификација санкције према унутрашњем праву; поступак одређивања и извршења и тежина (првенствено забрањене) санкције.

Примењујући наведене критеријуме на конкретан случај, Уставни суд, пре свега, констатује да је подносиоцу уставне жалбе у прекршајном поступку изречена опомена, а у кривичном поступку условна осуда (тако што му је утврђена казна затвора у трајању од три месеца и истовремено је одређено да се иста неће извршити уколико у року од једне године од правноснажности пресуде не изврши ново кривично дело).

Уставни суд даље констатује да је за извршење прекршаја из члана 6. став 3. ЗЈРМ законом забрањена новчана казна до 30.000,00 динара или казна затвора до 60 дана, а да је за кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 1. КЗ прописана казна затвора од три месеца до три године. Имајући у виду да је за наведени прекршај новчана казна алтернативно прописана са казном затвора, односно да поред своје превентивне сврхе (да одврати од друштвено непожељног понашања) има за циљ и да казни преступника за дрско и насилничко понашање, што је својствено свим кривичним санкцијама, Уставни суд је оценио да забрањена казна затвора до 60 дана за наведени прекршај несумњиво указује на њен кривичноправни карактер.

Међутим, Уставни суд истиче да је у конкретном случају битно то што је подносиоцу уставне жалбе у прекршајном поступку изречена опомена. У том смислу, Уставни суд указује да се опомена као мера упозорења, иако представља кривичну санкцију (јер се изриче поводом извршеног прекршаја, прекршајно одговорном учиниоцу), у садржинском смислу и циљевима који се њеним изрицањем желе постићи, значајно разликује од казне, било да ли се ради о новчаној, или казни затвора. У конкретном случају, циљ изречене санкције – опомене, искључиво је био превентивни, односно циљ мере није била ни репарација, нити репресија, а опомена се има сматрати извршеном самим даном изрицања. Другим речима, специфичност опомене као санкције огледа се у томе што она представља својеврсни спој „казне“ у материјалном смислу и мере која служи за извршење „казне“ (видети пресуду ЕСЉП у предмету *Del Rio Prada против Шпаније*, број 42750/09 од 21. октобра 2013. године, ст. 82. и 83). При томе, „казнена“ природа опомене је исцрпљена њеним превентивним карактером, с тим да опомена као санкција има уједно „извршни“ карактер, јер самим изрицањем бива извршена. На другој страни, Уставни суд указује да је и условна осуда, као и (судска) опомена, мера упозорења. Међутим, садржина условне осуде као кривичне санкције је одлагање извршења утврђене казне (новчане или затворске), уз наметање обавезе осуђеном да за одређено време (рок провере) не изврши ново кривично дело, односно да изврши друге обавеза које му суд одреди. Тачније, уколико осуђени у року провере изврши ново кривично дело, условна осуда ће, под законом прописаним условима, бити опозвана и суд ће изрећи претходно утврђену казну (новчану или затворску). Стога условна осуда, поред свог превентивног, може имати и репресивни карактер,

при чему се, након опозивања условне осуде, утврђена казна, која има репресивни карактер, извршава у посебном законом утврђеном поступку.

Следом свега до сада наведеног Уставни суд је оценио да, у конкретном случају, кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности није конзумирано наведеним прекршајем против јавног реда и мира, те да дела због којих је подносилац уставне жалбе два пута оглашен кривим, нису иста (*idem*).

Испитујући трећи услов, односно да ли је у конкретном случају постојала двострукост поступка (*bis*), Уставни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе прво правноснажно оглашен одговорним у прекршајном поступку који је вођен пред Општинским органом за прекршаје у Нишу у предмету Уп. 02-931/09, као и да је потом правноснажно оглашен кривим у кривичном поступку који је вођен пред Основним судом у Нишу у предмету К. 979/10. Из оспорене пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 2567/10 од 12. октобра 2010. године несумњиво произлази да је осуда из прекршајног поступка постала правноснажна и стекла статус „*res iudicata*“. Међутим, имајући у виду да је Уставни суд оценио да дела због којих је подносилац уставне жалбе оглашен одговорним, односно кривим у прекршајном и кривичном поступку нису иста, то чињеница да су се против њега водила два различита поступка, у конкретном случају, нису од значаја за другачију одлуку Суда.

Полазећи од тога да је циљ члана 34. став 4. Устава забрана вођења поступка који је окончан одлуком која је стекла статус „*res iudicata*“, а да је Уставни суд утврдио да је подносилац уставне жалбе првобитно оглашен одговорним у прекршајном поступку који се у смислу одредаба члана 34. став 4. и члана 33. став 8. Устава изједначава са кривичним поступком, те да је након правноснажности прекршајне пресуде он оглашен кривим за кривична дела која су се односила на исто понашање за које је опоменут у прекршајном поступку и која су обухватала у суштини исте чињенице, а за која је применом и корективних критеријума утврђено да се не ради о истом делу (*idem*), Уставни суд је оценио да оспореним пресудама није дошло до повреде начела *ne bis in idem*.

С обзиром на све напред изложено, Уставни суд је утврдио да подносиоцу уставне жалбе није повређено право на правну сигурност у казненом праву, зајемчено одредбом члана 34. став 4. Устава, па је уставну жалбу у овом делу одбио као неосновану, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одлучујући као у првом делу изреке.

6. Испитујући постојање претпоставки за вођење поступка по поднетој уставној жалби у односу на истакнуту повреду права на суђење у разумном року, Уставни суд је утврдио да је кривични поступак започео 14. јула 2009. године, подношењем оптужног предлога Општинског јавног тужилаштва у Нишу Кт. 844/09, а да је правноснажно окончан 12. октобра 2010. године доношењем оспорене пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 2567/10. Будући да је кривични поступак против подносиоца уставне жалбе укупно трајао једну годину и три месеца, Уставни суд је оценио да се, у конкретном

случају, наводи подносиоца не могу сматрати уставноправним разлозима за тврдњу о повреди означеног Уставом зајемченог права.

У односу на истакнуте повреде права на правично суђење и посебних права окривљеног, из члана 32. став 1. и члана 33. став 1. Устава, Уставни суд је утврдио да подносилац није навео разлоге, односно да није пружио доказе који би основано и *prima facie* указивали на то да су му оспореним пресудама повређена означена уставна права.

Стога је Суд, сагласно одредбама члана 36. став 1. тач. 5) и 7) Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу одбацио, јер не постоје претпоставке за вођење поступка, одлучујући као у другом делу изреке.

Сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, Суд је одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, због ширег значаја за заштиту уставности и законитости и Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

7. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-6835/2012 од 12. новембра 2014. године („Службени гласник РС“, број 8/15) (нема повреде права из члана 32. став 1. и члана 34. став 4. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба М. И. изјављена против пресуде Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године и пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 1964/11 од 28. маја 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. М. И. из Н. поднео је Уставном суду, 17. августа 2012. године, преко пуномоћника С. В., адвоката из Н., уставну жалбу против пресуде Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године и пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 1964/11 од 28. маја 2012. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. став 4. Устава.

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је „у записнику о главном претресу од 27. октобра 2010. године сведок И.И. навео да је критичном приликом он управљао путничким возилом марке Југо 45, а не његов стриц М., а коју чињеницу је потврдио и саслушани сведок И.И., па се поставља питање на основу којих чињеница је првостепени суд, а самим тим и другостепени донео овако накарадну одлуку“; да је поступајући суд био дужан и обавезан да према одредбама Законика о кривичном поступку

провери одбрану окривљеног и у ситуацији када потпуно призна извршење кривичног дела; да „што се тиче исказа сведока П. на чијем исказу одлуку темељи првостепени суд, о томе се овај бранилац изјаснио у жалби, а о овоме у пресуди Апелационог суда нема ни једне једине речи“; да се „у конкретном случају ради о пресуђеној ствари, па је првостепени суд, као и другостепени, уз правилну примену одредбе члана 345. став 2. Законика о кривичном поступку, морао да донесе пресуду којом се оптужба одбија, а ово из разлога што је против окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, вођен прекршајни поступак за исто дело и исти чињенични опис, те је на тај начин подносиоцу ускраћено право на правично суђење“.

Подносилац суштински истиче и повреду права на правну сигурност у казненом праву, како то произлази из навода саме уставне жалбе.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном претходном поступку утврдио да је решењем Општинског органа за прекршаје у Нишу Уп. 20-10920/08 од 26. новембра 2008. године окривљени, овде подносилац уставне жалбе, оглашен одговорним за прекршај из члана 226. став 1. тачка 28) Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима („Службени лист СФРЈ“, бр. 50/88, 63/88, 80/89, 29/90 и 11/91, „Службени лист СРЈ“, бр. 34/92, 13/93, 24/94, 41/94, 28/96 и 3/02 и „Службени гласник РС“, број 101/05), па му је изречена новчана казна у износу од девет хиљада динара и заштитна мера забране управљања моторним возилом „Б“ категорије у трајању од четири месеца.

У образложењу решења Општинског органа за прекршаје у Нишу Уп. 20-10920/08 од 26. новембра 2008. године је наведено да је окривљени „одговоран што је дана 12. јуна 2008. године у 16h и 20 min у Н., на булевару Н. Т, управљао путничким возилом марке 'Застава – Југо', регистарски број НИ 138-065, под дејством алкохола у количини од 1,91 промила алкохола у организму, а што је утврђено на лицу места алкотестирањем, односно у количини од 2,58 промила, а што је утврђено хемијском анализом крви од стране Завода за судску медицину“.

Решењем Већа за прекршаје у Нишу Вп. 323/09-5 од 2. јуна 2009. године одбијена је као неоснована жалба окривљеног изјављена против првостепеног решења Општинског органа за прекршаје у Нишу Уп. 20-10920/08 од 26. новембра 2008. године.

Оспореном пресудом Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године подносилац уставне жалбе је оглашен кривим за кривично дело угрожавања јавног саобраћаја из члана 289. став 1. Кривичног законика

(„Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09) и изречена му је новчана казна у износу од сто хиљада динара и мера безбедности забране управљања моторним возилом „Б“ категорије у трајању од шест месеци.

У образложењу оспорене пресуде Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године је наведено да је подносилац уставне жалбе „крив што је дана 12. јуна 2008. године око 16h и 20 min, у Н., као учесник у саобраћају на путевима угрозио јавни саобраћај и довео у опасност тело оштећеног А.О. из Н., на тај начин што је управљао путничким возилом марке 'Застава – Југо', регистарски број НИ 138-065 Булеваром Н. Т, из правца Булевар 12. Ф. у правцу моста М., левом саобраћајном траком, супротно одредбама члана 164. став 1. ЗООБС-а (Закон о основама безбедности саобраћаја на путевима), под дејством алкохола у организму од 1,60 промила, због чега није био способан да безбедно управља возилом, те се кретао супротно члану 45. став 1. ЗООБС-а, неприлагођеном брзином, условима и стању пута, густини саобраћаја и близини семафора, па тако када је дошао до ауто пијаце није успео да заустави возило, када се приближио семафору и путничком возилу марке 'Фиат тип' регистарски број НИ 739-63, којим је управљао оштећени А.О. и који се кретао испред њега у истом смеру, и том приликом је почео да зауставља своје возило, јер се налазио у колони испред семафора на коме је било упаљено црвено светло, већ је предњим делом свог возила ударио у задњи део возила марке 'Фиат тип', којом приликом је возач овог возила оштећени А.О. задобио лаке телесне повреде у облику истегнућа врата, а био је свестан да вођњом на овакав начин може угрозити безбедност јавног саобраћаја и изазвати забрањене последице, у виду наступања лаких телесних повреда, па је на угрожавање и наступање последица пристао, а такође је био урачунљив, свестан противправности и забрањености дела“.

Оспореном пресудом Апелационог суда у Нишу Кж1. 1964/11 од 28. маја 2012. године одбијена је као неоснована жалба окривљеног изјављена против пресуде Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава зајемчено је право на правично суђење тако што је утврђено да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Одредбом члана 34. став 4. Устава утврђено је да нико не може бити гоњен ни кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или за које је оптужба правноснажно одбијена или поступак правноснажно обустављен, нити судска одлука може бити измењена на штету окривљеног у поступку по ванредном правном леку, као и да истим забранама подлеже вођење поступка за неко друго кажњиво дело.

Одредбом члана 289. став 1. Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09) прописано је да ће се учесник у саобраћају на путевима који се не придржава саобраћајних прописа и тиме тако угрози јавни саобраћај да доведе у опасност живот или тело људи или имовину већег обима, па услед тога код другог наступи лака телесна повреда

или проузрокује имовинску штету која прелази износ од двеста хиљада динара, казнити затвором до три године.

Одредбама Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима („Службени лист СФРЈ“, бр. 50/88, 63/88, 80/89, 29/90 и 11/91, „Службени лист СРЈ“, бр. 34/92, 13/93, 24/94, 41/94, 28/96 и 3/02 и „Службени гласник РС“, број 101/05) прописано је да: возач не сме да управља возилом у саобраћају на путу, ни да почне да управља возилом под дејством алкохола (члан 164. став 1.); сматраће се да је под дејством алкохола лице за које се анализом крви или крви и урина или другом методом мерења количине алкохола у организму утврди да садржина алкохола у крви износи више од 0,5 g/kg или ако је присуство алкохола у организму утврђено одговарајућим средствима или апаратима (алкометром и др.) за мерење алкохолисаности, што одговара количинама већим од 0,5 g/kg, или код кога се, без обзира на садржину алкохола у крви, стручним прегледом утврди да показује знаке алкохолне поремећености (члан 164. став 2.); да ће се новчаном казном од 5.000 до 25.000 динара или казном затвора до шездесет дана казнити за прекршај возач који управља или почне да управља возилом у саобраћају на путу или возач инструктор док оспособљава кандидата за возача у практичном управљању возилом противно одредбама члана 164. овог закона (члан 226. став 1. тачка 28)).

5. У односу на истакнуту повреду права на правично суђење, Уставни суд је утврдио да се подносилац уставне жалбе, као правноснажно осуђено лице у кривичном поступку, овом суду обраћа незадовољан одлуком надлежног суда којом је утврђена његова кривица за кривично дело угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. став 1. Кривичног законика и последично му је изречена новчана казна у износу од сто хиљада динара и мера безбедности забране управљања моторним возилом „Б“ категорије у трајању од шест месеци.

Подносилац уставне жалбе изричито оспорава оцену доказа и утврђено чињенично стање у кривичном поступку који се водио против њега. При томе, наводи да „у записнику о главном претресу од 27. октобра 2010. године сведок И.И. навео да је критичном приликом он управљао путничким возилом марке Југо 45, а не његов стриц М., а коју чињеницу је потврдио и саслушани сведок И.И., па се поставља питање на основу којих чињеница је првостепени суд, а самим тим и другостепени донео овако накарадну одлуку“, те у суштини захтева да Уставни суд оцени ове његове наводе и да због „погрешног утврђеног чињеничног стања“ поништи оспорене пресуде.

Уставни суд и у овом предмету указује на то да није овлашћен да уместо и након редовних судова оцењује изведене доказе у кривичном поступку и да тиме преузима судску надлежност, нити да утврђује чињенично стање, да се изјашњава о томе да ли је окривљени учинио кривично дело, као и о целисходности врсте и висине изречене казне, уколико из разлога наведених у уставној жалби не произлази да је доказни поступак спроведен, односно да су докази очигледно цењени на штету окривљеног у поступку, што у конкретном предмету није случај. Уставни суд није надлежан ни да

оцењује законитост судских одлука које су оспорене уставном жалбом, већ само да испита да ли је поступак у коме су те одлуке донете био у целини правичан, односно да ли су поступајући судови обезбедили подносиоцу процесне гаранције зајемчене Уставом. Уставни суд констатује да наводи уставне жалбе не указују *prima facie* да су оспорене пресуде резултат произвољности у поступању редовних судова.

С тим у вези, Уставни суд указује да су судови извели и оценили бројне друге доказе који су подробно образложени, а на којима су оспорене пресуде засноване.

6. Подносилац уставне жалбе образлаже повреду права из члана 34. став 4. Устава тиме што се „у конкретном случају ради о пресуђеној ствари, па је првостепени суд, као и другостепени, уз правилну примену одредбе члана 345. став 2. Законика о кривичном поступку, морао да донесе пресуду којом се оптужба одбија, а ово из разлога што је против окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, вођен прекршајни поступак за исто дело и исти чињенични опис“. Уставни суд је оценио да су овакви наводи подносиоца о повреди начела *ne bis in idem* из члана 34. став 4. Устава, очигледно неосновани.

Наиме, решењем Општинског органа за прекршаје у Нишу Уп. 20-10920/08 од 26. новембра 2008. године подносилац уставне жалбе је најпре прекршајно оглашен кривим што је „дана 12. јуна 2008. године у 16h и 20 min у Н., на Булевару Н. Т. управљао путничким возилом марке 'Застава – Југо', регистарски број НИ 138-065, под дејством алкохола у количини од 1,91 промила алкохола у организму, а што је утврђено на лицу места алкотестирањем, односно у количини од 2, 58 промила, а што је утврђено хемијском анализом крви од стране Завода за судску медицину“.

Након правноснажности наведеног прекршајног решења, подносилац уставне жалбе је оглашен кривим оспореном пресудом Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године што је „дана 12. јуна 2008. године око 16h и 20 min, у Н., као учесник у саобраћају на путевима угрозио јавни саобраћај и довео у опасност тело оштећеног А.О. из Н., на тај начин што је управљао путничким возилом марке застава – југо, регистарски број НИ 138-065 Булеваром Н. Т. из правца Булевара 12. Ф. у правцу моста М., левом саобраћајном траком, супротно одредбама члана 164. став 1. ЗООБС-а, под дејством алкохола у организму од 1,60 промила, због чега није био способан да безбедно управља возилом, те се кретао супротно члану 45. став 1. ЗООБС-а, неприлагођеном брзином, условима и стању пута, густини саобраћаја и близини семафора, па тако када је дошао до ауто пијаце није успео да заустави возило, када се приближио семафору и путничком возилу марке фиат типом регистарски број НИ 739-63, којим је управљао оштећени А.О. и који се кретао испред њега у истом смеру, и том приликом је почео да зауставља своје возило, јер се налазио у колони испред семафора на коме је било упаљено црвено светло, већ је предњим делом свог возила ударио у задњи део возила марке фиат типом, којом приликом је возач овог возила оштећени А.О. задобио лаке телесне повреде у облику истегнућа врата, а био је свестан да вођњом на овакав начин може угрозити безбедност јавног саобраћаја и изазвати забрањене последице, у виду наступања лаких телесних

повреда, па је на угрожавање и наступање последица пристао, а такође је био урачуњљив, свестан противправности и забрањености дела“.

С тим у вези, Уставни суд подсећа да је у Одлуци Уж-1285/2012 од 26. марта 2014. године поставио критеријуме на основу којих врши оцену да ли је дошло до повреде начела *ne bis in idem*. У конкретном случају предмет уставне жалбе је један животни догађај, у оквиру кога се могу јасно издвојити два различита казнена дела – прекршај из члана 226. став 1. тачка 28) Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима и кривично дело угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. став 1. Кривичног законика. Док је против подносиоца уставне жалбе прекршајни поступак вођен због управљања путничким возилом у алкохолисаном стању, дотле је у кривичном поступку расправљано о оптужби да је као учесник у саобраћају довео у опасност тело оштећеног и нанео му лаке телесне повреде. Реч је, дакле, о казним делима која нису утемељена на истоветним или битно истим чињеницама, а уз то се разликују и у односу на заштићено добро и последицу.

На основу тога је Уставни суд утврдио да, у конкретном случају, кривично дело угрожавање јавног саобраћаја није конзумирано наведеним прекршајем, те да дела због којих је подносилац уставне жалбе два пута оглашен кривим, нису иста.

7. Имајући у виду све наведено, Уставни суд је оценио да оспореним пресудама Основног суда у Нишу К. 272/10 од 16. марта 2011. године и Апелационог суда у Нишу Кж1. 1964/11 од 28. маја 2012. године подносиоцу уставне жалбе нису повређена права на правично суђење и на правну сигурност у казненом праву, зејемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 34. став 4. Устава, те је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу одбио као неосновану и одлучио као у изреци.

8. Полазећи од наведеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

9. На основу одредбе члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, Уставни суд је одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, због ширег значаја за заштиту уставности и законитости и људских права и слобода.

Одлука Уж-4982/2010 од 22. децембра 2014. године

(повреда њива на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Д. С. и утврђује да је у кривичном поступку који је вођен пред Основним судом у Нишу К. 6839/10 (раније Војним судом у Нишу К. 247/98) повређено право подносиоца уставне жалбе на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Утврђује се право подносиоца уставне жалбе Д. С. на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.300 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде.

3. Одбацује се уставна жалба С. С. и З. С.

О б р а з л о ж е њ е

1. Д. С., С. С. и З. С., сви из села Г. К. код Ниша, поднели су 29. новембра 2010. године, преко пуномоћника З. М., адвоката из Ниша, уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, у поступку који је вођен пред Основним судом у Нишу К. 6839/10 (раније пред Војним судом у Нишу К. 247/98).

Према наводима подносилаца уставне жалбе, Д. С. је 13. јануара 1998. године, у селу Г. К. код Ниша, услед експлозије задобио тешке телесне повреде опасне по живот које су резултирале тешким инвалидитетом, јер је остао без обе руке и са тешким повредама грудног коша. У том тренутку, он је имао 15 година. До експлозије је дошло услед паљења опасних хемијских средстава – компоненти личног прибора за деконтаминацију, који су били остављени на полигону Војске Југославије, неуништени, необезбеђени и противправно разбацани у кругу полигона. У то време, малолетни Д. С. и његов друг Н. Р. су дошли у посед тих хемијских средстава и њима се „играли“, када је и дошло до експлозије.

Подносиоци уставне жалбе даље наводе да је војни тужилац у Нишу Војном суду у Нишу поднео оптужницу против лица које је било одговорно – капетана М. М. Међутим, због неажурности, а делимично и потпуне неактивности државних органа тј. судова, и то у распону од скоро 13 година, наступила је апсолутна застарелост кривичног гоњења против окривљеног.

Таквим поступањем, односно непоступањем судова, одговорно лице је избегло кривичну одговорност, чиме је изостала морална сатисфакција подносилаца уставне жалбе, као и могућност тражења права на накнаду материјалне и нематеријалне штете.

Подноском од 17. јуна 2011. године, подносиоци су допунили уставну жалбу, истичући и повреду права на живот, зајемченог одредбом члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Предложили су да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених права и утврди право на накнаду материјалне и нематеријалне штете.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подноси-тељке уставне жалбе повређено или ускраћено њена Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку утврдио следеће чињенице од значаја за одлучивање:

У селу Г. К. код Ниша, у дворишту куће М. Р., 13. јануара 1998. године, дошло је до експлозије у којој је тешко повређен тада малолетни Д. С., овде први подносилац уставне жалбе. Експлозија је била изазвана импровизованом експлозивном направом (метална пумпа за моторна возила напуњена деловима војних хемијских средстава за личну деконтаминацију која је запаљена жаром од нагорелог дрвета). До ових хемијских средстава први подносилац уставне жалбе и Н. Р. дошли су на стрелиште Војске Југославије ВП 6592 Н.

Непосредно након експлозије, први подносилац је хитно превезен у Клиничко-болнички центар у Н., где је примљен као хитан случај у тешком општем стању, након задобијања ране од експлозије и деструкције десне подлактице, леве шаке и леве половине грудног коша.

Истог дана, 13. јануара 1998. године, припадници Војне полиције Ниш, извршили су увиђај, утврдили ко је лице одговорно за раскомплетирање опреме у којој су била хемијска средства која су изазвала експлозију, утврдили стање на војном полигону, где су затекли делове прибора за личну деконтаминацију и упутили на вештачење супстанце нађене на лицу места. Тог дана увиђај је извршио и истражни судија Општинског суда у Нишу. У записнику о увиђају истражног судије, поред осталог, констатовано је да је у скоро свим деловима куће М. Р. пронађено више делова прибора за личну деконтаминацију, чауре од испалених метака, те неколико школских метака.

Војна полиција у Нишу поднела је Војном тужиоцу у Нишу 16. фебруара 1998. године кривичну пријаву против М. М., капетана из ВП 6021 Н, због постојања основане сумње да се М. М., као стручно лице и председник комисије за раскомплетирање средстава за личну деконтаминацију, није придржавао правила и упутстава која регулишу поступак за уништавање расходованих прибора, већ је издавао наређења да се део остатака од прибора одвози на полигон, ту истовари и пали, иако за то нису биле ископане сабирне јаме. По завршетку радова на раскомплетирању, М.М. није обишао место где су прибори паљени, већ је сачинио извештај где је рекао да су остаци прибора спаљени и закопани, иако то није била истина.

Војни тужилац у Нишу је 27. марта 1998. године поднео истражном судији Војног суда у Нишу захтев за спровођење истраге против М. М. због постојања основане сумње да је извршио кривично дело тешко дело против опште сигурности из члана 194. став 3. у вези члана 187. став 4. у вези са ставом 1. тада важећег Кривичног закона Републике Србије. Војни суд у Нишу је 22. маја 1998. године донео решење Ки. 286/98 о спровођењу истраге против окривљеног М.М., која је завршена 2. јула 1998. године.

Војни тужилац у Нишу је 27. августа 1998. године подигао оптужницу против окривљеног М.М. због извршења кривичног дела – тешко дело против опште сигурности из члана 194. став 3. у вези са чланом 187. став 4. у вези са ставом 2. тада важећег Кривичног закона Републике Србије.

Главни претрес заказан је за 16. децембар 1998. године, али је 5. децембра 1998. године преказан за 24. децембар 1998. године, када је и одржан. На главном претресу је, између осталог, наложено вештачење нађених остатака импровизоване експлозивне направе и хемијских средстава са лица места, као и делимична реконструкција предметног догађаја.

Делимична реконструкција догађаја извршена је 8. марта 1999. године.

В. и. Војске Југославије, који је био одређен за вештачење, 1. фебруара 1999. године, обавестио је Војни суд у Нишу да „проблематика предмета не спада у делатност Одсека за експлозиве В. и. ВЈ“.

Војни суд у Нишу је поднесцима од 18. јануара 2000. и 11. фебруара 2000. године поновио наредбе да се изврши поменуто вештачење од стране В. и. Војске Југославије, али је од тог института поново добио одговор да њихова делатност не обухвата вештачење из области за коју се оно тражи у конкретном случају.

Војни суд у Нишу је 9. марта 2000. године донео нову наредбу о вештачењу, у којој је одређено да ће вештачење извршити Институт „К. С.“ из Б. У прилогу наредбе, Институту је достављен и целокупан спис предмета, те је наложено да се вештачење изврши у најкраћем року и да се суду налаз и мишљење вештака врати са списима предмета.

У периоду од 9. марта 2000. године, па до 10. септембра 2008. године, у списима предмета нема информације о било каквој активности суда, Института „К. С.“ или било ког државног органа.

Дописом од 10. септембра 2008. године, Општински суд у Нишу, замолио је Окружни суд у Нишу да по службеној дужности затражи списе предмета од Института „К. С.“ из Б.

Окружни суд у Нишу је 16. септембра 2008. године, тражио од Института „К. С.“ из Б. да спис достави Окружном суду у Нишу, који је преузео надлежност Војног суда у Нишу. Списи су достављени 22. јануара 2009. године.

Окружни суд у Нишу је 5. фебруара 2009. године доставио списе предмета Окружном јавном тужилаштву у Нишу, како би се изјаснио о прихватању оптужнице Војног тужилаштва у Нишу ВКТ. 133/98 од 27. августа 1998. године.

Окружно јавно тужилаштво у Нишу је 9. фебруара 2009. године вратило списе предмета Окружном суду у Нишу, уз предлог да се суд огласи стварно ненадлежним за даље поступање.

Окружни суд у Нишу је 11. фебруара 2009. године донео решење ВКП. 11/09 којим се огласио стварно ненадлежним за поступање и одлучивање у предмету ВПК. 11/09 против окривљеног М.М. Ставом другим изреке овог решења, наложено је да по правоснажности решења спис предмета буде достављен Општинском суду у Нишу, као месно и стварно надлежном.

Виши суд у Нишу је 9. августа 2010. године доставио спис предмета Основном суду у Нишу.

Основни суд у Нишу је 23. августа 2010. године доставио спис предмета Основном јавном тужилаштву у Нишу, како би се изјаснило о прихватању оптужнице Војног тужиоца у Нишу, уз напомену да је наступила апсолутна застарелост кривичног гоњења.

Основно јавно тужилаштво је 7. септембра 2010. године вратило списе предмета Основном суду у Нишу, уз напомену да прихватају оптужницу Војног тужиоца у Нишу.

Решењем Основног суда у Нишу К. 6839/10 од 13. септембра 2010. године, које је исправљено решењем К. 6839/10 од 22. октобра 2010. године, обустављен је кривични поступак против окривљеног М.М. због апсолутне застарелости кривичног гоњења.

4. Одредбама Устава, на чију повреду указује подносилац у уставној жалби, утврђено је: да је људски живот неприкосновен (члан 24. став 1.); да свако има право да независан, непристрасан и законом установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1).

Одредба члана 2. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода којом се гарантује право на живот садржински је идентична одредби члана 24. став 1. Устава Републике Србије, па је Суд истакнуте наводне повреде означених права ценио у односу на одредбе Устава, и то члана 24. став 1. којим се јемчи да је људски живот неприкосновен.

5. Доносећи одлуку у овом уставносудском предмету, Уставни суд је претходно утврдио: 1) да су уставну жалбу поднели Д. С., који је имао својство оштећеног у кривичном поступку, и његови родитељи; 2) да подносиоци уставном жалбом од 29. новембра 2010. године оспоравају дужину трајања кривичног поступка који није испунио захтеве брзог и ефикасног поступања у вези са тешким рањавањем Д. С., а што је за последицу имало наступање апсолутне застарелости кривичног гоњења; 3) да су подносиоци поднеском од 16. јуна 2011. године истакли и повреду права на живот, зајемчену одредбом члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, односно одредбом члана 24. став 1. Устава; 4) да је до тешког рањавања подносиоца уставне жалбе Д. С., које је за последицу имало ампутацију обе његове руке и тешки инвалидитет, према наводима из списка предмета Основног суда у Нишу К. 6839/10, дошло услед експлозије настале паљењем опасних хемијских средстава – компоненти личног прибора за деконтаминацију, који су били остављени на полигону Војске Југославије, неуништени и необезбеђени; 5) да тешко рањавање није имало смртни исход, али да се из отпусне листе са епикризом, записника војне полиције, записника полиције и других аката из списка предмета, као и врсте и интензитета повреда, може закључити да је живот подносиоца уставне жалбе Д. С. био озбиљно и непосредно угрожен.

6. Испитујући постојање процесних претпоставки за одлучивање по овој уставној жалби, прво питање којим се Уставни суд бавио односило се на

допуштеност уставне жалбе *ratione personae*. С обзиром на то да је Д. С. имао својство оштећеног у кривичном поступку и да је у тренутку подношења уставне жалбе био пунолетан, Уставни суд је нашао да његови родитељи, такође подносиоци уставне жалбе, С. С. и З. С., нису активно легитимисани у овом уставносудском спору. Наиме, Суд је утврдио да је у време отпочињања оспореног кривичног поступка, први подносилац уставне жалбе био малолетан, па су као његови законски заступници у поступку учествовали његови родитељи. Међутим, како је током трајања оспореног поступка први подносилац постао пунолетан, те како се у истом кривичном поступку није непосредно одлучивало о правима и обавезама С. С. и З. С., Уставни суд је оценио да они нису активно легитимисани за подношење уставне жалбе, те је, у односу на њих одбацио уставну жалбу, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка, и решио као у тачки 3. изреке.

Приликом испитивања допуштености уставне жалбе *ratione personae* у односу на Д. С., Уставни суд је имао у виду да он у својству оштећеног, оспорава дужину трајања кривичног поступка, а да је имовинскоправни захтев поставио у парници коју је покренуо пред надлежним судом. Иако Устав не гарантује право да ће се кривични поступак против трећих лица водити, а да се, према устаљеној пракси Суда, гаранције права на правично суђење из члана 32. Устава могу признати оштећеном само ако је у кривичном поступку поставио имовинскоправни захтев, за оцену допуштености уставне жалбе у конкретном случају је од значаја чињеница да је реч о кривичном поступку који се водио у вези са повредом права на живот које је заштићено одредбом члана 24. став 1. Устава.

С тим у вези, Уставни суд подсећа на свој став изражен у Одлуци Уж-4077/2010 од 14. јула 2011. године да право на живот не може да буде предмет било каквог ограничења или дерогирања, што обавезује државу да предузме све потребне мере како би се заштитио живот лица које је под њеном надлежношћу. Реч је о позитивној обавези државе која обухвата материјалноправни и процесноправни аспект.

Суд истиче да материјалноправни аспект позитивне обавеза државе подразумева и превентивно предузимање прикладних мера за заштиту појединца чији је телесни интегритет или живот угрожен било туђим криминалним понашањем (Европски суд за људска права, одлука *Осман њроџив Уједињеној Краљевстви*, 87/1997/871/1083, од 28. октобра 1998, § 115), било опасним делатностима које потенцијално представљају ризик за живот (Европски суд за људска права, одлука *Öneryıldız њроџив Турске*, 48939/99, од 30. новембра 2004, § 93). У складу с тим, јемства која се везују за право на живот примењују се како у циљу спречавања смртне последице, тако и предупређења опасности по живот или ризика од наступања болести (Европски суд за људска права, одлука *İlhan њроџив Турске*, 22277/93, од 27. јуна 2000, §§ 75, 76).

Посматрана са процесноправног аспекта, позитивна обавеза државе састоји се у спровођењу независне и делотворне истраге, при чему се, у случају

да је покренут кривични поступак, захтев за делотворним поступањем односи на поступак у целини, а то значи и на главни претрес (Европски суд за људска права, *Önerayıldız v. Türkiye*, претходно наведено, § 95). У том светлу би требало размотрити питање да ли је подносилац уставне жалбе, будући да је имовинскоправни захтев поставио у парници коју је покренуо пред надлежним судом, активно легитимисан за истицање повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава.

С тим у вези, Уставни суд подсећа да право на правично суђење из члана 32. Устава изворно спада у категорију заштитних права чији *ratio* се налази у потреби обезбеђења делотворне заштите основних људских права. Иако се према пракси Суда право, на суђење у разумном року као елемент права на правично суђење може признати оштећеном само под условом да је у кривичном поступку поставио имовинскоправни захтев, у конкретном кривичном поступку је расправљано о оптужби да је угрожено право на живот. Услед тога се, према схватању Уставног суда, поступање надлежног суда у конкретном случају мора оцењивати у светлу вишег, а уједно и нешто другачијег стандарда од оног који се везује за суђење у разумном року, тако да могућност оштећеног да указује на неделотворно поступање надлежних органа не може бити условљена чињеницом да ли је поднео имовинскоправни захтев. На основу тога, Уставни суд сматра да је подносилац уставне жалбе у овом случају активно легитимисан за истицање повреде права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава.

7. Оцењујући основаност навода о повреди права на суђење у разумном року, Уставни суд констатује да је период оцене разумности дужине трајања судског поступка који спада у надлежност Уставног суда, *ratione temporis*, почео 8. новембра 2006. године, када је ступио на снагу Устав Републике Србије који установљава уставну жалбу као правно средство за заштиту људских права и слобода и свакоме јемчи право на јавну и непристрасну расправу у разумном року. Уставни суд подсећа да је у својим досадашњим одлукама изнео становиште да, имајући у виду да судски поступак по својој природи представља јединствену целину, приликом оцене разумног рока суђења треба узети у обзир целокупни период трајања кривичног поступка, од дана када је донето решење о спровођењу истраге, па до окончања поступка.

Разумност дужине трајања поступка мора се утврђивати у сваком конкретном случају, првенствено имајући у виду следеће критеријуме: сложеност предмета, понашање подносиоца уставне жалбе и поступање надлежних органа власти, као и која је важност предмета расправљања за подносиоца уставне жалбе.

Ценећи наведене критеријуме за утврђивање повреде права на суђење у разумном року у конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је од доношења решења о спровођењу истраге, па до обустављања кривичног поступка у којем је расправљано о кривичној оптужби против лица које је оптужено да је учинило кривично дело, прошло скоро 12 година и четири месеца. За то време није донета чак ни првостепена пресуда. Подносилац уставне жалбе је имао неспорни интерес да се у поступку утврди да ли је

његово тешко рањавање, које је за последицу имало ампутацију обе руке и тешки инвалидитет, наступило услед пропуста окривљеног, што за њега без сумње има посебну важност. Подносилац уставне жалбе својим радњама није допринео дужем трајању судског поступка, а није имао на располагању делотворна правна средства против неоправдано дугог трајања кривичног поступка. Иако је у овом кривичном предмету било сложених правних и фактичких питања о којима је суд требало да се изјасни, а чињенично стање је било комплексно, јер је требало да се утврди да ли је постојала узрочно-последична веза између радњи окривљеног и последице која је наступила – тешког рањавања првог подносиоца уставне жалбе, Уставни суд налази да се поступање надлежних судова не може сматрати ефикасним, нарочито у светлу позитивне обавезе државе да делотворно истражи и у кривичном поступку расправи постојање сумње о повреди права на живот. Дужност суда је да поступак спроведе без одуговлачења и да ономогући сваку злоупотребу права која припадају лицима која учествују у поступку, да правовремено и ефикасно реагује и да благовремено предузме све законске мере у циљу разјашњења чињеничног стања и доношења одлуке. Уставни суд наглашава да је у правној држави од изузетне важности доношење одлука без одлагања, како се не би угрозила делотворност судске заштите Уставом гарантованих права и слобода и како би се одржало поверење грађана у судове.

По оцени Уставног суда, одуговлачење поступка у овом случају, услед чега је наступила апсолутна застарелост кривичног гоњења, искључиво је проузроковано пропуштањем надлежног суда да правовремено и ефикасно поступа. При томе, Суд налази да се ни сложено чињенично стање, као ни преузимање надлежности војних судова после њиховог укидања, не могу сматрати ваљаним разлогом који би могао да оправда прекорачење разумног рока за доношење судске одлуке. У прилог овој оцени говори и то да од 9. марта 2000. године, када је предмет послат на вештачење, па до 10. септембра 2008. године, тј. у периоду од скоро осам година, суд ниједном није упутио никакав допис или се код института информисао шта се дешава са наложеним вештачењем. Чак и тада, после скоро осам година, тек на иницијативу пуномоћника подносиоца уставне жалбе, првостепени суд је почео да се истражује где се предмет уопште налази.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу усвојио и утврдио да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено чланом 32. став 1. Устава, па је одлучио као у тачки 1. изреке.

Имајући у виду претходно утврђену повреду права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, Суд истиче да наводе о повреди права на живот из члана 24. став 1. Устава није посебно разматрао.

8. С обзиром на то да је утврдио повреду права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, те да је у конкретном кривичном предмету расправљано о оптужби да је повређено право на живот, а то је, сагласно процесном аспекту заштите поменутог права, од поступајућег суда захтевало да делотворно спроведе кривични поступак, да је оштећени у време несрећног

догађаја имао 15 година и да је остао тежак инвалид, Уставни суд налази да су у конкретном случају испуњени услови за разматрање захтева за накнаду нематеријалне штете подносиоца уставне жалбе. У складу с тим, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, у тачки 2. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе због констатоване повреде права на суђење у разумном року, у овом случају, оствари утврђивањем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.300 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је узео у обзир околности овог случаја, економско-социјалне прилике у Републици Србији, праксу овога суда и Европског суда за људска права у сличним случајевима, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећенима пружа одговарајуће задовољење.

9. Уставни суд је, на основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ У 2015. ГОДИНИ

I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Одлука Уж-9817/2012 од 28. маја 2015. године („Службени гласник РС“, број 58/15)
(нема повореде члана 76. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба И. Р. изјављена против решења Основног суда у Зрењанину И. 5689/12 од 5. новембра 2012. године и ИПВ(И). 411/12 од 7. децембра 2012. године због повреде члана 76. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

О б р а з л о ж е њ е

1. И. Р. из М. је, 21. децембра 2012. године, поднео Уставном суду уставну жалбу против решења Основног суда у Зрењанину И. 5689/12 од 5. новембра 2012. године и ИПВ(И). 411/12 од 7. децембра 2012. године, због повреде начела заштите националних мањина из члана 14. Устава Републике Србије, члана 75. Устава који садржи основне одредбе о правима припадника националних мањина и права на очување посебности из члана 79. Устава.

У уставној жалби је наведено да је у овом случају Основни суд у Зрењанину оспореним решењима подносиоцу ускратио право да се поступак води на мађарском језику као службеном језику који је у равноправној службеној употреби на подручју града Зрењанина, сагласно члану 5. Статута града Зрењанина; да се веће тога суда у побијаној другостепеној одлуци позвало на одредбу члана 95. ЗПП, чијој примени у конкретном случају нема места, јер одредбе овог члана, наиме, регулишу питања употребе језика странака и других учесника у поступку у коме је већ утврђен језик поступка, који се разликује од језика тих странака и других учесника у поступку; да се у конкретној ситуацији ради управо о одређивању језика на коме ће суд доносити своје одлуке, управљати поступком, обраћати се странкама, итд; да је предлагач тражио да тај језик буде мађарски, пошто му то право гарантује Устав ове државе и пошто су за остваривање тог права на подручју града Зрењанина испуњени сви законски услови; да је позивање у побијаном решењу на то да је поступак извршења писмени поступак, а да се одредбе члана 95. ЗПП односе на усмено општење у поступку, очигледан пример „промашене теме“; да када се тражи да језик поступка извршења буде мађарски, предлагач не тражи превођење, већ управо тражи да на мађарском језику буде донето решење о извршењу, јер то је право значење и смисао језика поступка извршења.

Подносилац је тражио да Уставни суд утврди да му је у поступку извршења повређено право на вођење поступка на мањинском језику.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, на основу навода уставне жалбе и приложене документације, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Основни суд у Зрењанину је оспореним решењем И. 5689/12 од 5. новембра 2012. године одредио извршење против извршног дужника, овде подносиоца уставне жалбе, ради намирења новчаног потраживања из извршне исправе и трошкова извршења.

Извршни дужник је поднео приговор против решења о извршењу, у коме је тражио да извршни судија усвоји овај приговор, укине побијано решење о извршењу, те након тога као претходно питање утврди мађарски језик као службени језик поступка. Навео је да не пристаје ни на какво превођење било каквог писмена у овом судског поступку са српског на мађарски језик или обрнуто, нити да се користи тумач за мађарско-српски језик. Извршни дужник је истакао да одлично познаје и српски и мађарски језик.

Основни суд у Зрењанину је оспореним решењем ИПВ(И). 411/12 од 7. децембра 2012. године делимично усвојио и делимично одбио приговор извршног дужника, те је преиначио решење о извршењу у делу у коме је одлучено о трошковима извршног поступка, тако што је одбио као неоснован захтев извршног повериоца за накнаду трошкова извршног поступка, док је у преосталом делу решење о извршењу потврдио. У образложењу оспореног решења је наведено: да према одредбама члана 95. ст. 1. и 2. Закона о парничном поступку, странке и други учесници у поступку имају право да на рочишту и приликом усменог предузимања процесних радњи пред судом употребљавају свој језик, а ако се поступак води на језику који странке, односно други учесници у поступку не разумеју, обезбедиће им се, ако то захтевају, усмено превођење на језик који разумеју онога што се износи на рочишту, као и усмено превођење исправа које се на рочишту користе ради доказивања; да је одредбом члана 97. став 1. ЗПП прописано је да странке и други учесници у поступку подносе суду своје тужбе, жалбе и друге поднеске на језику који је у службеној употреби у суду; да према одредби члана 28. Закона о извршењу и обезбеђењу, у извршном поступку суд, односно

извршитељ поступа искључиво на основу поднесака и других писмена, а извршитељ поступа и на основу судске одлуке и општег овлашћења извршног повериоца, ако овим законом није другачије прописано; да имајући у виду напред наведену законску одредбу о праву на употребу свог језика на рочиштима у парничном поступку, где је принцип усмености врло важан, странка приликом усменог предузимања процесних радњи има право да на рочишту и приликом усменог предузимања процесних радњи пред судом употребљава свој матерњи језик; да је извршни дужник 15. новембра 2012. године сачинио поднесак који је означио као приговор на решење о извршењу тога суда број 22 И. 5689/12 од 5. новембра 2012. године, и то на српском језику, ћириличким писмом, односно на језику који је у службеној употреби у суду као државном органу Републике Србије; да се, дакле, извршни дужник сходно напред цитираним законским одредбама, определио за српски језик, као језик поступка у овој извршној ствари; да како се извршни поступак заснива на начелима писмености, а не на начелу усменог општења, како је то предвиђено чланом 95. ЗПП у парничном поступку, а уз одсуство разлога предвиђених одредбом члана 42. Закона о извршењу и обезбеђењу, веће је нашло да је изјављени приговор извршног дужника неоснован у делу главног потраживања извршног повериоца; да међутим, није било основа за досуђење трошкова извршном повериоцу на терет извршног дужника у износу од 6.000.00 динара, и то на име састава предлога од 1. новембра 2012. године, с обзиром на то да извршни поверилац није определио свој захтев за досуду трошкова у номиналном износу на име састава поднеска, како је то уређено одредбом члана 163. став 2. ЗПП. Из тог разлога, приговор извршног дужника у том делу је ваљало усвојити, па је веће предлог извршног повериоца за досуђење трошкова извршног поступка одбио као неоснован.

4. За оцену навода и разлога уставне жалбе са становишта Уставом зајемчених права на чију повреду се подносилац уставне жалбе позива, битне су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбама Устава је утврђено: да је у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а службена употреба других језика и писама уређује се законом, на основу Устава (члан 10.); да се припадницима националних мањина јемчи равноправност пред законом и једнака законска заштита (члан 76. став 1.); да у срединама где припадници националних мањина чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику (члан 79. став 1.); да свако има право да користи свој језик у поступку пред судом, другим државним органом или организацијом која врши јавна овлашћења, када се решава о његовом праву или обавези и да незнање језика на коме се поступак води не сме бити сметња за остваривање и заштиту људских и мањинских права (члан 199).

Законом о службеној употреби језика и писама („Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 и 30/10) је прописано: да на територији јединице локалне самоуправе где традиционално живе припадници националних мањина, њихов језик и писмо може бити у равноправној службеној

употреби, да ће јединица локалне самоуправе обавезно својим статутом увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва, као и да службена употреба језика националних мањина из става 1. овог члана подразумева нарочито коришћење језика националних мањина у управном и судском поступку и вођење управног поступка и судског поступка на језику националне мањине (члан 11. ст. 1, 2. и 3.); да се првостепени управни, кривични, парнични или други поступак у коме се решава о правима и дужностима грађана води на српском језику; да се поступак из става 1. овог члана може водити и на језику националне мањине који је у службеној употреби у органу, односно у организацији која води поступак; кад у поступку учествује једна странка – припадник националне мањине, поступак се, на њен захтев, води на језику националне мањине који је у службеној употреби у органу, односно организацији која води поступак, кад у поступку учествује више странака чији језици нису исти, поступак се води на једном од језика који су у службеној употреби у органу, односно организацији која води поступак о коме се стране споразумеју; да ако се странке не споразумеју о томе на ком ће се језику водити поступак, језик поступка одређује орган, односно организација пред којом се води поступак, осим ако једна од странака захтева да се поступак води на српском језику, у ком случају ће се поступак водити на том језику (члан 12.); да странка у поступку чији језик није утврђен као језик поступка има права утврђена у чл. 16. и 17. овог закона (члан 14. став 2.); да на подручјима на којима језици националних мањина нису у службеној употреби, органи, односно организације који воде поступак дужни су да припадницима националних мањина који код њих остварују своја права и обавезе обезбеде – 1) да у поступку код ових органа и организација употребљавају свој језик и писмо, 2) да на свом језику подносе молбе, жалбе, тужбе, предлоге, представке и друге поднеске, 3) да им се на њихов захтев достављају на њиховом језику отправци решења, пресуда и других аката којима се решава о њиховим правима и обавезама, као и сведочанства, уверења, потврде, и друга писмена, те да ће се сматрати да постоји захтев из тачке 3. става 1. овог члана и ако је поднесак поднет на језику националне мањине (члан 16).

Чланом 5. Статута града Зрењанина („Службени лист града Зрењанина“, бр. 26/13, 37/13, 11/14, 20/14 и 28/14) је прописано да је на територији Града у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а на територији Града у службеној употреби су и језици националних мањина: мађарски, румунски и словачки језик и њихова писма.

5. Подносилац уставне жалбе се позвао на повреду права на очување посебности зајемченог чланом 79. став 1. Устава, којим је, између осталог, утврђено да у срединама где припадници националних мањина чине значајну популацију државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику.

Уставни суд указује да је наведено право из члана 79. став 1. Устава конкретизовано и да се штити у смислу Закона о службеној употреби језика и писма.

Уставни суд констатује да у изузетним ситуацијама не мора бити vezан правном карактеризацијом чињеничног стања коју је дао подносилац уставне жалбе (видети пресуду Европског суда за људска права *Guerra and Others v. Italy*, бр. 116/1996/735/932, од 19. фебруара 1998. године, став 44), те сматра да је прикладније да оцењује уставну жалбу, с обзиром на њену садржину, у односу на члан 76. став 1. Устава, којим је утврђено да се припадницима националних мањина јемчи равноправност пред законом и једнака законска заштита, а што конкретном случају подразумева да свако има право да користи свој језик у поступку пред судом, другим државним органом или организацијом која врши јавна овлашћења, када се решава о његовом праву или обавези и да незнање језика на коме се поступак води не сме бити сметња за остваривање и заштиту људских и мањинских права (члан 199. Устава).

У конкретном случају подносилац уставне жалбе је као извршни дужник у извршном поступку, у изјављеном приговору тражио да мађарски језик буде језик поступка, а који језик је у равноправној службеној употреби у Основном суду у Зрењанину. Закон о извршењу и обезбеђењу („Службени гласник РС“, бр. 33/11 и 99/11) (у даљем тексту: ЗИО) конкретно не прописује одредбе о употреби језика у тој врсти поступка, па се, стога, сагласно одредби члана 10. наведеног закона, сходно примењују релевантне одредбе Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11) (у даљем тексту: ЗПП). Члан 6. ЗПП садржи процесно начело према коме је у парничном поступку у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, други језици и писма се службено употребљавају у складу са законом, а у судовима на чијим подручјима живе припадници националних мањина су у службеној употреби и њихови језици и писма, у складу са Уставом и законом. У конкретном случају, то су цитиране одредбе Устава (чл. 10. и 79), као и Закон о службеној употреби језика и писма.

Међутим, Основни суд у Зрењанину је оспореним решењем ИПВ(И). 411/12 од 7. децембра 2012. године одбио наведени подносиочев захтев. У образложењу оспореног решења, приликом одбијања подносиоачевог захтева, наведени извршни суд се позвао на одредбу члана 95. ЗПП, те је навео и то да је извршни дужник сачинио поднесак који је означио као приговор на решење о извршењу тога суда, и то на српском језику и ћириличким писмом, односно на језику који је у службеној употреби у суду, те се он определио за српски језик, као језик поступка у овој извршној ствари. По оцени Уставног суда, наведено правно становиште извршног суда нема утемељење у релевантним парничним процесним одредбама. Уставни суд налази да се извршни суд није сходно позвао на процесно начело из члана 6. ЗПП који говори о службеној употреби језика у поступку и упућује на примену Закона о службеној употреби језика и писма, а који прописује услове за вођење поступка на језику националне мањине који је у службеној употреби у суду

(члан 12. ст. 4–6). Извршни суд се позвао на члан 95. ЗПП који прописује могућност употребе језика странке у поступку, а што није био подносиоцев захтев. Затим, Уставни суд даље оцењује да се подносилац уставне жалбе није определио за српски језик као језик поступка у предметној извршној ствари, тиме што је поднео приговор на српском језику. За вођење поступка на језику националне мањине који је у службеној употреби у суду, потребно је, између осталог, да се постави такав захтев, а што је подносилац учинио у поднетом приговору против решења о извршењу. Извршни суд по захтеву подносиоца као извршног дужника није претходно расправдио питање на ком језику ће се водити ова врста судског поступка.

Независно од наведеног, Уставни суд оцењује да овакво поступање и закључивање извршног суда у погледу захтева подносиоца као припадника националне мањине за вођење извршног поступка на мањинском језику, није довело и до повреде његових уставних права. За утврђивање повреде Уставом зајемченог права потребно је сагледати да ли је извршни поступак у целини био правичан. Уставни суд најпре указује да је чланом 12. став 2. Закона о службеној употреби језика и писма прописано да се првостепени управни, кривични, парнични или други поступак у коме се решава о правима и дужностима грађана може водити и на језику националне мањине који је у службеној употреби у органу, односно у организацији која води поступак. Значи, не постоји апсолутна обавеза суда као државног органа да води поступак на мањинском језику, када као странка учествује припадник националне мањине.

Затим, истим законом је прописано да се поступак може водити на језику мањине који је у службеној употреби у суду и уколико у њему учествује више странака, под условом да се странке споразумеју да се поступак води на том језику, а уколико до таквог споразума не дође, а једна од странака захтева да се поступак води на српском језику, поступак ће се водити на српском језику. Дакле, поред захтева подносиоца уставне жалбе да језик поступка буде мађарски језик, било је неопходно да такав захтев прихвати и извршни поверилац, односно да постоји споразум међу њима о вођењу извршног поступка на мађарском језику.

На крају, као најважније, Уставни суд оцењује да одредба члана 6. став 3а Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода садржи стандард „на језику који разуме“, а не на матерњем језику. Иако је овај стандард утврђен у кривичноправној ствари, он се може применити и у грађанским поступцима. Дакле, циљ наведеног стандарда јесте разумевање језика на коме се судски поступак води, разумевање језика на коме се утврђују права и обавезе за странку. Такође, и сам Устав Републике Србије утврђује да незнање језика на коме се поступак води не сме бити сметња за остваривање и заштиту људских и мањинских права (члан 199. став 1). Подносилац уставне жалбе је сам приговор против решења о извршењу саставио на српском језику и ћириличком писму и у том правном средству је навео да одлично познаје српски језик. Значи, подносилац уставне жалбе је разумео решење о извршењу и обавезе које се њему утврђују оспореним актом, те

је делотворно и ефикасно користио право на приговор против оспореног решења о извршењу (подносилац је оспорио решење о извршењу само у делу у коме је одлучено о трошковима извршног поступка, а не у погледу главног потраживања, и у том делу извршни суд је усвојио подносиоцев приговор и правноснажно одбио захтев извршног повериоца за накнаду трошкова извршног поступка). Затим, Уставни суд указује да је подносилац уставне жалбе имао својство извршног дужника у предметном извршном поступку. Циљ извршног поступка јесте намирење потраживања извршног повериоца и поступак је у потпуности подређен остваривању права и интереса извршног повериоца. Извршни поступак се покреће управо због тога што извршни дужник у парижском року није поступио у складу са обавезом из правноснажне судске одлуке (извршне исправе). Решењем о извршењу само се одређује принудно извршење материјалне обавезе која је већ утврђена у извршној исправи, што је случај и у конкретном предмету. Подносилац у уставној жалби није навео да му је у фази одређивања извршења евентуално наметнута суштински нова материјална обавеза која нема основ у извршној исправи, односно да је таква обавеза престала правно да постоји. Сам парнични поступак који је вођен пред Основним суду у Зрењанину, у коме је утврђена обавеза подносиоца уставне жалбе, водио се на српском језику, а подносилац није ставио захтев за вођење тог поступка на мађарском језику.

Полазећи од напред наведеног, Уставни суд је утврдио да подносиоцу уставне жалбе оспореним решењима Основног суда у Зрењанину И. 5689/12 од 5. новембра 2012. године и ИПВ(И). 411/12 од 7. децембра 2012. године није повређен члан 76. став 1. Устава, којим је утврђено да се припадницима националних мањина јемчи равноправност пред законом и једнака законска заштита. Стога је Суд уставну жалбу одбио као неосновану, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одлучујући као у првом делу изреке.

6. Подносилац је уставну жалбу поднео и због повреде члана 14. и члана 75. Устава. Уставни суд најпре указује да члан 14. Устава не предвиђа ниједно људско или мањинско право, те стога не може бити основ за подношење уставне жалбе, док члан 75. Устава не садржи неко конкретно мањинско право, већ се у овој уставној норми говори начелно о индивидуалним и колективним мањинским правима. Имајући у виду наведено, Уставни суд је одбацио уставну жалбу у том делу, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, решавајући као у другом делу изреке.

7. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду њен значај за заштиту уставности и законитости и људских права и слобода.

8. На основу свега изнетог и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-8736/2013 од 18. јуна 2015. године („Службени гласник РС“, број 82/15)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Р. Р. и утврђује да је решењем Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године подносиоци уставне жалбе повређено право на правично суђење, зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништавају се пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године и решење Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године и одређује да надлежан суд поново одлучи о предлогу тужиоца за понављање поступка по жалби изјављеној против пресуде Општинског суда у Новом Саду П. 7719/04 од 15. јануара 2007. године.

3. Ова одлука, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду, има правно дејство и према Р. Ч.

О б р а з л о ж е њ е

1. Р. Р. из Новог Сада је поднела, 29. октобра 2013. године, преко пуномоћника С. Ж., адвоката из Б., Уставном суду уставну жалбу против решења Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године и пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године, због повреде права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије и права на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. Устава.

Подноситељка у уставној жалби, између осталог, наводи да је приликом доношења оспореног решења Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године Апелациони суд у Новом Саду произвољно применио процесно право и то члан 422. тачка 11) Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 125/04 и 111/09). Наиме, подносиоци сматра да овај члан Закона није био на снази у време доношења оспореног решења и да се, по њеном мишљењу, није могао применити ни на основу прелазних одредаба сада важећег Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11), будући да је предметни парнични поступак правноснажно окончан пре ступања на снагу Закона, те да није реч о започетом, а недовршеном поступку, у смислу члана 506. став 1. овог закона. Подносиоци даље истиче да је оспореним решењем дозвољено понављање поступка услед произвољног и погрешног тумачења члана 87. Закона о Уставном суду, те да се у конкретном случају није могао применити овај члан Закона о Уставном суду. Подносиоци наводи да је понављање предметног поступка дозвољено позивом на Одлуку Уставног суда Уж-5009/2010, али да она није била странка у поступку поводом кога је донета наведена одлука Уставног суда, нити лице које се налази у истој

правној ситуацији, те да се, по њеном мишљењу, правне последице и дејства Одлуке Уставног суда донете у једном уставносудском спору не могу протезати и на друге парничне поступке, и то из јединог разлога што је у свим тим поступцима тужилац био С. з. р. У. Н. С. „Т.“

Образлажући наводе о повреди права на правично суђење у односу на оспорену пресуду Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године, подносиатеља у уставној жалби наводи да је суд произвољно применио материјално право у односу на дуговани износ главнице и досуђене камате. Подносиатеља наводи да је оспореном пресудом обавезана да исплати износ од 138.986,60 динара, који представља износ од 1.733 евра по курсу на дан пресуђења 15. јануара 2007. године, са законском затезном каматом од тог дана, иако је до пресуђења дошло 10. септембра 2013. године, те је, по мишљењу подносиатеље, износ главнице могао бити утврђен само са тим датумом и од тог датума је могла да тече законска затезна камата, јер се у противном повређује начело савесности, еквивалентности новчаних давања и правичности. Даље се наводи да је оспорена пресуда донета позивом на одредбе члана 149, члана 372. став 2, члана 375. и члана 380. тачка 8) Закона о парничном поступку, који није био на снази у време доношења оспорене пресуде, нити се могао применити на основу прелазних одредаба важећег Закона о парничном поступку.

Подноситеља предлаже да Уставни суд, до доношења одлуке којом ће усвојити уставну жалбу и поништити оспорено решење и пресуду, „донесе привремену меру и одложи извршење“ оспорене пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у приложену документацију и утврдио следеће:

3.1. Чињенице и околности које се односе на парнични однос тужилаца у предмету П. 7719/04

С. з. р. У. Н. С. „Т.“ је Општинском суду у Новом Саду поднела тужбу против Р. Р, овде подносиатеље уставне жалбе, и Р. Ч., ради исплате по уговору о ненаменском зајму.

Пресудом Општинског суда у Новом Саду П. 7719/04 од 15. јануара 2007. године одбијен је као неоснован тужбени захтев тужиоца којим је тражио да се обавезе тужена Р. Р. да му исплати износ од 324.095,60 динара,

са законском затезном каматом од 1. марта 2005. године до исплате, да се обавезе тужени Р. Ч. да му исплати износ од 828.924,37 динара, са законском затезном каматом од 1. марта 2005. године до исплате, као и да се обавезу тужени да му накнаде трошкове парничног поступка. Истом пресудом је обавезан тужилац да туженом Р. Ч. исплати износ од 123.750,00 динара на име трошкова парничног поступка.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године одбијена је као неоснована жалба тужиоца изјављена против наведене првостепене пресуде.

Решењем Врховног касационог суда Рев. 3/11 од 19. јануара 2011. године је прекинут поступак по ревизији тужиоца изјављеној против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године, због отварања стечајног поступка над тужиоцем.

3.2. Чињенице и околности које се односе на понављање иосиуика

Тужилац је 21. јануара 2013. године, позивом на одредбу члана 422. тачка 11) Закона о парничном поступку, поднео Апелационом суду у Новом Саду предлог за понављање жалбеног поступка. У предлогу је, поред осталог, наведено да је у идентичној правној ситуацији у предмету окончаоном пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године, Уставни суд Одлуком Уж-5009/2010 од 22. новембра 2012. године утврдио да је наведеном другостепеном пресудом повређено право тужиоца на правично суђење и наложио Апелационом суду у Новом Саду понављање поступка.

Одлучујући о предлогу за понављање жалбеног поступка, Апелациони суд у Новом Саду је 10. септембра 2013. године донео оспорено решење Гж. 2448/10, којим се понавља поступак по жалби тужиоца изјављеној против пресуде Општинског суда у Новом Саду П. 7719/04 од 15. јануара 2007. године и укида пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године. У образложењу оспореног решења је, поред осталог, наведено да је одредбом члана 422. тачка 11) Закона о парничном поступку прописана могућност понављања поступка ако је у поступку по уставној жалби Уставни суд утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом, а да је одредбом члана 87. Закона о Уставном суду прописано да ако су појединачним актом или радњом повређена или ускраћена Уставом зајемчена људска или мањинска права и слободе више лица, а само неки од њих су поднели уставну жалбу, одлука Уставног суда односи се и на лица која нису поднела уставну жалбу, ако се налазе у истој правној ситуацији. У образложењу оспореног решења се даље наводи да се у конкретној парници ради о захтевима тужиоца за исплату који су засновани на истом правном основу као у парници у којој је Уставни суд својом Одлуком Уж-5009/2010 од 22. новембра 2012. године утврдио повреду права тужиоца на правично суђење, те да је на основу одредбе члана 429. Закона о парничном поступку, суд дозволио понављање жалбеног поступка у сврху довођења тужиоца у идентичну правну ситуацију као и у

парници окончаној пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године.

Истог дана, 10. септембра 2013. године, Апелациони суд у Новом Саду је одлучивао о жалби тужиоца изјављеној против пресуде Општинског суда у Новом Саду П. 7719/04 од 15. јануара 2007. године и донео оспорену пресуду Гж. 3731/13. Оспореном пресудом је, у ставу првом изреке, жалба тужиоца делимично усвојена, па је пресуда Општинског суда у Новом Саду П. 7719/04 од 15. јануара 2007. године преиначена, тако што је обавезана тужена Р. Р. да тужиоцу исплати износ од 138.986,60 динара, са законском затезном каматом почев од 15. јануара 2007. године до исплате, обавезан тужени Р. Ч. да тужиоцу исплати износ од 355.446,40 динара, са законском затезном каматом почев од 15. јануара 2007. године до исплате, а одбијен је захтев туженог за накнаду трошкова парничног (првостепеног) поступка, док је у преосталом добијаном – одбијајућем, а непреиначеном делу, жалба тужиоца одбијена и потврђена првостепена пресуда. Ставом другим изреке ове пресуде су обавезани тужени да тужиоцу накнаде трошкове парничног поступка по правним лековима у износу од 110.252,00 динара.

У образложењу оспорене пресуде је, поред осталог, наведено да је следом становишта Уставног суда да се еквиваленција међусобних давања постиже свођењем свих међусобних престаџија странака на чврсту валуту, са полазиштем у објављеној курсној листи Народне банке Србије, по којој је средњи курс једног евра на дан доношења првостепене пресуде износио 80,2000 динара, нашао основаним потраживање тужиоца у односу на тужену Р. Р. и у односу на туженог Р. Ч. Даље се наводи да се пресуђењем као у изреци пресуде, тужилац доводи у идентичну правну ситуацију као и у предмету у коме је утврђена повреда права на правично суђење.

3.3. Чињенице и околности које се односе на Одлуку Уставног суда Уж-5009/2010 од 22. новембра 2012. године

Уставни суд је на седници одржаној 22. новембра 2012. године одлучивао о уставној жалби С. з. р. У. Н. С. „Т.“ изјављеној против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године. Наведена пресуда је донета у парничном поступку вођеном по тужби С. з. р. У. Н. С. „Т.“ против тужене Б. П, ради исплате дуга.

Уставни суд је Одлуком Уж-5009/2010 године, поред осталог, усвојио уставну жалбу С. з. р. У. Н. С. „Т.“ и утврдио да је пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије. Истом одлуком, Уставни суд је наложио Апелационом суду у Новом Саду да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови поступак по жалбама тужиоца и туженог изјављеним против пресуде Општинског суда у Новом Саду П. 4638/08 од 11. марта 2009. године.

4. За одлучивање Уставног суда у овом уставносудском спору од значаја су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбом члана 32. став 1. Устава је утврђено да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега. Одредбама члана 36. Устава зајемчена је једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (став 1.) и утврђено да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (став 2). Одредбом члана 166. став 2. Устава је утврђено да су одлуке Уставног суда коначне, извршне и општеобавезујуће. Одредбама члана 171. Устава је утврђено да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, да Уставни суд својом одлуком уређује начин њеног извршења, када је то потребно, као и да се извршење одлука Уставног суда уређује законом. Одредбом члана 175. став 3. Устава је утврђено да се уређење Уставног суда и поступак пред Уставним судом и правно дејство његових одлука уређују законом.

Одредбом члана 422. тачка 11) Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 125/04, 111/09, 36/11 и 53/13 – Одлука УС), који је био на снази у време доношења оспорених одлука (у даљем тексту: ЗПП из 2009. године) било је прописано да се поступак који је одлуком суда правноснажно завршен може по предлогу странке поновити ако је, у поступку по уставној жалби, Уставни суд утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом у парничном поступку. Одредбом члана 424. став 3. истог закона је било прописано да се по протеку рока од пет година од дана кад је одлука постала правноснажна, предлог за понављање поступка не може поднети, осим ако се понављање тражи из разлога наведених у члану 422. тач. 1), 2), 10) и 11) овог закона. Одредбом члана 429. став 4. Закона о парничном поступку је било прописано да ће, кад другостепени суд нађе да је оправдан предлог за понављање поступка и да није потребно да се држи нова главна расправа, укинути своју одлуку, као и одлуку другостепеног суда ако таква постоји, и донети нову одлуку о главној ствари.

Одредбом члана 426. тачка 12) Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 49/13 – Одлука УС, 74/13 – Одлука УС и 55/14), који је на снази (у даљем тексту: важећи ЗПП) је прописано да се поступак који је одлуком суда правноснажно окончан може по предлогу странке поновити ако је Уставни суд, у поступку по уставној жалби, утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом у парничном поступку, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке. Одредбама члана 506. истог закона је прописано да ће се поступци започети пре ступања на снагу овог закона спровести по одредбама Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 125/04 и 111/09) (став 1.) и да ће се, ако је у поступцима из става 1. овог члана после ступања на снагу овог закона пресуда, односно решење којим се окончава поступак

укинута и враћено на поновно суђење, поновни поступак спровести по одредбама овог закона (став 2).

Одредбом члана 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС) је прописано да се уређење Уставног суда, поступак пред Уставним судом и правно дејство одлука Уставног суда уређују овим законом. Одредбом члана 87. Закона је прописано да ако је појединачним актом или радњом повређено или ускраћено Уставом зајемчено људско или мањинско право и слобода више лица, а само нека од њих су поднела уставну жалбу, одлука Уставног суда односи се и на лица која нису поднела уставну жалбу, ако се налазе у истој правној ситуацији. Одредбама члана 89. истог закона је прописано: да се одлуком уставна жалба усваја или одбија као неоснована (став 1.); да када Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, може поништити појединачни акт, забранити даље вршење радње или одредити предузимање друге мере или радње којом се отклањају штетне последице утврђене повреде или ускраћивања зајемчених права и слобода и одредити начин правичног задовољења подносиоца (став 2.); да ће одлуком којом се усваја уставна жалба Уставни суд одлучити и о захтеву подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне, односно нематеријалне штете, када је такав захтев постављен (став 3.); да одлука Уставног суда којом је уважена уставна жалба има правно дејство од дана достављања учесницима у поступку (став 4). Одредбом члана 104. став 1. Закона о Уставном суду је прописано да су државни и други органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице дужни да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда.

5. Испитујући постојање претпоставки да одлучује о уставној жалби, Уставни суд је претходно констатовао да је уставна жалба изјављена због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава против аката донетих у поступку у коме је Апелациони суд у Новом Саду одлучивао о предлогу тужиоца за понављање правноснажно окончаног поступка, односно против решења којим је дозвољено понављање поступка и укинута пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године, као и против другостепене пресуде која је донета након тога.

С тим у вези, Уставни суд указује на свој начелни став да се решењем којим је одбачен или одбијен захтев за понављање поступка не одлучује о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе, већ само о томе да ли су испуњени законом прописани услови да се правноснажно окончани поступак понови, те да се, према ставу Уставног суда, овакав оспорени акт *ratione materiae* не може довести у везу са садржином права на правично суђење³. Међутим, уколико је предмет уставне жалбе појединачни акт којим је поновљен правноснажно окончан поступак, Суд налази се у том поновљеном поступку може одлучивати о правима и обавезама странака.

3 Видети Одлуку Уставног суда Уж-1117/2009 од 17. децембра 2009. године.

Како је у конкретном случају предмет уставне жалбе решење којим је поновљен поступак по жалби, као и другостепена пресуда која је донета у поновљеном поступку по жалби (након укидања претходне другостепене пресуде), по налажењу Уставног суда, оспореним решењем и пресудом је одлучивано о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе. Стога је Уставни суд оценио да су у конкретном случају оспорени акти *rationae materiae* спојиви са гаранцијама права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, те да су испуњени услови да Суд одлучује о основаности навода о повреди овог права.

6. Уставни суд најпре констатује да подносиоца у уставној жалби посебно образлаже наводе о повреди права на правично суђење у односу на оспорено решење и у односу на оспорену пресуду. Суд даље указује на то да, иако је Апелациони суд у Новом Саду оба оспорена акта донео истог дана, 10. септембра 2013. године, оспорена пресуда је последица претходно донетог оспореног решења којим је одлучено да се понови поступак по жалби и укине ранија другостепена пресуда.

С обзиром на изнето, Уставни суд сматра да је најпре потребно да испита основаност тврдњи о повреди права на правично суђење у односу на оспорено решење Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године. Ово из разлога што је, по мишљењу Суда, потребно прво оценити да ли је у конкретном случају Апелациони суд у Новом Саду применио закон на уставноправно прихватљив начин када је оспореним решењем дозволио понављање правноснажно окончаног поступка, односно да ли је у конкретном случају поступак поновљен у складу са гаранцијама садржаним у члану 32. став 1. Устава, па тек након тога да, евентуално, испитује основаност навода о повреди овог права у односу на оспорену пресуду Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године.

6.1. Оцена Уставног суда у односу на оспорено решење Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године

Оцењујући основаност навода о повреди права на правично суђење у односу на оспорено решење Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године, Уставни суд констатује да подносиоца износи две тврдње о повреди наведеног права, односно да је до повреде права на правично суђење дошло услед: 1) погрешног тумачења Закона о Уставном суду и 2) ретроактивне примене и погрешног тумачења Закона о парничном поступку.

Кад је реч о првој тврдњи, подносиоца сматра да је оспореним решењем дозвољено понављање поступка услед произвољног и погрешног тумачења члана 87. Закона о Уставном суду. Наводи да је понављање конкретног поступка дозвољено оспореним решењем, позивајући се на Одлуку Уставног суда Уж-5009/2010, при чему подносиоца тврди да она није била странка у поступку поводом кога је донета ова одлука Уставног суда, нити лице које се налази у истој правној ситуацији, те се, по њеном мишљењу, у конкретном случају није могао применити овај члан Закона о Уставном суду,

при чему пресуда која је била предмет одлучивања у поновљеном поступку никада није била предмет уставносудске контроле.

Када је реч о другој тврдњи, подносиатеља наводи да је оспорено решење донето уз произвољну примену процесног права, тачније на основу Закона о парничном поступку који није био на снази у време доношења оспореног решења и који се, по њеном мишљењу, није могао применити ни на основу прелазних одредаба сада важећег Закона о парничном поступку.

Имајући у виду прву тврдњу и разлоге подносиатељке уставне жалбе, Уставни суд налази да је најпре потребно начелно указати на специфичну природу и особени карактер уставносудског спора по уставној жалби, и посебно расправити питање правног дејства одлука Уставног суда по уставној жалби, а након тога указати на специфичности понављања поступка на основу одлуке Уставног суда, односно реотварања предмета пред редовним судом.

– Начелни ставови о појединачној уставној жалби

Када је реч о уставносудском спору по уставној жалби, Суд најпре констатује да је уставна жалба строго формално правно средство којом Уставни суд пружа непосредну заштиту индивидуалних права и слобода гарантованих Уставом и ратификованим међународним уговорима. Тако према члану 170. Устава, свако ко сматра да му је појединачним актом или радњом државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења повређена или ускраћена људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, може изјавити Уставном суду уставну жалбу, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту, као и под условом да су испуњене друге претпоставке прописане Законом о Уставном суду⁴. Када је реч о поступку по уставној жалби, Уставни суд у току пружања ове уставносудске заштите испитује основаност навода и тврдњи подносиоца уставне жалбе о повреди права или слобода, при чему Суд уставну жалбу испитује у границама захтева истакнутог у њој и утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

Даље се указује да, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, Уставни суд својом одлуком усваја уставну жалбу уколико утврди да је подносиоцу уставне жалбе, а не било коме, оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено право и/или слобода зајемчена Уставом. Дакле, Уставни суд таквом својом одлуком усваја уставну жалбу и одређује конкретно лице коме је повређено или ускраћено право и слобода, конкретан акт или радњу којим је повреда или ускраћивање учињено, односно у чему се повреда или ускраћивање састоји, као и које право и слобода је подносиоцу уставне жалбе повређена или ускраћена. Такође, Уставни суд по

⁴ Чл. 82. до 85. Закона о Уставном суду прописују претпоставке за изјављивање уставне жалбе, а које се односе на садржај и обавезне елементе уставне жалбе, рок за изјављивање уставне жалбе и доказе који се достављају уз уставну жалбу.

правилу одређује и начин извршења своје одлуке, односно начин отклањања штетне последице због учињене повреде или ускраћивања права и слободе.

Нису ретки ни случајеви да Уставни суд одлучује о уставној жалби не само једног, већ више лица, и/или да је уставна жалба изјављена против не само једног, већ више појединачних аката или радњи, те да се у уставној жалби истиче повреда више права и слобода. У овим случајевима могуће је да Суд након свеобухватне анализе и оцене навода и разлога уставне жалбе усвоји уставну жалбу у односу на један или више аката и утврди повреду или ускраћивање једног или више права једном или више лица, а да истом одлуком одбаци или одбије уставну жалбу у односу на исто или друга лица, друге акте или радње и друга истакнута права. Свакако да напред наведено не зависи само од броја подносилаца, већ и од предмета уставне жалбе, њене садржине, као и навода и разлога о повреди гарантованих права и слобода.

Уставни суд даље указује на то да, када утврди да је оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено гарантовано право и слобода, Суд може на основу члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, као начин отклањања штетних последица због утврђене повреде или ускраћивања зајемчених права и слобода, својом одлуком поништити појединачни акт, забранити даље вршење радње или одредити предузимање друге мере или радње. Такође, Уставни суд истом одлуком може одредити начин правичног задовољења подносиоца уставне жалбе због утврђене повреде права и слобода. Дакле, из наведеног произлази да је Уставни суд, у циљу пружања потпуне заштите гарантованих права и слобода, надлежан не само да утврди повреду права и слобода, већ и да одреди и начин отклањања штетних последица које подносилац уставне жалбе трпи због појединачног аката или радње за које је Уставни суд нашао да су неуставни.

Када је реч о начину отклањања штетних последица због утврђене повреде права или слобода, Уставни суд констатује да је на основу Устава и Закона о Уставном суду властан да поништи оспорени појединачни акт за који је утврдио да је противан Уставу, те да врати предмет на поновно одлучивање и наложи (одреди) да доносилац оспореног акта поново одлучи о предмету спора, односно да поново одлучи о последњем изјављеном правном средству (у парничном поступку је то најчешће жалба или ревизија, ако је дозвољена)⁵. Уставни суд даље наглашава да је циљ овог овлашћења Суда управо у пружању што потпунијег остваривања и заштите зајемчених права и слобода. Уставни суд у овој области има добро установљену праксу, те оваква одлука Уставног суда и у свом образложењу садржи детаљне разлоге за оцену Суда о постојању повреде, као и налоге поступајућем суду о начину отклањања штетних последица због утврђене повреде зајемченог уставног права и слободе. Уставни суд указује да због поштовања начела правне сигурности,

5 Закон о Уставном суду не садржи изричиту одредбу о поступању Уставног суда у ситуацији када у време доношења одлуке престане правно дејство оспореног појединачног аката (на пример решења о продужењу притвора). Иако није изричито прописано Законом о Уставном суду, у овој ситуацији Уставни суд ће својом одлуком утврдити постојање повреде, али неће поништити оспорени акт, будући да је престало правно дејство тог акта.

односно несумњивости и извесности коју правноснажност неке пресуде треба да носи са собом, брижљиво приступа поништају правноснажних судских одлука и враћању предмета на поновно одлучивање надлежном редовном суду, као начина опредељивања на који отклања штетне последице због утврђене повреде уставног права и/или слободе⁶.

Уставни суд даље констатује да је, сагласно одредбама члана 89. ст. 2. и 3. Закона о Уставном суду, надлежан да одлучује о захтеву подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне, односно нематеријалне штете због утврђене повреде права, под условом да је такав захтев изричито постављен,

6 Овде треба имати у виду и законска решења земаља из региона. Тако је чланом 56. Закона о Уставном суду Црне Горе („Службени лист Црне Горе“, број 64/08) прописано да кад Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом повријеђено људско право или слобода зајемчена Уставом, усвојиће уставну жалбу и укинуће тај акт, у цјелини или дјелимично, и предмет вратити на поновни поступак органу који је донио укинати акт (став 1), да ако је у вријеме доношења одлуке Уставног суда престало правно дејство оспореног појединачног акта, Уставни суд ће одлуком утврдити постојање повреде кад нађе да је повријеђено људско право или слобода зајемчено Уставом (став 2), а чланом 57. истог закона је прописано да је надлежни орган дужан да одмах, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема одлуке Уставног суда, узме предмет у рад уколико је Уставни суд укинуо појединачни акт и вратио предмет на поновни поступак, те да је приликом доношења новог акта надлежни орган дужан да поштује правне разлоге Уставног суда изражене у одлуци и да у поновном поступку одлучи у разумном року, док је чланом 59. истог закона прописано да одлука Уставног суда којом је усвојена уставна жалба има правно дејство од дана достављања учесницима у поступку. Уставни закон о Уставном суду Републике Хрватске („Народне новине“, број 49/02) у члану 76. прописује: да одлуком којом се уставна тужба усваја, Уставни суд укида оспоравани акт којим је повријеђено уставно право (став 1), ако су надлежно судбено или управно тијело, тијело јединице локалне и подручне (регионалне) самоуправе или правна особа с јавним овластима дужни умјесто акта који је укинут одлуком из ставка 1. овога чланка донијети нови акт, Уставни суд предмет враћа на поновни поступак тијелу које је донијело укинати акт, а ако се до доношења одлуке Уставног суда промијенио закон који одређује надлежност за поступање у тој правној ствари, тијело које је провело поступак и донијело укинати акт дужно је без одгоде доставити предмет надлежном тијелу (став 2.); да у случају да оспоравани акт којим је повријеђено уставно право подносиоца више не производи правне учинке, Уставни суд у одлуци утврђује његову неуставност, наводећи у изреци уставно право које је подносиоцу тим актом повријеђено (став 3). Чланом 77. истог закона прописано да када уставну тужбу усвоји и оспорени акт укине, Уставни суд у образложењу наводи које је уставно право повријеђено и у чему се повреда састоји (став 1), те да при доношењу новог акта из чланка 76. ставка 2. овога Уставног закона, надлежно судбено или управно тијело, тијело јединице локалне и подручне (регионалне) самоуправе или правна особа с јавним овластима обавезни су поштовати правна стајалишта Уставног суда изражена у одлуци којом се укида акт којим је повријеђено уставно право подносиоца уставне тужбе (став 2). Када је реч о Уставном суду Босне и Херцеговине, чланом 64. Правила Уставног суда Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 60/05) је прописано: да одлуком којом усваја апелацију Уставни суд укида оспорену одлуку и предмет враћа суду, односно органу који је донио ту одлуку на поновни поступак. Ако је до доношења одлуке Уставног суда промијењен закон који одређује надлежност за поступање у тој правној ствари суд, односно орган који је донио укинута одлуку, дужан је без одлагања доставити предмет надлежном суду, односно органу (став 1.); да у образложењу одлуке Уставни суд наводи које је уставно право повријеђено и у чему се састоји повреда (став 4.); да је суд, односно орган чија је одлука укинута, дужан донијети нову одлуку при чему је обавезан поштовати правно схватање Уставног суда о повреди Уставом утврђених права и основних слобода подносиоца апелације (став 5.); да је поступак пред судом, односно органом из става 5. овог члана, хитан (став 6).

и то ако је постављен истовремено са уставном жалбом, односно у роковима прописаним Законом о Уставном суду. Уставни суд указује да је одлука о захтеву за накнаду нематеријале штете условљена претходном одлуком Суда којом је уставна жалба усвојена и утврђена повреда уставног права, те да ова накнада представља вид правичног задовољења за подносиоца уставне жалбе због утврђене повреде права.

Имајући у виду да су предмет конкретне уставне жалбе решење и пресуда Апелационог суда у Новом Саду, као парничног суда, те чињеницу да је предмет већине уставних жалби пред Уставним судом судска одлука (пресуда или решење), Суд констатује да се, у контексту претходно наведеног, као и околности конкретног предмета, даљи начелни ставови и оцене Суда у овој одлуци односе на судску одлуку (пресуду или решење) у парничном поступку.

– Начелни ставови о њравном дејствију одлука Уставног суда у њосијуику њо уставној жалби

У вези са питањем правног дејства одлуке по уставној жалби, Уставни суд најпре указује да је одредбом члана 175. став 3. Устава, поред осталог, утврђено да се правно дејство одлука Уставног суда уређује законом, те да је ово питање предмет уређивања Закона о Уставном суду (члан 1. Закона). Такође, одредбама члана 171. Устава утврђено је да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, те да Уставни суд својом одлуком уређује начин њеног извршења, када је то потребно. Уставни суд даље констатује да се питање правног дејства одлуке по уставној жалби има начелно расправити са аспекта: временског дејства; учесника у поступку; правних последица и обима дејства одлуке по уставној жалби⁷, као и извршења одлуке Уставног суда.

Уставни суд констатује да, са становишта временског дејства, сагласно одредби члана 89. став 4. Закона о Уставном суду, одлука којом је усвојена уставна жалба и поништена судска одлука, има правно дејство од дана достављања учесницима у поступку.

Уставни суд указује да у теорији и уставносудској пракси није спорно да су одлуке уставног суда општеобавезујуће, при чему и Устав Републике Србије у члану 166. став 2. утврђује ово начело. Међутим, овакво дејство није присутно у свим поступцима пред уставним судовима. Суд указује да је разлог за ово разликовање тај што се општеобавезност одлука уставних судова јавља у споровима о уставности (законитости) правних прописа,

⁷ О питањима дејства одлука уставног суда видети: V. Ђок, „Врсте и дејство одлука уставних судова“, Београд, 1972, Видети и радове: Б. Ненадић, „О неким аспектима односа уставних и редових судова“; К. Манојловић Андрић, „Поступак и обим испитивања уставне жалбе“; Т. Маринковић, „Дејство одлука уставних судова“, у Зборнику: „Улога и значај уставног суда у очувању владавине права“, Уставни суд Србије, Београд, 2014, О. Вучић и Д. Стојановић, „Дејство одлука уставног суда у функцији потврде уставне природе и уставног положаја ове институције“, Правни информатор, Београд, 9/2012, Г. Илић и М. Марковић, „Допринос Уставног суда Србије владавини права“, Милочер, 2015. Видети и Зборник радова: „Уставно судство у теорији и пракси“, Београд, КАС, 2010, стр. 90-133. и 194-208.

односно закона и других општих правних аката, као објективним, апстрактним споровима чије одлуке по својој правној природи делују *erga omnes*, јер се тим одлукама одстрањују, елиминишу из правног поретка неуставни општи акти, односно поједине њихове одредбе. Насупрот споровима о нормативној контроли уставности, спорови по уставним жалбама, односно жалбама, су конкретни спорови за заштиту Уставом зајемчених субјективних права учесника уставносудског спора, па је и дејство одлука којима се окончавају ти поступци усмерено *inter partes*. Док је у првом случају реч о појави која је ширег значаја и где уставносудска функција изазива примарно последице по законодавца, у другом случају одлука Уставног суда се преваходно тиче само странака у поступку и уставносудска функција изазива последице, како се то у теорији каже „по редовно спровођење правде“. Стога, Уставни суд указује да, иако одредба члана 166. став 2. Устава утврђује да су одлуке Уставног суда коначне, извршне и општеобавезујуће, у случају уставне жалбе одлуке имају, по правилу, ограничено правно дејство, и то према учесницима у поступку – подносиоцу уставне жалбе и суду који је донео оспорено решење или пресуду. То је видно и из саме изреке одлуке Уставног суда у поступку по уставној жалби. Наравно, одлука Уставног суда којом је усвојена уставна жалба и поништена судска одлука, сама по себи, производи правно дејство и према другој, противној страни у парничном поступку у коме је донета поништена судска одлука.

Укратко, битна карактеристика одлука Уставног суда по уставној жалби јесте њихово деловање према учесницима (странкама) у конкретном поступку (*inter partes*), а само изузетно према трећим лицима (*ultra partes*). Наиме, према Закону о Уставном суду, постоји правна могућност проширеног дејства ових одлука Уставног суда и на трећа лица, али је она условљена постојањем и остваривањем одређених услова (претпоставки) утврђених Законом. Из члана 87. Закона о Уставном суду следи да се одлука Уставног суда којом је утврђено да је појединачном судском одлуком повређено или ускраћено Уставом зајемчено право и слобода више лица, може односити и на лица која нису поднела уставну жалбу, ако се тај неуставни акт непосредно односи на њих и ако се та лица налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе. Уставни суд посебно наглашава да из наведене одредбе Закона о Уставном суду произлази да се дејство конкретне одлуке Уставног суда по уставној жалби – у погледу утврђења повреде зајемченог права и поништаја одлуке суда – може проширити и на лица која нису поднела уставну жалбу, али под условом да Уставни суд оцени да је то нужно у конкретном случају, те да исто изричито утврди својим одлуком, односно да својом одлуком Суд одреди круг лица на која проширује дејство те конкретне одлуке.

Када ће Уставни суд, у смислу члана 87. Закона о Уставном суду, проширити дејство своје одлуке зависи од околности сваког конкретног случаја, а пре свега од тога о ком уставном праву је реч, као и од положаја које то лице(а) има(ју) у конкретном (парничном) поступку у коме је донета одлука за коју је Уставни суд утврдио да вређа уставне одредбе о људским правима. Да би Уставни суд донео такву одлуку, неопходно је да Суд у поступку

по уставној жалби утврди да су лица на која се проширује дејство одлуке такође била непосредни учесници конкретног спора пред редовним судом или другим државним органом, да се оспорени акт односи непосредно на подносиоца уставне жалбе и на та лица, те да оцени и утврди да се, у контексту повређеног уставног права, та лица налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе, те да је нужно да се дејство конкретне уставносудске одлуке прошири и на та лица. Дакле, нема аутоматског проширеног дејства одлуке Уставног суда на трећа лица и на „сличне“, односно „истоветне“ ситуације. Потребно је да Уставни суд у поступку који води по уставној жалби утврди да ли су испуњени услови из члана 87. Закона, и то: да та лица нису поднела уставну жалбу, али да су била непосредни учесници (странке) у поступку у коме је донет појединачни акт који се оспорен пред Уставним судом и за који је Уставни суд утврдио да је неуставан, да је реч о оспореном појединачном акту којим се и тим трећим лицима, као и подносиоцу уставне жалбе, вређају или ускраћују Уставом зајемчена права, те да је, услед тога, реч о истоветној правној ситуацији у којој су се нашли подносилац уставне жалбе и та лица, нужно да се дејство конкретне уставносудске одлуке прошири (и на та лица)⁸.

- 8 Имајући у виду уставно право о коме је реч, као и да је реч о лицима која нису поднела уставну жалбу, али која се налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе, указује се на то да је Уставни суд у својој досадашњој пракси изузетно опрезно и брижљиво проширивао дејство одлука по уставној жалби, позивом на члан 87. Закона о Уставном суду. Тако је Уставни суд у Одлуци Уж-5280/2010 од 3. октобра 2012. године, у предмету тзв. „ратних дневница“, утврдио да ова одлука, којом је утврђена повреда права на приступ суду и наложено другостепеном суду да понови поступак по жалби подносиоца уставне жалбе, на основу члана 87. Закона о Уставном суду производи правно дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу, а налазе се у истој правној ситуацији, односно према лицима која су, као и подносилац уставне жалбе, била тужиоци у предметном парничном поступку у коме је донето оспорено решење.
- У Одлуци Уж-2542/2009 од 17. новембра 2011. године Уставни суд је утврдио да ова одлука, којом је утврђена повреда права на правично суђење и правичну накнаду за рад, поништена другостепена пресуда и наложено другостепеном суду да поново одлучи о жалби туженог, на основу члана 87. Закона о Уставном суду производи правно дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу, а налазе се у истој правној ситуацији, односно према лицима која су, као и подносилац уставне жалбе, била тужиоци у предметном парничном поступку у коме је донета поништена пресуда.
- У Одлуци Уж-1324/2001 од 26. марта 2014. године Уставни суд је утврдио да ова одлука, којом је утврђена повреда права на правично суђење, поништена другостепена пресуда и наложено другостепеном суду да донесе нову одлуку о жалби тужене, на основу члана 87. Закона о Уставном суду производи правно дејство и према правним следбеницима Ж. Р. Наиме, Суд је утврдио да се у истој правној ситуацији као подносиоци уставне жалбе налазио и тужилац Ж. Р, који је преминуо непосредно пре доношења оспорене пресуде, а чији тужбени захтев је такође одбијен оспореном пресудом, па је утврдио ова одлука има правно дејство и према правним следбеницима Ж. Р.
- У Одлуци Уж-2222/2010 од 7. марта 2013. године Уставни суд је утврдио да ова одлука, којом је утврђена повреда права на правично суђење и наложено другостепеном суду да понови поступак по жалби тужених, на основу члана 87. Закона о Уставном суду производи правно дејство и према лицу које није поднело уставну жалбу, а налази се у истој правној ситуацији, односно према лицу које је, као и подносилац уставне жалбе, био тужени у предметном парничном поступку у коме је донета оспорена пресуда.
- У Одлуци Уж-4461/2010 од 12. децембра 2013. године Уставни суд је усвојио уставну жалбу С.Р. изјављену против оспорене другостепене пресуде и утврдио да је подносиоцу

Надаље, Суд указује да нема свака повреда уставног права исто дејство са становишта учесника у поступку, нити свака одлука Уставног суда по уставној жалби може бити подобна да се њено дејство прошири. Тако је, на пример, повреда права на суђење у разумном року такве природе да је персонално ограничена и може се односити непосредно и једино на странку која је поднела уставну жалбу и којој је утврђена повреда права на суђење у разумном року⁹. Такође, поред права, положај лица у конкретном парничном поступку, у смислу истоветности правне ситуације тог лица као и подносиоца уставне жалбе, свакако утиче на одлуку Уставног суда о проширеном правном дејству. Тако, примера ради, одлука Уставног суда којом је утврђена повреда права на приступ суду као саставног дела права на правично суђење, и поништена судска одлука у односу на једног нужног супарничара који је био подносилац уставне жалбе, производи правно дејство и на другом нужног супарничара који није изјавио уставну жалбу.

Када је реч о дејству одлуке са становишта последица које одлука Уставног суда по уставној жалби производи на конкретан спор, већ је речено да Уставни суд може својом одлуком, као начин отклањања штетних последица повреде права, поништити оспорену судску одлуку и наложити (одредити) да суд поново одлучи о предмету спора, односно да поново одлучи о последњем изјављеном правном средству.

Када је реч о обиму дејства одлуке Уставног суда по уставној жалби, Уставни суд у суштини у самој одлуци одређује обим њеног дејства. Уставни

уставне жалбе повређено право на непристрасан суд као саставни део права на правично суђење. Истом одлуком Суд је наложио другостепеном суду да поново одлучи о жалби коју је подносилац уставне жалбе изјавио против првостепене пресуде. Уставни суд је даље утврдио да ова одлука има правно дејство и према свим осталим лицима из конкретног кривичног предмета, а која се налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе. Специфичност овог предмета је у томе што је Уставни суд, пре доношења ове одлуке, одлучивао о три уставне жалбе других лица из истог кривичног поступка, али је имајући у виду означене повреде права, наводе и разлоге изнете у тим уставним жалбама, њих одбацио. Уставни суд је оценио да је утврђена повреда права на непристрасан суд такве природе да се односи и на остала лица из конкретног кривичног предмета, а која се налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе. Стога је Уставни суд утврдио да ова одлука, у конкретном случају, има правно дејство и према свим осталим лицима из тог предмета, а која се налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе, односно да се односи на све окривљене из предметног кривичног поступка.

9 Видети Закључак Уставног суда Уж-6551/2012 од 20. октобра 2014. године у коме је поводом захтева подносиоца уставне жалбе да му се утврди тзв. проширено дејство одлуке Уставног суда и призна право на накнаду нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року, поред осталог, Уставни суд закључио да „... по оцени Уставног суда, тзв. проширеном дејству одлуке, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду, нема места када су у питању одлуке којима је утврђена повреда права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, те да имајући у виду да оцену о томе да ли је трајање једног судског поступка било разумно или не, детерминишу, поред осталог, и субјективни фактори који се тичу самог лица које тражи заштиту од повреде права на суђење у разумном року (његово понашање у току поступка, значај захтева о коме се одлучује), Уставни суд налази да се два или више лица не могу наћи у истој правној ситуацији са аспекта повреде права на суђење у разумном року, чак и онда када су у одређеном судском поступку заједно учествовали и имали исто својство (тужиоца или туженог).“

суд указује да обим дејства, пре свега, зависи од предмета уставне жалбе, односно од тога да ли је подносилац као предмет уставне жалбе означио одлуку редовног суда у целини или њен један део, али и од оцене Уставног суда у сваком конкретном случају. Тако је најчешће случај да се утврђење повреде права и поништај односи на одлуку суда у целини, при чему је, свакако, могућа ситуација да Суд након оцене навода конкретне уставне жалбе утврди повреду у односу на део одлуке редовног суда, те да последично поништи део одлуке суда.

Уставни суд даље указује да је питање дејства одлуке Уставног суда по уставној жалби у непосредној вези са питањем извршења одлуке Уставног суда. Тако одлука Уставног суда непосредно делује на доносиоца оспорене одлуке (која је поништена одлуком Уставног суда), па је доносилац поништене одлуке, у овом случају редован суд, обавезан и дужан да поступи по одлуци Уставног суда. Уставни суд констатује да је одредбама члана 171. Устава утврђено да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, те да Уставни суд може одредити начин извршења своје одлуке, као и да је одредбом члана 104. став 1. Закона о Уставном суду, поред осталог, прописана обавеза државних и других органа да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда. То даље значи да у ситуацији када је због утврђене повреде уставног права поништена судска одлука и наложено (одређено) доношење нове одлуке, извршење одлуке Уставног суда не подразумева само формално доношење нове одлуке од стране редовног суда, већ и поступање и одлучивање суда у складу са оценама и правним ставовима изнетим у одлуци Уставног суда која се извршава, односно поступање у складу са *ratio decidendi* уставносудске одлуке. Такође, Уставни суд указује да одлуке Уставног суда свакако имају и шире дејство, те да правни ставови Суда, посебно о садржини уставних права, делују за убудуће, и то на поступке који су у току пред редовним судовима. У том правцу иде и одредба члана 49. став 2. Закона о Уставном суду којом је предвиђено да се у „Службеном гласнику Републике Србије“ може се објавити одлука по уставној жалби, као и решења која су од ширег значаја за заштиту уставности и законитости¹⁰.

Из напред изнетог, Уставни суд закључује да у поступку по уставној жалби може својом одлуком поништити оспорену судску одлуку и наложити (одредити) поновно одлучивање од стране редовног суда, ако оцени да је то потребно због отклањања штетних последица, те да таква одлука Суда, од дана достављања, производи непосредно правно дејство за учеснике у поступку и лица које Уставни суд својом одлуком одреди, при чему је, у смислу извршења, одлука Уставног суда непосредно обавезујућа за редован суд, како у смислу формалног доношења нове одлуке од стране редовног суда, тако и у контексту *ratio decidendi* те одлуке¹¹.

10 Б. Ненадић, „Општи осврт на контролу уставности судске власти“, Зборник радова: „Положај и перспектива уставног судства“, Београд, 2014, стр. 101-120.

11 Видети Одлуку Уставног суда Уж-224/2013 од 6. јуна 2013. године.

– Начелни сџавови о њонављању њосџуџка на основу одлуке Усџавноџ суда – џџ. о реоџварану џредмеџа џред редовним судом

Када је реч о питању понављања поступка на основу одлуке Уставног суда, ово питање се треба, најпре, размотрити из два слична, али специфична угла. Први је понављање поступка на основу релевантних одредаба ЗПП, а други је понављање поступка редовног суда на основу одлуке Уставног суда којом је поништена оспорена судска одлука и наложено поновно одлучивање.

Уставни суд констатује да из одредаба ЗПП произлази да је предлог за понављање поступка ванредан правни лек против правноснажне судске одлуке (пресуде и решења) чија је сврха отклањање одређених недостатака у погледу утврђених чињеница на којима је заснована одлука која се предлогом побџа, као и најтежих повреда одредаба парничног поступка. Уставни суд даље указује да овај ванредни правни лек има за циљ да се у поступку покренутом предлогом после наступања правноснажности, неправилна, односно незаконита судска одлука укине, да се поново расправе спорна питања и донесе правилна и законита одлука. Уставни суд констатује да из одредаба раније важећег и важећег ЗПП произлази да се поступак по предлогу за понављање поступка одвија у две фазе. У првој фази суд испитује допуштеност и основаност предлога за понављање, те уколико оцени да је предлог допуштен и основан, суд дозвољава понављање поступка и доноси одлуку о укидању раније правноснажне одлуке која је процесна сметња поновном одлучивању. У другој фази поступка, суд понавља поступак и доноси нову мериторну одлуку о главној ствари¹².

Уставни суд даље констатује да је изменама и допунама раније важећег ЗПП из 2009. године¹³, одредбом члана 422. тачка 11), предвиђен нови

12 У вези са овим, указује се да је одлука Уставног суда у кривичном поступку разлог за подношење захтева за заштиту законитости. Наиме, одредбом члана 485. став 1. тачка 3) Законика о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14) је прописано да се захтев за заштиту законитости може поднети ако је правноснажном одлуком или одлуком у поступку који је претходио њеном доношењу повређено или ускраћено људско право и слобода окривљеног или другог учесника у поступку које је зајемчено Уставом или Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода и додатним протоколима, а то је утврђено одлуком Уставног суда или Европског суда за људска права. Такође се указује да Закон о управним споровима не садржи одредбе који се односе на питање дејства одлуке Уставног суда на управни спор, нити питање извршења одлуке Уставног суда, те да одлука Уставног суда служи као правни основ за поновно одлучивање пред овим судом. Видети опширније Б. Ненадић, „О неким аспектима односа уставних и редовних судова“, стр. 98-109.

13 Одредбама члана 41. Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 111/09) је допуњен члан 422, тако што је додата тачка 11). Такође, основни текст ЗПП из 2004. године, у члану 422. тачка 10), садржао одредбу да се поступак који је одлуком суда правноснажно завршен може по предлогу странке поновити ако је, по правноснажно окончаном поступку пред домаћим судом, Европски суд за људска права донео одлуку о истом или сличном правном односу против Србије (и Црне Горе). Готово идентичну одредбу садржао и ЗПП из 2009. године, док је важећим ЗПП, у члану 426. тачка 11), прописано да поступак који је одлуком суда правноснажно окончан може да се по предлогу странке понови ако странка стекне могућност да употреби одлуку Европског суда за људска права којом је утврђена повреда људског права, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке.

законски основ за понављање поступка и прописано да се поступак који је одлуком суда правноснажно завршен може по предлогу странке поновити ако је у поступку по уставној жалби Уставни суд утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом у парничном поступку. Суд даље указује да је одредба члана 426. тачка 12) важећег ЗПП делимично допуњена у односу на наведену законску одредбу из 2009. године, јер је предвиђено да се поступак који је одлуком суда правноснажно окончан може по предлогу странке поновити ако је Уставни суд, у поступку по уставној жалби, утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом у парничном поступку, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке. Дакле, законодавац сада понављање поступка условљава доношењем повољније одлуке за странку која је исходвала позитивну одлуку пред Уставним судом.

Из наведених одредаба произлази да је законодавац почев од 2009. године изменама ЗПП уредио питање понављања поступка на основу одлуке Уставног суда кроз ванредно правно средство понављање поступка, те да је предвидео да се може поновити (конкретан) парнични поступак, под условом да је Уставни суд претходно својом одлуком изричито утврдио да је у (том) парничном поступку странци повређено или ускраћено право и слобода гарантована Уставом. Суд посебно наглашава да је неопходно да је конкретна оспорена одлука редовног суда била предмет уставносудске контроле у поступку по уставној жалби, иако то није изричито прописано у ЗПП. Уставни суд налази да овакво законско нормирање у ЗПП отвара извесне дилеме у погледу поштовања принципа правне сигурности, са једне стране, и права на правно средство, са друге стране, али да по оцени Уставног суда, ова одредба може имати само значење по коме је неспорно да у поновљеном судском поступку странке могу бити иста лица која су имала својство странке у претходно правноснажно окончаном поступку, а који је био предмет одлучивања пред Уставним судом.

У вези са изнетим одредбама ЗПП које уређују питање понављања поступка на основу одлуке Уставног суда, Суд сматра да је ради целовитог сагледавања питања дејства одлуке Уставног суда потребно указати и на хронологију уређивања питања могућности поништавања одлука редовног суда у Закону о Уставном суду, а што је од непосредног значаја за одлуку Уставног суда по спорним уставним питањима која се расправљају у овом уставносудском поступку.

Наиме, Законом о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 109/07) је у члану 89. став 2. било прописано да Уставни суд када утврди да је оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, може поништити појединачни акт, забранити даље вршење радње или одредити предузимање друге мере или радње којом се отклањају штетне последице утврђене повреде или ускраћивања зајемчених права и слобода и одредити начин правичног задовољења подносиоца. На основу наведене одредбе Закона, Уставни суд је у ситуацији када утврди да је оспореном одлуком суда повређено или

ускраћено гарантовано право и слобода и када оцени да је то неопходно, као начин отклањања штетних последица, својом одлуком поништавао одлуке редовних судова и налагао редовним судовима да поново одлуче о предмету спора, односно да поново одлуче о последњем изјављеном правном средству (жалба или ревизија, уколико је дозвољена).

Међутим, Законом о изменама и допунама Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 99/11) наведена одредба је измењена, тако што је Уставном суду било ускраћено да својом одлуком поништава одлуке редовних судова¹⁴. Како је наведена законска одредба изричито забрањивала поништај судске одлуке, Уставни суд је, у ситуацији када утврди да је оспореном одлуком суда повређено или ускраћено гарантовано право и слобода и када оцени да је потребно отклонити штетне последице, својом одлуком одређивао предузимање других мера тако што је, сада без поништаја те одлуке, налагао редовним судовима да поново одлуче о предмету спора, односно да поново одлуче о последњем изјављеном правном средству. То даље значи да је редован суд, у циљу извршења одлуке Уставног суда и поступања по налогу Уставног суда, кроз понављање поступка доносио одлуку којом је укидао своју ранију правноснажну пресуду – одлуку која је била предмет уставносудске контроле и која је била процесна сметња поновном одлучивању, понављао поступак и доносио нову одлуку о главној ствари. Редован суд, за кога је одлука Уставног суда обавезна и који је по Уставу дужан да је извршава без призива, је, а што је већ поменуто, имао одлуку Уставног суда извршити не само кроз формално доношење нове одлуке, већ и кроз поступање и одлучивање у складу са оценама и правним ставовима изнетим у одлуци Уставног суда која се извршава. Иако у овом периоду *de iure* није поништавао судске одлуке, Уставни суд је, у циљу отклањања штетних последица оспорене одлуке, враћао предмет надлежном суду на поновно одлучивање, односно у изреци изричито одређивао поновно одлучивање од стране редовног суда, при чему је такав налог Уставног суда имао за последицу обавезу редовног суда да у циљу извршавања одлуке Уставног суда, пре поновног одлучивања, укине неуставну одлуку.

Међутим, Уставни суд је у својој Одлуци IУз-97/2012 од 20. децембра 2012. године („Службени гласник РС“, број 18/13) оцењивао уставност одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, у делу који гласи: „осим судске одлуке“ и утврдио да наведена одредба у овом делу није у сагласности с Уставом¹⁵.

14 Одредба члана 89. став 2. Закона о Уставном суду је након ових измена гласила: „Када Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, може поништити појединачни акт осим судске одлуке, забранити даље вршење радње или одредити предузимање друге мере или радње којом се отклањају штетне последице утврђене повреде или ускраћивања зајемчених права и слобода и одредити начин правичног задовољења подносиоца.“

15 У овој одлуци Суд је, поред осталог, оценио да „...је свако ограничавање Уставног суда у погледу одређивања мере или радње којом се отклањају штетне последице утврђене повреде уставног права, несаслагасно са одредбама члана 171. став 2. Устава, а тиме и са Уставом утврђеним положајем Уставног суда из члана 166. став 1. Устава“, да „...законско елиминисање судских одлука из домаћаја поништавајуће одлуке Уставног суда ускраћује претпоставке

Од дана објављивања ове одлуке¹⁶, Уставни суд је поново постао властан да, као начин отклањања штетних последица насталих услед утврђене повреде зајемченог права и слободе, поништава одлуке редовних судова и налаже редовним судовима, односно одређује да исти поново одлуче о предмету спора, тј. поново одлуче о последњем изјављеном правном средству¹⁷.

Када је реч о питању реотварања предмета редовног суда на основу одлуке Уставног суда којом је поништена оспорена судска одлука и наложено поновно одлучивање, Уставни суд најпре констатује да је ово питање у суштини питање правног дејства одлуке Уставног суда, а које је уређено Законом о Уставном суду. Суд сматра да долази до *eo ipso* понављања поступка, односно реотварања предмета пред редовним надлежним судом. Наиме, како је таквом одлуком Уставног суда већ поништена одлука редовног суда, налагање редовном суду да поново одлучи о предмету спора, односно о последњем изјављеном правном средству, у суштини захтева понављање поступка само по себи, при чему редован суд сада не укида спорну одлуку, будући да је она већ поништена одлуком Уставног суда. То даље значи да редован суд у таквом *eo ipso* поновљеном поступку у суштини извршава одлуку Уставног суда, и то кроз формално доношење нове одлуке и поступа и одлучује у складу са оценама и правним ставовима изнетим у одлуци Уставног суда коју редован суд извршава.

за ефективно дејство одлуке Уставног суда у великом броју случајева и обезвређује уставни смисао увођења института уставне жалбе као универзалног правног средства за заштиту уставних права и слобода од повреда учињених актима и радњама било ког носиоца јавне власти“, да „... се уставни смисао и циљ уставне жалбе не остварује самим декларативним утврђивањем постојања повреде права, већ се остварује отклањањем последица које су настале утврђеном повредом уставних права и слобода, без обзира који је државни орган доносилац оспореног акта. Услов за то је постојање делатног механизма за отклањање последица утврђене повреде права, односно снабдевеност одлуке Уставног суда онаквим дејством које ће у највећој могућој мери обезбедити ефикасан пут отклањања последица насталих утврђеном повредом уставних права и слобода“, да „...судске одлуке, међутим, нису „недодирљиве“ за оцену да ли су повредиле основна људска права гарантована Уставом... тако и констатацију да је судска одлука повредила „специфично уставно право“ неизбежно мора да праги неважност (ништавост) појединачног акта судске власти који је у сукобу са Уставом“, да „...да би се спречила даља повреда Уставом гарантованог права неопходно је утврђивање правне неважности појединачног акта, с тим да је разумно очекивати од надлежног суда да успостави правно стање које одговара правном схватању Уставног суда. Ако је главни циљ изјављивања уставне жалбе заштита повређеног или утроженог права, онда је разумно очекивање да овом циљу буде примерена и одлука Уставног суда која би требало да пружи ту заштиту и да својим дејством ефикасно отклони повреду основног права. Једино уколико се на овај начин пружена заштита покаже недовољном, могуће је да Уставни суд прошири дејство своје одлуке тако што ће, поред елиминације неуставног појединачног акта, одредити и начин правичног задовољења. То значи да корекција појединачног акта није довољна, али је без сумње први и најважнији резултат одлуке Уставног суда којом се утврђује да је појединачним актом повређено људско или мањинско право. Уколико се ово правно дејство не би признало одлуци Уставног суда, онда би у не тако ретким случајевима уставносудска заштита била теоријска и илузорна. Било би неразумно оставити на снази појединачни акт који вређа права гарантована Уставом, позивајући се на уставну заповест која искључује могућност вансудског преиспитивања судских одлука“.

16 „Службени гласник РС“, број 18/13, од 26. фебруара 2013. године.

17 Видети опширније Б. Ненадић, „О неким аспектима односа уставних и редовних судова“, стр. 98-109.

Имајући у виду околности конкретне уставне жалбе и наводе који се односе на произвољну примену члана 87. Закона о Уставном суду, Уставни суд посебно наглашава да ЗПП из 2009. године и важећи ЗПП не дају могућност редовним судовима у поступку по предлогу за понављање поступка да на основу члана 87. Закона о Уставном суду сами прошире дејство одлуке Уставног суда на трећа лица, а посебно не на лица која су била странке у неком другом правноснажно окончаном парничном поступку, а која се, по оцени редовног суда, налазе у истој правној ситуацији као и лице на које конкретна одлука Уставног суда производи непосредно правно дејство.

Уставни суд још једном понавља да из одредбе члана 87. Закона о Уставном суду произлази да се дејство конкретне одлуке Уставног суда по уставној жалби – у погледу утврђења повреде зајемченог права и поништаја судске одлуке – може проширити и на лица која нису поднела уставну жалбу, али само под условом да Уставни суд оцени да је то нужно у конкретном случају, те да исто утврди својом одлуком, односно да својом одлуком одреди круг лица која су била непосредни учесници конкретног поступка који се поново реотвара пред редовним судом и на која ће, због идентитета правне ситуације, проширити дејство своје одлуке. Уставни суд посебно наглашава да из одредбе члана 87. Закона о Уставном суду произлази да се ова одредба може применити само на друга лица која нису поднела уставну жалбу, односно оспорила појединачни акт који се непосредно односи и на та лица, а који је био предмет уставносудске контроле по уставној жалби, те да Уставни суд то изричито утврди својом одлуком.

То даље значи да се дејство одлуке Уставног суда не може проширити на (по идентитету правне ситуације) сличне појединачне акте који нису били предмет одлучивања Уставног суда, нити на лица на која се ти акти непосредно не односе. Уколико би редован суд у поступку по предлогу за понављање поступка сам применио одредбу члана 87. Закона о Уставном суду и проширио дејство одлуке Уставног суда на лица која нису учесници конкретног парничног поступка, већ странке у неком другом правноснажно окончаном парничном поступку, а које се, по оцени редовног суда, налазе у истој правној ситуацији као и лице које је исходovalo позитивну одлуку Уставног суда, тиме би, по оцени Уставног суда, редован суд утврђивао повреду уставног права, а што није надлежност редовног суда, нити може бити предмет одлучивања суда у поступку по предлогу за понављање поступка. Уставни суд закључује да би таква примена члана 87. Закона о Уставном суду довела до ситуације да редован суд у поступку по ванредном правном средству цени и утврђује да ли је, по садржају, појединачни акт који није био предмет уставносудске контроле такав да би водио истоветној повреди као онај појединачни акт који је био предмет уставносудске контроле¹⁸.

18 Указује се да је Грађанско одељење Врховног касационог суда, у извршавању законске обавезе да разматра рад судова, праги и проучава праксу судова и обезбеђује јединствену примену права, на IV седници одржаној 2. априла 2012. године, донело закључак да се не прихвата правно схватање апелационих судова усвојено на заједничком састанку од 17. фебруара 2011. године које гласи: „У складу са одредбама члана 422. тачка 11) Закона о

У вези са претходно изнетим, Уставни суд примећује да наведена одредба члана 426. тачка 12) важећег ЗПП не говори изричито о томе да ли редован суд поновља само конкретан, правноснажно окончан поступак у коме је донет акт који је био предмет уставносудске контроле у поступку по уставној жалби или је небитно да ли се одлука Уставног суда о уставној жалби којом је утврђена наведена повреда односи на одлуку која је донета у парничном поступку чије се понављање тражи, већ је битно да та одлука може да буде од утицаја на доношење повољније одлуке за странку која је поднела предлог за понављање поступка. Уставни суд налази да значење ове одредбе не може бити такво да доводи у питање принцип правне сигурности у односу на правноснажно окончане поступке, а у који су странке имале право да се поуздају (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Solomun и други против Хрватске*, број 679/11, од 2. априла 2015. године, ст. 46. до 57).

Такође, Суд сматра да се ова одредба ЗПП мора сагледавати у вези са одредбама о правном дејству и извршењу одлука Уставног суда, а који су, сагласно члану 171. и члану 175. став 3. Устава, прописани Законом о Уставном суду. Уставни суд налази да се ова одредба ЗПП мора сагледавати и у светлу уставних гаранција права на правну сигурност, са једне стране, и права на правно средство, са друге стране, при чему Суд сматра да није без значаја ни чињеница да је ова одредба ЗПП настала у време важења одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 99/11).

Стога, Уставни суд наглашава да до поновљања поступка на основу одлуке Уставног суда, односно до реотварања предмета пред редовним судом, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду, и с тим у вези одредбом члана 426. тачка 12) важећег ЗПП, може доћи само под условима и на начин на који је то Уставни суд изнео у овој одлуци. То значи да поменута одредба ЗПП може имати само значење по коме је неспорно да у поновљеном судском поступку по одлуци Уставног суда странке могу бити само иста лица која су имала својство странке у претходно правноснажно окончаном поступку, а који је био предмет одлучивања пред Уставним судом.

С тим у вези, Уставни суд указује да је у досадашњем поступању у предметима по уставним жалбама посебно водио рачуна о интересима правне сигурности по правноснажне судске одлуке, као и начелу јединства правног

парничном поступку, одлука Уставног суда Србије којом је утврђена повреда или ускраћивање људског и мањинског права и слободе зајемчене Уставом може бити разлог за понављање поступка само у парничном поступку у коме је та одлука донета“. Према закључку Врховног касационог суда, понављање поступка се може тражити на основу одлуке Уставног суда по уставној жалби којом је утврђено кршење људског или мањинског права и слободе зајамчено Уставом у парничном поступку од стране сваког лица које се налази у истој правној ситуацији. Невитно је да ли се одлука Уставног суда о уставној жалби којом је утврђена наведена повреда односи на одлуку која је донета у парничном поступку чије се понављање тражи. Уколико се утврди да се тужилац или тужени као подносилац предлога за понављање поступка и подносилац уставне жалбе налазе у истој правној ситуацији, онда би они имали право да на основу одлуке Уставног суда траже понављање поступка у смислу члана 422. тачка 11) Закона о парничном поступку, без обзира што они лично нису подносили уставну жалбу („Билтен“ Врховног касационог суда, број 3/2012).

поретка из кога недвосмислено произлази да је питање правног дејства одлука Уставног суда, па и проширеног дејства, уређено Законом о Уставном суду.

Наравно да одлуке Уставног суда донете и по уставним жалбама служе не само да се реше појединачни случајеви који су изнети пред Суд, већ много шире, да очувају и развију права и слободе зајемчене Уставом. Отуда Уставни суд указује да његове одлуке прелазе границе појединачних случајева, које он *in concreto* решава, јер правни ставови Суда, односно интерпретације Устава изражени у тим одлукама (као и у укупној јуриспруденцији Уставног суда), јесу од значаја и за решавање других судских спорова који нису правноснажно окончани (тзв. „живи спорови“).

– Примена начелних ставова на конкретан случај

Уставни суд најпре констатује да је С. з. р. У. Н. С. „Т.“ пред Општинским судом у Новом Саду водила парнични поступак против подносиоце уставне жалбе и Р. Ч, ради исплате по уговору о ненаменском зајму, те да је овај парнични поступак правноснажно окончан пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године. Уставни суд указује да је С. з. р. У. Н. С. „Т.“ изјавила Уставном суд већи број уставних жалби, али да против наведене пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године није изјављена уставна жалба, те да ова судска одлука није била предмет одлучивања Уставног суда.

Уставни суд даље констатује да је једна од уставних жалби С. з. р. У. Н. С. „Т.“ била и уставна жалба у предмету Уж-5009/2010 која је изјављена против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године. Наведеном пресудом је окончан парнични поступак који је вођен пред Општинским судом у Новом Саду ради исплате дуга, и то између С. з. р. У. Н. С. „Т.“ и тужене Б. П. Одлучујући о овој уставној жалби, Уставни суд је 22. новембра 2012. године донео Одлуку Уж-5009/2010 којом је усвојена уставна жалба, утврђено да је пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4405/10 од 31. августа 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење и наложено Апелационом суду у Новом Саду да, у року од 60 дана од дана достављања Одлуке Уставног суда, понови жалбени поступак. Уставни суд указује да је Одлука Уж-5009/2010 донета у време важења измењене одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, према којој Суд није могао поништавати судске одлуке, већ је одређивао предузимање других мера и налагао редовним судовима да поново одлуче о предмету спора, односно да поново одлуче о последњем изјављеном правном средству.

Након тога, С. з. р. У. Н. С. „Т.“ је, као тужилац, 21. јануара 2013. године поднела Апелационом суду у Новом Саду предлог за понављање жалбеног поступка у предмету тужене подносиоце уставне жалбе. Предлог је поднет уз позив на одредбу члана 422. тачка 11) ЗПП, при чему се тужилац у предлогу позвао на поменути Одлуку Уж-5009/2010. Оспореним решењем Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године је одлучено да се понавља жалбени поступак и укида пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године, при чему се суд у

образложењу позвао на одредбе члана 422. тачка 11) ЗПП и члана 87. Закона о Уставном суду и оценио да се у конкретној парници ради о захтевима тужиоца за исплату који су засновани на истом правном основу као у парници у којој је Уставни суд својом Одлуком Уж-5009/2010 од 22. новембра 2012. године утврдио повреду права истог тужиоца на правично суђење.

Како је оспорено решење, којим је дозвољено понављање жалбеног поступка, донето применом члана 422. тачка 11) ЗПП и члана 87. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у, у контексту горе изнетих начелних ставова, даљеценио основаност навода подносиоце о повреди права на правично суђење.

Уставни суд констатује да је оспореним решењем поновљен поступак вођен против подносиоце уставне жалбе на основу Одлуке Уставног суда Уж-5009/2010, при чему подносиоца није била странка у парничном поступку који је био предмет одлучивања Уставног суда у Одлуци Уж-5009/2010. Наиме, овом одлуком, Суд је расправљао о пресуди донетој у парничном поступку између С. з. р. У. Н. С. „Т.“ и Б. П, па је након утврђене повреде права на правично суђење, наложио Апелационом суду у Новом Саду да понови жалбени поступак у том конкретно парничном поступку. Уставни суд констатује и то да је С. з. р. У. Н. С. „Т.“ била тужилац и у предмету Уж-5009/2010, као и у предмету у коме је донето оспорено решење.

Уставни суд даље констатује да је у оспореном решењу, Апелациони суд у Новом Саду, применом члана 87. Закона о Уставном суду, проширио дејство Одлуке Уж-5009/2010 и на подносиоцу уставне жалбе. Уставни суд налази да је, поред чињенице да подносиоца уставне жалбе није била странка у парничном поступку који је био предмет Одлуке Уж-5009/2010, од значаја и то да против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године која је укинута оспореним решењем, није изјављена уставна жалба, нити је ова пресуда била предмет расправљања и одлучивања у поступку по уставној жалби.

Уставни суд још једном наглашава да разлог за понављање поступка, у смислу члана 422. тачка 11) ЗПП, може бити одлука Уставног суда којом је утврђена повреда или ускраћивање људског и мањинског права и слободе зајемчене Уставом и наложено поновно одлучивање, и то само у парничном поступку у коме је донета одлука која је била предмет уставносудске контроле. Уставни суд оцењује да је Апелациони суд у Новом Саду оспореним решењем могао поновити жалбени поступак у коме је донета пресуда истог суда Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године, само под условом да је Уставни суд претходно то наложио својом одлуком, а у поступку у којој је расправљао о тој конкретној пресуди. Како пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године није била предмет одлучивања у Одлуци Уж-5009/2010, Уставни суд оцењује да Апелациони суд у Новом Саду, приликом доношења оспореног решења није, у смислу члана 422. тачка 11) ЗПП, могао да „користи“ Одлуку Уж-5009/2010 као основ за понављање поступка, те да применом члана 87. Закона о Уставном суду, прошири правно дејство те одлуке на подносиоцу уставне жалбе.

У вези са тим, Уставни суд налази да је потребно још једном указати на то да уставна жалба представља правно средство за заштиту Уставном гарантованих права у пуном обиму, које је доступно свима на начин и под условима прописаним Уставом и Законом о Уставном суду, при чему је од значаја и то да се у поступку пред Уставним судом не плаћа такса, те да није обавезно заступање од стране стручног лица. Додатно, Уставни суд је, у циљу обезбеђивања потпуне заштите права гарантованих Уставом, олакшао поступак по уставној жалби тако што је за подносиоце уставне жалбе припремио образац формулара за изјављивање уставне жалбе, као и упутство за попуњавање тог обрасца.

Надаље, Уставни суд још једном указује да ЗПП из 2009. године и важећи ЗПП не прописују могућност да редован суд у поступку по предлогу за понављање поступка сам примени одредбу члана 87. Закона о Уставном суду и прошири дејство одлуке Уставног суда на лица која су странке у неком другом правноснажно окончаном парничном поступку, а која се, по оцени редовног суда, налазе у истој правној ситуацији као и лице на које конкретна одлука Уставног суда производи правно дејство. Дејство конкретне одлуке Уставног суда по уставној жалби се може проширити и на лица која нису поднела уставну жалбу, али само под условом да то Уставни суд утврди својом одлуком, при чему је неопходно да је споран појединачни акт био предмет уставносудске контроле по уставној жалби и да се непосредно односи на та лица.

Како је оспореним решењем Апелациони суд у Новом Саду проширио дејство Одлуке Уж-5009/2010 и на пресуду истог суда Гж. 2448/10 од 22. јуна 2010. године која није била предмет уставносудске контроле, као и на подносиатељку, односно лице на које се Одлука Уж-5009/2010 непосредно не односи, Уставни суд је оценио да је оспореним решењем Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године Апелациони суд у Новом Саду применио закон на уставноправно неприхватљив начин, те да је у конкретном случају поступак поновљен супротно гаранцијама садржаним у члану 32. став 1. Устава.

Имајући у виду своју оцену, Суд није посебно ценио другу тврдњу подносиатељке, а која се односи на ретроактивну примену ЗПП.

На основу изложеног у овој тачки образложења, Уставни суд је утврдио да је оспореним решењем Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године повређено право подносиатељке уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, па је, на основу одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу усвојио и одлучио као у тачки 1. изреке.

6.2. Оцена Уставног суда у односу на оспорену пресуду Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године

Имајући у виду да је Уставни суд претходно утврдио да је оспореним решењем повређено право подносиатељке на правично суђење, те да предметни поступак није поновљен у складу са гаранцијама садржаним у члану 32. став 1. Устава, Суд није посебно испитивао основаност навода о повреди

права на правично суђење у односу на оспорену пресуду Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године.

7. У вези са истакнутом повредом права на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. Устава, Уставни суд констатује да у уставној жалби нису наведени конкретни уставноправни разлози који се могу довести у везу са садржином ових права, нити су уз уставну жалбу достављени докази о томе да је суд у идентичној чињеничној и правној ситуацији доносио различите одлуке.

8. Уставни суд је оценио да се штетне последице учињене повреде права подносиоце на правично суђење из члана 32. став 1. Устава могу отклонити једино поништајем пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године и решења Апелационог суда у Новом Саду Гж. 2448/10 од 10. септембра 2013. године и одређивањем да тај суд поново одлучи о предлогу тужиоца за понављање поступка по жалби изјављеној против пресуде Општинског суда у Новом Саду П. 7719/04 од 15. јануара 2007. године, па је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

Уставни суд је оценио да је утврђена повреда права на правично суђење такве природе да се односи и на лице из истог парничног поступка у коме су донете оспорене одлуке, јер је реч о лицу која се налази у истој правној ситуацији као и подносиоца уставне жалбе. Стога је Уставни суд утврдио да ова одлука, у конкретном случају, има правно дејство и према туженом Р. Ч., па је, на основу члана 87. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 3. изреке.

Имајући у виду да је Уставни суд мериторно одлучио о овој уставној жалби као у тач. 1. и 2. изреке, предлог подносиоце за одлагање извршења пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж. 3731/13 од 10. септембра 2013. године је беспредметан.

9. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду шири значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

10. На основу свега изнетог и одредаба члана 42а став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-1930/2013 од 25. јуна 2015. године („Службени гласник РС“, број 65/15)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба С. Ф. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 5/13 од 29. јануара 2013. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 5/13 од 29. јануара 2013. године и одређује да исти суд поново одлучи о жалби туженог изјављеној против пресуде Основног суда у Крагујевцу П. 3653/12 од 1. августа 2012. године, исправљене решењем П. 3653/12 од 8. новембра 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. Ф. из Л., преко пуномоћника С. В, адвоката из Н., поднео је, 8. марта 2013. године Уставном суду уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 5/13 од 29. јануара 2013. године, због повреде права на правично суђење и на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је оспорени поступак трајао скоро осам година, што превазилази разуман рок за одлучивање у конкретној правној ствари; да је оспорена пресуда Апелационог суда у Крагујевцу донета уз погрешну примену материјалног права, и то пре свега одредби које се односе на застарелост потраживања; да је у конкретном случају немогуће применити одредбу члана 377. Закона о облигационим односима према којој се рок застарелости одређује према року застарелости кривичног гоњења – у конкретном случају петнаест година, већ су рокови застарелости код уговора о осигурању регулисани искључиво чланом 380. став 3. у вези чл. 376. и 939. Закона о облигационим односима, јер се ради о уговорном односу где је прописани рок застарелости три године. Предлаже се да Уставни суд усвоји жалбу, утврди повреду права подносиоца на правично суђење, наложи Апелационом суду у Крагујевцу да донесе нову одлуку о жалби подносиоца против првостепене пресуде и да утврди право подносиоца на накнаду штете због повређеног права на суђење у разумном року и права на правично суђење у износу од 500.000 динара.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује се законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, увидом у достављену документацију и списе предмета Основног суда у Крагујевцу П. 3653/12, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Компанија „Д. о.“ а.д. – Г. ф. К. поднела је 19. августа 2005. године препорученом поштом Општинском суду у Крагујевцу тужбу против туженог

– овде подносиоца уставне жалбе са предлогом да се тужени обавезе да тужиоцу на име регресног дуга исплати износ од 512.000 динара, са законском затезном каматом од дана утужења до исплате, као и да му накнади трошкове парничног поступка.

Након што је тужилац поступио по налогу и уредио тужбу, Општински суд у Крагујевцу је 8. марта 2006. године упутио тужбу туженом на одговор. Међутим, због нетачне адресе, тужба је достављена туженом 7. децембра 2010. године.

Првом пресудом донетом у овом спору П. 437/10 од 25. октобра 2011. године, Основни суд у Крагујевцу је одбио тужбени захтев тужиоца као неоснован и одлучио да свака странка сноси своје трошкове.

Решавајући о жалби тужиоца против наведене првостепене пресуде, Апелациони суд у Крагујевцу је донео решење Гж. 927/12 од 28. маја 2012. године, којим је укинуо ожалбену пресуду и предмет вратио првостепеном суду на поновно суђење.

Пресудом Основног суда у Крагујевцу П. 3653/12 од 1. августа 2012. године, у ставу првом изреке, делимично је усвојен тужбени захтев тужиоца и обавезан тужени да тужиоцу на име накнаде материјалне штете – регреса исплати износ од 310.800 динара, са законском затезном каматом почев од 20. августа 2002. године, у ставу другом изреке одбијен је тужбени захтев у делу којим је тражена исплата накнаде материјалне штете – регреса у износу од 201.200 динара, са законском затезном каматом, као неоснован, и у ставу трећем изреке обавезан тужени да тужиоцу исплати 15.836 динара на име трошкова парничног поступка.

У образложењу ове првостепене пресуде се наводи: да је у спроведеном поступку утврђено да је тужени, управљајући моторним возилом регистарске ознаке КГ 513-58, осигураним код тужиоца од аутоодговорности, 5. новембра 2001. године изазвао саобраћајну несрећу у којој је живот изгубила оштећена Е. Ђ., те је тужилац, као осигуравач, 29. јула 2002. године и 16. августа 2002. године исплатио накнаду нематеријалне штете блиским сродницима оштећене на име душевних болова због губитка блиског лица, а по вансудском поравнању закљученом између тужиоца и сродника погинуле; да је тужени управљао возилом под дејством алкохола – са 1,7 промила алкохола у крви, те да је тужени сходно условима тужиоца, и то члана 4. наведених услова (који су на снази од 8. априла 1998. године), изгубио права из осигурања, јер је имао више од 0,5 промила алкохола у крви; да је тужилац пресудом Војног суда у Нишу I К. 117/03 од 8. октобра 2003. године, која је потврђена одлуком другостепеног суда К. 10/04 од 1. априла 2004. године, осуђен због кривичног дела „тешко дело против безбедности јавног саобраћаја“ из члана 201. став 2. Кривичног закона РС. У образложењу пресуде се, такође, наводи: да је суд утврдио да је приговор застарелости туженог неоснован, јер је вођењем кривичног поступка против туженог и истицањем имовинскоправног захтева оштећеног дошло до прекида застарелости на основу члана 377. став 2. ЗОО и рок застарелости је поново почео да тече након правноснажности осуђујуће кривичне пресуде 1. априла 2004. године;

да с обзиром на то да је тужба поднета 2005. године, није протекао рок застарелости из члана 377. став 1. ЗОО, који у конкретном случају, према члану 95. став 1. тачка 2. Основног кривичног законика, износи петнаест година; да од дана правноснажности кривичне пресуде до дана подношења тужбе није протекао ни рок из члана 376. став 1. ЗОО, те је приговор застарелости туженог неоснован, без обзира да ли се застарелост рачуна по члану 376. став 1. или члану 377. ЗОО; да се у конкретном случају има применити рок застарелости из члана 377. ЗОО, с обзиром на то да је дужи од рока из члана 376. ЗОО.

Решавајући о жалби туженог изјављеној 17. септембра 2012. године, Апелациони суд у Крагујевцу је, оспореном пресудом Гж. 5/13 од 29. јануара 2013. године, одбио жалбу туженог као неосновану и потврдио пресуду Основног суда у Крагујевцу П. 3653/12 од 1. августа 2012. године, исправљену решењем истог суда П. 3653/12 од 8. новембра 2012. године, у ставу првом и трећем изреке. Пресуда је достављена пуномоћнику подносиоца 7. фебруара 2013. године.

У образложењу оспорене пресуде Апелационог суда у Крагујевцу се, поред осталог, наводи: да право на регрес произлази из одредбе члана 87. Закона о осигурању имовине и лица која упућују на примену услова из осигурања, тако да је првостепени суд правилно применио одредбу члана 377. став 2. Закона о облигационим односима која прописује да након осуђујуће кривичне пресуде за кривично дело из члана 201. став 2. КЗ РС за које је забрањена казна више од десет година затвора, почиње тећи привилеговани рок застарелости од 15 година, јер сходно члану 939. став 1. Закона о облигационим односима, исплатом накнаде из осигурања прелазе на осигуравача, по самом закону, до висине исплаћене накнаде, сва осигураникова права према лицу које је по ма ком основу одговорно за штету, а искључење права на привилеговани рок из члана 377. истог закона није прописано као изузетак ставом 4. члана 939. ЗОО од општег правила из става 1. овог члана; да је првостепеном пресудом Војног суда у Нишу I К. 117/03 од 8. октобра 2003. године, тужени осуђен што је извршио наведено кривично дело, те имајући у виду датум правноснажности наведене пресуде Војног суда у Нишу, првостепени суд је правилно одбио приговор застарелости потраживања као неоснован.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава зајемчено је сваком право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Законом о осигурању имовине и лица („Службени лист СРЈ“, бр. 30/96, 57/98, 53/99 и 55/99), који се примењује у конкретном случају, одредбом члана 83. је било прописано да је власник, односно корисник моторног и прикључног возила дужан да закључи уговор о осигурању од одговорности за штету коју употребом моторног возила причини трећим лицима услед смрти, повреде тела, нарушавања здравља, уништења или оштећења ствари,

осим за штету на стварима које је примио на превоз (у даљем тексту: осигурање од аутоодговорности); одредбама члана 87. је било прописано да ако је оштећено лице истакло одштетни захтев непосредно према организацији за осигурање, организација за осигурање не може у одговору на такав захтев истицати приговоре које би на основу закона или уговора о осигурању могла истаћи према осигураном лицу због непридржавања закона или уговора (став 1.) и да организација за осигурање која је накнадила штету оштећеном лицу ступа у његово право према лицу одговорном за штету за износ исплаћене накнаде, камату и трошкове, ако није наступила њена обавеза према условима уговора о осигурању од аутоодговорности (став 2).

Законом о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99 и 44/99)), одредбама члана 178. је прописано да се у случају удеса изазваног моторним возилом у покрету који је проузрокован искључивом кривицом једног имаоца, примењују правила о одговорности по основу кривице, да ако постоји обострана кривица, сваки имаоца одговара за укупну штету коју су они претрпели сразмерно степену своје кривице, да ако нема кривице ни једног, имаоци одговарају на равне делове, ако разлози правичности не захтевају што друго, те да за штету коју претрпе трећа лица имаоци моторних возила одговарају солидарно (ст. 1. до 4), одредбама члана 380. је прописано да потраживања осигураваача из уговора о осигурању застаревају за три године (став 3.) и да застаревање потраживања које припада осигуравачу према трећем лицу одговорном за наступање осигураног случаја почиње тећи кад и застаревање потраживања осигураника према том лицу и навршава се у истом року (став 6), а одредбом члана 939. став 1. – да исплатом накнаде из осигурања прелазе на осигураваача, по самом закону, до висине исплаћене накнаде, сва осигураникова права према лицу које је по ма ком основу одговорно за штету.

5. Разматрајући наводе и разлоге уставне жалбе за тврдњу о повреди права подносиоца на правично суђење зејемченог чланом 32. став 1. Устава, Уставни суд је утврдио да се уставном жалбом у основи оспорава правилност примене меродавног материјалног права у доношењу оспорене пресуде.

Уставни суд и у овом уставносудском предмету констатује да у поступку по уставној жалби није надлежан да преиспитује начин на који су редовни судови применили право у поступку ради одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе, изузев уколико из разлога наведених у уставној жалби и приложених доказа не произлази да је њихово закључивање у оспореним одлукама било очигледно произвољно, а на штету подносиоца уставне жалбе, чиме се указује на очигледну арбитрерност и неправичност у поступању редовних судова, а тиме и на повреду права на правично суђење.

Полазећи од напред наведеног, Уставни суд је нашао да је Апелациони суд у Крагујевцу, као и претходно Основни суд у Крагујевцу, пошао од правног става да на застарелост потраживања тужиоца према туженом треба применити привилеговани рок застарелости из члана 377. Закона о облигационим односима, који, по оцени Уставног суда, не може представљати уставноправно прихватљиво тумачење меродавног права.

Наиме, уговором о осигурању од аутоодговорности осигуравач се обавезује да накнади штету коју његов осигураник причини трећем лицу употребом осигураног возила. На ову одговорност се примењују одредбе члана 178. Закона о облигационим односима, из којих произлази да у случају удеса изазваног моторним возилом у покрету ималац возила, односно његов осигуравач, одговарају сразмерно својој кривици за настанак удеса, а ако нема кривице ни једног имаоца моторног возила, одговарају на равне делове, ако разлози правичности не захтевају што друго. Међутим, у циљу свођења ризика пословања осигуравача по основу овако преузете обавезе на прихватљиву меру, општим условима осигурања од аутоодговорности, који чине саставни део конкретног уговора о осигурању, чланом 4, је било предвиђено да осигураник губи права из осигурања ако је у тренутку саобраћајне незгоде био под утицајем алкохола, а сматраће се да је то случај ако има више од 0,5 промила алкохола у крви (уколико не докаже да није крив за постојање те околности или да настанак штете није у узрочној вези са његовом алкохолисаношћу), те осигуравач који је накнадио штету оштећеном трећем лицу, има право да се за исплаћену одштету регресира од осигураника, а што је било предвиђено и чланом 87. став 2. Закона о осигурању имовине и лица. Дакле, овде се ради о одговорности осигураника према свом осигуравачу која је стипулисана уговором о осигурању од аутоодговорности под наведеним условима, те она за свој основ има уговор, а не деликтну радњу осигураника из које је проистекла обавеза на накнаду штете оштећеном лицу. Стога регресно потраживање осигуравача представља потраживање из уговора о осигурању на које се примењује рок застарелости из члана 380. став 3. Закона о облигационим односима, према коме сва потраживања осигуравача из уговора о осигурању застаревају за три године. Према схватањима у правној доктрини, као и ставовима заузетим у судској пракси, рок застарелости регресног потраживања осигуравача почиње да тече од дана у коме је осигуравач обештетио оштећеног. Осим тога, по схватању Уставног суда, у овом случају се не би могла применити одредба члана 939. став 1. Закона о облигационим односима, на коју се позива у образложењу оспорене пресуде, јер се њоме уређује прелаз на осигуравача (персонална суброгација), по самом закону, до висине исплаћене накнаде, свих права осигураника према лицу које је одговорно за штету, те су услови за суброгацију да је исплаћена накнада из осигурања осигуранику и да постоји одштетни захтев осигураника према одговорном лицу, тј. у случају суброгације осигураник је оштећено лице, а код регреса осигураник је одговоран за штету (штетник). На застарелост потраживања по овом основу, пак, примењује се одредба члана 380. став 6. Закона о облигационим односима.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 5/13 од 29. јануара 2013. године повређено право подносиоца на правично суђење, зајемчено чланом 32. став 1. Устава, те је, сагласно члану 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), усвојио уставну жалбу, одлучујући као у првом делу тачке 1. изреке.

6. Уставни суд је оценио да се штетне последице утврђене повреде права могу отклонити једино поништајем оспорене пресуде Апелационог суда у Крагујевцу и одређивањем да у поновном поступку Апелациони суд у Крагујевцу донесе нову одлуку о жалби подносиоца уставне жалбе изјављеној против пресуде Основног суда у Крагујевцу П. 3653/12 од 1. августа 2012. године, исправљене решењем истог суда П. 3653/12 од 8. новембра 2012. године, те је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

При разматрању захтева подносиоца за накнаду штете због повреде права на правично суђење, Уставни суд је имао у виду да захтевом није ближе опредељено за који вид штете подносилац тражи накнаду, а, пре свега то да је овом одлуком утврђена повреда уставног права подносиоца и Апелационом суду у Крагујевцу наложено понављање поступка по жалби подносиоца против првостепене пресуде, те да у новој пресуди утврђена повреда права треба да буде у потпуности отклоњена. С обзиром на наведено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу одбацио, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, решавајући као у другом делу тачке 1. изреке.

7. Разматрајући наводе уставне жалбе о повреди права на суђење у разумном року, као елемента уставом зајемченог права на правично суђење, а полазећи од утврђених чињеница и околности које се односе на предметни судски поступак, Уставни суд је утврдио да је оспорени парнични поступак покренут подношењем тужбе, 19. августа 2005. године, а да је поступак правноснажно окончан доношењем пресуде Апелационог суда у Крагујевцу 29. јануара 2013. године. Уставни суд је, међутим, утврдио да је у конкретном случају парница у којој је подносилац уставне жалбе имао положај туженог почела да тече тек 7. децембра 2010. године, достављањем тужбе туженом на одговор, те да трајање оспореног поступка у односу на подносиоца уставне жалбе треба посматрати од тог тренутка.

С обзиром на то да је у предметном спору у року од две године и два месеца донета правноснажна пресуда и достављена подносиоцу, Уставни суд је оценио да, без обзира на то што је разумна дужина трајања поступка релативна категорија која зависи од околности сваког конкретног случаја, трајање поступка који се оспорава уставном жалбом се објективно не може сматрати неразумно дугим. Стога се ни наводи уставне жалбе не могу сматрати уставноправним разлозима за тврдњу о повреди зајемченог права.

С обзиром на напред наведено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, уставну жалбу у том делу одбацио, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка, као у другом делу тачке 1. изреке.

8. Уставни суд је, сагласно члану 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, због њеног ширег значаја за заштиту људских права и грађанских слобода.

9. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9), као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-5230/2012 од 2. јула 2015. године („Службени гласник РС“, број 69/15)
(*иовреда љрава на љравично суђење из члана 32. став 1. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба К. К. и утврђује да је пресудом Првог општинског суда у Београду П. 5276/07 од 29. септембра 2009. године и пресудом Вишег суда у Београду Гж. 11870/10 од 28. марта 2012. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Вишег суда у Београду Гж. 11870/10 од 28. марта 2012. године и одређује да тај суд донесе нову одлуку о жалби подносиоца уставне жалбе изјављеној против пресуде Првог општинског суда у Београду П. 5276/07 од 29. септембра 2009. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. К. К. из Б. поднео је, 25. јуна 2012. године, преко пуномоћника А. П., адвоката из Б., Уставном суду уставну жалбу против аката наведених у изреци због повреде права на правично суђење, зајемченог чланом 32. став 1. Устава.

Подносилац оспорава став редовних судова да се Удружење осигуравача Србије – Гарантни фонд (у даљем тексту: Гарантни фонд) може регресирати не само од власника неосигураног возила, већ и од лица коме је такво возило поверено на коришћење. Према мишљењу подносиоца, судови су, позивајући се на члан 176. став 1. Закона о облигационим односима, неосновано проширили круг лица према којима Гарантни фонд може да истакне регресни захтев, поистовећујући га са захтевом за накнаду штете, за шта, како тврди, нема основа у Закону о осигурању имовине и лица. Поред тога, наводи да му је означено уставно право повређено и онемогућавањем да изврши увид у списе предмета. Предлаже да Уставни суд усвоји уставну жалбу, поништи оспорене пресуде и призна му трошкове на име састава уставне жалбе.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, увидом у документацију приложену уз уставну жалбу, утврдио да је оспореним пресудама Првог општинског суда у Београду П. 5276/07 од 29. септембра 2009. године и Вишег суда у Београду Гж. 11870/10 од 28. марта 2012. године тужени, овде подносилац уставне жалбе, правноснажно обавезан да тужиоцу, Гарантном фонду, на име регреса исплати одређени новчани износ, са каматом. У образложењу наведених одлука је истакнуто да је у току поступка утврђено да је тужени, управљајући нерегистрованим и неосигураним возилом чији је власник Р. П., 24. фебруара 2001. године проузроковао саобраћајну незгоду у којој је повређена К. С., те да је поводом тог штетног догађаја, пресудом Општинског суда у Новом Саду П. 2626/01 од 13. априла 2004. године, тужилац обавезан да оштећеној накнади претрпљену нематеријалну штету, што је и учинио исплатом одређеног новчаног износа 20. септембра 2005. године. Виши суд је оценио правилним закључак нижестепеног суда да се тужилац извршеном исплатом суброгирао у права оштећене према туженом, истакавши да је суброгација, сагласно одредбама члана 99. Закона о осигурању имовине и лица и чл. 174. и 176. Закона о облигационим односима, последица чињенице да је тужени изазвао саобраћајни удес и да је тужилац из својих средстава накнадио штету оштећеном лицу. Оцењујући као неоснован жалбени навод туженог да је, у конкретном случају, једино пасивно легитимисано лице власник неосигураног возила, другостепени суд је, указујући на садржину члана 176. став 1. Закона о облигационим односима, закључио да тужилац има право да се регресира од било ког лица које означи регресним захтевом.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава, на чију се повреду подносилац у уставној жалби позива, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Законом о облигационим односима („Службени листић СФРЈ“, др. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени листић СРЈ“, др. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99 и 44/99)) је *и*рописано: да за штету од опасне ствари одговара њен ималац, а за штету од опасне делатности одговара лице које се њом бави (члан 174.); да уместо имаоца ствари, и исто као он, одговара лице коме је ималац поверио ствар да се њоме служи, или лице које је иначе дужно да је надгледа, а није код њега на раду (члан 176. став 1.); да исплатом накнаде из осигурања прелази на осигуравача, по самом закону, до висине исплаћене накнаде, сва осигураникова права према лицу које је по ма ком основу одговорно за штету (члан 939. став 1).

Законом о осигурању имовине и лица („Службени листић СРЈ“, др. 30/96, 57/98, 21/99, 44/99, 53/99 и 55/99), који је био на снази у време *настанка*

ишћејној догађаја, било је иројисано: да се средства гарантног фонда користе за накнаду штете проузроковане употребом моторног возила, ваздухоплова или другог превозног средства за који није био закључен уговор о обавезном осигурању у смислу овог закона (члан 99. став 2. тачка 1)); да се штета проузрокована употребом моторног возила, ваздухоплова или другог превозног средства чији власник није закључио уговор о обавезном осигурању, а био је дужан да се осигура према одредбама овог закона, накнађује у истом обиму и према истим условима као да је био закључен уговор о обавезном осигурању и да се регресни захтев, по исплати накнаде штете, остварује од власника моторног возила, ваздухоплова или другог превозног средства који није закључио уговор о обавезном осигурању, и то за исплаћени износ накнаде штете, камату и трошкове (члан 104).

5. Будући да се наводима уставне жалбе, поред осталог, указује на погрешну примену материјалног права, Уставни суд и овом приликом подсећа на свој став да није надлежан да у уставносудском поступку оцењује правилност правних закључака редовних судова јер би у том случају, поступајући као инстанциони суд, изашао из граница својих овлашћења. Једини изузетак од наведеног постоји у случају када је примена меродавног материјалног и/или процесног права била очигледно произвољна или дискриминаторска на штету подносиоца уставне жалбе, да је за последицу имала повреду уставних права.

Полазећи од изнетог, а имајући у виду садржину захтева поводом којег је тражена судска заштита и разлоге на којима се заснивају оспорене пресуде, Уставни суд, пре свега, указује да су услови под којима долази до персоналне суброгације, на коју се позивају редовни судови, прописани чланом 939. став 1. Закона о облигационим односима. Према поменутој законској одредби, дејства суброгације настају моментом исплате уговорене накнаде из уговора о осигурању и од тог момента осигуравач се легитимише за истицање регресног захтева према одговорном лицу – штетнику. Дакле, уговор између осигураника и осигуравача је правни основ да се исплатом накнаде из осигурања права осигураника пренесу на осигуравача према лицу које је по било ком основу одговорно за штетни догађај.

С друге стране, средства Гарантног фонда могу се користити искључиво у случајевима таксативно наведеним у члану 99. став 2. Закона о осигурању имовине и лица. Један од тих случајева је и када је штета проузрокована употребом моторног возила за које није био закључен уговор о обавезном осигурању. Из изнетог следи да непостојање уговора о обавезном осигурању доводи до настанка обавезе накнаде штете на страни Гарантног фонда. Даље, чланом 104. став 2. поменутог закона прописано је да се по исплати накнаде штете, регресни захтев остварује од власника моторног возила за које није био закључен уговор о обавезном осигурању. Поменута законска одредба не предвиђа могућност да Гарантни фонд остварује регресни захтев према другим лицима одговорним за штету, па стога, Гарантни фонд исплатом накнаде штете причињене неосигураним возилом не може да ступи у права трећих оштећених лица према лицу које је одговорно за штету у смислу

одредаба Закона о облигационим односима. Ово из разлога, што је, како је претходно речено, основ за коришћење средстава Гарантног фонда одсуство уговора о обавезном осигурању, па се коришћење средстава Гарантног фонда не може изједначавати са Законом о облигационим односима прописаном одговорношћу за штету било по основу кривице, било по основу ризика. Дакле, ради се о обавези Гарантног фонда да у случају настанка штете проузроковане употребом моторног возила за које није био закључен уговор о обавезном осигурању исплати штету оштећеном лицу. Испуњењем те обавезе, Гарантни фонд, сагласно члану 104. став 2. Закона о осигурању имовине и лица, стиче право да се регресира од власника неосигураног возила јер је његовим, а не пропустом лица које је возило користило, наступила обавеза на страни Гарантног фонда.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд констатује да су редовни судови, и поред изричите одредбе из члана 104. став 2. Закона о осигурању имовине и лица, применом правила о одговорности за штету по основу ризика из чл. 174. и 176. Закона о облигационим односима, извели правни закључак да је, у конкретном случају, регресни дужник подносилац уставне жалбе, као лице које је управљало опасном ствари – моторним возилом за које власник није закључио уговор о обавезном осигурању. По налажењу Уставног суда, поступајући редовни судови су изводећи овакав правни закључак, изгубили из вида законом прописане случајеве због којих долази до настанка обавезе на страни Гарантног фонда, што је за последицу имало произвољну примену материјалног права на штету подносиоца, јер је власник возила био тај који је имао обавезу да закључи уговор о осигурању за штете причињене трећим лицима, те је само његовим пропустом и активирана одговорност за исплату штете на страни Гарантног фонда, који нема функцију осигураваача.

С обзиром на претходну оцену, Уставни суд није испитивао основаност осталих навода уставне жалбе који су истакнути у прилог тврдњи о повреди права на правично суђење.

Полазећи од изложеног, Уставни суд је утврдио да је оспореним пресудом Првог општинског суда у Београду П. 5276/07 од 29. септембра 2009. године и Вишег суда у Београду Гж. 11870/10 од 28. марта 2012. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, те је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Уставни суд је закључио да се штетне последице учињене повреде права на правично суђење могу отклонити једино поништајем оспорене другостепене пресуде и одређивањем да у поновном поступку Виши суд у Београду донесе нову одлуку о жалби подносиоца изјављеној против оспорене првостепене пресуде, те је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

У погледу захтева подносиоца за накнаду трошкова на име састава уставне жалбе, Уставни суд подсећа да је у својој досадашњој пракси више

пута разматрао наведено питање, те да је заузео став да у смислу члана 6. Закона о Уставном суду, нема основа за накнаду трошкова поступка пред Уставним судом. С тим у вези, Уставни суд се позива на становиште које је изражено, поред других, и у Одлуци Уж-633/2011 од 8. маја 2013. године (видети на www.ustavni.sud.rs).

7. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду шири значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-3407/2013 од 19. новембра 2015. године („Службени гласник РС“, број 1/16) (нема њовреде њрава на њравично суђење и суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба С. В. изјављена против решења Основног суда у Крагујевцу И. 1234/13 од 18. фебруара 2013. године и ИПВ(И). 185/13 од 12. марта 2013. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. В. из Крагујевца је, 26. априла 2013. године, преко пуномоћника Н. П., адвоката из Крагујевца, Уставном суду поднео уставну жалбу против решења Основног суда у Крагујевцу И. 1234/13 од 18. фебруара 2013. године и ИПВ(И). 185/13 од 12. марта 2013. године, због повреде права на правично суђење и суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је оспореним решењима извршног суда правноснажно одбачен подносиочев предлог за одређивање привремене мере ради омогућавања виђања свог малолетног сина; да је извршни суд био надлежан да одлучи о његовом предлогу за одређивање привремене мере; да извршни суд није прихватио одлучивање о предложеној привременој мери, већ је такав предлог одбацио, при чему није навео разлог одбацивања, нити законску одредбу на којој заснива одбацивање; да се одбацивање предметног предлога у суштини заснива на томе да о предлогу треба да одлучује парнични суд.

Подносилац уставне жалбе је предложио Уставном суду да усвоји уставну жалбу, утврди повреду наведених уставних права и поништи оспорена решења извршног суда.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, увидом у документацију приложену уз уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Извршни поверилац С. В., овде подносилац уставне жалбе, поднео је предлог за одређивање привремене мере Основном суду Крагујевцу против извршног дужника К.В., ради омогућавања извршном повериоцу да виђа свог малолетног сина Б.В. сваког уторка и четвртка, од 16-19 часова, тако што ће дете узимати испред стана дужника и враћати га мајци на исто место.

Основни суд у Крагујевцу је оспореним решењем И. 1234/13 од 18. фебруара 2013. године одбацио предлог извршног повериоца за одређивање привремене мере.

Судско веће Основног суда у Крагујевцу је оспореним решењем ИПВ(И). 185/13 од 12. марта 2013. године одбило као неоснован приговор извршног повериоца и потврдило првостепено решење судије појединца. У образложењу оспореног решења је наведено: да је извршни поверилац предлогом за одређивање привремене мере тражио да суд усвоји овај предлог, те да наложи извршном дужнику да омогући извршном повериоцу да виђа мал. сина на ближе описани начин; да је у конкретном случају реч о предлогу за обезбеђење неновчаног потраживања, у вези са породичним односима, поводом вршења родитељског права, односно уређења начина виђања мал. детета, а о ком потраживању суд одлучује по правилима посебног парничног поступка, у вези са породичним односима; да се код одређивања привремене мере у породичним споровима примењују правила парничног поступка, односно правила извршног поступка, уз поштовање одредаба о посебним парничним поступцима које уређује Породични закон; да овај посебни парнични поступак карактерише специјализованост судије који поступа и који мора имати посебна знања у области права детета; да је реч о нарочито хитном поступку у коме важи истражно начело које суду даје овлашћења да утврђује чињенице и када оне нису међу странкама спорне и да самостално истражује чињенице које ниједна странка није изнела; да је у спору за вршење родитељског права, поводом којег је у овом случају предложена привремена мера, суд посебно дужан да се руководи најбољим интересом детета; да у смислу напред изнетог, Веће налази да у конкретном

случају у поступку одлучивања о предлогу за обезбеђење у извршном поступку, суд не би могао у потпуности да поштује наведена начела, а нарочито је угрожено начело обавезе суда да се руководи најбољим интересом детета; да у поступку одлучивања о предлогу за обезбеђење у извршном поступку, Закон о извршењу и обезбеђењу не прописује могућност одржавања рочишта (могућност заказивања рочишта је предвиђена изузетно у поступку спровођења извршења, ако је то у најбољем интересу детета, сходно чл. 227 ЗИО), а природа ових односа захтева неопходан опрез и брижљиво испитивање релевантних околности, увек у најбољем интересу детета, те је одржавање рочишта пре доношења одлуке о привременој мери у оваквим случајевима целисходно, а ради утврђивања чињеница које су неопходне за процену интереса детета; да све наведено указује да би у конкретном случају о основаности предложене привремене мере требало да одлучи суд који је надлежан за одлучивање о основаности потраживања, да законска начела која карактеришу овај посебан поступак у свему могу поштована једино у одговарајућем парничном поступку у вези са породичним односима, а не и у поступку обезбеђења у извршном поступку.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Одредбом члана 35. став 5. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11 и 49/13) (у даљем тексту: ЗПП) је прописано да судије које суде у првом и другом степену у парничном поступку у вези са породичним односима морају бити лица која су стекла посебна знања из области права детета.

Одредбама Закона о извршењу и обезбеђењу („Службени гласник РС“, број 31/11) (у даљем тексту: ЗИО) је прописано: да се у поступку расправљања и одлучивања о предлогу за обезбеђење сходно примењују одредбе Закона о парничном поступку, осим кад је овим законом другачије прописано (члан 259. став 1.); да се као средства обезбеђења могу одредити заложно право на стварима и правима на основу извршне исправе, стицање заложног права на непокретним и покретним стварима на основу споразума странака, претходне мере и привремене мере (члан 261.); да привремену меру може одредити суд, а спровести суд или извршитељ пре покретања, у току, као и по окончању судског или управног поступка, све док извршење не буде спроведено, као и да решење којим се одређује привремена мера има правно дејство правноснажног решења о извршењу (члан 285.); да привремена мера није допуштена ако се обезбеђење може остварити другим средством обезбеђења којим се може постићи иста сврха (члан 286.); да се ради обезбеђења неновчаног потраживања може одредити привремена мера, ако је извршни поверилац учинио вероватним постојање потраживања и опасност да ће се остварење потраживања осујетити или знатно отежати (члан 296. став 1).

Одредбама Породичног закона („Службени гласник РС“, бр. 18/05 и 72/11) је прописано: да у поступку у вези са породичним односима суд може утврђивати чињенице и када оне нису међу странкама спорне, а може и самостално истраживати чињенице које ниједна странка није изнела (члан 205.); да је у спору за заштиту права детета и у спору за вршење односно лишење родитељског права, суд увек дужан да се руководи најбољим интересом детета (члан 266. став 1.); да је пре него што донесе одлуку о заштити права детета или о вршењу односно лишењу родитељског права, суд дужан да затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима (члан 270).

5. Разматрајући уставну жалбу са аспекта истакнуте повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд пре свега наглашава да је правилну примену меродавног права надлежан да цени инстанционо виши суд у законом прописаном поступку контроле законитости одлука нижестепених судова. Уставни суд није надлежан да оцењује правилност чињеничних и правних закључака редовних судова, осим у случају када је примена меродавног материјалног и/или процесног права била очигледно произвољна, односно арбитарна на штету подносиоца уставне жалбе, што може довести до повреде Уставом зајемченог права на правично суђење. Стога је Уставни суд, у одређеним ситуацијама, које првенствено зависе од конкретних околности случаја и утемељености изнетих уставноправних разлога, надлежан да цени повреду права из члана 32. став 1. Устава и са становишта примене материјалног односно процесног права. На овакав закључак упућује и став Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) изражен у пресуди *Khamidov против Русије*, од 15. новембра 2007. године (број апликације 72118/01, став 170), у којој је Европски суд констатовао да није његов задатак да доноси одлуку уместо домаћих судова који су у најбољој позицији да оцене презентоване доказе, установе чињенично стање и тумаче домаће право, те да, у принципу, тај суд неће интервенисати, осим уколико су одлуке домаћих судова арбитарне или очигледно неосноване.

Уставни суд указује да је подносилац уставне жалбе поднео предлог за одређивање привремене мере ради обезбеђења неновчаног потраживања поводом вршења родитељског права, односно уређења начина виђања малолетног детета. С обзиром на то да је подносилац поднео предлог за одређивање привремене мере пре покретања посебног парничног поступка у вези са породичним односима, то је о предметном предлогу био надлежан да одлучује суд у извршном поступку. Извршни суд је правноснажно одбацио подносиочев предлог за одређивање привремене мере, при чему се одбацивање предлога није заснивало на разлозима прописаним Законом о извршењу и обезбеђењу, већ искључиво на разлогу да се у конкретном случају ради о неновчаном потраживању о коме одлучује суд по правилима посебног парничног поступка у вези са породичним односима, а у ком поступку се примењују одређена законска начела која се могу поштовати једино у одговарајућем парничном поступку у вези са породичним односима, али не и у поступку обезбеђења у извршном поступку.

Уставни суд констатује да се одлуке суда о вршењу родитељског права доносе уз поштовање одређених законских начела из ЗПП и Породичног закона, који изричито регулишу институт вршења родитељског права. Основна начела која карактерише поступак доношења одлуке о вршењу родитељског права јесу: 1) специјализованост судија која имају посебна знања из области права детета, затим 2) истражно начело које суду даје овлашћења да утврђује чињенице и кад оне нису међу странкама спорне и да самостално истражује чињенице које ниједна странка није изнела, те 3) обавеза суда да се руководи најбољим интересом детета у спору за вршење родитељског права. Решење суда којим се одређује привремена мера о начину виђања родитеља са својим малолетним дететом, што је тражено у конкретном случају, представља једну врсту одлуке суда којом се одлучује о вршењу родитељског права. Стога се приликом доношења ове врсте решења о привременој мери морају поштовати сва наведена законска начела. Није спорно да се ова начела могу применити и поштовати у поступку одређивања привремене мере који се води пред парничним судом. Међутим, када се одлучује о предлогу за одређивање привремене мере у поступку пред извршним судом, примењују се правила и начела самог извршног поступка, која у суштини онемогућавају извршни суд да у потпуности примени наведена законска начела, а поготову је угрожено начело обавезе суда да се руководи најбољим интересом детета, што је констатовано и у самом оспореном решењу другостепеног већа извршног суда.

Најбољи интерес детета је правни стандард који подразумева поштовање низа императивних одредби Породичног закона. Једна од тих законских одредби јесте обавеза суда да пре него што донесе одлуку о заштити права детета или о вршењу односно лишењу родитељског права, затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима (члан 270. Породичног закона). Сам ЗИО не утврђује обавезу извршног суда да у поступку одређивања привремене мере примени императивно правило из члана 270. Породичног закона, при чему не постоји ни могућност извршног суда да сходно примени наведену одредбу Породичног закона, јер постоји искључиво могућност сходне примене одредаба ЗПП, а у смислу одредбе члана 259. став 1. ЗИО. Уставни суд такође оцењује да у поступку одређивање привремене мере пред извршним судом, по самом ЗИО, није предвиђена могућност изузетног заказивања рочишта, а што, по правилу, представља нужност у циљу утврђивања правно релевантних чињеница ради заштите најбољег интереса детета.

Уставни суд додаје и то да је ово специфична врста неновчаног потраживања (омогућавање виђања малолетног детета), јер се првенствени значај придаје најбољем интересу детета, а након обезбеђења најбољег интереса детета може се приступити утврђивању да ли су испуњени законски услови за остварење самог неновчаног потраживања (ако је извршни поверилац учинио вероватним постојање потраживања и опасност да ће се остварење потраживања осујетити или знатно отежати). Затим, решење којим се одређује привремена мера има правно дејство решења о извршењу (члан 285.

став 2. ЗИО), што значи да се, на захтев лица у чији корист је привремена мера одређена, извршење спроводи, без тзв. предходне дозволе извршења, што у овом случају може имати ненадокнадиве штетне последице за најбољи интерес детета, управо због искључености одређених процесних механизма у самом поступку одређивања привремене мере пред извршним судом, чија би примена, кроз укључење специјализованих установа, требало да осигура остварење правног стандарда најбољег интереса детета.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд оцењује да је извршни суд поступио на уставноправно прихватљив начин када је одбацио подносиоцев предлог за одређивање привремене мере и да је дао уставноправно прихватљиво образложење за одбацивање наведеног предлога. Стога је Уставни суд утврдио да оспореним решењима Основног суда у Крагујевцу И. 1234/13 од 18. фебруара 2013. године и ИПВ(И). 185/13 од 12. марта 2013. године није повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, те је уставну жалбу одбио као неосновану, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 107/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС).

У вези тврдње подносиоца уставне жалбе да му је повређено право на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава у предметном поступку обезбеђења пред извршним судом, Уставни суд указује да се подносилац само успутно и необразложено позвао на повреду овог Уставом зајемченог права, као и то да се садржина уставне жалбе у суштини односи само на оспоравање решења извршног суда. Имајући у виду наведено, Суд се није упуштао у утврђивање основаности формалне тврдње подносиоца уставне жалбе о повреди његовог права на суђење у разумном року у предметном поступку обезбеђења.

6. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду њен значај за заштиту уставности и законитости, људских права и грађанских слобода.

7. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-7203/2013 од 10. децембра 2015. године („Службени гласник РС“, број 36/17)
(повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К У

1. Усваја се уставна жалба С. А. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Београду Гж. 4366/13 од 3. јула 2013. године и пресудом Вишег суда у Београду ПЗ. 144/12 од 11. априла 2013. године повређено право подносиоцеке уставне жалбе на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 4366/13 од 3. јула 2013. године и одређује да исти суд донесе нову одлуку о жалбама тужиоца и тужене изјављеним против пресуде Вишег суда у Београду ПЗ. 144/12 од 11. априла 2013. године.

3. Одбија се захтев подносиоце уставне жалбе за накнаду штете.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. А. из Старе Пазове је, 9. септембра 2013. године, преко пуномоћника З. М. А, адвоката из Београда, Уставном суду поднела уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Београду Гж. 4366/13 од 3. јула 2013. године и пресуде Вишег суда у Београду ПЗ. 144/12 од 11. априла 2013. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

Подносиоца у уставној жалби истиче да су парнични судови оспорене пресуде донели на арбитреран и самовољан начин, а да своје оцене уопште нису образложили.

Подносиоца сматра да је првостепени суд правилно утврдио да су јој објављеним чланком у туженим новинама повређени част и углед, али истиче да досуђени износ не представља адекватну новчану сатисфакцију за душевне болове које је претрпела због информација изнетих у спорном чланку, јер није узет у обзир број читалаца који је сазнао за такве информације, а њен интегритет је, без икаквих скрупула, потпуно обезвређен, и то са циљем подизања тиража тужених новина. Подносиоца истиче да се досуђеним износом њој поручује колико јој част, углед и душевни бол вреде, а тужени се охрабрује да се и „убудуће бахато понаша, односно да објављивањем таквих информација може много више да заради него што ризикује да изгуби“. Подносиоца такође истиче да је првостепени суд повредио њено право на приватност тиме што јој је туждени захтев у том делу у потпуности одбио, а да при том уопште није дао разлоге нити доказе о томе на који је то начин она сама експонирала своје венчање, те омогућила медијима да објављују информације и фотографије које се тичу венчања.

Подносиоца истиче да је и другостепени суд грубо повредио њено право на приватност када је знатичељу јавности за њен живот изједначио са јавним интересом, а углед и част тако што је, самоиницијативно изменивши чињенично стање утврђено у првостепеном поступку, оценио да су објављене информације истините и потпуне, односно да се у конкретном случају заправо ради о вредносним судовима, чија се истинитост не може утврђивати, а да слобода новинарског изражавања обухвата и могуће прибегивање одређеном степену претеривања и провокације, те да би подносиоца, која је као јавна личност свој живот изложила јавности, требало да покаже виши степен толеранције, чак и према евентуалним критикама које су јој на овај начин упућене.

Подносиоца од Уставног суда тражи да уставну жалбу усвоји, да утврди да јој је оспореним пресудама повређено право на правично суђење, да

оспорене пресуде укине, да наложи да се парнични поступак понови и да подносиоци утврди право на накнаду штете.

2. Према одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у документацију достављену уз уставну жалбу, на основу које је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овом уставносудском предмету:

Виши суд у Београду је донео оспорену првостепену пресуду ПЗ. 144/12 од 11. априла 2013. године, којом је: у ставу првом изреке обавезао туженог „К.“ д.о.о. Београд да тужиљи С. А, овде подносиоци уставне жалбе, на име накнаде нематеријалне штете за претрпљене душевне болове због повреде части и угледа плати износ од 30.000,00 динара; у ставу другом изреке одбио тужбени захтев у делу у којем је тужиља тражила да јој тужени на име накнаде нематеријалне штете због објављивања информација из приватног живота плати износ од 500.000,00 динара; у ставу трећем изреке одбио тужбени захтев за разлику преко износа из става првог изреке првостепене пресуде до траженог износа од 1.000.000,00 динара; у ставу четвртном изреке одлучио да свака странка сноси своје трошкове.

У току првостепеног поступка утврђено је: да је у дневним новинама „Курир“, чији је оснивач тужени, у броју 2503 од 13. септембра 2010. године, на насловној страни, објављена фотографија тужиље са насловом „С. А. рекла да“ и поднасловом „На весеље дошли С.Р., В.И., Г.Т., Н.Р., М.Т., И.С., Л., А.П...“, док је на 12. и 13. страни истог броја објављен текст под насловом „Удала се С. А.“, са поднасловом „Фолк певачица се јуче венчала са својим телохранитељем В.П. у београдском ресторану Ф.“, уз објављену фотографију тужиље на којој је означено њено име уз коментар „Ко се то нама убуцио...“; да је у тексту наведено да је тужиља претходног дана у односу на дан објављивања информације закључила брак у београдском ресторану „Ф.“ пред стотинак сватова, те да су, поред родбине и пријатеља, свадбеном весељу присуствовале и њене колеге, као и политичар В.И. који је једини успео да убеди обезбеђење да му не одузме мобилни телефон на улазу у ресторан; да је већина гостију прекршила тужиљин протокол за венчање, па је венчање каснило сат времена, а да су ипак „... А. и Г. испоштовали забрану и на славље дошли без деце у тоновима одеће које је млада препоручила у позивници“; да је ауторка спорни текст саставила на основу примерка позивнице за наведени догађај који јој је дала једна колегиница тужиље која је присуствовала венчању, у којој је наведено да младенци инсистирају на одређеном

протоколу везаном за облачење гостију (смокинзи или елегантна одела за господу, а елегантне, мало дуже тоалете за даме, уз избегавање беле и розе боје), поштовање нумерације места у ресторану, обавезу да гости не долазе у друштву оних који нису позвани, неуношење у ресторан фотоапарата и камера, уз констатацију да исто подразумева и фотографисање мобилним телефоном; да је, према исказу тужиље који је дала приликом саслушања у својству парничне странке, утврђено да је наведеним текстом била погођена јер сматра да је представљена као бахата и безобразна особа, која не воли децу, што је неистина, а такође је погодио и коментар који је објављен на њеној фотографији; да се тужиља није обраћала туженом за објављивање одговора или исправке информације након објављивања наведеног текста.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је закључио да објављени текст садржи неистините информације, подобне да повреде част и углед тужиље, јер информације које су наведене у тексту нису верно пренете из позивнице на основу које је спорни текст сачињен. Како тужени није проверио наведене информације пре објављивања са пажњом примереном околностима, нити је пружио прилику тужиљи да се изјасни поводом спорних навода, првостепени суд је оценио да је на тај начин тужиља претрпела нематеријалну штету због повреде части и угледа и досудио јој на име правичне новчане накнаде износ од 30.000,00 динара. Поред тога, закључио је да није основан захтев тужиље за накнаду нематеријалне штете због објављивања информација из приватног живота тужиље, будући да је тужиља јавна личност, која је као таква медијски експонирала своје венчање јавности.

Апелациони суд у Београду је донео оспорену другостепену пресуду Гж. 4366/13 од 3. јула 2013. године, којом је одбио као неосновану жалбу тужиље и потврдио првостепену пресуду у ставовима другом и трећем изреке, а преиначио је у ставу првом изреке тако што је одбио као неоснован тужбени захтев тужиље којим је тражила да се тужени обавезе да јој на име накнаде нематеријалне штете због повреде части и угледа исплати износ од 30.000,00 динара, те преиначио решење о трошковима поступка тако што је обавезао тужиљу да туженом накнади трошкове поступка у износу од 160.800,00 динара и трошкове другостепеног поступка у износу од 12.000,00 динара.

Апелациони суд је нашао да је првостепени суд, полазећи од правилно и потпуно утврђеног чињеничног стања, правилно применио материјално право када је оценио да објављеним информацијама тужиља није претрпела повреду права на приватан живот, јер је у конкретном случају постојао основ за објављивање информација које се односе на тужиљин приватни живот, имајући у виду да је чланом 45. Закона о јавном информисању предвиђено да се изузетно може објавити информација из приватног живота, односно лични запис, без пристанка лица на које се односи, ако се односи на личност од интереса за јавност, као и ако је лице својим понашањем дало повода за објављивање информација, односно записа. Наведене закључке другостепени суд је извео из чињеница да је тужиља јавна личност која је свој приватни

живот у великој мери излагала јавности, тако што је о њеном приватном животу снимана и телевизијска емисија (тзв. ријалити програм), сходно чему је и постојао интерес јавности за даље информисање о тужиљином приватном животу. Апелациони суд је нашао да слобода изражавања, која је иначе зајемчена чланом 46. Устава, може бити ограничена због повреде права на приватност, али да је различит ниво заштите приватности између појединаца и особа које делују у јавном контексту. Имајући у виду да ни тужиља сама није спорила да је претходно преовладавао интерес јавности да сазна информације о њеном приватном животу, те да оспорава једино извештавање о свом венчању, другостепени суд налази да поводом објављивања информација о њеном венчању тужиља не ужива заштиту због повреде права на приватност.

Такође, Апелациони суд налази да је првостепени суд на потпуно и правилно утврђено чињенично стање погрешно применио материјално право када је оценио да је тужиља објављивањем наведених информација претрпела штету због повреде части и угледа. Наиме, право на овај вид накнаде штете, према члану 79. Закона о јавном информисању, остварује свако лице на које се односи нетачна, непотпуна или друга информација, али је, по налажењу другостепеног суда, погрешан закључак првостепеног суда да је у конкретном случају реч о неистинитим информацијама (због тога што оне нису идентично пренете у односу на позивницу која је служила као основ за састављање наведеног текста). Наиме, у конкретном случају реч је о новинарском изражавању као делу слободе изражавања и слободе медија, које такође обухвата и могуће прибегавање одређеном степену претеривања па чак и провокације, у комбинацији са вредносним судовима, чија се истинитост не може утврђивати. Као личност која је свој живот изложила јавности својом вољом, тужиља је, по налажењу другостепеног суда, требало да покаже виши степен толеранције, чак и према евентуалним критикама које су јој на овај начин упућене, због чега налази да јој не припада право на накнаду штете сходно цитираној одредби Закона о јавном информисању и члана 200. Закона о облигационим односима.

4. За оцену навода и разлога из уставне жалбе са становишта Уставом зајемчених права на чије повреде се подносилац уставне жалбе позива, од значаја су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбом члана 32. став 1. Устава утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Одредбом члана 46. Устава утврђено је да се јемчи слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје. Слобода изражавања се може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала, демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.

Законом о јавном информисању („Службени гласник РС“, бр. 43/03, 61/05, 71/09, 89/10 и 41/11) било је прописано: да су новинар и одговорни уредник јавног гласила дужни да пре објављивања информације која садржи податке о одређеном догађају, појави или личности, са пажњом примереном околностима, провере њено порекло, истинитост или потпуност, као и да су новинар и одговорни уредник јавног гласила дужни да туђе информације, идеје и мишљења пренесу и објаве веродостојно и потпуно, а уколико је информација пренета из другог јавног гласила, уз навођење гласила из којег је информација пренета (члан 3.); да се информације из приватног живота, односно лични писани запис (писмо, дневник, забелешка, дигитални запис и слично), запис лика (фотографски, цртани, филмски, видео, дигитални и слично) и запис гласа (магнетофонски, грамофонски, дигитални и слично) – не могу објавити без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче, односно лица чије речи, лик, односно глас садржи, ако се при објављивању може закључити које је то лице, а да је пристанак потребан и за непосредно преношење лика или гласа (путем телевизије, радија или слично), а да се информација и записи из става 1. овог члана не могу објавити ни без пристанка онога коме у су намењени односно на кога се односе, ако би објављивањем било повређено право на приватност или које друго право тог лица, а да се пристанак дат за једно објављивање, за одређени начин објављивања, односно за објављивање у одређеном циљу, не сматра пристанком за поновљено објављивање, за објављивање на други начин, односно за објављивање за друге циљеве, као и да уколико је за пристанак за прибављање информације, односно за прибављање или увид у запис, примљена накнада, сматра се да је дат и пристанак за објављивање (члан 43.); да се изузетно од члана 43. овог закона, информација из приватног живота, односно лични запис, може објавити без пристанка лица на које се односи – 1) ако је то лице информацију, односно запис, наменило јавности, 2) ако се информација, односно запис, односи на личност, појаву или догађај од интереса за јавност, нарочито ако се односи на носиоца државне или политичке функције, а објављивање је важно с обзиром на чињеницу да лице обавља ту функцију, 3) ако је лице својим понашањем дало повода за објављивање информације, односно записа (члан 45.); да свако лице на које се односи нетачна, непотпуна или друга информација чије је објављивање у складу са овим законом забрањено, као и лице коме није објављена исправка, одговор или друга информација чије објављивање има право да тражи од јавног гласила, у складу са овим законом, а које због њеног објављивања, односно необјављивања трпи штету, има право на накнаду материјалне и нематеријалне штете у складу са општим прописима и одредбама овог закона, независно од других правних средстава која том лицу стоје на располагању (члан 79).

Законом о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99 и 44/99)) је прописано: да ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице (члан 154. став 1.);

а повреда права на правично суђење такође постоји и ако у образложењу нису са довољном прецизношћу наведени разлози на којима се одлука заснива (видети нпр. пресуду Европског суда за људска права у предмету *Hadjianastassiou против Грчке*, од 16. децембра 1992. године, став 33).

У овом конкретном случају, полазећи од изузетака од правила забране објављивања информација из приватног живота лица без његовог пристанка прописаних Законом о јавном информисању, другостепени суд је у оспореној пресуди нашао да се ради о информацији која се односи на личност од интереса за јавност, која је својим понашањем дала повод за објављивање такве информације. Другостепени суд је оценио да је о подносиоцином приватном животу снимана телевизијска емисија – тзв. ријалити програм, те да је она свој приватни живот у великој мери изложила јавности, из чега и произлази интерес јавности за даље информисање о њеном приватном животу. У оспореној првостепеној пресуди се наводи да је неоснован захтев тужиле, овде подносиоцине уставне жалбе, да јој се накнади нематеријална штета због објављивања информација из њеног приватног живота, будући да је тужила јавна личност, као и да је сама тужила медијски експонирала венчање тиме што је омогућила медијима да објављују информације које се тичу венчања, као и фотографије са поменутог догађаја, те је, по оцени првостепеног суда, на тај начин информацију наменила јавности.

Уставни суд констатује да се у контексту права на приватност подносиоцине, као позната естрадна личност, има сматрати јавном личношћу. У Резолуцији Парламентарне скупштине Савета Европе Рес. 1165 (1998) о праву на приватност, јавне личности су дефинисане као особе које обављају јавне функције и/или се користе јавним изворима прихода и, шире говорећи, све оне особе које имају улогу у јавном животу, било у политици, економији, уметности, социјалној сфери, спорту или било ком другом подручју. Парламентарна скупштина је, при томе, указала на штетну појаву „једностране интерпретације права на слободу изражавања“ на основу које медији задиру у приватност људи, уз оправдање да су њихови читаоци овлашћени да знају све о јавним личностима, те истакла и то да право на приватност зајемчено чланом 8. Европске конвенције о људским правима не би требало да штити појединца само од мешања јавних власти, него и од мешања приватних лица или институција, укључујући и масовне медије.

У случају *Van Hannover против Немачке* (пресуда од 7. фебруара 2012. године, представка бр. 40660/08 и 6064/08), у коме су подносиоци представке били физичка лица која су тражила заштиту свог приватног живота на темељу члана 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода због објављивања фотографија из приватног живота у новинама, Европски суд за људска права је навео неколико мерила која су дужни да поштују домаћи судови приликом постизања равнотеже између права на поштовање нечијег приватног живота и права на слободу изражавања. Прво мерило је да ли се ради о предмету од јавног интереса, што зависи од околности сваког појединог случаја. Друго мерило је да ли се ради о особи познатој јавности (јавној личности) и шта је предмет информације. Право јавности

да буде информисана може се протезати и на приватни живот јавних личности, али ако се фотографије и пратећи коментари односе искључиво на детаље из приватног живота јавне личности, а не на активности којима се та особа бави, те ако је њихова једина улога да задовоље знатижељу јавности, у том случају слобода изражавања захтева строже тумачење. Треће мерило је понашање особе пре објављивања информације. Сама чињеница да је особа раније сарађивала са медијима у неким другим приликама не може бити разлог да буде лишена права на приватност у свим каснијим ситуацијама. Четврто мерило се односи на начин на који је једна особа представљена у чланку или на фотографији, на тираж, односно опсег у коме су чланак и/или фотографија дистрибуирани и да ли постоје негативне последице њиховог објављивања. Пето мерило су околности у којима су добијене информације или снимљене фотографије. У вези са тим мора се водити рачуна да ли је особа на коју се информације односе дала пристанак на снимање или је то учињено без њеног знања или преваром или на други недопуштен начин.

Имајући у виду наведена мерила, Уставни суд је оценио да оспорене пресуде нису у довољној мери образложене да би задовољиле стандарде правичног суђења. Наиме, закључак првостепеног суда да је сама подносиатељка експонирала венчање тиме што је омогућила медијима да објављују информације које се тичу њеног венчања, као и фотографије са поменутог догађаја, по налажењу Уставног суда, није поткрепљен било каквим доказима. Оцена другостепеног суда да је о подносиатељкином приватном животу снимана телевизијска емисија, сама по себи, не може бити довољан разлог да подносиатељка буде лишена права на приватност у свим каснијим ситуацијама. Уставни суд понавља став Европског суда за људска права да се у одређеним околностима, чак и када се ради о личности која је позната општој јавности, та особа може ослонити на „легитимна очекивања“ да се њен приватни живот штити и поштује. Уставни суд, дакле, налази да у оспореним пресудама судови нису навели довољне разлоге који би били поуздан основ за тврдњу да је подносиатељка својим понашањем дала повода за објављивање спорних информација у новинама и тиме искључили сумњу у произвољну примену члана 45. тачка 3) Закона о јавном информисању.

Такође, Уставни суд констатује да је првостепени суд оценио да су спорне информације нетачне, увредљивог карактера и подобне да повреду углед и част подносиатељке, а другостепени суд – да се у конкретном случају уопште не ради о чињеницама, већ о вредносним судовима, тј. слободи новинарског изражавања која обухвата и могуће прибегивање одређеном степену претеривања и провокацији, а да се истинитост вредносних судова не може утврђивати и да би подносиатељка, која је као јавна личност свој живот изложила јавности, требало да покаже виши степен толеранције, чак и према евентуалним критикама које су јој на овај начин упућене. Уставни суд такође констатује да су чињеничне тврдње те које подлежу доказивању, док за истинитост вредносних исказа не мора да се пружи доказ, јер је захтев да се докаже истинитост вредносног суда немогуће испунити и он крши само право на слободу изражавања (видети пресуде Европског суда за људска права у предметима: *Lingens против Аустрије*, број 9815/82, од 8. јула 1986. године, став 46. и *Oberschlick против*

Аустрије, број 11662/85, од 23. маја 1991. године, став 63.) и да класификација изјаве као чињенице или вредносног суда јесте управо питање које спада у поље слободне процене редовног суда, али да чак и када изјава представља вредносни суд, мора постојати довољан чињенични основ да је подржи, јер ће у противном бити претеран (видети, на пример, пресуду Европског суда за људска права у предмету *Pedersen и Baadsgaard против Данске*, број 49017/99, од 17. децембра 2004. године, став 76). Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд оцењује да је другостепени суд пропустио да у довољној мери образложи на основу чега је, супротно оцени првостепеног суда, нашао да се ипак не ради о неистинитим чињеницама које подлежу терету доказивања, већ о новинарској слободи изражавања у комбинацији са вредносним судовима, чија се истинитост не може утврђивати, а коју подносиатеља мора да трпи јер је и сама јавна личност, сходно чему јој не припада право на накнаду нематеријалне штете из члана 79. Закона о јавном информисању и члана 200. Закона о облигационим односима.

По оцени Уставног суда, из свега изнетог произлази да у оспореним пресудама нису у довољној мери образложени аргументи који су били кључни за доношење одлуке о одбијању тужбених захтева подносиатељке, што је последично довело до произвољне примене материјалног права, те да стога оспорене пресуде не задовољавају стандарде правичног суђења успостављене праксом овога суда и Европског суда за људска права.

6. Полазећи од свега изнетог, Уставни суд је утврдио да је оспореним пресудама повређено право подносиатељке уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, па је, на основу одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу усвојио и одлучио као у тачки 1. изреке.

По оцени Уставног суда, у конкретном случају, последице учињене повреде права су такве природе да се могу отклонити само поништајем оспорене другостепене пресуде и одређивањем да Апелациони суд у Београду у поновном поступку донесе нову одлуку о жалбама тужиоца и тужене изјављеним против пресуде Вишег суда у Београду ПЗ. 144/12 од 11. априла 2013. године, не прејудицирајући при томе коначан исход парничног поступка, па је применом одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучено као у тачки 2. изреке.

7. Одлучујући о захтеву подносиатељке уставне жалбе за накнаду штете, Уставни суд је оценио да је, у конкретном случају, утврђивање повреде права на правично суђење довољна мера да се постигне адекватна правична сатисфакција подносиатељки уставне жалбе. При томе, Уставни суд је имао у виду да је претходно одредио да ће се штетне последице због учињене повреде права отклонити поништајем оспорене пресуде. Следом наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, одбио захтев за накнаду штете, одлучујући као у тачки 3. изреке.

8. Полазећи од свих изнетих разлога, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42а став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

* Поводом Одлуке Уж-7203/2013 од 10. децембра 2015. године судије Уставног суда др Драган Стојановић и др Марија Драшкић, издвојили су мишљења, а др Оливера Вучић сагласно са издвојеним мишљењем судије др Драгана Стојановића која су објављена заједно са овом одлуком у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 36/17, а објављују се и у Билтену Уставног суда, сагласно одредби члана 60. став 6. Пословника о раду Уставног суда, како следи:

ОДБИЈАЈУЋЕ ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ

проф. др Драгана М. Стојановића

на одлуку Уставног суда у предмету

Уж.7203/ 13 од 10. децембра 2015. године

1. Конституционализација уставне жалбе Уставом од 2006. године далекосежно је изместила тежиште надлежности уставног правосуђа Републике Србије, тако да је поред, сада већ мање-више неспорне, правне везе са демократским законодавцем, Уставни суд, *inter alia*, ушао у крајње деликатне односе са редовном судском влашћу. Одлука Уставног суда Уж. број 7203/13 од 10. децембра 2015. године која је повод за ово издвојено мишљење управо је парадни пример за потврду изузетне суптилности, сложености, па и спорности овог органског односа. У извесној мери у овој одлуци се рефлектује и потчињена позиција Уставног суда у односу на праксу Европског суда за људска права, тачније каткад само механичко и формалистичко преузимање ставова ове наднационалне инстанце који су заузети у његовој сталној пракси заштите „конвенцијских“ људских права и слобода.

При одлучивању о уставним жалбама, Уставном суду се *ab initio* приговарало да ће се понашати као супер ревизиона инстанца, као суд који је надређен стручним судовима, укључујући Врховни касациони суд. Док се у одредбама члана 22 Устава гарантује да свако има право на судску заштити ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале, дотле се у одредбама члана 166 Устава за Уставни суд наводи да *штити уставности и законности и људска и мањинска права и слободе*. Због тога је у основи исти уставни задатак – непосредна заштита људских права и слобода – довео до напетог стања у односима уставног и редовног правосуђа, где ривалство између ове две институције правосудне власти, односно два висока суда јавног права, Уставног и Врховног касационог суда, постаје све очигледније. Мада је увек одбијао да себе види као инстанциони суд, Уставни суд је практично дошао у ситуацију да (пре)испитује изузетно велики број одлука редовних судова. Знатан број тих судских одлука, укључујући одлуке највиших инстанци судске власти, Уставни суд је поништавао, налазећи, као и у овом случају, да су тим одлукама повређена основна Уставом гарантована права грађана.

2. Без обзира на упадљиве напоре Уставног суда да у својој сталној пракси установи чврсте, јасне и потпуно поуздане критеријуме испитивања судских одлука, како би искључио било какве примисли о угрожавању

уставне независности и самосталности судске власти, чини се да судска власт погођена и узнемирена касацијом све већег броја својих одлука, поготово њених највиших инстанци, интервенције Уставног суда све оштрије оспорава, сматрајући их крајње сумњивим, претерано амбициозним, погрешним, понекада потпуно неоснованим, па и противуставним и произвољним задирањем у домен који је Уставом резервисан искључиво за независну судску власт, па и онда када је њиховим доношењем Уставни суд једноставно следи праксу Европског суда за људска права.

Није незамисливо, међутим, да ће одлука Уставног суда Уж – 7203/13, коју нисам подржао приликом већања на седници Уставног суда одржаној 10. децембра 2015. године, вероватно бити узета за један од „очигледних“ примера неприхватљивог „упада“ Уставног суда у недодирљиво подручје, ексклузивни домен судске власти. Није искључено ни да ће од недобронамерних критичара праксе Уставног суда ова одлука да буде означена, пре свега, због професионалног статуса подносиоце уставне жалбе, као одлука која води „естрадизацији“ и „булеваризацији“ овог високог суда јавног права. Такве и сличне оцене биле би претеране и злонамерне, јер би губиле из вида све позитивне ефекте које је Уставни суд до сада испољио својим одлучивањем о уставним жалбама грађана. Циљ овог издвојеног мишљења је једноставно да покаже да и за Уставни суд важи максима *errare humanum est*.

3. Спорном одлуком Уставног суда, без обзира што се у њој може наћи прегршт познатих ставова инстанце у Стразбуру о неопходности образлагања сваке судске одлуке, поништена је једна одлука Апелационог суда, у суштини, због констатације Уставног суда да „није у довољној мери образложена“, те да је тиме повредила Уставом гарантовано право на правично суђење. Да ли је наведена судска одлука коју је Уставни суд поништио доиста „недовољно образложена“, и да ли увек треба закључивати да је концизно образложење судске одлуке неприхватљива повреда права на правично суђење? Како би требало да се тумачи стандард „довољна образложеност“ судске одлуке? Да ли је овај стандард сам по себи „довољан“ за касацију или је неопходно или бар пожељно да буде подржан још неким чињеничним и правним аргументима? Најзад, може се поводом овог конкретног случаја поставити и питање да ли је сама одлука Уставног суда са своје стране ваљано образложена или се и она може свести на паушално, неаргументовано процењивање којим се само привидно следи пракса стразбуршке инстанце?

4. Стање ствари овог уставног спора није превише сложено. Ради се о сукобу два Уставом гарантована права, права личности (права на углед, част, достојанство) које Устав штити општом формулом, гарантовањем неповредивости људског достојанства и интегритета човека, на једној, и слободе мишљења и изражавања, која се законом може ограничити, *inter alia*, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, на другој страни. Овај сукоб се у пракси обично решава тако што се, имајући у виду формално једнаки ранг ових основних права, зависно од конкретних околности и оцене свих правно релевантних чињеница, предност даје у датом случају једном или другом праву.

Околности овог случаја могу се сажети у следећем: Подносиатељка уставне жалбе је у редовном судском поступку тражила значајну накнаду штете од таблоида који је без њене сагласности објавио фотографију са њеног венчања/свадбе, уз пропратни, по мишљењу тужиље, увредљиви текст. Првостепени суд је утврдио да је фотографија неовлашћено објављена, а да је новински натпис који је прати заиста увредљив. Ипак, досуђена је минимална, готово симболична накнада штете. У жалбеном поступку Апелациони суд преиначује пресуду, одбијајући тужбени захтев *in totum*, у свему. У образложењу одлуке дата је оцена да текст није увредљив, а да тужиљи не може да се призна основноправна заштита у погледу објављивања фотографије, јер је својим понашањем у медијима себе дисквалификовала од заштите овог сегмента права личности у светлу чињенице да је својим својим ранијим односом са штампаним и електронским медијима показала изразиту склоност да претерано излаже своју личност, свој приватни живот, погледима јавности. Уставни суд је усвојио уставну жалбу, оцењујући да последња судска одлука није у довољној мери образложена, што је, према мишљењу „већинских“ судија довољан разлог за утврђивање повреде права на правично суђење подносиатељке уставне жалбе. При томе, Суд у својој одлуци детаљно упућује на правне ставове Европског суда за људска права заузете у контексту испитивања односа и успостављања равнотеже између општег права личности (приватности) и слободе штампе, односно права на слободу изражавања. Без прејудуцирања исхода спора, од Апелационог суда се захтева да шире образложи своју одлуку, чини се у светлу наведених ставова Европског суда за људска права.

5. Примарни захтев који је подносиатељка уставне жалбе покушала да оствари пред редовним судом био је усмерен на достизање заштите општег права личности (право на слику, право на углед). Како тужбеном захтеву није удовољено, постављен је захтев Уставном суду да утврди повреду права на правично суђење. Повреда овог основног права се у уставној жалби образлаже тврдњом да је виша судска инстанца, Апелациони суд, преиначила првостепену пресуду тако што је, без расправе, произвољно (самовољно) изменила чињенично стање, на којем је потом засновала одлуку. У уставној жалби, међутим, не наводи се, као експлицитни разлог повреде права на правично суђење, да пресуда донета по жалби не садржи потребно образложење, односно да је изнето образложење произвољно. Овај правни недостатак би се једино могао сматрати логичном последицом погрешно утврђеног чињеничног стања о чему Уставни суд, по правилу, не одлучује. Претходно је питање, дакле, да ли се у захтеву имплицитно истиче приговор необразложености судске одлуке, као разлог за утврђивање повреде права на правично суђење, или се тражи утврђивање повреде овог права из других разлога, изузетно због произвољне измене/оцене чињеничног стања.

Посматрано са начелног становишта, Уставни суд није позван да исправља „обичне“ грешке редовног правосуђа, укључујући могуће недостатке у образложењу њихових одлука. Грешка мора бити битна, суштинска, односно квалификована, што значи таквог интензитета да је ван сваке разумне

сумње довела до повреде основног права на правично суђење гарантованог Уставом. У случају квалификоване манљивости образложења мора се јасно показати да се недовољност образложења, констатација да „одлука није у довољној мери образложена“, заправо може изједначити са непостојањем били каквог образложења „одлучних чињеница“ које су мотивисале суд да на одређени начин приступи решавању спора. Другим речима, квалификовани недостатак образложења постоји само онда када је образложење произвољно, бесмислено, контрадикторно или неразумно, чиме је очигледно повређено право на правично суђење и образложену судску одлуку. Таквим образложењем заправо се негира сам диспозитив одлуке, начин како је решен иницијални судски спор.

6. По мом суду, образложење Апелационог суда је сасвим довољно, ако се спорна радња којом се наводно вређа углед подносиоца уставне жалбе сагледава ситуационо -, објављивање фотографије јавне личности снимљене у јавном објекту, на приватној прослави којој претходи јавни чин венчања. Посматрано из овог угла, образлагање зашто сагласност за објављивање снимка и информација из приватног живота није у датом случају у нескладу са одговарајућим одредбама Закона о јавном информисању заснива се на неспорној чињеничној тврдњи, коју ни жалитељка није оспоравала, да је у тој мери, као личност позната јавности, комерцијализовала свој дотадашњи приватни живот, тако да се може закључити да би пуна основноправна заштита која припада свакоме у датом случају била неоснована. Ако би се ова заштита у свему, и под било каквим околностима, увек признала, онда би то признавање било у супротности са начелом *venire contra factum proprium nulli conceditur* – *никоме није доушћено да дође у супротности са својим власитијим делом* (поступком, радњом, изјавом; не може се сам себи противречити). Ако је сарадња жалитељке са штампањем и електронским медијима у тој мери била интензивна, свеобухватна и дуготрајна, како се наводи у образложењу оспорене одлуке Апелационог суда, не може се ни захтевати уобичајена, стандардна заштита општег права личности, ако жалитељка дође до закључка да та сарадња у једном конкретном случају није испунила сва њена очекивања. Из овога произлази имплицитни начелни став Апелационог суда да опште право личности у датом случају није зајемчено у интересу сопствене комерцијализације.

Апелациони суд је образложио због чега сматра да одсуство сагласности за објављивање спорне фотографије у датом случају није од одлучујућег значаја. Наиме, (...)“имајући у виду да је код тужиље у *иретходном йонашању* (подвукао – Д.С) преовладавао интерес јавности да сазна информације о њеном приватном животу, а што и сама није спорила, оспоравајући једино извештавање о овом конкретном догађају, и овај суд налази да поводом објављивања информација о њеном венчању не ужива заштиту због повреде права на приватност...“ (...). С друге стране, одговарајући на постављену тврдњу да је право на углед повређено самим представљањем, тј. самим фактом објављивања фотографије у једној дневној новини, без претходно дате сагласности, при чему примарно није оспорен начин представљања,

Апелациони суд је ипак образложио због чега сматра да одсуство сагласности за објављивање спорне фотографије у датом случају такође није од одлучујућег значаја. Текст који је пратио фотографију делом садржи чињенични исказ, који је заправо преузет са позивнице за присуствовање чину венчања коју је креирала сама жалитељка. Тај исказ није оспорен као такав, већ су оспорени евентуални закључци који би се из њега могли извести. То значи да је Апелациони суд оправдано овај чињенични исказ прихватио као истинит и доказан. С друге стране, вредносни суд „ала нам се неко убудио!“, за који се тврди да је увредљив, када се погледа фотографија, има у себи извесну чињеничну основаност. Независно од тога да ли је тачан или не, он се пре може сматрати безазленом пошалицом, а не увредљивом тврдњом. Мерадаван је, дакле, објективни смисао исказа, а не субјективна намера, било онога ко се изјашњава било онога ко је исказом погођен. Речи које подносиатељка уставне жалбе сматра увредљивим објективно нису поруга која је упућена разумној публици без предрасуда, формална увреда или повреда људског достојанства, од које се мора одустати. Опште право личности не даје појединцу право да буде представљен само онако како он себе види или би желео да буде виђен. Разумно је закључивање до кога је дошао Апелациони суд да спорна фотографија није извучена из контекста, нити се њоме манипулисало, а исказ који је прати доиста се тешко може схватити као формална увреда.

7. Други начелни приговор који се може упутити одлучи Уставног суда је у томе што се у овом случају отвара сложенији, знатно шири проблем односа Уставног суда према пракси Европског суда за људска права. Да ли се ова пракса може само механички, формалистички примењивати, пуким навођењем појединих интерпретационих ставова, увек и у свему, или правне ставове стразбуршке инстанце треба примати *cum grano salis*, водећи стално рачуна о посебним околностима конкретног случаја. Није довољно да Уставни суд своју одлуку једноставно «обогаћује» интерпретационим ставовима Европског суда за људска права. Неки од њих су у тој мери уопштени да са своје стране такође захтевају посебно тумачење. Поред тога, неопходно је увек показати и доказати, уколико се правна аргументација искључиво заснива на пракси Европског суда за људска права, да је у датом случају интерпретација овог Суда апсолутно прихватљива и применљива, без икаквог одступања које би посебне околности конкретног случаја могле да захтевају. Штавише, приликом конкретног одмеравања у решавању сукоба између двају основних права, у датом случају достојанства личности и слободе изражавања, могу да се наведу и другачији ставови Европског суда који опомињу на супротну праксу.

8. Трећи недостатак ове одлуке видим у томе што је Уставни суд у овом случају ишао преко *ultra petita*, преко захтева подносиатељке уставне жалбе. У свом образложењу одлуке којом се утврђује да је пресудом Апелационог суда у Београду Гж.4366/13 од 3. јула 2013. године и пресудом Вишег суда у Београду ПЗ.144/12 од 11. априла 2013. године повређено право подносиатељке уставне жалбе С. А. на правично суђење уложено је више напора да би

се показао принципијелни став да заштита општег права личности у пуном обиму припада личностима са „естраде“, без обзира на њихов специфичан однос са јавним медијима. Ако Уставни суд само из „својих“ уставноправних разлога који уопште нису ни поменути у уставној жалби утврђује повреду права на правично суђење, онда се разумно може сумњати да је тиме прекорачио границе и обим испитивања основности уставне жалбе, јер је отишао *ultra petita*. Да ли Уставни суд треба да испитује појединачни акт из свих разлога који би њега могуће конфронтирали са Уставом гарантованим правима за која се тврди да су наводно повређена? За очување коректних односа између уставног и редовног правосуђа неопходно је да се Уставни суд строго ограничи само на оцењивање разлога и навода изнетих у уставној жалби. Уставни суд је везан постављеним захтевом из уставне жалбе, али да се не би претворио у последњу инстанцу редовног судовања, мора се сматрати везаним и наводима и уставноправним разлозима побијања судске одлуке из уставне жалбе. Као што у нормативној контроли важи претпоставка да је закон у складу са Уставом, тако у поступку по уставној жалби важи претпоставка да је судска одлука сагласна Уставом гарантованим правима. Неприхватљиво је да се Уставни суд не изјашњава и експлицитно не оцењује уставноправну снагу понуђених разлога у уставној жалби, него у ствари сам посредно уводи у „игру“ „нове“, констатацијом да је образложење недовољно, те да се тиме и вређа Уставом гарантовано право на правично суђење. У уставносудском поступку начелно не би требало да постоје разлози и чињенице побијања о којима Уставни суд води рачуна по службеној дужности. Супротно овом принципијелном ставу, изгледало би да је квалитет и потпуност образложења баш она чињеница о којој Суд *ex officio* мора да води рачуна, па и онда када се у уставној жалби изричито не наводи.

9. *In conclusione*, било би претерано, ако би се од стручних судова очекивало да образложења својих одлука пишу као својеврсне правне есеје. Такав захтев не би могао да се поставља ни правосуђу чије је опште стање далеко изнад нашег судовања. Да би интерес правде био остварен, довољно је да образложење судске одлуке садржи есенцијално правно становиште које су у складу са чињеничним и правним „штофом“ прикупљеним у судском поступку. Моје је мишљење да образложење оспорене судске одлуке Уж. 7203/13 које су „већинске судије“ оцениле као недовољно, ипак испуњава овај захтев, те је уставна жалба морала да буде одбијена.

Судија Уставног суда
Проф. др Драган М. Стојановић

Како сам у расправи вођеној поводом одлучивања о поднетој уставној жалби С. А. Уж 7203/13 од 10 децембра 2015. године изнела аргументе против доношења овакве уставносудске одлуке, изјаснивши се супротно већинском ставу судија да се поднета уставна жалба усвоји, аргументе који су делом истоветни а делом сасвим блиски аргументима које је изнео

судија др Драган Стојановић и изложио у приложеном издвојеном мишљењу, сагласна сам са ставовима и закључком који су у њему садржани и придружујем се издвајању мишљења у односу на овакав став Уставног суда.

Судија Уставног суда
Проф. др Оливера Вучић

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ у предмету Уж – 7203/2013 (С. А.)

Чудна је судбина одлуке Уставног суда у овом предмету. Најпре, одлука је донета 10. децембра 2015. године, минималном већином гласова (8 према 7), након вишесатне дискусије која је вођена у неколико наврата, два пута је расправа вођена на седници Суда, и уз најаву троје судија да ће у овом случају написати издвојена мишљења. Потом, иако је усвојена још 10. децембра 2015. године, одлука је прихваћена на седници Редакционе комисије Суда тек 14. марта 2017. године, након више од 15 месеци од како је усвојена! Овакав тајминг поступања Уставног суда показује, надаље, да судија известилац – којој је у међувремену престала функција судије Уставног суда – никада није упутила одлуку Редакционој комисији како би она била експедована из Уставног суда, већ је то учинио нови судија известилац, који је изабран у међувремену и који је добио овај предмет у своју реферату како би окончао процедуру усвајања одлуке, иако у мериторном одлучивању није учествовао. Најзад, судије које су најавиле издвојена мишљења, а ја сам једна од њих, у прилици су да пишу издвојена мишљења у тренутку када такође више нису судије Уставног суда. Да ли је овај предмет збиља заслужио толико велики број необичности?

Тужбени захтев подносиоце уставне жалбе, познате фолк певачице С. А., пред редовним судовима односио се, са једне стране, на накнаду нематеријалне штете због објављивања нетачних информација и навођења неистинитих чињеница увредљивог карактера које су подобне да повреду част и углед, а са друге стране, на накнаду нематеријалне штете због објављивања информација из приватног живота тужиље. У поступку пред првостепеним судом утврђено је да је у дневном листу Курир од 13. септембра 2010. године објављена фотографија тужиље са венчања и текст у коме се саопштава да је „С. А. рекла да“, да су свадбеном весељу присуствовале одређене званице, па и неки политичари, да је уз њену фотографију објављен коментар „ко се то нама убуцио“, да је венчање каснило зато што је већина званица прекршила тужиљин протокол за венчање, а да су неке званице ипак дошле без деце и тако поштовале захтев младе, као и да су били обучени у тоновима одеће која је препоручена. Ауторка текста написала је спорни чланак на основу примерка позивнице за наведени догађај који је добила од једне колегинице тужиље која је присуствовала венчању и у којој је било наведено да младенци инсистирају на одређеном протоколу везаном за облачење гостију те на обавези гостију да не долазе у друштву оних који нису позвани. Првостепени суд је

нашао да јесу објављене неистините чињенице увредљивог карактера које су подобне да повреду част и углед тужиље, јер информације које су објављене у спорном тексту нису верно пренете из позивнице, па јој је досудио накнаду нематеријалне штете у износу од 30.000 динара. Тужбени захтев за накнаду штете због повреде права на приватност суд је одбио са образложењем да је тужиља јавна личност која је медијски експонирала јавности своје венчање. Другостепени суд потврдио је одбијајући део првостепене пресуде, а усвајајући део је преиначио тако што је одбио као неоснован тужбени захтев за накнаду нематеријалне штете због повреде части и угледа. Образложење ове пресуде засновано је на констатацији да се основ за објављивање информација о тужиљи налази у члану 45. Закона о јавном информисању, који предвиђа да се изузетно може објавити информација из приватног живота и без пристанка лица на које се односи ако је у питању личност од интереса за јавност и ако је лице својим понашањем дало повода за објављивање информације. Будући да је тужиља јавна личност која је свој приватни живот у великој мери излагала јавности у више наврата, она није могла претрпети повреду права на приватност. Што се тиче дела тужбеног захтева који се односи на накнаду нематеријалне штете због повреде части и угледа, у другостепеној пресуди се констатује да није уопште реч о неистинитим информацијама, већ само о слободном новинарском изражавању у интерпретацији садржине позивнице за венчање.

Уставна жалба поднета је због повреде права на правично суђење. Уставни суд је усвојио уставну жалбу и закључио да оспорене пресуде нису у довољној мери образложене да би задовољиле критеријуме правичног суђења, али позивајући се на стандарде које је Европски суд за људска права установио у пресуди *Von Hannover йройив Немачке*, који се односе на повреду права на поштовање приватног живота због објављивања фотографија подносилаца представке у новинама. Дакле, реч је о успостављању правичне равнотеже између права на поштовање приватности и права на слободу изражавања. По мом мишљењу, међутим, позивање на стандарде пресуде *Von Hannover* у овом случају није сасвим адекватно. Наиме, склапање брака – иако је несумњиво догађај и интимне природе – не спада само у приватну сферу особа на које се односи, већ и те како спада и у јавну сферу у којој је легитиман интерес јавности да буде обавештена о тој чињеници. Брак се склапа јавно, на свечан начин, у просторији посебно предвиђеној за ту намену. Просторија предвиђена за склапање брака мора бити пригодно уређена и у њој мора бити истакнута застава Републике Србије, а матичар преко груди мора носити ленту у бојама заставе Републике Србије (члан 299. ставови 1. и 2. Породичног закона). Слично нашем праву, за склапање брака захтева се у већини савремених права такође нарочита свечана форма, која се у правној теорији означава именом битна форма (форма *ad solemnitatem*). Правно дејство битне форме састоји се у томе да, када је таква форма предвиђена законом или уговором, правни посао не може настати док се та форма не испуни, односно посао који није предузет у тој форми не производи никакво правно дејство. Када се примени на склапање брака, битна форма значи

да је форма која је предвиђена законом за склапање брака конститутивни елемент брака, те да брак не може бити пуноважан док се та форма не испуни. Прописивање форме *ad solemnitatem* за склапање брака има, притом, двојаку сврху. Са једне стране, исто као и код свих правних послова за које је предвиђена ова форма, њена је намена да скрене пажњу учесницима у правном односу, у овом случају супружницима, на значај брака и правног односа у који улазе. Са друге стране, сврха свечане форме брака налази се и у заштити општег интереса да буду закључени само они бракови који су друштвено пожељни и оправдани. Стога, новински извештај о склапању брака не би могао да буде сматран, сам по себи, откривањем које се односи ексклузивно на детаље из приватног живота других, чија је намера само да се задовољи радозналост јавности. Идентичан став заузео је Европски суд за људска права у пресуди *Case of Lillo-Stenberg and Sæther v. Norway* (број представке 13258/09, пресуда од 16. априла 2014), у случају чије је чињенично стање најсличније спорној одлуци Уставног суда. Предмет се, наиме, односио на представку двоје норвешких држављана, познатог музичара и глумицу, због тога што је у штампи објављена информација о њиховом венчању без њихове сагласности. Венчање је обављено напољу, на једном острвцу фјорда Осло, које је доступно јавности. Недељни магазин *Se og Hor* је објавио чланак на две стране о венчању, са шест фотографија. Фотографије су показивале младу, њеног оца, деверуше и младожењу, како се враћају на копно пешице, прелазећи језеро преко камења. Пар је против магазина покренуо поступак за накнаду штете због тога што нису дали сагласност за објављивање догађаја из њиховог приватног живота и успео је у спору у прве две судске инстанце. Међутим, Врховни суд Норвешке је одлучио да њихов захтев није основан, сматрајући да је венчање обављено на месту које је доступно јавности и да чланак није био ни увредљив нити негативан. Европски суд за људска права у потпуности је прихватио резонување Врховног суда Норвешке о томе да је венчање врло лични акт али да у исто време оно има и своју јавну страну. Венчање је јавна потврда да две особе желе да живе заједно и та чињеница има правне консеквенце у много различитих друштвених области. „Стога, информација о венчању не може се сама по себи односити искључиво на детаље из приватног живота једне особе са јединим циљем да задовољи јавну знатижељу у том погледу“ (§ 37). Из тих разлога, Европски суд је једногласно одлучио да није повређен члан 8. Европске конвенције о људским правима.

На исти начин Европски суд је резонувао у још једном сличном случају, који се односио на информацију о ванбрачном очинству. Тако, у пресуди Великог већа *Case of Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (број представке 40454/07, пресуда од 10. новембра 2015) Суд је закључио да је повређен члан 10. Европске конвенције о људским правима који гарантује слободу изражавања, будући да је француски магазин *Paris Match* био кажњен пред француским судовима због повреде права на поштовање породичног живота владара Кнежевине Монако, принца *Alberta Grimaldia*, објављивањем интервјуа са женом која је тврдила да је мајка његовог ванбрачног детета. Европски суд је сматрао да је потребно да оцени новински чланак у целини, како би утврдио да ли садржај

интервјуа који открива очинство може да буде чланак који садржи информацију о питању од јавног интереса и закључио да рођење детета, иако је догађај интимне природе, не спада само у приватну сферу особа на које се односи, већ такође спада и у јавну сферу, јер је у начелу праћено установљавањем правног односа родитеља и детета. Стога је чисто породични и приватни интерес о сазнању порекла једне особе употпуњен у овом случају и јавним аспектом, који се тиче социјалне и правне структуре сродства (§ 107).

Са друге стране, евентуална повреда права на поштовање приватног живота – онако како је управо цени Европски суд за људска права у пресуди *Von Hannover против Немачке* – мора узети посебно у обзир стандард који се односи на понашање особе пре објављивања информације. Ја мислим да се о том аспекту проблема Уставни суд изјаснио врло сумарно и уопштено, иако је овај случај изузетан и амблематичан управо са становишта понашања подносиоце уставне жалбе пре објављивања информације. Наиме, досадашње понашање подносиоце уставне жалбе тешко да би се уопште могло оцењивати кроз синтагму „претходне сарадње са медијима у другим приликама“, јер је реч о особи која је заправо живела од медија и чији су јавни профил медији обликовали у сваком могућем смислу! Чак и најбржи и најповршнији поглед на странице интернет претраживача показује да је она интимне детаље из свог приватног живота делила са јавношћу у небројено много прилика, почевши од оних који су се односили на операцију повећавања груди, кура мршављења или козметичких третмана о којима је постављала фотографије на свом Инстаграм профилу, па до интервјуа у којима је до најситнијих појединости описивала поступке вантелесне оплодње којима се подвргавала у више наврата или детаљни ток, околности и исход свог порођаја. Дакле, ситуација у којој одлучује Уставни суд и како образлаже своју одлуку прилично је необична. Са једне стране налази се слика принцезе Каролине од Монака која шета са својим мужем у Сент Морицу, на скривеном месту, а *Frau im Spiegel* је недозвољено фотографише и пише како је она оставила свог тешко болесног оца и проводи време на скијању. Претходно, принцеза Каролина од Монака читавих двадесетак година непрекидно покушава да спречи објављивање фотографија о свом приватном животу у штампи и често води и судске поступке због тога. Ипак, објављивање ове фотографије и пратећи новинарски коментар, по мишљењу Европског суда за људска права, не представља повреду права на поштовање приватног живота. Са друге стране налази се слика С. А. на свом венчању у београдском ресторану Ф., за коју Курир каже да показује како се „убуцила“, која већ читаву деценију уредно обавештава општу јавност о сваком кораку у свом приватном животу, најављујући своје венчање месецима унапред, а Уставни суд закључује да редовни судови нису дали задовољавајуће образложење свог става о томе да је подносиоца уставне жалбе сама изложила јавности своје венчање, јер тај став нису поткрепили никаквим доказима! Не делује ли поређење те две слике – карикатурално?

Београд, 10. април 2017.

Професор др Марија Драшкић

II. – ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА

Одлука Уж-3714/2012 од 19. марта 2015. године

(повреда права на правично суђење и на правно средство, из члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава)

О Д Л У К А

Усваја се уставна жалба В. с. „С.“ д.о.о. и утврђује да су решењем Управног суда У. 29710/10 од 22. марта 2012. године повређена права подносиоца уставне жалбе на правично суђење и на правно средство, из члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије.

О б р а з л о ж е њ е

1. В. с. „С.“ д.о.о. из П. П. је, 3. маја 2012. године, поднела Уставном суду уставну жалбу против решења Управног суда У. 29710/10 од 22. марта 2012. године, због повреде права на правно средство из члана 36. став 2. Устава Републике Србије, као и права гарантованих одредбама члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција).

Уставном жалбом се оспорава решење Управног суда У. 29710/10 од 22. марта 2012. године којим је одбачена као недозвољена тужба подносиоца изјављена против решења Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде број 323-06-07826/2010-09 од 15. октобра 2010. године.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у оспорени акт, целокупну документацију приложену уз уставну жалбу, као и у списе предмета Управног суда У. 29710/10, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Одлуком о избору правних лица, објављеном у „Служеном гласнику Републике Србије“, број 63/10, од 8. септембра 2010. године, извршен је избор правних лица којима је поверено обављање послова из Програма мера здравствене заштите животиња за 2010 – 2012. годину. Одлуком о избору правних лица Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за ветрину број 323-06-00805/153/2010-05 од 4. августа 2010. године подносиоцу уставне жалбе је додељена епизотиолошка јединица која обухвата насељена места Ј. и П. П., са поуком о правном средству да подносилац против ове одлуке може поднети приговор министру у року од седам дана од дана пријема исте, а што је подносилац уставне жалбе и учинио.

Решењем Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде број 323-06-07826/2010-09 од 15. октобра 2010. године одбијен је као неоснован приговор подносиоца изјављен „против Одлуке о избору правних лица објављеном у ‘Служеном гласнику Републике Србије’ број 63/10 од 8. септембра 2010. године“. У наведеном решењу је дата поука о правном средству, да се против тог решења може покренути управни спор у року од 30 дана од дана пријема истог.

Против наведеног решења подносилац уставне жалбе је 23. новембра 2010. године поднео тужбу, која је оспореним решењем Управног суда У. 29710/10 од 22. марта 2012. године одбачена као недозвољена. У образложењу оспореног решења је наведено да против одлуке министра о избору правног лица за обављање јавних послова није предвиђена могућност улагања приговора, као ни могућност вођења управног спора, те да се у конкретном случају ради о решењу које не ужива судску заштиту у смислу одредаба чл. 3. и 4. Закона о управним споровима.

4. Одредбама Устава, на чију повреду подносилац указује у уставној жалби, утврђено је: да свако има право на независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2).

Одредбом члана 198. став 2. Устава утврђено је да законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита.

Одредбама члана 3. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је: да у управном спору суд одлучује о законитости коначних управних аката, осим оних у погледу којих је предвиђена другачија судска заштита (став 1.); да у управном спору суд одлучује и о законитости коначних појединачних аката којима се решава о праву, обавези или на закону заснованом интересу, у погледу којих у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита (став 2.); да суд у управном спору одлучује и о законитости других коначних појединачних аката када је то законом предвиђено (став 3.); да се одредбе овог закона које се односе на управни акт, примењују и на друге акте против којих се може водити управни спор (став 4).

5. Подносилац у уставној жалби указује да су му оспореним решењем Управног суда повређена Уставом и Европском конвенцијом зајемчена права на правично суђење и на правно средство.

Уставни суд констатује да се одредбе члана 6. став 1. Европске конвенције садржински не разликују од права зајемчених чланом 32. Устава. Стога је Уставни суд евентуалну повреду права ценио у односу на одредбу члана 32. став 1. Устава, којом се јемчи право на правично суђење.

Уставни суд најпре указује да право на приступ суду, иако није експлицитно назначено приликом нормирања уставног права на правично суђење, чини његов иманентни и неодојиви део, као нужни услов да би се ово право уопште могло остварити. Ово зато, јер ако се странци онемогући расправљање и одлучивање пред судом или другим државним органом о постављеном захтеву, сви остали елементи структурално сложеног и вишеслојног права на правично суђење, постају илузорни и апстрактни, односно беспредметни.

Оспореним решењем Управног суда је одбачена као недозвољена тужба подносиоца изјављена против решења Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде број 323-06-07826/2010-09 од 15. октобра 2010. године, са образложењем да предметно решење не ужива судску заштиту у смислу одредаба чл. 3. и 4. Закона о управним споровима.

Одредбама важећег Закона о управним споровима предмет управног спора је постављен знатно шире него одредбама претходног Закона о управним споровима. Наиме, у ранијем Закону о управним споровима („Службени лист СРЈ“, број 46/96), предмет управног спора је био само управни акт (члан 6. став 1). Међутим, одредбом члана 198. став 2. Устава утврђено је да законитост свих коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита. Тако је већ сам Устав као предмет управног спора одредио сваки коначан решавајући правни акт који не ужива неку другу судску заштиту. Уставни суд констатује да се појединачни акти, којима се решава о праву, обавези или на закону заснованом интересу и против којих није изричито предвиђен ниједан други облик судске заштите, могу побијати у управном спору пред Управним судом, применом одредаба члана 3. новог Закона о управним споровима, а на подлози става 2. члана 198. Устава. Полазећи од наведеног, Уставни суд оцењује да није уставноправно прихватљиво образложење дато у оспореном решењу да акт који се побија тужбом у управном спору не ужива судску заштиту у смислу одредаба Закона о управним споровима.

Имајући у виду све наведено, Уставни суд је оценио да је оспорено решење донето произвољном применом меродавног права која је онемогућила подносиоцу расправљање и одлучивање пред судом о поднетој тужби. Овим је, по оцени Уставног суда, без обзира на правну утемељеност навода из поднете тужбе, повређено његово право на приступ суду, као саставни део права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава. На описани начин, подносиоцу је оспореним решењем повређено и право на правно средство, зајемчено одредбом члана 36. став 2. Устава.

На основу изложеног и одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), Уставни суд је уставну жалбу усвојио, јер је утврдио да су оспореним решењем Управног суда У. 29710/10 од 22. марта 2012. године повређена наведена Уставом зајемчена права подносиоца уставне жалбе.

6. Уставни суд констатује да је подносилац предложио да Уставни суд усвоји његову уставну жалбу, утврди повреду права означених у уставној жалби, те да поништи оспорено решење Управног суда У. 29710/10 од 22. марта 2012. године.

Полазећи од наведеног, Уставни суд указује да се штетне последице учињене повреде Уставом зајемчених права, сагласно члану 89. став 2. Закона о Уставном суду, могу отклонити, између осталог, поништајем оспореног акта, уколико Суд утврди да је истим подносиоцу повређено неко Уставом зајемчено право. Међутим, у конкретном случају, имајући у виду да је предмет управног спора оцена законитости коначне одлуке о избору правних лица којима се поверава обављање послова из Програма мера здравствене заштите животиња за 2010 – 2012. годину, Уставни суд није поништио оспорени акт, јер се на овај начин не би могле отклонити штетне последице учињене повреде права.

7. С обзиром на изнето, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-6020/2012 од 19. марта 2015. године

(повреда њрава на њравично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба С. Т. и утврђује да је решењем Врховног касационог суда Узп. 145/12 од 4. јуна 2012. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се решење Врховног касационог суда Узп. 145/12 од 4. јуна 2012. године и одређује да исти суд донесе нову одлуку о захтеву подносиоца уставне жалбе за преиспитивање пресуде Управног суда У. 14612/11 од 8. марта 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. Т. из Г. је, 18. јула 2012. године, преко пуномоћника Д. А., адвоката из Власотинца, поднео Уставном суду уставну жалбу против решења Врховног касационог суда Узп. 145/12 од 4. јуна 2012. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и права на имовину из члана 58. Устава.

Уставном жалбом се оспорава решење Врховног касационог суда којим је одбачен као недозвољен захтев подносиоца за преиспитивање пресуде Управног суда У. 14612/11 од 8. марта 2012. године, а којом је одбијена тужба подносиоца изјављена против коначног решења управног органа од 24. новембра 2011. године.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у оспорени акт, као и у целокупну документацију приложену уз уставну жалбу, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Решењем Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Дирекција 02/1 број 264632 од 24. новембра 2011. године, у вршењу службеног надзора над коначним решењима Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Филијала Лесковац, поништена су решења те Филијале бр. 2740 од 19. маја, 20. маја, 21. маја, 22. маја, 23. маја и 24. маја 2008. године.

Пресудом Управног суда У. 14612/11 од 8. марта 2012. године одбијена је тужба подносиоца изјављена против наведеног решења од 24. новембра 2011. године.

Оспореним решењем Врховног касационог суда Узп. 145/12 од 4. јуна 2012. године одбачен је као недозвољен захтев подносиоца за преиспитивање наведене пресуде Управног суда. У образложењу оспореног решења је, између осталог, наведено да је Управни суд пресудом ценио законитост решења које је донето у поступку службеног надзора од стране туженог органа и да је пре доношења тог решења вођен управни поступак у коме није била искључена жалба, те да из тог разлога захтев за преиспитивање наведене пресуде није дозвољен.

4. Одредбама Устава, на чију повреду подносилац указује у уставној жалби, утврђено је: да свако има право на независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1).

Одредбама члана 49. ст. 1. и 2. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је: да против правноснажне одлуке Управног суда странка и надлежни јавни тужилац могу да поднесу Врховном

касационом суду захтев за преиспитивање судске одлуке (у даљем тексту: „захтев“), да захтев може да се поднесе када је то законом предвиђено, у случајевима када је суд одлучивао у пуној јурисдикцији и у стварима у којима је у управном поступку била искључена жалба.

Одредбама члана 254. ст. 1. и 5. Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10) прописано је: да решење може поништити или укинути по основу службеног надзора другостепени орган, да ако нема другостепеног органа, решење може поништити или укинути орган који је овлашћен да врши надзор над радом органа који је донео решење; да против решења донесеног на основу члана 253. овог закона није допуштена жалба, већ се против њега може непосредно покренути управни спор.

5. Уставни суд најпре констатује да право на приступ суду, иако није експлицитно назначено приликом нормирања уставног права на правично суђење, чини његов иманентни и неодвојиви део, као нужни услов да би се ово право уопште могло остварити. Ово зато, јер ако се странци онемогући расправљање и одлучивање пред судом или другим државним органом, о постављеном захтеву, сви остали елементи структурално сложеног и вишеслојног права на правично суђење, постају илузорни и апстрактни, односно беспредметни.

Уставни суд констатује да је предмет поступка поништавања по основу службеног надзора било решавање о постојању разлога за поништавање коначног решења, који су прописани одредбама члана 253. Закона о општем управном поступку, што представља посебну ствар у односу на ствар о којој је решено у поступку који је претходио службеном надзору. У поступку по овом ванредном правном средству обезбеђена је посебна правна заштита, која се остварује коришћењем правних средстава прописаних искључиво за тај поступак. У том смислу, одредбом члана 254. став 5. Закона о општем управном поступку прописано је да против решења донетог по основу службеног надзора није допуштена жалба, већ се против тог решења може непосредно покренути управни спор.

Даље, из одредбе члана 49. став 2. тачка 3) Закона о управним споровима, произлази да против правноснажне одлуке Управног суда странка и надлежни јавни тужилац могу да поднесу Врховном касационом суду захтев за преиспитивање судске одлуке у стварима у којима је у управном поступку била искључена жалба.

Уставни суд још једном указује да су решењем другостепеног органа од 24. новембра 2011. године, у вршењу службеног надзора, поништена решења првостепеног органа из 2008. године, да је подносилац против овог решења покренуо управни спор, те да је против одлуке суда којом је одбијена његова тужба поднео захтев за преиспитивање судске одлуке, али да је исти одбачен оспореним решењем Врховног касационог суда.

Имајући у виду наведено, Уставни суд је оценио да је оспорено решење донето произвољном применом меродавног права која је онемогућила подносиоцу расправљање и одлучивање пред судом о постављеном захтеву.

Овим је, по оцени Уставног суда, без обзира на правну утемељеност предлога који је подносилац уставне жалбе поднео, повређено његово право на приступ суду, као саставни део права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава.

На основу изложеног и одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), Уставни суд је уставну жалбу усвојио, одлучујући као у тачки 1. изреке, јер је утврдио да је оспореним решењем Врховног касационог суда Узп. 145/12 од 4. јуна 2012. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

6. Истовремено, као меру отклањања штетних последица утврђене повреде Уставом зајемченог права, Уставни суд је, сагласно члану 89. став 2. Закона о Уставном суду, поништио оспорено решење и одредио да Врховни касациони суд, као надлежан суд, донесе нову одлуку о захтеву подносиоца за преиспитивање пресуде Управног суда У. 14612/11 од 8. марта 2012. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

7. Уставни суд није разматрао уставну жалбу у делу који се односи на наводе подносиоца да му је оспореним појединачним актом повређено и друго Уставом зајемчено право, имајући у виду да је утврдио повреду права на правично суђење и поништио оспорено решење Врховног касационог суда, те да ће о захтеву подносиоца исти суд поново одлучивати.

8. С обзиром на изнето, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-4189/2012 од 25. марта 2015. године

(није повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Ж. Б. изјављена против пресуде Управног суда У. 9760/11 од 12. априла 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ж. Б. из Н. је, 24. маја 2012. године, преко пуномоћника С. М. и В. М., адвоката из Б., поднела Уставном суду уставну жалбу против пресуде Управног суда У. 9760/11 од 12. априла 2012. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је погрешно примењено материјално право, односно одредбе члана 73. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца, јер је овим одредбама прописано да право на породичну инвалиднину и остала права по овом

закону трајно престају брачном другу ступањем у брак, осим ако су та права стечена по основу неспособности за привређивање насталих пре навршених 45 (удова), односно 50 (удовац) година живота; да се суд погрешно позвао и на одредбу члана 13. Закона који изједначава брачну и ванбрачну заједницу, али у погледу стицања права на породичну инвалиднину; да је подносиатељка тешко болесна и неспособна за рад.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиатељке уставне жалбе повређено или ускраћено њено Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је у спроведеном поступку, на основу увида у оспорени акт и целокупну документацију приложену уз уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Решењем Одељења за буџет, финансије, привреду, друштвене делатности и локалну пореску администрацију општинске управе општине Неготин подносиатељки уставне жалбе је признато право на породичну инвалиднину, али је у поступку ревизије решењем Министарства рада и социјалне политике број 580-02-01842/200811 од 10. јануара 2010. године поништено наведено решење и предмет враћен на поновни поступак и одлучивање. Решењем првостепеног органа број 580-232/2008-IV-03 од 21. јуна 2010. године одбијен је захтев подносиатељке за признавање права на породичну инвалиднину.

Решењем Министарства рада и социјалне политике број 580-02-01842/2008-11 од 20. октобра 2010. године одбијена је жалба подносиатељке изјављена против првостепеног решења.

Оспореном пресудом Управног суда У. 9760/11 од 12. априла 2012. године одбијена је тужба подносиатељке изјављена против наведеног коначног управног акта. У образложењу оспорене пресуде је, између осталог, наведено да је подносиатељка након смрти пок. М.Б. 10. фебруара 1993. године, родила дете 1. априла 1996. године у ванбрачној заједници са Љ.Н., те да из тог разлога не испуњава услов за признавање права на породичну инвалиднину.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава, на чију повреду се позива подносиатељка, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

За одлучивање у овој уставносудској ствари од значаја су још и одредба члана 62. став 5. Устава којом је утврђено да се ванбрачна заједница изједначава са браком, у складу са законом, и одредба члана 65. став 1.

Устава којом је утврђено да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту, у складу са законом.

Такође, од значаја за одлучивање у овом предмету су и следеће одредбе закона:

Законом о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца („Службени лист СРЈ“, бр. 24/98, 29/98 и 25/2000 и „Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 111/09) прописано је: да чланови уже породице палог борца имају право на породичну инвалиднину под следећим условима: удова – кад наврши 45 година живота или удовац – кад наврши 50 година живота, као и пре навршених 45, односно 50 година живота ако су неспособни за привређивање; ако ужу породицу сачињавају брачни друг са једним дететом или са више деце, брачни друг има право на породичну инвалиднину као сауживалац са њима, без обзира на услове из става 1. тачка 1. овог члана, и то док и једно од те деце има право на породичну инвалиднину (члан 30. став 1. тач. 1) и 3)); да право на породичну инвалиднину и остала права по овом закону, трајно престају брачном другу ступањем у брак, осим ако су та права стечена по основу неспособности за привређивање насталих пре навршених 45 (удова), односно 50 (удовац) година живота (члан 73. став 1).

Породичним законом („Службени гласник РС“, бр. 18/05 и 72/11), прописано је: да је ванбрачна заједница трајнија заједница живота жене и мушкарца, између којих нема брачних сметњи (ванбрачни партнери), те да ванбрачни партнери имају права и дужности супружника под условима одређеним овим законом (члан 4.): да је издржавање право и дужност чланова породице одређених овим законом (члан 8. став 1.); да су супружници дужни да воде заједнички живот те да се узајамно поштују и помажу (члан 25.); да су супружници дужни да се узајамно издржавају под условима одређеним овим законом (члан 28).

5. Оцењујући наводе уставне жалбе којима подносиоца указује да јој је повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд указује на то да није надлежан да тумачи и примењује право на конкретне правне односе, јер је примарни задатак надлежних управних органа и суда у управном спору да решавају проблеме тумачења меродавног права. Задатак Уставног суда је ограничен на испитивање да ли су последице таквог тумачења управних органа и Управног суда сагласне са Уставом са аспекта заштите зајемчених људских права и слобода. С тим у вези, право на правично суђење подразумева обавезу управних органа и судова да своје одлуке заснивају на правним нормама које су меродавне за решавање конкретне управне ствари, што значи да правни основ управних аката и судске одлуке не сме бити произвољан, нити тумачење меродавних правних норми, у начелу, сме да буде ван оквира језичког значења.

Уставни суд констатује да је у образложењу пресуде Управни суд навео да се „изједначавање“ брачне и ванбрачне заједнице у случају остваривања

права на породичну инвалиднину мора проширити на случај престанка тог права, на основу чега је извео закључак да је одредба члана 73. став 1. Закона истовремено правни основ за престанак права на породичну инвалиднину подносиоцима уставне жалбе.

С обзиром на то да су Уставом брачна и ванбрачна заједница изједначене, у складу са законом, те да су Породичним законом права и дужности ванбрачних партнера изједначена са правима и дужностима супружника, Уставни суд је закључио да су изнети разлози за престанак права на породичну инвалиднину истовремено присутни и у случају када брачни друг палог борца заснује ванбрачну заједницу. Уставни суд сматра да би се задржавањем на језичком значењу одредбе члана 73. став 1. Закона брачном другу палог борца омогућило да заснивањем ванбрачне заједнице избегне законску последицу коју би сносио у случају ступања у брак, што би за резултат имало неравноправан однос између брачне и ванбрачне заједнице у које ступа удова, односно удовац палог борца.

Имајући у виду изнето, Уставни суд је оценио да је став Управног суда изнет у оспореној пресуди заснован на уставноправно прихватљивој примени меродавног права. Стога је Уставни суд нашао да оспореном пресудом Управног суда није повређено право подносиоцима уставне жалбе на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

Уставни суд је исти став заузео у Одлуци Уж-3260/2011 од 30. октобра 2014. године.

Подносиоцима уставне жалбе је, такође, указала да је њен захтев морао бити усвојен и из разлога што је „тешко болесна и неспособна за рад“. Уставни суд је, увидом у документацију приложену уз уставну жалбу, утврдио следеће: подносиоцима уставне жалбе је право на породичну инвалиднину стекла као сауживалац са дететом, на основу члана 30. став 1. тачка 3) Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца; подносиоцима је 1996. године родила дете у ванбрачној заједници са Љ.Н; приложена медицинска документација којом подносиоцима указује да је „неспособна за рад“ се односи на период 2006 – 2007. година. Имајући у виду наведену одредбу члана 73. став 1. Закона, којом је прописано да право на породичну инвалиднину и остала права по овом закону, трајно престају брачном другом ступањем у брак, осим ако су та права стечена по основу неспособности за привређивање насталих пре навршених 45 (удова), односно 50 (удовац) година живота, те да подносиоцима ово право није ни стекла по наведеном основу, Уставни суд је оценио да ни ови наводи подносиоцима нису од утицаја на другачије одлучивање.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одбио као неосновану уставну жалбу.

б. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-8466/2012 од 25. маја 2015. године

(није повређено право на једнако суђење из члана 32. став 1, ни права из члана 44. став 2. и члана 58. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба С. п. ц., Е. Б, С. п. ц. о. С. изјављена против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 11485/2012 од 5. октобра 2012. године и пресуде Врховног касационог суда Узп. 466/2012 од 14. децембра 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. п. ц., Е. Б, С. п. ц. о. С., поднела је, 2. новембра 2012. године, Уставном суду уставну жалбу, која је накнадно допуњена поднесцима од 29. јануара 2013, 13. фебруара 2014. и 2. априла 2015. године, против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 11485/2012 од 5. октобра 2012. године и пресуде Врховног касационог суда Узп. 466/2012 од 14. децембра 2012. године, због повреде права зајемчених одредбама члана 32. став 1, члана 44. став 2. и члана 58. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је наведено да је закључком Агенције за реституцију одбачен захтев подносиоца за враћање „црквене“ имовине, а да је оспореном пресудом одбијен његов захтев за преиспитивање пресуде Управног суда којом је одлучивано о законитости наведеног закључка. По мишљењу подносиоца, неосновано је одбачен његов захтев за враћање предметних непокретности, јер није поступљено у складу са одредбама чл. 247. и 257. Устава Српске православне цркве, према којима се црквеним задужбинама сматрају и оне које нису намењене црквеним потребама и циљевима, али су поверене на управу и руковање црквеним властима, заводима и установама. Подносилац, у суштини, сматра да му је незаконитим поступањем управног органа и судова повређено право на имовину из члана 58. Устава, што детаљно и образлаже у уставној жалби, док повреду права из члана 32. став 1. и члана 44. став 2. Устава, која су, такође, означена у уставној жалби изводи из напред наведене повреде.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у оспорени акт, као и у осталу документацију приложу у уз уставну жалбу, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Закључком Агенције за реституцију – Јединица за конфесионалну реституцију број 46-00-433/07-03 од 30. јуна 2012. године одбачен је захтев подносиоца уставне жалбе за повраћај непокретности ближе наведених у том закључку, због непостојања услова за покретање поступка, а у образложењу закључка је, између осталог, наведено:

– да је увидом у одлуку Градског народног одбора у С. број 3861/1946 о утврђивању објеката аграрне реформе на поседу Задужбине О. Ј. и супруге му Т., рођ. З. из С., утврђено да су истом у корист земљишног фонда одузете некретности, ближе наведене у тој одлуци;

– да је из основног писма Закладе Ј. О. и супруге му Т., рођ. З. утврђено да је оснивач Задужбине Т. О., рођ. З., и да је ову Задужбину основала тестаментом од 9. априла 1866. године.

У образложењу закључка Агенција је констатовала да је, сагласно одредбама чл. 1, 6. и 9. Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, надлежна за поступање по захтевима за враћање имовине која је у моменту одузимања била у власништву црква, верских заједница, њихових задужбина или друштава, те да право на враћање имовине припада црквама, верским заједницама и њиховим правним следбеницима, у складу са важећим актима црква и верских заједница. Доносилац закључка је, полазећи од наведених чињеница, утврдио да имовина која је предмет захтева за враћање, у моменту одузимања није била власништво подносиоца захтева, већ власништво Задужбине О. Ј. и Т. и да подносилац захтева није био оснивач наведене задужбине, већ да је иста основана тестаментом физичког лица. С обзиром на то да се предметна имовина не може сматрати имовином цркве, верске заједнице, њихове задужбине или друштва, односно имовином која може бити предмет реституције по наведеном закону, нити се Задужбина О. Ј. и Т. може сматрати задужбином цркве или верске заједнице, у смислу одредаба тог закона, сагласно одредби члана 115. став 2. Закона о општем управном поступку, донет је закључак о одбацивању захтева, јер је оцењено да нема услова за покретање поступка.

Подносилац уставне жалбе је против наведеног закључка Агенције за реституцију поднео тужбу, која је оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 11485/2012 од 5. октобра 2012. године одбијена као неоснована. Управни суд је у образложењу пресуде оценио да је правилно оспореним закључком одбачен захтев подносиоца за враћање предметне имовине, будући да имовина чије се враћање тражи на основу Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, није представљала имовину цркве, односно верске заједнице, већ задужбине, а да Задужбина О. Ј. и Т. не представља црквену задужбину, те да С. п. ц. о. С. није правни следбеник те задужбине, већ је била бенефицијар на делу задужбинске имовине. Такође је наведено да одредбама Закона о враћању имовине црквама и верским заједницама није предвиђено да се

квалификација задужбине врши према прописима цркве, нити критеријум за квалификацију одређене задужбине као црквене или световне представља сврха, намена и циљеви ради којих је основана, али да се предметна задужбина не би могла сматрати црквеном ни према одредбама Устава Српске православне цркве, имајући у виду да основна намена и циљ због којег је основана није задовољавање потреба Српске православне цркве или појединих њених саставних делова, већ потреба различитих категорија сиромашног становништва.

Подносилац уставне жалбе је поднео захтев за преиспитивање наведене пресуде Управног суда, због повреде материјалног права и повреде правила поступка. Врховни касациони суд је, на седници одржаној 14. децембра 2012. године донео оспорену пресуду Узп. 466/2012, којом је одбио као неоснован предметни захтев подносиоца. У образложењу оспорене пресуде је, између осталог, наведено да начин управљања имовином задужбине не може променити неспорну чињеницу, која у конкретном случају опредељује правну природу задужбине, да је задужбина основана од стране физичког лица, из његове имовине, и да је у моменту одузимања била у власништву те задужбине, а не цркве или верске заједнице, у смислу чл. 1. и 6. наведеног закона, због чега не може бити предмет реституције по члану 9. тог закона.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се подносилац уставне жалбе позива, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да су цркве и верске заједнице равноправне и слободне да самостално уређују своју унутрашњу организацију, верске послове, да јавно врше верске обреде, да оснивају верске школе, социјалне и добротворне установе и да њима управљају, у складу са законом (члан 44. став 2.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона; да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне; да се законом може ограничити начин коришћења имовине; да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом (члан 58).

За оцену основаности уставне жалбе, у конкретном случају, од значаја су и одредбе следећих закона:

Законом о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама („Службени гласник РС“, број 46/06) прописано је: да се овим законом уређују услови, начин и поступак враћања имовине која је на територији Републике Србије одузета од цркава и верских заједница, као и од њихових задужбина и друштава (у даљем тексту: цркве и верске заједнице), применом прописа о аграрној реформи, национализацији, секвестрацији и других прописа који су донесени и примењивани у периоду од 1945. године, као и свим другим актима којима је вршено одузимање те имовине, без тржишне накнаде (члан 1.); да право на враћање имовине припада црквама и верским

заједницама, односно њиховим правним следбеницима, у складу са важећим актима цркава и верских заједница (члан 6.); да су предмет враћања непокретности које су у моменту одузимања биле у власништву цркава и верских заједница, и то – пољопривредно земљиште, шуме и шумско земљиште, грађевинско земљиште, стамбене и пословне зграде, односно идеални делови таквих зграда, станови и пословне просторије, покретне ствари од културног, историјског или уметничког значаја (члан 9).

Одредбама Закона о враћању одузете имовине и обештећењу („Службени гласник РС“, број 72/11) прописано је: да се овим законом уређују услови, начин и поступак враћања одузете имовине и обештећења за одузету имовину, која је на територији Републике Србије применом прописа о аграрној реформи, национализацији, секвестрацији, као и других прописа, на основу аката о подржављењу, после 9. марта 1945. године одузета од физичких и одређених правних лица и пренесена у општеном, државну, друштвену или задружну својину (члан 1). Сагласно одредби члана 2. тачка 29) овог закона, право на враћање имовине по одредбама овог закона може се остварити за имовину одузету применом Основног закона о експропријацији („Службени лист ФНРЈ“, бр. 28/47, 12/57 и 53/62 и „Службени лист СФРЈ“, бр. 13/65, 5/68, 7/68 и 11/68). Одредбом члана 5. тачка 2) Закона је прописано да право на враћање имовине или обештећење има и задужбина којој је одузета имовина, односно њен правни следбеник.

Одредбама Закона о задужбинама и фондацијама („Службени гласник РС“, бр. 88/10 и 99/11) прописано је: да задужбина, у смислу овог закона, јесте правно лице без чланова којем је оснивач наменио одређену имовину (основна имовина) ради доброделиног остваривања општекорисног циља или приватног интереса, односно циља који није забрањен Уставом или законом (члан 2.); да задужбину могу основати једно или више пословно способних домаћих или страних физичких или правних лица, да се задужбина оснива актом о оснивању или уговором (оснивачки акт), састављеним у писаној форми, да оснивачки акт доноси оснивач, те да се задужбина оснива и завештањем (члан 10. ст. 1, 2, 3. и 5.); да су органи задужбине управни одбор и управитељ (члан 35. став 1.); да управитељ задужбине заступа задужбину, одговара за законитост рада задужбине, води послове задужбине сагласно одлукама управног одбора, подноси управном одбору предлог финансијског плана и завршног рачуна и обавља друге послове у складу са законом и статутом задужбине (члан 41. став 1.); да имовину задужбине чини основна и друга имовина (члан 44. став 1.); да се имовина задужбине може искључиво користити за остваривање циљева утврђених актом о оснивању и статутом и да се имовина задужбине не може делити оснивачима, члановима органа управљања, запосленима или са њима повезаним лицима (члан 47. ст. 1. и 2.); да се забрањује отуђење и оптерећење имовине која је одузета задужбинама у периоду од 1945. године, до доношења закона којим се уређује враћање одузете имовине и накнаде за одузету имовину (члан 70).

Одредбама Закона о црквама и верским заједницама („Службени гласник РС“, број 36/06) прописано је: да цркве и верске заједнице обезбеђују средства

за обављање своје делатности од прихода из сопствене имовине, задужбина, легата и фондова, наслеђивања, поклоне и прилога, других правних послова и делатности на непрофитним основама, у складу са законом (члан 26.); да цркве и верске заједнице у оквиру своје социјалне и добротворне делатности могу оснивати одговарајуће установе и организације, у складу са законом (члан 33. став 1), да су цркве и верске заједнице, као и установе и организације из става 1. овог члана, дужне да у вршењу социјалне и добротворне делатности видно истакну свој пуни назив под којим су регистроване, а у случају установа и организација и пуни назив цркве или верске заједнице која је њихов оснивач (члан 33. став 3).

Сагласно одредби члана 115. став 2. Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01), ако орган поводом стављеног захтева странке нађе да нема услова за покретање поступка, донеће закључак о одбацивању захтева странке.

5. Подносилац уставне жалбе сматра да је неосновано одбачен његов захтев за враћање имовине и да је Врховни касациони суд погрешном применом закона повредио његово право на имовину зајемчено чланом 58. Устава.

Испитујући допуштеност уставне жалбе, Уставни суд најпре констатује да је у поступку који је претходио уставној жалби оцењивана законитост закључка управног органа којим је одбачен захтев подносиоца уставне жалбе за враћање имовине, због непостојања услова за покретање поступка. Према правном ставу Уставног суда, садржина акта којим је одлучено о постојању процесних претпоставки за вођење поступка, а тиме и акта донетог у поступку његовог преиспитивања, не може се довести у везу са повредом или ускраћивањем права на имовину, јер је реч о актима који су по својој правној природи процесноправног карактера којима није ни одлучивано о праву на имовину. У тим случајевима Уставни суд одбацује уставну жалбу због повреде означеног права. Међутим, како је у конкретном случају управни орган одлучивао о постојању активне легитимације подносиоца уставне жалбе за подношење захтева за враћање одузете имовине на основу Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, дакле о постојању материјалноправних услова за вођење поступка, а од којих директно зависи остваривање права на повраћај имовине, то је Уставни суд оценио да је, у конкретном случају, уставна жалба допуштена.

Уставни суд указује да се гаранције права на имовину односе на заштиту постојеће имовине, односно потраживања у вези са којима подносилац има барем легитимна очекивања да ће стећи делотворно уживање имовинског права. На истом становишту је и Европски суд за људска права (видети, нпр. предмет *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*, број 42527/98, ст. 82 и 83, 2001-VIII и предмет *Gratzinger and Gratzingerova v. The Czech Republic*, број 39794/98, став 69, 2002-VII).

Разматрајући да ли је подносиоцу уставне жалбе оспореном пресудом повређено право на имовину, Уставни суд је констатовао да је у поступку који је претходио уставној жалби одлучивано о законитости управног акта донетог по захтеву подносиоца уставне жалбе за враћање имовине, на основу

Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама. Стога је Уставни суд испитивао да ли је подносилац имао легитимно очекивање да ће у поступку пред Агенцијом бити удовољено његовом захтеву за враћање имовине која је одузета од Задужбине О. Ј. и супруге му Т., рођ. З.

Уставни суд, с тим у вези, указује да је Европски суд за људска права у погледу враћања имовине која је одузета од стране државних органа по различитим основама, изразио следеће ставове:

– да се члан 1. Протокола број 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (право на имовину) не може тумачити као наметање било какве опште обавезе Високим странама уговорницама у погледу враћања имовине која им је пренета пре но што су ратификовале ову конвенцију, нити ограничења у погледу обима реституције имовине и услова под којима пристају да успоставе имовинска права пређашњих власника и да се, са друге стране, од тренутка када Висока страна уговорница, пошто је ратификовала ову конвенцију, укључујући ту и Протокол бр. 1 уз њу и донела закон који обезбеђује пуни или делимични повраћај имовине конфисковане у претходном режиму, тај закон може сматрати законом који генерише ново имовинско право заштићено чланом 1. Протокола број 1 за лица која испуњавају захтеве, односно услове за стицање тог права (пресуда *Кореску њрошив Словачке*, број 44912/98 од 28. септембра 2004. године);

– да се не може сматрати „имовином“ у смислу наведеног члана пука нада да ће бити признато имовинско право које није могуће практично остварити, нити се „имовином“ може сматрати условни захтев који престаје да важи услед неиспуњења услова (пресуда *Malhous њрошив Чешке*, број 33071/96 од 12. јула 2001. године);

– да легитимно очекивање по својој природи мора бити конкретније од пуке наде, ма колико она била схватљива и мора бити засновано на законској одредби или правном акту као што је судска одлука (пресуда *Gratzinger and Gratzingerova њрошив Чешке*, број 39794/98 од 10. јула 2002. године).

Испитујући да ли су у конкретном случају били испуњени услови предвиђени Законом о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, за враћање предметне имовине подносиоцу уставне жалбе, Уставни суд је пошао од следећих чињеница које су утврђене у предметном поступку:

– прво, да је „Грађанска и војничка заклада Ј. О. и Т. О., рођ. З.“ основана тестаментом физичког лица;

– друго, да је оснивач задужбине тестаментом одредио управитеља Задужбине и циљ Задужбине – помагање хуманих и просветних друштава и институција и лица сиромашнијег материјалног стања;

– треће, да задужбине имају статус правног лица;

– четврто, да је право власништва на непокретној имовини чији повраћај је тражио подносилац уставне жалбе било укњижено у корист наведене Задужбине;

– пето, да су одлуком Градског народног одбора у С. број 3861/1946 о утврђивању објеката аграрне реформе на поседу Задужбине О. Ј. и супруге

му Т., рођ. З. из С., у корист земљишног фонда одузете некретнине, ближе наведене у тој одлуци, односно да су предметне непокретности на дан доношења одлуке биле у власништву Задужбине О. Ј. и супруге му Т., рођ. З. из С.

Са друге стране, из наведених одредаба Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, а по основу ког закона је подносилац уставне жалбе поднео захтев за повраћај одузете имовине, произлази да право на повраћај одузете имовине имају задужбине црква и верских заједница и да право на повраћај одузете имовине има њен ранији власник, односно његов правни следбеник.

6. Полазећи од свега претходно наведеног, Уставни суд налази да се, у конкретном случају, поставља једно спорно уставноправно питање и да од одговора на то питање зависи оцена да ли је подносилац уставне жалбе имао легитимно очекивање да ће надлежни органи удовољити његовом захтеву за повраћај одузете имовине, те да ли му је одбијањем тужбе поднете у управном спору, пресудом која се оспорава уставна жалба, повређено зајемчено право на имовину из члана 58. Устава.

По налажењу Уставног суда, спорно питање је да ли је Задужбина О. Ј. и супруге му Т., рођ. З. из С., чија имовина је била предмет захтева за повраћај, била задужбина верске заједнице.

Уставни суд указује да је на седници одржаној 25. октобра 2012. године у Одлуци број Уж-4657/2011 указао да правну природу задужбине не одређује то ко је одређен за управитеља задужбине, већ ко је њен оснивач, дакле чијом имовином је задужбина основана. Неспорно је, у конкретном случају, да је Задужбину О. Ј. и супруге му Т., рођ. З. из С., основало физичко лице, тестаментом и да је Задужбина основана имовином тог физичког лица. По оцени Уставног суда, својство или статус управитеља задужбине није ни од каквог утицаја на правну природу саме задужбине. Даље, одредбама Закона о враћању имовине црквама и верским заједницама није предвиђено да се квалификација задужбине врши према прописима цркве, нити критеријуме за квалификацију одређене задужбине као црквене или световне представљају сврха, намена и циљеви ради којих је основана. Иако сврха за коју је задужбина основана не одређује њену правну природу, Уставни суд указује и на то да је, у конкретном случају, сврха ове задужбине, одређена тестаментом оснивача, била „помагање хуманих и просветних друштава и институција и лица сиромашнијег материјалног стања“, те се ни циљ због кога је основана не би могао довести у везу са било којом црквом или верском заједницом.

Следом наведеног, Уставни суд закључује да се Задужбина О. Ј. и супруге му Т., рођ. З., чија је имовина одузета, не може сматрати задужбином верске заједнице, из чега следи да се на враћање одузете имовине нису могле применити одредбе Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, јер се овим законом уређују услови, начин и поступак враћања имовине која је на територији Републике Србије одузета од црква и верских заједница, као и од њихових задужбина и друштава, а према члану 9. тог закона предмет враћања су непокретности које су у моменту

одузимања биле у власништву цркава и верских заједница, дакле и њихових задужбина и друштава.

Из свега изнетог, по оцени Уставног суда, произлази да подносилац уставне жалбе није могао имати легитимно очекивање да ће бити удовољено његовом захтеву за враћање имовине која је својевремено одузета од Задужбина О. Ј. и супруге му Т., рођ. З. Стога је Уставни суд утврдио да нису основани наводи подносиоца да му је оспореним пресудама повређено право на имовину зајемчено одредбама члана 58. Устава. С тим у вези, Уставни суд указује да су надлежни органи Републике Србије, у конкретном случају, поступили аналогно ставу Европског суда за људска права израженом у предмету *Jantner protiшiv Словачке* (апликација број 39050/97 од 4. марта 2003. године), у коме је подносиоцу апликације одбачен захтев за враћање имовине, јер су националне власти тумачећи меродавно право оцениле да не испуњава услов у погледу држављанства, а у ком случају је Европски суд нашао да подносилац апликације није имао ни право, нити легитимно очекивање да ће му бити враћена имовина, јер није испунио услове за враћање имовине.

Коначно, Уставни суд истиче да према одредби члана 5. тачка 2) Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, као општег прописа којим се уређује враћање одузете имовине, право на враћање имовине и обештећење, поред физичког лица има и задужбина којој је одузета имовина, односно њен правни следбеник. То значи да уколико је Задужбина О. Ј. и супруге му Т., рођ. З. из С. наставила са радом или ако је правни следбеник саме Задужбине обновио њен рад у складу са прописима о задужбинама и фондацијама, Задужбина, односно њен правни следбеник имају право да захтевају враћање одузете имовине у складу са одредбама овог закона.

Разматрајући наводе подносиоца из поднеска од 2. априла 2015. године, којима се указује на то да је Управни суд пресудом У. 8853/13 од 26. фебруара 2015. године поништио закључак Агенције за реституцију о одбачају захтева, који се, такође, „односи на задужбину која је дата на управљање истој цркви (чак и истој епархији С. п. ц. и истој црквеној општини С.)“, због тога што је Агенција за реституцију требало да одлучи решењем, Уставни суд је оценио да форма акта којим је надлежни орган решавао о захтеву за повраћај имовине у овом случају није од значаја за одлучивање о уставној жалби. Наиме, у овом уставносудском спору је битно да ли је приликом решавања у управном поступку и управном спору повређено право подносиоца на имовину, а на то није од утицаја да ли је захтев подносиоца одбачен закључком или решењем, већ који су разлози руководили надлежни орган да захтев одбаци и да ли су надлежни судови у управном спору на уставноправно прихватљив начин образложили због чега нису испуњени услови за покретање поступка за враћање имовине подносиоцу.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), одбио као неосновану уставну жалбу изјављену против пресуда Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 11485/2012 од

5. октобра 2012. године и Врховног касационог суда Узп. 466/2012 од 14. децембра 2012. године.

7. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-9281/2012 од 24. септембра 2015. године

(повреда права на правично суђење и права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. и права на правно средство и члана 36. став 2. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба С. Ј. и утврђује да су решењем Врховног касационог суда Рж уп. 8/14 од 28. новембра 2014. године подносиоци уставне жалбе повређена права на правично суђење и на правно средство, зајемчена одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 2. Устава Републике Србије.

2. Усваја се уставна жалба Ђ. М., М. Ж., С. Д., С. Ј. и Д. М. и утврђује да је у управном поступку који се води пред Градском управом за урбанизам и стамбене послове града Новог Сада у предмету број I-3-353-283/96 подносиоцима уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

3. Утврђује се право подносилаца уставне жалбе из тачке 2. на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 200 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде.

4. Налаже се надлежним органима да предузму све неопходне мере како би се управни поступак из тачке 2. окончао у најкраћем року.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ђ. М., М. Ж., С. Д., С. Ј. и Д. М., сви из Н. С., преко пуномоћника С. Х. – Б., адвоката из Н. С., поднели су Уставном суду, 4. децембра 2012. године, уставну жалбу због повреде права на правично суђење и на суђење у разумном року, права на накнаду штете и права на имовину, зајемчених одредбама члана 32. став 1, члана 35. и члана 58. став 1. Устава Републике Србије, у управном поступку наведеном у тачки 2. изреке, као и против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 2494/11 од 5. октобра 2012. године. У допуни уставне жалбе од 12. јануара 2015. године подносиоци С. Ј. је оспорила решење Врховног касационог суда Рж уп. 8/14 од 28. новембра 2014. године, због повреде права на правично суђење, на једнаку заштиту права и на правно средство, зајемчених чланом 32. став 1. и чланом 36. Устава.

Подносиоци уставне жалбе најпре наводе да су 18. априла 1996. године поднели захтев за реконструкцију таванског простора и да су већ 18 година онемогућени у „остваривању права на претварање тог простора у стан“, а да оспорена пресуда Управног суда не решава спор, нити садржи обавезујуће упутство управним органима, чиме им је повређено право да суд „непристрасно одлучи о томе које материјално право се има применити“. У уставној жалби се детаљно износи ток оспореног управног поступка и указује на то да је управни спор у предмету У. 2494/11 трајао од 3. марта 2011. године до 28. септембра 2012. године.

Подносиоци у уставној жалби истичу да имају право на накнаду материјалне и нематеријалне штете која им је причињена незаконитим, односно неправилним радом управних органа, односно Управног суда, а будући да је „њихова имовина умањена за износ који је постављен у одштетном захтеву“, истичу и повреду права из члана 58. став 1. Устава.

Уставном жалбом се захтева од Уставног суда да поништи оспорену пресуду Управног суда и да утврди подносиоцима право на накнаду материјалне и нематеријалне штете у износима означеним у уставној жалби, као и право на накнаду трошкова поступка пред Уставним судом.

Подноситељка уставне жалбе С. Ј. је у допуни уставне жалбе од 4. децембра 2012. године навела: да су подносиоци у току поступка по овој уставној жалби поднели Врховном касационом суду захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету У. 2494/11 Управног суда – Одељење у Новом Саду; да је тај суд одбацио захтев као недозвољен, са образложењем да је управни спор у наведеном предмету окончан; да је Врховни касациони суд одбацио њихову жалбу изјављену против решења тога суда као првостепеног, иако је био дужан да о њој мериторно одлучи.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

Према одредби члана 82. став 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставна жалба се може изјавити и ако нису исцрпљена правна средства, у случају када је подносиоцу жалбе повређено право на суђење у разумном року.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, на основу увида у оспорене акте, целокупну достављену документацију и списе предмета број I-3-353-283/96 Градске управе за урбанизам и стамбене послове града Новог Сада, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за доношење одлуке у овој уставносудској ствари:

Подносилац уставне жалбе Ђ. М. је 18. априла 1996. године поднео Секретаријату за урбанизам, стамбене послове и заштиту животне средине захтев за издавање урбанистичке дозволе за претварање таванског простора у стамбени простор у стамбеној згради у улици Ј. 1 у Новом Саду.

Закључком првостепеног органа број I-3-353-283/96 од 25. фебруара 1998. године прекинут је поступак „по захтеву Ђ. М.“, до правноснажног окончања поступка који се води пред Општинским судом у Новом Саду у предмету П. 4455/96, по тужби С.Д. и М.Ж. и управног спора који се води пред Врховним судом Србије по тужби Б. П., ради поништаја решења Министарства грађевина од 23. октобра 1997. године. У образложењу закључка је наведено: да је у поступку утврђено да је за предметни тавански простор издата урбанистичка дозвола на име Б.П.; да је по тужби С.Д. и М.Ж. покренут поступак за поништај уговора о уступању таванског простора закљученог између Б.П. и власника станова у предметној згради; да је у току управни спор по тужби Б.П. ради оцене законитости решења којим је поништено решење о одбијању приговора подносилаца уставне жалбе поднетог против решења о издавању урбанистичке дозволе Б.П.

Уговор о уступању таванског простора, који је Б.П. закључио са власницима станова у предметној стамбеној згради, поништен је пресудом Општинског суда у Новом Саду П. 2057/099 од 26. априла 2000. године, која је потврђена пресудом Окружног суда у Новом Саду Гж. 2424/2000 од 20. септембра 2000. године.

Дописом првостепеног органа од 15. новембра 2001. године наложено је подносиоцу уставне жалбе Ђ. М. да достави, поред осталог, одлуку скупштине зграде којом ће бити прецизирани сви инвеститори, потписану од стране власника станова којима припада више од половине укупне површине станова.

Решењем првостепеног органа од 17. јуна 2002. године издата је урбанистичка дозвола за реконструкцију таванског простора ради промене намене истог у стамбени простор, инвеститорима: Ђ. М., М. Ж., С. Д., С. Ј. и Д. М. (овде подносиоци уставне жалбе), као и Д.Ј. и С.И. У образложењу решења је наведено да су подносиоци уставне жалбе поднели захтев за издавање урбанистичке дозволе и да су уз захтев приложили, поред осталог, одлуку скупштине власника станова од 3. децембра 2001. године, којом је подносилац уставне жалбе Ђ. М. изабран за председника и овлашћен да заступа интересе власника станова, као и уговор о уступању таванског простора од 14. децембра 2001. године, закључен са подносиоцима уставне жалбе, Д.Ј. и С.И. Решењем истог органа од 23. октобра 2002. године одбијен је приговор Б.П. против наведеног решења, али је Покрајински секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство решењем од 4. фебруара 2003. године усвојио жалбу Б.П. и поништио наведено првостепено решење. Окружни суд у Новом Саду је пресудом од 29. октобра 2004. године одбио тужбу подносилаца уставне жалбе поднету против наведеног другостепеног решења.

Решењем првостепеног органа од 6. децембра 2004. године, донетим у поновном поступку, оглашена је ништавом урбанистичка дозвола број

I-3-353-283/96 од 17. јуна 2002. године, а поступак у овом предмету прекинут је до правноснажног окончања спора који се по тужби Б.П. водио пред Општинским судом у Новом Саду у предмету П. 3219/02, ради поништаја уговора о уступању права коришћења таванског простора од 14. децембра 2001. године. Пресудом Општинског суда у Новом Саду П. 6801/05 од 25. јануара 2007. године одбијен је као неоснован тужбени захтев за поништај наведеног уговора, са образложењем да је тужба поднета због повреде права прече куповине у смислу члана 10. Закона о промету непокретности, неблаговремена. Наведена пресуда потврђена је пресудом Окружног суда у Новом Саду Гж. 6655/07 од 12. новембра 2007. године.

Поднеском од 19. јануара 2009. године М.П. је обавестила првостепени орган да је дошло до промене у власничким односима, због чега је тражила да се новим власницима дозволи мешање у поступак.

Подносиоци уставне жалбе су поднеском од 3. фебруара 2009. године захтевали да се настави оспорени управни поступак, будући да је правноснажно окончан парнични поступак који је био разлог за прекид поступка.

Првостепени орган је, на расправи одржаној 13. маја 2009. године, наложио странкама да, због промена у власничким односима, у року од 30 дана, доставе одлуку скупштине станара потписану од власника станова којима припада више од 50% укупне површине станова и доказе о власништву за све даваоце сагласности, као и анекс уговора о уступању таванског простора.

Решењем првостепеног органа од 24. децембра 2009. године, донетим на основу члана 141. Закона о планирању и уређењу простора и насеља из 1995. године, у вези са чланом 218. Закона о планирању и изградњи из 2009. године, одбијен је захтев подносилаца уставне жалбе за издавање урбанистичке дозволе за претварање таванског простора у стамбени простор у стамбеној згради у улици Ј. 1 у Новом Саду. У образложењу решења је наведено да подносиоци не испуњавају услове прописане чланом 18. Закона о одржавању стамбених зграда, због тога што дата сагласност није процентуално потребна сагласност за извођење предметних радова. Покрајински секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство је решењем од 6. маја 2010. године усвојио жалбу подносилаца уставне жалбе и поништио првостепено решење од 24. децембра 2009. године, а у образложењу је истакао да се неправилно првостепени орган упустио у утврђивање чињеница које се тичу сагласности за извођење спорних радова, у ситуацији када је у правноснажно окончаном парничном поступку утврђено да је уговор од 14. децембра 2001. године „закључен у складу са законом“. Другостепени орган је оценио да промене у власничким односима које су наступиле након закључења тог уговора немају утицаја на решавање о захтеву подносилаца, будући да је таванским простором располагао на начин одређен наведеним уговором закљученим између инвеститора и стамбене зграде. Такође је наведено да се првостепени орган у уводу решења није позвао на одредбе Закона о планирању и изградњи из 2003. године из којих произлази стварна надлежност тог органа за решавање управних ствари из области урбанизма.

Првостепени орган је у поновном поступку донео решење 11. новембра 2010. године, на основу члана 218. Закона о планирању и изградњу из 2009. године, којим је подносиоцима уставне жалбе издао урбанистичку дозволу за предметну реконструкцију таванског простора. Другостепени орган је решењем од 28. јануара 2011. године поништио наведено решење, из разлога што се првостепени орган није позвао на одредбе члана 54. став 4. у вези са чланом 134. став 2. Закона о планирању и изградњи. Такође је указано првостепеном органу да странкама треба предочити, уколико нису поднеле захтев за издавање одобрења за изградњу по раније важећим прописима, да према важећем Закону о планирању и изградњи урбанистичка дозвола није предвиђена као један од доказа који се подносе уз захтев за издавање грађевинске дозволе, те да свој захтев могу преименовати у захтев за издавање локацијске дозволе.

Оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 2494/11 од 5. октобра 2012. године, донетом након одржане усмене јавне расправе, одбијена је као неоснована тужба којом су подносиоци уставне жалбе оспорили законитост наведеног другостепеног решења, а у образложењу је констатовано да је побијаним решењем поништено првостепено решење због тога што није у свему поступљено по налозима туженог органа. Тај суд је, такође, констатовао да ће подносиоци у поновном поступку пред првостепеним органом имати могућност да против новог решења изјаве одговарајуће правно средство, уколико не буду задовољни одлуком.

Расправе заказане за 16. септембар и 1. октобар 2014. године одложене су због штрајка адвоката у Републици Србији.

На расправи одржаној 31. марта 2015. године подносиоцима уставне жалбе је остављен рок од осам дана да се изјасне о томе хоће ли предметни захтев прецизирати као захтев за издавање локацијске дозволе, уколико нису поднели захтев за издавање одобрења за изградњу. Пуномоћница подносилаца је истакла да се поступак по захтевима поднетим пре ступања на снагу Закона о планирању и изградњи из 2009. године мора наставити по прописима који су важили до ступања на снагу тог закона, те да су исто законско решење садржали и раније важећи закони из ове области. До достављања списка предмета број I-3-353-283/96 Уставном суду 21. маја 2015. године, првостепени орган није даље поступао у овом предмету.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се подносиоци уставне жалбе позивају, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе (члан 35. став 2.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (члан 58. став 1).

5. Подносиоци уставне жалбе сматрају да им је поступањем управних органа и Управног суда у оспореном поступку који се води по њиховом захтеву за издавање урбанистичке дозволе повређено право на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава, јер је поступак покренут 1996. године и још није правноснажно окончан.

За одлучивање Уставног суда о повреди означеног уставног права од значаја су и следеће одредбе закона:

Законом о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97, 31/01 и 30/10) прописано је: да се поступак мора водити без одуговлачења и са што мање трошкова за странку и друге учеснике у поступку, али тако да се прибаве сви докази потребни за правилно и потпуно утврђивање чињеничног стања и за доношење законитог и правилног решења (члан 14.); да ако другостепени орган утврди да су у првостепеном решењу погрешно оцењени докази, да је из утврђених чињеница изведен погрешан закључак у погледу чињеничног стања, да је погрешно примењен правни пропис на основу кога се решава управна ствар, или ако нађе да је на основу слободне оцене требало донети друкчије решење, он ће својим решењем поништити првостепено решење и сам решити управну ствар (члан 233. став 1).

Одредбом члана 24. став 3. Закона о управним споровима („Службени лист СРЈ“, број 46/96), који је важио до 29. децембра 2009. године, било је прописано: да ако првостепени орган против чијег акта има места жалби није у року од 60 дана или у посебним прописом одређеном краћем року донео никакво решење по захтеву, странка има право да се обрати својих захтевом другостепеном органу, као и да против решења другостепеног органа странка може покренути управни спор, а може га покренути и ако овај орган не донесе решење, под условом да га није донео ни у даљем року од седам дана по поновљеном тражењу. Важећи Закон о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) садржи одредбу суштински исте садржине у члану 19. став 2. закона.

Уставни суд је најпре констатовао да је период у коме овај суд има надлежност да оцењује повреду наведеног уставног права започео 8. новембра 2006. године, даном ступања на снагу Устава Републике Србије, којим је обезбеђена уставносудска заштита у поступку по уставној жалби. Међутим, полазећи од тога да управни поступак представља јединствену целину, Уставни суд је на становишту да се за утврђивање оправданости трајања поступка у наведеном предмету мора узети у обзир и стање предмета на дан 8. новембра 2006. године, тако да је за оцену постојања повреде права подносилаца уставне жалбе на суђење у разумном року релевантно укупно време трајања предметног поступка, који се води пред Градском управом за урбанизам и стамбене послове града Новог Сада у предмету број I-3-353-283/96. С тим у вези, Уставни суд је утврдио да је период меродаван за одлучивање о повреди означеног права започео 18. априла 1996. године, када је подносилац уставне жалбе Ђ. М. поднео захтев за издавање урбанистичке дозволе и да предметна управна ствар ни после 19 година још није правноснажно решена. Овај суд је, такође, констатовао да се у списима не

налази захтев осталих подносилаца уставне жалбе за издавање урбанистичке дозволе, али је имао у виду да је у оспореном поступку одлучивано о захтеву свих инвеститора за издавање урбанистичке дозволе, на основу уговора о уступању таванског простора који су подносиоци уставне жалбе као инвеститори закључили са предметном стамбеном зградом 14. децембра 2001. године, те је од наведеног датума оцењивао оправданост трајања поступка у односу на остале подносиоце уставне жалбе.

Имајући у виду да је појам разумног трајања управног поступка релативна категорија која зависи од низа чинилаца, а пре свега од сложености правних питања и чињеничног стања у конкретном поступку, понашања подносиоца уставне жалбе, поступања управних органа који воде поступак, као и значаја истакнутог права за подносиоца, Уставни суд при оцењивању повреде права на суђење у разумном року испитује да ли су и у којој мери наведени критеријуми утицали на дуго трајање поступка.

Оцењујући поступање надлежних органа у предметном поступку, Уставни суд је најпре констатовао да је првостепени орган два пута прекинуо поступак одлучивања о предметном захтеву, до правноснажног окончања управног спора, односно парничних поступака, те да је поступак био у прекиду укупно нешто дуже од осам година. Уставни суд наглашава да прекид једног поступка до окончања неког другог поступка, не доводи, *a priori*, до утврђивања повреде права на суђење у разумном року (видети Одлуку Уставног суда Уж-27/2010 од 18. јула 2012. године, на интернет страници: www.ustavni.sud.rs), уколико не постоји неоправдано одуговлачење у другим поступцима чије се окончање чека. Овај суд је, с тим у вези, утврдио да су наведени поступци пред надлежним судовима окончани у роковима који се могу оценити разумним, али да је првостепени орган недопустиво дуго одлагао доношење решења о захтеву након правноснажног окончања парничних поступака чији је исход чекао. Уставни суд је, такође, утврдио да је првостепени орган показао неактивност у периоду након доношења оспорене пресуде Управног суда, будући да већ две и по године није донео решење у поновном поступку. Међутим, по оцени Уставног суда, трајању оспореног поступка превасходно је допринео другостепени орган, давањем нејасних и контрадикторних налога првостепеном органу и пропуштањем да, сагласно члану 233. став 1. Закона о општем управном поступку, сам отклони недостатке у поступку доношења првостепеног решења и реши управну ствар. Ово посебно стога што су се, као спорна, поставила питања оцене доказа изведених у првостепеном поступку, односно примене материјалног права. Уставни суд, такође, констатује да је Управни суд годину дана и седам месеци одлучивао о тужби, да би вратио предмет у фазу првостепеног решавања, иако другостепено решење од 28. јануара 2011. године не садржи прецизан налог у складу са којим првостепени орган треба да поступи доносећи решење у поновном поступку.

Уставни суд налази да у предметној управној ствари нема посебно сложених чињеничних или правних питања, као и да одлука у предметној управној ствари за подносиоце уставне жалбе није од егзистенцијалног

значаја, будући да из списка предмета произлази да су подносиоци за све време трајања поступка имали решено стамбено питање.

Приликом испитивања да ли су подносиоци уставне жалбе својим радњама допринели предугом трајању оспореног поступка, Уставни суд је имао у виду специфичност управног поступка, чији ток у многоме зависи од активности странке. Уставни суд, такође, указује да странке имају право да користе сва процесна средства, укључујући правне лекове, при чему се време које је објективно потребно за одлучивање о њиховим захтевима не може рачунати ни као радња одлагања од стране подносиоца, нити се може ставити држави на терет. Уставни суд је, међутим, утврдио да су подносиоци уставне жалбе, упркос томе што је пре доношења одлуке о њиховом захтеву поднета тужба за поништај спорног уговора о уступању таванског простора, пред надлежним судом оспоравали другостепено решење којим је због наведене околности поништено решење о издавању урбанистичке дозволе, чиме су поступак непотребно продужили за годину и по дана. Уставни суд, такође, оцењује да су подносиоци могли утицати на брже одлучивање надлежних органа благовременим подношењем предлога за наставак поступка који је био у прекиду. Коначно, подносиоци уставне жалбе су се обраћали искључиво првостепеном органу, пропуштајући да изјаве жалбу другостепеном органу због непоступања по њиховом захтеву у поновном поступку, а потом и тужбу због ћутања управе, у складу са законом, чиме би спречили неактивност првостепеног органа у периоду од пет и по година. Уставни суд је, такође, констатовао да је подносилац уставне жалбе Ђ. М. 18. априла 1996. године поднео неуредан захтев и да га је уредио после пет година и осам месеци, на захтев надлежног органа.

Уставни суд је, међутим, оценио да у поступку у коме се већ 19 година одлучује о захтеву подносилаца уставне жалбе за издавање урбанистичке дозволе, наведени допринос подносилаца уставне жалбе не може представљати прихватљиво оправдање за погрешно и неделотворно поступање органа који воде поступак, те је утврдио повреду права подносилаца на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава.

Полазећи од изложеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу у овом делу усвојио и одлучио као у тачки 2. изреке.

6. На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 3. изреке одлучио да се правично задовољење подносилаца уставне жалбе због констатоване повреде права на суђење у разумном року оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 200 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде.

Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете коју су претрпели подносиоци уставне жалбе због утврђене повреде права на суђење у разумном року, Уставни суд је ценио све околности од значаја, а посебно трајање

предметног поступка и допринос подносилаца уставне жалбе. Уставни суд сматра да наведени новчани износ представља адекватну правичну накнаду за повреду права коју су подносиоци уставне жалбе претрпели због неажурног поступања надлежних органа. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је, такође, имао у виду праксу овога суда, праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење.

7. Полазећи од тога да управни поступак поводом кога је поднета уставна жалба још није окончан, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одредио да се штетне последице утврђене повредом Уставом зајемченог права отклоне налагањем надлежним органима да предузму неопходне мере како би се предметни управни поступак окончао у најкраћем року, па је одлучио као у тачки 4. изреке.

Подносиоци уставне жалбе сматрају да им због „незаконитог, односно неправилног рада управних органа“ припада право на накнаду материјалне и нематеријалне штете, те да им је, последично, имовина умањена за износ који је постављен у одштетном захтеву. Имајући у виду да се у уставној жалби повреда права из члана 35. и члана 58. став 1. Устава везује за захтев за накнаду штете истакнут у поступку пред овим судом, Уставни суд није разматрао ове наводе са становишта означених уставних права.

8. У вези са захтевом подносилаца уставне жалбе за накнаду материјалне штете, Уставни суд указује да подносиоци нису доставили доказе о штети која им је проузрокована и доказе о узрочној вези између поступања управних органа и Управног суда и проузроковане материјалне штете, те је захтев одбацио решавајући као у другом делу тачке 2. изреке ове одлуке, сагласно члану 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду.

9. Подносиатељка уставне жалбе С. Ј. сматра да је Врховни касациони суд био дужан да мериторно одлучује о жалби изјављеној против решења истог суда којим је одбачен њен захтев за заштиту права на суђење у разумном року, те да су решењем Рж уп. 8/14 од 28. новембра 2014. године, којим је одбачена њена жалба, повређена права подносиатељке на правично суђење, на једнаку заштиту права и на правно средство, зајемчена чланом 32. став 1. и чланом 36. Устава.

Уставни суд је утврдио да је оспореним решењем Врховног касационог суда одбачена жалба подносиатељке уставне жалбе изјављена против решења тог суда Р4 у. 60/14 од 2. октобра 2014. године, којим је одбачен као недозвољен њен захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет 23. септембра 2014. године, будући да је поступак у предмету У. 2494/11 Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 2494/11 окончан доношењем пресуде 5. октобра 2012. године. У образложењу оспореног решења Врховног касационог суда се наводи да из одредбе члана 88 Закона о уређењу судова произлази да тај суд одлучује о жалбама против решења којима је одлучено о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року само као другостепени суд, односно када је у питању жалба изјављена против решења

којима су нижестепени судови одлучивали о том захтеву, из чега произлази да жалба против решења којим је Врховни касациони суд одлучио о том захтеву није дозвољена.

Уставни суд указује да је одредбама Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/2009, 101/10, 31/11, 78/11, 101/11 и 101/13) прописано: да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року (члан 8а став 1.); да ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд (члан 8а став 3.); да се против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана (члан 8б став 3.); да се на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак (члан 8в); да Врховни касациони суд одлучује о ванредним правним средствима изјављеним на одлуке судова Републике Србије и у другим стварима одређеним законом (члан 30. став 1.); да ако законом није друкчије одређено, Врховни касациони суд о правним средствима одлучује у већу од пет судија (члан 32).

Одредбом члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник СРС“, бр. 25/82, 48/88 и „Службени гласник РС“, бр. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13 и 55/14) прописано је да се у ванпарничном поступку сходно примењују одредбе Закона о парничном поступку, ако овим или другим законом није друкчије одређено.

Законом о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 49/13, 74/13 и 55/14) прописано је: да Врховни касациони суд одлучује у већу састављеном од троје судија (члан 37. став 2.); да се жалба подноси суду који је изрекао првостепену пресуду у довољном броју примерака за суд и противну странку (члан 377. став 1.); да ће првостепени суд неблаговремену, непотпуну или недозвољену жалбу да одбаци решењем, без одлагања (члан 378. став 1.); да је жалба недозвољена ако је жалбу изјавило лице које није овлашћено за изјављивање жалбе, ако је жалбу изјавило лице које се одрекло или је повукло жалбу или ако лице које је изјавило жалбу нема правни интерес за изјављивање жалбе (члан 378. став 3.); да другостепени суд може у седници већа или на основу одржане расправе да одбаци жалбу као неблаговремену, непотпуну или као недозвољену (члан 387. став 1. тачка 1)); да је против решења првостепеног суда дозвољена жалба, ако законом није другачије прописано (члан 399. став 1.); да се у поступку по жалби против решења сходно примењују одредбе овог закона које се односе на жалбу против пресуде, осим одредбе члана 383. став 4. овог закона, уколико овим законом није другачије прописано (члан 402).

Имајући у виду наведене одредбе Закона о уређењу судова, Уставни суд оцењује да се због повреде права на суђење у разумном року у поступку пред Управним судом, може поднети захтев за заштиту тог права Врховном

касационом суду и да се против одлуке донете о том захтеву може изјавити жалба Врховном касационом суду, независно од тога који суд је одлучивао о захтеву. Ово стога што је надлежност Врховног касационог суда за одлучивање о жалби против решења донетог по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року установљена одредбом члана 8б став 3. тог закона и Закона о уређењу судова и није суспендована другом одредбом закона. Из наведених одредаба Закона о парничном поступку произлази да се као недозвољена може одбацити жалба лица које није овлашћено за изјављивање жалбе, које се одрекло или је повукло жалбу или које нема правни интерес за изјављивање жалбе. Уставни суд, с тим у вези, истиче да је Врховни касациони суд оспорено решење донео применом одредбе члана 387. став 1. тачка 1) Закона о парничном поступку, која овлашћује другостепени орган да одбаци жалбу као недозвољену, при чему из образложења оспореног решења не произлази да је жалба недозвољена из неког од разлога наведених у члану 378. став 3. тог закона. Полазећи од свега наведеног, овај суд налази да је Врховни касациони суд произвољно применио меродавно процесно право на штету подносиоце уставне жалбе, што је довело до повреде права на правично суђење, зајемченог чланом 32. Устава. Имајући у виду да је жалба против решења дозвољена, ако законом није другачије прописано, а да право на жалбу против одлуке о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року није искључено ниједном одредбом закона, Уставни суд налази да је оспореним актом подносиоцеки истовремено повређено и право на правно средство зајемчено чланом 36. став 2. Устава, јер јој је ускраћено право да се у поступку пред Врховним касационим судом мериторно одлучи о наведеном правном средству.

Утврдивши наведене повреде права, Уставни суд није разматрао истакнуту повреду права на једнаку заштиту права, зајемченог чланом чланом 36. став 1. Устава.

С обзиром на изложено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, усвојио уставну жалбу изјављену против решења Врховног касационог суда Рж уп. 8/14 од 28. новембра 2014. године, одлучујући као у тачки 1. изреке.

10. Полазећи од тога да је оспореним решењем Врховног касационог суда одлучивано о захтеву подносиоцеке уставне жалбе за заштиту права на суђење у разумном року у управном спору, којим поступак решавања о захтеву подносилаца није правноснажно окончан, већ се управни поступак и даље води пред Градском управом за урбанизам и стамбене послове града Новог Сада у предмету број I-3-353-283/96, а имајући у виду да је Уставни суд већ утврдио повреду означеног уставног права у том поступку, то није постојала потреба да се, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, поништи оспорено решење Врховног касационог суда или одреди други начин отклањања последица повреде права утврђене у тачки 1. изреке.

11. Оцењујући наводе уставне жалбе да је оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 2494/11 од 5. октобра 2012. године

подносиоцима повређено „право да суд непристрасно одлучи о томе које материјално право се има применити“, Уставни суд је констатовао да је уставна жалба преурањена.

Сагласно одредби члана 232. став 2. Закона о општем управном поступку, ако другостепени орган нађе да ће недостатке првостепеног поступка брже и економичније отклонити првостепени орган, он ће својим решењем поништити првостепено решење и вратити предмет првостепеном органу на поновни поступак. У том случају, другостепени орган је дужан да својим решењем укаже првостепеном органу у ком погледу треба допунити поступак, а првостепени орган је дужан у свему да поступи по другостепеном решењу и да, без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема предмета, донесе ново решење, против кога странка има право да изјави жалбу.

Како је другостепеним решењем Покрајинског секретаријата за архитектуру, урбанизам и градитељство поништено првостепено решење Градске управе за урбанизам и стамбене послове града Новог Сада број I-3-353-283/96 од 11. новембра 2010. године и предмет враћен на поновни поступак и одлучивање првостепеном органу, те како у поновном поступку није донет коначни управни акт, управни поступак у коме се решава о захтеву подносилаца уставне жалбе још увек је у току. Чињеница да је суд у управном спору покренутом против другостепеног решења којим је уважена жалба противне странке у поступку и поништено првостепено решење, одбио као неосновану тужбу подносилаца уставне жалбе, не значи да су исцрпљена правна средства у овој правној ствари, јер ће подносиоци уставне жалбе у поновном поступку пред управним органом имати могућност да истакну све чињенице које су износили у тужби, као и да бране своја права и законом заштићене интересе, што и Управни суд констатује у оспореној пресуди.

Уставни суд је, стога, одбацио уставну жалбу у делу изјављеном против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 2494/11 од 5. октобра 2012. године, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, решавајући, такође, као у другом делу тачке 2. изреке.

12. У погледу захтева подносилаца уставне жалбе за накнаду трошкова поступка, Уставни суд подсећа да је у својој досадашњој пракси више пута разматрао наведено питање, те да је заузео став да у смислу члана 6. Закона о Уставном суду нема основа за накнаду трошкова поступка пред Уставним судом. С тим у вези Уставни суд се позива на становиште које је изражено у Одлуци Уж-633/2011 од 8. маја 2013. године (видети на: www.ustavni.sud.rs).

13. На основу изложеног и одредаба 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Одлука Уж-7936/2013 од 29. октобра 2015. године („Службени гласник РС“, број 96/15)
(нема повреде права из члана 36. став 2. Устава, ни права из чл. 8. и 13. Европске
конвенције)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба Г. Р.

О б р а з л о ж е њ е

1. Г. Р. из Б. поднео је Уставном суду, 7. октобра 2013. године, уставну жалбу због повреде права на правно средство из члана 36. став 2. Устава Републике Србије, права детета из члана 64. став 2. Устава, права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) и права на делотворно правно средство из члана 13. Европске конвенције.

Уставна жалба је изјављена против:

– записника Здравствене инспекције број 531-02-701/2002/02 од 9. октобра 2002. године и записника бр. 531-02-95/2003-02 и 531-02-214/2003-02 од 18. јула 2003. године;

– захтева упућених Институту за неонатологију: број 11/14 од 19. децембра 2008. године; број 765/1 од 19. маја 2009. године; број 702/4 од 2. јуна 2009. године; број 702/3 од 1. јуна 2009. године; бр. 1386/1, 1387/1, 1388/1 и 1389/1 од 7. септембра 2009. године;

– захтева упућених општини С. в: бр. 925 и 926 од 14. августа 2009. године и бр. 1007, 1008, 1009 и 1010 од 7. септембра 2009. године;

– захтева упућеног Министарству унутрашњих послова – Секретаријат унутрашњих послова Београд број 2054-4385 од 21. новембра 2003. године;

– захтева упућених ЈКП „П. у.“ Београд: број 3906/1 од 1. јуна 2009. године; број 5532 од 9. јула 2009. године и бр. 7216, 7217, 7218 и 7214 од 7. септембра 2009. године;

– записника Министарства за државну управу и локалну самоуправу број 038-00-36/2003-04/1 од 21. јула 2003. године;

– дописа ЈКП „П. у.“ Ки. 1276/03 од 24. новембра 2003. године упућеног Другом општинском суду у Београду;

– Извештаја радне групе Министарства унутрашњих послова 03 број 13237/07 од 17. децембра 2007. године;

- Извештаја Анкетног одбора од 14. јула 2006. године;
- дописа Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-01132/2008 и дописа МУП – Кабинет министра број 9354/2008 од 14. јануара 2008. године;
- Извештаја Заштитника грађана број 12443 од 29. јула 2010. године и дописа број 12720 од 4. августа 2010. године;
- Извештаја радне групе за израду предлога закона број 06-2/14-11 од 28. децембра 2010. године;
- дописа Генералног секретаријата председника републике 02 број 06-787/2011 од 17. марта 2011. године.

У уставној жалби су детаљно изложене околности које се односе на превремено рођење и смрт близанаца, синова подносиоца уставне жалбе. Даље се наводи да је подносилац због сумње у веродостојност саопштења о смрти беба подносио више захтева како би сазнао појединости о смрти беба, и то: ГАК Б. где су бебе рођене, Институту за неонатологију где су бебе преминуле, матичној служби општине С. в, Јавно комуналном предузећу „П. у.“, као и кривичну пријаву ОУП Београд и приватну кривичну тужбу Другом општинском тужилаштву у Београду. Везано за поменуте захтеве, подносилац у уставној жалби даље наводи низ поступања, односно радњи у раду ових институција које су, по његовом мишљењу, неправилне и незаконите.

Поред наведених појединачних радњи, подносилац у уставној жалби наводи „мере“ које је предузео као представник Б. г. родитеља, а које су довеле до „организовања састанка у Министарству здравља у јуну 2003. године“, усвајања извештаја Анкетног одбора Народне скупштине од 14. јула 2006. године, извештаја „тела“ Народне скупштине од 28. децембра 2010. године, закључака Заштитника грађана и пресуде Европског суда за људска права у предмету *Зорица Јовановић њрошиив Србије*.

С позивом на ставове Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) изнете, поред осталог, у пресуди *Зорица Јовановић њрошиив Србије*, подносилац у уставној жалби даље износи разлоге који се односе на испуњеност претпоставки за одлучивање Уставног суда, и то: за рачунање рокова за изјављивање уставне жалбе, за појам појединачног акта и радње, односно „низа радњи и пропуштања државних органа која су довела до трајног стања ускраћености“ гарантованих права и за непостојање других правних средстава која су се евентуално могла користити пре изјављивања уставне жалбе.

Образлажући наводе о повреди права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције и права детета из члана 64. став 2. Устава, подносилац наводи да свако дете има право да сазна своје порекло и да очува свој идентитет, те да, ако су жива, деца подносиоца уставне жалбе нису имала прилике да уживају ово људско право, нити им је била омогућена заштита. Такође, подносилац сматра да је постојала позитивна обавеза државе да „спроведе ефикасну истражну процедуру која има значај за породични живот“, те да је повреда права из члана 8. Европске конвенције извршена тиме што тела деце никада нису била предата породици, што узрок

смрти није био утврђен, што веродостојан обдукциони записник никад није био предат породици, породица није никада била обавештена када и где су деца била наводно сахрањена, што је кривична пријава била одбачена без адекватне истраге и што подносилац уставне жалбе нема никакву веродостојну информацију о томе шта се десило његовој деци.

Подносилац повреду права на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције анализира кроз кључне појмове из стандарда „делотворно правно средство“ и образлаже тиме да у правном поретку Републике Србије не постоји правно средство, нити услови за ефикасну заштиту права због којих је и изјављена уставна жалба.

И поред налога ЕСЉП из пресуде *Зорица Јовановић Ђрошић Србије* за доношењем посебног закона, подносилац тражи од Уставног суда да утврди да су претходно наведени „органи јавне власти“ тиме што нису предузели све мере из њихове надлежности ради веродостојног утврђивања смрти, односно судбине његове деце, повредили права детета из члана 64. став 2. Устава и право на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Европске конвенције, као и да утврди да је Народна скупштина тиме што није предвидела делотворно правно средство за веродостојно утврђивање смрти, односно судбине његове деце, повредила право на правно средство из члана 36. став 2. Устава и право на делотворно правно средство из члана 13. Европске конвенције. Истовремено предлаже да Уставни суд утврди право на накнаду нематеријалне штете.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Чињенице и околности од значаја за одлучивање

Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у целокупну документацију приложу уз уставну жалбу и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

3.1. О. Р., супруга подносиоца уставне жалбе, је 11. августа 2001. године, у седмом месецу трудноће, као хитан случај, примљена у Институт за гинекологију и акушерство К. ц. С. (у даљем тексту: ГАК). Истог дана је превремено родила два дечака.

Бебе су 12. августа 2001. године пребачене у Институт за неонатологију, ради даљег лечења, али су преминуле 15. и 16. августа 2001. године.

3.2. Поступајући по захтеву подносиоца уставне жалбе од 2. септембра 2002. године „за проверу података за Р. безимено два мушка детета рођена 11. августа 2001. године“, Здравствена инспекција Министарства здравља је извршила инспекцијски надзор на ГАК-у и у Институту за неонатологију и извршила увид у медицинску документацију и оспореним дописом (записником) број 531-02-701/2002/02 од 7. октобра 2002. године обавестила подносиоца уставне жалбе о извршеном инспекцијском надзору.

Том приликом је у ГАК-у извршен увид у историју болести пацијенткиње О. Р. где је евидентиран њен пријем, основни подаци, анамнеза, налаз и гинеколошки статус, подаци о порођају и подаци о новорођенчади, као и отпусна листа где је, поред осталог, назначено да су бебе 12. августа 2001. године пренете у Институт за неонатологију. Такође, извршен је увид у историју новорођенчета број 10812 где је уписан пријем првог мушког новорођенчета О. Р., са резултатом прегледа и уз назнаку да се преводи у Институт за неонатологију 12. августа 2001. године у 10 часова, као и отпусна листа, евиденције уноса и губитка течности, температурна листа, порођајни лист, резултати вршених анализа и подаци о праћењу функција. Исти подаци су уписани и у историји новорођенчета број 10812, уписано друго мушко новорођенче О. Р., уз назнаку да се „због потребе за механичком вентилацијом ради даљег лечења пренеси у Институт за неонатологију“.

Приликом инспекцијског надзора извршеног у Институту за неонатологију констатовано је да је у матичној књизи примљених беба за 2001. годину, под редним бројем 681, на дан 12. августа 2001. године, уписан пријем Р. I мушко, мајка О., отац Г., датум рођења 11. август 2001. године, умрло 16. августа 2001. године, док је у истој матичној књизи, под редним бројем 682, на дан 12. августа 2001. године, уписан пријем Р. II мушко (истих родитеља), рођено 11. августа 2001. године, умрло 15. августа 2001. године. Такође, у регистру примљене деце за 2001. годину, у који се подаци уписују абецедним редом, 12. августа 2001. године уписано је, под матичним бројем 681 и 682, Р. I и Р. II мушко новорођенче мајке О., са подацима о дану и месту рођења, одељењима на које су смештени и датумима смрти.

Приликом увида у историје болести, под матичним бројем 681 за Р. I мушко, констатовано је да је уписан пријем 12. августа 2001. године (упућено из ГАК-а), са упутном дијагнозом, основним узроцима хоспитализације и завршном дијагнозом, те да је затечена и отпусна листа са епикризом са ГАК-а, као и температурно-терапијско-дијететска листа, листа детета на респиратору са почетком респирационе терапије, листа за фото терапију, листа за праћење детета у интензивној нези са планом интравенског уноса течности, биохемијске анализе крви по данима и сатима, РО налази, хемокултура, резултати крвне групе и интеракције, ултразвучни преглед мозга, анализа трахеалног аспирата, те извештај о цито-хемијском прегледу ликвора. У затеченој отпусној листи уписано је да је смрт (*exitus letalis*) наступила 16. августа 2001. године у 5,45 сати. Увидом у регистар спроводнице леша затечена је спроводница за Р. I мушко новорођенче, мат. број 681/2001 од 16. августа 2001. године, док је у регистру извода из матичне књиге умрлих

нађен извод са подацима да је у матичну књигу умрлих СО С. в., под текућим бројем 5753 за 2001. годину дана 29. августа 2001. године уписано Р. безимено, I мушко, мајке О. и оца Г.

Увидом у историју болести вођеној под матичним бројем 682 за Р. II мушко, констатовано је да је уписан пријем 12. августа 2001. године (упућено из ГАК-а), са упутном дијагнозом, основним узроцима хоспитализације и завршеном дијагнозом, као и отпусном листом из ГАК-а. У историји је затечена температурно-терапијско-дијететска листа, листа детета на респиратору, листа за праћење детета на интензивној нези и план интравенског уноса течности по данима и сатима, као и резултати биохемијских анализа, РО снимци плућа, хемокултура, антибиограм, ултразвучни преглед мозга, резултати крвне групе и интеракције, и анализа трахеалног аспирата. У отпусној листи са епикризом уписано да је смрт (*exitus letalis*) наступила 15. августа 2001. године у 00,30 сати. Утврђено је да је у посебном регистру пронађена спроводница леша за Р. II мушко новорођенче, матични број 682/2001 од 15. августа 2001. године, док је у регистру извода из матичне књиге умрлих констатован извод са подацима да је у матичну књигу умрлих СО С. В., под текућим бројем 5473 за 2001. годину, уписано Р. безимено, II мушко новорођенче, те да је упис извршен 17. августа 2001. године.

Поступајући по захтеву подносиоца, Здравствена инспекција Министарства здравља је 27. маја, 4. јуна и 11. јуна 2003. године поново извршила инспекцијски надзор у ГАК-у и у Институту за неонатологију, а о чему је оспореним дописом бр. 531-02-701/2002-02, 531-02-95/20036-02 и 531-02-214/2003-02 од 18. јула 2003. године обавестила подносиоца. Том приликом, на Институту за неонатологију извршен је увид у матични књигу примљених беба за 2001. годину, регистар примљене деце за 2001. годину, историје болести и посебан регистар у који се улажу спроводнице леша и утврђено је да су сви подаци идентични са подацима уписаним у записник број 531-02-701/2002-02 од 4. октобра 2002. године, те да је одговор са овим подацима достављен подносиоцу. Приликом инспекцијског надзора извршеног у ГАК-у, утврђено је да су сви подаци који су констатовани у записнику број 531-02-701/2002-02 од 4. октобра 2002. године идентични са подацима у које је извршен увид од стране здравственог инспектора и родитеља приликом вршења надзора у наведеним датумима. Такође, извршен је увид у порођајни протокол и у „књигу сиве боје“, и констатовани су сви уписани подаци везани за порођај и новорођенчад.

3.3. Подносилац уставне жалбе је 13. августа 2002. године поднео Другом општинском јавном тужилаштву у Београду поднесак означен као „приватна тужба“ против ГАК-а, Института за неонатологију и СО С. в. због кривичног дела одузимање малолетног лица и промена породичног стања.

Друго општинско јавно тужилаштво у Београду је дописом Ктн. број 2371/02 од 18. јануара 2007. године обавестило подносиоца да је поводом поднете кривичне пријаве донето решење о одбачају исте, јер не постоји основана сумња да су извршена пријављена кривична дела. Истовремено је указано да подносилац може преузети кривично гоњење према тачно

одређеним лицима подношењем оптужног предлога Другом општинском суду у Београду.

Подносилац уставне жалбе је 31. јануара 2007. године поднео Другом општинском суду у Београду захтев за спровођење истраге, али му је дописом истражног судије тог суда од 3. октобра 2007. године наложено да уреди поднети захтев тако што ће навести личне податке осумњичених, опис дела из кога произлазе законска обележја кривичног дела, време извршења кривичног дела, законски назив кривичног дела, околности из којих произлази основаност сумње и постојеће доказе, уз упозорење да ће захтев бити одбачен ако у свему не поступи по налогу суда. Подносилац је поднеском од 16. октобра 2007. године поступио по налогу и уз поднесак доставио потврде о смрти, отпусне листе са епикризом са Института за неонатологију, преглед умрле деце у августу 2001. године са Института за неонатологију и рачун ЈКП „П. у.“ за кремацију и пренос тела достављен Институту за неонатологију 17. октобра 2001. године, као и изводе из матичне књиге рођених за бебе.

Решењем истражног судије Другог општинског суда у Београду Ки. 241/07 од 26. октобра 2007. године одбачен је захтев за спровођење истраге као неуредан, из разлога што накнадно достављеним поднеском захтев за спровођење истраге није уређен на начин да би се по њему могло поступати.

Решењем Другог општинског суда у Београду Ки. 241/07 и Кв. 88/08 од 27. фебруара 2009. године одбијена је као неоснована жалба оштећеног као тужиоца Г. Р. изјављена против решења истражног судије Другог општинског суда у Београду Ки. 241/07 од 26. октобра 2007. године.

3.4. Подносилац уставне жалбе се, са позивом на Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, више пута обраћао са различитим захтевима Институту за неонатологију.

Тако је оспореним поднеском број 11/14 од 19. децембра 2008. године подносилац затражио следеће податке: документ о извршеној идентификацији леша од стране родитеља, документ о сагласности родитеља да се одричу сахране беба, информације по ком закону су предузели обавезу сахрањивања и копију извода из матичне књиге умрлих. Дописом Института за неонатологију број 11/14-2 од 26. децембра 2008. године подносилац је обавештен да је по његовим захтевима већ раније поступљено и да му је достављена сва документација, као и да је извршио увид у исту. Подносилац је због непоступања Института за неонатологију, 12. марта 2009. године, изјавио жалбу Поверенику за информације од јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-00312/2009-02 од 22. априла 2009. године наложено је Институту за неонатологију да обавести подносиоца да ли поседује тражене податке, те да му их достави уколико их поседује. Поступајући по налогу из наведеног решења, Институт за неонатологију је дописом број 701/0-2 од 13. маја 2009. године обавестио подносиоца о следећем: да не поседују документ који садржи изјаву родитеља да се одричу сахране, али да поседују телеграм којим су у наведеном периоду обавештени родитељи да се ради преузимања тела и сахрањивања, односно договора о сахрањивању могу обратити ЈКП „П. у.“, будући да су тела преминулих

пацијената транспортована у Г. капелу; да у погледу сахрањивања беба није постојала обавеза болнице да се брине о сахрани, те да болница сноси трошкове сахране само у случају када родитељи по наведеном обавештењу не преузму тела умрлих беба; да не поседују документ о извршеној идентификацији умрлих близанаца од стране родитеља; да се извод из матичне књиге умрлих преузима у матичној служби општине С. в..

Оспореним поднеском број 765/1 од 19. маја 2009. године подносилац је затражио информацију о томе која је била сврха узимања извода из матичне књиге умрлих, док је поднеском број 702/3 од 1. јуна 2009. године подносилац затражио податак о томе да ли је извод из матичне књиге умрлих СО С. в. коришћен за кремацију близанаца Р., док је поднеском број 702/4 од 2. јуна 2009. године затражен податак о томе у коју групу трошкова у финансијском извештају је сврстан трошак кремације. Подносилац је дописима Института за неонатологију од 4. јуна 2009. године обавештен да се изводи из матичне књиге умрлих добијају за службене потребе Института као доказ о томе да је пријава смрти извршена, а да је увидом у документацију Службе за економско-финансијске послове утврђено да трошкови погребних услуга у августу 2001. године нису евидентирани.

Оспореним поднесцима бр. 1386/1, 1387/1, 1388/1 и 1389/1 од 7. септембра 2009. године подносилац је затражио достављање следећих података: копије докумената достављених ЈКП „П. у.“ на основу којих је извршена кремација, протокола умрлих, и то странице у којој је извршен упис Р. I и II мушко, преминули 15. и 16. августа 2001. године, књиге евиденције о преузимању умрле деце од стране ЈКП „П. у.“ и евиденције примљених позива за транспорт упућених из ГАК-а, а у вези транспорта близанаца. Дописом Института за неонатологију од 6. октобра 2009. године подносилац је обавештен да је по његовим захтевима већ поступљено, те да нема основа за поновно поступање. Подносилац је 8. октобра 2009. године поводом ових захтева и непоступања Института за неонатологију изјавио жалбе Поверенику за информације од јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-01226/2009-03 од 4. децембра 2009. године наложено је Институту за неонатологију да обавести подносиоца да ли поседује тражене информације, односно да достави документе који садрже тражене информације. Поступајући по налогу из наведеног решења, Институт за неонатологију је, уз допис број 2152/2 од 25. децембра 2009. године, доставио подносиоцу копију спроводнице леша за близанце Р., копију захтева за опрему и сахрану преминулих близанаца, копију странице Протокола умрлих на којој је извршен упис близанаца Р, копију странице из књиге евиденције о преузимању умрле деце од стране ЈКП „П. у.“ на којој је евидентирано преузимање преминулих близанаца и копију странице Протокола примљених пацијената на којој је извршен упис близанаца. Истим дописом је обавештен подносилац да Институт не располаже документом из кога се може сазнати да ли је постојао законски основ за преузимање трошкова сахране, те да у евиденцији примљених позива за транспорт није евидентиран позив ГАК везано за транспорт близанаца, али да је неспорно да је транспорт извршио Институт.

3.5. Подносилац уставне жалбе се, са позивом на Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, више пута обраћао са различитим захтевима ЈКП „П. у.“ Београд.

Тако је оспореним поднеском број 3906/1 од 1. јуна 2009. године подносилац затражио информацију о томе да ли је између ЈКП „П. у.“ и Института за неонатологију постојао уговор који је прецизирао начин на који су сахрањиване бебе, између осталих и преминули близанци. Подносилац је због непоступања ЈКП „П. у.“, 8. јула 2009. године, изјавио жалбу Поверенику за информације од јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-00836/2009-03 од 30. јула 2009. године наложено је ЈКП „П. у.“ да обавести подносиоца да ли поседује тражену информацију, те да му је достави уколико је поседује. Поступајући по налогу из наведеног решења, ЈКП „П. у.“ је дописом број 6420/СН од 11. августа 2009. године доставио подносиоцу преписку између тог предузећа и Завода за привремено рођену децу из 1993. године, а на којој се базира сахрањивање кремирањем безимене деце чије посмртне остатке у законском року не преузме породица.

Оспореним поднесцима бр. 5531, 5532 и 5534 од 9. јула 2009. године подносилац уставне жалбе је затражио информације о начину сахрањивања беба, о томе зашто су преминули близанци сахрањени расипањем пепела њихових посмртних остатака, као и информацију о томе да ли се плаћа дневни смештај умрлих лица у хладњачи „К.“. Дописом ЈКП „П. у.“ од 28. јула 2009. године подносилац је обавештен о следећем: да је „Беби врт“ на гробљу Л. пројектован и изграђен у комплексу гробља Л; да је бебе могуће сахрањивати, а и кремирати, у зависности од захтева лица које се стара о сахрани; да су близанци Р. кремирани и пепео је расут у „Беби врту“, а да је извршилац сахране Институт за неонатологију; да на Н. г. у Б. постоји „Врт сећања“ где се расипа пепео преминулих одраслих особа; да се коришћење хладњаче у РЈ „К.“ плаћа, осим у посебним случајевима (НН лица и слично). Подносилац је због непоступања ЈКП „П. у.“, 9. јула 2009. године изјавио жалбе Поверенику за информације од јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-01112/2009-03 од 5. октобра 2009. године наложено је ЈКП „П. у.“ да обавести подносиоца да ли поседује тражене информације, те да му их достави уколико их поседује. Поступајући по налогу из наведеног решења, ЈКП „П. у.“ је дописом број 8620/ЈМ од 16. октобра 2009. године поново доставило подносиоцу уставне жалбе већ претходно дата обавештења.

Оспореним поднесцима бр. 7214, 7216, 7217 и 7818 од 9. јула 2009. године подносилац уставне жалбе је од ЈКП „П. у.“ затражио достављање документа и информација о сагласности санитарне инспекције, о врсти евиденција које воде у вези са умрлим лицима сахрањеним на гробљима које су у оквиру састава тог ЈКП, о начину наплаћивања трошкова кремирања, о основу за тражење сагласности од Института за неонатологију за кремирање беба преминулих у том Институту. Подносилац је због непоступања ЈКП „П. у.“, 8. октобра 2009. године, изјавио жалбе Поверенику за информације од јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број

07-00-01215/2009-03 од 3. децембра 2009. године наложено је ЈКП „П. у.“ да обавести подносиоца да ли поседује тражене информације, те да му их достави уколико их поседује. Утврђено је да је подносиоцу уставне жалбе достављена копија рачуна којом је Институт за неонатологију платио трошкове за погребну опрему и сахране близанаца.

3.6. Подносилац уставне жалбе се, са позивом на Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, више пута обраћао са различитим захтевима матичној служби општине С. в..

Оспореним поднеском број 402 од 19. маја 2009. године затражена је информација о томе која је била намена издавања Институту за неонатологију извода из матичне књиге умрлих за преминуле близанце. Дописом број 31-36/2009 од 17. јуна 2009. године подносилац је обавештен да општина која је надлежна за упис чињенице смрти у матичну књигу умрлих достављањем извода извештава пријавиоца смрти о извршеном упису у матичну књигу умрлих.

Оспореним поднесцима бр. 923, 925 и 926 од 14. августа 2009. године подносилац уставне жалбе је затражио копију документа на основу којег је извршен упис матичног броја и копију регистра матичне књиге умрлих, и то странице на којој је извршен упис за преминуле близанце. Дописима број 31-66/2009 од 20. августа 2009. године Одељење за општу управу градске општине С. в. је доставило подносиоцу копију регистра матичне књигу умрлих, као и информацију да јединствени матични број грађана одређује надлежни орган Министарства унутрашњих послова на основу извода из матичне књиге рођених за свако дете, а на основу Закона о јединственом матичном броју грађана. Подносилац је 8. септембра 2009. године изјавио жалбе Поверенику за информације од јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-01111/2009-03 од 12. новембра 2009. године наложено је достављање преосталих докумената и обавештења. У поступању по налогу из наведеног решења, подносиоцу је уз допис број 31-36/2009 од 4. децембра 2009. године достављена копија пријаве о рођењу са одређеним матичним бројевима за оба детета које је уписао МУП РС и копија странице регистра матичне књиге умрлих за 2001. годину

Оспореним поднесцима бр. 1007, 1008, 1009 и 1010 од 7. септембра 2009. године подносилац уставне жалбе је затражио достављање копија докумената на основу којих су известили ГАК, као пријавиоца чињенице рођења близанаца, да је чињеница рођења уписана у матичну књигу рођених, као и копије докумената на основу којих су известили Институт за неонатологију, као пријавиоца чињенице смрти близанаца, да је чињеница смрти уписана у матичну књигу умрлих. Дописом од 9. септембра 2009. године подносилац је обавештен да матичар није у обавези да извештава здравствену установу у којој је лице рођено или умрло да је извршен упис у матичну књигу, те да обавеза постоји у супротном смеру, односно да је здравствена установа у обавези да извести матичну службу, путем пријаве рођења или потврде о смрти, о чињеници рођења или чињеници смрти. Подносилац је 8. октобра 2009. године изјавио жалбе Поверенику за информације од

јавног значаја. Решењем Повереника за информације од јавног значаја број 07-00-01220/2009-03 од 7. децембра 2009. године наложено је достављање тражених података.

3.7. Уставни суд је извршио увид и у остале оспорене акте и утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Министарство за државну управу и локалну самоуправу – Одељење за послове у области личног статуса грађана је 17. јула 2003. године извршило ванредни надзор над вођењем матичне књиге рођених и матичне књиге умрлих које се воде за општину С. в., Б. Надзор је извршен на захтев Другог јавног тужилаштва у Београду, Ктн. број 2371/02 од 17. јуна 2003. године, а ради утврђења да ли је у поступку уписа чињенице рођења, односно смрти близанаца Р. било неправилности и уколико јесте, у ком обиму, односно да се утврди да ли су уписи извршени на основу аката надлежног органа и да ли је поштован законски рок пријаве чињенице рођења, односно чињенице смрти. У оспореном записнику о извршеном ванредном надзору број 038-00-36/2003-04/1 од 21. јула 2003. године, поред осталог, констатовано је следеће: да је упис чињенице рођења за близанце извршен на основу пријаве о рођењу ГАК, која садржи потписе службеника болнице, мајке близанаца и која је оверена печатом установе; да је рођење деце уписано у матичну књигу рођених матичног подручја на ком су се деца родила, а у складу са чланом 17. Закона о матичним књигама („Службени гласник СРС“, број 15/90 и „Службени гласник РС“, број 57/03); да је матичар, сходно члану 12. Закона о матичним књигама, уписао у матичну књигу рођених оне чињенице и податке које садржи акт надлежне установе, у року од 30 дана од дана када се чињеница рођења десила, и у коме се може извршити упис без решења органа надлежног за вођење матичних књига на чијој се територији води матична књига у коју се има извршити упис; да је у матичну књигу рођених извршен упис забелешке о чињеници смрти; да је забелешка уписана у рубрику „Накнадни уписи и забелешке“, сходно тачки 54. Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига („Службени гласник СРС“, број 48/90 и „Службени гласник РС“, број 22/91), којом је уређено да се чињеница смрти уноси у рубрику „Накнадни уписи и забелешке“ матичне књиге рођених. Везано за чињеницу смрти, у записнику је констатовано следеће: да је упис чињенице смрти за дете мушког пола, С. Р., рођеног 11. августа 2001. године у Београду, од оца Г. Р. и мајке О. Р., рођ. М., умрло 16. августа 2001. године, у 05,45 часова у Б., извршен у матичну књигу умрлих, која се води за општину С. в., матично подручје Б., страна 119, текући број 5753 за 2001. годину; да је упис извршен на основу потврде о смрти, издате 16. августа 2001. године у Институту за неонатологију у Б.; да је упис чињенице смрти за дете мушког пола, Д. Р., рођеног 11. августа 2001. године у Б., од оца Г. Р. и мајке О. Р., рођ. М., умрло 15. августа 2001. године, у 00,30 часова у Б., извршен у матичну књигу умрлих, која се води за општину С. в., матично подручје Б., страна 410, текући број 5473 за 2001. годину; да је упис извршен на основу потврде о смрти, издате 15. августа 2001. године у Институту за неонатологију у Б., која садржи потпис лекара који је утврдио смрт,

те да су потврде оверене печатом установе; да је чињеница смрти уписана у матичну књигу умрлих матичног подручја на коме је место где је смрт наступила, у складу са чланом 20. Закона о матичним књигама; да је матичар, сходно члану 12. Закона о матичним књигама, уписао у матичну књигу умрлих оне чињенице и податке које садржи акт надлежне установе, у року од 30 дана од дана када се чињеница смрти десила, и у коме се може извршити упис без решења органа надлежног за вођење матичних књига на чијој се територији води матична књига у коју се има извршити упис.

Оспореним захтевом (молбом) број 2054-4385 од 21. новембра 2003. године, која је изјављена Министарству унутрашњих послова – Секретаријат унутрашњих послова Београд, подносилац уставне жалбе је затражио увид у службену евиденцију и копију МБ образаца о одређивању, примени и поништењу ЈМБГ за близанце Р., а дописом Одељења за управне послове Министарства унутрашњих послова, број 205.4-4385/03 од 25. новембра 2003. године, је обавештен да та служба одређује ЈМБГ за сву живорођену децу на територији града Б., а по примљеној пријави од стране матичара, те да се одређени ЈМБГ уписује на образац пријаве рођења детета које је настало у породилишту и исти се враћа матичној служби која онда приступа издавању извода из матичне књиге рођених у који се уписује ЈМБГ, а да након одређивања имена детета и пребивалишта од стране родитеља, имају у службеним евиденцијама податке о том лицу.

Народна скупштина Републике Србије је, 14. јула 2006. године, усвојила оспорени Извештај о раду Анкетног одбора образованог ради утврђивања истине о новорођеној деци несталој из породилишта у више градова у Србији. Извештај, поред осталог, садржи закључке и предлоге мера.

Министарство унутрашњих послова, Дирекција полиције – Управа криминалистичке полиције је, 2. марта 2007. године, припремила оспорени Извештај о активностима Радне групе формиране ради истраживања и провере случајева нестанка деце из породилишта у Републици Србији. Радна група је формирана решењем министра унутрашњих послова број 3252/2006-2 од 5. априла 2006. године, а извештај, поред осталог, садржи опис активности радне групе.

Заштитник грађана је 29. јула 2010. године припремио оспорени Извештај Заштитника грађана број 12443 о случајевима тзв. „несталих беба“ са препорукама. Извештај, поред осталог, садржи закључке и препоруке.

Оспорени допис Заштитника грађана број 12720 од 4. августа 2010. године је – допис упућен М. Н., уз који је достављена копија Извештаја Заштитника грађана о случајевима тзв. „несталих беба“.

Оспореним дописом Генералног секретаријата Председника Републике 02 број 06-787/2011 од 17. марта 2011. године, Г. Ф., представнику Б. г. родитеља несталих беба из породилишта у Србији, достављен је оспорени Извештај поднет председнику Народне скупштине о раду Радне групе за израду предлога закона ради стварања формално-правних услова за поступање надлежних органа по пријавама о нестанку новорођене деце из породилишта, број 06-2/14/11 од 28. децембра 2010. године.

4. За одлучивање Уставног суда у конкретном предмету од значаја су и активности државних органа поводом питања тзв. „несталих беба“.

4.1. Народна скупштина је 23. маја 2005. године донела Одлуку о образовању Анкетног одбора ради утврђивања истине о новорођеној деци насталој из породилишта у више градова у Србији. Одлуком је као задатак Анкетном одбору одређено сагледавање чињеница и утврђивање истине о случајевима нестајања новорођене деце из породилишта обухваћеним захтевима родитеља који сумњају да су им деца настала, а који су се обрађали посланичким групама и одборима Народне скупштине. Ово тело је конституисано 20. јула 2005. године.

Народна скупштина је 14. јула 2006. године усвојила Извештај о раду Анкетног одбора ради утврђивања истине о новорођеној деци насталој из породилишта у више градова у Србији. Извештај, поред осталог, садржи закључке Анкетног одбора и предложене мере. Тако је предложено: да се мора извршити деблокада рада МУП-а, тужилаштва и судова; да министар унутрашњих послова формира специјализовану јединицу са мандатом да детаљно истражи све случајеве у вези сумње родитеља да су им деца настала из породилишта; да се отклони институт застарелости кривичног гоњења изменом одговарајућих закона; да се у овим случајевима успостави надлежност специјалног тужилаштва и специјалног суда за борбу против организованог криминала; да је, у циљу превенције оваквих случајева, неопходно да надлежна министарства обављају редовни надзор над вођењем, чувањем и архивирањем медицинске документације, као и да се примењују одговарајуће кривичне и прекршајне санкције; да се прецизно дефинишу процедуре у случају смрти новорођеног детета у здравственој установи; да је неопходно да Министарство за државну управу и локалну самоуправу активира инспекцијску службу за редовну контролу над радом матичних служби; да се усвоји Закон о ДНК регистру.

4.2. Заштитник грађана је 29. јула 2010. године донео Извештај о случајевима тзв. „несталих беба“ са препорукама. Извештај, поред осталог, садржи део о прикупљању чињеница од надлежних државних органа, истраживање Заштитника грађана и утврђење чињеница у период на који се односе притужбе, Заштитника грађана о садашњем поступању државних органа и установа и утврђење чињеница, опште оцене, као и закључке и препоруке упућене Министарству унутрашњих послова, Министарству здравља и Министарству за државну управу и локалну самоуправу. У Извештају су констатована унапређења у односу на период на који се притужбе односе, па је закључено следеће: да је постојећим прописима утврђено поступање здравствене установе у случају смрти новорођеног детета, односно рођења мртворођеног детета (Законом о здравственој заштити; Правилником о начину и поступку за утврђивање времена и узрока смрти, за обдукцију леша, као и за поступање са одстрањеним деловима тела); да је Законом прописана обавезна обдукција у случајевима смрти новорођенчета у здравственој установи након рођења или током лечења, а приликом обдукције обавезно узимање и трајно чување узорка биолошког порекла; да су образац

и издавање потврде о смрти у здравственој установи уређени подзаконским актом, да здравствена установа сачињава пријаву рођења у довољном броју примерака, од којих један задржава у својим евиденцијама; да је министар здравља дао одговарајућа објашњења у вези са увођењем ревидираног обрасца пријаве рођења. Када је реч о препорукама, Заштитник грађана у Извештају наводи следеће: да органи који одређују ЈМБГ и органи надлежни за вођење матичних књига, на територији града Б. не примењују Правилник о обрасцима и начину вођења евиденција о јединственом матичном броју грађана („Службени гласник СРС“, бр. 3/79 и 28/80). Даље се наводи: да постоји сумња да на сличан начин поступају и организационе јединице МУП и органи јединица локалне самоуправе и у другим деловима Србије; да поступак одређивања ЈМБГ и његовог уписа у матичне књиге рођених, како се то чини на територији града Б. и потенцијално и у другим деловима Републике, није регулисан ниједним важећим прописом; да поред постојећих, законом и подзаконским актима предвиђених евиденција, здравствене установе устројавају додатне „договорене“ евиденције при преузимању тела за сахрану; да начин чувања медицинске документације, њено излучивање, уништење и архивирање није јединствено уређено, већ је уређење ове области препуштено здравственим установама, у сагласности са надлежним архивом; да здравствене установе не чувају медицинску документацију у складу са Законом о културним добрима; да документација која прати обдукцију и њена обавезна садржина и форма није уређена законом, односно подзаконским актом; да постојећи прописи из области здравља отварају могућност устројавања евиденција које нису предвиђене, прописане нити уређене законом, односно подзаконским актом. У Извештају се даље наводи да постоји правна и фактичка могућност да саме установе прописују различиту врсту документације и прописују њихову садржину, што може изазвати сумњу у веродостојност евиденција и тачност података који су у њих унети. Са друге стране, закључује се: да здравствене установе нису устројиле све евиденције предвиђене прописима (као што је књижица за трудницу и новорођенче или протокол оперисаних у неким породилиштима); да прописи који уређују област матичних књига нису уредили упис у матичну књигу рођеног детета које је преминуло пре уписа у матичну књигу и пре истека рокова за пријаву рођења и одређивање личног имена; да се због неусклађености рокова за упис у матичне књиге рођених и умрлих, дешава да једна особа буде уписана најпре у матичну књигу умрлих, а потом у матичну књигу рођених. У таквом случају, с обзиром на то да није одређено лично име, оба уписа се сматрају „непотпуним“ а изводи из матичних књига „некомплетним јавним исправама“ које се не могу издавати грађанима, без обзира на њихов правни интерес; да област медицинске документације уређује неколико закона и подзаконских аката, укључујући и Објашњење министра здравља; да резултати провера и истраживања које је извршила Радна група коју је формирао министар унутрашњих послова нису познати.

4.3. Народна скупштина је, 5. маја 2010. године, донела Одлуку којом је образовала Радну групу за израду Предлога закона ради стварања формално-правних услова за поступање надлежних органа по пријавама о нестанку

новорођене деце из породицишта. Задатак радне групе је био да, полазећи од Извештаја Анкетног одбора образованог ради утврђивања истине о новорођеној деци несталој из породицишта у више градова у Србији од 14. јула 2006. године, сачини текстове предлога закона о изменама закона у области кривичног, управног и породичног права и у областима здравства, ради стварања формално-правних услова за поступање правосудних и других надлежних органа по пријавама родитеља који сумњају да су им деца нестала из породицишта.

Ова радна група је 28. децембра 2010. године доставила председнику Народне скупштине Извештај о раду број 06-2/14-11. У извештају је, поред осталог, анализирано важеће и већ измењено законодавство, и констатовано следеће:

„– да не постоји уставна могућност да се накнадним доношењем казнијег закона омогући процесуирање раније насталих случајева нестанка новорођене деце из породицишта;

– да не би било оправдано вршити измене одредаба Кривичног законика и Законика о кривичном поступку;

– да нема потребе за изменама Закона о полицији и Закона о министарствима;

– да нема потребе за изменом регулативе из области здравства, пре свега Закона о здравственој заштити и одговарајућих подзаконских аката;

– да правну регулативу која се односи на матичне књиге, пре свега Закон о матичним књигама, као и одговарајућу подзаконску регулативу не треба мењати или допуњавати, с обзиром да уређује поступање органа управе на одговарајући начин.“

5. Релевантне одредбе Устава и закона

5.1. Одредбом члана 36. став 2. Устава је зајемчено да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.

Одредбом члана 64. став 2. Устава је утврђено да свако дете има право на лично име, упис у матичну књигу рођених, право да сазна своје порекло и право да очува свој идентитет.

Одредбама члана 8. Европске конвенције је прописано да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке (став 1.) и да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других (став 2).

Одредбом члана 13. Европске конвенције је прописано да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред домаћим властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

5.2. Одредбама члана 85. Закона о здравственој заштити („Службени гласник РС“, бр. 17/92, 26/92, 50/92, 52/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 18/02 и

101/05) је било прописано: да се за свако умрло лице утврђује време и узрок смрти (став 1.); да утврђивање времена и узрока смрти може вршити само доктор медицине (став 2.); да се за лица умрла у здравственој установи узрок смрти утврђује у здравственој установи и о томе обавештава надлежни општински орган (став 3). Одредбама члана 86. истог Закона је било прописано да се као посебна мера утврђивања узрока смрти умрлих лица врши и обдукција (став 1.); да се обдукција врши обавезно на лешу – 1) лица умрлог у здравственој установи ако није утврђен тачан узрок смрти, 2) лица умрлог пре истека 48 часова од почетка лечења, 3) на захтев доктора медицине који је лечио лице које је умрло, 4) на захтев доктора медицине одређеног од стране надлежног органа скупштине општине за утврђивање узрока смрти, 5) када је то од посебног значаја за заштиту здравља грађана или када то налажу епидемиолошки и санитарни разлози и 6) на захтев члана уже породице умрлог лица (став 2.); да трошкове обдукције умрлог лица сноси обвезник плаћања трошкова лечења умрлог лица (став 3.); да се умрло лице сахрањује након што је смрт утврђена и по правилу у времену од 24 до 48 часова од настанка смрти (став 4.); да се изузетно, на основу посебног захтева санитарне инспекције, сахрана може обавити и пре истека рока од 24 часа, односно после рока од 48 часова (став 5.); да начин и поступак за утврђивање времена и узрока смрти умрлих лица и за обдукцију леша, као и за поступање са деловима људског тела који су хируршким захватом или на други начин одстрањени прописује министарство надлежно за послове здравља (став 6).

Одредбама члана 4. Правилника о начину и поступку за утврђивање времена и узрока смрти, за обдукцију леша као и за поступање са одстрањеним деловима тела („Службени гласник РС“, бр. 9/99 и 10/99) је прописано да се о времену и узроку смрти лица умрлих у здравственој установи, одмах а најкасније у року од шест часова од утврђене смрти обавештава породица (став 1.) и да се, ако је умрло лице из става 1. овог члана новорођенче чија је мајка смештена у здравственој установи, одмах и непосредно обавештава и мајка (став 2), док је одредбом члана 8. став 1. прописано да се у случајевима предвиђеним законом узрок смрти утврђује обдукцијом умрлог.

Одредбама члана 219. важећег Закона о здравственој заштити („Службени гласник РС“, бр. 107/05, 72/09, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12, 45/13 и 93/14) је прописано: да се за свако умрло лице утврђује време и узрок смрти на основу непосредног прегледа умрлог лица (став 1.); да утврђивање времена и узрока смрти може вршити само доктор медицине (став 2.); да се за лица умрла у здравственој установи време и узрок смрти утврђује у здравственој установи, и о томе обавештава надлежни орган општине, односно града. Одредбама члана 221. истог закона је прописано да је здравствена установа дужна да обавести пунолетног члана породице о узроку и времену смрти умрлог лица, у најкраћем могућем року, као и да обезбеди том лицу непосредан приступ телу умрлог лица уз присуство доктора медицине који је непосредним прегледом утврдио време и узрок смрти (став 1.) и да члан породице из става 1. овог члана може одбити непосредан приступ телу умрлог

лица, о чему се сачињава писмена белешка коју потписује члан породице умрлог лица (став 2). Одредбама члана 222. Закона о здравственој заштити је прописано: да се као посебна мера утврђивања времена и узрока смрти умрлих лица врши обдукција (став 1.); да се обдукција обавезно врши – 1) на лицу умрлом у здравственој установи ако није утврђен узрок смрти, 2) на лицу умрлом пре истека 24 сата од почетка лечења у стационарној здравственој установи, 3) на новорођенчету које је умрло у здравственој установи одмах након рођења или током лечења, 4) на захтев доктора медицине који је лечио умрло лице, 5) на захтев доктора медицине одређеног за утврђивање узрока смрти од стране надлежног органа општине, односно града, 6) када је то од посебног значаја за заштиту здравља грађана или када то налажу епидемиолошки или санитарни разлози, 7) на захтев надлежног суда, 8) на захтев члана уже породице умрлог лица, 9) ако смрт наступи у току дијагностичког или терапеутског поступка (став 2.); да се умрло лице сахрањује након што је смрт утврђена, по правилу у времену од 24 до 48 сати од настанка смрти, у складу са законом (став 3.); да када је у питању обдукција над лицем из става 2. тачка 3), обавезно је узимање и трајно чување узорака биолошког порекла, у складу са правилима струке (став 6.) . Одредбом члана 223. истог закона је прописано да трошкове обдукције умрлог лица сноси обвезник плаћања трошкова лечења умрлог лица, ако овим законом није друкчије одређено.

Одредбама члана 14. Закона о сахрањивању и гробљима („Службени гласник СРС“, бр. 20/77 и 24/85 и „Службени гласник РС“, бр. 53/93, 67/93, 48/94, 101/05, 120/12 – Одлука УС и 84/13 – Одлука УС) је прописано: да су сахрањивање умрлог дужни да обезбеде његови сродници, односно лица која би према важећим прописима била обавезна да га издржавају, односно да се о њему старају или друга физичка и правна лица која преузму обавезу да обезбеде сахрањивање, односно која су дужна да се о томе старају (став 1.); да ће, ако не постоје лица из става 1. овог члана, или ако лица која су дужна да изврше сахрањивање то одбију, или нису у могућности да сахрањивање обезбеде, сахрањивање извршити организација удруженог рада која врши послове погребне делатности и уређивање и одржавање гробља, или месна заједница којој је поверено вршење тих послова, или надлежни орган општине у месту у коме је лице умрло, односно где су посмртни остаци нађени (став 2.); да у случају из става 2. овог члана пријављивање сахране, утврђивање идентитета умрлог и упис у матичну књигу умрлих врши надлежни орган општине (став 3). Одредбама члана 15. истог закона је прописано: да трошкове сахрањивања сноси лица која су била дужна да умрлог за живота издржавају или да се старају о његовом сахрањивању (став 1.); да ако не постоје лица која су дужна да обезбеде сахрањивање (члан 14. став 1.) трошкове сахрањивања сноси општина на чијој територији је умрли имао последње пребивалиште, а ако се не може утврдити последње пребивалиште умрлог, трошкове сноси општина на чијој је територији умрло сахрањено лице, односно на чијој територији су нађени посмртни остаци умрлог (став 2).

6. Пракса Европског суда за људска права

За одлучивање Уставног суда у конкретном предмету од значаја је и пресуда ЕСЉП у предмету *Зорица Јовановић и рођив Србије*, од 26. марта 2013. године (представка број 21794/08).

Предмет се односи на наводну смрт здравог новорођеног сина – Зорице Јовановић, подносиоце представке, који се 1983. године родио и преминуо у државној болници. Подносиоца представке је тврдила да њен син 72 сата после порођаја није преминуо, већ да јој је противправно одузет за време њеног боравка у Здравственом центру у Ћ. и незаконито дат на усвајање. Наиме, тело подносиоца представке није предато њој нити њеној породици, нити су добили извештај о обдукцији, као ни обавештење када и где је беба наводно сахрањена.

Подносиоца представке се позвала на повреду права из чл. 4, 5. и 8. Европске конвенције. У суштини, она се жалила зато што јој Република Србија континуирано није пружала било какве информације о стварној судбини њеног сина.

ЕСЉП је правно квалификовао чињенице овог предмета и притужбу разматрао у односу на члан 8. Европске конвенције и евентуалну повреду права на поштовање породичног живота.

6.1. ЕСЉП је најпре испитивао допуштеност представке *ratione temporis*, њену благовременост, као и испуњеност услова исцрпљености домаћих правних средстава.

Испитујући приговор државе о неспојивости представке *ratione temporis*, ЕСЉП је пошао од сопствених ставова из пресуде Великог већа у предмету *Варнава и друџи и рођив Турске* (представка бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, став 148.) и констатовао да су „... нестанци веома специфична појава, коју карактерише непрекидно стање неизвесности и неодговарања, у којој постоји недостатак информација или чак намерно скривање и заташкавање онога што се догодило. Ова ситуација се веома често протеже, продужавајући патњу родитеља или рођака жртве. Према томе, не може се рећи да је нестанак, једноставно, тренутан акт или догађај. Додатни елемент разликовања каснијег пропуста да се одговара за постојање и судбину несталих лица доводи до трајне ситуације. Стога, позитивна обавеза ће потенцијално постојати све док се не утврди судбина тог лица. То је тако чак и када се на крају може претпоставити смрт“.

ЕСЉП је даље констатовао да је син подносиоца представке наводно умро/нестао 31. октобра 1983. године, док је Европска конвенција ступила на снагу у односу на Србију 3. марта 2004. године. Међутим, ЕСЉП је оценио да се наводни пропуст државе да подносиоца представке пружи било какве коначне и/или поуздане информације о судбини њеног сина наставио до данас, те да се у таквим околностима притужба подносиоца односи на трајну ситуацију. Стога је ЕСЉП нашао да је надлежан да разматра притужбу подносиоца у оној мери у којој се она односи на наводни пропуст државе да испуни процедуралне обавезе према Европској конвенцији почев

од 3. марта 2004. године, али да може узети у обзир чињенице пре ратификације у оној мери у којој се може сматрати да су створиле непрекидну ситуацију која траје и после тог датума или могу бити релевантне за разумевање чињеница насталих после тога.

Испитујући приговор благовремености, ЕСЉП је пошао од начелног става о року од шест месеци и почетку рачунања тог рока за ситуације које трају. Међутим, с позивом на ставове из пресуде у предмету *Варнава и други против Турске* (ст. 162. и 165), ЕСЉП је констатовао да све трајне ситуације нису исте, те да у вези са нестанцима, подносиоци представки не могу непрекидно чекати пре подношења представке. ЕСЉП је даље указао на то да када постоје иницијативе да се ситуације нестанка реше, подносиоци представки могу оправдано очекивати развој догађаја који би могао решити пресудна чињенична или правна питања, али да када протекне значајно време, и када постоје значајна закашњења и затишја у истрази, доћи ће тренутак када рођаци морају да схвате да нема, нити ће бити делотворне истраге.

ЕСЉП је констатовао да је 14. јула 2006. године Народна скупштина усвојила извештај који је припремио њен Анкетни одбор, да су локални медији 16. априла 2010. године известили да је председник Народне скупштине изјавио да се спрема формирање скупштинске радне групе за припрему новог законодавства са циљем пружања обештећења родитељима „несталих беба“, те да је у свом извештају од 29. јула 2010. године Заштитник грађана сматрао да родитељи и даље имају право да знају истину о стварној судбини своје деце и предложио усвајање *lex specialis* с тим у вези. ЕСЉП је оценио да се у таквим, веома специфичним околностима, и упркос укупном протеклу времена, не може рећи да је подносиатељка неоправдано очекивала исход догађаја који би могао „решити пресудна чињенична или правна питања“ у вези са њеном притужбом, бар до представљања извештаја Радне групе, 28. децембра 2010. године, када је постало очигледно да неће добити обештећења, те је овај приговор државе одбачен, будући да је представка поднета 22. априла 2008. године.

Испитујући приговор о неисцрпљивању домаћих правних средстава, ЕСЉП је пошао од својих ставова и правила о терету доказивања у вези са овим правилом.

У вези кривичне пријаве и кривичног поступка, ЕСЉП је констатовао да је кривична пријава одбачена, без назнаке да ли је спроведена, али да би кривични поступак свакако застарео до октобра 2003. године и стога не би био у стању да пружи накнаду подносиатељки након тог датума. ЕСЉП је у вези са могућношћу подношења тужбе парничном суду оценио да овај пут накнаде не би могао да исправи спорно стање ствари, будући да су парнични судови у најбољем случају могли признати повреду „права личности“ подносиатељке и пружити накнаду за претрпљену нематеријалну штету или наложити друге облике накнаде „који би могли“ пружити нематеријално задовољење, али да ништа од овога не би могло делотворно пружити накнаду за притужбу подносиатељке која се подразумева, тј. њену потребу за информацијама о „стварној судбини њеног сина“. ЕСЉП је констатовао да

ни Народна скупштина ни Заштитник грађана, у својим извештајима, нису разматрали ово питање, те да су препоруком да се усвоји *lex specialis* указали да никакво постојеће домаће правно средство, укључујући и наведену парничну тужбу, није могло бити делотворно.

6.2. Оцењујући основаност представке о повреди права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције, ЕСЉП је најпре констатовао да обострано уживање родитеља и детета у заједничком друштву представља основни елемент „породичног живота“ у смислу члана 8. Европске конвенције, те да је суштински циљ члана 8. да појединца заштити од произвољног мешања јавних власти. ЕСЉП се позвао *mutatis mutandis* у контексту „приватног живота“ на сопствену праксу из пресуде у предмету *М.С. Ђројив Бујарске* (представка број 39272/98, ст. 152. и 153.) и констатовао да одредби члана 8. Европске конвенције могу бити својствене и додатне позитивне обавезе које се протежу, између осталог, на делотворност истражних поступака у вези са породичним животом.

Надаље, ЕСЉП је *mutatis mutandis* „широко применио“ ставове из пресуде у предмету *Варнава и друји Ђројив Турске*, а који се односе на повреду члана 3. Европске конвенције. Наиме, ЕСЉП је у поменутој пресуди у контексту члана 3. Европске конвенције утврдио да „Појава нестанака намеће посебан терет рођацима несталих лица који не знају за судбину њихових вољених и трпе патњу неизвесности ... Суштина повреде није у томе да је дошло до озбиљне повреде људских права у вези са несталим лицима; она је у реакцијама и ставовима органа на ову ситуацију када им се на то скрене пажња ... остали релевантни фактори укључују ... обим у коме је члан породице био сведок догађаја у питању, укљученост члана породице у покушаје да добије информације о несталом лицу ... Утврђивање такве повреде није ограничено на случајеве где је утврђено да је Тужена држава одговорна за нестанак ... али може да настане када органи не одговоре на захтев рођака за информацијама или се на њиховом путу испрече препреке, остављајући им да сносе главни удар напора да се открију неке чињенице, што се може сматрати исказивањем флагрантног, трајног и безосећајног занемаривања обавезе да се утврди где је и каква је судбина несталог лица (став 200).“

У контексту конкретног случаја, ЕСЉП је даље констатовао да тело сина подносиољке представке никада није предато њој, нити њеној породици и да узрок смрти није никада утврђен, да подносиољка представке уопште није добила извештај о обдукцији, нити је обавештена када је и где је њен син наводно сахрањен, као и да његова смрт није никада званично пријављена, те да изгледа да је кривична пријава коју је поднео супруг подносиољке такође одбачена без одговарајућег разматрања, а подносиољка представке и даље нема поуздане информације о томе шта се десило њеном сину.

ЕСЉП је даље констатовао да су „и сами органи Тужене државе потврдили, у разним приликама пошто је Србија ратификовала Конвенцију, да: (а) је осамдесетих година прошлог века било озбиљних мањкавости у важећем законодавству, као и у поступцима пред разним државним телима и здравственим органима; (б) није било доследних законских прописа о томе како

би требало да се поступа у ситуацијама када новорођенче умре у болници; (в) преовлађујуће лекарско мишљење је било да би родитеље требало поштедети душевног бола сахрањивања свог новорођенчета, због чега је било сасвим могуће да су неки парови били намерно лишени те могућности; (г) ова ситуација је оправдала сумње/бриге родитеља због тога шта се стварно десило са њиховом децом, па се према томе не би могло искључити да су бебе у питању заиста незаконито одузете од њихових породица; (д) реакција Тужене државе у периоду између 2006. године и 2010. године и сама је била неадекватна; (ђ) а родитељима према томе остаје право да сазнају истину о томе каква је стварна судбина њихове деце“. Коначно, ЕСЉП је констатовао да „упркос неколико наизглед обећавајућих званичних иницијатива између 2003. године и 2010. године, извештај радне групе достављен Скупштини Србије 28. децембра 2010. године је закључио да постојећем, већ измењеном законодавству, нису потребне никакве измене, изузев у вези са прикупљањем и употребом медицинских података. У тим околностима, јасно је да је то само побољшало ситуацију *pro futuro*, али родитељима у сличној ситуацији није ништа делотворно понуђено, укључујући и подносиоци предствке, која је у прошлости претрпела описану патњу“.

ЕСЉП је закључио да су наведена разматрања довољна да му омогуће да закључи да је подносиоци предствке претрпела трајну повреду права на поштовање њеног породичног живота услед тога што јој Тужена држава у континуитету није пружала поуздане информације о судбини њеног сина, те да је дошло до повреде члана 8. Европске конвенције.

У односу на истакнуту повреду права на делотворно правно средство из члана 13. Европске конвенције, ЕСЉП је оценио да је притужба подносиоци предствке према члану 13. суштински иста као њена притужба према члану 8. Европске конвенције, те да је притужба према члану 13. допуштена, али да се њена основаност не мора посебно разматрати.

Због утврђене повреде права из члана 8. Европске конвенције, ЕСЉП је подносиоци предствке досудио накнаду штете у износу од 10.000,00 евра.

6.3. Када је реч о извршењу наведене пресуде и примени члана 46. Европске конвенције, ЕСЉП је подсетио на општа начела, и то да пресуда у којој ЕСЉП утврди повреду, намеће Туженој држави законску обавезу не само да плати заинтересованим износе досуђене на име правичног задовољења, већ и да изабере, уз надзор Комитета министара, опште и/или, према случају, појединачне мере које ће бити усвојене у домаћем правном систему, како би се окончала повреда коју је ЕСЉП утврдио и исправиле, колико је могуће, њене последице. ЕСЉП је даље констатовао да је подносиоци предствке тражила да се Туженој држави наложи да измени законодавство ради повећања казни за односна кривична дела, продужи важећи рок застарелости и, касније, поново покрене кривични поступак у њеном предмету.

ЕСЉП је оценио да с обзиром на наведено, као и на значајан број потенцијалних подносилаца предствки, Тужена држава мора, у року од годину дана од датума када ова пресуда постане правноснажна у складу са чланом 44. став 2. Европске конвенције, предузети све одговарајуће мере,

по могућству путем *lex specialis*, да осигура успостављање механизма са циљем обезбеђења појединачног обештећења свим родитељима у ситуацији као што је или која је довољно слична ситуацији подносиоцеке представке. По оцени ЕСЉП, овај механизам би требало да надзире независно тело, са одговарајућим овлашћењима, које ће моћи да пружи поуздане одговоре у вези са судбином сваког детета и пружи одговарајућу накнаду, према случају.

У вези са сличним изјављеним представкама, ЕСЉП је одлучио да одложи разматрање, у периоду од годину дана од датума када ова пресуда постане правноснажна, без утицаја на овлашћење ЕСЉП да у било ком тренутку прогласи недопуштеном било који такав предмет или да га скине са свог списка предмета у складу са Европском конвенцијом.

Пресуда је постала правноснажна 9. септембра 2013. године, а рок за извршење пресуде од годину дана је истекао 9. септембра 2014. године.

7. За одлучивање Уставног суда у конкретном предмету, од значаја су и следеће чињенице и околности:

7.1. У циљу извршења налога из пресуде *Зорица Јовановић Ђрошив Србије*, Министарство правде је припремило Нацрт Закона о поступку утврђивања чињеница о положају новорођене деце за коју се сумња да су нестала у породициштим у Републици Србији.

У образложењу текста Нацрта Закона, као разлог за доношење овог закона, наведено је да је у циљу извршавања обавезе Републике Србије по наведеној пресуди Европског суда за људска права неопходно донети закон који ће прописати посебан поступак за утврђивање чињеница о положају новорођене деце за коју се сумња да су нестала у породициштим у Републици Србији, утврдити надлежност државних органа у овом поступку и истовремено одредити правичну накнаду у случају када је утврђено да повређено право на породични живот родитеља новорођеног детета.

Такође, у члану 2. Нацрта Закона је предвиђено да је циљ овог закона утврђивање чињеница и околности на основу којих се може утврдити истина о положају новорођене деце за коју се сумња да су нестала у породициштим у Републици Србији, а на основу изведених доказа и информација прикупљених у поступку од државних и других органа, родитеља и других лица, као и извршење обавезе Републике Србије из пресуде Европског суда за људска права у предмету (*Зорица*) *Јовановић Ђрошив Србије*.

7.2. ЕСЉП је 9. априла 2015. године комуницирао предмет *С.Р. и други Ђрошив Србије* (представка број 8184/07 и др). Предмет је формиран по пет представки и односи се на тзв. „нестале бебе“, а притужбе се односе на повреду чл. 6, 8, 13. и 17. Европске конвенције.

ЕСЉП се у комуникацији позвао на ставове из пресуде *Зорица Јовановић Ђрошив Србије*, а као једно од питања упућених странкама је и то да ли су други, трећи, четврти и пети подносилац исцрпили све делотворне домаће правне лекове, како се захтева чланом 35. став 1. Европске конвенције, а посебно да ли се уставна жалба у оваквим случајевима може сматрати делотворним правним средством.

8. Испитивање постојања претпоставки за одлучивање

Испитујући постојање Уставом и Законом утврђених претпоставки да Уставни суд одлучује о овој уставној жалби, Уставни суд најпре констатује да је уставна жалба изјављена против аката и дописа донетих од стране Министарства здравља, Министарства унутрашњих послова, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Института за неонатологију, ЈКП „П. у.“, матичне службе Општине С. в, Анкетног одбора Народне Скупштине, Повереника за информације од јавног значаја, Заштитника грађана и Генералног секретаријата Председника Републике.

Уставни суд даље указује да се уставна жалба може изјавити само против појединачног акта или радње којима је одлучивано о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе, пошто само таквим актом или радњом подносиоцу може бити повређено или ускраћено неко од Уставом зајемчених права и слобода.

Имајући у виду наведено, посебно садржину одредбе члана 170. Устава, као и садржину оспорених аката и дописа, Уставни суд констатује да оспорени акти и дописи не представљају појединачне акте из члана 170. Устава, те да је у овом делу, сагласно члану 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставна жалба недопуштена.

И поред чињенице да је уставна жалба изјављена против аката и дописа који не могу бити предмет уставне жалбе, Уставни суд констатује да из навода уставне жалбе и изнетих разлога произлази да подносилац уставне жалбе оспорава „низ радњи и пропуштања државних органа да спроведу ефикасну истражну процедуру која има значај за породични живот, а која пропуштања су довела до трајног стања ускраћености“ гарантованих права, као и непостојање других правних средства која је, евентуално, могао користити пре изјављивања уставне жалбе. Имајући у виду изнето, Уставни суд је постојање Уставом и законом утврђених претпоставки за одлучивање испитивао у односу на овако одређен предмет уставне жалбе.

Будући да је реч о догађају из 2001. године, Уставни суд је најпре испитивао да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis*, те уколико јесте, да ли је благовремено изјављена, као и да ли је подносилац, пре обраћања Уставном суду, исцрпео правна средства.

8.1. У погледу оцене допуштености уставне жалбе *ratione temporis*, Уставни суд указује на свој став да, у начелу, нема временску надлежност да поступа по уставним жалбама у којима се оспорава радња која је предузета пре ступања на снагу Устава. Изузетно, Уставни суд, а што је у складу и са праксом ЕСЉП, може засновати надлежност *ratione temporis* и за радње које су се десиле пре ступања на снагу Устава, али само под условом да је реч о наводној повреди процесног аспекта права на живот из члана 24. Устава, односно члана 2. Европске конвенције, као и повреди процесног аспекта права на неповредивост физичког и психичког интегритета из члана 25. Устава, односно забране мучења из члана 3. Европске конвенције (видети, између осталог, одлуке Уставног суда Уж-4527/2011 од 31. јануара

2013. године и Уж-4100/2011 од 10. јула 2013. године у којима се Уставни суд бавио повредом процесног аспекта чл. 24. и 25. Устава, односно члана 2. и 3. Европске конвенције).

С друге стране, Уставни суд примећује да је у пресуди *Зорица Јовановић Ђрошић Србије*, одлучујући о приговору државе о надлежности *ratione temporis*, ЕСЉП изузетно широко превео и применио своје ставове о процесном аспекту из чл. 2. и 3. Европске конвенције на члан 8. Европске конвенције, и то на поштовање породичног живота, и констатовао да „је, према томе, надлежан да разматра притужбу подносиоца представке у оној мери у којој се она односи на наводни пропуст Тужене државе да испуни процедуралне обавезе према Конвенцији почев од 3. марта 2004. године ... али да може узети у обзир чињенице пре ратификације у оној мери у којој се може сматрати да су створиле непрекидну ситуацију која траје и после тог датума или могу бити релевантне за разумевање чињеница насталих после тога“ (видети ст. 46. до 49. ове пресуде).

И у вези са изнетим, Уставни суд још једном указује да је уставна жалба изјављена против низа радњи државних органа и институција због повреде права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, права детета из члана 64. став 2. Устава, права на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Европске конвенције и права на делотворно правно средство из члана 13. Европске конвенције, те да у уставној жалби, уосталом као ни у представци у предмету *Зорица Јовановић Ђрошић Србије*, нема тврдњи о повреди права из чл. 24. и 25. Устава, односно права из чл. 2. и 3. Европске конвенције, а на основу којих би се могла засновати надлежност *ratione temporis* у погледу процесног аспекта тих права.

И поред тога, као и досадашњих ставова Уставног суда који се односе на *ratione temporis* допуштеност уставне жалбе за радњу које је предузета пре ступања на снагу Устава, Уставни суд налази да је оваква нова пракса ЕСЉП изузетно широко примењена у односу на обавезе државе у погледу поштовања породичног живота из члана 8. Европске конвенције, али да таква пракса, у смислу члана 18. став 3. Устава, као и осетљивост конкретне предмета, указују да је у конкретном случају Уставни суд надлежан *ratione temporis*.

Стога Уставни суд сматра да се наводи подносиоца уставне жалбе да су „низ радњи и пропуштања државних органа да спроведу ефикасну истражну процедуру која има значај за породични живот“ довели до трајног стања ускраћености права и тврдње о повреди означених права, могу третирати као трајна ситуација, из ког разлога је Уставни суд оценио да је уставна жалба *ratione temporis* допуштена.

8.2. Испитујући благовременост уставне жалбе и да ли изјављена у року из члана 84. став 1. Закона о Уставном суду, Уставни суд констатује да су правила о рачунању рока у односу на радњу везана за дан предузимања или престанка радње, те да се рок рачуна од дана сазнања подносиоца уставне жалбе о предузимању или престанку радње. Уставни суд даље констатује да је конкретна уставна жалба изјављена против низа радњи и пропуштања

државних органа који представљају трајну ситуацију, те да све трајне ситуације наводне повреде права нису исте.

Уставни суд указује да се ЕСЉП у пресуди *Зорица Јовановић њрошив Србије* изјашњавао о благовремености те представке, те да је поново широко применио правила о рачунању рокова за трајне ситуације у вези чл. 2. и 3. Европске конвенције. Наиме, ЕСЉП је закључио да се „упркос укупном протеклу времена, не може (се) рећи да је подносиатеља представке неоправдано очекивала исход догађаја који би могао ‘решити пресудна чињенична или правна питања’ у вези са њеном притужбом, бар до представљања извештаја Радне групе 28. децембра 2010. године, када је постало очигледно да неће добити обештећења“... „те да је представка у конкретном предмету поднета 22. априла 2008. године“, из ког разлога је ЕСЉП оценио да је представка благовремена.

Дакле, ЕСЉП је оценио да је након представљања извештаја Радне групе 28. децембра 2010. године подносиоцима оваквих и сличних представки било очигледно јасно да „неће добити обештећења“, од ког тренутка се и може рачунати рок за изјављивање представке.

Примењујући наведене ставове на конкретан случај, Уставни суд констатује да уставна жалба изјављена 7. октобра 2013. године, дакле више од две године и девет месеци након представљања извештаја Радне групе 28. децембра 2010. године, када је, према ставу ЕСЉП који прихвата и овај суд, било очигледно да подносилац „неће добити обештећења“. Међутим, Уставни суд констатује да је за оцену благовремености конкретне уставне жалбе од значаја и то што је 26. марта 2013. године ЕСЉП донео пресуду у предмету *Зорица Јовановић њрошив Србије*, да је наведена пресуда постала правноснажна 9. септембра 2013. године, те да је у наведеној пресуди одређен рок од годину дана од правноснажности за њено извршење, а који рок је истекао 9. септембра 2014. године, а што су свакако околности које указују да је подносилац уставне жалбе, након правноснажности ове пресуде и истека рока за њено извршење, могао оправдано „очекивати исход догађаја који би могао решити пресудна чињенична или правна питања у вези са његовом притужбом“.

Имајући у виду напред наведено, Уставни суд закључује да је уставна жалба изјављена у року из члана 84. став 1. Закона о Уставном суду, будући да је правноснажност пресуде *Зорица Јовановић њрошив Србије* наступила 9. септембра 2013. године, те да је рок за њено извршење истекао 9. септембра 2014. године, а да је ова уставна жалба изјављена 7. октобра 2013. године.

8.3. Испитујући да ли је подносилац уставне жалбе пре изјављивања уставне жалбе искористио редован правни пут, односно да ли су била предвиђена друга правна средства која је подносилац могао користити пре изјављивања уставне жалбе, Уставни суд је пошао од закључака ЕСЉП изнетих у пресуди *Зорица Јовановић њрошив Србије*.

Наиме, Суд у Стразбуру је закључио да би кривични поступак у том предмету застарео, те да не би био у стању да пружи накнаду подносиатељки. У вези са парничном тужбом, ЕСЉП је оценио „да тај пут накнаде не би могао да исправи спорно стање ствари, будући да би парнични судови

у најбољем случају могли признати повреду 'права личности' и пружити накнаду за претрпљену нематеријалну штету, као и евентуално наложити друге облике накнаде 'који би могли' пружити нематеријално задовољење. Ништа од овога, међутим, не би могло делотворно пружити накнаду за притужбу подносиоцеке представке која се подразумева, тј. њену потребу за информацијама у 'стварној судбини њеног сина'. Влада свакако није понудила доказ за супротно. Европски суд, најзад, примећује да ни Скупштина ни Заштитник грађана, у својим извештајима, нису разматрали ово питање. Заиста, ако ништа друго, бар су препоруком да се усвоји *lex specialis* изгледа указали да никакво постојеће домаће правно средство, укључујући и наведену парничну тужбу, није могло бити делотворно" (видети ст. 61–64. пресуде).

У вези са изнетим, Уставни суд примећује да, с једне стране ЕСЉП закључује да се кривични поступак не може сматрати делотворним правним средством, будући да је, због протека времена, он застарео, а чиме признају примену института застарелости, при чему је ЕСЉП у наведеној пресуди цитирао и члан 34. ст. 1. и 2. Устава, који говори о правној сигурности у казненом праву.

С друге стране, приликом одлучивања о делотворности парничне тужбе, ЕСЉП оцењује да тај пут не би могао да исправи спорно стање ствари, јер би парнични судови у најбољем случају могли утврдити повреду права личности и пружити накнаду за претрпљену нематеријалну штету, као и одређено нематеријално задовољење, док не би могли делотворно да пруже „накнаду за притужбу која се подразумева, тј. њену потребу за информацијама о стварној судбини њеног сина“.

Из наведеног, Уставни суд закључује да према ЕСЉП, постојање делотворног правног средства у конкретном случају Зорице Јовановић, поред евентуалног утврђења повреде личности, пружања накнаде за претрпљену нематеријалну штету и друго нематеријално задовољење, а што се може делотворно остварити кроз парнични поступак, подразумева „исправљање спорног стања ствари“ кроз пружање информације „о стварној судбини њеног сина“.

Примењујући напред наведено на конкретан случај, Уставни суд констатује да је у конкретном случају подносилац уставне жалбе водио кривични поступак. Наиме, подносилац је 13. августа 2002. године поднео Другом општинском јавном тужилаштву у Београду поднесак означен као „приватна тужба“ против ГАК-а, Института за неонатологију и СО С. в. због кривичног дела одузимање малолетног лица и промене породичног стања. Након што је кривична пријава подносиоца одбачена, он је 31. јануара 2007. године поднео Другом општинском суду у Београду захтев за спровођење истраге. Наведени захтев је, након налога суда за уређењем, одбачен као неуредан 26. октобра 2007. године, а што је потврђено решењем од 26. октобра 2007. године. Подносилац уставне жалбе није водио парнични поступак за накнаду штете због повреде права личности, која подразумевају и право на поштовање породичног живота. ЕСЉП је у пресуди *Зорица Јовановић ирoишв Србије* навео да је Врховни суд Србије у пресуди Рев. 229/04 од

21. априла 2004. године утврдио да „права личности“ у оквиру значења Закона о облигационим односима обухватају, између осталог, право на поштовање породичног живота (став 40).

И поред чињенице да подносилац није водио парнични поступак, те да је одбацивање захтева за спровођење истраге законска последица пропуста самог подносиоца, Уставни суд је пошао од наведених ставова ЕСЉП и члана 18. став 3. Устава и закључио да подносилац уставне жалбе није имао друго правно средство које је могао користити пре изјављивања уставне жалбе, а које подразумева „исправљање спорног стања ствари“.

9. Оцена основаности уставне жалбе

Оцењујући основаност уставне жалбе, Уставни суд најпре, још једном указује да је уставна жалба изјављена против „радњи и пропуштања државних органа да спроведу ефикасну истражну процедуру која има значај за породични живот, а која пропуштања су довела до трајног стања ускраћености“ гарантованих права, као и непостојање других правних средства која је подносилац могао користити пре изјављивања уставне жалбе.

Уставни суд даље констатује да подносилац наводе о повреди права на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Европске конвенције и права детета из члана 64. став 2. Устава образлаже тиме да свако дете има право да сазна своје порекло и да очува свој идентитет, те да, ако су жива, деца подносиоца уставне жалбе нису имала прилике да уживају ово људско право, нити им је била омогућена заштита. Такође, подносилац сматра да је постојала позитивна обавеза државе да „спроведе ефикасну истражну процедуру која има значај за породични живот“, те да је повреда права из члана 8. Европске конвенције извршена тиме што тела деце никада нису била предата породици, што узрок смрти није био утврђен, што веродостојан обдукциони записник никад није био предат породици, породица није никада била обавештена када и где су деца била наводно сахрањена, што је кривична пријава била одбачена без адекватне истраге и што подносилац уставне жалбе нема никакву веродостојну информацију о томе шта се десило његовој деци.

Подносилац наводе о повреди права на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције образлаже тиме да у правном поретку Републике Србије не постоји правно средство, нити услови за ефикасну заштиту права због којих је изјављена уставна жалба.

Уставни суд даље констатује да подносилац у захтеву наводи да „задатк Уставног суда није идентичан задатку који је Европски суд за људска права поставио пред Народну скупштину“..., те да „Уставни суд треба да утврди да ли је извршена повреда људског права подносиоца уставне жалбе, а ако утврди да је та повреда извршена, онда да одреди мере за отклањање те повреде. Међу те мере не може спадати налог законодавном телу да на општи начин уреди орган и поступак за утврђивање судбине нестале деце. Тај налог је већ дао Европски суд за људска права“. Стога подносилац у захтеву од Уставног суда тражи да утврди да су СО С. в., ЈКП „П. у.“, Народна

скупштина и Повереник за информације од јавног значаја повредили право на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Европске конвенције и детета на сазнавање порекла и очување идентитета из члана 64. став 2. Устава, као и да утврди да је Народна скупштина Републике Србије повредила право подносиоца уставне жалбе из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције, јер није предвидела делотворно правно средство за веродостојно утврђивање смрти детета подносиоца уставне жалбе, ни ради утврђивања његове судбине.

Подносилац на основу праксе установљене пред Европским судом за људска права у случају *Зорица Јовановић Ыројшив Србије*, посебно у захтеву предлаже да Уставни суд досуди правичну накнаду нематеријалне штете у износу од 10.000 евра, као сатисфакцију за неиспуњење позитивних обавеза Републике Србије према подносиоцу уставне жалбе, услед чега он трпи бол и неизвесност у дужем временском периоду.

9.1. Оцењујући основаност навода о повреди права из члана 64. став 2. Устава, Уставни суд констатује да се наведеном уставном одредбом право гарантује детету, те да се уставносудска заштита због повреде овог права може пружити детету, у чије име уставну жалбу може изјавити његов законски заступник. Будући да је подносилац уставне жалбе изјавио уставну жалбу у своје име и у односу на члан 64. став 2. Устава, Уставни суд је оценио да уставна жалба у овом делу не испуњава процесне претпоставке да се по њој поступа.

9.2. Оцењујући основаност навода о повреди права на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Европске конвенције, Уставни суд констатује да уставна жалба не садржи наводе о повреди права на поштовање приватног живота, те да подносилац само формално истиче повреду овог права.

У вези навода о повреди права на поштовање породичног живота, Уставни суд констатује да подносилац тврдње о повреди овог права образлаже тиме да је држава пропустила да изврши своју позитивну обавезу и да „спроведе ефикасну истражну процедуру која има значај за породични живот“. Конкретније, подносилац сматра да је повреда овог права извршена тиме што тела деце никада нису била предата породици, што узрок смрти није био утврђен, што веродостојан обдукциони записник никад није био предат породици, породица није никада била обавештена када и где су деца наводно сахрањена, што је кривична пријава била одбачена без адекватне истраге и што подносилац уставне жалбе нема никакву веродостојну информацију о томе шта се десило његовој деци. Уставни суд указује да подносилац ове тврдње додатно поткрепљује ставовима ЕСЉП из пресуде *Зорица Јовановић Ыројшив Србије*.

С тим у вези, Уставни суд најпре указује на то да уживање родитеља и детета у међусобном односу представља основни елемент појма „породичног живота“ у смислу члана 8. Европске конвенције (видети, поред многих других, пресуду ЕСЉП у предмету *Монору Ыројшив Румуније и Мађарске*, представка број 71099/01, од 5. април 2005 . године, став 70). Уставни суд

даље указује да поред јасно дефинисане негативне обавезе државе да се уздржи од мешања у вршење овог права, осим под условима наведеним у ставу 2. овог члана, постоје и одређене позитивне обавезе државе које проистичу из члана 8. Европске конвенције, а чије испуњење је у функцији делотворног поштовања приватног и породичног живота (видети пресуду у предмету *Marckx њрошив Белџије*, представка број 6833/74, од 13. јуна 1979. године, став 31). „Позитивне обавезе захтевају од држава да активно делују у циљу делотворне заштите права на поштовање приватног и породичног живота. Извор позитивне обавезе у члану 8. Конвенције налази се у речима ‘право на поштовање’ (*the right to respect for*). Ипак, Суд је у више наврата истицао да концепт ‘поштовања’ није сасвим прецизно одређен, да се он тумачи у сваком поједином случају те да се мора водити рачуна о разноврсности праксе у државама чланицама и о правичној равнотежи коју ваља успоставити између конкурентних интереса појединца и заједнице у целини. Отуда је Суд начелно спреман да призна државама широко поље дискреционе процене приликом одлучивања о томе које активности треба предузети како би се омогућило поштовање Конвенције, узимајући у обзир потребе и могућности одређене заједнице (видети, међу многим другим, пресуду *Abdulaziz, Cabales and Balkandali њрошив Уједињеној Краљевствима*, представка број 9474/81, (...) од 28. маја 1985, став 67).

Уставни суд даље указује да је ЕСЉП у пресуди *Зорица Јовановић њрошив Србије* широко применио, *mutatis mutandis*, ставове о позитивним обавезама државе по члану 3. Европске конвенције у односу на нестала лица из предмета *Варнава и друџи њрошив Турске*, у коме су се представке односиле на лица која су нестала током турске војне операције на северу Кипра у јулу и августу 1974. године. ЕСЉП је приликом примене ових ставова на члан 8. Европске конвенције закључио, поред осталог, да околност да тело сина подносиоце представке њој нити њеној породици није предато, да узрок смрти није никада утврђен, да подносиоцека уопште није добила извештај о обдукцији нити је обавештена када је и где њен син наводно сахрањен, а његова смрт није никада званично пријављена, да је кривична пријава коју је поднео супруг подносиоцека представке одбачена без одговарајућег разматрања, те општих оцена органа тужене државе о мањкавостима у законодавству, представљају пропуштање државе да испуни своје позитивне обавезе да подносиоцеки представке пруже поуздане информације о судбини њеног сина, због чега је ЕСЉП утврдио да је она претрпела трајну повреду права на поштовање породичног живота.

Иако су, по оцени Уставног суда, ставови ЕСЉП о позитивним обавезама државе по члану 3. Европске конвенције изузетно широко примењени на члан 8. Европске конвенције у вези позитивних обавеза које држава има у погледу поштовања породичног живота, Уставни суд је, сагласно члану 18. став 3. Устава, напред наведене ставове применио на конкретан случај.

С тим у вези, Уставни суд најпре закључује да су наводи и тврдње подносиоца ове уставне жалбе битно слични са оценама и ставовима ЕСЉП из поменуте пресуде *Зорица Јовановић њрошив Србије*. Међутим, Уставни суд

констатује да чињенице и околности конкретне уставне жалбе нису битно сличне као у наведеном предмету Суда у Стразбуру.

Наиме, супруга подносиоца уставне жалбе је превремено родила два дечака који су непосредно након порођаја, а због пружања адекватне здравствене неге, упућени у установу специјализовану за новорођенчад, која се, поред осталог, бави бебама у неонаталном периоду код којих постоје здравствени проблеми опасни по живот. Уставни суд указује да су надлежни органи, а по захтеву подносиоца, приликом инспекцијског надзора утврдили да су како о порођају, тако и о историји болести, клиничкој дијагнози, отпусној листи, премештају и пријему новорођенчади, као и спроводници леша евидентирани сви релевантни подаци у одговарајућим регистрима, те да није било никаквих неправилности у вођењу документације.

Уставни суд даље примећује да, иако се догађај односио на рођење детета 1983. године, ЕСЉП у пресуди *Зорица Јовановић Ђрођив Србије*, у ставу 41, интерпретира одредбе важећег Закона о здравственој заштити из 2005. године, из којег извлачи закључак да је држава по том закону била у обавези да подносиоцима представке достави извештај о обдукцији. Међутим, Уставни суд указује да је тек доношењем поменутог Закона из 2005. године одредбом члана 222. став 1. тачка 3) предвиђена обавезна обдукција на новорођенчету које је умрло у здравственој установи одмах након рођења или током лечења. Уставни суд указује да раније важећим законима, који су уређивали систем здравствене заштите, није била предвиђена оваква врста обавезе, већ се обдукција обавезно вршила, поред осталог, на лешу лица умрлог пре истека 48 часова од почетка лечења или на захтев члана уже породице умрлог лица. Уставни суд даље констатује да у конкретном предмету, уосталом као ни у предмету *Зорица Јовановић Ђрођив Србије*, подносилац уставне жалбе, као члан уже породице, није тражио обдукцију, а што је по закону могао, нити су бебе преминуле пре истека 48 часова од почетка лечења, а што је била друга законом прописана ситуација када се вршила обавезна обдукција. Стога, Уставни суд закључује да у конкретном случају није постојала законом прописана обавеза да се спроведе обавезна обдукција.

Када је реч о тврдњи подносиоца да породица није никада била обавештена када и где су деца наводно сахрањена, Уставни суд констатује да из достављене документације произлази да је Институт за неонатологију у одговарајуће регистре унео све релевантне податке, и то у спроводницу леша, у захтев за опрему и сахрану преминулих близанаца, у Протокол умрлих у који је извршен упис смрти, као и у књиге евиденције о преузимању умрле деце од стране ЈКП „П. у.“, на којој је евидентирано преузимање преминулих близанаца. Такође, Уставни суд констатује да је из достављене документације утврђено да су родитељи преминулих близанаца телеграмом обавештени о томе да се ради преузимања тела и сахрањивања могу обратити ЈКП „П. у.“, да су обавештени о томе да су близанци сахрањени кремирањем и да је пепео расут у „Беби врту“ на гробљу Л., те да је погребну опрему и трошкове сахране сносио Институт за неонатологију. Имајући у виду изнето, као и цитиране одредбе Закона о сахрањивању, Уставни суд

закључује да су неосноване тврдње подносиоца о томе да породица није никада била обавештена о томе када и где су деца сахрањена.

Уставни суд даље констатује да је увидом у достављену документацију утврђено и да је здравствена установа у којој су бебе рођене пријавила чињеницу рођења, а на основу које је надлежна матична служба, на начин и под условима прописаним Законом о матичним књигама, извршила упис чињенице рођења у матичну књигу рођених, као и да је здравствена установа у којој су бебе умрле пријавила чињеницу смрти, а на основу које је надлежна матична служба, на начин и под условима прописаним Законом о матичним књигама, извршила упис чињенице смрти у матичну књигу умрлих.

У погледу тврдњи подносиоца уставне жалбе да је његова кривична пријава одбачена без адекватне истраге, Уставни суд указује да је одредбом члана 235. став 1. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП) било прописано да ће, поред осталог, јавни тужилац одбацивати пријаву ако из саме пријаве не постоји основана сумња да је осумњичени учинио кривично дело, док је чланом 61. ЗКП предвиђено, поред осталог, да оштећени има право да предузме, односно настави гоњење у року од осам дана од када је примио обавештење јавног тужиоца да нема основа да предузме гоњење за кривично дело за које се гони по службеној дужности. Чланом 242. ЗКП су били прописани и обавезни елементи које захтев за спровођење истраге мора да садржи. Притом, суд је, у смислу члана 171. став 3. ЗКП, подносиоца поднеска који је неразумљив или не садржи све што је потребно да би се по њему могло поступати, позивао да поднесак исправи, односно допуни, а ако он то не учини у одређеном року, суд је такав поднесак одбацивао.

Имајући у виду наведено, као и чињенице утврђене у овом поступку, а које се односе на кривични поступак који је водио подносилац, Уставни суд констатује да је одбацивање захтева за спровођење истраге била законска последица непоступања подносиоца уставне жалбе по налогу суда, будући да подносилац није навео у захтеву све законом прописане елементе, нити пружио доказе, а што је законом предвиђен услов да суд спроведе истрагу. Стога Уставни суд оцењује да су и ови наводи подносиоца уставне жалбе неосновани.

Имајући у виду напред изложено, Уставни суд је, уз уважавање изузетне осетљивости питања о којем расправља, оценио да су у конкретном случају неосноване тврдње подносиоца уставне жалбе да нема никакву веродостојну информацију о томе шта се десило његовој деци, те да је уставна жалба неоснована у погледу тврдњи о повреди права на поштовање породичног живота из члана 8. Европске конвенције.

9.3. Оцењујући основаност навода о повреди права на (делотворно) правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције, Уставни суд констатује да подносилац ове наводе образлаже тиме да у правном поретку Републике Србије не постоји правно средство, нити услови за ефикасну заштиту права због којих је изјављена уставна жалба. Уставни

суд констатује и да подносилац уставне жалбе од Уставног суда не тражи да му пружи веродостојну информацију о томе шта се десило његовој деци.

Уставни суд је у оцени основаности ове тврдње подносиоца уставне жалбе пошао од навода уставне жалбе и истакнутог захтева, као и од налога које је ЕСЉП дао у предмету *Зорица Јовановић њрошив Србије* који се састоји у предузимању свих одговарајућих мера са циљем успостављања механизма за обезбеђење појединачних обештећења свим родитељима у ситуацији као што је или која је довољно слична ситуацији подносиоцеке представке (тачка 6. изреке пресуде). Такође, Уставни суд је анализирао и оцену о испуњености услова о исцрпљености домаћих правних средстава која је дата у истој пресуди.

Наиме, ЕСЉП се прво бавио оценом да ли је кривични поступак могао бити ефикасан правни пут и цитирао одредбе члана 34. Устава који утврђује уставни принцип правне сигурности у казненом праву, при чему је касније констатовао да је кривични поступак у том предмету застарео, те да не би био у стању да пружи накнаду подносиоцеки. Приликом даље оцене испуњености услова о исцрпљености домаћих правних средстава, конкретно делотворности парничне тужбе, ЕСЉП је закључио „да тај пут накнаде не би могао да исправи спорно стање ствари, будући да би парнични судови у најбољем случају могли признати повреду ‘права личности’ и пружити накнаду за претрпљену нематеријалну штету, као и евентуално наложити друге облике накнаде који би могли пружити нематеријално задовољење“, али да не би „могао делотворно пружити накнаду за притужбу подносиоцеке представке која се подразумева, тј. њену потребу за информацијама ‘стварној судбини њеног сина’“.

То даље значи да према ЕСЉП, постојање делотворног правног средстава, поред евентуалног утврђења повреде личности, пружања накнаде за претрпљену нематеријалну штету и друго нематеријално задовољење, а што се може делотворно остварити кроз парнични поступак, подразумева „исправљање спорног стања ствари“ кроз пружање информације „о стварној судбини њеног сина“.

С тим у вези, Уставни суд примећује да је застарелост кривичног гоњења у предмету ЕСЉП *Зорица Јовановић њрошив Србије* наступила као законска последица непоступања саме подносиоцеке (и њеног супруга) у роковима прописаним законом, а који су законом успостављени управо због поштовања принципа правне сигурности у казненом праву. И у конкретном предмету који је пред Уставним судом, одбацивање захтева подносиоца за спровођење истраге је директна законска последица пропуста самог подносиоца у погледу услова прописаних процесним законом.

Стога, Уставни суд, даље, закључује да би управо због поштовања уставног принципа правне сигурности у казненом праву било упитно налагање доношења мера и успостављања механизма који би „отварао“ застареле кривичне предмете, при чему Уставни суд указује да вођење кривичног поступка, под условима, на начин и у роковима прописаним законом, свакако може довести до примарног циља кривичног поступка, а то је утврђивање кривице и кажњавања окривљеног.

По оцени Уставног суда, а што је и ЕСЉП констатовао у наведеној пресуди, парнична тужба за накнаду штете због повреде личности која, према судској пракси, обухвата и повреду права на поштовање породичног живота, може признати повреду права личности и пружити накнаду за претрпљену нематеријалну штету, као и друге облике накнаде који би могли пружити нематеријално задовољење, те свакако представља делотворни „механизам за обезбеђење појединачног обештећења“, а што је и налог ЕСЉП из тачке 6. наведене пресуде.

Имајући у виду изнето, Уставни суд је оценио да су неосновани наводи подносиоца уставне жалбе о повреди права на (делотворно) правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

9.4. Имајући у виду све разлоге оцене изнете у тачки 9. овог образложења, Уставни суд је оценио да је уставна жалба неоснована, па је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу одбио.

10. Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

11. На основу свега изложеног и одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

ОДЛУКЕ ДОНЕТЕ У 2016. ГОДИНИ

I. – ОБЛАСТ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Одлука Уж-1607/2013 од 16. јуна 2016. године („Службени гласник РС“, број 76/16)
(повреда права из члана 46. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Љ. П. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 4153/12 од 11. децембра 2012. године подносиоцу уставне жалбе повређена слобода изражавања, зајемчена одредбом члана 46. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 4153/12 од 11. децембра 2012. године и одређује да исти суд поново одлучи о жалби подносиоца уставне жалбе поднетој против пресуде Основног суда у Крушевцу П. 2998/10(09) од 12. априла 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Љ. П. из К. поднео је Уставном суду, 27. фебруара 2013. године, уставну жалбу против пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 4153/12 од 11. децембра 2012. године, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и слободе изражавања из члана 46. став 1. Устава.

У уставној жалби је, поред осталог, наведено: да је у парничном поступку који је претходио уставносудском подносилац као тужени правноснажно обавезан да плати новчани износ тужиоцу М.Н. на име накнаде нематеријалне штете, због повреде части и угледа тужиоца; да је подносилац новинар у пензији и да је мали акционар фирме чији је тужилац био руководилац, те је имао право да обавести надлежне органе у вези утврђивања истине о евентуалним пропустима у раду фирме, а не у циљу клеветања тужиоца; да ће исплаћивање било какве накнаде тужиоцу подносиоца као пензионера довести у стање потпуне осиромашености; да се другостепени суд, иако констатује да подносилац спорне наводе није изнео ширем кругу лица, већ управо оним лицима којима је на то требало указати, о томе није изјаснио, нити дао било какву оцену, на који начин је повређено право подносиоца на правично суђење.

Предложио је да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених уставних права и слободе и поништи оспорену другостепену пресуду.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у документацију приложену уз уставну жалбу и у списе предмета Основног суда у Крушевцу П. 2998/10, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Општински суд у Крушевцу је пресудом К. 1185/06 од 8. априла 2008. године окривљеног Љ. П., овде подносиоца уставне жалбе, новинара у пензији са месечним примањима од 13.000,00 динара, огласио кривим за кривично дело клевете, те му је изрекао новчану казну од 60.000,00 динара.

Окружни суд у Крушевцу је пресудом Кж. 194/09 од 3. јуна 2009. године делимично преиначио првостепену пресуду, тиме што је окривљеном изрекао мању новчану казну у износу од 30.000,00 динара, при чему је окривљеном утврђена и обавеза плаћања трошкова кривичног поступка у износу од 38.800,00 динара.

Тужилац М. Н. (приватни тужилац у кривичном поступку) поднео је тужбу Основном суду у Крушевцу против туженог Љ. П., овде подносиоца уставне жалбе, ради накнаде нематеријалне штете због повреде части и угледа.

Основни суд у Крушевцу је пресудом П. 2998/10(09) од 12. априла 2012. године делимично усвојио тужбени захтев тужиоца, тако што је обавезао туженог да плати новчани износ од 200.000,00 динара тужиоцу, због повреде части и угледа, као и трошкове поступка у износу од 42.603,00 динара.

Тужени је у жалби против првостепене пресуде, између осталог, навео да је досуђени новчани износ на име накнаде нематеријалне штете превише одређен и да ће туженог као пензионера довести у стање потупуне осиромашености.

Апелациони суд у Крагујевцу је оспореном пресудом Гж. 4153/12 од 11. децембра 2012. године делимично усвојио жалбу туженог, те је преиначио првостепену пресуду, тако што је снижен досуђен новчани износ на 100.000,00 динара, као и износ трошкова на 21.947,00 динара. У образложењу оспорене другостепене пресуде је наведено: да је тужени као новинар у пензији у писму упућеном начелнику Расинског округа, председнику општине Крушевац, политичким партијама и народним посланицима у Скупштини Србије, о тужиоцу изнео низ неистина, тако што је навео да је „дотични господин (тужилац) претио да ће извести 3.500 људи на улице

града, како би извршио притисак на руководство К. банке да отпише део дуга Т. Корпорацији, понашајући се као диктатор самог себе је прогласио кадровским решењем, па је као неопходан кадар узео стан, мада има кућу, а након тога, мада је расподела станова солидарности била оспорена на суду, дозволио усељење не чекајући коначну одлуку судских инстанци, да би себе приказао као успешног пословног човека, дотични господин је снимио краткометражни филм о себи, приказавши колико је нарцисоидна личност, али и недорасла да води једну овако велику фирму“; да је због кривичног дела клевете учињеног на описани начин, тужени пресудом Општинског суда у Крушевцу К. 1185/06 од 8. априла 2008. године оглашен кривим и изречена му је новчана казна у износу од 60.000,00 динара, с тим што је Окружни суд у Крушевцу правноснажном пресудом Кж. 194/09 од 3. јуна 2009. године преиначио новчану казну утолико што је осуђеном изрекао мању новчану казну у износу од 30.000,00 динара; да је због наведених неистинитих навода тужилац био изложен коментарисању од стране средине у којој живи, колега на послу, да је то утицало на његов углед као директора фирме и као породичног човека; да је тужени кривичном пресудом оглашен кривим за кривично дело клевете, а суд је у парници, у смислу члана 13. Закона о парничном поступку, у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца везан правноснажном кривичном пресудом којом се оптужени оглашава кривим; да, међутим, приликом одмеравања висине накнаде нематеријалне штете, првостепени суд није правилно применио материјално право, и то члан 200. Закона о облигационим односима; да тужиоцу припада правична накнада за претрпљене душевне болове због повреде части и угледа, али је у овом случају од стране првостепеног суда превисоко одређена; да тужиоцу у овом случају припада правична накнада од 100.000,00 динара; да је приликом одмеравања накнаде нематеријалне штете узета у обзир околност да је тужени у кривичном поступку правноснажно осуђен за кривично дело клевете, а што за тужиоца представља један вид сатисфакције тј. делимичног задовољења; да је суд имао у виду да су неистините чињенице изнете писмено мањем броју људи, и то онима којима и треба указивати на уочене неправилности; да та околност утиче на интензитет и дужину трајања душевних болова тужиоца, тако што их свакако умањује; да је приликом одмеравања висине накнаде штете, Апелациони суд водио рачуна и о томе да се новчаном накнадом нематеријалне штете не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

4. За оцену навода и разлога уставне жалбе са становишта Уставом зајемчених права на чију повреду се подносилац уставне жалбе позива, битне су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбом члана 46. став 1. Устава јемчи се слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, док је одредбом чланом 46. став 2. Устава утврђено да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета

и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.

Одредбама члана 200. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99 и 44/99)) прописано је: да ће суд за претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, досудити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете, као и у њеном одсуству (став 1.); да ће приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом (став 2).

5. У конкретном случају, подносилац уставне жалбе је, као тужени у парничном поступку, правноснажно обавезан да плати новчани износ од 100.000,00 динара тужиоцу М.Н. на име накнаде нематеријалне штете због повреде његове части и угледа, која је проузрокована тиме што је подносилац у писму који је упутио на више адреса надлежних државних институција изнео неистините чињенице о самом тужиоцу. Претходно је због кривичног дела клевете учињеног на описани начин, подносилац уставне жалбе правноснажном пресудом Окружног суда у Крушевцу оглашен кривим, при чему му је изречена новчана казна у износу од 30.000,00 динара и истовремено му је утврђена обавеза плаћања трошкова кривичног поступка у износу од 38.800,00 динара. У парничном поступку суд је у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца везан за правноснажну пресуду кривичног суда којом се оптужени оглашава кривим, а у смислу одредбе члана 13. Закона о парничном поступку. Међутим, Уставни суд указује да се у конкретном случају ради о сукобу два легитимна права – права на углед тужиоца и слободе изражавања подносиоца уставне жалбе, тако да је у овом случају од правног значаја питање да ли је висина досуђене накнаде штете сразмерна легитимном циљу заштите угледа тужиоца (стандард сразмерности). Остали стандарди који се посматрају у контексту односа слободе изражавања и права на углед (легалност, легитимност и „неопходност у демократском друштву“) су испуњени у конкретном случају.

Према ставовима Европског суда за људска права, које прихвата и Уставни суд, досуђена накнаде штете мора да буде сразмерна са нематеријалном (моралном) штетом коју је претрпео конкретни тужилац (видети пресуде Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) у предметима *Колџивица и проџив Црне Горе*, број 41158/09, од 22. новембра 2011. године, став 65; *Tolstoy Miloslavsky и проџив Уједињеној Краљевској*, број 18139/91, од 13. јула 1995. године, став 49; *Steel и Morris и проџив Уједињеној Краљевској*, број 68416/01, од 15. фебруара 2005. године став 96). Затим, према становишту наведеног суда, досуђена накнада штете, иако се може сматрати скромном

према савременим стандардима, може бити веома значајна и добија на тежини када се стави у однос са скромним приходима подносиоца представке, те у одређеним случајевима износ досуђене накнаде штете може бити основ за утврђење повреде конвенцијског права (видети пресуду ЕСЉП у предмету *Лејојић иројив Србије*, број 13909/05, став 77, од 6. новембра 2007. године). Овакво правно становиште је посебно изражено у пресуди Европског суда *Тешић иројив Србије*, број 4678/07 и 50591/12, од 11. фебруара 2014. године, у којој је детаљно анализирана озбиљност досуђене накнаде штете у односу на финансијски положај апликанткиње, а што је представљао и главни разлог за утврђење повреде њене слободе изражавања (видети став 66). У конкретном случају, подносилац је као тужени у жалби против првостепене пресуде навео да је досуђени новчани износ на име накнаде нематеријалне штете превисоко одређен и да ће туженог као пензионера довести у стање потупуне осиромашености. Апелациони суд у Крагујевцу се без обзира на то што је смањило досуђени износ накнаде штете, није посебно бавио овим питањем (потпуне осиромашености туженог), а што је, по оцени Уставног суда, од кључног значаја у конкретном предмету. Ово нарочито због тога што је подносилац новинар у пензији са месечним примањима од 13.000,00 динара, и да је њему прво у кривичном поступку изречена новчана казна у износу од 30.000,00 динара и утврђена обавеза плаћања трошкова кривичног поступка у износу од 38.800,00 динара, а да је затим подносиоцу у парничном поступку утврђена обавеза плаћања накнаде нематеријалне штете у износу од 100.000,00 динара, као и трошкова поступка у износу 21.947,00 динара, а који износи стављени у однос са његовим примањима објективно могу да представљају велики финансијски терет за подносиоца.

Такође, чињеница која указује да не постоји сразмеран однос између проузроковане нематеријалне (моралне) штете и њене новчане накнаде јесте то да информације који су биле подобне да повреде част и углед тужиоца нису пласиране путем средстава јавног информисања или социјалних друштвених мрежа, када неограничени број лица има приступ тим информацијама, већ су спорне информације упућене ограниченом и уском кругу лица, и то поводом начина на који се, по мишљењу подносиоца, врши једна јавна функција у несумњиво значајном локалном предузећу.

На крају, оно што указује на предметну несразмерност јесте то да је тужилац у време када је подносилац упутио спорно писмо на више адреса надлежних државних институција, био генерални директор фирме у државном (друштвеном) власништву – „Т.“ корпорација. Значи, у том контексту, никако се не може говорити да је тужилац био обично физичко – приватно лице. Због тога је тужилац морао да рачуна на то да ће бити објављени чланци, коментари, текстови и да ће бити писана писма о њему и да ће такви чланци, текстови, писма евентуално садржати штетне изјаве по тужиоца које су везане за његово својство генералног директора, а које изјаве такође улазе у домен заштите слободе изражавања, будући да садрже податке од јавног интереса (видети пресуде ЕСЉП у предметима *Bladet Tromsø and Stensaas иројив Норвешке*, представка број 21980/93, *ECHR*

1999-III и *Лейојић против Србије*, представка број 13909/05, од 6. новембра 2007. године, став 74). Стога је, по налажењу Уставног суда, тужилац морао да има већи степен толеранције према информацијама које су написане у спорном писму а које су везане за његово својство генералног директора „Т.“ корпорације (видети пресуду ЕСЉП у предмету *Богрожић против Србије*, број представке 32550/05, од 23. јуна 2009. године, став 54).

6. Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 4153/12 од 11. децембра 2012. године подносиоцу уставне жалбе повређена слобода изражавања из члана 46. став 1. Устава, те је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др.закон и 103/15), одлучујући као у тачки 1. изреке.

Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, као меру за отклањање последица учињене повреде уставне слободе, поништио пресуду Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 4153/12 од 11. децембра 2012. године и одредио да тај суд поново одлучи о жалби подносиоца уставне жалбе изјављеној против пресуде Основног суда у Крушевцу П. 2998/10 од 12. априла 2012. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

7. С обзиром на то да је утврђена повреда слободе изражавања из члана 46. став 1. Устава и да је у тачки 2. изреке наложено отклањање штетних последица утврђене повреде права, Уставни суд није посебно разматрао наводе о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

8. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских и мањинских права и грађанских слобода.

9. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-7487/2013 од 16. јуна 2016. године („Службени гласник РС“, број 76/16)
(*повреда права на накнаду штете из члана 35. став 1. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба М. Т. и утврђује да је пресудом Основног суда у Пријеполу П. 40/12 од 25. априла 2013. године и пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 2203/13 од 15. августа 2013. године подносиоцу уставне жалбе повређено право на накнаду штете, зајемчено одредбом члана 35. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 2203/13 од 15. августа 2013. године и одређује да тај суд донесе нову одлуку о жалби

коју је подносилац уставне жалбе поднео против пресуде Основног суда у Пријепољу П. 40/12 од 25. априла 2013. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. М. Т. из П. је, 20. септембра 2013. године, Уставном суду поднео уставну жалбу против пресуде Основног суда у Пријепољу П. 40/12 од 25. априла 2013. године и пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 2203/13 од 15. августа 2013. године, због повреде начела забране дискриминације утврђеног чланом 21. Устава Републике Србије, права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, права на накнаду штете из члана 35. став 2. Устава и права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава.

У уставној жалби је, између осталог, наведено: да је подносилац заједно са другим тужиоцима поднео тужбу Основном суду у Пријепољу, ради накнаде штете због неосноване осуде; да је претходно против подносиоца уставне жалбе и других тужилаца вођен кривични поступак због кривичног дела клевете и да су правноснажном кривичном пресудом оглашени кривим за предметно кривично дело; да је Одлуком Уставног суда Србије Уж-290/2007 од 21. јануара 2010. године усвојена уставна жалба подносиоца и поништена предметна правноснажна кривична пресуда; да, по мишљењу подносиоца уставне жалбе, наведена одлука Уставног суда представља доказ о незаконитом раду кривичног суда и да му због тога припада накнада штете у смислу одредбе члана 172. став 1. Закона о облигационим односима; да подносилац такође сматра да му припада накнада штете у смислу члана „3. Протокола 12 уз Европску конвенцију заштиту људских права и основних слобода који предвиђа накнаду услед неосноване осуде.“

Предложено је да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду означених уставних права и поништи оспорене парничне пресуде.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, увидом у документацију приложену уз уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Уставни суд је, на седници одржаној 21. јануара 2010. године донео Одлуку Уж-290/2007, којом је, у тачки 1. изреке, усвојио уставну жалбу М. Т.,

подносиоца уставне жалбе и у овом уставносудском поступку, и утврдио да је пресудама Општинског суда у Пријеполу К. 177/06 од 6. марта 2007. године и Окружног суда у Ужицу Кж. 348/07 од 5. октобра 2007. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, док је у преосталом делу уставну жалбу одбио као неосновану, а у тачки 2. изреке поништио пресуду Окружног суда у Ужицу Кж. 348/07 од 5. октобра 2007. године и наложио Апелационом суду у Крагујевцу да донесе нову одлуку о жалбама М. Т. и осталих окривљених изјављеним против пресуде Општинског суда у Пријеполу К. 177/06 од 6. марта 2007. године. У образложењу предметне одлуке Уставног суда је, између осталог, наведено: да се у конкретном случају право на притужбу, заједно са слободом изражавања, подносиоца уставне жалбе, и право на приватност оштећеног налазе у колизији; да је у овом случају редовни суд требало да врши одмеравања, како би утврдио коме од ових права би, у датом случају, требало пружити заштиту; да кривични суд то одмеравање не само да није извршио, него је потпуно игнорисао околност да је у конкретном случају подносилац користио своје Уставом зајемчено право на притужбу државним органима; да је редовни суд занемарио легитимно право сваког грађанина да путем представки указује на рад и поступке државних органа; да то значи да и оне изјаве садржане у притужби које су објективно штетне за појединца, не могу бити основ за успостављање правне одговорности, јер су границе прихватљиве критике још увек шире, када се критика односи на рад или понашање носиоца јавне функције; да кривичне пресуде о којима је овде реч, по оцени Уставног суда, представљају неосновано мешање државе у право подносиоца уставне жалбе на притужбу; да је суд морао узети у обзир и да ли је подносилац притужбу поднео у намери да оклевета носиоца јавне функције (тужиоца) или му је намера била да, преваходно, тражи заштиту свог угроженог права, указујући на конкретне проблеме који оптерећују становнике једне локалне средине.

У поновном кривичном поступку поводом извршења наведене Одлуке Уставног суда Уж-290/2007 од 21. јануара 2010. године, Апелациони суд у Крагујевцу је пресудом Кж. 4289/10 од 1. децембра 2010. године одбио оптужбу против окривљеног М. Т., овде подносиоца уставне жалбе и других окривљених.

Тужилац М. Т., овде подносилац уставне жалбе, и други тужиоци поднели су тужбу за накнаду нематеријалне штете против Републике Србије – Министарство правде. Тужба је поднета на основу одредбе члана 172. став 1. Закона о облигационим односима и одредбе члана 556. став 1. Законика о кривичном поступку.

Основни суд у Пријеполу је оспореном пресудом П. 40/12 од 25. априла 2013. године одбио као неоснован тужбени захтев тужиоца М. Т. и других тужилаца.

Апелациони суд у Крагујевцу је оспореном пресудом Гж. 2203/13 од 15. августа 2013. године одбио као неосновану жалбу тужилаца и потврдио ожалбену првостепену пресуду. У образложењу оспорене другостепене

пресуде је наведено: да су тужиоци пресудом Окружног суда у Ужицу Кж. 348/07 од 5. октобра 2007. године оглашени кривим за кривично дело клевете и правноснажно осуђени на новчане казне; да су тужиоци незадовољни напред наведеном пресудом покренули поступак пред Уставним судом због повреде права гарантованих Уставом; да је Уставни суд Одлуком Уж-290/2007 од 21. јануара 2010. године усвојио поднету жалбу, те поништио пресуду Окружног суда у Ужицу Кж. 348/07 од 5. октобра 2007. године и наложио надлежном суду да донесе нову одлуку; да је Апелациони суд у Крагујевцу, поступајући по налогу Уставног суда, донео пресуду Кж. 4289/10 од 1. децембра 2010. године којом је одбио оптужбу против окривљених – овде тужилаца; да је правилан закључак првостепеног суда да у конкретном случају нема незаконитог и неправилног рада кривичног суда; да се поступање органа за чији рад одговара држава оцењује по одредби члана 172. Закона о облигационим односима; да је незаконит рад поступање супротно закону, другом пропису или општем акту, као и пропуштање да се закон, други пропис или општи акт примени; да је неправилан рад чињење или нечињење противно уобичајеном начину обављања делатности која штети правима и интересима неког лица; да у конкретном случају нема незаконитости и неправилности рада државног органа; да суд не одговара за погрешно правно становиште које је резултат тумачења прописа, а не неправилности у раду; да се неосновано жалбом тужилаца указује на „члан 3. Протокола 12 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода“; да према одредби члана 85. став 3. Закона о Уставном суду, захтев за накнаду штете може бити постављен само истовремено са подношењем уставне жалбе; да тужиоци нису поступили у складу са Законом о Уставном суду, с обзиром на то да уз уставну жалбу није поднет и захтев за накнаду штете, па ни из ових разлога нема услова за накнаду нематеријалне штете; да је, поред наведеног, неосновано указивање у жалби тужилаца на члан 556. Законика о кривичном поступку којим је предвиђено право на накнаду штете због неосноване осуде у случају када је поводом ванредног правног лека касније оптужба одбијена; да уставна жалба није ванредни правни лек, те нема услова ни за примену предметне одредбе ЗКП у конкретном случају.

4. За оцену навода и разлога уставне жалбе са становишта Уставом зајемчених права на чију повреду се подносилац уставне жалбе позива, битне су следеће одредбе Устава и закона:

Одредбама Устава утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да ко је без основа или незаконито лишен слободе, притворен или осуђен за кажњиво дело има право на рехабилитацију, накнаду штете од Републике Србије и друга права утврђена законом, да свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе, да закон

одређује услове под којима оштећени има право да захтева накнаду штете непосредно од лица које је штету проузроковало (члан 35).

Одредбама Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15) прописано је: да када Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, може поништити појединачни акт, забранити даље вршење радње или одредити предузимање друге мере или радње којом се отклањају штетне последице утврђене повреде или ускраћивања зајемчених права и слобода и одредити начин правичног задовољења подносиоца (члан 89. став 2.); да ће одлуком којом се усваја уставна жалба Уставни суд одлучити и о захтеву подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне, односно нематеријалне штете, када је такав захтев постављен (члан 89. став 3).

Одредбом члана 172. став 1. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99 и 44/99) (у даљем тексту: ЗОО) прописано је да правно лице одговора за штету коју његов орган проузрокује трећем лицу у вршењу или у вези са вршењем својих функција.

Одредбом члана 556. став 1. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП), било је прописано да право на накнаду штете због неосноване осуде има лице према коме је била правноснажно изречена кривична санкција или које је оглашено кривим а ослобођено од казне, а доцније је поводом ванредног правног лека нови поступак правноснажно обустављен или је правноснажном пресудом ослобођено од оптужбе или је оптужба одбијена.

5. Уставни суд пре свега наглашава да је правилну примену меродавног права надлежан да цени инстанциони (виши) суд у законом прописаном поступку контроле законитости одлука нижестепених судова. Уставни суд није надлежан да оцењује правилност чињеничних и правних закључака редовних судова, осим у случају када је примена меродавног материјалног и/или процесног права била очигледно произвољна, односно арбитрерна на штету подносиоца уставне жалбе, што може довести до повреде Уставом зајемченог права на правично суђење. Према ставу Европског суда за људска права, задатак тога суда није да доноси одлуку уместо домаћих судова који су у најбољој позицији да оцене презентоване доказе, установе чињенично стање и тумаче домаће право, те да, у принципу, Европски суд неће интервенисати, осим уколико су одлуке домаћих судова арбитрерне или очигледно неосноване (види пресуду *Khamidov йрошив Русије*, број апликације 72118/01, од 15. новембра 2007. године, став 170).

У конкретном случају, Уставни суд је, на седници одржаној 21. јануара 2010. године, донео Одлуку Уж-290/2007 којом је, у тачки 1. изреке, усвојио уставну жалбу и овде подносиоца уставне жалбе, и утврдио да је кривичним пресудама повређено право подносиоца на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, те је у тачки 2. изреке

поништио другостепену пресуду и наложио Апелационом суду у Крагујевцу да донесе нову одлуку о жалби подносиоца. У поновном кривичном поступку поводом извршења наведене Одлуке Уставног суда, Апелациони суд у Крагујевцу је пресудом Кж. 4289/10 од 1. децембра 2010. године одбио оптужбу против подносиоца уставне жалбе.

Након тога, подносилац је поднео тужбу за накнаду нематеријалне штете против Републике Србије – Министарство правде, најпре због незаконитог и неправилног рада државног органа у смислу одредбе члана 172. став 1. ЗОО.

Сагласно одредби члана 170. Устава, којом је уставна жалба установљена као посебно и изузетно правно средство за заштиту Уставом зајемчених права и слобода, Уставни суд је у поступку по уставној жалби надлежан једино да испитује постојање повреда или ускраћивања Уставом зајемчених права и слобода, те није надлежан да, поступајући по уставној жалби, као инстанциони (виши) суд још једном испитује законитост оспорених аката или радњи. Имајући у виду наведено, у поступку по уставној жалби, Уставни суд не утврђује постојање незаконитог или неправилног рада суда, односно другог државног органа, већ искључиво да ли је у поступку у коме се одлучује о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе дошло до повреде или ускраћивања Уставом зајемчених права и слобода. Стога, Одлука Уставног суда Уж-290/2007 од 21. јануара 2010. године, којом је Суд утврдио да је пресудом Општинског суда у Пријепољу К. 177/06 од 6. марта 2007. године и пресудом Окружног суда у Ужицу Кж. 348/07 од 5. октобра 2007. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, не садржи у себи аутоматску и необориву претпоставку да је постојао незаконит или неправилан рад Општинског суда у Пријепољу и Окружног суда у Ужицу у предметном кривичном поступку, у смислу одредбе члана 172. став 1. ЗОО. Прво, наведеном одредбом закона, нити другим законом, није прописано да је усвајајућа одлука Уставног суда апсолутни разлог за досуђење накнаде штете. Друго, уколико би се прихватило другачије правно становиште, институт уставне жалбе би негирао правну природу тужбе за накнаду штете из члана 172. став 1. ЗОО, по којој суд у парничном поступку у сваком конкретном случају мора да утврди да ли постоји незаконит, односно неправилни рад државног органа, да ли постоји штета, да ли постоји узрочно-последична веза, итд. Ово нарочито стога што усвајајуће одлуке Уставног суда нису једнообразне и истоветне, те стога немају исту тежину. Треће, по оцени Уставног суда, штета мора да има коначан и дефинитивни облик. Управо код усвајајућих одлука, Уставни суд изриче и меру за отклањање штетних последица, у смислу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, тако да се у извршењу одлуке Уставног суда у поновном поступку истовремено отклања и евентуална штета коју је подносилац имао због повреде његових уставних права.

Затим, подносилац уставне жалбе је, као тужилац, у предметном парничном поступку тражио накнаду штете и по основу неосноване осуде, у смислу одредбе 556. став 1. ЗКП.

Специфичност предметне чињеничне и правне ситуације огледа се у томе да је Уставни суд Одлуком Уж-290/2007 од 21. јануара 2010. године,

као меру отклањања штетних последица, поништио осуђујућу пресуду Окружног суда у Ужицу Кж. 348/07 од 5. октобра 2007. године и наложио надлежном суду да донесе нову одлуку о жалби подносиоца уставне жалбе. Апелациони суд у Крагујевцу је, у извршењу одлуке Уставног суда, донео пресуду Кж. 4289/10 од 1. децембра 2010. године којом је одбио оптужбу против подносиоца уставне жалбе. Дакле, овде је одлуком Уставног суда поништена правноснажна осуђујућа пресуда, након чега је у поновном поступку поводом извршења Одлуке Уставног суда донета одбијајућа пресуда. Међутим, парнични судови су у оспореним пресудама одбили тужбени захтев за накнаду штете због неосноване осуде, заснивајући своје правно становиште на томе да уставна жалба није ванредни правни лек у кривичном поступку, те нема услова за накнаду штете због неосноване осуде у смислу одредбе 556. став 1. ЗКП.

Уставни суд указује да је овакво правно становиште парничних судова крајње рестриктивно и формалистичко и самим тим је уставноправно неприхватљиво. Наиме, правна природа института уставне жалбе и процесно-правне последице одлуке по уставној жалби на кривични поступак не могу да се посматрају искључиво кроз одредбе ЗКП. Поништајем правноснажне одлуке редовног суда од стране Уставног суда настао је нови правни момент у предметном кривичном поступку, те је за разумевање ових питања било потребно поћи од тумачења самог Устава од 2006. године, којим је уставна жалба установљена као посебно и изузетно правно средство за заштиту Уставом зајемчених права и слобода, као и од системског тумачења одредаба ЗКП и Закона о Уставном суду. У тренутку нормирања права на накнаду штете услед неосноване осуде, у смислу одредбе члана 556. став 1. ЗКП из 2001. године, уставна жалба још није била уведена у правни систем Републике Србије, те је самим тим постојао легални (законски) основ и легитимно оправдање за рестриктивно тумачење према коме се накнада штете због неосноване осуде може досудити једино ако је до тога дошло као последица коришћења ванредних правних средстава у кривичном поступку. Наиме, коришћење ванредних правних средстава у кривичном поступку било је тада једини и искључиви начин да се донета правноснажна осуђујућа пресуда „касира“ и да се у поновном поступку донесе ослобађајућа, односно одбијајућа пресуда. Међутим, Уставом од 2006. године у правни систем Републике Србије уведена је уставна жалба, а Законом о Уставном суду је прописан поступак по уставној жалби. Одредбом члана 89. став 2. наведеног закона је прописано да се може поништити појединачни акт (нпр. правноснажна судска одлука), као мера за отклањање штетних последица учињене повреде одређеног уставног права. Значи, и у поступку по уставној жалби може да се „касира“ правноснажна осуђујућа кривична пресуда (баш као и у поступку по ванредним правним средствима), и да се у поновном поступку поводом извршења одлуке Уставног суда донесе ослобађајућа, односно одбијајућа пресуда. То се управо десило у конкретном случају. Након поништаја правноснажне осуђујуће пресуде од стране Уставног суда, у поновном кривичном поступку донета је пресуда којом се

оптужба одбија. То свакако не значи да је уставна жалба ванредно правно средство, али зато, као што то произлази из наведеног, има правне ефекте једног ванредног правног средства и поступак по уставној жалби представља изузетан – специјални пут за „касирање“ правноснажне осуђујуће пресуде и доношење ослобађајуће, односно одбијајуће пресуде у поновном поступку. Крајњи процесни циљ ванредних правних средстава у кривичном поступку, са аспекта окривљеног, јесте „касирање“ правноснажне осуђује пресуде и доношење ослобађајуће, односно одбијајуће пресуде у поновном поступку, а који циљ се може остварити и у поступку по уставној жалби, односно у извршењу одлуке којом је уставна жалба усвојена. Управо из наведених разлога, Уставни суд оцењује да је правно становиште парничних судова да подносиоцу уставне жалбе не припада накнада штете због неосноване осуде јер уставна жалба није ванредно правно средство, крајње рестриктивно и формалистичко и у контексту наведених правних чињеница не постоји више легитимни основ за овакво тумачење, а што укупно има за последицу да је овакво правно становиште и уставноправно неприхватљиво.

Правно становиште редовних судова исказано у оспореним пресудама истовремено негира и пуно дејство одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, која је по својој природи *sui generis* одредба и чије се правно дејство, по сили закона, протеже не само на кривични поступак, већ и на парнични, управни, прекршајни и на све друге поступке у којима се одлучује о правима и обавезама учесника у поступку. Управо императивност наведене законске одредбе намеће обавезу да се прихвате и поштују све правне последице поништења једне правноснажне одлуке редовног суда, односно правне последице које проистекну из поништења правноснажне судске одлуке. Основна правна последица поништења правноснажне одлуке редовног суда, у свим поступцима, јесте поштовање и примена стандарда повређеног Уставом зајемченог права у поновном поступку поводом извршења одлуке Уставног суда, а ако је „касирана“ осуђујућа правноснажна кривична пресуда па је у поступку извршења одлуке Уставног суда пред кривичним судом донета ослобађајућа, односно одбијајућа пресуда, правна последица поништења јесте постојање и института неосноване осуде.¹⁹

19 Уставни суд оцењује да коришћење ванредних правних средстава не представља нужан процесни услов за постојање неосноване осуде. Оно што представља централни и апсолутни законски појам, који не може бити ничим условљен или ограничен, јесте неоснована осуда. Неоснована осуда, као законски основ за накнаду штете, увек постоји када је након „касирања“ правноснажне осуђујуће кривичне пресуде, у поновном поступку донета ослобађајућа, односно одбијајућа пресуда (то је објективна правна чињеница која не подлеже тумачењу и субјективном оцењивању). Коришћење ванредних правних средстава представља само начин да би се дошло до неосноване осуде, али то није искључив начин. До тога може доћи на два начина: редовним путем – коришћењем ванредних правних средстава у кривичном поступку, а од 2006 године, и изузетним путем – коришћењем уставне жалбе. Када је реч о накнади штете због неосноване осуде, Уставни суд указује да ЗКП, као закон који прописује овај основ за накнаду штете, таксативно набраја у којим ситуацијама неоснована осуда не даје право на накнаду штете, док у свим осталим ситуацијама неоснована осуда даје аутоматско и безусловно право на накнаду штете (Суд се овде не упушта у утврђивање незаконитости рада кривичног суда, постојање штете и утврђивање узрочно-последичне везе, а што је последица тога да је овај појам објективни законски

Негирање постојања неосноване осуде у овој правној ситуацији значило би директно негирање пуног дејства одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду на кривични поступак и селективно бирање правних последица поништења из наведене законске одредбе.

Уставни суд указује и на то да уставна жалба није ванредно правно средство, као што је то наведено, али она је много више од ванредног правног средства у кривичном поступку, јер и одлуке по ванредном правном средству у кривичном поступку могу бити предмет уставне жалбе, а самим тим и поништене од стране Уставног суда.

Такође, Уставни суд оцењује да је уставноправно неприхватљиво становиште парничних судова да подносиоцу уставне жалбе не припада накнада на нематеријалну штету јер није претходно, у смислу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, поставио захтев за накнаду штете уз уставну жалбу. У оспореним парничним пресудама се не прави разлика између накнаде штете која је акцесорни захтев у поступку по уставној жалби – један од модалитета правичног задовољења због утврђене повреде уставног права и оригиналног уставног права на накнаду штете из члана 35. став 1. Устава.

На основу изложеног, Уставни суд је утврдио да је оспореним пресудама Основног суда у Пријепољу П. 40/12 од 25. априла 2013. године и Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 2203/13 од 15. августа 2013. године подносиоцу уставне жалбе повређено право на накнаду штете зајемчено чланом 35. став 1. Устава, те је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Уставни суд је оценио да се штетне последице учињене повреде наведеног уставног права могу отклонити само поништајем оспорене пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 2203/13 од 15. августа 2013. године и одређивањем да тај суд донесе нову одлуку о жалби коју је подносилац уставне жалбе поднео против првостепене пресуде, у складу са ставовима изнетим у овој одлуци Уставног суда. Стога је Суд, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

7. С обзиром на то да је Уставни суд усвојио уставну жалбу и одредио отклањање штетних последица учињене повреде права на накнаду штете, то није посебно разматрао питање повреде начела забране дискриминације из члана 21. Устава, као и повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. и права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава.

8. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских и мањинских права и грађанских слобода.

9. На основу свега изнетог и одредаба члана 42а став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

појам, посебно одређен и нормиран посебним законом). У конкретном случају несумњиво постоји неоснована осуда, с једне стране, а са друге стране, предметна ситуација не спада у такситивно набројане ситуације у којима неоснована осуда не даје право на накнаду штете, а што, такође, указује на рестриктивност у тумачењу прописа од стране редовних судова.

Одлука Уж-8670/2012 од 29. септембра 2016. године („Службени гласник РС“, број 96/16)
(*повреда права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава*)

О Д Л У К У

1. Усваја се уставна жалба Н. В. и Љ. П. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 2188/11 од 19. септембра 2012. године повређено право подносилаца уставне жалбе на правично суђење, из члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Нишу Гж. 2188/11 од 19. септембра 2012. године и одређује да тај суд донесе нову одлуку о жалби тужене изјављеној против пресуде Основног суда у Врању П. 847/10 од 4. маја 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Н. В. и Љ. П., обоје из В. поднели су Уставном суду, 9. новембра 2012. године, преко пуномоћника Д. С., адвоката из В., уставну жалбу против одлуке Апелационог суда у Нишу наведене у изреци, због повреде права на правично суђење из члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права и слобода (у даљем тексту: Конвенција) и права на једнаку заштиту права и на правно средство и права на имовину, зајемчених одредбама чл. 36. и 58. Устава Републике Србије.

Образлажући тврдње о повреди означених права, подносиоци наводе да им је МУП одузео моторно возило због постојања основане сумње да је укуцавањем броја на шасији возила, подносилац Љ. П. починио кривично дело фалсификовање исправе, да је кривични поступак окончан ослобађајућом пресудом, али да је претходно вођени прекршајни поступак окончан на његову штету. Сматрају да до окончања кривичног поступка њихово возило није смело да буде предато „никоме, па ни Царини“ и да им је оно незаконитим радом запослених у ПУ Врање неосновано одузето. Додају да ослобађајућу кривичну пресуду нису могли да употребе у прекршајном поступку због протекла рока, те истичу да због тога не могу да снесе штетне последице неажурног поступања државних органа, због чега су мишљења да је легитиман њихов захтев за враћањем возила или плаћањем његове противвредности. Предлажу да Уставни суд усвоји уставну жалбу и поништи оспорени акт.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, увидом у списе предмета Основног суда у Врању П. 847/10, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Овлашћена службена лица МУП РС – РС Бујановац су 16. јануара 2004. године од Љ. П., овде подносиоца уставне жалбе, привремено одузела путничко моторно возило марке форд типа сиера, регистарских ознака ВР-..., власништво Н.В., овде подносиоце уставне жалбе. Одузимање је извршено на основу члана 82. Законика о кривичном поступку и о извршеном привременом одузимању је издата потврда у којој је наведено да је возило одузето због постојања основане сумње да је „фалсификовано са бројем шасије и мотора“. Том приликом је сачињена и службена белешка у којој је констатовано да је предметно возило заустављено приликом редовне контроле саобраћаја, да је извршена контрола броја шасије и мотора и да је због постојања основане сумње да се ради о возилу са фалсификованом бројем шасије и мотора (број шасије PUS7407/03-00024, број мотора ЕА75427) оно одузето.

Решењем Комисије за царинске прекршаје Царинарнице Ниш П. 63/04 од 4. октобра 2004. године Љ. П. је оглашен кривим за прекршај из члана 194. ст. 1. и 3. у вези члана 189. став 1. тачка 3) у вези члана 198. став 1. Царинског закона, због тога што је неутврђеног дана 2003. године купио и преузео у својину и државину путничко возило форд сиера са непознатим бројем шасије и мотора који су уклоњени и затим уметнути бројеви шасије ПУС 7407/03-00024 и бројеви мотора ЕА 75427, под којима је возило било регистровано са ознакама ВР-..., мада је према околностима могао знати да је предметним путничким возилом претходно учињен прекршај из члана 189. став 1. тачка 3) Царинског закона. Истим решењем је, на основу члана 200. став 1. Царинског закона, изречена заштитна мера одузимање предмета прекршаја – описаног возила. У образложењу решења је, између осталог, наведено: да евентуална претходна регистрација возила не садржи у себи претпоставку апсолутне тачности и није неспоран гарант исправности, нити ослобађа купца и држаоца возила додатних мера опреза; да ако су незаконитости евидентне и ако је у њима неко учествовао макар и неопрезно, купац мора сносити последице тога и да не може тражити од државе да му призна незаконитост; да куповина возила на ауто-пијацама и сличним местима која за то нису законом одређена, јесте ризик за који држава не може да одговара; да је за одговорност окривљеног довољна и могућност знања да возило није легално, те да је у конкретном случају непобитно утврђено да саобраћајна документација која је пратила возило није оригинална; да је Комисија приликом оцене доказа поклонила веру налазу и мишљењу СУП Ниш од 10. маја 2004. године, као и извештају о криминалистичко-техничком прегледу возила СУП Бујановац од 12. фебруара 2004. године на основу којих је утврђено да бројеви шасије и мотора возила нису оригинални.

Пресудом Општинског суда у Бујановцу К. 37/06 од 20. септембра 2006. године оптужени Љ. П. је ослобођен од оптужбе да је 16. јануара 2004. године, у месту и на начин ближе описан у изреци пресуде, употребио путничко моторно возило марке форд сијера, рег. ознаке ВР-..., са преиначеним бројем шасије и бројем мотора и да је знао да су број шасије и број мотора на поменутом возилу преиначени од за сада непознатих оригиналних бројева у број шасије ПУС 7407/03-00024 и бројеви

мотора ЕА 75427 и да су прилагођени бројним ознакама шасије и мотора у саобраћајној дозволи број 17931 и да зато не представљају фабрички отиснуте бројеве регистроване код СУП Врање, чиме је починио кривично дело фалсификовање исправе из члана 233. став 1. КЗ РС. У образложењу пресуде је, између осталог, наведено и да је из налаза и мишљења вештака од 28. априла 2006. године утврђено да број шасије није фалсификован, већ да је укуцан по решењу СУП у одговарајућем сервису, а да је из допунског налаза утврђено да ни број мотора није фалсификован.

Оспореном пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 2188/11 од 19. септембра 2012. године преиначена је ожалбена пресуда Основног суда у Врању П. 847/10 од 4. маја 2011. године, тако што је одбијен тужбени захтев тужилаца Н. В. и Љ. П. којим су тражили да се обавезе тужена Република Србија – МУП РС, ПУ Врање да им врати у својину и државину путничко моторно возило марке форд тип сиера, регистарских ознака ВР ... (број шасије ПУС7407/3-00024, број мотора ЕА75427) или да им накнади штету исплатом противвредности возила према ценама у време плаћања. Према утврђеном чињеничном стању, које другостепени суд понавља у образложењу своје одлуке, тужиља је власница предметног возила које је тужилац, њен отац, користио ради обављања делатности ауто-такси превоза. Тужилац је решењем МУП био упућен да у овлашћеном ауто сервису укуца број шасије на предметном возилу, због тога што је тај број био непрепознатљив услед оштећења и корозије. Након укуцавања броја шасије, овлашћена службена лица ПУ Врање посумњала су да је тужилац у сервис предао друго возило, исте марке, типа и боје, због чега су 16. јануара 2004. године од тужиоца одузела спорно возило и против њега поднела кривичну пријаву због постојања основане сумње да је извршио кривично дело фалсификовање исправе. Возило је 19. фебруара 2004. године предато Савезној управи царина – Одељењу за продају и набавку моторних возила. Решењем Комисије за царинске прекршаје Ниш П. 63/04 од 4. октобра 2004. године тужилац је оглашен кривим за прекршај члана 194. ст. 1. и 3. у вези члана 189. став 1. тачка 3) у вези члана 198. став 1. Царинског закона, новчано је кажњен и изречена му је заштитна мера одузимања возила. Ово решење је потврђено решењем Министарства финансија од 13. маја 2005. године. Пресудом Општинског суда у Бујановцу К. 37/06 од 20. септембра 2006. године тужилац је ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело фалсификовање исправе и на основу ове пресуде поднео је царинском органу захтев за понављање поступка, који је „одбијен као неблагоприят“ решењем П. 63/04 од 12. маја 2008. године. По налажењу другостепеног суда, основан је жалбени навод тужене да приговор недостатка пасивне легитимације првостепени суд није правилно оценио јер се, како наводи Апелациони суд, на конкретан случај не може применити одредба члана 37. став 2. Закона о основама својинско-правних односа (на којој је заснована нижестепена одлука) која захтева да тужиоци докажу да се ствар налази у фактичкој власти „туженог министарства.“ Указујући на чињеницу да је спорно возило предато Царинској управи у Нишу, да је било привремено стављено под царински надзор, те да

је правноснажним решењем Комисије за царинске прекршаје од 4. октобра 2004. године одузето од тужиоца као предмет прекршаја, другостепени суд закључује да се од туженог МУП РС не може тражити враћање возила због тога „што тужено министарство није фактички држалац ствари.“ Такође, по налажењу другостепеног суда, тужбени захтев није основан ни због тога што у радњама овлашћених службених лица МУП РС – ПУ Врање нема неправилности или незаконитости јер је возило, на основу овлашћења из чл. 82. и 225. Законика о кривичном поступку, привремено одузето због постојања основане сумње о извршеном кривичном делу. Другостепени суд истиче и да радници министарства нису имали само право, него и обавезу „на такво поступање“ и да су у потпуности поступили у складу са законом, те да се стога не може говорити о одговорности тужене у смислу члана 172. Закона о облигационим односима.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се подносиоци у уставној жалби позивају, јемчи се: право на једнаку заштиту права и на правно средство (члан 36.); право на имовину (члан 58).

Одредбом члана 32. став 1. Устава је утврђено да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

С обзиром на то да се одредба члана 32. став 1. Устава садржински не разликује од одредбе члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Уставни суд постојање повреде права цени у односу на наведену одредбу Устава.

Законом о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01, 68/02, 58/04, 85/05, 115/05 и 46/06), који је био на снази у време вођења кривичног поступка против Љ. П, било је прописано: да ће се предмети који се по кривичном закону имају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, привремено одузети и предати на чување суду или ће се на други начин обезбедити њихово чување и да овлашћена службена лица органа унутрашњих послова могу одузети предмете наведене у ставу 1. овог члана кад поступају по чл. 225. и 238. овог законика или кад извршавају налог суда (члан 82. ст. 1. и 4.); да ће се предмети који су у току кривичног поступка привремено одузети, вратити власнику, односно држаоцу ако поступак буде обустављен, а не постоје разлози за њихово одузимање (члан 512.) и да ће се предмети вратити власнику, односно држаоцу и пре окончања кривичног поступка ако престану разлози за њихово одузимање (члан 86.); да ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, органи унутрашњих послова дужни су да предузму потребне мере да се пронађе учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да прикупе сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка и да у циљу испуњења дужности из става 1. овог

члана, органи унутрашњих послова могу да траже потребна обавештења од грађана, да изврше потребан преглед превозних средстава, путника и пртљага, да за неопходно потребно време ограниче кретање на одређеном простору, да предузму потребне мере у вези са утврђивањем истоветности лица и предмета, да распишу потрагу за лицем и стварима за којима се трага, да у присуству одговорног лица прегледају одређене објекте и просторије државних органа, предузећа, радњи и других правних лица, остваре увид у њихову документацију и да је по потреби одузму, као и да предузму друге потребне мере и радње и да ће се о чињеницама и околностима које су утврђене приликом предузимања појединих радњи, а могу бити од интереса за кривични поступак, као и о предметима који су пронађени или одузети саставити записник или службена белешка (члан 225. ст. 1. и 2).

Царинским законом („Службени лист СРЈ“ бр. 45/92, 16/93, 50/93, 24/94, 28/96, 29/97, 59/98, 17/99, 23/01, 36/02 и 7/03) било је прописано: да ће се роба која је предмет прекршаја из члана 188. став 1. тачка 1, члана 189. став 1. тач. 1. до 4. и тач. 6, 7, 8. и 10, члана 190. став 1. тачка 3, члана 195. став 1. тач. 1. до 3. и члана 198. став 1. ако је учинилац прекршаја извршио неку од радњи из члана 188. став 1. тачка 1, члана 189. став 1. тач. 1. до 4. и тач. 6, 7, 8. и 10. и члана 190. став 1. тачка 3. и роба која је предмет прекршаја из члана 194. ст. 1. и 3. у вези са чланом 188. став 1. тачка 1, члана 189. став 1. тач. 1. до 4. и тач. 6, 7, 8. и 10, члана 190. став 1. тачка 3, члана 195. став 1. тач. 1. до 3. и члана 198. став 1. ако је учинилац прекршаја извршио неку од радњи из члана 188. став 1. тачка 1, члана 189. став 1. тач. 1 до 4. и тач. 6, 7, 8. и 10. и члана 190. став 1. тачка 3. овог закона, одузети и да власник робе стављене под царински надзор у смислу става 5. овог члана има право на накнаду штете на терет савезног буџета ако се у спроведеном царинском поступку утврди да није постојао царински прекршај (члан 200. ст. 1. и 6).

Одредбама члана 223. Закона о прекршајима („Службени гласник СРС“, број 44/89 и „Службени гласник РС“, бр. 21/90, 11/92, 6/93, 20/93, 53/93, 67/93, 28/94, 16/97, 37/97, 36/98, 44/98, 65/01 и 55/04) било је прописано: да се предмети који могу бити одузети по овом закону, могу привремено одузети и пре доношења решења о прекршају (став 1.); да привремено одузимање предмета писменом наредбом одређује судија који води прекршајни поступак (став 2.); да се законом могу овластити и службена лица инспекцијских органа и органа унутрашњих послова да могу привремено одузети предмете из става 1. овог члана кад у вршењу службене дужности сазнају за прекршај и да су ови органи дужни да првостепени орган надлежан за вођење прекршајног поступка неодложно известе о привременом одузимању предмета и да се побрину за чување тих предмета, уколико законом није друкчије одређено (став 3).

Чланом 172. став 1. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99, 44/99)) је прописано да правно лице одговара за штету коју његов орган проузрокује трећем лицу у вршењу или у вези са вршењем својих функција.

5. Имајући у виду садржину уставне жалбе, нарочито повреде права на које се подносиоци позивају, те становиште да им је незаконитим радом тужене возило неосновано одузето с обзиром на чињеницу да се сумња због које је возило одузето показала неоснованом доношењем ослобађајуће кривичне пресуде и да возило до окончања кривичног поступка није смело да буде било коме предато, Уставни суд указује да је један од елемената права на правично суђење и право на образложену судску одлуку. Ово право обавезује судове да наведу разлоге на којима су засновали своје одлуке, а који су довољни да одговоре на суштинске аспекте чињеничне и правне аргументације странака у спору (видети пресуду Европског суда за људска права у предмету *Ruiz Torija ирoиив Шпаније*, од 9. децембра 1994. године, број представке 18390/91, ст. 29. и 30).

Полазећи од наведеног, Уставни суд констатује да се у парничном поступку који је претходио уставносудском одлучивало о основаности захтева подносилаца којим су тражили да се обавезе тужена Република Србија да им врати одузето возило или да им исплати његову противвредност, а да се чињенични основ тужбеног захтева темељио на наводима подносилаца да им је возило неосновано одузето имајући у виду да је кривични поступак који је вођен против подносиоца Љ. П. због постојања основане сумње да је починио кривично дело фалсификовање исправе окончан ослобађајућом пресудом. Другостепени суд је одлуку о неоснованости захтева подносилаца засновао на два следећа разлога: првом – да је захтев за враћање возила неоснован због недостатка пасивне легитимације јер „тужено министарство није фактички држалац ствари“ и другом – да у радњама овлашћених службених лица МУП РС – ПУ Врање нема неправилности или незаконитости у смислу члана 172. Закона о облигационим односима јер је возило, на основу овлашћења из чл. 82. и 225. Законика о кривичном поступку, привремено одузето због постојања основане сумње о извршеном кривичном делу. Дакле, за другостепени суд су једино правно меродавне чињенице да МУП РС није држалац возила, будући да га је предао Царинарници Ниш и да су овлашћења службена лица приликом привременог одузимања предмета поступала у складу са овлашћењима из чл. 82. и 225. ЗКП.

По налажењу Уставног суда, овакав приступ Апелационог суда у Нишу довео је до тога да за оцену суда о правилном и законитом раду органа тужене буде довољно то што је приликом привременог одузимања возила законски основ за извршено одузимање постојао у одредбама ЗКП. По схватању Уставног суда, износећи овакав став, другостепени суд је не само изгубио из вида сврху и циљ због којих је законодавац прописао обавезу/могућност привременог одузимања предмета – да се ради о предметима у односу на које се касније може изрећи мера безбедности или о предметима који могу послужити као доказ у кривичном поступку, а чија судбина зависи од исхода кривичног поступка, већ је пропустио да узме у обзир и околност да о судбини возила које је привремено одузето с позивом на одредбе ЗКП није решено у кривичном поступку окончаном ослобађајућом пресудом, већ у другом поступку, и то након што је то возило, Уставни суд поново

наглашава, одузето на основу одредаба ЗКП зарад вођења кривичног поступка, предато другом органу.

Стога, Уставни суд налази да је другостепени суд, везујући (ограничавајући) своју оцену о правилном и законитом раду органа тужене – МУП РС искључиво за тренутак када је извршено привремено одузимање возила на основу одредаба чл. 82. и 225. ЗКП, није одговорио на кључне аргументе подносилаца уставне жалбе на којима су темељили свој захтев за враћањем возила, односно исплатом накнаде штете.

Имајући у виду изложено, Уставни суд је утврдио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 2188/11 од 19. септембра 2012. године повређено право подносилаца уставне жалбе на правично суђење, те је уставну жалбу у овом делу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15) и одлучио као у првом делу изреке.

6. Уставни суд је закључио да се штетне последице учињене повредом права на правично суђење могу отклонити једино поништајем оспорене пресуде и одређивањем да у поновном поступку другостепени суд донесе нову одлуку о жалби тужене изјављеној против пресуде Основног суда у Врању П. 847/10 од 4. маја 2011. године, те је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучено као у тачки 2. изреке.

7. Уставни суд није разматрао наводе о повреди права из чл. 36. и 58. Устава, имајући у виду да је претходно утврдио повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

8. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42а став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

** Поводом Одлуке Уж-8670/2012 од 29. септембра 2016. године судије Уставног суда Предраг Ђејковић, Катарине Манојловић Андрић и др Боса Ненадић издвојили су заједничко мишљење, које је објављено заједно са овом одлуком у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 96/16, а објављује се и у Билтену Уставног суда, сагласно одредби члана 60. став 6. Пословника о раду Уставног суда, како следи:*

ЗАЈЕДНИЧКО ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ

**на Одлуку Уставног суда Уж-8670/2012
од 29. септембра 2016. године**

Одлуком у односу на коју исказујемо издвојено мишљење, усвојена је уставна жалба подносилаца Н. В. и Љ. П., утврђено је да је пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 2188/11 од 19. септембра повређено право подносилаца на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, поништена је наведена другостепена пресуда и одређено да исти суд донесе нову одлуку о жалби тужене Републике Србије изјављеној против пресуде Основног суда у Врању П. 847/10 од 4. маја 2011. године.

Оспореном преиначујућом другостепеном пресудом одбијен је тужбени захтев подносиоца да им тужена Република Србија – Министарство унутрашњих послова, ПУ Врање, врати у својину и државину путничко моторно возило или да им накнади штету исплатом противвредности тог возила према ценама у време плаћања. Чињенице случаја су садржане у Одлуци Уставног суда против које смо гласали, а овом приликом истичемо најважније. Подносиатеља Н. В. је власница предметног возила, које је подносиоцу уставне жалбе Љ. П., њеном оцу, привремено одузето од стране радника полиције ПУ Врање, ПС Бујановац, док је обављао ауто-превозничку делатност, „због основа сумње да је предметно возило фалсификовано са бројем шасије и мотора“, при чему се не наводи ниједно конкретно кривично дело као разлог одузимања возила. Након тога је возило дато под царински надзор, а против подносиоца уставне жалбе Љ. П., по захтеву ПС Бујановац, покренут је и вођен поступак за царински прекршај, у ком је, на основу изведених доказа вештачењем, утврђено да је он возило купио неутврђеног дана 2003. године са непознатим бројем шасије и мотора који су уклоњени, а затим су уметнути други бројеви. Правноснажним решењем Комисије за царинске прекршаје Царинарнице Ниш подносилац је оглашен кривим за учињени прекршај из члана 194. ст. 1. и 3. у вези члана 189. став 1. тачка 3) у вези члана 198. став 1. Царинског закона, изречена му је новчана казна, а истовремено му је изречена и законом прописана обавезна заштитна мера – одузимање путничког возила као робе која представља предмет царинског прекршаја. Дакле, предметно возило је одузето од подносиоца у законито вођеном прекршајном поступку од стране надлежног државног органа (Управе царина), у оквиру заштитне мере која се *ex lege* мора изрећи за прекршај за који је подносилац оглашен кривим и новчано кажњен. Полиција у Бујановцу је против подносиоца Љ.П. истовремено поднела и кривичну пријаву за кривично дело фалсификовање исправе, али је он у спроведеном кривичном поступку правноснажно ослобођен од оптужбе да је извршио наведено дело. На основу чињенице да је спорно возило предато Царинској управи у Нишу, те да је правоснажним решењем Комисија за царинске прекршаје од 4. октобра 2004. године одузето од подносиоца Љ. П. као предмет прекршаја, другостепени суд је закључио да се од туженог Министарства унутрашњих послова не може тражити враћање возила јер није фактички држалац ствари. Такође, по налажењу другостепеног суда, тужбени захтев није основан ни због тога што у радњама службених лица туженог Министарства унутрашњих послова – ПУ Врање нема неправилности и незаконитости јер је возило одузето на основу овлашћења из чл. 82. и 225. Законика о кривичном поступку. Другостепени суд истиче и да радници Министарства нису имали само право, него и обавезу на такво поступање, па се не може говорити о одговорности туженог Министарства у смислу члана 172. Закона о облигационим односима.

Усвајајућа Одлука Уставног суда заснована је на следећем: 1) да је за оцену Апелационог суда у Нишу о правилном и законитом раду органа тужене било довољно то што је приликом одузимања возила законски основ

за извршено одузимање постојао у одредбама ЗКП; 2) да је другостепени суд пропустио да узме у обзир и околност да о судбини возила које је одузето с позивом на одредбе ЗКП није решено у кривичном поступку окончаном ослобађајућом пресудом, већ у другом поступку; 3) да другостепени суд није одговорио на кључне аргументе подносилаца уставне жалбе на којима су утемељили свој захтев за враћање возила, односно накнаду штете.

Све изречене оцене у Одлуци Уставног суда су, по нашем мишљењу, неприхватљиве. Најпре, нетачна је тврдња да се оспорена пресуда Апелационог суда у Нишу заснива искључиво на томе да је приликом одузимања спорног возила постојао законски основ у одредбама ЗКП. Уставни суд је, више него очигледно, занемарио све остале разлоге наведене у оспореној пресуди због којих су одбијени тужбени захтеви. Затим, имајући у виду све чињенице и околности овога случаја, сматрамо да је Уставни суд придао превелик значај доношењу ослобађајуће пресуде у кривичном поступку која, по нашем мишљењу, не може изменити исход правоснажно окончаног прекршајног поступка у коме је изречена заштитна мера одузимања возила, а самим тим ни довести у сумњу правну утемељеност оспорене парничне пресуде, и то из следећих разлога: возило је полиција одузела у оквиру својих законских овлашћења због (испоставило се оправдане) сумње да бројеви шасије и мотора на њему нису оригинални; полиција је била овлашћена да након тога одлучи да ли ће против подносиоца поднети захтев за покретање царинског прекршајног поступка или кривичну пријаву, или и једно и друго; возило је потом законито трајно одузето подносиоцу од стране надлежног царинског органа кроз обавезну заштитну меру као предмет прекршаја; на законитост таквог решења не може да утиче чињеница да је подносилац ослобођен у кривичном поступку од оптужбе да је извршио кривично дело фалсификовања исправе; ослобађајућа кривична пресуда није сама по себи основ за враћање возила, јер возило није ни одузето искључиво „ради обезбеђења доказа у кривичном поступку“ нити је враћање возила непосредно зависило од исхода кривичног поступка. Следом наведеног, не можемо да прихватимо ни закључну оцену Уставног суда да другостепени суд „није одговорио на кључне аргументе подносилаца уставне жалбе на којима су темељили свој захтев“, посебно у ситуацији када се не наводе ти „кључни аргументи“ на које наводно није дат одговор у оспореној пресуди.

Да закључимо – реивиндикациона тужба за предају возила је овде *prima facie* неоснована јер је као тужена означена Република Србија – Министарство унутрашњих послова, ПУ Врање, а јасно је да се возило не налази код наведеног органа управе још од кад је стављено под царински надзор, а затим у правоснажно окончаном царинском прекршајном поступку трајно одузето од подносиоца. Што се тиче алтернативно постављеног тужбеног захтева за накнаду штете у висине вредности одузетог возила, очигледно је да нема никаквог основа ни да се такав захтев усвоји, пошто нема ни незаконитог нити неправилног рада државних органа у конкретном случају, штавише, закон је стриктно примењен. Због свега тога се са донетом већинском одлуком Уставног суда не слажемо, те њено образложење сматрамо нејасним и правно

неутемељеним. Напомињемо да се свака судска одлука формално може поништити с позивом на то да „није довољно образложена“ и „да није одговорено на кључне аргументе жалиоца“, посебно када се селективно посматра само један део образложења одлуке која се оспорава уставном жалбом а занемаре остали делови. Али, поништају оспорене другостепене пресуде свакако није било места јер је у свему разумљива и аргументовано образложена, а правни ставови изнети у њој су управо засновани на уставноправно прихватљивој примени меродавног материјалног и процесног права. Сматрамо да овакве одлуке Уставног суда никако нису на линији заштите људских права загарантованих највишим правним актом државе, већ да угрожавају функционисање надлежних државних органа у спровођењу јасних и императивних законских норми, те по нашем најдубљем уверењу, не би смеле да буду доношене са било каквим формалним оправдањима или разлозима.

Судије Уставног суда
Предраг Ђетковић
Катарина Манојловић Андрић

Сагласна сам са издвојеним мишљењем судија Предрага Ђетковића и Катарине Манојловић Андрић, јер сам из истих разлога гласала против Одлуке Уставног суда Уж-8670/2012 од 29. септембра 2016. године.

Судија Уставног суда
Др Боса Ненадић

Одлука Уж-9026/2014 од 3. новембра 2016. године
(*повреда њива на имовину из члана 58. став 1. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба А. М. и утврђује да је пресудом Основног суда у Врању П. 904/14 од 24. јула 2014. године и пресудом Апелационог суда у Нишу Гж. 2590/14 од 30. септембра 2014. године подносиоцу уставне жалбе повређено право на имовину, зајемчено чланом 58. Устава Републике Србије.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Нишу Гж. 2590/14 од 30. септембра 2014. године и одређује да исти суд донесе нову одлуку о жалби подносиоца уставне жалбе поднетој против пресуде Основног суда у Врању П. 904/14 од 24. јула 2014. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. А. М. из села Р. код В. поднео је Уставном суду, 18. децембра 2014. године, преко пуномоћника З. С., адвоката из В., уставну жалбу против

пресуде Основног суда у Врању П. 904/14 од 24. јула 2014. године и пресуде Апелационог суда у Нишу Гж. 2590/14 од 30. септембра 2014. године, због повреде права на једнаку заштиту права и на правно средство из члана 36. Устава и права на имовину из члана 58. Устава Републике Србије.

У уставној жалби је, поред осталог, наведено: да је решењима Секретаријата за урбанизам и имовинскоправне послове Градске управе Врање од 28. јуна и од 20. јула 2011. године извршена експропријација земљишта чији је власник био подносилац, а у корист туженог Јавног предузећа „Путеви Србије“; да је подносилац закључио споразуме о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште од 20. септембра и 25. новембра 2011. године са Јавним предузећем „Путеви Србије“; да се приликом потписивања наведених споразума експроприсано земљиште код надлежне Службе за катастар непокретности водило као пољопривредно земљиште, иако је то земљиште већ раније генералним урбанистичким планом града Врања проглашено за градско грађевинско земљиште, при чему у катастру непокретности није евидентирана наведена промена намене земљишта; да је након усвајања генералног урбанистичког плана, постојала обавеза да се изврши промена намене земљишта код Службе за катастар непокретности; да је подносилац био у заблуди у погледу својства земљишта и његове цене, јер је земљиште третирано као пољопривредно, иако је то земљиште заправо имало статус градског грађевинског земљишта, које је по природи ствари вредније.

Предложио је да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди повреду наведених уставних права и поништи оспорене пресуде.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује се законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, на основу увида у списе предмета Основног суда у Врању П. 904/14 и документацију приложу у уставну жалбу, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставно-судској ствари:

Решењима Секретаријата за урбанизам и имовинскоправне послове Градске управе Врање број 465-861/11-07 од 28. јуна 2011. године и број 465-893/11-07 од 20. јула 2011. године експроприсано је земљиште А. М., овде подносиоца уставне жалбе, у корист Јавног предузећа „Путеви Србије“.

Пред Секретаријатом за урбанизам и имовинскоправне послове Градске управе Врање закључени су споразуми о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште број 465-893/11-07 од 20. септембра 2011. године и

број 465-861/11-07 од 25. новембра 2011. године, између подносиоца уставне жалбе као ранијег власника експроприсаног земљишта и Јавног предузећа „Путеви Србије“ као корисника експропријације.

Тужилац А. М., овде подносилац уставне жалбе, поднео је тужбу Основном суду у Врању против туженог Јавног предузећа „Путеви Србије“, ради поништаја наведених споразума о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште, због битне заблуде из члана 61. Закона о облигационим односима, те ради исплате разлике између плаћене до припадајуће накнаде за одузето градско грађевинско земљиште.

Основни суд у Врању је оспореном пресудом П. 904/14 од 24. јула 2014. године одбио као неоснован тужбени захтев.

Апелациони суд у Нишу је оспореном пресудом Гж. 2590/14 од 30. септембра 2014. године одбио као неосновану жалбу тужиоца и потврдио првостепену пресуду. У образложењу оспорене другостепене пресуде је наведено: да су између тужиоца и туженог постигнути споразуми о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште од 29. септембра и 25. новембра 2011. године; да према одлуци Скупштине Града Врања о усвојеном генералном урбанистичком плану („Службени гласник Града Врања“, број 7 од 25. марта 2010. године) и одлуци Скупштине Града Врања број 18 од 24. јуна 2011. године, предметно земљиште спада у рејон градског грађевинског земљишта; да приликом закључења споразума о накнади тужилац није био у битној заблуди која се односи на битна својства предмета, јер је као заинтересовано лице могао и био дужан да се упозна са чињеницом да је предметно земљиште према генералном урбанистичком плану било у градској грађевинској зони имајући у виду да је одлука била објављена у „Службеном гласнику Града Врања“, који је био доступан свим заинтересованим лицима; да се тужилац не може позивати на битну заблуду из разлога што је био у обавези да поступа са пажњом која се у промету захтева, односно са пажњом доброг домаћина, а што није учинио.

4. Одредбама члана 58. Устава је утврђено: да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона (став 1.); да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне (став 2).

Одредбама члана 61. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, (22/99, 23/99, 35/99 и 44/99)) (у даљем тексту: ЗОО) прописано је: да је заблуда битна ако се односи на битна својства предмета, на лице са којим се закључује уговор ако се закључује с обзиром на то лице, као и на околности које се по обичајима у промету или по намери странака сматрају одлучним, а страна која је у заблуди не би иначе закључила уговор такве садржине (став 1.); да страна која је у заблуди може тражити поништај уговора због битне заблуде, осим ако при закључењу уговора није поступала с пажњом која се у промету захтева (став 2).

Одредбама Закона о експропријацији („Службени гласник РС“, бр. 53/95, „Службени лист СРЈ“, број 16/01 и „Службени гласник РС“, бр. 23/01, 20/09 и

55/13 – Одлука УС) је прописано: да се непокретности могу експроприсати или се својина на њима може ограничити само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне (члан 1.); да је после правоснажности решења о експропријацији општинска управа дужна да одмах без одлагања закаже и одржи расправу за споразумно одређивање накнаде за експроприсану непокретност и да је корисник експропријације дужан да органу из става 1. овог члана поднесе писмену понуду о облику и висини накнаде, те да орган из става 1. од управних и других органа и организација прибавља обавештења о чињеницама које могу бити од значаја за споразумно одређивање накнаде (члан 56).

Одредбама Закона о државном премеру и катастру („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 18/10 и 65/13) прописано је: да су подаци о непокретностима уписани у катастар непокретности истинити и поуздани и нико не може сносити штетне последице због тог поуздања (члан 63.); да прикупљање података о насталим променама на непокретностима обавља геодетска организација (члан 115. став 1.); да је ималац права на непокретности дужан да у року од 30 дана од настанка промене поднесе захтев за провођење промене Служби (члан 117. став 1).

5. Уставни суд најпре указује да је у конкретном случају решењима Секретаријата за урбанизам и имовинскоправне послове Градске управе Врање од 28. јуна и од 20. јула 2011. године извршена експропријација земљишта чији је ранији власник био подносилац уставне жалбе, а у корист Јавног предузећа „Путеви Србије“. Након тога, пред наведеним Секретаријатом закључена су два споразума о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште од 20. септембра и 25. новембра 2011. године између подносиоца као ранијег власника експроприсаног земљишта и Јавног предузећа „Путеви Србије“ као корисника експропријације. Међутим, пре закључивања наведених споразума о накнади, генералним урбанистичким планом Града Врања од 24. децембра 2009. године који је објављен у „Службеном гласнику Града Врања“, број 7 од 25. марта 2010. године, предметно земљиште је проглашено за градско грађевинско земљиште, али пренамена земљишта из пољопривредног у градско грађевинско није спроведена у Катастру непокретности.

Подносилац уставне жалбе је поднео тужбу Основном суду у Врању ради поништаја наведених споразума о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште, због битне заблуде из члана 61. став 2. ЗОО. Подносилац је у судском поступку истакао да је био у заблуди у погледу својства земљишта које је у управном поступку поводом накнаде за експроприсано земљиште третирано као пољопривредно земљиште, а ради се о градском грађевинском земљишту као вреднијем.

Судови су у оспореним пресудама, којима је правноснажно одбијен тужбени захтев, стали на становиште да подносилац приликом закључивања споразума о накнади није био у битној заблуди у погледу својства земљишта, с обзиром на то да је подносилац могао и био дужан да се упозна са чињеницом да је извршена пренамена предметног земљишта из пољопривредног у градско грађевинско земљиште јер је плански документ о пренамени

земљишта објављен у „Службеном гласнику Града Враћа“ који је био доступан свим заинтересованим лицима, а тиме и подносиоцу.

Уставни суд, најпре, указује да је у конкретном случају право својине подносиоца уставне жалбе на предметном земљишту одузето у поступку експропријације. Чланом 58. став 2. Устава изричито су утврђени услови који морају бити испуњени да би одузимање права својине било уставноправно прихватљиво – право својине може бити одузето само: 1) у јавном интересу утврђеном на основу закона; 2) уз накнаду која не може бити нижа од тржишне. У конкретном случају поставља се питање да ли је приликом одузимање права својине подносиоцу био испуњен други услов – да ли је исплаћена накнада која не може бити нижа од тржишне. У циљу испуњења овог услова постоји обавеза органа који воде поступак експропријације и поступак одређивања накнаде за експроприсано земљиште, али и јавних предузећа која се јављају као корисници експропријације, да се старају и да предузму све неопходне мере како би се омогућило власнику одузетог земљишта да оствари накнаду која не може бити нижа од тржишне. Суштинска материјална претпоставка за остваривање накнаде која не може бити нижа од тржишне јесте третирање експроприсаног земљишта у складу са његовим стварним статусом од стране надлежних органа (али и корисника експропријације), јер од тога зависи и висина накнаде за експроприсано земљиште.

У конкретном случају, генералним урбанистичким планом Града Враћа, који је објављен у „Службеном гласнику Града Враћа“, број 7, од 25. марта 2010. године, извршена је промена намене земљишта из пољопривредног у градско грађевинско земљиште. Међутим, решењима Секретаријата за урбанизам и имовинскоправне послове Градске управе Враће од 28. јуна и од 20. јула 2011. године извршена је експропријација предметног земљишта као пољопривредног, а затим су пред наведеним Секретаријатом закључена два споразума о накнади за експроприсано пољопривредно земљиште од 20. септембра и 25. новембра 2011. године. Значи, иако је од тренутка промена намене земљишта у градско грађевинско земљиште до тренутка вођења поступка експропријације и поступка одређивања накнаде за експроприсано земљиште, протекло више од годину дана, Секретаријат за урбанизам и имовинскоправне послове Градске управе Враће је предметно земљиште и даље третирао као пољопривредно земљиште. Такође, јавно предузеће „Путеви Србије“ је дало понуду накнаде за пољопривредно земљиште и на крају је подносиоцу уставне жалбе исплаћена накнада која одговара пољопривредном земљишту, што је, по оцени Уставног суда, уставноправно спорно.

У вези посебног правног становишта парничног суда да је подносилац уставне жалбе могао и био дужан да се упозна са чињеницом да је извршена пренамена предметног земљишта из пољопривредног у градско грађевинско јер је плански документ о пренамени земљишта објављен у „Службеном гласнику Града Враћа“ који је био доступан свим заинтересованим лицима, Уставни суд указује да је овакво правно становиште неспорно и тачно, али оцењује да треба имати у виду пре свега да је град Враће донео плански документ о промени намене предметног земљишта, те су стога надлежни органи

града Врања на првом месту били дужни да буду упознати са наведеном чињеницом. Према томе, на самом Секретаријату за урбанизам и имовинско-правне послове Градске управе Врање, као надлежном органу управе пред којим се водио поступак експропријације и поступак за споразумно одређење накнаде за експроприсано земљиште, била је примарна обавеза да буде упознат са чињеницом да је извршена пренамена земљишта. Уз то, наведени орган управе је имао и законску обавезу да од управних и других органа и организација прибавља обавештења о чињеницама које могу бити од значаја за споразумно одређивање накнаде, сагласно одредби члана 56. став 3. Закона о експропријацији. Међутим, пред наведеним Секретаријатом је вођен поступак експропријације пољопривредног земљишта и поступак за споразумно одређивање накнаде за пољопривредно земљиште, иако је то земљиште већ годину дана раније било проглашено за градско грађевинско земљиште планским документом града Врања.

Када је реч о кориснику експропријације – Јавном предузећу „Путеви Србије“, то предузеће је било странка у поступку споразумног одређивања накнаде. Међутим, Уставни суд указује да је ово предузеће јавно предузеће, а не приватно, те да оно делује у општем интересу, што за собом повлачи извршавање уставних и законских обавеза према ранијим власницима експроприсаног земљишта. Јавно предузеће „Путеви Србије“ је такође морало да води рачуна о стварном статусу земљишта, јер то спада у домен његових обавеза и да у складу са тим поднесе понуду о висини накнаде која одговара стварном статусу одузетог земљишта.

Уставни суд сматра да су судови били дужни да цене постојање битне заблуде подносиоца уставне жалбе у погледу својства земљишта, имајући у виду начело поуздања у истинитост и потпуност података о предметном земљишту уписаних у катастру непокретности. Подаци о непокретностима уписани у катастар непокретности су истинити и поуздани и нико не може сносити штетне последице због тог поуздања (члан 63. Закона о државном премеру и катастру). Учесници у правном промету не могу трпети било какву штету због чињенице да се регистровано стање разликује од стварног стања непокретности. У конкретном случају, подносилац уставне жалбе је, према његовим наводима, пре закључивања споразума о накнади за експроприсано земљиште извршио увид у катастар непокретности (што у судском поступку није оспорено) и, по оцени Уставног суда, увид у катастар непокретности представљао је довољну и потребну пажњу коју је подносилац требао да покаже приликом закључивања предметних споразума.

Уставни суд даље указује да је доношењем планског документа о пренамени земљишта из пољопривредног у градско грађевинско земљиште, то земљиште, по сили закона, постало јавна својина јединице локалне самоуправе – Града Врања. Стога су надлежни органи града Врања, у смислу одредбе члана 117. став 1. Закона о државном премеру и катастру, били дужни да у року од 30 дана од настанка промене, поднесу захтев за спровођење промене Служби за катастар непокретности, а која законска обавеза очигледно није поштована у конкретном случају. Град Врање је донео генерални урбанистички

план о пренамени предметног земљишта 24. децембра 2009. године који је објављен у „Службеном гласнику Града Врања“ 25. марта 2010, али се предметно земљиште у катастру третирао као пољопривредно, како у тренутку експропријације земљишта 28. јуна и 20. јула 2011. године, тако и у тренутку закључивања споразума о накнади 20. септембра и 25. новембра 2011. године. Поред наведеног, Уставни суд указује да прикупљање података о насталим променама на непокретностима обавља геодетска организација, у смислу одредбе члана 115. став 1. Закона државном премери и катастру. Управо због наведених пропуста надлежних органа да се изврши пренамена земљишта у катастру непокретности, наводи подносиоца уставне жалбе да је био у битној заблуди у погледу својства земљишта су морали да буду предмет брижљиве оцене поступајући судова, а пропуст судова да им поклони дужну пажњу у овом случају је последично довео до произвољне примене материјалног права која је довела до повреде подносиоачевог права на имовину.

Подносилац уставне жалбе је у прилог тврдње о повреди права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава доставио правноснажно решење Основног суда у Врању Р1. 306/11 од 6. новембра 2012. године којим је учеснику у ванпарничном поступку одређена накнада за експроприсано земљиште. Уставни суд указује да наведено правноснажно решење Основног суда у Врању Р1. 306/11 од 6. новембра 2012. године не представља доказ о повреди права на једнаку заштиту права, јер су оспорене пресуде донете у парничном поступку док је наведено правноснажно решење донето у ванпарничном поступку. Међутим, Уставни суд указује да је суд у ванпарничном поступку, у коме је донето правноснажно решење Р1. 306/11 од 6. новембра 2012. године, предметно земљиште третирао као градско грађевинско земљиште, а ради се о земљишту које се налази на истом потезу на коме се налази и предметно земљиште подносиоца. Дакле, земљиште подносиоца и земљиште предлагача у наведеном ванпарничном поступку обухваћени су истим планским документом града Врања којим је извршена пренамена земљишта – из пољопривредног у градско грађевинско земљиште. Међутим, Секретаријат за урбанизам и имовинско-правне послове Градске управе Врање такво земљиште је третирао као пољопривредно земљиште, док је ванпарнични суд исто земљиште третирао као градско грађевинско земљиште. Иако се ради о два различита органа који утврђују накнаду за експроприсано земљиште, не постоји никакво оправдање и разлог да се пред наведеним органима исто земљиште другачије третира. Такво различито третитање статуса истог земљишта има за крајњу последицу постојање драстичних одступања у висини накнаде која се досуђује за исту врсту земљишта, што је очигледно у конкретном случају (на основу налаза судског вештака подносиоцу уставне жалбе је на име накнаде за експроприсано пољопривредно земљиште укупно плаћено 2.703.430 динара, а да је вредност земљишта подносиоца обрачуната као градско грађевинско земљиште, износила 5.807.121,00 динара). Оно што се мора гарантовати ранијим власницима земљишта јесте да се исто земљиште у свим поступцима утврђења накнаде третира на исти начин.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд оцењује да су сви наведени пропусти надлежних органа – неспровођење промене намене замљишта у катастру непокретности, погрешно означавање статуса земљишта у поступку споразумног одређивања висине накнаде и подношење понуде ради одређивања накнаде која није у разумном односу са стварном вредношћу измењеног статуса земљишта имали за последицу да се подносиоцу не исплати тржишна накнада за експроприсано земљиште утврђена чланом 58. став 2. Устава.

6. На основу свега изнетог, Уставни суд је утврдио да је оспореним пресудама Основног суда у Врању П. 904/14 од 24. јула 2014. године и Апелационог суда у Нишу Гж. 2590/14 од 30. септембра 2014. године подносиоцу уставне жалбе повређено право на имовину из члана 58. Устава, те је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), одлучујући као у тачки 1. изреке.

7. Уставни суд је, на основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, као меру за отклањање последица учињене повреде наведеног уставног права, поништио оспорену пресуду Апелационог суда у Нишу Гж. 2590/14 од 30. септембра 2014. године и одредио да тај суд поново одлучи о жалби подносиоца уставне жалбе поднетој против првостепене пресуде П. 904/14 од 24. јула 2014. године, одлучујући као у тачки 2. изреке.

8. С обзиром на то да је Уставни суд утврдио повреду права на имовину и одредио отклањање штетних последица, то није посебно разматрао питање повреде права на правно средство из члана 36. став 2. Устава.

9. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских и мањинских права и слобода.

10. Полазећи од изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-8760/2014 од 9. новембра 2016. године („Службени гласник РС“, број 3/17)
(повреда љубави на љубавно суђење из члана 32. став 1. и начела забране дискриминације из члана 21. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба С. А. и утврђује да су пресудама Врховног касационог суда Рев2. 1460/13 од 10. априла 2014. године, Апелационог суда у Новом Саду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године и Основног суда у Кикинди П1. 84/12 од 4. фебруара 2013. године повређени право на љубавно суђење из члана 32. став 1. и начело забране дискриминације из члана 21. Устава Републике Србије, на штету подносиоца уставне жалбе.

2. Поништава се пресуда Врховног касационог суда Рев2. 1460/13 од 10. априла 2014. године и одређује да исти суд донесе нову одлуку о ревизији подносиоцеке уставне жалбе изјављеној против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године.

3. Одбацује се захтев подносиоцеке уставне жалбе за накнаду материјалне штете.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. А. из К. је, 5. децембра 2014. године, преко пуномоћника Б. С., адвоката из К., Уставном суду поднела уставну жалбу против пресуда Врховног касационог суда Рев2. 1460/13 од 10. априла 2014. године, Апелационог суда у Новом Саду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године и Основног суда у Кикинди П1. 84/12 од 4. фебруара 2013. године, због повреде начела забране дискриминације, права на правично суђење и права на једнаку заштиту права, утврђених одредбама члана 21. ст. 1 – 3, члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава.

У уставној жалби се, између осталог, наводи: да је подносиоцека била жртва очигледне дискриминације приликом запошљавања, с обзиром на то да јој радни однос код туженог „Т.“ а.д. К. није продужен за још 12 месеци, колико је тужени био у обавези да је задржи према уговору са Националном службом за запошљавање након завршетка стручног оспособљавања, само због тога што се налазила на породилском одсуству; да та чињеница несумњиво произлази из извештаја од 14. марта 2012. године, који је тужени упутио Националној служби за запошљавање, а у коме је подносиоцека сврстана у категорију запослених којима радни однос није продужен због трудноће; да су парнични судови овакву тврдњу оценили као неосновану, с том разликом што су првостепени и другостепени суд били на становишту да је подносиоцеки радни однос престао због истека времена на који је заснован, а не због дискриминације, док је ревизијски суд констатовао да подносиоцека није означила лица у односу на која је дискриминисана; да је Врховни касациони суд у идентичној чињеничној и правној ситуацији (тужиљи Т.Ј. радни однос код истог туженог није продужен због трудноће) донео решење којим је укинуо преиначујућу пресуду Апелационог суда у Новом Саду, износећи став да замену тужиље Т.Ј. другим запосленим, због њене трудноће, треба оценити са аспекта забране дискриминације из члана 21. Устава, као и одредаба чл. 18. и 19. Закона о раду; да је подносиоцеки на тај начин, поред права на правично суђење, повређено и право на једнаку заштиту права.

Предложено је да Уставни суд усвоји уставну жалбу, поништи оспорене пресуде и подносиоцеки утврди право на накнаду материјалне штете у висини изгубљених зарада код туженог за период од 12 месеци, колико је тужени био у обавези да је задржи у радном односу, са припадајућим доприносима за обавезно социјално осигурање, као и свих трошкова парничног поступка које је имала у предметној парници.

2. Према одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у оспорене пресуде и документацију која је приложена уз уставну жалбу, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Оспореном пресудом Основног суда у Кикинди П1. 84/12 од 4. фебруара 2013. године је одбијен као неоснован тужбени захтев тужиље С. А., овде подносиоцеке уставне жалбе, којим је тражила да се поништи као незаконито решење туженог „Т.“ а.д. К. од 25. фебруара 2012. године, којим је тужиљи отказан уговор о раду број 457/200 од 1. августа 2011. године, затим да се тужени обавезе да је врати на рад и распореди на радно место пословође смене у погону грубе керамике или на друге послове који одговарају њеној стручној спреми, знању и способностима, као и да са њом закључи анекс уговора о раду за обављање наведених послова на одређено време – до 25. фебруара 2013. године.

Поступајући по жалби тужиље, Апелациони суд у Новом Саду је донео оспорену пресуду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године којом је жалбу одбио и ожалбену пресуду у целини потврдио.

Врховни касациони суд је 10. априла 2014. године донео оспорену пресуду Рев2. 1460/13, којом је одбио као неосновану ревизију тужиље изјављену против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године.

У образложењу оспорене ревизијске пресуде је, поред осталог, наведено: да је, према утврђеном чињеничном стању, одлуком Националне службе за запошљавање – Филијала Кикинда од 2. новембра 2010. године усвојен захтев туженог за финансирање стручног оспособљавања и запошљавања младих, под називом „Прва шанса 2010“ за 18 незапослених лица, и то за време волонтерске праксе у трајању од три месеца и за рефундацију зараде приправника за време стручног оспособљавања у трајању од 12 месеци, за занимања која су таксативно била утврђена одлуком; да је, према наведеној одлуци, тужени био у обавези да у року од 15 дана од доношења одлуке, закључи са незапосленим лицима уговор о волонтерском раду, а по истеку волонтерског рада и уговоре о оспособљавању са најмање пет лица која су обављала волонтерску праксу; да је тужени са Националном службом за

запошљавање (у даљем тексту: НСЗ) закључио Уговор од 1. марта 2011. године, којим је у члану 2. утврђено да тужени има право на рефундацију нето зараде за седам приправника са средњим образовањем, који су поименично набројани, а међу којима се налазила и тужиља, као и обавезу да са тим лицима, као приправницима, заснује радни однос на 12 месеци, уз редован обрачун и исплату зараде у висини одобрене субвенције; да је, према члану 5. Уговора, тужени био у обавези да по истеку стручног оспособљавања од 12 месеци, задржи приправника у радном односу најмање још 12 месеци у истом степену стручне спреме; да је, према члану 6. став 1. Уговора, у случају прекида стручног оспособљавања приправника, тужени био у обавези да закључи уговор о раду са другим незапосленим лицем са евиденције НСЗ, у истом занимању и степену образовања, уколико по процени НСЗ постоје услови да се приправник оспособи за самосталан рад у струци за преостало време, док се ставом 2. тужени обавезао да у случају престанка радног односа приправника по истеку стручног оспособљавања приправника, закључи уговор о раду са другим незапосленим лицем са евиденције НСЗ, у истом занимању и степену образовања за преостало време; да је тужени, на основу преузетих уговорних обавеза, закључио са тужиљом прво уговор о волонтерском раду у трајању од три месеца, а након тога је тужиља засновала радни однос на одређено време, закључењем уговора о раду од 26. фебруара 2011. године, ради стручног оспособљавања по Програму запошљавања младих „Прва шанса 2010“, у трајању од 12 месеци, тачније до 25. фебруара 2012. године; да је наведеним уговором тужиља засновала радни однос за обављање послова руковања аутоматском линијом за слагање производа у погону грубе керамике; да је тужени са тужиљом 1. августа 2011. године закључио анекс уговора о раду, којим је тужиља премештена на послове пословође смене у погону грубе керамике, за које су услови за заснивање радног односа, према важећем Правилнику о систематизацији радних места туженог, били IV и V степен школске спреме технолошког и техничког смера и једна година радног искуства; да тужиља има средњу стручну спрему, занимање саобраћајни техничар.

У образложењу ове пресуде је даље наведено: да је због одласка на боловање у вези трудноће, тужиља 2. новембра 2011. године престала да долази на посао; да је спорним решењем туженог од 25. фебруара 2012. године, које јој је уручено 2. марта 2012. године, тужиљи престао радни однос са 25. фебруаром 2012. године, због истека рока на који је заснован; да према извештају од 14. марта 2012. године, који је тужени доставио НСЗ, тужени са укупно девет лица после истека приправничког стажа није закључио уговоре о раду на још годину дана, већ их је заменио новим лицима са евиденције НСЗ, у складу са преузетом уговорном обавезом; да је уместо тужиље тужени на рад примио Ж. П., која је истог занимања и степена образовања, са којом је 26. фебруара 2012. године закључио уговор о раду у трајању до 25. фебруара 2013. године, за обављање послова руковања аутоматском линијом за слагање производа у погону грубе керамике; да су на утврђено чињенично стање нижестепени судови правилно применили

материјално право када су одбили као неоснован захтев тужиље за поништај решења од 25. фебруара 2012. године, налазећи да је тужиљи престао радни однос на основу члана 175. тачка 1) Закона о раду, истеком рока на који је заснован; да је одредбама члана 187. Закона о раду, које су биле на снази у време доношења спорног решења, било прописано да за време трудноће, породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета послодавац не може запосленом да откаже уговор о раду, изузев запосленом који је засновао радни однос на одређено време; да имајући у виду да је тужиља засновала радни однос на одређено време од 12 месеци и да је у уговору наведено да радни однос траје до 25. фебруара 2012. године, законито је решење које је тужени донео на основу члана 175. тачка 1) Закона о раду, а којим је утврдио да је истеком наведеног рока радни однос престао; да је запослена жена за време трудноће уживала посебну заштиту од отказа уговора о раду, у смислу члана 187. став 1. Закона о раду, али да је од тог правила постојао изузетак у ставу 2. истог члана, и то за радни однос заснован на одређено време; да је, према члану 5. Уговора закљученог између туженог и НСЗ, тужени био у обавези да по истеку 12 месеци задржи тужиљу у радном односу још најмање 12 месеци; да нема незаконитог поступања у томе што тужени наведену обавезу није испунио, зато што тужиља није могла да учествује у процесу рада код туженог, с обзиром на то да је примарни циљ Програма запошљавања младих „Прва шанса 2010“ било оспособљавање незапослених лица у „реалном“ раду код послодаваца; да су могућности прекида стручног оспособљавања приправника или престанка радног односа по истеку стручног оспособљавања приправника биле предвиђене чланом 6. Уговора, у ком случају је тужени имао обавезу да закључи уговор о раду са другим незапосленим лицем са евиденције НСЗ, у истом занимању и степену образовања, што је тужени у конкретном случају учинио, тако што је за преостало време (12 месеци) закључио уговор о раду са незапосленим Ж. П.; да је неосновано ревизијско указивање да је тужени доношењем спорног решења прекршио забрану дискриминације из чл. 18 – 20. Закона о раду јер тужиљу није задржао у радном односу још 12 месеци, само због тога што је тужиља отишла на трудничко боловање; да то из разлога што тужиљи уговор о раду није отказан када је отишла на боловање везано за трудноћу, већ након истека рока на који је закључен (скоро четири месеца касније); да је, осим тога, тужиља са туженим закључила уговор о раду у оквиру Одлуке о финансирању стручног оспособљавања и запошљавања младих „Прва шанса 2010“, под условима и на начин који је утврдила НСЗ, при чему тужени са укупно девет лица након истека приправничког стажа није закључио уговоре о раду на још годину дана, па је нејасно у односу на која лица је тужиља била у неједнаком положају, јер о томе навода нема; да се, према томе, поступање туженог, и по оцени ревизијског суда, не може оквалификовати као дискриминација; да с обзиром на то да је решење о отказу уговора о раду законито, правилно су нижестепени судови одбили као неоснован и захтев тужиље за враћање на рад код туженог.

У извештају од 14. марта 2012. године, који је доставио НСЗ, тужени „Т.“ а.д. К. је, поред осталог, навео: да је на основу шест одлука о финансирању стручног оспособљавања и усавршавања младих по програму „Прва шанса 2010“ од 2. новембра 2010. године запослио 72 лица у својству приправника; да је, након истека приправничког стажа, са 63 лица закључен уговор о раду на још годину дана; да је преосталих деветоро лица замењено новим лицима; да је шесторо лица замењено због незадовољавајућег рада и залагања; да су остала три лица замењена јер се налазе на трудничком боловању; да су радници на њиховим местима потребни због несметаног одвијања процеса производње; да су уместо поменутих лица запослена лица са евиденције НСЗ, у складу са преузетом уговорном обавезом; да се С. А. налази на трудничком боловању, те како је потребан радник на њеном месту ради несметаног одвијања процеса производње, одлучено је се она замени другим радником, из ког разлога је у радни однос примљена Ж. П..

4. Одредбама Устава, на чију повреду се указује у уставној жалби, утврђено је: да су пред Уставом и законом сви једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације, те да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета (члан 21. ст. 1 – 3.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се сваком јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (члан 36. став 1).

У овој уставносудској ствари од значаја су и одредбе Устава којима је утврђено: да се женама, омладини и инвалидима омогућују посебна заштита на раду и посебни услови рада, у складу са законом (члан 60. став 5.); да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту, у складу са законом, да се мајци пружа посебна подршка и заштита пре и после порођаја (члан 66. ст. 1. и 2).

Одредбама Конвенције Међународне организације рада број 183 о заштити материнства („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 1/10) (у даљем тексту: Конвенција МОП) је прописано: да се ова конвенција примењује на све запослене жене, укључујући и оне у нетипичним облицима зависног рада (члан 2. став 1.); да ће свака чланица, након консултација са организацијама послодаваца и запослених, усвојити одговарајуће мере како би обезбедила да трудне жене или дојиље не морају да обављају послове које је надлежни орган прогласио штетним за здравље мајке или детета, или када се процењује да постоји знатна опасност за здравље мајке или детета (члан 3.); да на основу лекарске потврде или друге одговарајуће

потврде, на основу домаћег закона и праксе, у којој се наводи предвиђени датум порођаја, жена на коју се примењује ова конвенција има право на породилско одсуство у трајању не краћем од 14 недеља (члан 4. став 1). Одредбама члана 8. Конвенције МОР је прописано: да се отпуштање жене са посла за време трудноће и одсуства из чл. 4. или 5. ове конвенције или у периоду након њеног повратка на посао прописаног домаћим законом или прописима сматра незаконитим, осим из разлога који немају везе са трудноћом, порођајем и дојењем као његовом последицом, да терет доказивања да разлози за отпуштање немају везе са трудноћом, порођајем и дојењем сноси послодавац (став 1.); да по истеку породилског одсуства, жена има право да се врати на исто радно место или на одговарајуће радно место са истом платом (став 2). Одредбама члана 9. Конвенције МОР је прописано: да ће свака чланица усвојити одговарајуће мере да би обезбедила да материнство не буде извор дискриминације у области радних односа, укључујући, изузетно од члана 2. став 1. ове конвенције, и могућност запошљавања (став 1.); да мере из претходног става укључују забрану да се од жене која конкурише за посао захтева да се подвргне тесту на трудноћу или да донесе потврду о таквом тесту, осим у случајевима када се домаћим законом или прописима захтева за послове – који су домаћим законом или прописом забрањени или ограничени за труднице или дојиље или када постоји очигледна или знатна опасност по здравље жене и детета (став 2).

Одредбама Закона о раду („Службени гласник РС“, број 24/05, 61/05 и 54/09) (у даљем тексту: ЗОР), који се примењивао у конкретном случају, било је прописано: да је забрањена непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство (члан 18.); да непосредна дискриминација, у смислу овог закона, јесте свако поступање узроковано неким од основа из члана 18. овог закона којим се лице које тражи запослење, као и запослени, ставља у неповољнији положај у односу на друга лица у истој или сличној ситуацији (члан 19. став 1.); да је дискриминација из члана 18. овог закона забрањена, поред осталог, у односу на услове за запошљавање и избор кандидата за обављање одређеног посла, да су одредбе уговора о раду којима се утврђује дискриминација по неком од основа из члана 18. овог закона ништаве (члан 20. став 1. тачка 1) и став 2.); да се не сматра дискриминацијом прављење разлике, искључење или давање првенства у односу на одређени посао када је природа посла таква или се посао обавља у таквим условима да карактеристике повезане са неким од основа из члана 18. овог закона представљају стварни и одлучујући услов обављања посла, и да је сврха која се тиме жели постићи оправдана (члан 22. став 1.); да послодавац може да заснује радни однос са лицем које први пут заснива радни однос, у својству приправника, за занимање за које је то лице стекло одређену

врсту и степен стручне спреме, ако је то као услов за рад на одређеним пословима утврђено законом или правилником, да приправнички стаж траје најдуже годину дана, ако законом није друкчије одређено (члан 47. ст. 1. и 3.); да запослена жена за време трудноће не може да ради на пословима који су, по налазу надлежног здравственог органа, штетни за њено здравље и здравље детета, а нарочито на пословима који захтевају подизање терета или на којима постоји штетно зрачење или изложеност екстремним температурама и вибрацијама (члан 89.); да запослена жена за време првих 32 недеље трудноће не може да ради прековремено и ноћу, ако би такав рад био штетан за њено здравље и здравље детета, на основу налаза надлежног здравственог органа, да запослена жена за време последњих осам недеља трудноће не може да ради прековремено и ноћу (члан 90.); да запослена жена има право на одсуство са рада због трудноће и порођаја (породиљско одсуство), као и одсуство са рада ради неге детета, у укупном трајању од 365 дана (члан 94.); да радни однос, поред осталог, престаје истеком рока за који је заснован (члан 175. тачка 1)); да послодавац може запосленом да откаже уговор о раду ако за то постоји оправдани разлог који се односи на радну способност запосленог, његово понашање и потребе послодавца, поред осталог, ако запослени не остварује резултате рада, односно нема потребна знања и способности за обављање послова на којима ради (члан 179. тачка 1)); да се оправданим разлогом за отказ уговора о раду, у смислу члана 179. овог закона, не сматра, поред осталог, коришћење породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета (члан 183. тачка 2)); да за време трудноће, породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета послодавац не може запосленом да откаже уговор о раду, да запосленом из става 1. овог члана који је засновао радни однос на одређено време може да престане радни однос по истеку рока за који је заснован (члан 187).

Правилником о критеријумима и начину спровођења мера активне политике запошљавања („Службени гласник РС“, бр. 7/10, 3/11 и 6/11 – исправка) је било прописано: да се Правилником ближе уређују критеријуми и начин спровођења мера активне политике запошљавања од стране НСЗ, у складу са законом и Националним акционим планом запошљавања (члан 1.); да активна политика запошљавања представља систем планова, програма и мера усмерених ка повећању запослености и смањењу незапослености (члан 3. став 1.); да мере активне политике запошљавања, усмерене ка унапређењу запослености, које спроводи НСЗ, поред осталог, чине и субвенције за запошљавање (члан 4. тачка 3)).

5. Оцењујући наводе о повреди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, Уставни суд је, полазећи од утврђених чињеница конкретног случаја и уставноправних разлога изнетих у уставној жалби, констатовао да се уставном жалбом, у суштини, указује да парнични судови нису на адекватан начин оценили наводе о акту дискриминације подносиоце приликом запошљавања код туженог, што је последично довело до произвољне примене меродавног материјалног права.

Стога Уставни суд сматра да, приликом оцене основаности навода о повреди права на правично суђење, заправо треба сагледати спроведени парнични поступак као јединствену целину и оценити да ли је он био вођен на начин који је подносиатељки осигурао право на правично суђење гарантовано чланом 32. став 1. Устава, односно да ли је примена процесног и/или материјалног права била произвољна или арбитрерна, чиме би указала на очигледну неправичност у поступању редовних судова, а на штету подносиатељке уставне жалбе.

Поред наведеног, Уставни суд указује да је један од елемената права на правично суђење и право на образложену судску одлуку, које подразумева обавезу суда да наведе јасне, довољне и разумљиве разлоге на којима заснива своју одлуку, чиме се истовремено даје гаранција странци да је суд размотрио њене наводе и доказе које је истакла у поступку и да се таква одлука може испитати по правном средству. При томе, оваква обавеза не значи да је суд дужан да у одлуци да детаљне одговоре на сва постављена питања и изнете аргументе. Мера у којој постоји обавеза давања образложења зависи од природе одлуке и инстанционе надлежности суда који одлуку доноси. Према пракси Европског суда за људска права, приликом оцене да ли образложење судске одлуке задовољава стандарде правичног суђења, потребно је водити рачуна о природи и околностима конкретног случаја (видети пресуду у предмету *Garcia Ruiz* *упротив Шпаније*, представка број 30544/96, од 29. јануара 1999. године), при чему судска одлука не може да буде без икаквог образложења, нити оно сме да буде лапидарног карактера (видети пресуду у предмету *Georgiadis* *упротив Грчке*, представка број 21522/93, од 29. маја 1997. године). Обавеза суда да образложи одлуку не значи да се у одлуци морају дати детаљни одговори на све изнете аргументе (видети пресуду у предмету *Van der Hurk* *упротив Холандије*, представка број 16034/90, од 19. априла 1994. године), а што се посебно односи на образложења одлука судова правног лека у којима су прихваћени аргументи изнети у одлукама нижих судова. Међутим, Уставни суд указује да је за оцену да ли су у тим случајевима испуњени стандарди права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, неопходно сагледати да ли је суд правног лека испитао одлучна питања која су пред њега изнета или се задовољио пуким потврђивањем одлуке нижег суда (видети пресуду у предмету *Helle* *упротив Финске*, представка број 157/1996/776/977, од 19. децембра 1997. године).

Суштина образложења оспорених пресуда (првостепене, другостепене и ревизијске) огледа се у становишту парничних судова да тужени није незаконито поступио када је подносиатељки, након истека периода од годину дана на који је њен радни однос у својству приправника био заснован, отказао уговор о раду и за њено место запослио друго (незапослено) лице са евиденције НСЗ, на основу члана 6. Уговора од 1. марта 2011. године. Парнични судови сматрају да је радни однос подносиатељки престао због истека рока за који је заснован. С друге стране, због чињенице да је подносиатељка била у другом стању, судови сматрају да је тужени, по основу наведеног уговора, био овлашћен да на њено место запосли друго лице са евиденције

НСЗ, упркос уговорној обавези да по истеку стручног оспособљавања од 12 месеци приправнике задржи у радном односу најмање још 12 месеци у истом степену стручне спреме.

Подноситељка је, дакле, у радни однос код туженог примљена на приправнички стаж у трајању од 12 месеци, како би се стручно оспособила за самосталан рад на пословима који одговарају њеној стручној спреми. Према Уговору од 1. марта 2011. године, тужени је имао обавезу да приправнике (укључујући и подносиатељку), по истеку приправничког стажа, задржи у радном односу као запослене на одређено време, најмање још 12 месеци. Тужени је, такође, био у обавези да у својству приправника запосли друго незапослено лице, ако постојећи приправник прекине стручно оспособљавање у току приправничког стажа, у ком случају је НСЗ вршила процену да ли се нови приправник може оспособити за самосталан рад у струци за преостало време.

Из извештаја туженог о реализацији програма стручног оспособљавања и усавршавања младих „Прва шанса 2010“, који је 14. марта 2012. године упутио НСЗ, произлази да је подносиатељка била једна од 72 приправника који су завршили приправнички стаж код туженог, а од којих је тужени са 63 закључио уговоре о раду на период од још 12 месеци. Шесторо приправника, према наведеном извештају, није примљено у радни однос по завршетку приправничког стажа због неостваривања резултата рада у току стручног оспособљавања, а три приправнице (међу њима и подносиатељка) због чињенице да су у току стручног оспособљавања отишле на породилско одсуство. Подносиатељка је током стручног оспособљавања учествовала у процесу рада у периоду од 25. фебруара 2011. године, када је примљена у радни однос, до 2. новембра 2011. године, када је отишла на породилско одсуство.

По схватању Уставног суда, парнични судови су основ по коме је тужени након истека приправничког стажа уместо подносиатељке запослио друго лице на период од 12 месеци, нашли у члану 6. став 2. Уговора од 1. марта 2011. године – престанак радног односа приправника по завршетку приправничког стажа (стручног оспособљавања), износећи јединствен став да је подносиатељки радни однос престао истеком рока за који је заснован. Судови тако, по мишљењу Уставног суда, губе из вида чињеницу да није само подносиатељка (као приправник) засновала радни однос на период од 12 месеци, већ да је то био случај са свих 72 приправника. Међутим, само њих деветоро није закључило уговор о раду на период од још 12 месеци. Разлози за престанак радног односа шесторо приправника, по оцени туженог, огледао се у неостваривању резултата рада током стручног оспособљавања. Уставни суд констатује да је у том периоду ЗОР у члану 179. неостваривање резултата рада прописивао као један од разлога за отказ уговора о раду на иницијативу послодавца. С друге стране, одредбом члана 187. тачка 3) ЗОР је изричито било прописано да се оправданим разлогом за отказ уговора о раду не сматра коришћење породилског одсуства. С тим у вези, Уставни суд закључује да образложења оспорених пресуда не садрже јасне и довољне

разлоге за оцену да је тужени био овлашћен да након истека приправничког стажа подносиоца у радни однос прими друго лице, с обзиром на то да је, по схватању Суда, то овлашћење претходно било условљено престанком радног односа подносиоца, и то не због истека рока на који је радни однос заснован (јер су и сви остали приправници били примљени у радни однос на период од 12 месеци), већ из неког другог законом прописаног разлога.

Уставни суд даље констатује да се судови у образложењима оспорених одлука нису бавили питањем да ли је одлазак подносиоца уставне жалбе на породилско одсуство (2. новембра 2011. године), након више од осам месеци активног обављања приправничке праксе, имао карактер прекида стручног оспособљавања из члана 6. став 1. Уговора од 1. марта 2011. године, или не, тим пре што тужени није одмах запослио неко друго лице у својству приправника (на шта је уговором био овлашћен) након одласка подносиоца на породилско одсуство, а пре истека њеног приправничког стажа. Другим речима, тужени није подносиоца прекинуо приправнички стаж одмах пошто је отишла на породилско одсуство, већ је у радном односу задржао до истека периода за који је приправнички стаж био уговорен. С тим у вези, судови су, по мишљењу Уставног суда, били у обавези да изнесу посебне – уставноправно утемељене разлоге о томе зашто сматрају да у таквој ситуацији, односно у конкретном случају, није било места примени уговорне одредбе којом су биле уређене обавезе туженог по истеку периода стручног оспособљавања, те да ли трудноћа може бити разлог за неизвршење уговорне обавезе на начин како то стоји у акту туженог.

Поред наведеног, Уставни суд посебно наглашава да оспорене пресуде не садрже образложења која задовољавају стандард правичног суђења ни у вези навода којима је подносиоца током парничног поступка указивала на дискриминацију. Наиме, подносиоца се у време истека приправничког стажа налазила на породилском одсуству, а ту чињеницу је тужени у извештају од 14. марта 2012. године навео као једини разлог њене замене другим лицем за евиденције НСЗ. С тим у вези, Уставни суд сматра да су судови морали имати у виду да се у Републици Србији женама у другом стању, било да оне траже запослење или да се већ налазе у радном односу, гарантује посебна заштита, како Уставом и законима, тако и одговарајућим међународним документима, пре свега, потврђеном Конвенцијом МОП, која, према члану 16. став 2. Устава, чини саставни део правног поретка Републике Србије. Мајци се Уставом гарантује посебна подршка и заштита како пре, тако и после порођаја, што, по схватању Уставног суда, такође следи и из одредаба поменуте Конвенције МОП. Безбедни и здрави услови рада, изузимање од готово свих врста „нередовности“ на раду (прековременог рада, ноћног рада, рада на пословима на којима постоји штетно зрачење или изложеност екстремним температурама и слично), плаћено одсуство за време трудноће и порођаја, а и касније због неге детета, које не може бити оправдан разлог за отказ уговора о раду, само су неке од гаранција које су из међународноправног оквира, преко уставних јемстава, преточене у норму ЗОР, системског закона у области радног права. У духу

поменутих гаранција нарочито треба тумачити значење и домашај одредбе члана 18. ЗОР, којом је трудноћа изричито прописана као један од основа за непосредну или посредну дискриминацију лица која траже запослење, односно запослених. Из извештаја туженог од 14. марта 2012. године судови су несумњиво утврдили да је замена подносиоце другим лицем са евиденције незапослених извршена само због чињенице да се она налази на породилском одсуству, а не из неких објективних разлога, као што је то био случај са шесторо приправника, које је тужени заменио због неостваривања резултата рада. Према томе, Уставни суд закључује да су судови били у обавези да се посебно изјасне о томе да ли овакав поступак туженог сматрају актом потенцијалне (не)посредне дискриминације лица које је, према преузетој уговорној обавези, требало примити у радни однос. У вези са тим, Уставни суд посебно указује да став Врховног касационог суда да је подносиоца била у обавези да означи лица у односу на која је стављена у неједнак положај сматра уставноправно неприхватљивим, с обзиром на то да из самог извештаја од 14. марта 2012. године несумњиво произлази да је 63 од укупно 72 приправника тужени примио у радни однос на још 12 месеци, како је и гласила његова уговорна престација, док су подносиоца и још две приправнице замењене другим лицима због чињенице да су се у време истека приправничког стажа налазиле на породилском одсуству.

5.1. Имајући у виду да је уставном жалбом истакнута и повреда начела забране дискриминације из члана 21. Устава, Уставни суд подсећа да се овим уставним одредбама не јемчи ниједно посебно (самостално) људско право, већ је реч о основном начелу на коме, сагласно Уставу, почива остваривање свих Уставом зајемчених људских и мањинских права и слобода. Стога је повреда овог уставног начела увек акцесорне природе, јер мора бити везана за истовремено утврђену повреду или ускраћивање неког одређеног уставног права или слободе. Уставни суд је у Одлуци IY-347/2005 од 22. јула 2010. године, поред осталог, утврдио: да је Уставом гарантована општа забрана дискриминације; да Устав не садржи дефиницију „дискриминације“, али сматра да овај термин треба схватити на начин на који је дефинисан у ставу 7 Општег коментара број 18 (37) Комитета за људска права Организације уједињених нација, усвојеном 1989. године; да по схватању Комитета за људска права, термин „дискриминација“ означава било какво разликовање, искључивање, ограничавање или давање предности засноване на основама као што су раса, боја, пол, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или друштвено порекло, имовина, рођење или други статус, а који за циљ или последицу имају угрожавање или онемогућавање признавања, уживања или остваривања свих права и слобода свих људи под једнаким условима; да, према становишту Уставног суда, разликовање које је засновано на разумном и оправданом основу не представља дискриминацију.

Примењујући напред изнето на конкретан случај, Уставни суд налази да је са уставноправног аспекта спорно да ли је подносиоце, по основу трудноће, ускраћено право на рад. Међутим, како оспорене пресуде, пре

свега пресуда Врховног касационог суда, не садрже образложења која задовољавају стандард правичног суђења у вези навода којима је подносиатељка током парничног поступка указивала на дискриминацију, због чега је изостала и оцена судова о томе да ли је различито поступање према подносиатељки у односу на 63 лица која су задржана у радном односу на још 12 месеци, било засновано на разумном и оправданом основу, Уставни суд је закључио да је на штету подносиатељке уставне жалбе повређено и начело забране дискриминације из члана 21. Устава.

Уставни суд на крају констатује и да су судови приликом одлучивања о тужбеном захтеву подносиатељке очигледни примат дали потребама туженог као послодавца, односно потребама његовог производног процеса, што је послужило као додатни аргумент за изнету оцену. То потврђује и указивање судова на чињеницу да подносиатељка, због чињенице да је била трудна, није могла да учествује у производном процесу. Судови су при том изгубили из вида да је запошљавање приправника на стручном оспособљавању код туженог била мера активне политике запошљавања, коју је НСЗ реализовала у сарадњи са туженим. Активна политика запошљавања у Републици Србији подразумева систем планова, програма и мера усмерених ка повећању запослености и смањењу незапослености. Тужени је запослио подносиатељку и остале приправнике, али је њихове зараде финансирала НСЗ, с циљем да се сва та лица преузму са евиденције незапослених, коју води НСЗ, односно да се радно ангажују. С тим у вези, Уставни суд налази да је примарни циљ програма „Прва шанса 2010“, који је финансирала НСЗ средствима из буџета, било запошљавање лица која чекају на запослење, тј. њихово стручно оспособљавање, а не само унапређење производног процеса туженог, што Уставни суд не спори као критеријум код одабира незапослених лица са евиденције.

На основу изложеног, Уставни суд је оценио да су оспореним пресудама Врховног касационог суда Рев2. 1460/13 од 10. априла 2014. године, Апелационог суда у Новом Саду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године и Основног суда у Кикинди П1. 84/12 од 4. фебруара 2013. године, на штету подносиатељке уставне жалбе повређени и право на правично суђење из члана 32. став 1. и начело забране дискриминације из члана 21. Устава, те је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Уставни суд је оценио да су последице утврђене повреде права такве природе да се могу отклонити само поништајем оспорене пресуде Врховног касационог суда Рев2. 1460/13 од 10. априла 2014. године и одређивањем да исти донесе нову одлуку о ревизији подносиатељке изјављеној против оспорене пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж1. 1121/13 од 23. септембра 2013. године, због чега је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 2. изреке.

7. Одлучујући о захтеву подносиатељке уставне жалбе за накнаду материјалне штете, Уставни суд је имао у виду да је претходно одредио да ће

се штетне последице због учињене повреде права отклонити поништајем оспорене ревизијске пресуде и обавезивањем Врховног касационог суда да поново одлучи о ревизији подносиоце. Полазећи од наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио захтев за накнаду материјалне штете као преурањен, решавајући као у тачки 3. изреке.

Уставни суд није посебно разматрао наводе подносиоце о повреди права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава, имајући у виду да је утврдио повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава.

8. Због значаја за заштиту уставности и законитости права и грађанских слобода, Уставни суд је, на основу члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да се ова одлука објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

9. Полазећи од изнетог, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42а став 1. тачка 5) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

II.– ОБЛАСТ УПРАВНОГ ПРАВА

Одлука Уж-1943/2013 од 13. јануара 2016. године

(повреда права на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба С. С. и утврђује да је у управном поступку који се водио пред Министарством природних ресурса, рударства и просторног планирања у предмету број 952-02-01083/2010-09 (сада предмет Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре) подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

2. Утврђује се право подносиоца уставне жалбе на накнаду нематеријалне штете у износу од 600 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде, у року од четири месеца од дана достављања ове одлуке Министарству.

3. Налаже се надлежном органу државне управе да у року од 30 дана одлучи о жалби привредног друштва „А. –f.“ АД, Б., општина Лебане, изјављеној против решења Републичког геодетског завода – Служба за катастар непокретности општине Лебане број 952-02645/08 од 22. јануара 2009. године.

4. Одбацује се уставна жалба С. С. изјављена против решења Управног суда Ув. 13/2013 од 31. јануара 2013. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. С. С. из Л., преко пуномоћника З. С., адвоката из Л., поднео је, 7. марта 2013. године, Уставном суду уставну жалбу против акта наведеног у тачки 4. изреке, због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава Републике Србије, као и због повреде права на суђење у разумном року, гарантованог истом одредбом Устава, у управном поступку који се водио пред Министарством природних ресурса, рударства и просторног планирања у предмету број 952-02-01083/2010-09.

У уставној жалби се, поред осталог, наводи: да је Општински суд у Лебани одредио извршење на непокретности извршног дужника, те „наложио“ упис забележбе продаје непокретности у катастар непокретности код Републичког геодетског завода – Служба за катастар непокретности Лебане; да је та служба решењем од 30. октобра 2008. године усвојила захтев подносиоца

за упис забележбе, али да је извршни дужник изјавио жалбу против тог решења, након чега је предмет достављен Републичком геодетском заводу; да другостепена одлука није била донета све до средине 2012. године, због чега се подносилац обратио ургенцијом Републичком геодетском заводу, који га је обавестио да није више надлежан за решавање у другом степену и да су списи предмета, заједно са жалбом прослеђени Министарству животне средине, рударства и просторног планирања; да се подносилац 24. септембра 2012. године обратио надлежном министарству другом ургенцијом, захтевајући да тај орган донесе другостепену одлуку, а 9. новембра 2012. поднео је тужбу Управном суду, због „ћутања управе“.

Подносилац уставне жалбе даље наводи да је његова тужба одбачена решењем Управног суда – Одељење у Нишу У. 14681/12 од 13. децембра 2012. године, као изјављена од неовлашћеног лица, а да је оспореним решењем Управног суда одбијен његов приговор којим је побијао наведено решење. Према наводима уставне жалбе, неприхватљив је став Управног суда да подносилац нема активну легитимацију за подношење тужбе због „ћутања управе“, јер није странка у другостепеном поступку. Подносилац, такође, истиче да његов правни интерес проистиче из чињенице да је, због суспензивног дејства изјављене жалбе и неуписивања забележбе у катастру, изгубио својство разлучног повериоца према „А. –f.“ АД, Б., у стечајном поступку, који је над тим привредним друштвом покренут пред Привредним судом у Лесковцу у предмету Ст. 91/10.

Подносилац уставне жалбе указује и на повреду права на суђење у разумном року, учињену непоступањем надлежног министарства по поднетој жалби, „бдући да је од изјављивања жалбе протекло више од две године“.

Уставном жалбом се предлаже да Уставни суд уставну жалбу усвоји, поништи оспорени акт и врати предмет истом суду на поновно одлучивање, те обавезе Управни суд, односно надлежно министарство да му накнаде штету због повреде истакнутих права, као и трошкове поступка пред Уставним судом.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, на основу увида у оспорени акт и осталу достављену документацију, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање ове уставносудске ствари:

Решењем Републичког геодетског завода – Служба за катастар непокретности општине Лебане број 952-02645/08 од 22. јануара 2009. године

дозвољен је упис забележбе – извршење продајом непокретности означене у решењу, ради наплате потраживања утврђеног извршном пресудом Општинског суда у Лебану, у корист подносиоца уставне жалбе и одређено да ће се наведена промена спровести одмах по коначности тог решења. У образложењу решења је констатовано да је подносилац уставне жалбе поднео пријаву за упис решења о извршењу Општинског суда у Лебану И. 457/08 и И. 484/08 од 15. октобра 2008. године и да је утврђено да пријава испуњава законом прописане услове за упис промене. Против наведеног првостепеног решења жалбу је изјавило привредно друштво „А. –f.“ АД, Б., општина Лебане.

Поступајући по ургенцији подносиоца уставне жалбе за доношење другостепеног решења о жалби, Републички геодетски завод – Сектор за правне послове је дописом од 23. јула 2012. године обавестио подносиоца да од 1. јануара 2010. године није надлежан за одлучивање о поднетој жалби, већ Министарство животне средине, рударства и просторног планирања, у коме је предмет заведен под бројем 952-02-01083/2010-09.

Подносилац уставне жалбе се 24. септембра 2012. године обратио Министарству природних ресурса, рударства и просторног планирања, тражећи доношење другостепеног решења о предметној жалби, а 9. новембра 2011. године поднео је тужбу Управном суду због „ћутања администрације“. Решењем Управног суда – Одељење у Нишу У. 14681/12 од 13. децембра 2012. године одбачена је тужба подносиоца уставне жалбе као недозвољена. Оспореним решењем Управног суда Ув. 13/2013 од 31. јануара 2013. године, у ставу 1. диспозитива, одбијен је приговор подносиоца уставне жалбе поднет против наведеног решења Управног суда – Одељење у Нишу. Управни суд је у образложењу оспореног решења најпре констатовао: да је побијаним решењем одбачена тужба подносиоца поднета против туженог Министарства природних ресурса, рударства и просторног планирања, због недоношења решења у правној ствари уписа забележбе у катастру, применом одредбе члана 26. став 1. тачка 4) Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 131/09). Управни суд је, такође, констатовао да је подносилац у приговору навео да је у конкретном случају управни поступак покренут по његовом захтеву, ради уписа забележбе решења о извршењу Општинског суда у Лебану И. 457/08 и И. 484/08 од 15. октобра 2008. године, да је његов захтев усвојен првостепеним решењем Службе за катастар непокретности општине Лебане број 952-02645/08, али да је извршни дужник изјавио жалбу против тог решења. Управни суд је, полазећи од одредаба члана 11. став 1. и члана 26. став 1. тачка 4) Закона о управним споровима, чију је садржину навео, а имајући у виду да је подносилац тужбу поднео због недоношења решења по жалби „А. –f.“ АД, нашао да је правилно побијаним решењем оцењено да подносилац приговора није активно легитимисан за подношење тужбе, с обзиром на то да није подносилац жалбе у наведеном управном поступку.

Решењем Привредног суда у Лесковцу Ст. 91/10 од 30. априла 2010. године отворен је стечајни поступак над „А. –f.“ АД, са седиштем у селу Б., општина Лебане. Према подацима са интернет странице Агенције за

привредне регистре од 21. октобра 2015. године, наведени стечајни поступак још није окончан.

4. Одредбом члана 32. став 1. Устава, на чију повреду се подносилац у уставној жалби позива, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона:

Законом о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима („Службени гласник РС“, бр. 83/92, 53/93, 67/93, 48/94, 12/96, 15/96, 34/01, 25/02 и 101/05), који је био на снази на дан доношења првостепеног решења о дозволи уписа забележбе, било је прописано: да право на непокретности настало уписом у катастар непокретности има правно дејство према трећим лицима од дана уписа (члан 5. став 3.); да су уписи у катастар непокретности – укњижба, предбележба и забележба (члан 58г став 1.); да се забележбом врши упис правних чињеница које се односе на власника непокретности или на саму непокретност, између осталог, постојање забране отуђења или оптерећења непокретности и покретање поступка извршења на непокретности у случајевима прописаним законом којим се уређује извршни поступак (члан 58ђ); да Републички геодетски завод – организациона јединица у општини, доноси решење о дозволи уписа промене на непокретностима у катастарском оперативу, када утврди да су за то испуњени услови прописани овим законом (члан 104.); да се против решења којим се у току одржавања премера и катастра непокретности дозвољава упис промене у катастарском оперативу, као и против решења којим се одбија упис промене, може изјавити жалба у року од 15 дана од дана пријема решења и да о жалби одлучује Републички геодетски завод (члан 105. ст. 1. и 3.); да се упис промена на непокретностима врши кад решење о дозволи уписа постане коначно (члан 106).

Законом о државном премеру и катастру („Службени гласник РС“, број 72/09), који је ступио на снагу 11. септембра 2009. године, прописано је: да у управним пословима државног премера, оснивања и обнове катастра непокретности, оснивања катастра водова, као и њиховог одржавања, решава у првом степену Завод, а у другом степену министарство надлежно за послове просторног планирања и урбанизма – почев од 2. августа 2013. године у другом степену решава министарство надлежно за послове грађевинарства и урбанизма, а од 2. марта 2016. године Републички геодетски завод (члан 11. тач. 1. и 2)); да су странке у поступку уписа – лице у чију корист се одлучује о упису, уписани претходник и свако лице ради заштите својих права или правних интереса (члан 122.); да се упис у катастар непокретности врши даном доношења решења којим је упис дозвољен, уз упис по службеној дужности забележбе ради чињења видљивим да решење о упису није коначно (члан 128. став 1.); да се упис у катастар непокретности врши и на основу другостепеног решења којим се дозвољава упис или

на основу судске одлуке из управног спора, даном пријема другостепеног решења, односно судске одлуке (члан 128. став 2).

Одредбама Закона о стечају („Службени гласник РС“, бр. 104/09, 99/11, 71/12 – Одлука УС и 83/14) прописано је: да су различни повериоци – повериоци који имају заложно право, законско право задржавања или право намирења на стварима и правима о којима се воде јавне књиге или регистри и имају право на првенствено намирење из средстава остварених продајом имовине, односно наплате потраживања на којој су стекли то право (члан 49. став 1.); да различна права стечена извршењем или обезбеђењем за последњих 60 дана пре дана отварања стечајног поступка ради принудног намирења или обезбеђења престају да важе и такви повериоци нису различни повериоци, а на основу решења стечајног судије, надлежни орган који води одговарајуће јавне књиге, дужан је да изврши брисање овако стечених различних права (члан 49. став 3).

Законом о извршном поступку („Службени гласник РС“, број 125/04), који се примењивао на дан доношења решења којим је одређено извршење на спорној непокретности, било је прописано: да кад су испуњени услови за доношење решења о извршењу и за спровођење извршења, суд је дужан да донесе решење о извршењу и предузима радње спровођења извршења (члан 7.); да се извршење на непокретности спроводи забележбом решења о извршењу у јавну књигу, утврђењем вредности непокретности, продајом непокретности и намирењем извршних поверилаца из износа добијеног продајом (члан 99.); да ће се у јавној књизи извршити забележба решења о извршењу, односно други одговарајући упис предвиђен прописима о упису права на непокретностима у јавне књиге, те да тим уписом извршни поверилац стиче право да своје потраживање намири из непокретности и у случају да треће лице касније стекне на истој непокретности право својине, а да извршни поверилац који је предложио извршење, а није раније стекао заложно право, стиче уписом решења о извршењу право да се из непокретности намири пре лица које је доцније стекло на тој непокретности заложно право или право на намирење (члан 102. ст. 1, 2. и 3).

Одредбама важећег Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је: да се овим законом обезбеђује судска заштита појединачних права и правних интереса и законитост решавања у управним и другим Уставом и законом предвиђеним појединачним стварима (члан 1.); да тужилац у управном спору може да буде физичко, правно или друго лице, ако сматра да му је управним актом повређено неко право или на закону засновани интерес (члан 11. став 1.); да се управни спор може покренути и када надлежни орган о захтеву, односно жалби странке није донео управни акт, под условима предвиђеним овим законом (члан 15.); да ако другостепени орган, у року од 60 дана од дана пријема жалбе или у законом одређеном краћем року, није донео решење по жалби странке против првостепеног решења, а не донесе га ни у даљем року од седам дана по накнадном захтеву странке поднетом другостепеном органу, странка по истеку тога рока може поднети тужбу због недоношења захтеваног акта (члан 19. Закона); да ће

судија појединац решењем одбацити тужбу и ако утврди да се управним актом који се тужбом оспорава не дира очигледно у право тужиоца или у његов на закону засновани интерес (члан 26. став 1. тачка 4)).

Одредбама Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97, 31/01 и 30/10) прописано је: да ако орган против чијег је решења допуштена жалба не донесе решење и не достави га странци у прописаном року, странка има право на жалбу као да је њен захтев одбијен (члан 208. став 2).

5. Подносилац уставне жалбе сматра да му је у оспореном поступку уписа забележбе предметног решења о извршењу повређено право на суђење у разумном року, будући да надлежно министарство није поступало по жалби извршног дужника дуже од две године.

Уставни суд је утврдио да је оспорени поступак у коме се одлучује о жалби привредног друштва „А. –f.“ АД изјављеној против решења Службе за катастар непокретности општине Лебане број 952-02645/08 од 22. јануара 2009. године започео пред Републичким геодетским заводом, а настављен пред министарством надлежним за послове грађевинарства и урбанизма и да траје већ шест година, што указује на то да није окончан у оквиру разумног рока. Међутим, имајући у виду да је појам разумне дужине трајања поступка релативна категорија која зависи од низа чинилаца, а, пре свега, од сложености правних питања и чињеничног стања у конкретном поступку, понашања подносиоца уставне жалбе, поступања управних органа, односно судова који воде поступак, као и значаја истакнутог права за подносиоца, Уставни суд при одлучивању о повреди права на суђење у разумном року испитује да ли су и у којој мери наведени критеријуми утицали на дуго трајање поступка.

Уставни суд је оценио да овај предмет није чињенично комплексан, нити се у њему постављају сложена правна питања.

Уставни суд налази да подносилац уставне жалбе има легитиман интерес да надлежни другостепени орган одлучи о жалби коју је поднело привредно друштво „А. –f.“ АД у оквиру стандарда разумног рока. Полазећи од чињеница утврђених у овом управносудском поступку, Уставни суд је констатовао да Општински суд у Лебану није по службеној дужности спровео забележбу предметног решења о извршењу на непокретности извршног дужника, да је решење Службе за катастар непокретности Лебане којим се дозвољава упис те забележбе донето по пријави подносиоца уставне жалбе и да је против наведеног решења жалбу изјавио извршни дужник. С обзиром на то да права на непокретностима имају правно дејство према трећим лицима од дана уписа и да се упис промена на непокретностима вршио кад решење о дозволи уписа постане коначно, сагласно члану 106. Закона о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима, а имајући у виду да о изјављеној жалби није била донета одлука до подношења тужбе подносиоца уставне жалбе, као лица у чију корист се одлучује о упису, Уставни суд налази да подносилац уставне жалбе има правни интерес да се благовремено одлучи о жалби странке која је уписана као носилац права на спорној непокретности, посебно имајући у виду правно дејство жалбе на упис права у том поступку.

Уставни суд оцењује да је непоступање другостепеног органа искључиви разлог дугог трајања оспореног поступка и да неактивност тог органа у периоду од шест година не може бити оправдана чињеницом да је у наведеном периоду два пута мењана надлежност органа управе који је надлежан за одлучивање о предметној жалби.

Оцењујући понашање подносиоца уставне жалбе, Уставни суд је утврдио да он у току оспореног поступка није имао на располагању процесноправно средство против „ћутања администрације“, будући да је тужбу због недоношења решења у другостепеном поступку могло поднети само привредно друштво „А. –f.“ АД, као странка која је изјавила жалбу против првостепеног управног акта. Упркос томе, подносилац уставне жалбе је показао активност подношењем две ургенције за доношење решења, али тиме није успео да издејствује убрзање поступка.

Имајући у виду све напред наведено, Уставни суд је оценио да је у управном поступку који се водио пред Министарством природних ресурса, рударства и просторног планирања у предмету број 952-02-01083/2010-09 (сада предмет Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре) повређено право подносилаца уставне жалбе на суђење у разумном року зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. Стога је Суд, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, др. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), усвојио уставну жалбу и одлучио као тачки 1. изреке.

6. На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 2. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоцу уставне жалбе због утврђене повреде права на суђење у разумном року оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 600 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је имао у виду трајање предметног поступка, а узео је у обзир праксу овога суда и праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном лицу пружа одговарајуће задовољење. С обзиром на то да је Законом о допуни Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 103/15) прописан рок од четири месеца за извршење одлуке Уставног суда којим је утврђено право на накнаду материјалне/нематеријалне штете, то је Суд у другом делу тачке 2. изреке одредио да се досуђена висина накнаде нематеријалне штете подносиоцу уставне жалбе исплати на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде, у року од четири месеца од дана достављања ове одлуке Министарству.

7. На основу одредбе члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 3. изреке наложио надлежном органу државне управе да у року од 30 дана одлучи о жалби привредног друштва „А. –f.“ АД, Б., општина Лебане, изјављеној против решења Републичког геодетског завода – Служба за катастар непокретности општине Лебане број 952-02645/08 од 22. јануара 2009. године.

8. Испитујући наводе уставне жалбе у делу у коме је изјављена против решења Управног суда Ув. 13/2013 од 31. јануара 2013. године, Уставни суд је оценио да у уставној жалби нису наведени уставноправни разлози који би указивали на то да је оспорено решење донето уз произвољну или дискриминациону примену права, чиме би се указало на очигледну арбитрерност и неправичност у поступању Управног суда, а на штету подносиоца уставне жалбе, што би довело до повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава. По оцени Уставног суда, наводи уставне жалбе о повреди права на правично суђење заснивају се на тврдњи да је подносилац имао правни интерес да надлежни орган одлучи о жалби коју је изјавио извршни дужник против решења о дозволи уписа забележбе, јер је „због неуписивања забележбе у катастру изгубио својство разлучног повериоца“ према „А.-ф.“ АД, Б., општина Лебане, у стечајном поступку који је отворен над тим привредним друштвом. Међутим, будући да се као тужилац у управном спору покренутом „због ћутања администрације“ може појавити само странка о чијој жалби у управном поступку није одлучено, Уставни суд налази да је уставноправно прихватљиво становиште Управног суда да подносилац уставне жалбе није активно легитимисан за подношење тужбе, с обзиром на то да није подносилац жалбе у наведеном управном поступку.

Полазећи од наведеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, у овом делу одбацио уставну жалбу, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, као у тачки 4. изреке.

9. У погледу захтева подносиоца уставне жалбе за накнаду трошкова на име састава уставне жалбе, Уставни суд подсећа да је у својој досадашњој пракси више пута разматрао наведено питање, те да је заузео став да у смислу члана 6. Закона о Уставном суду нема услова за накнаду трошкова поступка пред Уставним судом. С тим у вези, Уставни суд се позива на образложење које је дато у Одлуци Уж-633/2011 од 8. маја 2013. године (видети интернет страницу Уставног суда на: www.ustavni.sud.rs).

10. На основу изложеног и одредаба 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-2188/2012 од 25. фебруара 2016. године (,Службени гласник РС“, број 32/16)
(повреда њрава на њравично суђење и њрава на суђење у разумном року из члана 32. став 1. Устава)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба В. Ј. и утврђује да је пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12 од 16. јануара 2015. године подносиоцу

уставне жалбе повређено право на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава.

2. Поништава се пресуда Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12 од 16. јануара 2015. године и одређује да исти суд донесе нову одлуку о тужби подносиоца В. Ј. поднетој против решења Жалбене комисије Владе број 120-01-506/2012-01 од 20. маја 2012. године.

3. Одлука из тачке 2. има правно дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12 од 16. јануара 2015. године, а налазе се у истој правној ситуацији као и подносилац В. Ј., сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду.

4. Усваја се уставна жалба Г. П., С. С., Р. Н., Р. З., Р. Д., М. С., М. Т., Д. В., Д. Ј., З. М., Ж. Н., Д. П., М. Н., Х. М., М. Р., Р. М., Ж. М., Д. Р., Б. К., М. Н., Ј. Н., Ч. К., В. П., Р. Д., С. С., Р. Ђ., Д. Т., З. Б., Н. Т., С. Ј., С. Ш., Д. В., С. Б., Д. М., С. Т. Д., Д. Ј., З. Ј., М. П., М. Р., Р. М., М. С., Љ. Д., Д. Б., З. С., М. М., М. Л., М. Б., Р. Ј., С. С., О. Б., М. В., Ж. Ђ., Љ. С., М. Л., Д. Р., Д. С., Р. К., М. М., Г. Т., М. С., М. Ј., С. М., В. М., Р. М. и Љ. П. и утврђује да је у управном поступку који је вођен пред Министарством унутрашњих послова – Полицијска управа у Шапцу у предмету број 120-29/12 подносиоцима уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, док се уставна жалба у преосталом делу одбацује.

5. Утврђује се право подносилаца уставне жалбе наведених у тачки 4. на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 400 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде, у року од четири месеца од дана достављања ове одлуке Министарству.

О б р а з л о ж е њ е

1. В. Ј. из Ш., М. П. из В. и остали подносиоци наведени у тачки 4. изреке поднели су, 15. марта 2013. године, преко пуномоћника Ј. М., адвоката из В., уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, у управном поступку који је вођен пред Министарством унутрашњих послова – Полицијска управа у Шапцу у предмету број 120-5/2008, у поступку који вођен пред Уставним судом у предмету Уж-2608/2009 и у управном поступку који је вођен у извршењу Одлуке Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године.

У уставној жалби је детаљно описан ток оспореног поступка почев од 6. октобра 2006. године када су подносиоци уставне жалбе поднели захтев првостепенем органу за исплату додатака на плату за прековремени рад, рад на дане државних и верских празника и ноћни рад. Наведено је се да се поступак налази у фази одлучивања о тужби пред Управним судом у предмету У. 8775/12. Имајући у виду да у конкретном поступку није било сложених правних, већ само чињеничних питања, те да нису допринели дужем трајању поступка, подносиоци сматрају да им је повређено право на суђење у разумном року.

Предложено је да Уставни суд утврди повреду права на суђење у разумном року и права на правично суђење, наложи окончање поступка и утврди право подносиоцима на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 600 евра.

В. Ј. из Ш. поднео је 12. фебруара 2015. године, преко истог пуномоћника, уставну жалбу против пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12 од 16. јануара 2015. године, због повреде права на правично суђење, на једнаку заштиту права и на правичну накнаду за рад, зајемчених одредбама члана 32. став 1, члана 36. став 1. и члана 60. став 4. Устава. Поводом ове уставне жалбе формиран је предмет Уж – 1051/2015.

У тој уставној жалби је, између осталог, наведено: да је подносилац у периоду од 11. октобра 2003. до 11. октобра 2006. године радио прековремено, ноћу и на дане државних и верских празника, а да му за то није исплаћивана накнада, односно да је увек примао исту плату, без обзира на број часова проведених на раду; да управни органи нису утврдили колико часова је подносилац радио прековремено, ноћу и на дане државних и верских празника и да ли му је то плаћено; да су управни органи до закључка о наводном увећању коефицијента подносиоца дошли упоређивањем са коефицијентом плате запосленог са истим степеном стручне спреме, али који обавља различите послове, није у истом платном разреду са подносиоцем и нема исти основни коефицијент радног места; да је Управни суд у оспореној пресуди нашао да је правилно поступио тужени орган када се позвао на одредбе раније важећег Закона о унутрашњим пословима и Закона о полицији, не утврдивши да ли су уопште ти прописи примењени у пракси; да се у конкретној ситуацији ради о погрешној примени материјалног права, јер је наведеним законима одређено које категорије запослених имају право на увећање зараде, а да су средства опредељена из буџета Републике Србије у Министарству унутрашњих послова, супротно законским одредбама, равномерно распоређена на све запослене, па и на оне који у свом раду немају наведене облике нередовности.

Подносилац истиче да већ други пут подноси уставну жалбу против правноснажне пресуде надлежног суда донете у истој правној ствари. У том смислу се позива на Одлуку Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године, којом је усвојена његова уставна жалба, поништена пресуда Врховног суда Србије У. 2458/08 од 13. маја 2009. године и одређено да Управни суд поново одлучи о тужби подносиоца поднетој против коначног решења Жалбене комисије Владе. Иако је Управни суд у пресуди У. 28908/10 од 1. децембра 2011. године наложио Жалбеној комисији Владе да отклони недостатке на које је указао Уставни суд, подносилац сматра да управни органи у поновном поступку нису поступили по налогу суда, а да је упркос томе, Управни суд у оспореној пресуди нашао да је коначно решење законито.

Предложено је да Уставни суд усвоји уставну жалбу и да утврди да су оспореном пресудом повређена означена уставна права, као и да одлука има дејство и на остале странке у управном спору.

2. Уставни суд је, сагласно одредбама члана 43. ст. 1. и 3. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), спојио предмет Уж-1051/2015 са предметом Уж-2188/2013 и поступак водио под бројем раније формираног предмета Уж-2188/2013.

3. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поступак по уставној жалби се, у смислу члана 175. став 3. Устава, уређује законом.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

4. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у списе предмета Министарства унутрашњих послова (у даљем тексту: МУП) – Полицијска управа у Шапцу број 120-29/12, као и документацију приложену уз уставну жалбу, те је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

4.1. Подносиоци уставне жалбе су, 6. октобра 2006. године, поднели захтев првостепеном органу за исплату додатака на плату, односно за прековремени, ноћни и рад на дане државних и верских празника, у периоду од 6. октобра 2003. године до 6. октобра 2006. године.

Првостепени орган је 22. јануара 2008. године донео решење број 120-5 којим је захтев подносилаца (изузев подносиоца М. П.) одбијен као неоснован. Подносиоци су против овог решења изјавили жалбу, која је решењем другостепеног органа број 120-01-31/2008-01 од 26. фебруара 2008. године одбијена као неоснована. Против наведеног коначног решења, подносиоци су поднели тужбу Врховном суду Србије, која је одбијена пресудом тог суда У. 2458/08 од 13. маја 2009. године.

Подносилац В. Ј. је против означене пресуде изјавио уставну жалбу, која је Одлуком Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године усвојена, те је утврђено да је том пресудом повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије. Истом одлуком је поништена наведена пресуда и одређено да Управни суд донесе нову одлуку по тужби подносиоца изјављеној против решења Жалбене комисије Владе број 120-01-31/2008-01 од 26. фебруара 2008. године, као и да Одлука Уставног суда има дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу, а налазе се у истој правној ситуацији. Одлука Уставног суда достављена је 5. новембра 2010. године Управном суду.

У образложењу ове одлуке Уставног суда је, поред осталог, наведено: да су у поступку који је претходио уставносудском морали бити оцењени наводи подносиоца изнети у жалби у управном поступку, а потом у тужби

у управном спору, да се увећање коефицијента плате од 30 % односило на све запослене у МУП, па и на оне који нису радили прековремено, ноћу и на дане државних и верских празника, односно да ово увећање није обухватило додатке на плату по претходно наведеним основима; да је, с тим у вези, у управном поступку и управном спору морала бити утврђена чињеница да ли је коефицијент за обрачун плате увећан за 30 % свим запосленима у МУП, односно да ли је прековремени рад, рад на дан државног и верског празника и рад ноћу вреднован при утврђивању коефицијента; да из одредаба раније важећег Закона о унутрашњим пословима произлази да прековремени рад, рад на дан државног и верског празника и рад ноћу нису били посебно наведени као основи за увећање коефицијента, нити је била искључена примена других прописа о увећаној заради; да из одредаба Закона о полицији произлази да запосленима у Министарству прековремени рад, рад ноћу и рад на дане државних и верских празника вреднују увећањем коефицијента, тако да се на њих не примењују одредбе општих радноправних прописа о увећаној заради; да уколико решењем Министарства, донетим у режиму Закона о полицији, запосленом није утврђен коефицијент за обрачун плате од 30 до 50% номинално већи од коефицијента за друге државне службенике, запосленом не може бити ускраћено право на увећану зарату коју за рад на дан празника, рад ноћу, рад у сменама и прековремени рад имају сви запослени у Републици.

4.2. Поступајући у извршењу Одлуке Уставног суда, Управни суд – Одељење у Крагујевцу је, на седници одржаној 1. децембра 2011. године, донео пресуду У. 28908/10, којом је уважио тужбу подносилаца и поништио решење Жалбене комисије Владе број 120-01-31/2008-01 од 26. фебруара 2008. године.

Жалбена комисија Владе је, у извршењу пресуде Управног суда, донела решење број 120-01-1594/2011-01 од 13. јануара 2012. године, којим је усвојена жалба подносилаца, поништено првостепено решење и предмет враћен првостепеном органу на поновни поступак. Другостепени орган је указао првостепеном органу да је потребно утврдити следеће чињенице: да ли коефицијент радног места сваког жалиоца понаособ у себи садржи све елементе који се тичу различитих основа вредновања (посебних услова рада, тежине и природе задатака и послова радног места, као и накнаду за прековремени рад, ноћни рад и рад у дане празника); да ли је коефицијент за обрачун плате увећан за 30% свим запосленима у МУП; да ли је прековремени рад, ноћни рад и рад у дане државних празника вреднован при утврђивању коефицијента; да се у списима предмета морају налазити појединачна решења из којих би се могло утврдити да су жалиоци остварили право на коефицијенте који су од 30 до 50% номинално већи од коефицијената за друге државне службенике.

Првостепени орган је, у поновном поступку, донео решење број 120-10/12 од 10. фебруара 2012. године, којим је одбио као неоснован захтев подносилаца (изузев подносиоца М. П.).

У поступку по жалби изјављеној против наведеног првостепеног решења, Жалбена комисија Владе је 30. марта 2012. године донела решење

број 120-01-365/2012-01, којим је поништила решење првостепеног органа и предмет вратила на поновни поступак. Понављајући примедбе из свог ранијег решења, другостепени орган је додао да се из појединачних решења, на која се позвао првостепени орган, не може закључити да су жалиоци остварили право на коефицијент који је од 30 до 50% већи од коефицијента за друге полицијске службенике.

Првостепени орган је потом донео решење број 120-29/12 од 11. априла 2012. године, којим је поново одбио као неоснован захтев подносилаца (изузев подносиоца М. П.). У образложењу тог решења је наведено да је извршен увид у „решења о плати сваког појединачног подносиоца захтева“, која су потом набројана. (Уставни суд је приметио да за подносиоце захтева С. М., М. Б. и Д. Ј. у образложењу првостепеног решења нису наведена решења о утврђивању коефицијента.)

Првостепени орган је навео да је извршио упоређивање укупног коефицијента плате сваког од подносилаца захтева из наведених решења са укупним коефицијентом плате упоредног радника С.Ђ., запослене на административно-техничким пословима у Одсеку за вођење прекршајног поступка Одељења саобраћајне полиције Полицијске управе у Шапцу, која има исти степен стручне спреме и исто звање као и подносиоци захтева, али нема нередовности у раду у виду прековременог рада, рада ноћу и рада на дан празника који је нерадни дан. Наведеном упоредном раднику је решењем број 120-2008/2006 од 19. априла 2006. године утврђен укупан коефицијент плате у висини 4,65, а решењем број 120-2008/2006 од 29. новембра 2006. године укупан коефицијент плате у висини 12,35. Полазећи од изложеног, првостепени орган је закључио да су подносиоци захтева у периоду за који потражују исплату додатка на плату, већ остварили право на увећање основног коефицијента и то не мање од 30% на месечном нивоу.

Првостепени орган је оценио да се, након ступања на снагу Закона о полицији, увећањем коефицијента за обрачун плате за 30 до 50% вреднују посебни услови рада (рад на дан празника који је нерадни дан, ноћни рад, прековремени рад и друге нередовности у раду), тако да се на запослене у МУП не примењују одредбе општих радноправних пописа о увећаној заради. Тај орган је оценио да је иста правна ситуација постојала и у време важења Закона о унутрашњим пословима, када је увећање коефицијента за обрачун плате за најмање 30% у себи обухватало и права по основу наведених посебних услова рада. Стога је првостепени орган закључио да су подносиоци захтева већ остварили право на увећање зараде по основу посебних услова рада, те да би усвајањем предметног захтева, они два пута наплатили исто потраживање.

Жалбена комисија Владе је решењем број 120-01-506/2012-01 од 20. маја 2012. године одбила као неосновану жалбу подносилаца изјављену против наведеног првостепеног решења.

Оспореном пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12 од 16. јануара 2015. године одбијена је тужба подносилаца поднета против наведеног другостепеног решења. Приликом оцене законитости коначног

решења и навода тужбе, Управни суд се у оспореној пресуди позвао искључиво на одредбе чл. 146. и 147. Закона о полицији. Тај суд је посебно оценио да су неосновани наводи тужбе да је оспорено решење донето на основу погрешно утврђеног чињеничног стања. Ово из разлога што се упоређивањем решења о утврђивању коефицијента плате подносилаца и „упоредних радника“, са истом стручном спремом, који раде на пословима радног места који немају додатак на плату за прековремени рад, рад на дан државног и верског празника и рад ноћу, може утврдити да су подносиоци, за период за који потражују исплату додатка на плату, већ остварили право на увећање коефицијента, и то не мање од 30% на месечном нивоу, односно право на коефицијенте који су 30 до 50 % номинално већи од коефицијената за „друге полицијске службенике са којима је вршено упоређивање“. У образложењу оспорене пресуде је, такође, наведено да је суд ценио и остале наводе тужбе, али је нашао да они не доводе у сумњу законитост оспореног решења.

5. Одредбом члан 32. став 1. Устава, на чију се повреду позива у уставној жалби, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Законом о унутрашњим пословима („Службени гласник РС“, бр. 44/91, 79/91, 54/96, 17/99, 33/99, 25/2000, 8/01 и 106/03), који је, поред осталог, уређивао и питања из области радних односа запослених у МУП, укључујући и плате и накнаде радника тог министарства, било је прописано: да се на раднике МУП примењују прописи о државној управи, радним односима, здравственом, пензијском и инвалидском осигурању и образовању, ако овим законом није друкчије одређено (члан 32.); да се због посебних услова рада, тежине и природе задатака и послова, овлашћеним службеним лицима и радницима на одређеним дужностима обезбеђују за најмање 30 одсто увећана средства за плате у односу на средства која се обезбеђују за остале раднике МУП и раднике других министарстава (члан 47. став 1.); да се звање, напредовање, плате и накнаде овлашћених службених лица и радника на одређеним дужностима и друга питања из радних односа, уређују прописом министра у складу са законом (члан 48).

Одредбама Закона о платама у државним органима и јавним службама („Службени гласник РС“, број 34/01), које су се примењивале на постављена и запослена лица у министарствима до 1. јануара 2007. године, када је почео да се примењује Закон о платама државних службеника и намештеника („Службени гласник РС“, бр. 62/06, 63/06, 115/06 и 101/07) било је прописано: да се плате изабраних, именованих и постављених лица из члана 1. овог закона утврђују на основу основице за обрачун плата, коефицијента који се множи основицом, додатка на плату и обавеза које запослени плаћа по основу пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање, у складу са законом (члан 2.); да основицу за обрачун плата утврђује Влада, осим за председника Републике, народне посланике и именована, постављена и запослена лица у службама председника Републике и Народне скупштине

Републике Србије (члан 3. став 1.); да коефицијент изражава сложеност послова, одговорност, услове рада и стручну спрему и да коефицијент садржи и додатак на име накнаде за исхрану у току дана и регреса за коришћење годишњег одмора (члан 4).

Одредбама члана 5. овог закона било је прописано да додатак на плату, између осталог, припада за дежурство и друге случајеве рада дужег од пуног радног времена одређене прописима (прековремени рад), рад на дан државног и верског празника и рад ноћу (између 22,00 и 6,00 часова наредног дана), ако такав рад није вреднован при утврђивању коефицијента, као и да се додатак на плату обрачунава и исплаћује у висини утврђеној Општим колективним уговором (став 1. тач. 2), 3) и 5) и став 2).

Закон о унутрашњим пословима је престао да важи 29. новембра 2005. године, ступањем на снагу Закона о полицији („Службени гласник РС“, број 101/05). Одредбама Закона о полицији, уређена су, поред осталог, и питања начина утврђивања плата и коефицијената за обрачун плата полицијских службеника и других запослених у МУП.

Према одредби члана 146. став 1. Закона о полицији, полицијски службеници и други запослени у Министарству имају право на плату која се састоји од основице коју утврђује Влада и основног и додатног коефицијента у односу на звање, посебне услове рада, опасност, одговорност и сложеност послова. Члан 147. истог закона прописује: да се због посебних услова рада, опасности по живот и здравље, одговорности, тежине и природе послова, рада на дан празника који је нерадни дан, ноћног рада, рада у сменама, прековременог рада, дежурстава, приправности и других видова нередовности у раду, запосленима у Министарству могу утврдити коефицијенти за обрачун плате који су од 30 до 50 одсто номинално већи од коефицијената за друге државне службенике, а у висини масе средстава потребних за исплату додатних коефицијената из члана 146. став 1. овог закона (став 1.); да се на права и обавезе проистекле из напред наведених посебних услова рада не примењују одредбе општих радно-правних прописа о увећаној заради (став 3). Прелазним и завршним одредбама Закона о полицији је прописано: да до доношења акта о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству у складу са овим законом и решења о распоређивању на радно место у складу са тим актом или доношења другог решења у складу са законом, запослени у Министарству на дан ступања на снагу овог закона настављају да раде на истим радним местима и задржавају чинове, односно звања и плате према досадашњим прописима и другим актима (члан 194.); да ће се акт о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места и решења из члана 194. овог закона донети у року од годину дана од дана ступања на снагу овог закона (члан 195).

Правилником о платама радника МУП (СТ 09 стр. пов. број 021-992/96-1 од 5. априла 1996. године, СТ 09 стр. пов. број 021-1337/97 од 21. марта 1997. године, СТ 09 стр. пов. број 021-3070/97 од 27. јуна 1997. године, СТ 09 стр. пов. број 021-1424/98 од 28. фебруара 1998. године, ДТ 09 број 3138/99 од 31. децембра 1999. године, ДТ 09 број 021-791/2001 од 19. фебруара 2001. године,

ДТ 01 број 3644/2003 од 19. маја 2003. године, 01 стр. пов. број 3644/2003-1 од 31. јула 2003. године, 01 број 7094/2003 од 25. септембра 2003. године, 01 стр. пов. број 7779/2003 од 22. октобра 2003. године, 01 стр. пов. број 8383/2004 од 30. септембра 2004. године и од 14. јануара 2005. године), који је примењивао на обрачун и исплату плата закључно са новембром 2005. године, било је прописано: да запослени у Министарству унутрашњих послова има право на коефицијент који се одређује према платној групи или платном разреду у који се радно место разврстава (члан 2.); право на увећање тог коефицијента за 30% (члан 3.); право на додатни коефицијент плате (члан 4.) и право на коефицијент по основу звања, односно чина који запослени има (члан 5).

Правилником о платама радника МУП 01 број 15070/05 од 28. новембра 2005. године, који је донет на основу члана 48. Закона о унутрашњим пословима и члана 10. Закона о платама у државним и јавним службама, а који је се примењивао од обрачуна и исплате плате за децембар 2005. године, било је прописано: да се у оквиру платних група и платних разреда, за послове радног места, утврђује висина коефицијента (члан 2.); да се висина коефицијента за послове радног места утврђена у члану 2. овог правилника, увећава за 30% (члан 3.); да се због посебних услова, тежине и природе задатака и послова утврђују додатни коефицијенти (члан 5).

Правилником о платама запослених у МУП СТ 01 стр. пов. број 4908/06-4 од 26. јуна 2006. године, који се примењивао на обрачун и исплату плате почев од јула 2006. године, прописано је: да се овим правилником, у складу са законом и колективним уговором, уређују плате запослених у МУП-у утврђивањем висине коефицијената, као и појединачно месечно умањење, односно увећање коефицијената (члан 1.); да су коефицијенти из члана 1. овог правилника основни и додатни, да се основни коефицијент утврђује за послове радног места, а додатни коефицијент се утврђује у односу на послове радног места, посебне услове рада, одговорност и сложеност послова, као и звање, односно чин (члан 2. ст. 1, 2. и 3). Чланом 3. Правилника су утврђени основни коефицијенти у оквиру 33 платна разреда, тако да сваки од платних разреда има одређену висину коефицијента која је утврђена самим Правилником, и то је основни коефицијент радног места, док је чланом 4. прописано да су платни разреда, односно основни коефицијенти и додатни коефицијенти за радна места у МУП-у утврђени у Прилогу који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део (у табели која чини описани прилог на свим радним местима поред основног коефицијента одређен је и додатни коефицијент). Чланом 7. Правилника утврђени су додатни коефицијенти за звања, односно чин.

Законом о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10) прописано је: да се поступак мора водити без одуговлачења и са што мање трошкова за странку и друге учеснике у поступку, али тако да се прибаве сви докази потребни за правилно и потпуно утврђивање чињеничног стања и за доношење законитог и правилног решења (члан 14.); да ако орган против чијег је решења

допуштена жалба не донесе решење и не достави га странци у прописаном року, странка има право на жалбу као да је њен захтев одбијен (...) (члан 208. став 2.); да кад другостепени орган утврди да су у првостепеном поступку одлучне чињенице непотпуно или погрешно утврђене, да се у поступку није водило рачуна о правилима поступка која су од утицаја на решење ствари, или да је диспозитив побијаног решења нејасан или је у противречности са образложењем, он ће допунити поступак и отклонити наведене недостатке сам или преко првостепеног органа или замољеног органа да ако другостепени орган нађе да се на основу чињеница утврђених у допуњеном поступку управна ствар мора решити друкчије него што је решена првостепеним решењем, он ће својим решењем поништити првостепено решење и сам решити управну ствар (члан 232. став 1).

Законом о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је: да се управни спор може покренути и када надлежни орган о захтеву, односно жалби странке није донео управни акт, под условима предвиђеним овим законом (члан 15.); да ако другостепени орган, у року од 60 дана од дана пријема жалбе или у законом одређеном краћем року, није донео решење по жалби странке против првостепеног решења, а не донесе га ни у даљем року од седам дана по накнадном захтеву странке поднетом другостепеном органу, странка по истеку тога рока може поднети тужбу због недоношења захтеваног акта (члан 19. став 1). Уставни суд је у Решењу IУз-107/2011 од 24. новембра 2011. године заузео став да се на подношење тужбе због двоструког ћутања управе могу применити рокови и услови за подношење тужбе због недоношења решења по жалби против негативног првостепеног решења прописани у ставу 1. члана 19. Закона.

6. Уставни суд је констатовао да подносилац В. Ј. наводе о повреди права на правично суђење, поред осталог, образлаже тврдњом да је након доношења Одлуке Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године и поништаја пресуде Врховног суда Србије У. 2458/08 од 13. маја 2009. године, Управни суд донео 16. јануара 2015. године оспорену пресуду У. 8775/12, којом је поново, као и раније поништеном пресудом, одбио тужбу, јер је оценио да је подносилац остварио право на увећање коефицијента по основу прековременог рада, рада ноћу и рада на дан празника, због чега нема право на исплату додатка на плату по тим основима.

Имајући у виду изнето, Уставни суд најпре констатује да је одредбама члана 166. Устава утврђено да је Уставни суд самосталан и независан државни орган који, поред осталог, штити и обезбеђује заштиту људских и мањинских права и слобода, те да се непосредна уставносудска заштита појединца, у складу са чланом 170. Устава, обезбеђује и остварује у поступку по уставној жалби пред Уставним судом.

Уставни суд даље констатује да је одредбама члана 171. Устава утврђено да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, те да Уставни суд може одредити начин извршења своје одлуке, као и да је одредбом члана 104. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, др. 109/07, 99/11, 18/13– Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), поред

осталог, прописана обавеза државних и других органа да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда. С тим у вези, Суд даље указује да је, на основу члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, овлашћен да у поступку по уставној жалби, као начин отклањања штетних последица, поништи одлуку суда којом је повређено право на правично суђење подносиоца и одреди доношење нове одлуке од стране надлежног суда. Ово даље значи да у ситуацији када је због утврђене повреде права поништена одлука надлежног суда у управном спору и одређено доношење нове одлуке о тужби подносиоца, извршење одлуке Уставног суда не подразумева само формално доношење нове одлуке надлежног суда, већ поступање и одлучивање суда треба да буде у складу са оценама и ставовима изнетим у одлуци Уставног суда која се извршава (видети Одлуку Уставног суда Уж-224/2013 од 6. јуна 2013. године).

Уставни суд указује да се уставна гаранција права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, поред осталог, састоји у томе да одлука суда о нечијем праву или обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у противном могло сматрати да је производ произвољног и правно неутемељеног становишта поступајућег суда. При томе, Уставни суд подсећа да није надлежан да преиспитује правилност закључака управних органа и судова о појединим изведеним доказима или о неприхватању њиховог извођења, нити да врши проверу утврђених чињеница и начина на који су тумачени и примењени меродавни прописи. Међутим, произвољност у оцени доказа, утврђивању чињеница, те тумачењу и примени прописа, на штету подносиоца уставне жалбе, може довести до повреде Уставом зајемченог права на правично суђење, због чега у одређеним ситуацијама које првенствено зависе од околности конкретног случаја, као и наведених уставноправних разлога, има основа да се у поступку по уставној жалби повреда наведеног уставног права цени и са становишта произвољне оцене доказа, произвољно утврђеног чињеничног стања и произвољног тумачења и примене меродавног права.

7. Полазећи од претходно наведеног, Уставни суд најпре констатује да је у својој Одлуци Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године усвојио уставну жалбу подносиоца В. Ј. и утврдио да је пресудом Врховног суда Србије У. 2458/08 од 13. маја 2009. године повређено право тог подносиоца на правично суђење зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. Уставни суд је такву одлуку донео јер је оценио да је повреда права на образложену судску одлуку, као елемент права на правично суђење, настала услед пропуштања Врховног суда Србије да оцени наводе тужбе о томе да ли је коефицијент за обрачун плате увећан за 30% свим запосленима у МУП, односно да ли је прековремени рад, рад на дан државног и верског празника и рад ноћу вреднован при утврђивању коефицијента. При томе је јасно указао на различитост правних режима раније важећег Закона о унутрашњим пословима и Закона о полицији код остваривања права запослених у МУП на увећану

плату по наведеним основима. Уставни суд је у складу са својим уставним и законским овлашћењима, истом одлуком поништио наведену пресуду и одредио да Управни суд донесе нову одлуку о тужби подносиоца, као и да та одлука има исто дејство на све тужиоце у управном спору, сагласно одредби члана 87. Закона о Уставном суду.

Уставни суд даље констатује да је Управни суд, поступајући по наведеној одлуци Уставног суда, поништио коначно решење и наложио да се у поновном управном поступку за сваког тужиоца понаособ прибаве решења о утврђивању коефицијента за обрачун и исплату плате, на основу којих би се утврдило да ли су тужиоци у спорном периоду остварили право на номинално увећање коефицијента за 30 до 50% у односу на друге државне службенике, те да ли је кроз то увећање коефицијента вреднован прековремени рад, рад ноћу и рад у дане државних и верских празника. По враћању предмета на поновни поступак, првостепени орган је утврдио да је подносилац уставне жалбе кроз увећање основног коефицијента за обрачун плате од најмање 30% на месечном нивоу остварио право на увећану плату по основу прековременог рада, рада на дан државног и верског празника и рада ноћу, за период од 11. октобра 2003. до 11. октобра 2006. године. При томе је као доказ на основу кога је утврдио чињеницу о поменутом проценту увећања основног коефицијента плате навео решење МУП – Полицијска управа у Шапцу број 120-1924/2007 од 28. фебруара 2008. године, по коме се обрачун и исплата плате подносиоцу врши почев од 29. децембра 2007. године. Наведене разлоге првостепеног органа који су били одлучујући за одбијање захтева подносиоца за исплату додатка на плату по поменутих основима, прихватио је другостепени орган у решењу по жалби, а потом и Управни суд у оспореној пресуди.

Имајући у виду изложено, Уставни суд је нашао да је очигледно да у управном поступку уопште нису биле утврђене чињенице на основу којих би се могло испитати да ли је подносилац остварио право на увећање плате у периоду за који је то тражио, због чега нису постојале ни претпоставке за примену одредаба материјалног права које су само формално цитиране у решењима управних органа, док се Управни суд у оспореној пресуди од свих прописа меродавних за одлучивање о захтеву подносиоца, позвао само на одредбе Закона о полицији. У том смислу, Уставни суд је оценио да су разлози управних органа и Управног суда за примену прописа материјалног права засновани на произвољно утврђеном чињеничном стању, будући да није било доказа од значаја за одлучивање о праву подносиоца уставне жалбе.

Уставни суд је потом узео у обзир да је, по оцени управних органа и Управног суда, за правилну примену материјалног права било довољно да је решењем МУП запосленом утврђен коефицијент за обрачун плате који је најмање 30% номинално већи од коефицијента који је решењем МУП утврђен другом запосленом, са истим степеном стручне спреме и звањем, али без истих нередовности у раду. По њиховом схватању, увећањем коефицијента у наведеном проценту вреднован је прековремени рад, рад ноћу и

рад на дан празника који је нерадни дан, у смислу одредбе члана 147. став 1. Закона о полицији, као и посебни услови рада (који, како сматрају, укључују и поменуте видове нередовности у раду), у смислу одредбе члана 47. став 1. раније важећег Закона о унутрашњим пословима.

С обзиром на то да се Управни суд у оспореној пресуди није позвао на правна схватања изражена у Одлуци Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године, којом је у истој правној ствари усвојена уставна жалба подносиоца, Уставни суд је сматрао да је неопходно да поново укаже на уставноправно прихватљиву примену материјалног права у конкретном случају. Полазећи од својих ранијих правних схватања, Уставни суд наглашава да се у оквиру периода за који је подносилац тражио исплату увећане зараде у виду додатка на плату по наведеним основима мора раздвојити време у коме се примењивао правни режим Закона о унутрашњим пословима и време у коме се примењивао правни режим Закона о полицији (видети, на пример, одлуке Уставног суда Уж-109/2008 од 1. априла 2010. године, Уж-279/2008 од 3. јуна 2010. године и Уж-9147/2012 од 7. марта 2013. године).

Уставни суд указује да су се, након ступања на снагу Закона о полицији, 29. новембра 2005. године, на плате запослених у МУП и даље примењивале одредбе до тада важећих прописа. Наиме, министар унутрашњих послова је 26. јуна 2006. године, на основу чл. 146. и 147. Закона о полицији, донео Правилник о платама запослених у МУП, који је почео да се примењује од обрачуна и исплате плате за јул 2006. године. До тада су плате запослених у МУП биле уређене одредбама правилника које је министар унутрашњих послова донео на основу члана 48. раније важећег Закона о унутрашњим пословима, и то Правилника о платама радника МУП од 5. априла 1996. године, са доцнијим изменама и допунама, који се примењивао на обрачун и исплату плате закључно са новембром 2005. године, и Правилника о платама радника МУП од 28. новембра 2005. године, који се примењивао на обрачун и исплату плате од децембра 2005. године до јуна 2006. године.

Следом изнетог, Уставни суд је констатовао да је о захтеву подносиоца за исплату додатка на плату у односу на период од 11. октобра 2003. до 30. јуна 2006. године, требало одлучивати према одредбама Закона о унутрашњим пословима и других прописа који су се примењивали у складу са тим законом, а у односу на период од 1. јула до 11. октобра 2006. године према одредбама Закона о полицији и других прописа који су се примењивали у складу са тим законом.

Уставни суд потом налази да је потребно да посебно и поново образложи свој правни став везан за различитост правних режима Закона о унутрашњим пословима и Закона о полицији по питању остваривања права запослених у МУП на увећања плате за обављени прековремени рад, рад ноћу и рад за време празника.

Кад је реч о раније важећем Закону о унутрашњим пословима, који се на плате запослених у МУП примењивао до 30. јуна 2006. године, Уставни

суд је констатовао да у одредби члана 47. став 1. тог закона прековремени рад, ноћни рад и рад на дане државног и верског празника нису били прописани као основи за увећање коефицијента за обрачун плате (видети Одлуку Уставног суда Уж-1362/2009 од 7. јула 2011. године). Стога, увећањем коефицијената за обрачун плате, према одредбама правилника донетим у складу са Законом о унутрашњим пословима, овлашћеним службеним лицима и радницима на одређеним дужностима није могао бити вреднован прековремени рад, рад ноћу и рад на дане државног и верског празника. С обзиром на то да одредбе Закона о унутрашњим пословима нису искључивале примену других прописа о увећаној заради, то је увећање плата наведеним лицима по основу поменутих видова нередовности у раду било уређено одредбама раније важећег Закона о платама у државним органима и јавним службама. Тај закон је у члану 2. прописивао да плату чини основица, коефицијент који се множи основицом, додатак на плату и обавезе које запослени плаћа по основу пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање, а у члану 5. да се додаци на плату дају, између осталог, у случају прековременог, ноћног и рада на дан државног и верског празника, осим уколико тај рад није вреднован при утврђивању коефицијента.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је нашао да подносиоцу уставне жалбе, за обављени рад на извршењу задатака преко пуног радног времена, рад ноћу и током државног или верског празника, у периоду од 11. октобра 2003. до 30. јуна 2006. године, не може бити ускраћено право на увећану зарату која му је у том случају припадала у складу са Законом о платама у државним органима и јавним службама (видети Одлуку Уставног суда Уж-7428/2013 од 9. априла 2015. године).

Кад је реч о Закону о полицији, који се на плате запослених у МУП примењује почев од 1. јула 2006. године, Уставни суд је констатовао да су у његовој одредби члана 147. став 1. прековремени рад, рад ноћу и рад на дан празника који је нерадни дан, поред осталог, прописани као основи за увећање коефицијента за обрачун плате, и то тако да буду од 30 до 50% номинално већи од коефицијената за друге државне службенике, при чему је у ставу 3. тог члана искључена примена других прописа о увећаној заради (видети Одлуку Уставног суда Уж-1530/2008 од 21. јануара 2010. године). Уставни суд је нашао да додатни коефицијенти за радна места у МУП по члану 4. Правилника о платама запослених у МУП од 26. јуна 2006. године, обухватају, поред осталог, и прековремени рад, рад ноћу и рад на дан празника (видети Одлуку Уставног суда Уж-3827/2012 од 12. децембра 2012. године). Дакле, уколико је у решењу МУП запосленом утврђен додатни коефицијент по члану 4. наведеног правилника, њему је управо кроз тај коефицијент вреднован прековремени рад, рад ноћу и рад на дан празника који је нерадни дан. Међутим, уколико решењем МУП запосленом није утврђен додатни коефицијент по члану 4. наведеног правилника, њему не може бити ускраћено право на увећану плату по тим основима, те се у том случају морају применити одредбе општих радноправних прописа о увећаној заради.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд је нашао да је у управном поступку и управном спору који су претходили уставној жалби морало бити утврђено да ли је МУП донео решење којим је подносиоцу уставне жалбе, за период од 1. јула до 11. октобра 2006. године, утврђен додатни коефицијент по члану 4. Правилника, као и да ли је то решење постало коначно и извршно у управном поступку. Тек уколико би се утврдило да му коефицијент за обрачун плате није увећан за 30 до 50% у односу на друге државне службенике, подносиоцу би припадало право на увећање плате у складу са Законом о платама у државним органима и јавним службама, као и у правном режиму раније важећег Закона о унутрашњим пословима.

Полазећи од наведене уставноправно утемељене аргументације, Уставни суд указује да подносиоцу уставне жалбе мора бити јасно зашто он у специфичним околностима свог случаја испуњава или не испуњава услове за остваривање права на увећање плате у предметном периоду, што подразумева дужност управних органа и Управног суда, да утврде чињенично стање које се односи на тај период, примене одговарајуће материјално право и наведу разлоге на којима заснивају донете одлуке, у складу са оценама и ставовима изнетим у овој одлуци Уставног суда.

С обзиром на то да је оспорена пресуда Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12 од 16. јануара 2015. године заснована на произвољно утврђеном чињеничном стању и уставноправно неприхватљивом тумачењу одредаба меродавног права, и то на штету подносиоца уставне жалбе, Уставни суд је утврдио да је њоме подносиоцу В. Ј. повређено право на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава. Стога је Уставни суд, сагласно одредбама члана 89. ст. 1. и 2. Закона о Уставном суду, усвојио уставну жалбу, поништио оспорену пресуду и одредио да Управни суд донесе нову одлуку о тужби подносиоца поднетој против решења Жалбене комисије Владе број 120-01-506/2012-01 од 20. маја 2012. године, одлучујући као у тач. 1. и 2. изреке.

Како је утврдио повреду права на правично суђење, Уставни суд није разматрао наводе уставне жалбе о повреди права на једнаку заштиту права и права на правичну накнаду за рад, зајемчених одредбама члана 36. став 1. и члана 60. став 4. Устава.

8. Узимајући у обзир да је оспореном пресудом повређено право на правично суђење и осталим тужиоцима (изузев подносиоцу М. П.) који нису поднели уставну жалбу против оспорене пресуде, а налазе се у истој правној ситуацији са подносиоцем В. Ј., Уставни суд је оценио да има места примени члана 87. Закона о Уставном суду, па је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио као у тачки 3. изреке.

Уставни суд је констатовао да решењем првостепеног органа број 120-29/12 од 11. априла 2012. године није одлучено о основаности захтева подносиоца уставне жалбе М. П. Из тог разлога, решењем другостепеног органа донетим у поступку по жалби и оспореном пресудом Управног суда донетом у поступку по тужби није могло бити одлучивано о праву тог подносиоца на исплату додатка на плату. Стога ова одлука Уставног

суда не може имати правно дејство према подносиоцу М. П., који се не налази у истој правној ситуацији као и подносилац В. Ј.

9. Оцењујући наводе и разлоге уставне жалбе са становишта Уставом зајемченог права на суђење у разумном року, Уставни суд, најпре, указује да управни поступак који је био правноснажно окончан пре изјављивања уставне жалбе од 21. децембра 2009. године поводом које је донета Одлука Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године, није део поступка који је пред Управним судом и управним органима уследио након доношења наведене одлуке Уставног суда, већ се ради о посебном поступку у коме се та одлука Суда извршава. Стога је Уставни суд, у конкретном случају, ценио само период од достављања Одлуке Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године Управном суду, односно од 5. новембра 2010. године, па до доношења оспорене пресуде Управног суда – Одељење у Новом Саду У. 8775/12, односно до 16. јануара 2015. године. Сагласно својој досадашњој пракси, Уставни суд је у оквиру наведеног периода управни поступак и управни спор, посматрао као јединствену целину.

9.1. Уставни суд је сматрао да је истакнуту повреду права на суђење у разумном року најпре потребно оценити у односу на подносиоца В. Ј., у погледу кога је Суд Одлуком Уж-4936/2011 од 24. априла 2014. године усвојио уставну жалбу и утврдио повреду тог уставног права у управном поступку који је вођен пред Министарством унутрашњих послова – Полицијска управа у Шапцу у предмету број 120-29/12, и то за период од 5. новембра 2010. године, када је Одлука Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године достављена Управном суду, до 24. априла 2014. године, када је донета Одлука Уж-4936/2011. Том одлуком је наведеном подносиоцу утврђено и право на накнаду нематеријалне штете у износу од 300 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате, а надлежним органима је наложено да предузму све неопходне мере како би се означени управни поступак окончао у најкраћем року. Стога се у овој одлуци повреда права на суђење у разумном року у односу на тог подносиоца, могла ценити само за период од 24. априла 2014. до 16. јануара 2015. године, када је донета оспорена пресуда. Дакле, за нешто дуже од осам месеци.

Полазећи од изложеног, Уставни суд је оценио да се наведено трајање поступка, које је уследило по доношењу поменуте одлуке Суда, објективно не може сматрати неразумно дугим, без обзира на то што је разумна дужина трајања поступка релативна категорија која зависи од околности сваког конкретног случаја.

Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 5) Закона о Уставном суду, одбацио као очигледно неосновану уставну жалбу изјављену због повреде права подносиоца В. Ј. на суђење у разумном року, решавајући као у другом делу тачке 4. изреке.

9.2. Уставни суд је потом повреду права на суђење у разумном року ценио у односу на подносиоца М. П.. Уставни суд је претходно констатовао да у управном поступку који је био окончан пресудом Врховног суда Србије

У. 2458/08 од 13. маја 2009. године није било одлучено о праву тог подносиоца на исплату додатка на плату, нити је о том праву одлучено у управном поступку који је вођен у извршењу Одлуке Уставног суда Уж-2608/2009 од 30. септембра 2010. године. Иако је оспореном пресудом Управног суда одбијена тужба и тог подносиоца уставне жалбе, Уставни суд је нашао да управни поступак у односу на њега није правноснажно окончан, већ се и даље налази у фази првостепеног решавања о његовом захтеву.

Уставни суд указује да у ситуацији када првостепени орган није одлучио о захтеву подносиоца, оцена о евентуалној повреди права на суђење у разумном року преваходно зависи од тога да ли је подносилац могао издејствовати брже одлучивање у том поступку. У том смислу, Уставни суд је узео у обзир цитирану одредбу члана 208. став 2. Закона о општем управном поступку и одредбе члана 15. и члана 19. став 1. Законом о управним споровима.

Из наведених одредаба закона произлази да је подносилац уставне жалбе имао могућност да, након протека законског рока за доношење и достављање првостепеног решења, поднесе жалбу другостепеном органу због „ћутања управе“, а потом и ургенцију, уколико ни другостепени орган не поступи у року по жалби. Коначно, након истека накнадног законског рока за доношење и достављање другостепеног решења, подносилац је могао да покрене управни спор подношењем тужбе надлежном суду због двоструког „ћутања управе“.

Уставни суд је из списка предмета утврдио да подносилац М. П. против негативне радње тј. због непоступања МУП – Полицијска управа у Шапцу по његовом захтеву, није искористио наведена правна средства због недоношења првостепеног решења. Према ставу Уставног суда, не може се приговарати дужини управног поступка у ситуацији када нису коришћена правна средства која је странка имала на располагању ради убрзања поступка (видети, на пример, Решење Уставног суда Уж-139/2011 од 17. априла 2013. године).

Уставни суд указује да на другачију оцену не утиче околност да је мериторно решено о жалби подносиоца изјављеној против првостепеног решења, којим није одлучено о његовом захтеву, као и да је потом мериторно одлучено о тужби против коначног решења. Ово стога што се разлози уставне жалбе о повреди права на суђење у разумном року не образлажу наведеним погрешним поступањем другостепеног органа и суда у управном спору, нити пропуштањем првостепеног органа да одлучи о захтеву овог подносиоца, већ се погрешно тврди да је првостепеним решењем одлучено о основаности захтева свих подносилаца уставне жалбе.

Полазећи од изложеног, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио уставну жалбу М. П. изјављену због повреде права на суђење у разумном року, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка, решавајући као у другом делу тачке 4. изреке.

9.3. Уставни суд је констатовао да је период меродаван за оцену о повреди права на суђење у разумном року у односу на остале подносиоце уставне жалбе трајао нешто дуже од четири године и два месеца.

Имајући у виду да је појам разумне дужине трајања поступка релативна категорија која зависи од низа чинилаца, а, пре свега, од сложености правних питања и чињеничног стања у конкретном поступку, понашања подносиоца уставне жалбе, поступања управних органа, односно судова који воде поступак, као и значаја истакнутог права за подносиоца, Уставни суд при одлучивању о повреди права на суђење у разумном року испитује да ли су и у којој мери наведени критеријуми утицали на трајање поступка.

Уставни суд је оценио да је овај предмет био чињенично сложен, имајући у виду већи број полицијских службеника који су имали својство странке у поступку. Са друге стране, Уставни суд налази да правна питања која су се поставила у току поступка нису била нарочито сложена, посебно ако се има у виду да су она већ била разјашњена у ранијој одлуци Уставног суда.

У погледу значаја предмета поступка, Уставни суд налази да су подносиоци уставне жалбе имали легитиман интерес да надлежни органи о њиховом захтеву одлуче у оквиру стандарда разумног рока, јер се ради о потраживањима из радног односа.

Имајући у виду да се највећи део поступка чије се трајање овде цени одвијао пред надлежним судом, као и да су управни органи поштовали законске рокове за доношење решења, Уставни суд је оценио да није било услова да подносиоци уставне жалбе користе правна средства за убрзање поступка, због чега својим понашањем нису допринели његовом дужем трајању.

Испитујући поступање надлежних управних органа и суда у управном спору, Уставни суд је констатовао да су у поступку извршења Одлуке Уставног суда донете две пресуде у управном спору, као и три другостепена и два првостепена решења у управном поступку. Уставни суд је оценио да је одуговлачење у решавању о праву подносилаца на новчане накнаде по основу рада превасходно узроковано спорим одлучивањем надлежног суда о тужбама подносилаца. Први управни спор је трајао дуже од годину дана, док је други управни спор трајао дуже од две године и седам месеци. Уставни суд напомиње да се у поступку извршења Одлуке Уставног суда од Управног суда очекивало да брже одлучи о тужбама подносилаца. Мада је решавање управних органа укупно трајало нешто дуже од четири месеца, другостепени орган је два пута враћао предмет првостепеном органу на поновни поступак, пропустивши да отклони недостатке првостепеног решења, иако је на то био овлашћен, у смислу одредбе члана 232. став 1. Закона о општем управном поступку.

Уставноправна оцена спроведеног поступка у овој правној ствари, заснована је на пракси и критеријумима Уставног суда и Европског суда за људска права. С тим у вези, Уставни суд указује и на став Европског суда за људска права, према коме, чињеница да се више пута налаже поновно разматрања једног предмета пред нижом инстанцом може, сама по себи, открити озбиљан недостатак у правном систему државе (видети пресуду *Pavlyulynets йроїшив Україне*, број 70763/01, став 51, од 6. септембра 2005. године, и пресуду *Цвейковић йроїшив Србије*, број 17271/04, став 51, од 10. јуна 2008. године).

Имајући у виду све наведено, Уставни суд је оценио да је у конкретном случају повређено право ових подносилаца уставне жалбе на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава, те је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, усвојио њихову уставну жалбу и одлучио као у тачки 4. изреке.

10. На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 5. изреке одлучио да се правично задовољење подносилаца уставне жалбе из тачке 4. изреке због констатоване повреде права на суђење у разумном року оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете сваком у износу од по 400 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате, на терет буџетских средстава – раздео Министарство правде, у року од четири месеца од дана достављања ове одлуке Министарству, сагласно одредби члана 1. Закона о допуни Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 103/15).

Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете, Уставни суд је ценио све околности од значаја за њено одређивање, а посебно дужину трајања предметног поступка у коме је извршавана Одлука Уставног суда. Уставни суд сматра да наведени новчани износ представља адекватну правичну накнаду за утврђену повреду Уставом зајемченог права. Уставни суд је, при томе, имао у виду постојећу праксу овога суда и Европског суда за људска права у сличним случајевима, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење.

11. У погледу дела уставне жалбе којим је оспорено трајање поступка покренутог поводом захтева подносилаца од 6. октобра 2006. године, који је правноснажно окончан још 2009. године, Уставни суд је констатовао да је уставна жалба у овом делу неблаговремена, јер је изјављена после истека рока из члана 84. став 1. Закона о Уставном суду, те ју је у том делу одбацио, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 2) Закона, решавајући као у другом делу тачке 4. изреке.

12. У погледу дела уставне жалбе којим је оспорено трајање поступка по уставној жалби у предмету Уж-2608/2009, Уставни суд указује на то да из одредбе члана 170. Устава произлази да је Уставни суд у поступку по уставној жалби надлежан једино да испитује постојање повреда или ускраћивања Уставом зајемчених права и слобода до којих је дошло актима и радњама државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, што, по природи ствари, искључује могућност да се уставном жалбом оспоравају акти или радње Уставног суда. Стога је Уставни суд утврдио да је уставна жалба у овом делу недопуштена, због чега ју је одбацио, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, решавајући као у другом делу тачке 4. изреке.

13. Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда, донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-2388/2014 од 14. априла 2016. године
(*иовреда йрава на йравно средствиво из члана 36. став 2. Устави*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Иницијативног одбора Месне заједнице Љ., Скупштина општине И. и утврђује да је у поступку по народној иницијативи који је вођен пред Скупштином општине И. у предмету број 02-321/2013-І повређено право подносиоца уставне жалбе на правно средство, зајемчено чланом 36. став 2. Устава Републике Србије.

2. Одбацује се уставна жалба Иницијативног одбора Месне заједнице Љ., Скупштина општине И. изјављена против решења Врховног касационог суда Уж. 21/13 од 16. јануара 2014. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ј. Д., И. И. и М. П., као чланови Иницијативног одбора Месне заједнице Љ., Скупштина општине И. поднели су Уставном суду, 17. марта 2014. године, уставну жалбу против решења Врховног касационог суда Уж. 21/13 од 16. јануара 2014. године, због повреде начела из чл. „18, 19, 20, 21, 22. итд.“ Устава Републике Србије.

У уставној жалби се наводи: да је Иницијативни одбор Месне заједнице Љ., Скупштина општине И. прикупљао потписе за народну иницијативу, којом је предложено да се распусти савет те месне заједнице, да се поништи одлука о преузимању сеоског гробља, те да се „врати имовина која је одузета селу“; да је 2. децембра 2013. године примио обавештење Скупштине општине И. о резултатима провере акта потписника народне иницијативе; да је у том обавештењу наведено да се иницијативни одбор може жалити „надлежном Врховном суду“, што је и учињено; да је Врховни касациони суд одбацио жалбу подносиоца, са образложењем да жалба није дозвољена.

Према наводима уставне жалбе, предметна народна иницијатива је одбачена „због чистог формализма“, чиме је ускраћено право грађана да путем својих представника заштите своје интересе, а након тога је одбачена жалба подносиоца, иако је поступио у складу са поуком датом у обавештењу Скупштине општине И. од 27. новембра 2013. године.

Уставном жалбом се предлаже да Уставни суд поништи оспорени акт, „потврди да је предметна народна иницијатива прихваћена и обавести СО И. да поступи по захтевима из те иницијативе“.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, извршио увид у оспорени акт и целокупну документацију приложену уз уставну жалбу, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање:

Скупштина општине И. је актом број 02-321/2013-I од 27. новембра 2013. године обавестила Иницијативни одбор Месне заједнице Љ. о резултатима провере акта потписника народне иницијативе. У обавештењу је наведено да тај орган, због недостатака у поступку подношења народне иницијативе, није у могућности да утврђује да ли је прикупљен довољан број потписа, нити да одлучује о поднетим предлозима. Иницијативни одбор је обавештен о томе да може поднети „жалбу надлежном Врховном суду“.

Оспореним решењем Врховног касационог суда Уж. 21/13 од 16. јануара 2014. године одбачена је жалба Иницијативног одбора Месне заједнице Љ., Скупштина општине И. изјављена „због недостатака у поступању Скупштине општине И. у предмету грађанске иницијативе“, као недозвољена. Врховни касациони суд је у образложењу оспореног решења навео да је одредбом члана 7. став 2. Закона о управним споровима изричито прописано да се против пресуде донете у управном спору не може изјавити жалба, да су одредбама чл. 49. до 65. наведеног закона прописани захтев за преиспитивање судске одлуке и понављање поступка, те да ниједном одредбом тог закона није предвиђена жалба као правно средство. Тај суд је, на основу изнетог и одредбе члана 30. став 1. Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11, 78/11, 101/11 и 101/2013), одлучио као у диспозитиву решења.

4. Полазећи од садржине уставне жалбе, Уставни суд је оценио да се уставном жалбом у суштини указује на повреду права на правно средство из члана 36. став 2. Устава, којим се гарантује сваком право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.

За одлучивање о уставној жалби, у конкретном случају, од значаја су и следеће одредбе Устава и закона:

Одредбом члана 2. став 1. Устава утврђено је да сувереност потиче од грађана који је врше референдумом, народном иницијативом и преко својих слободно изабраних представника.

Одредбом члана 198. став 2. Устава утврђено је да законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита.

Законом о референдуму и народној иницијативи („Службени гласник РС“, бр. 48/94 и 11/98) прописано је: да грађани ради остваривања народне иницијативе образују иницијативни одбор од најмање три члана који имају

бирачко право (члан 31. став 1.); да иницијативни одбор доставља предлог органу надлежном за доношење акта, односно за решавање о питању на који се предлог односи (у даљем тексту: надлежни орган) ради обавештења да се за тај предлог прикупљају потписи (члан 33. став 1).

Одредбама члана 39. наведеног закона предвиђено је: да иницијативни одбор доставља листу потписника народне иницијативе надлежном органу (став 1.); да надлежни орган проверава да ли је листа потписника народне иницијативе сачињена у складу с одредбама овог закона и да ли је прикупљен потребан број потписа, при чему разматра и евентуалне примедбе грађана на поступак прикупљања потписа (став 2.); да ако грађанин, односно иницијативни одбор сматра да је надлежан орган неправилно поступио приликом обављања радњи из става 2. овог члана, може поднети жалбу Врховном суду (став 3).

Законом о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11, 78/11, 101/11 и 101/13) прописано је: да се судска надлежност одређује Уставом и законом (члан 4. став 1.); да Врховни касациони суд одлучује о ванредним правним средствима изјављеним на одлуке судова Републике Србије и у другим стварима одређеним законом (члан 30. став 1).

Одредбама члана 3. став 2. Закона о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09) прописано је да у управном спору суд одлучује и о законитости коначних појединачних аката којима се решава о праву, обавези или на закону заснованом интересу, у погледу којих у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита.

5. Уставни суд је, пре испитивања основаности уставне жалбе, констатовао да је оспореним решењем Врховног касационог суда решавано о жалби коју је изјавио Иницијативни одбор Месне заједнице Љ., Скупштина општине И., а да су уставну жалбу изјавила лица која су чланови тог одбора. Полазећи од наведеног, овај суд је одлучивао о уставној жалби Иницијативног одбора Месне заједнице Љ., Скупштина општине И., налазећи да је, *ratione personae*, уставна жалба допуштена.

Подносилац уставне жалбе указује да је одбачена жалба коју је поднео Врховном касационом суду, иако је поступио у складу са поуком датом у обавештењу Скупштине општине И. од 27. новембра 2013. године, те закључује да је „доведен у заблуду или је неко намерно направио грешку“. Полазећи од тих навода уставне жалбе, Уставни суд је испитивао да ли је у предметном поступку подношења народне иницијативе подносиоцима повређено право на правно средство.

Уставни суд наглашава да је сврха уставног јемства из члана 36. став 2. Устава у томе да се сваком лицу на кога се односи одлука о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу обезбеди да објективно буде у могућности да против такве одлуке користи прописано, делотворно правно средство.

Из наведених одредаба закона произлази да грађанин, односно иницијативни одбор може поднети жалбу Врховном суду због неправилности у поступању надлежног органа приликом проверавања уредности листе

потписника народне иницијативе, те да надлежност свих судова, па и Врховног касационог суда, за одлучивање у одређеним стварима мора бити прописана Уставом или законом.

С обзиром на то да се према одредбама Закона о референдуму и народној иницијативи правна заштита у поступку по народној иницијативи остварује подношењем редовног правног средства Врховном суду Србије, који је престао са радом 31. децембра 2009. године, а имајући у виду да ниједном одредбом Устава или закона није прописано да Врховни касациони суд одлучује о жалби изјављеној због неправилности у раду надлежног органа у поступку подношења народне иницијативе, Уставни суд налази да је подносиоцу уставне жалбе остало на располагању „голо право“, које није могао да оствари у складу са одредбама важећих материјалних и процесних закона. Полазећи од изложеног, Уставни суд је оценио да је у поступку по народној иницијативи, који је вођен пред Скупштином општине И. у предмету број 02-321/2013-И, повређено право подносиоца уставне жалбе на правно средство, зајемчено чланом 36. став 2. Устава.

На основу изложеног и одредбе члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), Уставни суд је у овом делу усвојио уставну жалбу, одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. Разматрајући начин отклањања учињене повреде права, Уставни суд је имао у виду одредбу члана 198. став 2. Устава, према којој законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита. Будући да је сам Устав као предмет управног спора одредио сваки коначан решавајући правни акт који не ужива неку другу судску заштиту – са чим се, по оцени овог суда, може уподобити конкретан случај, Суд налази да се акт Скупштине општине И. број 02-321/2013-И од 27. новембра 2013. године може побијати у управном спору пред Управним судом, применом одредаба члана 3. Закона о управним споровима, а на подлози става 2. члана 198. Устава.

Полазећи од наведеног, Уставни суд одређује да подносилац, сагласно одредби члана 18. став 1. Закона о управним споровима, у року од 30 дана од дана пријема овог решења, може поднети тужбу Управном суду, ради оцене законитости акта Скупштине општине И. број 02-321/2013-И од 27. новембра 2013. године.

Уставни суд је, такође, констатовао да је савет месне заједнице Љ. Скупштина општина И. поднео оставку 13. априла 2014. године, те да је на превременим изборима, који су одржани 27. јула 2014. године, изабран нови савет те месне заједнице, чиме је делимично удовољено захтевима предметне народне иницијативе.

7. Уставни суд је, полазећи од свега наведеног, нашао да су у решењу Врховног касационог суда Уж. 21/13 од 16. јануара 2014. године дати уставноправно прихватљиви разлози за оцену да је предметна жалба подносиоца

недозвољена. Имајући у виду да нису били испуњени законом предвиђени услови да Врховни касациони суд одлучује о жалби изјављеној због неправилности у поступку по народној иницијативи, Уставни суд је нашао да се наводи уставне жалбе не могу сматрати уставноправним разлозима за тврдњу о повреди права на правно средство. Стога је Суд у овом делу одбацио уставну жалбу, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка.

8. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-4154/2013 од 29. септембра 2016. године („Службени гласник РС“, број 102/16)
(*повреда њива родитеља из члана 65. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Ж. Т. и утврђује да су у управном поступку који је вођен пред Центром за социјални рад града Зрењанина у предметима бр. 57100-303 и 56099-304 подносиоци уставне жалбе повређена права родитеља, зајемчена одредбама члана 65. Устава Републике Србије.

2. Утврђује се право подносиоци уставне жалбе на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.000 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде, у року од четири месеца од дана достављања ове одлуке Министарству.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ж. Т. из З., преко пуномоћника Д. А, адвоката из З., поднела је Уставном суду, 24. маја 2013. године, уставну жалбу против привременог закључка Центра за социјални рад града Зрењанина број 56099-304 од 17. јануара 2012. године, решења Центра за социјални рад града Зрењанина број 57100-303 од 17. јануара 2012. године и решења Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију број 129-571-5/2012-02 од 3. априла 2012. године, због повреде права на правично суђење, права детета, права и дужности родитеља и права на посебну заштиту мајке детета и самохраног родитеља, зајемчених одредбама члана 32. став 1. и чл. 64, 65. и 66. Устава Републике Србије.

Уставни суд је констатовоао да у време подношења уставне жалбе нису била исцрпљена сва правна средства за заштиту права подносиоцике, због чега Суд није могао да се упусти у мериторно одлучивање о оспореним

актима Центра за социјални рад града Зрењанина и Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију. Уставни суд је, међутим, из садржине уставне жалбе и доказа који су уз њу приложени, а имајући у виду значај уставног права које треба заштитити, оценио да, у конкретном случају, има места одлучивању о томе да ли су поступањем Центра за социјални рад града Зрењанина у предметима бр. 57100-303 и 56099-304 подносиоци уставне жалбе повређена права родитеља, зајемчена одредбама члана 65. Устава.

У уставној жалби се, поред осталог, наводи: да је подносиоцица лишена вршења родитељског права без одлуке суда; да је ћерка подносиоцице у моменту одузимања од мајке имала четири године и да је дата на старање „ванбрачној породици, која није одгајила ни сопствену децу“; да је подносиоцица против оспореног коначног решења којим је одбијена њена жалба поднела тужбу Управном суду 8. маја 2012. године, али да тај суд до подношења уставне жалбе није донео одлуку, иако се ради о хитном поступку; да је од момента одузимања детета подносиоцица имала контакт са дететом у Центру за социјални рад Града Зрењанин укупно девет пута, по сат времена.

Подносиоцица уставне жалбе даље истиче да Центар за социјални рад града Зрењанина није покренуо поступак за лишење родитељског права, те је другостепени орган имао законски основ да поништи оспорене првостепене акте, као и да је „због инертности надлежних органа годину дана и четири месеца одвојена од детета, без икакве судске одлуке“, чиме су јој повређена означена права гарантована Уставом.

Уставном жалбом се предлаже да Уставни суд поништи оспорене акте и да се малолетна А.Т. одмах преда својој мајци на даље старање и бригу, а да се подносиоцики и њеној ћерки на име душевних патњи због незаконитог поступања управних органа и инертности судских органа, исплати по 1.000.000,00 динара, те да се одлука Суда објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

Подносиоцица уставне жалбе је у поднеску од 4. новембра 2015. године навела да је правноснажном пресудом Основног суда у Зрењанину П2. 140/14 од 11. септембра 2015. године одбијен тужбени захтев Центра за социјални рад града Зрењанина да се подносиоцица делимично лиши родитељског права, али да још нису стављени ван снаге оспорени акти Центра за социјални рад града Зрењанина од 17. јануара 2012. године, због чега се од Уставног суда тражи да те акте поништи.

2. Сагласно члану 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, на основу увида у оспорене акте, целокупну документацију приложени уз уставну жалбу и дописе Центра за социјални рад града Зрењанина, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

Привременим закључком Центра за социјални рад града Зрењанина (даље у тексту: Центар) број 56099-304 од 17. јануара 2012. године малолетној А. Т. (ћерки подносиоце уставне жалбе) обезбеђен је хитан смештај у хранитељској породици А. Д. из Ж..

Решењем Центра број 57100-303 од 17. јануара 2012. године малолетна А.Т. стављена је под привремено старатељство (став 1. диспозитива), а за привременог старатеља је постављен Центар непосредно (став 2. диспозитива), који ће предузимати све правне послове и радње неопходне за заштиту личности, права и интереса мал. А.Т., укључујући њено хитно одузимање од мајке, смештање детета у хранитељску породицу и заступање у свим поступцима, све док надлежни суд не донесе одлуку о заштити права детета и вршењу, односно лишењу родитељског права, односно док одлука о постављању старатеља не постане извршна (став 3. диспозитива). Наведеним решењем је, такође, одређено да ће наведене мере привремене заштите трајати док се не отклоне разлози због којих су изречене, односно док у интересу малолетне А. Т. не буду замењене другим одговарајућим мерама (став 5. диспозитива). Првостепени орган је у образложењу решења навео да је по службеној дужности покренуо поступак ради привремене старатељске заштите А.Т. и да је, на основу пријаве Дома здравља Зрењанин – Одељење развојног саветовалишта, синтетизованог извештаја водитеља случаја и закључка стручног тима Службе за заштиту деце и младих Центра, утврдио следеће чињенице: да мал. А.Т. од рођења живи у домаћинству са мајком и бабом по мајци; да је мајка незапослена, а да је баба иностранци пензионер; да подносиоце уставне жалбе не увиђа развојне проблеме и заостајање у психосоцијалном развоју детета; да мал. А.Т. не говори, не прихвата никакав контакт, скрива поглед, не реагује на људе и играчке; да спава и борави са мајком у неуредном и запуштеном простору; да су на поду разбацане ствари, пикавци, новац и гардероба; да се, при покушају успостављања контакта, дете узнемири, скрива иза мајке, сагиње главу и очи прекрива рукама; да још увек носи пелене, нема контаката са другом децом и време проводи са мајком и бабом изолована у кући; да баба, такође, не увиђа проблеме у функционисању своје ћерке и унуке. У образложењу решења је даље наведено да је подносиоце у последњих пет месеци дете одводила код логопеда, али да ни после неколико третмана није постигнут помак у остваривању интеракције са дететом; да је приликом посета логопеду подносиоце долазила неуредне спољашности и није била обучена адекватно годишњем добу, да своје социјално окружење процењује као опасно по себе и дете, да је сумњичава и неповерљива, са потребом да даје пожељну слику о социјалном функционисању своје породице, те да је страх који има пренела и на дете. Првостепени орган је, полазећи од наведеног, утврдио да је подносиоце уставне жалбе досадашњим грубим занемаривањем родитељских обавеза, озбиљно и непосредно угрозила живот

и здравље малолетне А.Т., што даје разуман повод да се верује да ће и убудуће наставити да угрожава здравље и живот детета, због чега је донео одлуку да је, ради заштите живота и здравља детета, у његовом најбољем интересу да се мајци привремено ограничи право на непосредно чување детета. Налазећи да утврђено чињенично стање захтева предузимање у јавном интересу хитних мера које се не могу одлагати, односно чије би одлагање произвело озбиљне последице по живот и здравље детета, применом чл. 132. и 332. Породичног закона и члана 131. став 1. тачка 4. Закона о општем управном поступку, Центар је одлучио као у диспозитиву решења.

Закључцима Центра од 2. марта 2012. године исправљене су очигледне грешке у оспореним актима Центра од 17. јануара 2012. године, у погледу броја и датума доношења тих аката.

Решењем Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију број 129-571-5/2012-02 од 3. априла 2012. године одбијена је као неоснована жалба подносиоце уставне жалбе изјављена против закључка Центра број 56099-304 од 17. јануара 2012. године и решења Центра број 57100-303 од 17. јануара 2012. године. У образложењу оспореног другостепеног решења је најпре констатовано да је подносиоца у жалби истакла: да ниједном радњом није грубо занемарила родитељске обавезе, нити озбиљно и непосредно угрозила живот малолетне А.Т, већ се о њеном здрављу старала, водила је код логопеда и прихватала сугестије првостепеног органа; да се тек након свеобухватног утврђивања здравственог стања мајке и детета од стране неуропсихијатра, логопеда и дефектолога може утврдити стварни разлог стања малолетне А.Т, што првостепени орган није утврдио; да је надлежни орган био дужан да спроведе мере корективног надзора и упозори подносиоца да ће, уколико не поступи по тим мерама, бити покренут поступак за лишење родитељског права. Другостепени орган је у решењу даље констатовао да из списка предмета произлази: да је првостепени орган започео рад на овом случају поводом обавештења патронажне сестре Дома здравља у Зрењанину да подносиоца због психичких проблема не може да се стара о детету; да је, приликом посете 11. марта 2008. године, дете нађено неопрано и да је заударало на урин, а да је приликом посете наредног дана дете било окупано и уредно; да је 27. јануара 2009. године констатовано да мајка не функционише адекватно у родитељској улози и да заједно са дететом живи у некој врсти социјалне изолације; да су начелник Службе за здравствену заштиту жена, деце и омладине и шеф Развојног саветовалишта у изјави достављеној Центру 3. августа 2011. године идентификовали занемаривање детета; да је у периоду од фебруара 2009. до јула 2011. године подносиоца повремено одводила дете у Развојно саветовалиште због здравствених тегоба, да је првостепени орган 19. августа 2011. године сачинио почетни план услуга за малолетну А.Т., који подносиоца није потписала, уз образложење да има отпор према потписивању докумената; да је у извештају логопеда од 26. децембра 2011. године наведено да се подносиоца одазива на третмане; да је у синтетизованом извештају водитеља случаја од 9. јануара 2012. године наведено да је малолетна А.Т.

у породици Т. угрожена и небезбедна, да је присутан висок степен занемаривања потреба детета и заостајања у развоју и ризик од усложњавања проблема, јер их мајка не препознаје, те да је у најбољем интересу детета да се мајци привремено ограничи право на непосредно чување и подизање детета, будући да у условима у којима породица живи нема елементарних претпоставки за правилан психофизички развој детета, а мајка у протеклом периоду није пружила детету основну негу и безбедност на адекватан начин. У образложењу решења је даље наведено да је 12. јануара 2012. године сачињен образложени закључак стручног тима који садржи одлуку да је у најбољем интересу детета да се, због његове угрожености и занемарености у породици мајке, одсуства капацитета мајке да препозна развојне потребе детета и да на њих адекватно одговори, као и психичких потешкоћа које мајка има, по хитном поступку измести из породице и смести у хранитељску породицу А.Д. из Житишта и да му се обезбеди привремена старатељска заштита. Другостепени орган је, полазећи од наведеног, а имајући у виду одредбе члана 6. ст. 2. и 3, члана 7. став 3, чл. 60. и 67., члана 132. став 1, члана 291. и члана 332. став 2. Породичног закона, нашао да је правилно одлучио првостепени орган када је донео одлуку да се и пре покретања поступка за лишење родитељског права подносиоце, малолетној А.Т. привремено обезбеди смештај у хранитељској породици. Другостепени орган је констатовао да је првостепени орган имао сазнања о занемаривању А.Т. још 12. марта 2008. године, а да је стручно третирање проблема започело тек 3. августа 2011. године и да је дечји развој озбиљно угрожен неправовременим реаговањем органа старатељства, као и пропустом да решењем одлучи о мерама корективног надзора над вршењем родитељског права подносиоце, али да је, упркос наведеном, побијаном одлуком актуелно заштићен, односно поштован најбољи интерес детета. Такође је наведено да су околности случаја налагале да се подносиоци хитно обуставе право на непосредно чување и подизање детета, а да изабрани облик заштите представља најбољи избор, имајући у виду степен занемарености, као и чињеницу да ће хранитељска породица кроз индивидуални приступ моћи на адекватнији начин да одговори потребама детета и да осигура безбедност и услове за наставак његовог правилног развоја.

Пресудом Управног суда – Одељење у Новом Саду у. 6244/12 од 16. јула 2013. године одбијена је као неоснована тужба којом је подносиоца уставне жалбе оспорила законитост коначног решења од 3. априла 2012. године. Наведена пресуда достављена је пуномоћнику подносиоце уставне жалбе 17. септембра 2013. године.

Центар је у допису од 11. фебруара 2014. године, достављеном на захтев Уставног суда, навео да су активности Центра дефинисане кроз план услуга, а не решењем о корективном надзору, јер је постојао ризик да би, уколико би се спроведене активности са подносиоцем уставне жалбе формализовале у виду решења о корективном надзору, то нарушило постигнути степен сарадње са Центром и да би подносиоца „активности Центра доживела као угрожавајуће и не би имали приступ породици и детету“.

У допису Центра је, такође наведено: да решење о корективном надзору није донето након збрињавања детета, јер је за кориговање поступака мајке првенствено било неопходно да она стекне увид у пропусте, а затим да своје поступке мења у односу на дете; да је, с обзиром на недостатак увида у то и негирање дететових проблема, процењено да корективни надзор не би имао ефекта, а да би доношење решења утицало на повлачење мајке, те се кроз планове услуга радило на развијању односа детета и мајке и процени капацитета мајке за промену; да је одржавање личних односа подноси-тељке са дететом имало за циљ пружање саветодавне подршке мајци по питању јачања родитељских капацитета, али да подносиатељка није стекла адекватан увид у потребе детета; да је кроз одржавање личних контаката подносиатељке са дететом покушано да се утиче на родитељске капацитете мајке; да је у међувремену преминула мајка подносиатељке, чија је пензија била основни извор прихода породице, а да је подносиатељка незапослена. Центар је, такође, констатовао да су на Клиници за болести ува, грла и носа у Новом саду лекари констатовали да мал. А.Т. нема слушних проблема.

Центар је у допису упућеном Уставном суду 30. октобра 2015. године навео: да је 14. марта 2014. године поднео тужбу Основном суду у Зрењанину ради потпуног лишавања родитељског права подносиатељке уставне жалбе у односу на малолетну А.Т.; да подносиатељка уставне жалбе почетком 2014. године већ две године није водила непосредну бригу о детету; да је „у то време дете било учестало болесно – честе упале уха које нису адекватно лечене дове-ле су до проблема са слухом“, а процењено је да мајка самостално неће моћи да задовољи све здравствене потребе детета, што је био још један разлог за подношење тужбе за лишавање родитељског права; да је пресудом Основног суда у Зрењанину П2. 140/14 од 11. септембра 2015. године, која је постала правноснажна 8. октобра 2015. године, одбијен прецизирани тужбени захтев Центра да се подносиатељка делимично лиши родитељског права; да су судски вештаци, оцењујући интелектуално, социјално и емотивно функционисање подносиатељке уставне жалбе, нашли да она испољава адекватност у односу на реалитет у ком функционише, да има капацитет да врши родитељско право и да препозна све ризике који постоје у вези са преузимањем детета. Центар је даље навео: да је 9. октобра 2015. године одржан састанак стручног тима са подносиатељком уставне жалбе у вези са преузимањем детета и да је договорено да ће мајка након периода адаптације, а најкасније до краја првог школског полугодишта, преузети дете; да је тај предлог изнет у поднеску који је пуномоћник подносиатељке доставио Центру 15. октобра 2015. годи-не; да подносиатељка уставне жалбе и малолетна А.Т. имају и држављанство Аустралије и да је отац подносиатељке, који тамо живи, дошао 2014. године у Србију и пружио подносиатељки помоћ у вођењу наведеног судског поступка; да је подносиатељка уставне жалбе изразила намеру да са дететом отпутује у Аустралију код свог оца, ради привременог исељења.

У Плану услуга који је сачинио Центар 1. новембра 2012. године забеле-жен је коментар подносиатељке уставне жалбе да њено досадашње понашање оправдава могућност чешћег виђања са дететом, као и виђање без надзора,

а 30. марта 2012. године забележено је да се подносиатељка противи тврдњи да нема капацитет да се брине о детету и да тражи достављање медицинске документације за мал. А.Т. за период од одузимања од мајке.

4. Одредбама Устава, на чију повреду се указује уставном жалбом, утврђено је: да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости, да свако дете има право на лично име, упис у матичну књигу рођених, право да сазна своје порекло и право да очува свој идентитет, да су деца заштићена од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотређавања (члан 64. ст. 1, 2. и 3.); да родитељи имају право и дужност да издржавају, васпитавају и образују своју децу и да су у томе равноправни, а да сва или поједина права могу једном или обома родитељима бити одузета или ограничена само одлуком суда, ако је то у најбољем интересу детета, у складу са законом (члан 65.); да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту, у складу са законом, да се мајци пружа посебна подршка и заштита пре и после порођаја, да се посебна заштита пружа деци о којој се родитељи не старају и деци која су ометена у психичком или физичком развоју (члан 66).

За одлучивање Уставног суда у овој правној ствари, поред већ наведених уставних одредаба, релевантне су и следеће одредбе закона:

Одредбама Породичног закона („Службени гласник РС“, бр. 18/05 и 72/11) прописано је: да држава има обавезу да предузима све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емоционалног злостављања те од сваке врсте експлоатације (члан 6. став 1.); да држава има обавезу да поштује, штити и унапређује права детета (члан 6. став 2.); да је држава дужна да детету без родитељског старања обезбеди заштиту у породичној средини увек када је то могуће (члан 6. став 6.); да је забрањена злоупотреба родитељског права (члан 7. став 3.); да дете има право да живи са родитељима и право да се родитељи о њему старају пре свих других, да право детета да живи са родитељима може бити ограничено само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета и да суд може донети одлуку о одвајању детета од родитеља ако постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици (члан 60); да је родитељско право изведено из дужности родитеља и постоји само у мери која је потребна за заштиту личности, права и интереса детета (члан 67.); да корективни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када доноси одлуке којима исправља родитеље у вршењу родитељског права (члан 80. став 1.); да у обављању корективног надзора орган старатељства доноси одлуке којима, поред осталог, упозорава родитеље на недостатке у вршењу родитељског права, упућује родитеље на разговор у породично саветовалиште или у установу специјализовану за посредовање у породичним односима (члан 80. став 2.); да у обављању

корективног надзора орган старатељства покреће и судске поступке у складу са законом (члан 80. став 3.); да родитељ који злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права може бити потпуно лишен родитељског права (члан 81. став 1.); да родитељ злоупотребљава права из садржине родитељског права – ако физички, сексуално или емоционално злоставља дете, ако израбљује дете силећи га на претерани рад, или на рад који угрожава морал, здравље или образовање детета, односно на рад који је забрањен законом, ако подстиче дете на вршење кривичних дела, ако навикава дете на одавање рђавим склоностима или ако на други начин злоупотребљава права из садржине родитељског права (члан 81. став 2.); да родитељ грубо занемарује дужности из садржине родитељског права, поред осталог, ако је напустио дете, ако се уопште не стара о детету са којим живи, ако избегава да издржава дете, ако с намером и неоправдано избегава да створи услове за заједнички живот са дететом које се налази у установи социјалне заштите за смештај корисника (члан 81. став 3.); да судска одлука о потпуном лишењу родитељског права лишава родитеља свих права и дужности из садржине родитељског права, осим дужности да издржава дете (члан 81. став 4.); да родитељ који несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права може бити делимично лишен родитељског права (члан 82. став 1.); да судска одлука о делимичном лишењу родитељског права може лишити родитеља једног или више права и дужности из садржине родитељског права, осим дужности да издржава дете (члан 82. став 2.); да се под старатељство стављају дете без родитељског старања – малолетни штићеник или пунолетно лице које је лишено пословне способности – пунолетни штићеник (члан 124.); да ће орган старатељства покушати најпре да смести штићеника у сродничку породицу (члан 125. став 4.); да орган старатељства може одлучити да постави привременог старатеља штићенику, као и детету под родитељским старањем односно пословно способном лицу ако процени да је то неопходно ради привремене заштите личности, права или интереса тих лица (члан 132. став 1.); да је, под условима из става 1. овог члана, орган старатељства дужан да постави привременог старатеља лицу чије је боравиште непознато, а оно нема законског заступника или пуномоћника, непознатом сопственику имовине; лицу чији су интереси у супротности са интересима његовог законског заступника, односно лицима која имају супротне интересе а истог законског заступника, страном држављанину који се налази или има имовину на територији Републике Србије, лицу које захтева да му буде постављен привремени старатељ и за то наведе оправдан разлог и другом лицу када је то предвиђено законом (члан 132. став 2.); да се одлуком о постављању привременог старатеља одређује правни посао или врста правног посла коју он може предузети у зависности од околности сваког конкретног случаја (члан 132. став 3.); да старатељство може да престане и када родитељ који се није старао о детету или се старао о детету на неодговарајући начин почне да се стара о детету на одговарајући начин (члан 145. став 2.); да је поступак у вези са породичним односима хитан ако се односи на дете или родитеља

који врши родитељско право (члан 204.); да се на поступак органа управе који је у вези са породичним односима примењују одредбе закона којим се уређује општи управни поступак, ако овим законом није другачије одређено (члан 291. став 1.); да је привремени закључак о обезбеђењу смештаја штићеника орган старатељства дужан да донесе у року од 24 сата од тренутка када је обавештен о постојању потребе за старатељством (члан 332. став 2).

Сагласно одредби члана 282. став 1. Закона о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10), ако постоји или је бар учињена вероватном обавеза странке, а постоји опасност да ће обавезана странка на други начин осујетити или знатно отежати извршење обавезе, орган надлежан за доношење решења о обавези странке може пре доношења решења о тој обавези донети привремену закључак ради обезбеђења извршења обавезе.

5. Подносиатеља уставне жалбе истиче да је на основу привременог закључка била лишена родитељског старања над својим малолетним дететом у периоду од 16 месеци, а да у том периоду није против ње покренут поступак за лишење родитељског права, нити други судски поступак.

Оцењујући основаност навода уставне жалбе са становишта права родитеља зајемчена одредбама члана 65. Устава, Уставни суд је најпре констатовао да из наведених одредаба Устава произлази да родитељима, пре свих других лица, припада право и дужност да се брину о подизању, васпитавању и образовању своје деце и да им то право може бити одузето или ограничено само одлуком суда, ако је то у најбољем интересу детета и у складу са законом. Из наведених одредаба закона, по оцени Суда, произлази: да је држава дужна деци о којима се родитељи не старају да обезбеди заштиту у породичној средини увек кад је то могуће; да злоупотреба родитељског права значи такво штетно понашање родитеља, када његови поступци противрече интересима детета у тој мери да је озбиљно угрожен његов физички, морални и интелектуални развој и да подразумева свесно и вољно такво понашање родитеља, због ког он може бити оглашен кривим и према прописима кривичног законодавства; да грубо занемаривање родитељских дужности постоји ако је пропуштање родитеља да детету обезбеди емоционални развој, лечење и безбедне животне услове у оквиру расположивих средстава, последица његовог скривљеног понашања.

Уставни суд указује да је одредбом члана 8. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција) утврђено, поред осталог, да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота и да, према ставу Европског суда за људска права, узајамно уживање родитеља и детета у међусобном контакту представља суштински елемент „породичног живота“ у смислу тог члана Конвенције (видети, поред осталих, пресуде *Фелбад њрошив Србије*, број 14011/07 од 14. априла 2009. године и *Мопору њрошив Румуније и Мађарске*, број 71099/01 од 5. априла 2005. године). Испитујући постојање повреде права на породични живот, Европски суд за људска права је истакао да свако одузимање деце мора бити схваћено као привремена мера, која треба

да престане чим околности то допусте, а свака одлука мора бити донета у складу са циљем поновног успостављања заједничког живота природних родитеља и детета (видети, поред осталих, пресуду *К.А. Ђројив Финске*, број 27751/95 од 14. јануара 2003. године). У наведеном предмету је надлежни орган донео одлуку да се деца, због сексуалног злостављања од стране мајке и алкохолизма оба родитеља, одузму од родитеља и сместе у хранитељску породицу, а отац се касније обраћао поново надлежним органима, захтевајући да деца буду враћена њему, јер су се прилике у међувремену промениле, али је његов захтев одбијен. Полазећи од тога да надлежни органи имају позитивну обавезу да предузму све мере које ће олакшати породично сједињавање што је пре могуће, водећи истовремено рачуна о остварењу најбољег интереса детета, Европски суд је нашао да није било повреде члана 8. Европске конвенције у погледу оправдања мере одузимања деце од родитеља, али да је било повреде права на поштовање породичног живота, као последице пропуштања власти да предузму мере за поновно сједињавање подносиоца представке са својом децом.

У пресуди *Kutzner Ђројив Немачке*, број 46544/99, од 26. фебруара 2002. године, Европски суд за људска права је утврдио да постоји повреда члана 8. Европске конвенције, јер оцена психолога да подносиоци не могу успешно да подижу децу због својих интелектуалних и емотивних недостатака, није довољно оправдање за тако озбиљно мешање државе у породични живот подносилаца. Такође је истакнуто да чињеница да дете може бити смештено у окружење за које је процењено да више доприноси развоју и добробити детета, не значи да дете аутоматски може бити трајно и принудно удаљено из породице својих природних родитеља. Наглашено је да све одлуке о смештају детета морају имати привремени карактер, да се морају изменити чим прилике то дозволе и да све мере које се односе на привремени смештај морају бити конзистентне са највишим циљем поновног уједињења природних родитеља и детета.

У пресуди *Е.Р. Ђројив Италије*, број 31127/96, од 16. новембра 1999. године, иако су постојали недвосмислени докази да мајка пати од хроничне психозе – хипохондрије фокусиране на њену ћерку, упркос извештају психолога да се дете осећало као затвореник у кући, да је често хоспитализовано са нејасним дијагнозама, да је било бледо, са оштећеним зубима и проблемима у ходању и упркос извештајима да је након раздвајања од мајке постала срећно и здраво дете, Европски суд је оценио да су италијанске власти повредиле право на поштовање породичног живота мајке, јер су пропустиле да предузму све неопходне кораке како би осигурали да шанса за поновно уједињење породице не буде заувек компромитована.

Уставни суд даље указује да кад родитељи, из било ког разлога, не постижу задовољавајуће резултате у чувању, подизању и васпитавању детета, према њима се могу применити породичноправне мере које имају за циљ заштиту интереса малолетног детета, а којима се, у мањем или већем степено, ограничавају овлашћења родитеља која им припадају по основу вршења родитељског права. У том смислу, орган старатељства обавља корективни надзор над вршењем родитељског права доношењем одлука којима се испра-

вљају родитељи у вршењу тог права, а уколико не сарађују или одбијају да се повинују одлуци органа старатељства, односно институције у коју су били упућени, мере надзора могу бити замењене и неком тежом мером, као што је покретање судског поступка за заштиту права детета. То подразумева да је орган старатељства исцрпео све остале мере, да оне нису дале задовољавајуће резултате, те да мора да интервенише суд у правцу већег ограничавања родитеља у вршењу родитељског права – у поступку за лишење родитељског права. У супротном, орган старатељства би преузео овлашћења суда, који једино може да одлучи о одузимању или ограничењу права и дужности родитеља да се брину о подизању, васпитавању и образовању своје деце, уколико оцени да су испуњени услови за примену тог правног института.

Уставни суд истиче да његов задатак није да буде замена за органе старатељства у спровођењу њихових надлежности везаних за регулисање старатељства над децом и права родитеља чија су деца стављена под старатељство, али да приликом утврђивања да ли су предузете мере биле неопходне треба размотрити да ли су, у светлу предмета као целине, разлози који су наведени као оправдање за њих били релевантни и довољни за ограничавање права родитеља. На таквом становишту је и Европски суд за људска права (видети, поред осталог, пресуду *К. и Т. Ђројив Финске*, број 25702/94, од 12. јула 2001. године). Уставни суд прихвата да, када треба дати налог за хитно збрињавање, није увек могуће, нити пожељно, укључити у поступак доношења одлуке и родитеље, али се, пре спровођења мере привременог старатељства, мора проверити да ли је извршена пажљива процена утицаја те мере на родитеље и на децу, као и да ли су постојала могућа алтернативна решења уместо смештања деце под привремено старатељство.

Примењујући напред наведено на чињенично стање које је утврђено у оспореном управном поступку, Уставни суд је нашао да је Центар у оспореном решењу дао детаљне разлоге на основу којих је проценио да је малолетна А.Т. у породици Т. угрожена и небезбедна, да је присутан висок степен занемаривања потреба детета и заостајања у развоју и да је у најбољем интересу детета да се мајци привремено ограничи право на непосредно чување и подизање детета.

Уставни суд, међутим, указује на то да привремено старатељство треба да престане чим то околности допусте и да све мере којима се спроводи привремено старање над децом треба да буду конзистентне с крајњим циљем поновног спајања биолошких родитеља и деце (видети, посебно, цитирану пресуду *К. и Т. Ђројив Финске*), при чему позитивна обавеза да се предузму мере за спајање породице чим буде могуће пада на надлежне органе и мора увек бити уравнотежена у односу на обавезу да се морају поштовати најбољи интереси детета. Према становишту Европског суда за људска права, најмање што се може очекивати од државних органа јесте да повремено поново провере ситуацију како би утврдили да ли је дошло до неког побољшања у породичном окружењу. Могућност поновног спајања прогресивно ће се смањивати и на крају потпуно нестати уколико биолошким родитељима и деци уопште не буде дозвољено да се виђају или ако то буде допуштено толико ретко да стварање природне везе између њих не буде много вероватно.

Уставни суд је констатовао да је у решењу Центра од 17. јануара 2012. године одређено да ће наведене мере привремене заштите трајати док се не отклоне разлози због којих су изречене, односно док у интересу малолетне А. Т. не буду замењене другим одговарајућим мерама, а да из одговора који је Центар доставио на захтев Суда произлази да је разлог за подношење тужбе за потпуно лишавање подносиољке уставне жалбе родитељског права био и тај што подносиољка „већ две године није водила непосредну бригу о детету, а дете је било учестало болесно, те је била процена да мајка самостално неће моћи да задовољи све здравствене потребе детета“. Уставни суд је, такође, констатовао да је отац подносиољке уставне жалбе, који живи у Аустралији, након покретања поступка за лишење родитељског права, пружио помоћ подносиољки у вођењу тог судског поступка, да подносиољка и мал. А.Т. имају и држављанство Аустралије, те да је подносиољка, према наводима Центра, постала опуштенија у контактима са дететом и показивала интересовање за школске обавезе. Полазећи од наведеног, Уставни суд је оценио да је Центар пропустио да озбиљно размотри могућност да се прекине привремено старатељство, не водећи рачуна о свим доказима о побољшању породичне ситуације подносиољке уставне жалбе. Овај суд, с тим у вези, истиче да је вештачењем у предметном судском поступку утврђено да подносиољка испољава адекватност у односу на реалитет у ком функционише, да има капацитет да врши родитељско право и да препозна све ризике који постоје у вези са њеним преузимањем детета. С обзиром на то да свако одузимање деце мора бити схваћено као привремена мера, која за крајњи циљ има поновно успостављање заједничког живота природних родитеља и детета, Уставни суд налази да је у периоду раздвојености подносиољке уставне жалбе од малолетне А.Т., Центар био дужан да предузме све мере које би подносиољки олакшале породично сједињавање што је пре могуће, водећи истовремено рачуна о остварењу најбољег интереса детета. Уместо тога, Центар је ограничио своје активности на спровођење Плана услуга чији је општи циљ био „стабилна збринутост детета у хранитељској породици“, а у оквиру тог плана је подносиољка искључиво саветована како да се понаша у контактима са ћерком који су одржавани једном месечно, по сат времена.

Уставни суд је утврдио да су до подношења уставне жалбе подносиољки била ускраћена права родитеља у периоду од годину дана и пет месеци, на основу решења Центра о привременом старатељству, да је Центар две године и три месеца након доношења тог решења покренуо поступак за лишење подносиољке уставне жалбе родитељског права, да је наведени поступак правноснажно окончан одлуком надлежног суда којом се тужбени захтев одбија као неоснован и да је период раздвојености подносиољке од њеног малолетног детета, трајао нешто краће од четири године.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да у управном поступку који је вођен пред Центром за социјални рад града Зрењанина у предметима бр. 57100-303 и 55099-304 није постигнута правична равнотежа између потребе остварења најбољег интереса детета и права родитеља, те је, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15),

усвојио уставну жалбу изјављену због повреде права родитеља из члана 65. Устава у оспореном поступку, одлучујући као у тачки 1. изреке.

6. На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 2. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоци уставне жалбе због утврђене повреде права родитеља оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.000 евра, у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је посебно имао у виду период раздвојености подносиоцике уставне жалбе од малолетне ћерке, а узео је у обзир праксу овога суда и праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном лицу пружа одговарајуће задовољење. С обзиром на то да је Законом о допуни Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, број 103/15) прописан рок од четири месеца за извршење одлуке Уставног суда којим је утврђено право на накнаду материјалне/нематеријалне штете, то је Суд у другом делу тачке 2. изреке одредио да се досуђена висина накнаде нематеријалне штете подносиоцике уставне жалбе исплати на терет буџетских средстава – раздео Министарства правде, у року од четири месеца од дана достављања ове одлуке Министарству.

Имајући у виду да се у уставној жалби повреда права из члана 32. став 1. и чл. 64. и 66. Устава везује за повреду права родитеља, Уставни суд није разматрао уставну жалбу и са становишта означених права.

7. Такође, Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, с обзиром на значај који има за заштиту Уставом гарантованих људских права и грађанских слобода.

8. На основу изложеног и одредаба 42а став 1. тачка 5), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-3218/2015 од 9. новембра 2016. године

(није повређено право на правично суђење из члана 32. став 1. ни право на једнаку заштиту из члана 36. став 1. Устава)

О Д Л У К А

Одбија се као неоснована уставна жалба М. П. М. изјављена против пресуде Управног суда У. 16605/13 од 13. марта 2015. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. М. П. М. из З., Р. Х., преко пуномоћника Е. Н., адвоката из Београда, је 14. маја 2015. године, Уставном суду поднела уставну жалбу против пресуде Управног суда У. 16605/13 од 13. марта 2015. године, због повреде

„Уставом признатих права странаца“ из члана 17. Устава и начела о забрани дискриминације из члана 21. Устава Републике Србије, као и због повреде права на правично суђење, на једнаку заштиту права, на правно средство и на имовину, зајемчених одредбама члана 32. став 1. и чл. 36. и 58. Устава. Уставна жалба је, такође, изјављена због повреде члана 14. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и члана 1. Протокола 12 уз Европску конвенцију. Подносиатељка је 21. априла 2016. године доставила доказ у прилог истакнутој повреди права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава.

Уставном жалбом је оспорена пресуда донета у управном спору по тужби подносиатељке уставне жалбе поднетој против решења Министарства финансија, којим је окончан управни поступак одлучивања о захтеву подносиатељке за враћање одузете имовине.

У уставној жалби се повреда права на образложену одлуку, као саставног дела права на правично суђење, образлаже тиме да се оцена Управног суда дата у оспореној пресуди заснива искључиво на одредби члана 5. став 1. тачка 5) Закона о враћању имовине и обештећењу, па је, по мишљењу подносиатељке, нејасно како је из наведене одредбе закона Управни суд закључио да она као хрватски држављанин нема право на повраћај имовине. Подносиатељка указује да се код земаља које су уређивале поступак враћања одузете имовине, међу које спада и Република Хрватска, право страних држављана на враћање имовине утврђује на основу прописа тих држава о поступку реституције и могућности српских држављана да остваре право на враћање и обештећење у тој држави. У прилог тврдњи о постојању реципроцитета, подносиатељка је, поред осталог, навела садржину одредаба члана 10. Закона о накнади за имовину одузету за време југославенске комунистичке владавине и доставила пресуду Врховног суда Хрватске број: Узз-20/08-2 од 26. маја 2010. године.

Уставном жалбом се, такође, указује на повреду „Уставом признатих права странаца“ из члана 17. Устава и начела о забрани дискриминације из члана 21. Устава, јер су надлежни органи, према тврдњи подносиатељке, одбили захтев за повраћај одузете имовине искључиво из разлога што је она страни држављанин.

Подноситељка је уз допуну уставне жалбе доставила пресуду Управног суда У. 5134/14 од 24. марта 2016. године, којом указује на различито поступање тог суда приликом утврђивања постојања реципроцитета са Републиком Хрватском у погледу права по основу одузете имовине.

Уставном жалбом се предлаже да Уставни суд утврди повреду означених начела и права, поништи оспорени акт и утврди право подносиатељке на накнаду штете.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама захтева истакнутог у њој, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. Уставни суд је, у спроведеном поступку, на основу увида у оспорене акте и осталу достављену документацију, утврдио следеће чињенице и околности од значаја за решавање ове уставносудске ствари:

Решењем агенције за реституцију – Подручна јединица Београд број 46-001713/2012 од 22. априла 2013. године одбијен је захтев М. П. М., овде подносиоца уставне жалбе, за враћање имовине означене у решењу, одузете од М. К. решењем Комисије за национализацију од 16. децембра 1959. године. Агенција за реституцију је у образложењу решења констатовала: да је подносиоца захтева хрватска држављанка; да је у поднеску од 9. априла 2012. године, који је доставила подносиоца, наведено да је бивша власница одузете имовине имала рођеног брата и да је његова ћерка пок. мајка подносиоца; да је у Републици Хрватској питање накнаде одузете имовине регулисано Законом о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине; да је одредбом члана 9. наведеног закона прописано да се права из тог закона признају физичкој особи – пријашњем власнику, односно његовим законским насљедницима првога насљеднога реда; да, према члану 10. став 2. наведеног закона, права прописана овим Законом могу стећи и стране физичке и правне особе ако се то утврди међудржавним споразумима; да је одредбом члана 5. став 1. тачка 5) Закона о враћању одузете имовине и обештећењу прописано да право на враћање имовине или обештећење има физичко лице – страни држављанин, а у случају његове смрти или проглашења умрлим, његови законски наследници, под условом реципроцитета; да из обавештења Министарства спољних послова од 25. јануара 2013. године произлази да није закључен билатерални уговор којим је регулисано питање реституције; да из обавештења Министарства финансија и привреде од 25. децембра 2012. године произлази да у смислу одредбе члана 10. став 2. Закона о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине, између Републике Хрватске и Републике Србије не постоји међудржавни споразум, којим су уређена права по основу реституције, односно да не постоји реципроцитет када је у питању враћање одузете имовине српских држављана. Агенција за реституцију је даље навела да је, оцењујући постојање реципроцитета, имала у виду и одредбу члана 9. наведеног закона, из које произлази да побочни сродници, као што је то случај са подносиоцем, немају право на накнаду, те је закључила да ни по том основу не постоји реципроцитет у погледу права на враћање одузете имовине.

Пре доношења првостепеног решења, Агенција за реституцију је од Министарства правде и државне управе прибавила обавештење о постојању реципроцитета у погледу права страних држављана на враћање имовине и обештећење број 762-02-2988/2012-07 од 7. марта 2013. године, у коме је, поред

осталог, наведено: да се на основу одредаба члана 5. Закона о враћању имовине и обештећењу може закључити да за остваривање права страних држављана на враћање имовине и обештећење, законодавац прави разлику између земаља које су уређивале поступак враћања имовине и оних које то нису учиниле; да се у земаљама које су уређивале поступак враћања имовине, а међу њима је и Република Хрватска, право страних држављана на враћање имовине и обештећење утврђује на основу прописа те државе о поступку реституције и могућности српских држављана да остваре право на враћање имовине и обештећење у тој земљи; да је Министарство правде и државне управе надлежно за давање објашњења о реципроцитету у стицању права својине на непокретностима само за државе које нису спроводиле поступак реституције.

Решењем Министарства финансија – Сектор за имовинско-правне послове број 46-00-00396/2013-13 од 11. септембра 2013. године одбијена је жалба подносиоцеке изјављена против наведеног решења Агенције за реституцију, из истих разлога који су наведени у првостепеном решењу.

Оспореном пресудом Управног суда У. 16605/13 од 13. марта 2015. године одбијена је као неоснована тужба подносиоцеке уставне жалбе поднета против наведеног коначног решења Министарства финансија. Управни суд је, полазећи од одредбе члана 5. став 1. тачка 5) Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, а имајући у виду да је у поступку пред првостепеним органом несумњиво утврђено да је подносиоцека држављанка Републике Хрватске, да између Републике Србије и Републике Хрватске не постоји међудржавни споразум, односно билатерални уговор којим су уређена права по основу реституције, „што је нужан услов прописан наведеном одредбом закона“, те имајући у виду чињеницу да подносиоцека није у сродству са бившом власницом у правој линији, нашао да је правилно поступио тужени орган када је жалбу подносиоцеке одбио као неосновану.

Пресудом Управног суда У. 5134/14 од 24. марта 2016. године, којом подносиоцека указује на различито поступање тог суда приликом утврђивања постојања реципроцитета са Републиком Хрватском у погледу права по основу одузете имовине, уважена је тужба Н.Ш. и Г.О. из Осијека, поништено решење Министарства финансија којим је коначно одлучено о њиховом захтеву за враћање одузете имовине и предмет враћен туженом органу на поновно одлучивање. Управни суд је у образложењу наведене одлуке констатовао: да су тужиле, које су хрватске држављанке, законске наследнице бившег власника; да је дописом Министарства финансија и привреде, односно Министарства спољних послова, Агенција за реституцију обавештена да између Републике Хрватске и Републике Србије не постоји међудржавни споразум, односно билатерални уговор којим су уређена права по основу реституције; да је, полазећи од наведеног, тужени орган закључио да између Републике Србије и Републике Хрватске не постоји реципроцитет, као ни закључен међудржавни споразум, односно билатерални уговор, који је као услов предвиђен одредбом члана 5. став 1. тачка 5) Закона о враћању имовине и обештећењу, те нису испуњени услови за враћање одузете имовине. Управни суд је оценио да се закључак туженог органа не може прихватити

као правилан, јер се наведеним законом даје право страном физичком лицу на враћање имовине под условом реципроцитета, а не под условом потписаног споразума или билатералног уговора са државом чији је држављанин. Стога је, по оцени Управног суда, Агенција за реституцију била дужна да по службеној дужности утврди да ли постоји фактички реципроцитет између двеју држава, односно да ли је надлежни хрватски орган, поступајући по захтевима држављана Републике Србије, позитивно одлучио, без икаквог условљавања или дискриминације у односу на друге подносиоце захтева.

4. Одредбама Устава, на чију повреду указује подносиатељка уставне жалбе, утврђено је: да странци, у складу са међународним уговорима, имају у Републици Србији сва права зајемчена Уставом и законом, изузев права која по Уставу и закону имају само држављани Републике Србије (члан 17.); да су пред Уставом и законом сви једнаки и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације (члан 21. ст. 1. и 2.); да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе и да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36.); да се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона, да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне, да се законом може ограничити начин коришћења имовине, да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом (члан 58).

За одлучивање о овој уставној жалби од значаја су и одредбе следећих закона и других прописа:

Одредбама члана 5. Закона о враћању одузете имовине и обештећењу („Службени гласник РС“, број 72/11) прописано је: да право на враћање имовине или обештећење има домаће физичко лице које је бивши власник одузете имовине, а у случају његове смрти или проглашења умрлим – његови законски наследници, утврђени у складу са прописима који уређују наслеђивање у Републици Србији и са одредбама овог закона (став 1. тачка 1)); да право на враћање имовине или обештећење има физичко лице – страни држављанин, а у случају његове смрти или проглашења умрлим, његови законски наследници, под условом реципроцитета (став 1. тачка 5)); да право на враћање имовине или обештећење нема физичко лице – страни држављанин, односно његови законски наследници, за које је обавезу обештећења преузела страна држава по основу међународног уговора, ни физичко лице – страни држављанин, односно његови законски наследници, који су и без постојања међународног уговора, обештећени или им је право на враћање имовине признато правом стране државе (став 3. тач. 1) и 2));

да постојање реципроцитета са страном државом и међународног уговора, у смислу овог члана, утврђује Агенција по службеној дужности (став 5).

Одредбом члана 13. став 1. Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља („Службени лист СФРЈ“, бр. 43/82 и 72/82, „Службени лист СРЈ“, број 46/96 и „Службени гласник РС“, број 46/06) прописано је да ће суд или други надлежни орган по службеној дужности утврдити садржину страног меродавног права.

Одредбама Закона о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине („Народне новине“, бр. 92/96... 118/01) прописано је: да се права из овога Закона признају физичкој особи – пријашњем власнику, односно његовим законским насљедницима првога насљеднога реда (члан 9. став 1.); да се у погледу права насљеђивања примјењују одредбе Закона о насљеђивању, ако овим законом није друкчије прописано (члан 9. став 2.); да пријашњи власник нема право на накнаду за одузету имовину у случају када је питање накнаде ријешено међудржавним споразумима (члан 10. став 1.); да изнимно од одредбе става 1. овога члана, права прописана овим Законом могу стећи и стране физичке и правне особе ако се то утврди међудржавним споразумима (члан 10. став 2).

Законом о насљеђивању Републике Хрватске, („Народне новине“, бр. 48/03...33/15) прописано је: да оставитеља насљеђују прије свих његова дјеца и његов брачни друг (члан 9. став 1.); да особе из става 1. овога члана насљеђују на једнаке дијелове (члан 9. став 2.); да дио оставине који би припао прије умрлом дјетету да је надживјело оставитеља насљеђују његова дјеца, оставитељеви унуци, на једнаке дијелове, а ако је неки од унука умро прије оставитеља, онда дио који би њему припао да је био жив у часу оставитељеве смрти насљеђују његова дјеца, прауници оставитељеви, на једнаке дијелове, и тако редом све докле има оставитељевих потомака (члан 10).

5. Подносиатељка уставне жалбе сматра да јој је оспорено пресудом повређено право на правично суђење, будући да је Управни суд оцену о недозвољености њеног захтева за враћање одузете имовине засновао искључиво на одредби члана 5. став 1. тачка 5) Закона о враћању имовине и обештећењу. Подносиатељка, такође, указује да из одредаба члана 10. Закона о накнади за имовину одузету за време југославенске комунистичке владавине и пресуде Врховног суда Хрватске број: Узз-20/08-2 од 26. маја 2010. године произлази да је изједначен правни положај ранијих власника, без обзира на њихово држављанство.

Оцењујући ове наводе уставне жалбе са становишта одредбе члана 32. став 1. Устава, Уставни суд је имао у виду да се уставна гаранција наведеног права, поред осталог, састоји у томе да одлука суда о нечијем праву или обавези мора бити донета у поступку који је спроведен у складу са важећим процесним законом, применом релевантног материјалног права и образложена на уставноправно прихватљив начин, јер би се у противном могло сматрати да је производ произвољног и правно неутемељеног становишта поступајућег суда.

Уставни суд, такође, указује да се једна од гаранција означеног уставног права односи на обавезу суда да образложи своју одлуку (видети одлуку

Европског суда за људска права у предмету *Ruiz Torija против Шпаније*, од 9. децембра 1994. године, § 29). Приликом давања одговора на питање да ли образложење судске одлуке задовољава стандарде права на правично суђење, требало би водити рачуна о околностима конкретног случаја и природи одређене одлуке. С обзиром на то да се у управном спору проверава законитост коначног управног акта на подлози чињеница утврђених у управном поступку, то не постоји обавеза суда да образлаже све наводе тужбе, уколико су они већ истицани у управном поступку који је претходио управном спору и у том поступку били оцењени. О овом питању се у више случајева изјаснио и Европски суд за људска права. У пресуди донетој у случају *Van de Hurk против Холандије* од 19. априла 1994. године, Европски суд је истакао да обавеза суда да образложи своју одлуку и да узме у обзир аргументе странака не подразумева да суд мора да детаљно одговори на све наводе странака изнете у правном средству о коме одлучује, већ само оне које оцени правно релевантним.

Уставни суд је најпре констатовао да је Управни суд прихватио становиште управних органа, према коме је непостојање међународног споразума, односно билатералног уговора између Републике Србије и Републике Хрватске о решавању питања реституције, доказ да не постоји реципроцитет између наведених држава када је у питању враћање одузете имовине.

Оцењујући ово становиште Управног суда, Уставни суд је нашао да одредбе члана 10. ст. 1. и 2. Закона о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине упућују на закључак да ранији власник који је страни држављанин има право на накнаду за одузету имовину, уколико питања реституције нису решена међудржавним споразумом, а ако јесу – само изузетно може стећи то право, ако се то утврди међудржавним споразумом. Из одредбе члана 5. став 3. тачка 1) Закона о враћању имовине и обештећењу, по оцени овог суда, произлази да бивши власник који је страни држављанин нема право на враћање имовине или обештећење, ако је за њега ту обавезу преузела страна држава по основу међународног уговора или је на други начин обештећен. Полазећи од наведеног, Уставни суд налази да нема уставноправног утемељења становиште изражено у оспореној пресуди да бивши власници који су држављани оних држава које су уредиле питање враћања имовине, немају право на враћање имовине, уколико Република Србија није закључила са тим државама међудржавни споразум или билатерални уговор којим је регулисано то питање.

Испитујући да ли је наведено тумачење меродавног материјалног права од стране Управног суда имало за последицу повреду права подносиоца уставне жалбе на правично суђење, Уставни суд је пошао од одредбе члана 5. став 5. Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, према којој Агенција по службеној дужности утврђује не само постојање међународног уговора, већ и постојање реципроцитета са страном државом, у смислу тог члана закона. Уставни суд, с тим у вези, констатује да је Управни суд, доносећи оспорену пресуду, имао у виду чињеницу да је подносиоца уставне жалбе унука брата бивше власнице одузете имовине.

Уставни суд указује да, сагласно одредбама члана 5. став 1. Закона о враћању имовине и обештећењу, право на враћање имовине или обештећење има домаће физичко лице које је бивши власник одузете имовине, а у случају његове смрти или проглашења умрлим – његови законски наследници, утврђени у складу са Законом о наслеђивању и са одредбама овог закона (тачка 1)), те да наведена права има и физичко лице – страни држављанин, а у случају његове смрти или проглашења умрлим, његови законски наследници, под условом реципроцитета (тачка 5)). По оцени Уставног суда, из наведених одредаба закона произлази да за остварење права страног држављанина на враћање имовине или обештећење није довољан формални реципроцитет, који гарантује равноправност у третману, односно искључује дискриминацију по основу држављанства, већ је потребан материјални реципроцитет, који гарантује пуну међународну равнотежу у погледу уживања појединих права. Полазећи од тога да Закон о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине признаје право на накнаду за одузету имовину само законским наследницима ранијег власника који су у првом наследном реду, Уставни суд је оценио да законски наследници ранијег власника који су у другом наследном реду немају у Републици Србији и Републици Хрватској једнака права по основу реституције. Имајући у виду да подносиатељка уставне жалбе није потомак бивше власнице одузете имовине, него њених родитеља, а да законски наследник другог наследног реда нема право на накнаду за одузету имовину по одредбама Закона о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине, Уставни суд налази да је уставноправно прихватљива оцена Управног суда да, у конкретном случају, не постоји реципроцитет потребан за остваривање права на реституцију према одредбама Закона о враћању имовине и обештећењу. С обзиром на то да је наведена оцена заснована на чињеницама и доказима утврђеним у поступку пред Агенцијом, те да првостепено решење садржи одредбе меродавног материјалног права чијом применом је оцењено да је захтев подносиатељке уставне жалбе неоснован, а да је Управни суд прихватио у свему разлоге управних органа за одлуку о захтеву и жалби подносиатељке, Уставни суд налази да подносиатељки уставне жалбе није повређено право на образложено судску одлуку, као саставни део права на правично суђење.

Подноситељка уставне жалбе је у прилог тврдњи о постојању реципроцитета доставила пресуду Врховног суда Хрватске Узз. 20/08-2 од 26. маја 2010. године, којом је, по оцени Уставног суда, само изједначен правни положај ранијих власника одузетих непокретности без обзира на њихово држављанство, односно признато и странцима право на накнаду имовине под истим условима као и хрватским држављанима, осим у случају када је питање накнаде решено међународним уговором. Наведеном пресудом одбијен је захтев за заштиту законитости Државног одвјетништва Републике Хрватске у коме је истицано да право на повраћај имовине имају само страни држављани са чијом државом је Република Хрватска закључила међународни споразум и лица која су хрватско држављанство стекла после

11. октобра 1996. године. Из ове пресуде произлази да је после доношења Закона о изменама и допунама Закона о накнади за имовину одузету за вријеме југославенске комунистичке владавине из 2002. године, а након што је Уставни суд Републике Хрватске, својом одлуком У-І-673/1996 од 21. априла 1999. године, укинуо одређене одредбе тог закона, право на накнаду и враћање имовине признато и ранијим власницима који нису хрватски држављани. Међутим, права из овог закона признају се ранијем власнику, односно његовим законским наследницима првог наследног реда, што значи да страни држављани, па ни држављани Републике Србије, у Републици Хрватској не могу остварити право на накнаду и враћање имовине ако су наследници ранијег власника из другог наследног реда, нити би подносиатеља уставне жалбе, иако је хрватска држављанка, имала право на враћање имовине одузете ранијем власнику чији је побочни сродник да се таквим захтевом обратила надлежним органима Републике Хрватске, као што је то учинила подношењем захтева Агенцији за реституцију Републике Србије. Следом наведеног, Уставни суд је оценио да пресуда Врховног суда Хрватске коју је доставила подносиатеља уставне жалбе не може представљати доказ о постојању реципроцитета у погледу уживања права на враћање имовине и обештећење држављана Републике Србије у Републици Хрватској.

Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је одбио као неосновану уставну жалбу изјављену због повреде права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), одлучујући као у изреци.

6. Подносиатеља уставне жалбе, такође, сматра да јој је оспореном пресудом Управног суда повређено право на једнаку заштиту права, будући да је исти суд пресудом У. 5134/14 од 24. марта 2016. године, „у истој ситуацији“ уважио тужбу хрватских држављанки, налазећи да је Агенција за реституцију била дужна да по службеној дужности утврди да ли постоји фактички реципроцитет између двеју држава, односно да ли је надлежни хрватски орган, поступајући по захтевима држављана Републике Србије, позитивно одлучио, без икаквог условљавања или дискриминације у односу на друге подносиоце захтева.

Постојање повреде означеног права, гарантованог одредбом члана 36. став 1. Устава, Суд утврђује полазећи од уставне гаранције којом се обезбеђује заштита од арбитражног одлучивања судова и других државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења. Та заштита се, поред осталог, огледа у обавези надлежних органа да у истоврсним случајевима једнако одлучују, како примена истог меродавног права на битно истоврстан чињенични и правни основ не би имала битно различит правни исход у односу на права и обавезе субјеката у истом правном положају.

Одступање од постојеће судске праксе, односно промена правног схватања подразумева да постоји идентитет чињеничног и правног основа у управним поступцима који су окончани управним актима чија је законитост оцењивана у наведеним предметима Управног суда. С тим у вези, Уставни

суд је констатовао да је у управном поступку који је правноснажно окончан оспореном пресудом утврђено да је подносиатеља уставне жалбе унука брата бивше власнице одузете имовине, што је имао у виду Управни суд, одлучујући о постојању реципроцитета. Стога је за оцену Управног суда о томе била од значаја чињеница да подносиатеља није међу законским наследницима првог наследног реда бивше власнице, а не само чињеница да не постоје међународни правни акти којима је решено питање реституције. С друге стране, из образложења пресуде Управног суда У. 5134/14 од 24. марта 2016. године, на коју се позива подносиатеља уставне жалбе, не може се закључити ком наследном реду припадају тужиле у том управном спору, нити се оцена Управног суда у предмету У. 5134/14 о непостојању реципроцитета између Републике Србије и Републике Хрватске у погледу права на реституцију заснива на различитом правном положају законских наследника у погледу остваривања тог права. Стога се, према становишту Уставног суда, не може говорити о постојању идентитета чињеничног и правног основа у поступцима по наведеним захтевима за враћање имовине који су претходили одлучивању суда у управном спору.

Полазећи од свега изложеног, Уставни суд је утврдио да подносиатељки уставне жалбе оспореном пресудом није повређено ни право на једнаку заштиту права, зајемчено чланом 36. став 1. Устава, те је уставну жалбу и у овом делу одбио као неосновану, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, одлучујући као у изреци.

Уставни суд није посебно разматрао уставну жалбу са становишта права на имовину гарантованог чланом 58. Устава, јер се разлози уставне жалбе о повреди тог права заснивају на истим разлозима које је овај суд већ испитивао оцењујући повреду права на правично суђење.

Подноситеља уставне жалбе, такође, сматра да су оспореним актом повређена начела из чл. 17. и 21. Устава, јер је њен захтев за повраћај одузете имовине одбијен „искључиво из разлога што је страни држављанин“. Имајући у виду ове наводе уставне жалбе, Уставни суд је нашао да подносиатеља повреду наведених начела везује за повреду права на правично суђење, о чему се Суд већ изјаснио.

7. С обзиром на изложено, Уставни суд је, на основу одредаба члана 42б став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, донео Одлуку као у изреци.

III. – ОБЛАСТ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Одлука Уж-11106/2013 од 19. маја 2016. године („Службени гласник РС“, број 60/16)
(*повреда њива из члана 34. став 4. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба П. К. изјављена против пресуде Основног суда у Зрењанину К. 763/10 од од 24. октобра 2011. године и пресуде Апелационог суда у Новом Саду Кж1. 379/12 од 23. октобра 2013. године и утврђује се да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на правну сигурност у казненом праву, зајемчено одредбом члана 34. став 4. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Поништава се пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж1. 379/12 од 23. октобра 2013. године и одређује се да наведени суд донесе нову одлуку о жалби браниоца окривљеног П. К. изјављеној против пресуде Основног суда у Зрењанину К. 763/10 од од 24. октобра 2011. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. П. К. из Н. Б. је, 20. децембра 2013. године, Уставном суду поднео уставну жалбу против пресуда означених у изреци, због повреде права на правично суђење и правну сигурност у казненом праву из члана 32. став 1. и члана 34. Устава Републике Србије, као и због повреде права на суђење у разумном року, зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава, у кривичном поступку који је вођен у предмету Основног суда у Зрењанину К. 763/10.

Уставном жалбом се оспоравају судске одлуке којима је подносилац правноснажно оглашен кривим због кривичног дела напад на овлашћено службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 1. Кривичног законика и изречена му је условна осуда.

Подносилац као разлог повреде права на правично суђење наводи да је првостепени суд „током поступка као потпуно валидне усвојио исказе сведока који су пристрасни, лично заинтересовани за исход суђења, нису видели предметни догађај а њихови искази су у очитој супротности са другим изведеним доказима“.

Разлог за повреду права на суђење у разумном року подносилац налази у томе што је оспорени кривични поступак трајао четири и по године, иако се не ради о „компликованом чињеничном стању, нити о великој количини доказних средстава које је требало извести“, односно ради се о једноставном поступку.

Као разлог повреде права на правну сигурност, подносилац наводи да је против њега, за исти животни догађај, пред Прекршајним судом у Новом Бечеју вођен прекршајни поступак Уп. 745/09, због прекршаја из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру, који је обустављен јер није доказано да је починио прекршај који му је стављен на терет, па кривични суд, коме је ова чињеница била позната из списка предмета, није могао против њега водити и кривични поступак за исту радњу извршења и осудити га.

2. Према одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. У спроведеном поступку пред Уставним судом, утврђено је да је поводом истог животног догађаја против подносиоца уставне жалбе првобитно вођен прекршајни поступак због прекршаја из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру, који је обустављен јер није доказано да је окривљени починио прекршај који му је захтевом стављен на терет, односно није доказано да је „нарушавао јавни ред и мир на тај начин што је приликом контроле дозволе за риболов ухватио за врат С.Т.“. Оспореним пресудама, које су донете у кривичном поступку, а који је вођен по оптужном предлогу оштећеног као тужиоца С.Т. због кривичног дела напад на овлашћено службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 1. Кривичног законика, подносилац је оглашен кривим због извршења кривичног дела које му је стављено на терет, које је извршио на тај начин што је, приликом контроле од стране рибочувара С.Т., а након што је рибочувар установио да окривљени нема дозволу за риболов и након покушаја да од њега одузме прибор за пецање, подносилац физички напао рибочувара, тако што га је ухватио руком за врат.

3.1. Чињенице и околности које се тичу прекршајног поступка који је вођен против подносиоца уставне жалбе:

У прекршајном поступку који је вођен по захтеву Министарства унутрашњих послова Републике Србије – Одељење у Новом Бечеју, Општински орган за прекршаје у Новом Бечеју је 2. децембра 2009. године донео решење Уп. 745/09, којим је обуставио прекршајни поступак против подносиоца „због сумње да је 8. јуна 2009. године око 20,30 часова у Новом Бечеју на градској плажи на реци Тиси, нарушавао јавни ред и мир на тај начин што је приликом контроле дозволе за риболов ухватио за врат С.Т., чиме би починио прекршај из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру, а у смислу члана 234. став 1. тачка 9) Закона о прекршајима, јер није доказано да је окривљени починио прекршај који му се захтевом ставља на терет“. Из

садржине образложења овог решења произлази да је С.Т. рибочувар. Службеном провером је утврђено да је наведено решење постало правноснажно 19. децембра 2009. године.

Правноснажном пресудом Прекршајног суда у Зрењанину, Одељење у Новом Бечеју број П. 69/10 од 5. фебруара 2010. године подносилац је оглашен кривим због прекршаја из члана 57. став 1. тачка 11) Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда (обављање рекреативног риболова без дозволе) и кажњен новчаном казном у износу од 25.000,00 динара.

3.2. Чињенице и околности које се тичу кривичног поступка у којем су донете оспорене пресуде:

Оспорене пресуде су донете у кривичном поступку који је вођен против подносиоца уставне жалбе по оптужном предлогу оштећеног С.Т. као тужиоца, због кривичног дела напад на овлашћено службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 1. Кривичног законика. Подносилац уставне жалбе је оспореним пресудама правноснажно оглашен кривим за извршење наведеног кривичног дела „зато што је дана 8. јуна 2009. године око 20,30 часова, на градској плажи, код манастира на реци Тиси у Новом Бечеју, у стању када је могао да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, приликом контроле од стране оштећеног С.Т. из Новог Бечеја, рибочувара ДОО за рибарство и искоришћавање вода „Р. с. В.“ Нови Сад за део рибарског подручја Србије – Војводина на реци Тиси, након установљења да нема дозволу за риболов и у покушају да узме прибор за пецање физички га напао тако што га је ухватио руком за врат, при чему је био свестан свога дела, хтео његово извршење и био је свестан да је његово дело забрањено“, и изречена му је условна осуда, тако што му је суд утврдио казну затвора у трајању од три месеца, која се неће извршити под условом да у року од једне године од дана правноснажности пресуде не учини ново кривично дело. Из образложења оспорених пресуда произлази да се у списима предмета оспореног кривичног поступка налазе и списи Прекршајног суда Зрењанин, Одељење у Новом Бечеју П. 69/10 и Општинског органа за прекршаје у Новом Бечеју Уп. 745/09.

4. Одредбом члана 34. став 4. Устава утврђено је да нико не може бити гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или за које је оптужба правноснажно одбијена или поступак правноснажно обустављен, нити судска одлука може бити измењена на штету окривљеног у поступку по ванредном правном леку, као и да истим забранама подлеже вођење поступка за неко друго кажњиво дело.

Одредбама Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09 и 72/09) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време доношења оспорених пресуда, било је прописано: да нико не може да буде гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или је за то дело поступак против њега правноснажно обустављен или оптужба правноснажно одбијена (члана 6. став 1.); да повреда кривичног закона постоји ако је кривични закон повређен у питању

да ли има околности које искључују кривично гоњење, а нарочито да ли је наступила застарелост кривичног гоњења или је гоњење искључено услед амнестије или помиловања, или је ствар већ правноснажно пресуђена (члан 369. став 1. тачка 2)); да другостепени суд испитује пресуду у оном делу у којем се побдија жалбом, али мора увек по службеној дужности испитати да ли је на штету оптуженог повређен кривични закон (члан 369) (члан 380. став 1. тачка 2)).

Одредбом члана 323. став 1. Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05 и 72/09) (у даљем тексту: КЗ) прописано је: да ће се затвором од три месеца до три године казнити онај ко нападне или прети да ће напасти службено лице у вршењу службене дужности.

Одредбом члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 и 101/05) (у даљем тексту: ЗЈРМ) прописано је да ко вређањем или злоупотребом другог, вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир – казниће се новчаном казном до 30.000 динара или казном затвора до 60 дана.

5. Разматрајући поднету уставну жалбу, Уставни суд је, најпре, испитивао испуњеност претпоставки за њену допуштеност. У том смислу, Уставни суд констатује да подносилац уставне жалбе није доставио доказе да је посебно истицао повреду начела *ne bis in idem* у току кривичног поступка у којем су донете оспорене пресуде.

Испитујући постојање претпоставки за одлучивање Уставни суд је из образложења оспорених пресуда утврдио да су и Основни суд у Зрењанину и Апелациони суд у Новом Саду несумњиво имали сазнања да је поводом истог животног догађаја против окривљеног, овде подносиоца уставне жалбе, већ вођен прекршајни поступак. Наиме, из образложења оспорене првостепене пресуде произлази да су се у списима предмета овог кривичног поступка налазили и списи Прекршајног суда Зрењанин, Одељење у Новом Бечеју П. 69/10, као и списи Општинског органа за прекршаје у Новом Бечеју Уп. 745/09, те да је бранилац окривљеног у завршној речи пред Основним судом у Зрењанину предложио да суд „окривљеног ослободи од оптужбе, као што су учинили и остали државни органи, односно прекршајни орган и јавни тужилац“.

По оцени Уставног суда, другостепени суд у кривичном поступку обавезан је да по службеној дужности води рачуна о евентуалној повреди начела *ne bis in idem*, што произлази из одредбе члана 34. став 4. Устава, као и цитираних одредби члана 380. став 1. тачка 2) у вези са чланом 369. став 1. тачка 2) ЗКП. Како је суд правног лека имао сазнања да је против оптуженог, овде подносиоца уставне жалбе, у истој ствари раније вођен прекршајни поступак, који је правноснажно обустављен, јер није доказано да је окривљени извршио прекршај који му је захтевом за покретање прекршајног поступка стављен на терет, те је био дужан да о таквој повреди права оптуженог води рачуна по службеној дужности, Уставни суд је на становишту да у конкретном случају мериторним испитивањем навода уставне жалбе који

се тичу истакнуте повреде уставног начела *ne bis in idem*, Суд не поступа као инстанциони суд, без обзира на то да ли је подносилац у судском поступку који је претходно подношењу уставне жалбе изричито захтевао заштиту принципа тзв. забране двоструке угрожености.

Полазећи од свега наведеног, Уставни суд је оценио да је уставна жалба допуштена.

6. По оцени Уставног суда, подносилац уставне жалбе, истичући повреду права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. Устава, искључиво указује на постојање повреде начела *ne bis in idem*, зајемченог одредбом члана 34. став 4. Устава, што потврђују његови наводи да је прекршајни поступак против њега правноснажно обустављен, док је у кривичном поступку оглашен кривим за исти догађај и исте чињенице, те да је на тај начин повређено право на правну сигурност у казненом праву, при томе цитирајући одредбу члана 34. став 4. Устава.

Оцењујући наводе уставне жалбе о повреди права на правну сигурност у казненом праву из члана 34. став 4. Устава, Уставни суд је, уважавајући праксу и критеријуме Европског суда за људска права, утврђивао: прво, да ли су оба поступка која су вођена против подносиоца уставне жалбе вођена за дело које по својој природи представља кажњиво дело, односно да ли је казна прописана за прекршај због кога је против подносиоца претходно вођен прекршајни поступак и који је правноснажно обустављен, по својој природи казненоправна; друго, да ли су дела због којих се подносилац казнено гони иста (*idem*); треће, да ли је постојала двострукост поступка (*bis*).

6.1. У односу на прво спорно питање, Уставни суд констатује следеће: да би се, у конкретном случају, утврдило да ли вођење и обустављање прекршајног поступка (који се по правилу води за тзв. лакша кажњива дела) представља сметњу за вођење кривичног поступка против њега за кривично дело, неопходно је одлучити да ли се конкретан прекршајни поступак односио на тзв. „кривичну“ ствар, односно да ли би евентуална осуда у конкретном прекршајном поступку, по својој природи била „кривична“.

У утврђеној судској пракси Европског суда за људска права постављена су три критеријума, која су општепозната као „мерила Енгал“ (видети, пре свих, одлуку *Енџел и друџи њроџив Холандије*, од 8. јуна 1976. године), која треба размотрити при утврђивању да ли се ради о „оптужби за кривично дело“, а то су: 1) правна квалификација дела према домаћем законодавству, 2) природа дела која подразумева два кумулативна поткритеријума, и то обим прекршене норме и сврху казне и 3) природа и степен тежине казне.

Европски суд за људска права је у више својих пресуда (видети између осталих: *Марести њроџив Хрвајске*, од 25. јула 2009. године, број представке 55759/07 и *Муслија њроџив Босне и Херцеџовине*, од 14. јануара 2014. године, број представке 32042/11) применом тзв. „Енгал мерила“ констатовао да одређена дела имају кривичну конотацију иако се према релевантном домаћем праву сматрају делима малог друштвеног значаја да би се на њих примењивао кривични закон и поступак. Такође, позивање на „лакшу“ природу дела, само по себи не искључује његову квалификацију као „кривичног“

у аутономном смислу Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Надаље, степен и тежина санкције се утврђује с обзиром на највишу запрећену казну коју предвиђа релевантни закон, без обзира на то која је казна по врсти и мери у конкретном случају изречена.

С тим у вези, Уставни суд, најпре, указује да је одредбом члана 33. став 8. Устава утврђено да сва права која има окривљени за кривично дело, има сходно закону и у складу са њим, и физичко лице против кога се води поступак за неко друго кажњиво дело, док из одредбе члана 34. став 4. Устава недвосмислено произлази да се начелом *ne bis in idem* гарантује забрана двоструке угрожености појединца како у кривичном, тако и у поступцима за свако друго кажњиво дело. Стога Уставни суд, у складу са већ устаљеном праксом Европског суда за људска права, у начелу прихвата могућност да осуда једног лица у поступку за „неко друго кажњиво дело“ може представљати процесну сметњу да се против њега води кривични поступак поводом истог животног догађаја, и то под истим условима под којима вођење кривичног судског поступка и осуда за кривично дело активира забрану за вођење другог казненог поступка против њега поводом истог животног догађаја.

Испитујући постојање наведених критеријума у конкретном случају, Уставни суд је утврдио да је за прекршај због кога је против подносиоца вођен прекршајни поступак Законом о јавном реду и миру прописана новчана казна или казна затвора до 60 дана, којима се санкционише дрско и насилничко понашање у циљу заштите људског достојанства, јавног реда, али у извесном смислу и до одређеног степена и телесног интегритета сваког појединца. По оцени Уставног суда, одредба члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру усмерена је према свим грађанима и њоме се грађани штите од непристојног и дрског вређања, па у извесном смислу и од физичких насртаја других особа, а које вредности и интереси, несумњиво, спадају у сферу заштите кривичног права. Додатно, за наведени прекршај је законом, алтернативно са новчаном казном, запрећена казна затвора до 60 дана чија је сврха кажњавање и одвраћање од друштвено непожељног понашања, која је својствена кривичним санкцијама. С тим у вези, Уставни суд указује и на праксу Европског суда за људска права, потврђену у више наврата, да се степен тежине казне утврђује с обзиром на највећу могућу казну коју предвиђа меродавно право, те да када запрећена казна укључује губитак слободе, постоји претпоставка да оно што се подносиоцу стављало на терет представља „оптужбу за кривично дело“.

Имајући у виду све наведено, а нарочито уставноправни оквир заштите начела забране двоструке угрожености прокламован у одредбама члана 34. став 4. у вези са чланом 33. став 8. Устава, Уставни суд закључује да прекршајни поступак који је вођен против подносиоца уставне жалбе јесте вођен за дело које по својој природи и тежини и сврси запрећене санкције представља кажњиво дело.

6.2. Везано за друго спорно питање, Уставни суд налази да је питање утврђивања идентитета дела кључно питање, с обзиром на то да се једним друштвено неприхватљивим понашањем могу истовремено угрозити ра-

зличита заштићена добра, те остварити обележја два или више кажњивих дела која могу бити у надлежности истог или различитих органа гоњења исте државе. Ово питање је нарочито важно у оним случајевима у којима би последице прешироког тумачења начела *ne bis in idem* биле штетне у заштити темељних друштвених вредности и сврси која се остварује у сваком појединачном казненом поступку.

Испитујући да ли у конкретном случају постоји идентитет казnenих дела због којих је прекршајни поступак против подносиоца правноснажно обустављен а оглашен кривим у кривичном поступку (*idem*), Уставни суд је пошао од утврђених критеријума и праксе Европског суда за људска права. Након што је у предмету *Zolotukhin ирoишв Русује* (број представке 14939/03) применио критеријум „материјалног идентитета дела“, Европски суд за људска права је у значајној мери консолидовао своју праксу, те је и у већ помињаним пресудама *Маресџи ирoишв Хрвајтске* и *Муслија ирoишв Босне и Херцеговине* примењиван чињенично утемељени приступ, за разлику од приступа утемељеног на идентитету правних квалификација дела или идентитету заштићених добара. Према томе, Европски суд за људска права је заузео становиште да се члан 4. Протокола 7. мора схватити на начин да забрањује казnenи прогон или суђење за друго дело у мери у којој оно произлази из истоветних чињеница или чињеница које су у суштини битно исте као и прво кажњиво дело за које је већ донета правноснажна осуђујућа или ослобађајућа пресуда. На овај начин осигурано је усклађено тумачење појма „исто дело“ као елемента *idem* у начелу *ne bis in idem*.

Уставни суд је, у конкретном предмету, утврдио да је против подносиоца вођен прекршајни поступак због сумње да је 8. јуна 2009. године око 20,30 часова у Новом Бечеју на градској плажи на реци Тиси, нарушавао јавни ред и мир на тај начин што је приликом контроле дозволе за риболов ухватио за врат рибочувара С.Т, чиме би починио прекршај из члана 6. став 3. Закона о јавном реду и миру, који је обустављен у смислу члана 234. став 1. тачка 9) Закона о прекршајима, јер није доказано да је окривљени починио прекршај који му се захтевом стављао на терет. Након правноснажности наведене прекршајне пресуде, подносилац уставне жалбе је оглашен кривим у кривичном поступку по оптужном предлогу оштећеног као тужиоца С.Т. што је 8. јуна 2009. године око 20,30 часова, на градској плажи, код манастира на реци Тиси у Новом Бечеју, у стању када је могао да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, приликом контроле од стране оштећеног С.Т. из Новог Бечеја, рибочувара ДОО за рибарство и искоришћавање вода „Р. с. В.“ Нови Сад за део рибарског подручја Србије – Војводина на реци Тиси, након установљења да нема дозволу за риболов и при покушају рибочувара да му одузме прибор за пецање, физички напао рибочувара тако што га је ухватио руком за врат, при чему је био свестан свога дела, хтео његово извршење и био је свестан да је његово дело забрањено, и изречена му је условна осуда, тако што му је суд утврдио казну затвора у трајању од три месеца, која се неће извршити под условом да у року од једне године од дана правноснажности пресуде не учини ново кривично дело.

Дакле, Уставни суд закључује да су чињенице које су обухваћене изреком прекршајног решења којим је прекршајни поступак против подносиоца правноснажно обустављен идентичне оним чињеницама које представљају елементе кривичног дела напад на овлашћено службено лице у вршењу службене дужности, за које је подносилац уставне жалбе оглашен кривим у кривичном поступку, након што је прекршајна одлука о обустављању прекршајног поступка постала правноснажно (*res iudicata*).

Уставни суд на овом месту жели да укаже да непостојање јасног разграничења између кривичних дела и прекршаја у српском законодавству не сме да доведе до ситуације да у судској пракси пресуђена ствар у прекршајном поступку преставља сметњу за прогон учинилаца кривичних дела. Такође, суштина кривичноправне заштите темељних друштвених вредности, пре свих, живота и телесног интегритета сваког појединца би била доведена у питање када би прекршајни суд својом изреком проширио чињенични опис прекршаја и тако обухватио чињенични супстрат кривичног дела, те активирао забрану *ne bis in idem* у кривичном поступку, у случају када елементи дела из изреке прекршајне одлуке не представљају битне елементе прописане законом за конкретан прекршај, већ искључиво чине биће неког кривичног дела. Уставни суд стоји на становишту да се прекршајни судови морају ограничити на утврђивање оних чињеница које чине биће прекршаја и да препусте кривичном суду да утврђује чињенице битне за постојање кривичног дела. Конкретно, један у основи јединствен догађај, који започиње као ремећење јавног реда и мира, а завршава као повреда телесног интегритета, може се временски и садржински сагледати као две засебне целине, односно као два различита чињенична стања, једно у прекршајном а друго у кривичном поступку. У том случају учиниоцу не би у прекршајном и кривичном поступку биле стављене на терет исте чињенице, па не би дошло ни до повреде начела *ne bis in idem*.

Полазећи од наведеног, а уважавајући праксу Европског суда за људска права, Уставни суд сматра да специфичност и мане српског казненог законодавства, те „лутања“ правосудне судске праксе не смеју довести до тога да се уским тумачењем критеријума материјалног идентитета дела из пресуде *Zolotukhin и проиш Русије*, од 10. фебруара 2009. године и заштитом конвенцијског начела *ne bis in idem*, угрозе претежније конвенцијске обавезе сваке државе чланице, а то је пре свих, заштита права жртве на живот из члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, које представља највредније људско право, те права на неповредивост телесног и душевног интегритета из члана 3. ове конвенције. Стога Уставни суд сматра да је у циљу заштите претежнијег интереса, поред утврђеног критеријума чињеничног идентитета дела, потребно у сваком конкретном случају размотрити и додатне, тзв. корективне критеријуме: а) идентитет заштићеног добра и тежине последице дела, б) идентитет санкције, како би се одговорило на питање да ли су дела због којих се подносилац уставне жалбе гони или је осуђен у различитим поступцима иста (*idem*).

Испитујући постојање наведених корективних критеријума у конкретном случају, Уставни суд је утврдио:

а) У погледу критеријума идентичности заштићених објеката и тежине последице дела, Уставни суд указује да се, како је то већ напред наведено, одредбом члана 6. став 3. ЗЈРМ штите појединци од непристојног и дрског вређања, али и од физичких насртаја од стране других лица. Дакле, Уставни суд сматра да се наведеним законом телесни интегритет штити само до степена његове угрожености, док се заштита од нарушавања телесног интегритета (лакшег и тежег) обезбеђује кривичним законодавством. Међутим, одредбом члана 6. став 3. ЗЈРМ се штити телесни интегритет појединца до степена његове угрожености без обзира на његово својство, док се одредбом члана 323. став 1. КЗ искључиво штити телесни интегритет службеног лица у вршењу службене дужности, такође до степена његове угрожености, а осталим одредбама овог члана КЗ пружа се заштита овим лицима од лакшег и тежег нарушавања телесног интегритет. Из наведеног, по мишљењу Уставног суда, произлази да се службеном лицу у вршењу службене дужности заштита од нарушавања телесног интегритета (без обзира на степен угрожености) пружа пре свега кривичним законодавством, али да наведени прекршај може бити учињен и према службеном лицу у вршењу службене дужности.

Уставни суд констатује да је у конкретном случају прекршајни суд непотребно водио прекршајни поступак против подносиоца, али да је чињенични супстрат из прекршајног решења идентичан чињеницама из оспорене кривичне пресуде, услед чега би прекршајно кажњавање подносиоца уставне жалбе, односно правноснажно обустављање поступка за прекршај из члана 6. став 3. ЗЈРМ представљало сметњу за његово кривично гоњење због кривичног дела напад на овлашћено лице у вршењу службене дужности, због постојања, у битном, идентитета заштићених добара и тежине последице.

б) Важна питања забране *ne bis in idem* повезане су и са питањем казнене природе санкције изречене изван кривичног поступка. Када је реч о оцени казног карактера неке санкције, Европски суд за људска права је поред већ анализираних тзв. „Енгел критеријума“, у пресуди *Welch против Уједињеној Краљевској* (представка број 17440/90) указао да казнену природу неке мере треба утврђивати с обзиром на следеће критеријуме: 1) природа и циљ санкције (првенција, репарација, репресија); 2) квалификација санкције према унутрашњем праву; 3) поступак одређивања и извршења и 4) тежина (првенствено запрећене) санкције.

Примењујући наведене критеријуме на конкретан случај, Уставни суд указује да новчана казна прописана алтернативно са казном затвора за прекршај из члана 6. став 3. ЗЈРМ, поред своје превентивне сврхе – да одврати од друштвено непожељног понашања, има за циљ и да казни преступника за дрско и насилничко понашање, што је својствено свим кривичним санкцијама. Дакле, оцењујући тежину конкретне прекршајне санкције, Уставни суд сматра да запрећена казна затвора до 60 дана, несумњиво указује на њен кривичноправни карактер.

Надаље, испитујући да ли у конкретном случају постоји идентитет прекршајне и кривичне санкције Уставни суд констатује да је за извршење

прекршаја из члана 6. став 3. ЗЈРМ законом запрећена новчана казна до 30.000,00 динара или казна затвора до 60 дана, а да је за кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности прописана казна затвора од три месеца до три године.

Уставни суд стоји на становишту да се у случајевима правноснажне осуде за прекршаје који су по својој тежини на самој граници са кривичним делима, за које прекршајно законодавство предвиђа и казну затвора или високе новчане казне, искључује могућност накнадног вођења кривичног поступка за тзв. „лакша“ кривична дела за која се кривичним законодавством прописује као главна новчана казна или се у кривичном поступку по правилу изричу условне осуде.

Конкретно, по оцени Уставног суда, разлике у висини запрећених санкција су пропорционалне значају заштићених добара. Како је претходно оцењено да разлика која постоји у степену заштите наведених вредности, у конкретном случају не утиче битно на идентитет заштићених добара и тежину последице у поступцима који су вођени против подносиоца, Уставни суд је закључио да у конкретном случају постоји идентитет санкција.

Следом свега наведеног Уставни суд је оценио да је у конкретном случају кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности консумирано наведеним прекршајем против јавног реда и мира, те да су дела због којих је у прекршајном поступку против подносиоца уставне жалбе обустављен прекршајни поступак а у кривичном поступку му изречена условна осуда – иста (*idem*).

6.3. Испитујући да ли је у конкретном случају постојала двострукост поступка, Уставни суд најпре констатује да је утврдио да је Општински орган за прекршаје у Новом Бечеју 2. децембра 2009. године донео решење Уп. 745/09, којим је обуставио прекршајни поступак против подносиоца и које је постало правноснажно 19. децембра 2009. године, док је кривични поступак против подносиоца покренут 16. децембра 2009. године, оптужним предлогом оштећеног као тужиоца. Дакле, када је решење из прекршајног поступка постало правноснажно и правна ствар стекла статус *res iudicata*, покренут је кривични поступак у том предмету пред првостепеним судом. У тим околностима Уставни суд, уважавајући установљену праксу Европског суда за људска права, сматра да је Основни суд у Зрењанину морао одмах након сазнања за постојање правноснажне одлуке у прекршајном поступку, обуставити кривични поступак (видети случајеве *Zolotukhin иројив Русује и Муслија иројив Босне и Херцеговине*, цитиране горе).

Полазећи од тога да је циљ члана 34. став 4. Устава забрана понављања поступка који је окончан одлуком која је стекла статус *res iudicata*, а да је Уставни суд утврдио да је против подносиоца уставне жалбе првобитно правноснажно обустављен прекршајни поступак, који се у смислу одредаба члана 34. став 4. и члана 33. став 8. Устава изједначава са кривичним поступком, те да је након правноснажности прекршајног решења он оглашен кривим за кривично дело које се односило на исто понашање за које је вођен и обустављен прекршајни поступак, и која је обухватало у суштини

исте чињенице, а за која је применом и корективних критеријума утврђено да се ради о истом делу (*idem*), Уставни суд је закључио да је оспореним пресудама дошло до повреде начела *ne bis in idem*.

7. С обзиром на све напред изложено, Уставни суд је утврдио да је подносиоцу уставне жалбе повређено право на правну сигурност у казненом праву, зајемчено одредбом члана 34. став 4. Устава, па је уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), одлучујући као у првом делу тачке 1. изреке.

Уставни суд је оценио да се штетне последице учињене повреде права могу отклонити поништајем оспорене другостепене пресуде и одређивањем да Апелациони суд у Новом Саду поново одлучио о жалби подносиоца изјављеној против оспорене првостепене пресуде, па је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона, одлучио као у тачки 2. изреке.

8. Уставни суд је у спроведеном претходном поступку утврдио да се подносилац уставне жалбе само формално позива на повреду права на правично суђење, зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава, док из навода уставне жалбе, који се односе на повреду овог уставног права, произлази да оспорава доказе изведене током кривичног поступка, оцену надлежног суда да је крив за извршење кривичног дела које му је стављено на терет и начин на који су судови применили материјално право.

Полазећи од наведеног, а имајући у виду садржину уставне жалбе, Уставни суд је оценио да се наводи подносиоца не могу сматрати уставноправним разлозима којима се аргументују тврдње о повреди права на правично суђење, већ се од Уставног суда, у суштини, тражи да као инстанциони суд још једном оцени законитост оспорених пресуда.

Разлог за повреду права на суђење у разумном року подносилац налази у томе што је оспорени кривични поступак трајао четири и по године, иако се не ради о „компликованом чињеничном стању, нити о великој количини доказних средстава које је требало извести“, односно ради се о једноставном поступку.

Уставни суд је у спроведеном претходном поступку утврдио да је кривични поступак чије се трајање оспорава уставном жалбом трајао непуне четири године, с обзиром на то да је оптужни предлог против подносиоца поднет 16. децембра 2009. године, а да је поступак окончан 23. октобра 2013. године.

Полазећи од претходно утврђеног, Уставни суд је оценио да се, без обзира што је разумна дужина трајања поступка релативна категорија која зависи од околности сваког конкретног случаја, трајање поступка који се оспорава уставном жалбом објективно се не може сматрати неразумно дугим. Стога се ни наводи уставне жалбе не могу сматрати уставноправним разлозима за тврдњу о повреди права на суђење у разумном року.

Имајући у виду изложено, Уставни суд је, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио уставну жалбу у преосталом делу, јер нису испуњене Уставом и Законом утврђене претпоставке за вођење поступка, па је одлучио као у другом делу тачке 1. изреке.

9. Такође, Уставни суд је, сагласно одредбама члана 49. став 2. Закона о Уставном суду и члана 93. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), закључио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“, имајући у виду значај који има за заштиту Уставом зајемчених људских права и грађанских слобода.

10. На основу свега изнетог и одредаба члана 42δ став 1. тачка 1) и члана 45. тачка 9) Закона о Уставном суду, Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

Одлука Уж-3656/2013 од 15. септембра 2016. године
(*повреда права из члана 32. став 1. Устава*)

О Д Л У К А

1. Усваја се уставна жалба Ж. М. и утврђује да је пресудом Апелационог суда у Нишу Кж1. 2257/12 од 22. марта 2013. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, док се у преосталом делу уставна жалба одбацује.

2. Поништава се став 2. изреке пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 2257/12 од 22. марта 2013. године и одређује да исти суд поново одлучи о трошковима кривичног поступка у предмету Основног суда у Нишу К. 1736/10 од 13. марта 2012. године.

О б р а з л о ж е њ е

1. Ж. М. из П. поднео је Уставном суду, 8. маја 2013. године, уставну жалбу против пресуде означене у изреци, због повреде права на правично суђење, на суђење у разумном року и на једнаку заштиту права, зајемчених одредбама члана 32. став 1. и члана 36. став 1. Устава Републике Србије.

Подносилац је допунио уставну жалбу поднеском од 30. јануара 2014. године тако што је доставио доказ о тврдњама на којима заснива повреду права на једнаку заштиту права.

Уставном жалбом се оспорава другостепена судска одлука којом је, применом блажег закона, окривљени ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело клевете, које му је приватном кривичном тужбом подносиоца уставне жалбе било стављено на терет, те је одлучено да трошкове кривичног поступка сноси приватни тужилац, с обзиром на то да је у току поступка Законом о изменама и допунама Кривичног законика брисан члан 171. Кривичног законика.

У уставној жалби је наведено да трошкови кривичног поступка нису настали кривицом приватног тужиоца, већ окривљеног, те да декриминализација кривичног дела клевете не представља разлог на који је приватни тужилац могао да утиче, због чега не треба да буде обавезан да сноси тро-

шкове кривичног поступка, јер измене кривичног законодавства, које су у корист окривљеном, не би требало да буду на штету приватном тужиоцу. У односу на истакнуту повреду права на суђење у разумном року, подносилац је навео да је суд имао времена да оконча поступак пре декриминализације кривичног дела клевете, а у прилог неједнаког поступања судова подносилац је доставио пресуду Апелационог суда у Нишу Кж1. 878/13 од 30. септембра 2013. године.

2. Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У току поступка пружања уставносудске заштите, поводом испитивања основаности уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

3. У спроведеном поступку, Уставни суд је из навода уставне жалбе и достављене документације утврдио да је оспореном пресудом Апелационог суда у Нишу Кж1. 2257/12 од 22. марта 2013. године, поводом жалбе браниоца окривљеног, а по службеној дужности, преиначена првостепена пресуда Основног суда у Прокупљу К. 1736/10 од 13. марта 2012. године, тако што је окривљени ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело клевете, која му је приватном кривичном тужбом подносиоца уставне жалбе била стављена на терет, јер дело које је предмет оптужбе није кривично дело, с обзиром на то да је Законом о изменама и допунама Кривичног законика („Службени гласник РС“, број 121/12) брисан члан 171. Кривичног законика („Службени гласник РС“, број 85/05 и др). Одлучујући о трошковима кривичног поступка, суд је применом одредбе члана 197. став 3. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02, и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) обавезао приватног тужиоца, овде подносиоца уставне жалбе, на плаћање трошкова кривичног поступка, док га је у погледу истакнутог имовинско-правног захтева упутио на парницу.

Апелациони суд у Нишу је дописом Су-VIII-43-104/13 од 12. јуна 2014. године, сагласно одредби члана 76. став 5. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13), доставио одговор на уставну жалбу у којем је наведено да је оспорена пресуда тог суда Кж1. 2257/12 од 22. марта 2013. године у сагласности са званичним ставом Врховног касационог суда да у конкретном случају трошкови кривичног поступка падају на терет приватног тужиоца а не окривљеног, јер је приватни тужилац, сагласно одредби члана 193. став 3. Законика о кривичном поступку, дужан да накнади трошкове кривичног поступка као и нужне издатке окривљеног и његовог браниоца ако је, као у конкретном случају, поступак завршен пресудом којом се окривљени ослобађа од оптужбе.

Врховни касациони суд је дописом II-Су-17-97/2016 од 5. априла 2016. године, сагласно одредби члана 34. став 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – Одлука УС, 40/15 – др. закон и 103/15), пружио потребне податке и обавестио Уставни суд да Врховни касациони суд није заузимао правно схватање нити посебан правни став у вези питања око накнаде трошкова кривичног поступка који је окончан ослобађајућом пресудом окривљеног за кривично дело клевете из члана 171. Кривичног законика у ситуацији када је у току кривичног поступка Законом о изменама Кривичног законика („Службени гласник РС“, број 121/12) брисан члан 171. Кривичног законика, али да је Врховни касациони суд у вези наведеног питања на својој седници Кривичног одељења одржаној 4. јуна 2013. године размотрио став Апелационог суда у Крагујевцу који је заузет поводом спорног питања нижестепених судова. Врховни касациони суд се сагласио са одговором и аргументима Апелационог суда у Крагујевцу у којем је наведено да у случају када се оптужба за кривично дело клевете одбије због тога што је изменама Кривичног законика брисан члан 171, а приватни тужилац и окривљени траже своје трошкове, окривљени, у таквој процесној ситуацији, има право на накнаду својих трошкова на терет буџетских средстава суда, док приватни тужилац нема право на накнаду својих трошкова на терет буџетских средстава. У обавештењу Врховног касационог суда је, такође, наведено да је Апелациони суд у Крагујевцу у поменутом одговору навео да када се обустави кривични поступак или када се донесе пресуда којом се окривљени ослобађа од оптужбе или којом се оптужба одбија, окривљени увек има право на накнаду трошкова кривичног поступка, али ће у сваком конкретном случају суд ценити на чији терет падају трошкови, тј. да ли према општој одредби члана 197. став 1. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) падају на терет буџетских средстава или применом одредбе члана 197. став 3. Законика на терет приватног тужиоца, а да насупрот томе приватни тужилац нема право на накнаду трошкова у напред наведеној процесној ситуацији, будући да су његови трошкови обухваћени одредбом члана 193. став 2. тачка 7) ЗКП, а на те трошкове се не односи одредба члана 197. ст. 1. и 3. ЗКП.

Пресудом Апелационог суда у Нишу Кж1. 878/13 од 30. септембра 2013. године, која је достављена као доказ неједнаког поступања, окривљени је ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело клевете које му је приватном кривичном тужбом било стављено на терет, јер је изменама Кривичног законика предметна инкриминација престала да постоји брисањем члана 171. Кривичног законика, док је у погледу трошкова кривичног поступка одлучено да трошкови окривљеног падају на терет буџетских средстава суда.

4. Одредбама Устава, на чију се повреду подносилац позива, утврђено је да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање

поступка, као и о оптужбама против њега (члан 32. став 1.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (члан 36. став 1).

Одредбама члана 197. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) (у даљем тексту: ЗКП), који је важио у време доношења оспорене пресуде, било је прописано: да кад се обустави кривични поступак или кад се донесе пресуда којом се окривљени ослобађа од оптужбе или којом се оптужба одбија, изрећи ће се у решењу, односно пресуди да трошкови кривичног поступка из члана 193. став 2. тач 1. до 6. овог законика, као и нужни издаци окривљеног и нужни издаци и награда браниоца, падају на терет буџетских средстава, осим у случајевима одређеним у следећим ставовима (став 1.); да је приватни тужилац дужан да накнади трошкове кривичног поступка из члана 193. став 2. тач. 1. до 6. и 8. овог законика, нужне издатке окривљеног, као и нужне издатке и награду његовог браниоца, ако је поступак завршен пресудом којом се окривљени ослобађа од оптужбе или пресудом којом се оптужба одбија или решењем о обустави поступка, осим ако је поступак обустављен, односно ако је донесена пресуда којом се оптужба одбија због смрти окривљеног или због тога што је наступила застарелост кривичног гоњења услед одуговлачења поступка које се не може приписати у кривицу приватног тужиоца, а ако је поступак обустављен услед одустанка од тужбе, окривљени и приватни тужилац могу се поравнати у погледу њихових међусобних трошкова (став 3).

Одредбама члана 193. став 2. ЗКП било је прописано да трошкови кривичног поступка обухватају: трошкове за сведоке, вештаке, тумаче и стручна лица и трошкове увиђаја (тачка 1)); трошкове превоза окривљеног (тачка 2)); издатке за довођење окривљеног (тачка 3); путне трошкове службених лица (тачка 4)); трошкове лечења окривљеног за време док се налази у притвору, као и трошкове порођаја, осим трошкова који се наплаћују из фонда за здравствено осигурање (тачка 5)); трошкове техничког прегледа возила, медицинских и биолошких анализа и превоза леша до места обдукције (тачка 6)); награду и нужне издатке браниоца, нужне издатке приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца и њихових законских заступника, као и награду и нужне издатке њихових пуномоћника (тачка 7)); нужне издатке оштећеног и његовог законског заступника, као и награду и нужне издатке његовог пуномоћника (тачка 8)).

5. По оцени Уставног суда, подносилац уставне жалбе повреду права на правично суђење аргументује погрешном применом меродавног права, и то погрешном применом одредбе члана 197. став 3. Законика о кривичном поступку којом је било прописано да је приватни тужилац дужан да накнади таксативно наведене трошкове кривичног поступка (на чије плаћање је обавезан подносилац уставне жалбе као приватни тужилац), ако је поступак, између осталог, завршен пресудом којом се окривљени ослобађа од оптужбе (као у конкретном случају). Подносилац сматра да разлог који је довео до

ослобађања окривљеног од оптужбе – декриминализација кривичног дела које му је било стављено на терет, није разлог на који је приватни тужилац могао утицати, те стога није правично да приватни тужилац буде обавезан на исплату трошкова кривичног поступка.

Уставни суд најпре указује да се, полазећи од устаљене праксе Уставног суда, а имајући у виду утврђену садржину права на правично суђење ово право у кривичном поступку јемчи пре свега окривљеном лицу, пошто се у том поступку одлучује о основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, односно о оптужбама које се неком лицу стављају на терет.

Подносилац уставне жалбе је лице које је у кривичном поступку имало својство приватног тужиоца, а оспорава одлуку суда којом је правноснажно обавезан на плаћање трошкова поступка. С обзиром на то да је оспореном судском одлуком одлучивано о имовинским обавезама (видети пресуду Европског суда за људска права, пресуда *Robins йройив Уједињеној краљев- стива*, 118/1996/737/9369, од 23. септембра 1997, § 29), Уставни суд налази да обавезаном лицу може бити повређено право из члана 32. став 1. Устава, те је, стога, изузетно, у конкретном случају признао активну легитимацију подносиоцу уставне жалбе и оценио да су испуњене процесне претпоставке за мериторно одлучивање о поднетој уставној жалби.

6. Разматрајући наводе уставне жалбе о истакнутој повреди права на правично суђење коју подносилац образлаже погрешном применом меродавног права, Уставни суд је утврдио да из изреке оспорене пресуде и одговора Апелационог суда у Нишу Су-VIII-43-104/13 од 12. јуна 2014. године произлази да је оспореном пресудом подносилац уставне жалбе, у својству приватног тужиоца, обавезан да сноси целокупне трошкове кривичног поступка који је окончан ослобађајућом пресудом из разлога што дело које је било предмет оптужбе није кривично дело, с обзиром на то да је у току кривичног поступка изменама Кривичног законика брисана одредба члана 171. којом је, у време подношења приватне кривичне тужбе, било предвиђено кривично дело клевете.

Уставни суд указује на то да из цитираних законских одредаба члана 197. ЗКП произлази да коначна одлука о обавези накнаде трошкова кривичног поступка првенствено зависи од исхода кривичног поступка у погледу главне ствари, тј. успеха надлежног тужиоца да оправда вођење судског поступка доказивањем противправног понашања окривљеног лица. Такође, Уставни суд констатује да законске одредбе не садрже посебно решење у случају да је исход кривичног поступка последица измена Кривичног законика, односно декриминализације одређених кривичних дела. У том смислу, Уставни суд закључује да у конкретном случају не може бити речи о погрешној примени процесног права. Међутим, како Уставни суд у поступку по уставној жалби испитује постојање повреда Уставом зајемчених права, то је задатак Уставног суда да испита да ли је, с обзиром на околности конкретног случаја, обавезивање подносиоца уставне жалбе да као приватни тужилац сноси целокупне трошкове поступка било правично са становишта гаранција права на правично суђење.

Уставни суд сматра да подносилац оправдано указује на то да је оспорена судска одлука неправична, с обзиром на то да је приватни тужилац обавезан на плаћање свих трошкова кривичног поступка, иако ослобађајућа пресуда није била резултат његовог неуспеха да докаже кривицу окривљеног за извршење дела које је у време подношења оптужног акта било прописано као кривично дело, нити је он скривио настанак трошкова непоступањем у складу са својим процесним дужностима.

Полазећи од наведеног, а имајући у виду да из оспорене пресуде произлази да је противно стандардима правичности Апелациони суд у Нишу приватног тужиоца обавезао да поред својих трошкова кривичног поступка сноси и трошкове поступка окривљеног у специфичној правној ситуацији – ослобађања окривљеног од оптужбе услед тога што је у току судског поступка изменама Кривичног законика декриминализована клевета, Уставни суд је оценио да је ставом 2. изреке оспорене пресуде повређено право подносиоца на правично суђење зајемчено чланом 32. став 1. Устава. Стога је Уставни суд уставну жалбу усвојио, сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, и одлучио као у првом делу тачке 1. изреке.

7. Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, оценио да се штетне последице повреде права могу отклонити једино поништајем решења о трошковима садржаног у ставу 2. изреке пресуде Апелационог суда у Нишу Кж1. 2257/12 од 22. марта 2013. године и одређивањем да Апелациони суд у Нишу поново одлучи о захтевима странака за накнаду трошкова кривичног поступка, одлучујући као у тачки 2. изреке.

С обзиром на то да је Уставни суд утврдио повреду права на правично суђење из члана 32. став 1. Устава и наложио отклањање штетних последица, то овај суд није посебно разматрао наводе о повреди права на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава. Ово нарочито због тога што је пресуда Апелационог суда у Нишу Кж1. 878/13 од 30. септембра 2013. године, која је достављена као доказ неједнаког поступања у истој правној ситуацији, донета након прихватања заузетог става Апелационог суда у Крагујевцу од стране Врховног касационог суда, те представља резултат усаглашавања судске праксе и исправљања неправилности у примени ме-родавног права поводом спорног правног питања у погледу одлучивања о праву на накнаду трошкова кривичног поступка окончаног ослобађајућом пресудом из разлога што је у току поступка престала да постоји инкриминација за кривично дело клевете које је окривљеном било стављено на терет приватном кривичном тужбом.

8. Испитујући испуњеност претпоставки за одлучивање о истакнутој повреди права на суђење у разумном року, Уставни суд је утврдио да уставна жалба не садржи релевантне уставноправно прихватљиве разлоге којима се аргументовано указује на повреду означеног права у кривичном поступку у којем је подносилац имао својство приватног тужиоца, већ да подносилац незадовољан искључиво одлуком о трошковима кривичног поступка, само узгредно, указује на повреду права на суђење у разумном року, што произлази из његове тврдње да је суд имао довољно времена да предметни

кривични поступак оконча пре измена Кривичног законика, које, иако су у интересу окривљеног, не би требало да иду на штету приватном тужиоцу те га није требало обавезати на накнаду трошкова поступка које није скривио.

Стога је Уставни суд, сагласно одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду, одбацио уставну жалбу у односу на истакнуту повреду права на суђење у разумном року, решавајући као у другом делу тачке 1. изреке, јер у том делу нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка.

9. На основу изнетог и одредаба члана 42δ став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду, као и члана 89. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, број 103/13) Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

(497.11)

БИЛТЕН / Уставни суд Србије ; главни и
одговорни уредник Катарина Манојловић
Андрић. Год. 1, бр. 1 (1968) – Београд :
Уставни суд Србије, 1968 – (Београд :
Службени гласник). – 24 cm

Повремено
ISSN 1821-4320 = Билтен Уставног суда
Србије
COBISS.SR-ID 90916876

ГЛАСНИК
ШТАМПАРИЈА

ISSN 1821-4320

9 771821 432004

